

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLÂM SANATLARI BİLİM DALI**

**SAFEVİ DÖNEMİ
ŞİRAZ ÜSLÛBU EDEBÎ ESERLERİN TEZHİP ANALİZİ
(TOPKAPI SARAYI MÜZESİ KÜTÜPHANESİ)**

Ayşe Zehra SAYIN

DOKTORA TEZİ

DANIŞMANLAR

Prof. Dr. Ahmet ÇAYCI

Doç. Dr. Şehnaz BİÇER

KONYA - 2021

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ayşe Zehra SAYIN		
	Numarası	168110033002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları/Türk İslam Sanatları		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tezin Adı	Safevi Dönemi Şiraz Üslûbu Edebî Eserlerin Tezhip Analizi (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi)		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Ayşe Zehra SAYIN

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ayşe Zehra SAYIN		
	Numarası	168110033002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları/Türk İslam Sanatları		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet ÇAYCI – Doç. Dr. Şehnaz BİÇER		
	Tezin Adı	Safevi Dönemi Şiraz Üslubu Edebî Eserlerin Tezhip Analizi (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi)		

Şah İsmail tarafından 1501 yılında kurulan Safevi Devleti, kendinden önceki Timurluların ve Türkmenlerin köklü kültür ve sanat birikimi üzerine inşa edilmiştir. Kısa zamanda kültürel açıdan kendine özgü bir devlet yapısına sahip olan Safevi yönetiminde sanatsal faaliyetler de bu doğrultuda gelişmiş, çeşitli sanat anlayışlarını yansıtan üsluplar meydana gelmiştir. Özellikle Fars bölgesinde yer alan Şiraz, XVI. yüzyıl boyunca başkent dışında nitelikli yazmaların fazlaca üretildiği bir taşra merkezi olmuştur. Bu merkez, Kur'an-ı Kerim ve edebi eserlerdeki kitap süslemeleri özellikleri ile en üst seviyeye ulaşmıştır.

Tez çalışmamızda Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan Safevi Dönemi Şiraz üslubu 12 adet edebî yazma eserin tezhipleri kompozisyon, motif ve renk açılarından incelenmiştir. Tezin birinci bölümünde Safevi Dönemi siyasi tarihi ile kültür ve sanat faaliyetleri incelenmiştir. İkinci bölümde Şiraz kitap sanatları, Safeviler öncesi ve Safeviler Dönemi olarak ele alınmıştır. Üçüncü bölümü oluşturan katalog bölümünde araştırmaya konu olan 12 yazma eser, çizimler eşliğinde detaylı olarak analiz edilmiştir. Dördüncü bölüm, araştırma kapsamında incelenen eserlerdeki tezhipli sayfaların; tasarım, cedvel, iç pervaz, motif, tığ ve renk özelliklerinin ayrıntılı olarak ele alındığı değerlendirme kısmıdır.

Sonuç olarak katalog bölümünde incelenen eserlerin ışığında tezhiplerde, yüzyılın başında Akkoyunlu Türkmen Dönemi tezhip sanatı anlayışının devam ettiği, 1530'lu yıllardan itibaren bölgenin önemli sanatkarlarıyla serlevha tezhiplerinde yeniliklerin başladığı ve Safevi Dönemi Şiraz tezhip üslubunun ortaya çıktığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Safevi, Şiraz, Tezhip, XVI. Yüzyıl Yazma Eserler, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi.

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fak. A1-Blok 42090 Meram Yeni Yol /Meram /KONYA
Tel: 0 332 201 0060 Faks: 0 332 201 0065 Web: www.konya.edu.tr E-posta: sosbil@konya.edu.tr

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTUSU
---	--	--

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Ayşe Zehra SAYIN		
	Student Number	168110033002		
	Department	Islamic History and Arts / Turkish Islamic Arts		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)		
		Doctoral Degree (Ph.D.)	X	
	Supervisor	Prof. Dr. Ahmet ÇAYCI – Assoc. Prof. Dr. Şehnaz BİÇER		
	Title of the Thesis/Dissertation	Illumination Analysis of Literary Manuscripts of the Safavid Period Shiraz Style (Topkapi Palace Museum Library)		

The Safavid State, founded by Shah Ismail in 1501, was built on the deep-rooted cultural and artistic accumulation of the Timurids and Turkmens before it. The Safavid administration, which had a culturally unique state structure in a short time, created styles that reflect various artistic understandings. Especially Shiraz, located in the Fars region, XVI. Throughout the century, it has been a provincial center where high quality manuscripts were produced outside the capital. This center has reached the highest level with the book decorations in the Qur'an and literary works.

In our thesis, the illuminations of 12 Shiraz style literary works of the Safavid Period in the Topkapı Palace Museum Library were examined in terms of composition, motif and color. In the first section of the thesis, the political history and cultural and artistic activities of the Safavid Period were examined. In the second section, Shiraz book arts are explained as pre-Safavid and Safavid Period. In the catalog section, which constitutes the third section, 12 manuscripts, which are the subject of the research, were analyzed in detail, accompanied by drawings. The fourth part is the evaluation part. Illuminated pages in the works examined within the scope of the research in this section; design, ruler, interior molding, motif, crochet and color features were examined in detail.

As a result, it was understood that the illumination art of Akkoyunlu Turkmen Period continued at the beginning of the century in the illuminations of the examined works. In addition, it has been determined that innovations in the serlevha illuminations started with the important artists of the region from the 1530s and the Shiraz illumination style of the Safavid Period emerged.

Keywords: Safavid, Shiraz, Illumination, XVI. Century Manuscripts, Topkapi Palace Museum Library.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
KISALTMALAR.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii

GİRİŞ

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	1
2. Araştırmanın Kapsamı.....	1
3. Araştırmanın Yöntemi.....	4
4. Konuyla İlgili Literatür.....	6

BÖLÜM I SAFEVİ DÖNEMİ

I.1. Siyasi Tarihi.....	13
I.2. Kültür ve Sanat Faaliyetleri.....	22

BÖLÜM II ŞİRAZ'DA KİTAP SANATLARI

II.1. Safeviler Öncesi	31
II.2. Safeviler Dönemi.....	46
II.2.1. Hattat, Nakkaş ve Müzehhipler.....	56

BÖLÜM III SAFEVİ DÖNEMİ ŞİRAZ ÜSLÛBU EDEBÎ ESERLERİN TEZHİP ANALİZİ (TOPKAPI SARAYI MÜZESİ KÜTÜPHANESİ) (KATALOG)

III. 1. TSMK H.1485.....	62
III. 2. TSMK R.807.....	76
III. 3. TSMK H.760.....	90
III. 4. TSMK H.758.....	124
III. 5. TSMK H. 756.....	156
III. 6. TSMK H.1495.....	188
III. 7. TSMK H.1500.....	206
III. 8. TSMK H.812.....	236

III. 9. TSMK H.750.....	275
III.10. TSMK H.1497.....	326
III.11. TSMK H.751.....	430
III.12. TSMK H.741.....	468

BÖLÜM IV

DEĞERLENDİRME

IV.1. Eser Özellikleri.....	529
IV.2. Tezhip Özellikleri.....	535
IV.2.1. Sayfa Tasarımı.....	535
IV.2.1.1. Serlevha.....	536
IV.2.1.2. Unvan.....	541
IV.2.1.3. Hâtime.....	546
IV.2.2. Cedvel, İç Pervaz, Dış Pervaz.....	547
IV.2.3. Motif.....	554
IV.2.3.1. Bulut.....	554
IV.2.3.2. Rûmî.....	559
IV.2.3.3. Hatayî Grubu.....	568
IV.2.3.4. Hayvan Motifleri.....	577
IV.2.3.4.1. Hayâl Mahsulû.....	577
IV.2.3.4.2. Tabiat Kaynaklı	582
IV.2.4. Tığ.....	594
IV.2.5. Renk.....	599
IV.2.6. İncelemeye Konu Olan Eserler Işığında Şiraz ve İstanbul Tezhip Üslûbu Değerlendirmesi.....	602
SONUÇ.....	609
KAYNAKÇA.....	614
EKLER.....	626
Fotoğraflar Listesi	626
Çizimler Listesi.....	640
ÖZ GEÇMİŞ.....	646

KISALTMALAR

CBL	: Chester Beatty Library
FGA	: Freer Gallery of Art, Washington DC
İÜK	: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi
MMA	: Metropolitan Museum of Art, New York
MSGSÜ	: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
MÜ	: Marmara Üniversitesi
NK	: Nuruosmaniye Kütüphanesi
OBL	: Oxford Bodleian Library
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SK	: Süleymaniye Kütüphanesi
Sos. Bil. Ens.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
ss.	: Sayfa Sayısı
SGA	: Sackler Gallery of Art, Washington DC
SHM	: Sadberk Hanım Müzesi
SÜ	: Selçuk Üniversitesi
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
TİEM	: Türk ve İslâm Eserleri Müzesi
TSMK	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
TSMK EH	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Emanet Hazine Bölümü
TSMK H	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine Bölümü
TSMK R	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan Bölümü
OBL	: Oxford Bodleian Library

ÖNSÖZ

Şiraz, geçmişinde olduğu gibi Safeviler Dönemi'nde de önemli bir sanat ve kültür merkezi olmuştur. Özellikle XV. yüzyılın son çeyreğinden XVI. yüzyılın sonuna kadar şehirde çok sayıda nitelikli yazmanın üretildiği yapılan araştırmalarca bilinmektedir. Konu olarak çoğunlukla ilmî ve edebî eserlerin yer aldığı söz konusu dönem yazmalarında profesyonel sanatkârlar tarafından uygulanan hat, cild, tezhip ve minyatürler; dönemin başkentleriyle yarışır niteliktedir. Öyle ki özellikle Fars klasiklerini ihtiva eden edebî eserler Osmanlı bürokratları ve entelektüelleri tarafından da sipariş edilerek veya siyasi ilişkilerin sonucunda hediyeleşme yoluyla İstanbul'a getirilmiştir.

Bugün Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde Şiraz'da üretilmiş veya üretildiği tahmin edilen çok sayıda yazma olduğu bilinmektedir. Bundan dolayıdır ki tez konumuzu, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan tezhipli edebî eserler ihtiva etmektedir. Tez kapsamına alınan 12 eserin tezhipli sayfaları; kullanılan kompozisyon, teknik, motif ve renk bazında -fotoğraf ve çizimler eşliğinde- detaylı analiz edilmiş, dönemin diğer yazmalarıyla mukayese edilerek değerlendirilmesi yapılmıştır. Yazmalar içerisinde özellikle Şiraz'da istinsah edildiği belirtilen ve Şiraz'ın önemli müzehhipleri tarafından imzalanmış olan eserler, Safevi Dönemi Şiraz tezhip sanatına dair tespitlerde bulunulması açısından oldukça önem arz etmektedir. Araştırmamızın, Safevi Dönemi Şiraz tezhip özelliklerini ortaya çıkararak bu yönde yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma konusunu belirlememde yardımcı olan ve çalışma süresince bana yol gösteren kıymetli danışman hocalarım Prof. Dr. Ahmet ÇAYCI ile Doç. Dr. Şehnaz BİÇER'e, çalışmalarım esnasında eleştiri ve önerilerinden faydalandığım değerli hocam Doç. Dr. Ali Fuat BAYSAL'a, yönlendirmelerinden dolayı Prof. Dr. Zeren TANINDI ve Prof. Dr. Serpil BAĞCI hocalarıma, incelenen yazmaların okumalarında yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Murat AK ve Sayid Arif AHMADOGLU'na, kütüphanedeki çalışmalarım esnasında eserleri incelememde sağladıkları kolaylıktan ötürü Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi çalışanlarına, bazı tezhipli alanların çizimlerinde bana yardımcı olan Özgenur ŞEKER'e, tezin son okumasını yaparak dil

ve ifade özelliklerini kontrol eden kıymetli eşim Hüseyin SAYIN'a ve her zaman olduğu gibi çalışma sürecimde de bana destek olan aileme teşekkürü borç bilirim.

Ayşe Zehra SAYIN
Konya - Nisan 2021



GİRİŞ

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Safevi Dönemi, tezhip sanatının seyri ve gelişimi açısından önemli bir yere sahiptir. Özellikle Şiraz kenti, söz konusu dönemde bu sanatın gelişimi açısından çok sayıda eserin üretildiği önemli bir merkez olmuştur. Bu tez çalışmasında Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan XVI. yüzyıla ait Safevi Dönemi Şiraz üslûbu edebî eserlerdeki tezhip alanlar; kompozisyon, motif ve renk açısından incelenerek dönemin tezhip sanatı anlayışının ve özelliklerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Önemli bir ilim ve sanat merkezi olan Şiraz, XIV. yüzyılda -İncû ve Muzafferiler gibi hanedanların payitahtı olduğu dönemlerde- tezhipli yazmaların üretildiği bir merkez olmuştur. XV. yüzyılın başlarından itibaren sırasıyla Timurlular, Karakoyunlular ve Akkoyunlular dönemlerinde ise sadece bir eyalet merkezi olmasına karşın, zaman zaman saltanatın başkentinde üretilenlerden daha nitelikli eserler hazırlanmıştır. 1503 yılında Safevilerin Şiraz'a hâkim olmaları da sanat merkezi olmalarını etkilememiş, XVI. yüzyılın sonlarına kadar İran coğrafyasında hazırlanan nitelikli yazmaların sayıca en fazla üretildiği yer olmuştur. Safeviler Döneminde Şiraz'ın payitaht olmamasına rağmen yazma eserlerindeki fazla üretim, bugüne kadar dikkat çekici bir özellik olarak ilgi çekmiştir. Türkmen Zülkadirli aşiretine mensup valilerin yönetimindeki atölyelerde, bütün ev halkının çalıştığı ilmî ve edebî çok sayıda eser üretilmiştir. Çoğunlukla ticari amaçlı üretilen bu yazma eserler; tezhip, minyatür ve hat sanatlarının nitelikleri bakımından dönemin başkentleriyle yarışır niteliktedir.

XVI. yüzyıl boyunca üretilen bu önemli Şiraz üslûbu yazmaların tezhip açısından detaylı olarak incelenmesi; dönemin üslûbunun tespiti ve Şiraz üslûbu tezhip sanatının Osmanlı Dönemi sanat anlayışına tesirini belirleme açısından önem teşkil etmektedir.

2. Araştırmanın Kapsamı

Çalışmamıza, Safevi Dönemi kitap sanatlarına ait araştırmaların tespit edilmesiyle başlanmıştır. İncelenen araştırmalarda, Topkapı Sarayı Müzesi

Kütüphanesinin, yurt içi ve yurt dışı müze ve kütüphaneleri içerisinde, sayıca çok fazla Safevi Dönemi'ne ait yazma eseri bünyesinde barındırdığı görülmüştür. Bunun neticesinde doktora çalışmamız, ilk aşamada Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan Safevi Dönemi yazmaları olarak sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırma üzerine Fehmi Ethem Karatay'ın hazırlamış olduğu Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Farsça ve Arapça Yazmalar Katalogları¹ incelenmiş ve Safevi Dönemi'ne ait yazmalar tespit edilmiştir. İncelenen araştırmalar ve katalogların neticesinde Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde Safevi Dönemi'ne ait olduğu belirtilen 102 adet yazmanın envanter numaraları kaydedilmiştir. Söz konusu yazmalar incelenmek için gerekli izinler sağlandıktan sonra İstanbul'a gidilerek Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde çalışmalara başlanmıştır. Kütüphanedeki 30 günlük çalışmada tespit edilen tezhipli yazma eserler dijital, dijitaleri mevcut olmayanlar ise birebir detaylı olarak incelenmiş ve her eserdeki tezhipli ve minyatürlü sayfalar kaydedilmiştir. İncelenen eserlerin tezhip özellikleri itibarıyla Safevi Devri'nde farklı sanat merkezlerinde hazırlandığı belirlenmiştir. Detaylı üslup incelemeleri neticesinde yazmaların 50'sinin Şiraz merkezinde, 52'sinin ise Safevi Devleti sınırlarındaki diğer yazma eser üretim merkezlerinde hazırlandığı tahmin edilmektedir. Şiraz üslûbundaki 8 eser kondüsyona uygun olmayarak yerinde incelenemeyip fotoğraf çekimi yapılamadığı için araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Sayıca fazla olması sebebiyle ve diğer sanat merkezlerinin ayrımının kesin olarak yapılamaması üzerine tez konumuzun Safevi Dönemi Şiraz tezhipleri olarak belirlenmesine karar verilmiştir.

Katalog bölümünde yer almasını istediğimiz eser seçiminde, öncelikle sayıca yazma üretiminin fazla olması ve tezhiplerin nitelikli olması açısından XVI. yüzyıl olarak tarih sınırlandırılmasına gidilmiştir. Ardından incelenen yazmaların, edebî eser ve Kur'ân-ı Kerîm olarak iki farklı kitap türünde tasnifi yapılmıştır. Eserlerin incelenmesi neticesinde bazı Kur'ân-ı Kerîm sayfalarının farklı tezhip üsluplarıyla bezendiği, edebî eserlerde ise bir üslup birliğinin olduğu tespit edilmiştir. Bunun üzerine dönemin üslup özelliğini daha iyi ortaya koyabilmek adına tez konumuzun

¹ Fehmi Ethem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Farsça Yazmalar Kataloğu*, İstanbul 1961; Fehmi Ethem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu*, C.I, İstanbul 1962; Fehmi Ethem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu*, C.II, İstanbul 1964.

edebî yazma eserleri barındırmasına karar verilmiştir. Söz konusu yazmaların sayıca fazla olması ve her bir eserin detaylı olarak analiz edilebilmesi için Şiraz'da istinsah edilen 4 eser ve Şirazlı hattat veya müzehhip imzası bulunan 8 eserle toplamda 12 yazma (Hazine 1485, Revan 807, Hazine 760, Hazine 758, Hazine 756, Hazine 1495, Hazine 1500, Hazine 812, Hazine 750, Hazine 1497, Hazine 751, Hazine 741) katalog bölümünde incelenmiştir. Eserlerin tezhip ve minyatür özellikleri itibarıyla Şiraz üslûbunu aksettirmesi de bu eserlerin seçiminde belirleyici bir rol oynamıştır.

Tez çalışmamız; giriş, dört ayrı bölüm, sonuç, kaynakça ve eklerden oluşmaktadır.

Giriş kısmında araştırmanın amacı, önemi, kapsamı, yöntemi ve konuyla ilgili literatür hakkında bilgi verilmiştir.

I. Bölüm'de "Safevi Dönemi" başlığı altında dönemin siyasi tarihi ile kültür ve sanat faaliyetleri incelenmiştir.

II. Bölüm'de Safeviler öncesinde ve Safeviler Dönemi'nde Şiraz kitap sanatları üretimi ve üslûp özellikleri ele alınmıştır. Ayrıca aynı dönemde Şiraz'da üretim yapan nakkaş ve müzehhipler hakkında da bilgi verilmeye çalışılmıştır.

III. Bölüm'de katalog yer almaktadır. Katalogda, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan XVI. yüzyıla ait 12 yazma eser kronolojik olarak sıralanmıştır. Tezhipli alanlar ayrıntılı fotoğraf ve çizim eşliğinde, kullanılan kompozisyon, motif ve renk özellikleri ile tanıtılmış ve detaylı analizleri yapılmıştır. Her bir katalog sonundaki değerlendirme kısmında eser, benzer örneklerle mukayese edilmiştir.

IV. Bölüm değerlendirme kısmıdır. Bu bölümde incelenen eserlerin ve tezhiplerin; sayfa tasarımı, cedvel, iç pervaz, dış pervaz, motif, tığ ve renk özellikleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Sonuç bölümünde, katalogda incelenen tezhipler ve yapılan değerlendirmeler neticesinde varılan sonuçlar yer almaktadır. Araştırma, faydalanılan tüm kaynakların listelendiği kaynakça ile nihayetlenmektedir.

3. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada doküman incelemesi yöntemiyle elde edilen veriler, analiz edilerek değerlendirilmiştir. İncelenen tezhipli yazma eserler, tarihlerine göre kronolojik olarak sıralanmıştır. Tarihi olmayan üç eser (katalog 7,11,12) ise tezhip özellikleri itibarıyla katalog sırasında yer almıştır.

Araştırmamıza konu olan 12 eser, örnek gözlem formu üzerinden incelenmiştir. Her bir eserin künye bilgileri (envanter numarası, adı, istinsah tarihi, istinsah yeri, müellif ve müstensih isimleri vb.) ile mühür ve temellük kayıtları tespit edilerek ilgili kısımlara yazılmıştır. Ayrıca incelenen eserlerin cild özellikleri de fotoğraf eşliğinde kısaca anlatılmaya çalışılmıştır. Yazma eserdeki tezhipli sayfaların varak numarası, gözlem formunda belirtilmiştir.

Tezimizin asıl konusunu teşkil eden tezhipli sayfalar (serlevha, kenarsuyu, unvan, hâtime, halkâr); detaylı fotoğraf ve çizimler eşliğinde kompozisyon, motif ve renk özellikleriyle detaylı olarak analiz edilmiştir. Serlevha, unvan, dış pervaz ve hâtime tezhiplerinde alanların çizimi ½ simetri eksenini üzerinden bölünerek iki aşamalı yapılmıştır. Birinci aşamada desen analiz edilmiş, ikinci aşamada desen olduğu gibi çizilmiştir. Gökyüzü ve doğa tasvirlerinin yapıldığı halkâr tezhiplerinde; ağaç, ot kümesi ve bulutlar sadece çizgi olarak belirtilmiştir. Hayal mahsulü ve tabiat kaynaklı hayvanların ise kompozisyon içerisindeki yerleri kapladığı alan ölçüsünde çizilmiş, renklendirilmiş ve alfabetik olarak numaralandırılmıştır. Hayal ve tabiat kaynaklı hayvanların fotoğrafı, photoshop programında zemininden temizlenerek çizimin devamına konulmuştur. Bu şekilde hayvanlar daha net ortaya çıkartılmıştır.

Tezhipli sayfanın altında tezhipli alanların (başlık, iç pervaz, üst alan, dış pervaz, tığ vb.) ölçüsü, kullanılan motifleri ve renk bilgileri mevcuttur. Devamında sayfa tasarımı özellikleri belirtilmiştir. Tezhip özellikleri başlığında, daha anlaşılır olması adına her tezhipli alan, fotoğraf ve çizimler eşliğinde betimlenmiştir. Tezhipli sayfalar merkezden dışa doğru bölümlere ayrılarak incelenmiştir.

İncelenen eserlerde altın, sarı ve yeşil tonda kullanılmıştır. Metin içerisinde “altın” olarak ifade edilenden kasıt sarı altındır.

Yazma eser içerisindeki tezhipli sayfaların ardından her bir yazmanın değerlendirilmesi yapılmıştır. Değerlendirme başlığı altında yazmadaki tezhipli

alanların genel bir değeriendirilmesinin yanı sıra katalogdaki diğeri eserlerle ve farklı kütüphanelerdeki eserlerin tezhipli sayfalarıyla mukayesesi yapılmıştır. Mukayese edilen eserler; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Arthur M. Sackler Gallery, Metropolitan Museum of Art, The Khalili Collections, Chester Beatty Library, Meşhed Astan Kuds Ravazi, Gülistan Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Oxford Bodleian Library, British Library, Freer Gallery of Art'tan temin edilmiştir. Tarihi olmayan üç eser mukayese edilen eserlerle tarihlendirilmeye çalışılmıştır.

Örnek Gözlem Formu:

Envanter Numarası:		CİLDİN FOTOĞRAFI
Eser Adı:		
İstinsah Tarihi:		
İstinsah Yeri:		
Müellifi:		
Hattatı:		
Yazı Çeşidi:		
Müzehhibi:		
Eser Ebadı		
Cild:	Sayfa:	Yazı Sahası:
Sırt:	Sayfa Sayısı:	Satır Sayısı:
Malzeme Özellikleri		
Kâğıt:	Mürekkep:	

Mühür ve Temellük Kayıtları:

Cild Özellikleri:

Tezhipli Sayfalar:

4. Konuyla İlgili Literatür

Safevi Dönemi Şiraz tezhip sanatı özelliklerinin anlatıldığı doğrudan bir kaynak ne yazık ki bulunmamaktadır. Çalışmamızda dönemin veya bölgenin kitap sanatları kaynaklarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Şiraz üslûbu tezhip sanatı hakkında bilgiye değinen kaynaklar kronolojik olarak aşağıda verilmiştir.

ETTINGHAUSEN, Richard, “Manuscript Illumination”, *A Survey of Persian Art*, ed. Arthur Upham Pope, Phyllis Ackerman, London and New York 1930, pp.1937-74.

Makale, “A Survey of Persian Art from Prehistoric Times to The Present” başlıklı altı ciltten oluşan kitabın üçüncü cildinde yer almaktadır. Tezhipli Yazma Eserler ile başlayan araştırma; Erken İslâmî Dönem, Selçuklu Dönemi, Timur Dönemi ve Safevi Dönemi olarak başlıklar hâlinde incelenmiştir.

LINGS, Martin, *The Quranic Art of Calligraphy and Illumination*, Paris 1976.

Sekiz bölümden oluşan kitap sırasıyla; Kufî Hat, Nesih Hat, Tezhipli Kur’ân, Doğunun En Büyük Yazması, Memlûk ve Babür Dönemi Tezhip, Timur Dönemi Tezhip, Osmanlı ve Safevi Dönemi Tezhip, Batı İslâm Devletlerinde Tezhip ve Hat bölümlerinden oluşmaktadır. Her bir bölüm altında, yüzeysel olarak kısaca bilgi verilmiş olup daha çok görsel mevcuttur.

AKIMUSHKIN, O. F. ve IVANOV, A. A., “The Art of Illumination”, *The Arts of the Book in Central Asia*, ed. B. Gray, London-Boulder 1979, ss.35-58.

XIV. yüzyılın son çeyreğinden XVI. yüzyılın başlarına kadar her dönemden bir tezhip örneğinin yer aldığı makalede, tezhipli sayfalar görselleriyle beraber zahriye,

serlevha ve bordür tezhipleri başlıkları hâlinde detaylı olarak betimlenmiştir. Usta sanatkârlar başlığı altında ise Şiraz'da yazma üretimi hakkında önemli bilgiler verilmiştir.

GRAY, Basil, "The School of Shiraz from 1392-to 1453", *In The Arts of the Book in Central Asia, 14th-16th Centuries*, London 1979, ss.121-146.

Makalede, 1392-1453 tarihleri arasında Şiraz'a hükmeden devletler ve hükümdarlar hakkında kısa bir bilgi verilmiş, Muzafferi ve Timur Dönemi bazı minyatürlü yazmalar ele alınmıştır. Dönem süsleme özelliklerinin iyi bir şekilde ortaya konulması adına minyatür özellikleri her yazmada ayrı olarak incelenmiş ve birbirleriyle mukayese edilerek anlatılmıştır.

ROBINSON, B.W "Painter-Illuminators of Sixteenth-Century Shiraz", *Iran*, S.17, 1979, ss.105-117.

Bu makalede, Şiraz'da Mevlana Hüsameddin İbrahim âsitanesinde yaklaşık 1510-1525 yılları arasında üretilen altı yazma ve dönemin beş müzehhibi incelenmiştir. Tarih ve üslûp açısından birbirine yakın dört sanatkârın isimlerinin geçtiği yazmalar tezhip ve minyatür özellikleri itibarıyla anlatılmıştır. Araştırma, XVI. yüzyılın yarısındaki sanatkâr ve süsleme programı hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.

David James, *After Timur: Qur'ans of the 15th and 16th Centuries (The Nasser D.Khalili Collection of Islamic Art)*, New York 1992.

Kitap, XV. ve XVI. yüzyıl Kur'ân-ı Kerîm'lerinin incelendiği İngilizce bir yayındır. İki bölümden oluşan çalışmada; İran, Orta Asya, Suriye, Mısır, Türkiye ve Hindistan'dan toplamda 60 adet yazma yer almaktadır. Kataloglar hâlindeki yazmaların, ayrıntılı açıklamaları ve renkli görsellerinin yanı sıra hat ve tezhip özellikleri hakkında da bilgiler sunulmuştur.

ÇAĞMAN, Filiz ve TANINDI, Zeren, "Osmanlı-Safevi İlişkileri (1578-1612) Çerçevesinde Topkapı Sarayı Müzesi Resimli El Yazmalarına Bakış", *Aslanapa Armağanı*, İstanbul 1996, ss.37-62.

Araştırmada, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan XVI. ve XVII. yüzyıla ait bazı Safevi Dönemi yazma örnekleri incelenmiştir. İncelenen yazmaların süsleme özelliklerinin yanı sıra zaman içerisinde kimlerin sahip olduğu ve saray hazinesine nasıl girdiğine dair önemli bilgiler sunan mühür ve mülkiyet kayıtları da belirtilmiştir.

ÖZCAN, Nermin, *Safevî Devri Tezhip Sanatı*, MÜ Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, İstanbul 1998.

Safevi Devleti başlığı altında, Tarihte Safeviler ve Safevi Şahları hakkında bilgi verilerek başlanılan tezin devamında Safevi Dönemi'nin önemli sanat merkezleri, tezhipleri ve teknikleri anlatılmıştır. Üçüncü bölümde, incelenen eserler ve devamında eserlerin sayfa düzenleri, cedveller, biçimler (formlar), kompozisyonlar, motifler, kenar suları, renkler ve tığlar yer almaktadır. Sonuç bölümüyle tez tamamlanmıştır.

ULUÇ, Lale, “Ottoman Book Collectors and Illustrated Sixteenth Century Shiraz Manuscripts”, *Remm*, Vol.87-88, September 1999, pp.85-107.

Makalede, Osmanlı bürokratları ve entelektüelleri tarafından tercih edilen tezhipli ve minyatürlü edebî yazmalardan bahsedilmektedir. Ayrıca, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde XVI. yüzyıla ait Şiraz'da üretilmiş minyatürlü yazmaların sayıca ne kadar olduğu ve bu yazmaların Osmanlı bürokratları tarafından nasıl tedarik edildiğine dair bilgiler yer almaktadır.

ÇAĞMAN, Filiz and TANINDI, Zeren, “Manuscript Production at the Kâzarûnî Orders in Safavid Shiraz”, *Safavid Art & Architecture*, London 2002, ss.43-48.

Makale, Safevi Döneminde Şiraz'da Mevlana Hüsameddin İbrahim âsitanesinde üretilmiş bugün Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan yazmalar hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca söz konusu âsitânenin başındaki Mevlana Hüsameddin İbrahim'in kim olduğuna dair tespitlere de yer verilmiştir.

ULUÇ, Lâle, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz El Yazmaları, İstanbul 2006.*

Birinci bölümde, Şiraz'ın efsaneleri ve ekonomik tarihi hakkında bilgiler verilen kitabın ikinci bölümde, Safevi saray yazmaları başlığı altında erken Safevi, Safevi öncesi ve Şah Tahmasp Dönemleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde 1503-1565 tarihli Şiraz yazmaları, dördüncü bölümde ise 1550-1600 tarihli *Mecalîs-ül Uşşak* isimli yazma hakkında bilgiler yer almaktadır. Beşinci bölümde 1565-1580 tarihli, altıncı bölümde 1580-1590 tarihli, yedinci bölümde ise 1590-1603 tarihli Şiraz yazmaları fotoğraflar eşliğinde incelenmiştir. Sekizinci bölümde Şiraz yazmalarının Hâmiler'i, dokuzuncu bölümde Osmanlı-Safevi kitapseverleri hakkında bilgiler bulunmaktadır. Son olarak sonuç bölümünde ise incelenen eserlerin genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

TANINDI, Zeren, "Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı", *Hat ve Tezhip Sanatı, Ankara 2009, ss. 243-281.*

Orta Çağ'ın ilk dönemlerinin tezhip özellikleriyle başlanılan makalede, kronolojik olarak Anadolu Selçuklu, Mağrib, Endülüs, İlhanlı, Memlük, Timur, Türkmen, Osmanlı, Safevi, Özbek, Babür Dönemlerinin tezhip sanatları özellikleri incelenmiştir. Tezhipte modern dönemlere doğru başlığı altında ise on yedinci yüzyıldan yirminci yüzyıla kadar Batı etkisinin tezhip sanatına yansımaları irdelenmiştir.

WRIGHT, Elaine, *The Look of the Book Manuscript Production in Shiraz 1303-1452, Washington D.C. 2013.*

1303-1452 tarihleri arasındaki Şiraz'da üretilen yazmalar hakkında bilgiler sunan kitap beş bölümden oluşmaktadır. Dönemin yazmaları; tezhip, kâğıt, minyatür, hat ve cild özellikleri ile görseller eşliğinde detaylı olarak incelenmiştir. Her bir sanatın ayrı ayrı incelendiği bölümlerde sırasıyla İncû, Muzafferi, Celayirli ve Timur Dönemi kendi içinde başlıklar hâlinde anlatılmıştır.

Lale Uluç, “Zülkadirli Şiraz Valilerin Son Döneminden Resimli Bir Yusuf ve Züleyha Nüshası”, *Nurhan Atasoy’a Armağan*, İstanbul 2014, ss.386-421.

Makalede, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi’nde (TSMK) H.1084 envanter numaralı Şiraz’da yapıldığı tahmin edilen Yusuf ve Züleyha isimli eserin tezhip ve minyatürleri incelenmiştir. 1590 yılı civarına tarihlenen yazmanın içerdiği 14 minyatürün tümü makalede yayımlanmıştır. Ayrıca Şiraz’ı yöneten Zülkadirli valiler ve kitap sanatları üretiminde yaptıkları katkı da belirtilmiştir.

WRIGHT, Elaine, *Lapis and Gold Exploring Chester Beatty’s Ruzbihan Qur’an*, Chester Beatty Library Dublin 2018.

Şiraz’ın önemli sanatkârı Ruzbihan Muhammed el-Tabi el-Şirazi tarafından XVI. yüzyılda istinsah edilmiş Kur’ân-ı Kerîm; malzemesi, cildi, yazısı ve süslemesiyle kitabın konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışmayla dönemin yazma üretiminin süreçleri, Ruzbihan ve diğer sanatçıların yazma ve süslemede karşılaştıkları sorunlar ve bunlara getirdikleri çözümler hakkında fikir edinilmektedir. Özellikle tezhipli alanlar görseller eşliğinde kompozisyon, teknik, motif ve renk bazında oldukça detaylı incelenerek en küçük süsleme ve teknik ayrıntıları da ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca motifler tek başlarına analiz edilirken kronolojik olarak örneklerine de yer verilmiştir. Son bölümde ise tezhipli sayfalar, aynı dönemin farklı yazmalarıyla kıyaslanarak benzerlik ve farklılıkları ortaya çıkarılmıştır.

AYDIN, Derya, *Şiraz Nakkaşhaneleri ve Resimli Şehnameler (1470-1500)*, Hacettepe Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2019.

Şiraz’da XVI. yüzyıla kadar hâkim olan politik güçler ve Akkoyunlu tarihine genel bir bakış ile başlayan tez yedi bölümden oluşmaktadır. İkinci bölümünde Şiraz ve yazma üretimi hakkında bilgiler verilmiştir. 1470 Öncesi Resimli Şehnameler başlığı altında İlhanlı, İncû, Muzafferi, Celayirli, Timurlu ve Karakoyunlu şehnameleri incelenmiş ardından Şiraz şehnamelerinin resimlerinde üslûp, sayfa tasarımları ve tezhipleri anlatılmıştır. 1470-1500 yıllarında Şiraz nakkaşhanesi ve resimli şehnameler bölümünün ardından değerlendirme yapıp tez tamamlanmıştır.

BÖLÜM I

SAFEVİ DÖNEMİ



I. 1. Siyasi Tarihi

Doğu Anadolu, Azerbaycan ve Batı İran'ı kapsayan ve daha sonra da Horasan'a doğru gelişen Safevî Devleti²; adını, merkezi Erdebil'de bulunan Safeviyye tarikatının piri Şeyh Safiyyüddin Erdebilî'den almıştır³.

XVI. yüzyılın başlarında kurulmuş olan Safevî Devleti'nin kökleri çok daha uzun bir geçmişe dayanmaktadır. XIV. yüzyılda yaşamış Safiyyüddin İshak (650-735/1252-1334), Gilan'da Şeyh Zahid'in müridi olmuş⁴ ve şeyhinin ölümü üzerine Erdebil'e dönerek kurduğu tarikatta üç ay içerisinde yaklaşık on üç bin müride⁵ sahip olmuştur. Safiyyüddin'in ölümünden sonra tasavvuf geleneklerine aykırı olarak tarikat şeyhliğine önce oğlu Sadreddin (704-794/1305-1392), ardından onun oğlu Hâce Ali (772-830/1371-1427) intikal etmiştir⁶.

Safevîyye tarikatı başlangıçta Sünni bir yapıda kurulmuştur. Ancak bu durum devrin Şiî mezhebi önderlerini telaşlandırmış ve Şiîler, kısa zamanda bu tarikata sızmayı başarmışlardır⁷. Bunun üzerine Hâce Ali'nin şeyhliği döneminde tarikat, Şiîliğe eğilimli bir hâl almaya başlamıştır⁸. Hâce Ali'nin ölümünden sonra, tarikatın başına geçen oğlu İbrahim Dönemi'nde Anadolu'da Şii propagandası yayılmış, onun oğlu Cüneyd zamanında ise Şii olmayanlara karşı cihad ilan edilmiştir⁹.

Cüneyd (850-864/1447-1460), amcası Şeyh Cafer ile Safevi tarikatı şeyhliği mücadelesine girişmişse de bu mücadelede muvaffak olamayarak Erdebil'i terk etmek

² Behset Karaca, "Safevi Devletinin Ortaya Çıkışı ve II. Bayezid Dönemi Osmanlı-Safevi İlişkileri", *Türkler Ansiklopedisi*, C.9, Ankara 2002, s.759.

³ Tufan Gündüz, "Sâfeviler", *TDVİA*, C.35, Ankara 2008, s.451.

⁴ Gene R. Garthwaite, *İran Tarihi (Pers İmparatorluğundan Günümüze)*, Çev. Fethi Aytuna, İstanbul 2012, s.147.

⁵ Babak Javanshır, *İran'daki Türk Boyları ve Boy Mensubu Kişiler (Safevî Dönemi-I. Tahmasb Hâkimiyetinin Sonuna Kadar/1576)*, MSGSÜ Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2017, s.84.

⁶ Tufan Gündüz, "Sâfeviler", s.451.

⁷ Behset Karaca, "Safevi Devletinin Ortaya Çıkışı ve II. Bayezid Dönemi Osmanlı-Safevi İlişkileri", s.760.

⁸ Cihat Aydoğmuş, *Şah Abbas Ve Zamanı*, Ankara Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara 2011, s.21.

⁹ Yılmaz Karadeniz, "Safevi Devleti'nin Kuruluşu Meselesi: Kızılbaşların Ortaya Çıkışı", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.2, S.3, Amasya 2014, s.64.

zorunda kalmış ve Anadolu'ya gitmiştir¹⁰. Telkin kabiliyetine sahip ve faal bir insan olduğu anlaşılan Safevi şeyhi; dolaştığı köy ve kırsallarda Türklerin iktisadi durumlarının iyi olmaması ve siyasi bakımdan mevcut düzenden memnun olmamaları nedeniyle Şiiliğin, Anadolu ve Azerbaycan bölgelerinde yayılmasını sağlamıştır¹¹. Şeyh Cüneyd Dönemi'yle Şiilerde devlet kurma talepleri belirleme başlamıştır¹².

Şirvan'da Çerkezlerle savaşırken hayatını kaybeden Şeyh Cüneyd'in vasiyeti üzerine, Akkoyunlu Uzun Hasan Bey'in kız kardeşinden doğan oğlu Haydar'a -çocuk yaşta olmasına rağmen- tabi olunmuştur. Akkoyunluların desteği altında tarikatına liderlik eden Şeyh Haydar, bir müddet sonra dayısı Uzun Hasan'ın kızı (Halime Begüm ya da Âlemşah Begüm) ile evlenmiş ve bu evlilik, Haydar'ın Akkoyunlu yönetimi ile bağlarını güçlendirmiştir¹³. Şeyh Haydar'ın, çıktığı seferlerde başarı elde etmesi ve müritlerinin sayısını gün geçtikçe artırması; Akkoyunlu hükümdarını endişelendirmeye başlamış ve hükümdar, Şeyh Haydar'dan savaşa çıkmamasını istemiştir¹⁴. Babasının intikamını almak için Şeyh, bu emre itaat etmeyerek Şirvanşahlara saldırmış ve 1488 yılında Şirvanşah-Akkoyunlu ittifakı karşısında savaşı kaybederek vefat etmiştir¹⁵.

Şeyh Haydar kendisine bağlı olanların kıyafetine yeni bir düzenleme getirmiş, taraftarlarına -daha sonradan "Kızılbaş" olarak adlandırılacak olan- on iki imamı temsilen on iki dilimli kırmızı Türkmen börtü giydirmiştir¹⁶. Böylece hem gücünü açığa vurmuş hem de müritlerinin tefrik edilmesini sağlamıştır¹⁷.

Şeyh Haydar'ın vefatından sonra Safevi müritleri, Şeyh Haydar'ın büyük oğlu Sultan Ali etrafında toplanmaya başlamıştır. Bu gelişmeden haberi olan Sultan Yakup,

¹⁰ Faruk Sümer, *Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü (Şah İsmail ile Halefleri ve Anadolu Türkleri)*, Ankara 1976, s.7.

¹¹ Yılmaz Karadeniz, "Safevi Devleti'nin Kuruluşu Meselesi: Kızılbaşların Ortaya Çıkışı", s.64.

¹² Adel Allouche, *Osmanlı-Safevi İlişkileri Kökenleri ve Gelişimi*, Çev. Ahmed Emin Dağ, İstanbul 2001, s.40

¹³ Cihat Aydoğmuş, *Şah Abbas Ve Zamanı*, s. 28.

¹⁴ A. Saim Kılavuz, *16 ve 17. Yüzyılda Safevî Şiiliği*, Uludağ Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa 2005, s.43.

¹⁵ Faruk Sümer, *Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü (Şah İsmail ile Halefleri ve Anadolu Türkleri)*, s.14.

¹⁶ Behset Karaca, "Safevi Devletinin Ortaya Çıkışı ve II. Bayezid Dönemi Osmanlı-Safevi İlişkileri", s.760.

¹⁷ Tufan Gündüz, "Sâfeviler", s. 451.

Haydar'ın çocuklarını Erdebil'den çıkararak Fars eyaletine sürgün etmiş ve İstahr kalesine kapattırmıştır¹⁸. Burada yaklaşık dört yıl gözetim altında tutuldular¹⁹. Rüstem Mirza Recep, 1492 yılında Tebriz'de tahta çıkarak kendi hâkimiyetinin devamını sağlamak için Şeyh Haydar'ın oğullarını serbest bırakıp onları, babalarının intikamını almak için Akkoyunlu şehzadelerine karşı tahrik etmiştir²⁰. Şeyh Haydar'ın oğullarının Tebriz'e gelmesinden kısa bir süre sonra ise Sultan Rüstem, saltanatının geleceğinden endişe ederek Sultan Ali'yi öldürtmüş ve tacı kardeşi İsmail'e geçmiştir.



Fotoğraf 1: Şah İsmail'i tasvir eden bir minyatür (TSMK Hazine 2169 vr. 64b)²¹

Şah İsmail 17 Temmuz 1487 yılında²² doğmuştur. Kimi kaynaklara göre, İsmail Mirza, tıpkı Cengiz ve Timur'da olduğu gibi cihangirliğin belirtisi olarak avucunda kan pıhtısıyla dünyaya gelmiştir²³. Abisi Sultan Ali öldürüldüğünde altı yaşında olan ve müritler tarafından Erdebil'e kaçırılan İsmail, Erdebil'in Anadolu mahallesinde Ebe adındaki bir kadın tarafından gizlenmiş, ancak bulunma olasılığı

¹⁸ Cihat Aydoğmuş, *Şah Abbas Ve Zamanı*, s.48.

¹⁹ Tufan Gündüz, "Şah İsmail", *TDVİA*, C. 38, İstanbul 2010, s.253.

²⁰ Babak Javanshır, *İran'daki Türk Boyları ve Boy Mensubu Kişiler (Safevî Dönemi-I. Tahmasb Hâkimiyetinin Sonuna Kadar/1576)*, s.130.

²¹ Tufan Gündüz, "Şah İsmail", s.253.

²² Faruk Sümer, *Safevî Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü (Şah İsmail ile Halefleri ve Anadolu Türkleri)*, s.15.

²³ Babak Javanshır, *İran'daki Türk Boyları ve Boy Mensubu Kişiler (Safevî Dönemi-I. Tahmasb Hâkimiyetinin Sonuna Kadar/1576)*, s.161.

belirince Gilan'a kaçırılmıştır. Burada altı yıldan fazla kalan İsmail, Anadolu ve Azerbaycan Türkmenleri tarafından devamlı ziyaret edilmiştir²⁴. İsmail, Azerbaycan'da Akkoyunlular arasındaki hizipleşmelere karışan Türkmen müritler ile Doğu Anadolu'da Osmanlı idaresine ve merkezîyetçiliğine karşı direnen Türkmenler için toparlayıcı bir kişi hâline gelmiştir²⁵.

1498'de Akkoyunlu Rüstem Bey'in ölümü İran'ı yeni bir kargaşaya sürüklemiştir²⁶, Akkoyunlu şehzadeleri arasında devam eden taht kavgaları İran'da tam bir istikrarsızlık doğurup her bölgede mahalli otoriteler görülmeye başlamıştır. Kızılbaş Türkmen aşiretlerinin reisleri, İsmail'in ortaya çıkması için bu kargaşanın uygun ortam oluşturduğuna kanaat getirmişlerdir²⁷. Bunun üzerine, 1499 yılında 12 yaşında olan İsmail, Gilan'dan ayrılarak Erdebil'e geçmek istemiş ancak Erdebil Valisi kendisini şehre almayınca²⁸ Anadolu'daki müritlerin çoğunlukta olduğu Erzincan'a yönelmiştir²⁹. İsmail, 1500 yılında Erzincan'dan ayrılıp Şirvanşahların üzerine yürümüş, Şirvanşah Perruh Yesar'ı öldürmüş ve Bakü ile Şamahı Safevilerin eline geçmiştir. 1502 yılı baharında Akkoyunlu Elvend Bey'in ordusunu Nahçıvan yakınlarındaki Şerhr'da ağır bir yenilgiye uğrattıktan sonra Tebriz'e girerek tahta çıkmıştır³⁰.

Şah İsmail; 1503 yılında Irak-ı Arab, Horasan ve Hûzistan hariç Akkoyunlu topraklarının büyük bir bölümünü ele geçirmiştir. Ayrıca bölgenin önemli kalelerinden Gülhandan, Fîrûzkûh ve Asta'yı 1504 yılında zapt etmiştir. Bu zaferin ardından Mâzenderan, Lâhîcan ve Cürcan hâkimleri Şah İsmail'e biat etmiştir. Şah İsmail; 1505-

²⁴ Behset Karaca, "Safevi Devletinin Ortaya Çıkışı ve II. Bayezid Dönemi Osmanlı-Safevi İlişkileri", s.762.

²⁵ Gene R. Garthwaite, *İran Tarihi (Pers İmparatorluğundan Günümüze)*, Çev. Fethi Aytuna, İstanbul 2012, s.148.

²⁶ Tufan Gündüz, "Şah İsmail", s.253.

²⁷ Tufan Gündüz, "Şâfevîler", s.452.

²⁸ Behset Karaca, "Safevi Devletinin Ortaya Çıkışı ve II. Bayezid Dönemi Osmanlı-Safevi İlişkileri", s.762.

²⁹ Tufan Gündüz, "Safevîler", s.452.

³⁰ Faruk Sümer, *Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü (Şah İsmail ile Halefleri ve Anadolu Türkleri)*, s.20.

1507 yıllarında Diyarbakır'ı, 1508'de Bağdat ve Güneybatı İran'ı, 1509-1510 yıllarında ise Şirvan ve Horasan'ı ele geçirerek bu yerlerde hâkimiyet kurmuştur³¹.

Şah İsmail'in, ülkesinin batısındaki toprakları ile meşgul olmasından istifa eden Özbekler (Şeybânîler), iki kez (1510 ve 1512) Safevi topraklarına doğru sınırlarını genişletmişler ancak Şah İsmail kaybettiği toprakları kolaylıkla geri almıştır.

Şah İsmail'in askeri gücünü oluşturan Türkmenlerin ağırlık merkezinin Anadolu olması dolayısıyla Osmanlı topraklarına ilgisi her zaman devam etmiştir. Bu ilginin bir sonucu olarak 1512'de Rumlu Nur-Ali Halife, Kızılbaş Türkmenleri toparlayıp Safevi ordusuna katılmalarını sağlamak amacıyla Anadolu'ya göndermiş; Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan topladığı Kızılbaş Türkmenler ile Tokat yakınlarında Osmanlı ordusunu hezimete uğratmıştır. Bu zaferin sonucunda Tokat'ı kısa bir süre elinde tutmuş ve Şah İsmail adına sikke kestirmiştir³².

II. Bayezid'in yerine geçen oğlu Yavuz Sultan Selim, Safevilerin Anadolu ile olan ilişkisini kesmek için savaş hazırlıklarına girmiş,³³ Erzincan üzerinden Tebriz'e doğru ilerlemiştir. Hoy yakınlarındaki Çaldıran ovasında 23 Ağustos 1514 tarihinde yapılan savaşta Safeviler yenilmiş, Şah İsmail savaş meydanını terk edip Dergüzin'e çekilmiştir³⁴. Bu tarihten ölümüne kadar sakin bir hayat süren Şah İsmail, 23 Mayıs 1524'te otuz sekiz yaşında ölmüştür.

Şah İsmail'in yerine 10 yaşındaki büyük oğlu Tahmasb geçirilmiştir. Yeni hükümdarın çocuk yaşta olması, devlet kademelerinde hâkimiyet kurmak isteyen Kızılbaş reisleri arasında kuvvetli bir rekabet ortamı oluşturmuş ve 1526'da aşiretler arasında bir iç savaşa sebebiyet vermiştir³⁵. İç karışıklıklara ek olarak, batıda her gün biraz daha artan Osmanlı ordularının tehdidi, doğuda ise Özbeklerin düzenledikleri saldırılar, Safevi devleti topraklarının bir kısmında egemenliği zedeleyen sebepleri

³¹ İsmail Safa Üstün, "İran", *TDVİA*, C.22, Ankara 2000, s.400.

³² Tahsin Yazıcı, "Şah İsmail", *MEBİA*, C.11, İstanbul 1970, s. 277.

³³ Tufan Gündüz, "Şah İsmail", s.254-255.

³⁴ Tufan Gündüz, "Safevîler", s.452.

³⁵ İsmail Safa Üstün, "İran", s.400.

teşkil etmektedir³⁶. Bağdat'ın Osmanlıların eline geçmesi dışında Safeviler, Osmanlılarla olan mücadelelerinde çok büyük bir toprak kaybına uğramamışlardır. Safeviler ve Osmanlıların uzun süren mücadelesi neticesinde 1555 tarihli Amasya Antlaşması ile Azerbaycan toprakları Safevilerin hâkimiyetinde, Irak-ı Arab ve Van gölü çevresi ise Osmanlı idaresinde kalmıştır³⁷. Böylece yirmi yıldan fazla bir süre için Osmanlılarla barış sağlanmıştır.

Osmanlılara karşı Safevîlerden destek sağlamayı düşünen Avrupalı devletler elçiler gönderip Tahmasb'ı Osmanlılara karşı kışkırtmaya çalışmışlar fakat tarihî kayıtlara göre Şah Tahmasb'ın, bu girişimlere fazla itibar göstermediği anlaşılmaktadır³⁸.

Şah Tahmasp, veliaht tayini hususunda Kızılbaş beyleri arasında ortaya çıkan anlaşmazlıktan 14 Mayıs 1576 sabahı zehirlenerek öldürülmüştür³⁹. Cenazesi geçici olarak Kazvin'de toprağa verilmiş sonra vasiyeti gereğince Meşhed'e nakledilmiştir⁴⁰.

Şah I. Tahmasb'ın ölümü üzerine Ustacluların desteğiyle⁴¹ Haydar Mirza tahta oturmuştur. Ancak Haydar Mirza, daha saltanatın ilk günlerinde muhalifleri İsmail Mirza taraftarları tarafından kuşatılmış ve kaçmasına bile fırsat verilmeden öldürülmüştür. Böylece duruma hâkim olan İsmail Mirza'nın taraftarları onu, uzun süredir mahpus bulunduğu Kahkaha (Alamût) Kalesi'nden getirtip II. İsmail unvanı ile Safevi tahtına oturtmuşlardır (1576-1579)⁴².

Saltanatı ele geçiren II. Şah İsmail, Kazvin'e gelir gelmez, babasının yanında kendisini kötilediklerine inandığı aile fertleri ile Kızılbaşların ileri gelenlerini ve yaşlılarını öldürmüştür⁴³. Bir buçuk yıllık saltanatı süresince Anadolu'da unutulmaya

³⁶ Nader Nejad, *XVI. Asırda İran Kaynaklarına Göre Osmanlı-Safevi Münasebetleri (1502-1590,1620)*, Atatürk Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 1986, s.20.

³⁷ İsmail Safa Üstün, "İran", s.400.

³⁸ Tufan Gündüz, "Tahmasb", *TDVİA*, C.39, İstanbul 2010, s.415.

³⁹ Faruk Sümer, Şah Tahmasb'ın kendi eceliyle öldüğünü belirtir. Bakınız: Faruk Sümer, *Safevi Devletin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü (Şah İsmail ile Halefleri ve Anadolu Türkleri)*, s.110-111.

⁴⁰ Cihat Aydoğmuş, *Şah Abbas Ve Zamanı*, s.46.

⁴¹ Tufan Gündüz, "Safeviler", *TDVİA*, s.453.

⁴² Cihat Aydoğmuş, *Şah Abbas Ve Zamanı*, s.47.

⁴³ Nader Nejad, *XVI. Asırda İran Kaynaklarına Göre Osmanlı-Safevi Münasebetleri (1502-1590,1620)*, Atatürk Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 1986, s.63.

başlanan Safevi davasını tekrar alevlendirmiştir. Bu, onun ölümünden sonra Osmanlı ile Safevilerin savaşmalarına sebep teşkil etmiştir⁴⁴. II. İsmail'in ölümü (24 Kasım 1577) pek çok yönden karanlıkta kaldıysa da gerek saray çevresinde gerekse halk arasında memnuniyetle karşılanmıştır⁴⁵.

II. İsmail'in yerine saltanata Şah Tahmasb'ın büyük oğlu Muhammed Hüdabende⁴⁶ getirilmiştir (1578-1587). Safevi Devleti'nin iç karışıklıkları bu dönemde de devam etmiş ve bunun fırsat bilinmesiyle Van ve Azerbaycan arasında yaşayan Kürtler ayaklanmış; Osmanlı Devleti'nden III. Murat, Özbekistan'dan Celâl Han ve Tatar Han gibi muhalifler İran üzerine hücum etmişlerdir⁴⁷. Abbas Mirza, Ustaclu Mürşid Kulu Han'ın desteğiyle 1587 yılının Ekim ayında Kazvin'e gelerek tahta oturmuştur. Tahtını yeniden ele geçirmek için bazı teşebbüslerde bulunduysa da başarılı olamayan Muhammed Hudabende, Kazvin'de 1596 yılında ölmüştür⁴⁸.

Şah I. Abbas (1587-1629), tahta çıktığında içte ve dışta çeşitli meselelerle karşı karşıya kalmıştır. Çünkü ülkenin ticareti ve sanayisi çökmüş, halkın yaşam standardı gerilemişti. Ancak Şah Abbas, âsi Kızılbaş reislerini yola getirmiş, Osmanlı Devleti ile yaptığı barış sayesinde ülkesinin iç sorunlarıyla ilgilenme fırsatı bularak devleti yeniden toparlayıp birliği sağlamış, iç ve dış ticari hayatı düzenleyip halkın refah düzeyini tekrar artırmıştır⁴⁹.

⁴⁴ Cihat Aydoğmuş, *Şah Abbas Ve Zamanı*, s.48.

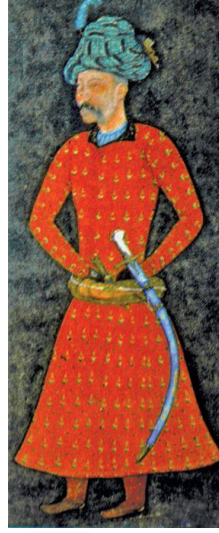
⁴⁵ Tufan Gündüz, "Safevîler", s.453.

⁴⁶ Faruk Sümer, *Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, s.118.

⁴⁷ Nader Nejad, *XVI. Asırda İran Kaynaklarına Göre Osmanlı-Safevi Münasebetleri (1502-1590,1620)*, s.64.

⁴⁸ Tufan Gündüz, "Safevîler", s.454.

⁴⁹ Cihat Aydoğmuş, *Şah Abbas ve Zamanı*, s.69.



Fotoğraf 2: *I. Abbas'ın bir minyatürü*⁵⁰

Şah I. Abbas'ın iç karışıklıkları önlemek için getirdiği ilk düzenleme, Osmanlı Kapıkulu Ocaklarını örnek alarak Gürcü, Çerkez ve Ermenilerden teşekkül eden bir “ocak” kurmak olmuştur⁵¹. Dış politikada ise 1590 yılında Osmanlılarla yapılan Ferhad Paşa Antlaşmasıyla⁵² batıdan gelecek tehlikeleri ortadan kaldırmış, doğuda Horasan'ı ellerinde tutmakta olan Özbeklere yönelmiştir. Özbek tehlikesini bertaraf eden Şah, ardından İstanbul'da yapılan barış antlaşmasını hiçe sayarak Azerbaycan, Nahcivan ve Revan'ı geri almış; Kerkük, Şehrizar, Kerbelâ, Necef ve Bağdat'ı da ele geçirerek (1624) Safevi devletini en geniş sınırlarına ulaştırmıştır⁵³.

Şah I. Abbas, başkenti 1598'de Kazvin'den İsfahan'a taşıyarak bu şehirde sanat ve ticaret bakımından imar faaliyetlerine girişmiştir. Şah, 42 yıllık padişahlık döneminin ardından 1629'da vefat ettiğinde tahta geçecek kardeşi ve oğlu yoktur. Çünkü şehzadelerin bir kısmı kör edilmiş, bazıları taht iddiasında bulunma ihtimaline karşı öldürülmüştür. Bu sebeple torunu Sam Mirza, Şah Safi adıyla tahta oturmuştur⁵⁴.

Şah Safi'nin döneminde iki büyük şehir olan Kandehar ve Bağdat kaybedilmiştir (1047/1637-38). 1639 yılında imzalanan Kasrışîrin (Zühab) Antlaşması

⁵⁰ Faruk Sümer, “Abbas I”, *TDVİA*, C.1, İstanbul 1988, s.18.

⁵¹ Faruk Sümer, “Abbas I”, s.17.

⁵² Cihat Aydoğmuş, *Şah Abbas ve Zamanı*, s.69.

⁵³ Faruk Sümer, “Abbas I”, s.17.

⁵⁴ Tufan Gündüz, “Safevîler”, s.454.

ile Bağdat Osmanlıların elinde kalmıştır⁵⁵. Şah Safi'nin, 1642 yılında, Kâşân şehrinde vefatı üzerine on yaşındaki oğlu Muhammed Mirza, II. Abbas unvanıyla on yaşında tahta geçmiştir⁵⁶.

II. Abbas'ın yirmi beş yıl kadar süren hükümdarlığı sırasında memleket içinde kayda değer bir hadise olmamış, komşu devletlerle olan münasebetler de genellikle dostça sürdürülmüştür. II. Abbas'ın saltanat yıllarında İran'da, başta ipek ticareti olmak üzere ticari faaliyetler gelişmiş; inşa edilen saray, köşk, kasır ve köprülerle memleketin imarına çalışılmıştır. II. Abbas 26 Ekim 1666'da Damgan'da ölmüş ve Kum kasabasına gömülmüştür⁵⁷.

II. Abbas'ın vefatından sonra oğlu Safi Mirza, Şah Süleyman unvanıyla tahta geçmiştir. O da selefleri gibi tahttan indirilme korkusu ile sarayın ileri gelenlerine karşı katı bir tutum içine girip pek çok kişiyi öldürtmüştür. Barışçı bir dış politika takip ederek İran'ı savaşımlardan uzak tutmuş ancak Safevi Devleti'nin Şah Safi döneminde başlayan çöküşü bu zamanda daha da hızlanmıştır. Safi Mirza'nın 1694'te vefatının ardından yerine oğlu Sultan Hüseyin Mirza tahta geçmiştir⁵⁸.

Sultan Hüseyin Mirza, devletin bütün işlerini din adamlarının eline bırakmıştır. Şii olmayanların takip edilmesi halk arasında huzursuzluk yaratmış ve Afganlılar ile arası açılmıştır. Afganlıların saldırılarıyla karşılaşan Safevi Devleti gittikçe zayıflamış ve 10 Kasım 1722 tarihinde Sultan Hüseyin Şah resmen Afganlılara teslim olmuştur⁵⁹. Kumandan Nadir Han'ın gayreti ile 1729'da Afganlılar İran'dan çıkarılarak Şehzade Tahmasb, II. Tahmasb unvanı ile şahlığını ilan etmiştir⁶⁰. Nadir Han, kabileler arasındaki çatışmalara son verip 1732'de II. Tahmasb'ı tahttan indirerek onun oğlu III. Abbas'ı tahta geçirmiştir. Ancak Nadir Han; Abbas'ın sekiz aylık bir çocuk⁶¹

⁵⁵ İsmail Safa Üstün, "İran", s.401.

⁵⁶ Cl. Huart, "Abbas II", *MEBİA*, C.1, İstanbul 1950, s.10.

⁵⁷ Faruk Sümer, "Abbas II", *TDVİA*, C.1, İstanbul 1988, s.19.

⁵⁸ Tufan Gündüz, "Safeviler", s.454.

⁵⁹ Tahsin Yazıcı, "Safeviler", *MEBİA*, C.10, İstanbul 1966, s.57.

⁶⁰ Bekir Kütükoğlu, "Tahmasb II", *MEBİA*, C.10, İstanbul 1966, s. 654.

⁶¹ Cl. Huart, "Abbas III", *MEBİA*, C.1, İstanbul 1950, s.10.

olmasından faydalanarak 1736'da Nadir Şah unvanı ile tahta geçmiş, Safevi hanedanlığına son vermiştir⁶².

I. 2. Kültür ve Sanat Faaliyetleri

Şah İsmail tarafından 1501 yılında kurulan Safevi Devleti, kısa zamanda askerî, dinî ve kültürel açıdan kendine özgü bir devlet yapısına sahip olmuştur. Timurîlerin oluşturduğu kültürel himaye modelini, yapısını ve işleyişini örnek alan Şah İsmail ve devamındaki hükümdarlar, sanatçıları koruyarak sanat faaliyetlerinin gelişiminde önemli rol oynamışlardır.

Safevi devletinin ilk şahı Şah İsmail, kitap sanatlarına göre mimariye daha az önem vermiştir. Oldukça sınırlı olan mimarlık çalışmaları arasında; Meşhed, Kum, Necef ve Kerbela'daki Ehl-i Beyt türbe külliyelerinde yaptığı tamir ve yenilikler yer almıştır. Bir diğer önemli mimari faaliyeti ise Şeyh Safî Türbe Külliyesinde hadis ve diğer dinî ilimlerin öğretildiği Dar'ül Hadis ile beraber, muhtaçlara yemek dağıtılan bir imaret inşa etmesi ve burada bir vakıf kurmasıdır⁶³.

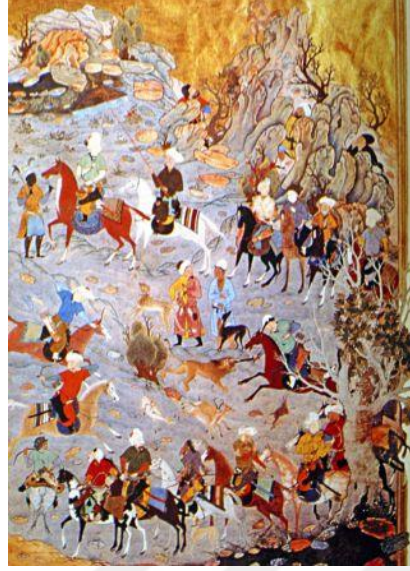
Şah İsmail; Horasan'daki eski Timurî şehirlerinin yanı sıra İsfahan, Şiraz ve Bağdat da dâhil olmak üzere pek çok kültür merkezinden gelen sanatkârları bünyesinde barındıran bir kitaphanenin⁶⁴ sahibiydi. Bu kitaphane⁶⁵; hat, tezhip, minyatür, cild, halı-ipek dokumacılığı ve bakır işlemeciliğinin geliştiği bir sanat merkezi olmuştur.

⁶² Tahsin Yazıcı, "Safevîler", s.57.

⁶³ A. Damla Gürkan Anar, "Safevi Şahlarının Banılığı Üzerine Bir Değerlendirme", *İran Çalışmaları Dergisi*, C.1, S.1, 2017, s. 124.

⁶⁴ Bu dönem yazma üretim merkezlerine "kitaphane" denilmektedir. Detaylı bilgi için bakınız: Marianna Shreve Simpson, "The Making of Manuscripts and the Workings of the Kitab-khana in Safavid Iran", *Studies in the History of Art*, S.38, 1993, ss.104-121.

⁶⁵ Marianna Shreve Simpson, "The Making of Manuscripts and the Workings of the Kitab-khana in Safavid Iran", s.105.



Fotoğraf 3: Minyatürleri Bihzâd'a atfedilen Dihlevî'nin Heşt Bihîşt mesnevisinin takdim sayfası (TSMK H.676)⁶⁶

1502'de Şah İsmâîl tarafından Akkoyunlular'dan alınarak Safevî başşehri yapılan Tebriz⁶⁷'de saray kitaphanesi (nakışhanesi) kurulmuş ve saray üslûbu oluşmaya başlamıştır. Akkoyunlu şehzadesi Sultan Halil bin Uzun Hasan'ın Şiraz Valiliği yaptığı 1470'li yıllarda oluşan kitap sanatı, Yavuz Sultan Selim'in 1514'de şehri işgaline kadar geçen kısa süre içinde Safevi başkenti ile Tebriz'de görülen kitap sanatı üslûplarının temelini oluşturmuştur.⁶⁸ 1514 tarihinden sonra Şah İsmail'in, Horasan ve Herat'ta bulunan ünlü nakkaş Bihzad ve diğer sanatkârları Tebriz'e getirmesiyle⁶⁹, erken dönem Safevi kitap sanatlarında Şiraz ve Tebriz'deki Timurî ve Türkmen gelenekleri ile Herat'taki Timurî geleneklerinin birleştirildiği yeni bir üslûp ortaya konmuştur⁷⁰. 1520 ve 1530'lu yıllarda Şah İsmail'in gücünün giderek

⁶⁶ Filiz Çağman, "Bihzâd", *TDVİA*, .6, Ankara 1992, s.148.

⁶⁷ Ali Sinan Bilgili, "Tebriz", *TDVİA*, C.40, Ankara 2011, s.220.

⁶⁸ Esin Atıl, *The Brush of the Masters: Drawing from Iran and India*, Washington, D.C. 1978, s.36; Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, İstanbul 2006, s.57.

⁶⁹ Filiz Çağman, Zeren Tanındı, *Topkapı Sarayı Müzesi İslâm Minyatürleri*, İstanbul 1979, s.42.

⁷⁰ Lale Uluç, "The Common Timurid Heritage of the Three Capitals of Islamic Arts", *İstanbul, İsfahan, Delhi: 3 Capitals of Islamic Art, Masterpieces from the Louvre Collection*, İstanbul 2008, s.39; Massumeh Farhad ve Simon Retting, *Kur'ân Sanatı Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Hazineleri*, İstanbul 2016, s.266; Lale Uluç, "Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine 1499 Numarada Kayıtlı Şahname-i Firdevsî Nüshası", *Filiz Çağman'a Armağan*, İstanbul 2018, s.618.

artmasıyla, Şiraz ve Tebriz arasındaki ilişkiler sanat alanına da yansımış, Şiraz yazmalarında Tebriz üslup özellikleri gözlemlenmeye başlamıştır⁷¹.

Şah İsmail Tebriz'deki atölyesine, uzun yıllar Timurî hükümdarı Hüseyin Mirza'nın sarayında çalışmış Bihzâd'ı 24 Nisan 1522'de (27 Cemaziyelevvel 928) tâyin etmiş; hattatlar, nakkaşlar, müzehhipler, musavvirler ve altın varak yapımcıları ile lapis lazuliden (lacivert taş) boya elde eden sanatçıların başına görevlendirmiştir⁷².

Tebriz nakkaşhânesinde tezhiplendiği düşünülen eser sayısı oldukça azdır. Örnek olarak 1527-1528 tarihinde Tebriz'de istinsah edilen Ali Şir Nevâ'i'nin *Divan* (SPNL, T.56) nüshasının tezhipli sayfaları, 1522-1535 yılları arasına tarihlenen Firdevsî'nin *Şâhnâme*⁷³'sinin zahriye, serlevha ve unvan tezhipleri dönemin özelliğini yansıtmaktadır.

Özbek işgalinden sonra (1510) Tebriz'deki tezhip üslûbu, Herat'ta Sultan Muhammed Nur hattıyla istinsah edilen 933/1526-1527 tarihli Sâdî'nin Bostan (SK, Ayasofya 3807) nüshasının serlevha tezhiplerinde ve 1524-1525 tarihli Hamse-i Nizâmî'nin (TSMK, EH.152) serlevha ve unvan tezhiplerinde⁷⁴ görülebilmektedir.

Timurlu hükümdarlarından Şahruh, Gıyaseddin Baysungur ve Hüseyin Baykara'nın 1414 yılından 1506 tarihine kadar sanat faaliyetlerini sürdürdükleri Herat⁷⁵, iç ve dış siyasi çekişmelere rağmen iki yüz yıldan fazla kitap sanatının örneklerinin hazırlandığı önemli bir sanat merkezi olmuştur. Öyle ki XVI. yüzyılın başında Timurîler ile sonrasındaki Safevi yönetimi altındaki Herat'ta eserler veren

⁷¹ Lale Uluç, "Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine 1499 Numarada Kayıtlı Şahname-i Firdevsî Nüshası", s.627.

⁷² Filiz Çağman, "Bihzâd", s.147.

⁷³ Kitap 1569 yılında Osmanlı Sultanı II. Selim'e (1566-74) Safevi Şah Tahmasp (1524-1576) tarafından cülûs hediyesi olarak verilmiştir. 20. Yüzyıl başında İstanbul'da Avrupa'ya getirilen eser iki cilde ayrılmıştır. Birinin sayfaları çeşitli koleksiyonlara ayrılmış, diğer cild ise Tahran Çağdaş Sanatlar Müzesinde bulunmaktadır. Bakınız: Zeren Tanındı, "Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı", *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara 2009, s.266.

⁷⁴ Zeren Tanındı, "Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı", s.268.

⁷⁵ Şehnaz Biçer Özcan, *Timur Devri Herat Tezhip Ekolü (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi)*, M.Ü. Güz. San. Ens. Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, İstanbul 2007, s.362.

nakkaşların isimlerine, 1532 yılından sonra Özbek yönetimindeki Buhara’da üretilen eserlerde rastlanılır⁷⁶.

Güçlü Türkmen koruyucularının (lala) himayesindeki Mirzalar, hükümet yönetiminin karmaşıklıkları ve sanatsal hamiliğin önemine dair eğitim almışlardır. Herat’a, Safevi mirzaların vali olarak atanmaları, idari ve sanatsal açıdan önemli bir rol oynamış ve Herat her daim nitelikli yazma üretiminin merkezi olmuştur⁷⁷.

Safevi Devri’nde Herat’ta yapılmış olduğuna dair temellük kitabesine sahip erken tarihli eser, Sultan Alî Kayinî tarafından yazılan 1502-03 tarihli Asâfi’nin Destân-ı Cemâl u Celâli’dir⁷⁸.

Şah İsmail’in halefi olan Şah Tahmasb’ın ilk zamanlarında, imar faaliyetlerinin sınırlı olduğu bilinmektedir⁷⁹. Erdebil’deki Şeyh Safi ve Meşhed’deki İmam Rıza külliyelerinde yapılan gerekli tamiratlarla birlikte bu eserlere yeni bina ve kısımlar ekletilmesi bu imar faaliyetlerini oluşturmaktadır. Erdebil’deki Şeyh Safi türbe külliyesi, Şah Tahmasb Dönemi’nde, tarihinin en önemli mekânsal ve işlevsel dönüşümünü gerçekleştirmiştir. Şah, bu türbe külliyesine ‘Cennet Saray’ denilen ve büyük bir eyvanın ardında yükselen sekizgen planlı, kubbeli bir yapı inşa ettirmiştir.

1555’teki Amasya Anlaşması’ndan sonra Şah Tahmasb, başkenti Tebriz’den Kazvin’e taşıyarak burada bir saray külliyesi inşa ettirmiştir. Saray ile birlikte ‘Saâdât Âbâd Bahçesi’ diye anılan bölge yeni başkent merkezi konumundaydı ve bu yapıların etrafında şekillenen mimari ve törensel çerçevede, Safevi Hanedanı’nın iktidar ve zenginliği temsil edilmekteydi⁸⁰.

Şah Tahmasb’ın saltanatının (1527-1576) başlarında büyük bir önem kazanan kitap sanatı ise dönemin estetik zevkini yansıtan başlıca kaynak olmuştur⁸¹. Tebriz’i

⁷⁶ Zeren Tanındı, “Safevi, Özbek ve Osmanlı İlişkisinin Kitap Sanatına Yansıması: Bir Saray Albümü ve Şehzade Nakkaş”, *Filiz Çağman’a Armağan*, İstanbul 2018, s.587.

⁷⁷ Massumeh Farhad ve Simon Retting, *Kur’ân Sanatı Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Hazineleri*, s.277.

⁷⁸ Zeren Tanındı, “Başlangıcından Osmanlı’ya Tezhip Sanatı”, s.268. Eser, İsveç’te Uppsala Üniversitesi kitaplığında bulunmaktadır.

⁷⁹ A. Engin Beksaç, “Safeviler (Sanat)”, *TDVİA*, C.35, Ankara 2008, s.457.

⁸⁰ A. Damla Gürkan Anar, “Safevi Şahlarının Banılığı Üzerine Bir Değerlendirme”, s. 128.

⁸¹ Lale Uluç, “16. Yüzyılda Osmanlı-Safevi Kültürel İlişkileri Çerçevesinde Nakkaşhânenin Önemi”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, S.54, Ankara 2010, s. 36.

sanat merkezi yapan Şah Tahmasb, henüz çocukken vali olarak gönderildiği Herat'ta, eski meşhur Timurlu minyatür okulu ustalarından ders almış ve hat sanatıyla uğraşmıştır⁸². Tebriz'deki atölyesinde Bihzâd, Sultan Muhammed, Mîr Musavvir, Mîr Seyyîd Ali, Aka Mîrak, Şeyhzâde ve Dûst Muhammed gibi nakkaşların çalıştığı bilinmektedir. Budak Münşi ve İskender Bek, Şah Tahmâb'ın bu sanatçılardan Bihzâd, Sultan Muhammed ve Mîr Musavvir'den resim öğrendiğini kaydetmişlerdir⁸³.

Tahmasb'ın yanı sıra dönemin sanat hamileri, kardeşi Herat Valisi Sam Mirza ve Şah İsmail'in son oğlu Bahrâm Mirza'dır. Dönemin üçüncü ve son sanat hâmisî Tahmasb'ın yeğeni ve damadı Meşhed Valisi (1556-57) İbrahim Mirza sanata çok meraklı olup Meşhed şehrinde kitap sanatlarının ilerlemesine büyük katkılarda bulunmuştur⁸⁴.

Tebriz'in Osmanlı tehdidi altında olması, 1548 yılında Kazvin'in payitaht olmasıyla neticelenmiştir⁸⁵. Şah Tahmasb'ın payitahtı Kazvin'e taşınmasıyla kitap sanatçıları Kazvin'de ve Safevi Şehzade İbrahim Mirza'nın himayesinde Meşhed'de ve diğer Horasan kentlerinde yüksek kalitede kitap sanatları üretimine devam etmişlerdir. İbrahim Mirza için Meşhed'de hazırlanan Abdurrahman-ı Câmî'nin Heft Evreng yazması tezhipleri, dönemin üslûbunu göstermesi açısından önemlidir⁸⁶. Kazvin saray sanatçılarının Safevi idaresindeki başka merkezlerde de çalışmaları sonucunda bu üslûbun izleri diğer kentlerde de görülür⁸⁷.

⁸² Elke Niewöhner, "Bezeme Sanatları", *İslam Sanatı ve Mimarisi*, İstanbul 2007, s.521.

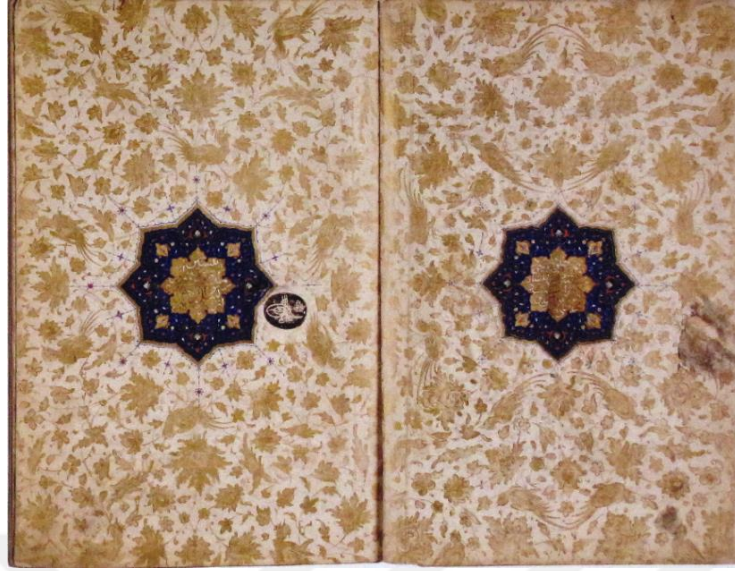
⁸³ Bahman Razi Olyaei, *XVII.-XVIII. Yüzyıl İran Resim Sanatında Batı Etkileri*, MSGSÜ Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2016, s.9-10.

⁸⁴ Güner İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, Ankara 1995, s.159.

⁸⁵ Güner İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, s.138.

⁸⁶ Zeren Tanındı, "Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı", s.268-269.

⁸⁷ Filiz Çağman ve Zeren Tanındı, *Topkapı Sarayı Müzesi İslam Minyatürleri*, s.42.



Fotoğraf 4: *Kıyas-ı Enbiyâ*, 1575-76, TSMK B.250, vr. 3b-4a⁸⁸.

Tahmasb'ın kitaphanesinde kitap sanatlarının yanı sıra halı ve ipek üretenler ile çini ustaları da eserler vermişlerdir⁸⁹. Şah Tahmasb; aralarında Tebriz, Kaşan, Isfahan ve Kirman'ın da bulunduğu kentlerde saraya ait halı ve dokuma imalathaneleri kurmuştur. Erdebil halıları olarak bilinen ünlü çifte halı buralarda üretilmiştir. Halılardaki zarif desenler, çözgü ve atkılarda ipek; düğümlerde yün kullanılarak yapılmıştır. Yine 1542-1543 tarihli -şu anda Milano'daki Poldi Pezzoli Müzesinde bulunan- Safevi halısı av sahneleriyle bezenmiş olup çözgüleri pamuktandır⁹⁰.

Şah Tahmasb aynı zamanda edebîyat sanatına da önem vermiş, Tezkire-i Şah Tahmasb adıyla kendi hâl tercümesi bir eser de yazmıştır. Bu eser tahta çıktığı dönemden Bayezid'in İran'a sığınmasına (1559) kadar olan devreye ait bilgileri içermesi açısından önemlidir⁹¹.

Safevi mimari alanındaki en çok faaliyetler Şah Abbas Dönemi'nde yapılmıştır. Şah Abbas, devletin merkezini Kazvin'den Isfahan'a taşıyarak kitap sanatlarından ziyade geniş çapta imar faaliyetlerine girişmiştir⁹². 1590 yılında verdiği bir fermanla İsfahan'da dinî ve ticari alanlarda yeni yapılar inşa edilmesini emretmiş

⁸⁸ Zeren Tanındı, "Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı", s.269.

⁸⁹ Bahman Razi Olyaei, *XVII.-XVIII. Yüzyıl İran Resim Sanatında Batı Etkileri*, s.10.

⁹⁰ Elke Niewöhner, "Bezeme Sanatları", s.521.

⁹¹ Bekir Kütükoğlu, "Tahmasb I", *MEBİA*, C.10, İstanbul 1966, s. 647.

⁹² Faruk Sümer, "Abbas I", s.19.

ve bu dönemde İsfahan’da, Safevi mimarisinin en görkemli yapılarını inşa ettirmiştir. İnşasına başlanan anıtların arasında şehrin siyasi, ticari ve dinî merkezi olması amaçlanan Nakş-i Cihan Meydanı yer almaktaydı. Dört ayrı mimari yapının anıtsal taç kapılarıyla vurgulanan meydanın planı, Selçuklulardan bu yana İran’daki pek çok yapıda kullanılan ve İran camileriyle özdeşleşen dört eyvanlı, revaklı ve açık avlulu mimarî yapıların çok büyük bir yorumudur⁹³. Meydanın doğudaki kapısı Lütfullah Camii, batıdaki kapısı Âli Kapu Sarayı, kuzeydeki kapısı Kayseriyye Çarşısı, güneydeki ise Mescd-i Şâh’ın taç kapılarıdır⁹⁴. Âli Kapu ve Cihil Sütun sarayları bu devrin resim sanatının abidevî örneklerini taşımaktadır⁹⁵. Diğer şahlar gibi Şah Abbas da başkentteki imar faaliyetlerinin yanı sıra İmam Ali Rıza ve Şeyh Safi’ye bağlılığını göstermek için Erdebil ve Meşhed’deki türbe külliyelerinde yenilikler de yapmıştır⁹⁶.

Şah Abbas Dönemi’nde kitap sanatları, eski eserler ve eski üslupların kopyası şeklinde cereyan etmiştir. 1590’lı yıllarda yapılmış olduğu tahmin edilen Attar’ın *Mantıku’t-Tayr* (MMA, 63.201) isimli eserinin serlevha tezhibi, dönemin tezhip özelliğini yansıtmaktadır. Bu tezhibin iç pervazında, İsfahan’da müzehhip Zeynelabidin’in yaptığı yazılıdır⁹⁷. Minyatürde ortaya çıkan en önemli yenilik ise Rızâ-yi Abbâsî⁹⁸ ile temsil edilen, insan figürlerinin yer aldığı tek sayfalık nüshalardır. Bu üslupla insan figürleri artık daha gerçekçi bir ifadeyle uygulanmaya başlanmıştır⁹⁹. XVII. yüzyıla birlikte minyatürlerde Avrupa resminin izlerine rastlanır. Bunlar; İsfahan okulu üslûbu, gül-ü murg üslûbu, lake resimler, Ferengî sâzi üslûbu, siyasi nitelikte duvar resimleri ve portreler olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca bu dönemde Avrupalılar ve Avrupalı ressamalar ile İsfahan Okulu resimlerine açık giyimli kadınlar veya aşk ilişkilerinde resmedilmiş âşıklar gibi yeni konular da girmiştir¹⁰⁰.

⁹³ A. Damla Gürkan Anar, “Safevi Şahlarının Baniliği Üzerine Bir Değerlendirme”, s.132.

⁹⁴ Suut Kemal Yetkin, *İslam Mimarisi*, Ankara 1959, s.315.

⁹⁵ Güner İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, s.168.

⁹⁶ A. Damla Gürkan Anar, “Safevi Şahlarının Baniliği Üzerine Bir Değerlendirme”, s.136.

⁹⁷ Zeren Tanındı, “Başlangıcından Osmanlı’ya Tezhip Sanatı”, s.270.

⁹⁸ Rızâ-yi Abbâsî için bakınız: Zeren Tanındı, “Rızâ-yi Abbâsî”, *TDVİA*, C.35, Ankara 2008, ss. 59-61.

⁹⁹ Güner İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, s.168-169.

¹⁰⁰ Bahman Razi Olyaei, “17. Yüzyıl’da Avrupa Görsel Sanat Eserlerinin İran’ın Geleneksel Resmine Etkisi”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, S.27, 2018, s.233.



Fotoğraf 5: *Rızâ-yi Abbâsî’ye ait minyatürlü iki sayfa (Hermitage Museum, St. Petersburg, nr. 740, vr. I ve XVIII)¹⁰¹*

Saray atölyelerinde halı üretimi Avrupalı konuklara armağan için bu dönemde hızla devam etmiştir¹⁰². XVI. yüzyılda üretilen kumaşların desenlerini oluşturan geleneksel kaynaklar ve tezhip motifleri, XVII. yüzyıl ile beraber yerini yabancı kaynaklardan esintilere bırakmıştır. Bu kumaşlarda Avrupa kitaplarının sayfa kenarı bezeme desenleri, İran’a ithal edilen yağlı boya tablolarındaki ölü doğa resimleri ve Batı’dan getirilen malların desenleri görülmektedir¹⁰³. Ayrıca bu dönemde, bahçecilik ve çiçek yetiştirmek yaygın hâle gelmiştir. Dörtlü bahçeler de (çaharbağlar) bu dönemde yapılmaya başlanmıştır. Çaharbağ, Natanz Tacabad Bahçesi, Behşehr Sakin Bahçesi (Bağ-ı Halvet-i Behşehr), Gazvin Saadetâbâd ve Safevi Şahlarına ait sarayların bahçeleri örnek olarak verilebilir¹⁰⁴.

¹⁰¹ Zeren Tanındı, “Rızâ-yi Abbâsî”, s.59.

¹⁰² Elke Niewöhner, “Bezeme Sanatları”, s.521.

¹⁰³ Bahman Razi Olyaei, “17. Yüzyıl’da Avrupa Görsel Sanat Eserlerinin İran’ın Geleneksel Resmine Etkisi”, s.234.

¹⁰⁴ Sima Pouya, Öner Demirel, “İran Bahçe Sanatının ve Tasarım Özelliklerinin Araştırılması”, *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, C.17, S.1, 2016, s.99.

BÖLÜM II

ŞİRAZ'DA KİTAP SANATLARI

II.1. Safeviler Öncesi

Şiraz bölgesinin kitap sanatları hakkındaki günümüze ulaşmış bilgi ve eserler, XIV. yüzyıldan itibaren başlamaktadır. İncû ve Muzafferîler Dönemi'nde Şiraz; kitap sanatları açısından önemli bir başkent olmuş, dönemin tezhip sanatı hakkında bilgi sahibi olacağımız eserler sınırlı da olsa günümüze ulaşabilmiştir. En erken tarihli örnekler XIV. yüzyıl olsa da Şiraz'ın sekizinci yüzyıldan itibaren bir ilim ve ticaret merkezi olduğu bilinmektedir. Bu bölümde, Şiraz şehrinin tarihî seyrini kavrayabilmek maksadıyla, kuruluşu ve başlangıcından itibaren hangi devletlerin şehre hâkim olduğu üzerinde durulup XIV. yüzyıldan başlayarak kitap sanatları hakkında bilgi verilmiştir.

Güney İran'ın Fars idarî bölgesi ortasında bulunan Şiraz, tarihî ticaret yolu üzerindeki konumu sebebiyle önemli bir yerleşim yeri olmuştur¹⁰⁵. Hz. Ömer Dönemi'nde (634-644) bölge Arapların eline geçmiş ve şehrin bugünkü yerleşim alanı, 693 yılında Emevi valisinin kardeşi Muhammed bin Yusuf tarafından İstahr yakınlarındaki su kaynaklarına yakın ve ulaşım kolaylığına sahip antik kalıntıların bulunduğu bölgeye kurulmuştur¹⁰⁶.

Abbasiler Dönemi'nde Saffâriler'in (869) hâkimiyetine giren Şiraz, hanedan kurucularının kültür ve sanata önem vermeleriyle büyük bir şehir olma yolunda gelişme göstermiştir¹⁰⁷. 934 yılında Büveyhiler'in egemenliğinde, birçok imar faaliyetinde bulunulmuş, ayrıca Bahâüddeve zamanında şehir ilk kez surlarla çevrilmiştir. Büveyhiler'in zayıflamasıyla, Selçuklular'ın eline geçen Şiraz, sonrasında Salgurlular'ın (1148-1286) kontrolü altında kalmıştır¹⁰⁸. Salgurlular'ın Moğollara itaat etmesiyle İran'da büyük tahribata yol açan Moğol istilasına zarar görmeden atlatılmış ancak kısa bir süre sonra bölge (1286) tamamen İlhanlı hâkimiyetine girmiştir¹⁰⁹.

¹⁰⁵ Osman Gazi Özgüdenli, “Şiraz”, *TDVİA*, C.39, İstanbul 2010, s.182.

¹⁰⁶ Türker Uygur, “Emeviler Döneminde Fars Bölgesi ve Şiraz Şehri”, *Tarih ve Gelenek Dergisi*, Nisan 2019, C.5, S.1, s.132-133.

¹⁰⁷ Erdoğan Merçil, “Saffâriler”, *TDVİA*, C.35, İstanbul 2008, s.464-465.

¹⁰⁸ Erdoğan Merçil, “Salgurlular”, *TDVİA*, C.36, İstanbul 2009, s.29-31.

¹⁰⁹ CL. Huart, “Şiraz”, *MEBİA*, C.11, İstanbul 1979, 562-563.

İlhanlıların zayıflamasıyla 1325 yılında bağımsızlığını kazanan İncûlar, 1353 yılına kadar Fars eyaletine hâkim olmuşlardır. Şerafeddin Mahmud Şah tarafından kurulan hanedan, Mahmud Şah'ın 1336'da vefatı ardından dört oğlu arasında iktidar mücadelesine tanık olmuştur. Bu mücadele 1340'ta sona ermiş, bir yıl sonrasında Ebû İshak, Şiraz'a hâkim olmuştur. Şiir ve edebîyata yakınlığıyla tanınan Ebû İshak, âlim ve sanatkârları himaye etmiş, birçok mimari eser yaptırarak Şiraz'ı bayındır hâle getirmek için çalışmıştır¹¹⁰.

Şiraz'da üretildiği bilinen kitap sanatları örneklerinin en erken tarihlisi İncû Dönemi'nden günümüze ulaşmaktadır. Bu tarihten itibaren şehir, çok sayıda yazma eserin üretildiği önemli bir merkez olmuştur. Bölgede üretilen yazmaların başında Kur'ân-ı Kerîm ile ilmî ve edebî eserler gelmektedir.

İncû Dönemi tezhip sanatı, iki farklı üslûp özellikleri barındırmaktadır. Elaine Wright¹¹¹ bu üslûpların birincisini 1340 öncesinde, diğerini ise 1340-1353 tarihleri arasında üretilen tezhip örnekleri üzerinden anlatmaktadır. Erken dönem tezhip üslûbunda bir bütünlük varken 1340'lı yıllardan sonra çeşitlilik görülür. Bunda siyasi ortam ve hâmilerin etkin rolleri büyüktür. 1341 yılında Şiraz'a hâkim olan Ebu İshak sayesinde, sanat alanında çalışmalar önem kazanmış ve söz konusu tarihten itibaren tezhipler daha kaliteli uygulanmıştır.

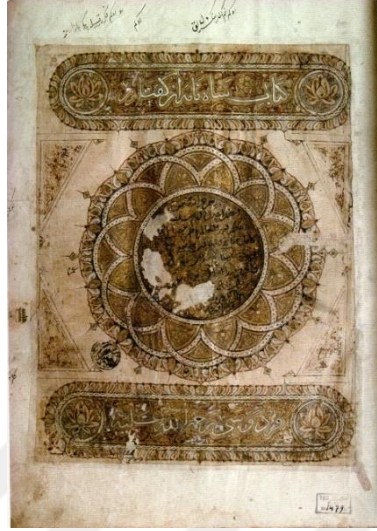
İncû Dönemi'nden günümüze ulaşmış 731/1330 yılında kâtip Hasan bin Ali el-Hüseyni el-Behmani hattıyla istinsah edilmiş tezhipli ve tasvirli Şehname nüshası¹¹² dönemin tezhip özelliklerinin algılanması açısından önemlidir. Zahriye tezhibi, üst ve alt bölüm ile orta kare alanın ortasındaki kenarları dilimli şemse formuyla oluşturulmuştur. Tezhipli alanlar ince bir cedvel ile çerçevelenmiştir. Şemsenin yer aldığı orta kare alanın köşeleri, üçgen form paftalarla doldurulmuştur. Yoğun altın ve kahverengi zeminli alanlar iri hatâyî, rûmî ve münhani motifleriyle tezyinatlıdır.

¹¹⁰ Rıza Kurtuluş, "İncûlular", *TDVİA*, C.22, İstanbul 2000, s.280-281.

¹¹¹ Elaine Wright, *The Look of the Book Manuscript Production in Shiraz 1303-1452*, Washington D.C. 2013, s.44.

¹¹² TSMK H.1479. Bakınız: Güner İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, s.85; Norah Titley, *Persian Miniature Painting and Its Influence on the Art of Turkey and India*, London: British Library 1983, s.229-233; Zeren Tanındı, "Başlangıcından Osmanlıya Tezhip Sanatı", s.250-251.

Kitabın zahriye sayfasında görülen bezeme anlayışı, serlevha tezhibinde de uygulanmıştır. Serlevha sayfasında metin kısmının geniş tutulup tezhipli alanın dar olması dikkat çekicidir.



Fotoğraf 6: TSMK H.1479, 731/1330, vr.1a¹¹³.

1340'lı yıllardan sonra üretilen İncû yazmalarında İlhanlı tezhip özellikleri hissedilmektedir¹¹⁴. Şiraz'da 745-746/1344-1346 tarihli Yahya el- Câmî Ebu Sûfi tarafından yazılan Kur'ân-ı Kerîm'deki¹¹⁵ tezhipler yoğun rûmî motifleriyle, parlak renklerle ve altın zemin üzerine zencirek iç pervaz ile tezyin edilmiştir. Bu yazmanın tezhiplerinde özellikle İlhanlı Dönemi Tebriz etkileri görülür. Yahya el- Cami Ebu Sûfi; ilk olarak İlhanlı hâkimiyetinde Tebriz'de, sonra İncû için Şiraz'da ve son olarak Muzafferîler için Şiraz'da çalışmıştır¹¹⁶. Bu durum 1340'ların başlarında sanatçıların politik ve sosyal durumlar neticesinde Tebriz'den taşındığını ve Şiraz'da çalıştıklarını göstermektedir.

¹¹³ Elaine Wright, *The Look of the Book Manuscript Production in Shiraz 1303-1452*, s.5.

¹¹⁴ Elaine Wright, "Patronage of the Arts Of The Book under The Injuids Of Shiraz", *Beyond The Legacy Of Genghis Khan*, Boston 2006, s.251.

¹¹⁵ David James söz konusu Kur'ân-ı Kerîm'in tezhiplerinin Hamza İbn Muhammed el-Alavî tarafından yapıldığını belirtir. Bakınız: David James, *Qur'an of the Memluks*, Londra 1988, s.87.

¹¹⁶ David James, *The Master Scribes: Qur'ans of the 10th to 14th Centuries A.D. Nasser D. Khalili Collection of Islamic Art*, New York 1992, s.97-98; Elaine Wright, *The Look of the Book Manuscript Production in Shiraz 1303-1452*, s.19-23.

Şiraz’da üretilmiş bir diğer yazma 744/1344 tarihli Gazali’nin Tercüme-i İhyâ-i ‘ulûm ed-dîn¹¹⁷ adlı eseridir. Yazma eser, erken İncü Dönemi özelliklerinde zahriye tezhibi ile başlar, erken dönemden farklı olarak altın, mavi ve yeşil renkler ile dengelenir. Renklerin daha canlı ve çeşitli kullanılması ile iç pervazın daha kalın kullanımı İlhanlı etkisi olarak görülür. Özellikle rûmî motifi kullanımının artması, 1340’lı yılların sonrasındaki İlhanlı etkisini kanıtlamaktadır¹¹⁸.

İncü Devri’nden günümüze ulaşmış minyatür üslûbu İslâm öncesi İran gelenekleri ile Orta Asya duvar resimleri ve İlhanlı minyatür üslûbuna bağlanır¹¹⁹. B. W. Robinson¹²⁰ ise iki farklı görüşü belirtir. Bunlardan ilki İncü resminin Sasani geleneğini devam ettirdiği, ikincisi ise Çin unsuru ve XIII. yüzyıl Abbasi Bağdat izleri taşıdığıdır.



Fotoğraf 7: TSMK H.1479, 731/1330, vr.156a¹²¹

Kendine özgü üslûp özellikleri gösteren İncü yazmalarındaki minyatürler, canlı renkli zeminleri ve iri bir figür üslûbu ile duvar resimleriyle benzerlik göstermektedir. Bu üslûpta yapılmış, tezhipli sayfaları da incelenen, yazmaların en erken tarihli, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan Hazine 1479 numaraya kayıtlı

¹¹⁷ TSMK H.231. Bakınız: Fehmi Ethem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Farsça Yazmalar Kataloğu*, İstanbul 1961, s.12.

¹¹⁸ Elaine Wright, *The Look of the Book Manuscript Production in Shiraz 1303-1452*, s.19-25.

¹¹⁹ Sevay Atılgan Okay, *XV. Yüzyıl İran ve Çevresinde Gelişen Minyatür Üslupları ve Sorunları Üzerine Bir Etüt*, <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/ATILGAN-OKAY-Sevay-XV.-YÜZYILDA-İRAN-VE-ÇEVRESİNDE-GEİŞEN-MİNYATÜR-ÜSLUPLARI-VE-SORUNLARI-ÜZERİNE-BİR-ETÜT.pdf>, (13.02.2021).

¹²⁰ B.W.Robinson, *Persian Miniature Painting from Collections in the British Isles*, London 1967, s.84.

¹²¹ Elaine Wright, *The Look of the Book Manuscript Production in Shiraz 1303-1452*, s.155.

731/1330 tarihli Şehname nüshasıdır. Bu eserin ikinci bir benzeri 1333 tarihli Leningrad Asya İlimler Akademisinde bulunan Şehname'dir. Üçüncü eser ise iki cild hâlinde Oxford Bodlain Kütüphanesinde muhafaza edilen tarihsiz Kitab-ı Semek Avyar'dır. Ayrıca bu eserlerin haricinde bazı koleksiyonlara dağılmış Şehname sayfaları da vardır¹²².

İncü hâkimiyetinden günümüze gelen minyatürlü yazmalarda ortak bir özellik dikkat çeker: Genellikle metin arasında yer alan minyatürlerin en belirgin özelliği kompozisyonların enine genişlemesi, zeminin kırmızı veya sarı renge boyanmasıdır. Figürler, öyküleyici anlatıma uygun olarak resim yüzeyindeki irilikleriyle dikkati çeker. Manzara ve mimari elemanlar basittir¹²³. Zemin ve giysilerdeki bezemelerde İlhanlı etkileri hissedilir¹²⁴.

İncü Dönemi minyatürlerindeki başka bir özellik ise büyük iri figürlerin ana resim yüzeyini kaplaması ve arka plan detaylarının çok az yer tutmasıdır. Böylece göz, meydana gelen ana olaydan eylemden uzaklaşamaz. Wright¹²⁵; bu özelliklerin aslında bütün merkezlerdeki erken XIV. yüzyıl resim özelliklerinin karakteri olduğunu ancak Şiraz yazmalarının özellik olarak temelde basit ve formların oldukça stilize edilerek oluşturulduğunu vurgulamaktadır.

İslâm fetihleri sırasında Horasan'a yerleşmiş Arap ailelerden olan Muzafferîler, XIV. yüzyılda Yezd, Fars, İsfahan, Kirman ve Azerbaycan'a hâkim olmuşlardır¹²⁶. 1318 yılında Muzafferîler'in başında hüküm süren Mübârizüddin, İlhanlı hâkimiyetinin sona ermesi üzerine İncülü Ebu İshak'ı İsfahan'da yakalayıp öldürmüştü ve bu hanedanı ortadan kaldırmıştır¹²⁷. 1353 yılından Timur'un işgaline kadarki sürede Şiraz, Muzafferîler'in payitahtı olmuştur. Kitap sanatları alanındaki

¹²²İncü Dönemi minyatürlü eserlerin listesi için bakınız: Güner İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, s.84-88.

¹²³Filiz Çağman, Zeren Tanındı, *Topkapı Sarayı Müzesi İslâm Minyatürleri*, İstanbul 1979, s.15.

¹²⁴Robert Hillenbrand, "The Arts of the Book in Ilkhanid Iran", *The Legacy of Genghis Khan Courtly Art and Culture in Western Asia 1256-1353*, ed. L. Komaroff -S.Carboni, New York 2002, s.154.

¹²⁵Elaine Wright, *The Look of the Book Manuscript Production in Shiraz 1303-1452*, s.162-163.

¹²⁶K. V. Zettersteen, "Muzafferîler", *MEBİA*, C.8, Eskişehir 1997, s.774-775.

¹²⁷Rıza Kurtuluş, "Muzafferîler", *TDVİA*, İstanbul 2006, s.419-420; Seyed Asghar Seyeditorabı, *Âl-i Muzaffer (Muzafferîler) Dönemi İran Tarihi, İraniyat Dergisi*, https://www.academia.edu/32682818/Al_i_Muzaffer_Muzafferiler_D%C3%B6nemi_%C4%B0ran_Tarihi_%C4%B0ran_iyat_Dergisi, (13.02.2021).

çalışmaları destekleyen Mübârizüddin'in oğlu Şah Şüca'nın hükümdarlığı sırasında, Celâyirli yönetimindeki Tebriz'in işgal edilmesiyle Tebrizli müzehhip, kâtip ve musavvirlerin de gelmesiyle Şiraz önemli bir merkez olma özelliği kazanmıştır¹²⁸.

Muzafferîler Dönemi tezhipli yazmaları İncü Dönemi'ne göre oldukça farklı özelliklere sahiptir. Tezhipli alanlardaki motifler öncesine göre küçülmüş, pervaz sayısı fazlaşmış, ağırlıklı olarak altın ve lacivert renk kullanılmıştır.

İncü ve Muzafferî Dönemi tezhipleri arasındaki farklılıklar Fars Malik Hatun Kur'ân'ında (Khalili Qur181-182 and Pars 417) görülmektedir. Yazma içerisindeki tezhipler için Wright¹²⁹, bazı sayfalarının muhtemelen 1340'lı yıllarda, bir kısmının ise 1370'lerde tezhiplenmiş olabileceğini vurgulamaktadır. Khalili koleksiyonundaki QUR181 numaralı Kur'ân-ı Kerîm, Muzafferî Dönemi'ne ait karşılıklı serlevha tezhibi ile başlamaktadır. Serlevha tezhibinde, naif üslûp olarak isimlendirilen altın hatâyî grubu motifleri bulunmaktadır. Ayrıca David James¹³⁰ (1992b), Khalili QUR159 numaraya kayıtlı mushafın da Fars Malik Hatun Kur'ân-ı ile benzerliğinden dolayı Muzafferîler Dönemi'nde tezhiplendiğini belirtmektedir.

Naif üslûp, lacivert zemin üzerinde altın ve kırmızı renk hatâyî grubu motifleriyle uygulanmıştır. Muzafferîler Dönemi'nde Fars bölgesinde hazırlanan eserlerin ve Celâyir hükümdarı Şeyh Üveys Dönemi'nde Tebriz'de hazırlanan yazmaların tezhiplerinde görülen naif üslûp, farklı coğrafyalarda yaklaşık 200 yıl boyunca kullanılmıştır¹³¹. Ayrıca klasik tezhipli alanlarda hatâyî grubu motifleriyle çok dallardan oluşan asimetrik desen tasarımları¹³² da Şiraz'da Muzafferîler Dönemi'nde hazırlanan eserlerde görülmektedir.

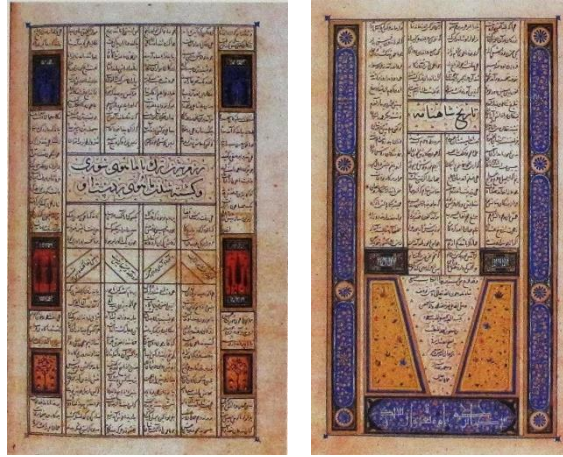
¹²⁸ Zeren Tanındı, "Seçkin Bir Mevlevinin Tezhipleri", *M. Uğur Derman 65 Yaş Armağanı*, İstanbul 2000, s.534; Esin Atıl, *The Brush of the Masters: Drawing from Iran and India*, Washington, D.C. 1978, s.13.

¹²⁹ Elaine Wright, *The Look of the Book Manuscript Production in Shiraz 1303-1452*, s.49-52.

¹³⁰ David James, *The Master Scribes: Qur'ans of the 10th to 14th Centuries A.D. Nasser D. Khalili Collection of Islamic Art*, s.142.

¹³¹ Zeren Tanındı, "Başlangıcından Osmanlıya Tezhip Sanatı", s.253; Şehnaz Biçer, "Semerkand'tan Herat'a Motif ve Desen İzleri (TSMK B.282)", *Zamanını Aşan Medeniyet Özbekistan Sempozyumu*, 15 Haziran 2019, s.335.

¹³² Şehnaz Biçer, "Semerkand'tan Herat'a Motif ve Desen İzleri (TSMK B.282)", s.335.



Fotoğraf 8: *Şahname-i Firdevsi*, TSMK H.1511, 772/1371, 287b-288a¹³³

Muzafferîler Dönemi'nde 772/1371 tarihinde Mes'ud b. Mensur b. Ahmed el-Mutatayyib hattıyla Şiraz'da istinsah edilmiş *Şahname-i Firdevsi*¹³⁴ nüshası da naif üslupta tezhiplenmiştir. Eserin baş kısmı eksiktir. Son sayfalardaki tezhiplerde naif üslûp görülmektedir. Tanındı¹³⁵, dikdörtgen ve kare alanlar içindeki servi motifleriyle bu dönemde yeniliklere gidildiğini belirtmektedir.

Geç İncû Dönemi tezhiplerinde kullanılan çeşitli renkler Muzafferî Dönemi'nde yerini lacivert zemin üzerinde altın motiflerine bırakmıştır. İlhanlı tezhiplerinde altın ve lacivert rengin yanında birçok farklı zıt renkler vardır. Ancak Muzafferîler, Şiraz'da ilk defa lacivert rengi bu kadar baskın kullanmışlardır. Bu lacivert renk zemin kullanımı daha sonra Timur, Türkmen ve Safeviler Dönemi'nde de tercih edilmiştir. Lacivert zeminin yanı sıra bazı alanlarda siyah zemin rengi kullanımı da Muzafferîler Dönemi'ne ait bir özelliktir¹³⁶. Şiraz'da ki bazı sanatkarların, genellikle sonraki yüzyılda Timurlular himayesinde üretilen yazma eserlerle ilişkilendirilen bir tarzda çalıştıkları¹³⁷ bilinmektedir.

¹³³ Zeren Tanındı, "Başlangıcından Osmanlıya Tezhip Sanatı", s.254.

¹³⁴ H.1511 (772/1371). Bakınız: Zeren Tanındı, "Başlangıcından Osmanlıya Tezhip Sanatı", ss.253-254.

¹³⁵ Zeren Tanındı, "Başlangıcından Osmanlıya Tezhip Sanatı", s.253.

¹³⁶ Elaine Wright, *The Look of the Book Manuscript Production in Shiraz 1303-1452*, s.51-52.

¹³⁷ David James, *The Master Scribes: Qur'ans of the 10th to 14th Centuries A.D.* Nasser D. Khalili Collection of Islamic Art, s.97.

Şiraz'da Muzafferîler Dönemi'nde yapılan minyatürlerde İncû Dönemi'nden farklı bir üslup gelişmiştir. Bu dönemde, minyatürlerin¹³⁸ sayfa içinde kapladığı alanın küçülmesine bağlı olarak insan figürleri de küçülmüştür. Minyatürlü alanlar az figürlü olup figürler; ince belli, zarif kollu ve bacaklıdır. Bu figürlerde yüzler, uzun ve oval bir tip gösterir¹³⁹. Erkek figürlerinde siyah sivri sakallar ile düz, sert ve ince bıyıklar karakteristik özelliklerdir. Altın yoğun olarak kullanılmıştır. Gökyüzü koyu mavi veya altın ile tamamıyla bezenmiş, kaya dokusu altın fırça hareketleriyle oluşturulmuş, tepeler siyah tahrirlenmiştir. Günümüze ulaşmış Muzafferî Dönemi dört yazma arasından erken tarihli olanlarının zemini gri renkle boyanmışken, geç tarihli eserlerin zemininin koyu sarı ve soluk pembe ile renklendirildiği görülür¹⁴⁰.



Fotoğraf 9: *Şahnâme-i Firdevsi*, TSMK H.1511, 772/1371, vr.82b¹⁴¹

Minyatürlerdeki renkler, İncû Dönemi'ne göre daha çeşitlidir. 796/1393-1394 tarihli Şahname'de olduğu gibi özellikle savaş sahnelerinde zemin renkleri kırmızı ve mavi, figürlerin zırhları ve giysileri ise altın, kırmızı ve siyahtır¹⁴². Sonuç olarak,

¹³⁸ Muzafferîler dönemi minyatürlü yazmalar: TSMK H.1511 (772/1371), Kahire Milli kütüphane 73 Farisi (796/1393-94), BN Pers.377, Keir III.7-27. Bakınız: Güner İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, ss.90-92; Elaine Wright, *The Look of the Book Manuscript Production in Shiraz 1303-1452*, s.164.

¹³⁹ Güner İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, ss.89-90.

¹⁴⁰ Elaine Wright, *The Look of the Book Manuscript Production in Shiraz 1303-1452*, s.164.

¹⁴¹ Elaine Wright, *The Look of the Book Manuscript Production in Shiraz 1303-1452*, s.161.

¹⁴² Elaine Wright, *The Look of the Book Manuscript Production in Shiraz 1303-1452*, s.165.

Muzafferî minyatürleri kendine özgü bir üslûba sahip¹⁴³ olup ayrıca Celayir Devri minyatürlerinde olduğu gibi soyut bir anlatıma da sahiptir¹⁴⁴.

XIV. yüzyıl cilt kapaklarının çok azının günümüze ulaşabilmiş olması, dönemin cilt üslûbunu tespit etmede önemli bir problem teşkil etmektedir. Elaine Wright¹⁴⁵, İncû ve Muzafferî Dönemlerine ait sadece altı ciltte üç farklı üslup özellikleri olduğunu belirtir. Birinci grup cilt kapağı, geç İncû yazması Mu'nis el-ahrar'ın (741/1341)¹⁴⁶ ve geç Muzafferî Dönemi Nizâmî'ye ait Heft Perker'in (788/1386-87) (TSMK H.690) cildidir. Söz konusu ciltlerin her yüzeyinde dikdörtgen formda cedvel, üçgen köşebend ve kabın merkezinde mekik formlu şemse vardır. Şemse, geometrik motiflerle tezyin edilmiştir. İkinci grup içerisinde yine İncû ve Muzafferî Dönemlerine ait üç tane Kur'ân-ı Kerîm (Khalili QUR159, QUR181-182) vardır. Wright, içerisindeki tezhip özellikleriyle bu üç cildi de 1370'lere tarihlendirmektedir. Kapaklarda, merkezinde sekiz kollu yıldızın bulunduğu örgü motifli dilimli şemse ve yine içerisi örgü motifli salbek tezyinat vardır. Salbekler tepelik motifleriyle nihayetlenmiştir. Elaine Wright'ın üçüncü grup içine aldığı TSMK H.1511 numarada kayıtlı 772/1371 tarihli Şahnâme nüshanın cilt kapağı ise hatâyî grubu ve rûmî motifleri ile müzeyyendir. Ancak Zeren Tanındı¹⁴⁷ bu yazmanın cildinin orijinal olmadığını belirtmektedir.

Timur'un 1370 yılında kurduğu devlet, Semerkant merkezli geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Muzafferîler idaresindeki Şiraz, 1393 tarihinde Timurluların idaresine geçmiş¹⁴⁸, Semerkant ve Herat gibi iki büyük sanat ve bilim merkezinin yanında önemli bir eyalet merkezi olmuştur. Şiraz; Timurlu soyundan gelen önemli sanatsever yöneticilerden İskender Mirza (1393-1414), İbrahim Sultan (1415-1435) ve

¹⁴³ Sevat Atılğan Okay, *XV. Yüzyıl İran ve Çevresinde Gelişen Minyatür Üslupları ve Sorunları Üzerine Bir Etüt*, s.350 <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/ATILGAN-OKAY-Sevat-XV.-YÜZYILDA-İRAN-VE-ÇEVRESİNDE-GELİŞEN-MİNYATÜR-ÜSLUPLARI-VE-SORUNLARI-ÜZERİNE-BİR-ETÜT.pdf>, (13.02.2021).

¹⁴⁴ Filiz Çağman, Zeren Tanındı, *Topkapı Sarayı Müzesi İslam Minyatürleri*, s.18.

¹⁴⁵ Elaine Wright, *The Look of the Book Manuscript Production in Shiraz 1303-1452*, s.258.

¹⁴⁶ Detaylı bilgi için bakınız: Richard Ettinghausen, "The Covers of the Morgan Manafi' Manuscript and Other Early Persian Bookbinding" *Studies in Art and Literature for Bella da Costa Greene*, ed. Dorothy Miner, Princeton 1954, s.459-473.

¹⁴⁷ Zeren Tanındı, "Başlangıcından Osmanlıya Tezhip Sanatı", s.253.

¹⁴⁸ İsmail Aka, *Timurlular*, Ankara 1995, s.12-15.

Abdullah (1436-1446) tarafından yönetilmiştir¹⁴⁹. Özellikle İskender Mirza ve İbrahim Sultan'ın kitap sanatlarına yaptıkları katkılar sayesinde XV. yüzyılda Şiraz, yazma üretiminin merkezi olmuştur¹⁵⁰. Bu iki şehzadenin sarayında faaliyet gösteren Semerkant ve Herat'tan bazı sanatçılar Şiraz'a gelmişlerdir. Böylece XV. yüzyılın ilk yarısında bu şehrin kitap sanatları üretiminde büyük bir olgunluğa eriştiği¹⁵¹ belirtilmektedir.

İskender Sultan yönetiminde Şiraz'da, yüksek kaliteli çok sayıda sanatlı yazma üretimi yapılmıştır. Bir eyalet merkezi olmasına rağmen bu şehirde başkentte üretilenlerden daha nitelikli eserler hazırlanmış ve dönemin önemli yazmaları içerisinde yer almıştır¹⁵². İskender Sultan; dönemin en iyi hattat, nakkaş ve ciltçilerini toplayarak, Şiraz'da kaliteli eserlerin hazırlandığı bir kütüphane (nakışhane) kurmuş ve bu nakışhane sayesinde eski gelenekler korunmuş ve aynı zamanda yenilikler de teşvik edilmiştir¹⁵³.

İskender Mirza'nın hâmililiğinde Şiraz'da üretilen günümüze ulaşmış yazmaların¹⁵⁴ erken tarihli örneklerinde Muzafferî üslûbunun devam ettiği¹⁵⁵ ve 1412'de İsfahan'ın alınmasıyla Celayirli üslûbu özelliklerinin de kitap sanatlarına yansıdığı görülmektedir. Bu durum sayesinde İskender Mirza, Celayirî ve Muzafferî devrinde ortaya çıkan özelliklerin Timurlu Herat atölyesine aktarılmasında önemli rol oynamıştır.¹⁵⁶ Böylece erken Timurlular Dönemi kitap sanatları kültürü köklerinin

¹⁴⁹ Şehnaz Biçer Özcan, "Tezhip Sanatında İhtişamlı Bir Dönem Timur Devri Herat Üslûbu", *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara 2009, s.285.

¹⁵⁰ Basil Gray, "The School of Shiraz from 1392-to 1453", *In The Arts of the Book in Central Asia, 14th-16th Centuries*, London 1979, s.121; Muhammed Hassan Esbatî, *Iranian Masterpieces of Persian Painting*, Tahran 2011, s.21.

¹⁵¹ Muhammed Hassan Esbatî, *Iranian Masterpieces of Persian Painting*, Tahran 2011, s.21.

¹⁵² Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.63.

¹⁵³ Sevay Atılğan Okay, *XV. Yüzyıl İran ve Çevresinde Gelişen Minyatür Üslupları ve Sorunları Üzerine Bir Etüt*, s.352 <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/Atilgan-Okay-Sevay-Xv.-Yüzyılda-İran-Ve-Çevresinde-Geişen-Minyatür-Üslupları-Ve-Sorunları-Üzerine-Bir-Etüt.pdf>, (14.02.2021).

¹⁵⁴ İskender Sultan döneminde Şiraz'da üretilen yazmaların listesi için bakınız: Elaine Wright, *The Look of the Book Manuscript Production in Shiraz 1303-1452*, s.84,85; Filiz Çağman, Zeren Tanındı, *Topkapı Sarayı Müzesi İslam Minyatürleri*, s.18-20; Güner İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, s.97.

¹⁵⁵ B.W. Robinson, *Persian Miniature Painting from Collection in the British Isles*, London 1967 s.91.

¹⁵⁶ Güner İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, Ankara 1995, s.97; Sevay Atılğan Okay, *XV. Yüzyıl İran ve Çevresinde Gelişen Minyatür Üslupları ve Sorunları Üzerine Bir*

ağırlıklı olarak söz konusu hanedanlıkların üslup özellikleriyle oluştuğu söylenebilir¹⁵⁷.

Şahruh, 1414 yılında Şiraz'daki İskender Sultan'ı tahtan indirerek yerine oğlu İbrahim Sultan'ı getirmiş ve hazineyi Herat'a taşımıştır¹⁵⁸. Şahruh'un Şiraz kütüphanesinde çalışan bazı sanatkârları da Herat'a götürmesiyle İbrahim Sultan hamiliğindeki eserler, kardeşi Baysungur için Herat'ta üretilen yazmaların yanında sade kalmıştır. Özellikle minyatürlü yazmalardaki figürlerin, Şiraz'da İskender sultan himayesinde hazırlananlar gibi zengin kompozisyon ve ince fırça işçiliğine sahip olmadıkları görülmektedir. Bu durum, İbrahim Sultan'ın Şiraz'a gelmesiyle Herat'a giden sanatkârların içerisinde özellikle musavvirlerin olduğuna, hattat ve müzehhiplerin Şiraz'da kaldığına işaret etmektedir¹⁵⁹.

Bu dönemde hazırlanmış en önemli yazmaların içerisinde, 1435 civarına tarihlenen (OBL Ouseley 176) Firdevsi'nin Şehnâme nüshası minyatürleri Şiraz üslûbunu göstermektedir. Genel olarak İbrahim Mirza hamiliğindeki eserlerin minyatürlerinde sınırlı sayıda figür, sınırlı sayıda renk ve yuvarlak tepeler veya mantar tipi kayalar kullanılmıştır¹⁶⁰.

İbrahim Mirza Dönemi'nin başlarında Şiraz'da, tezhiplerinde lacivert zemin üzerine altın hatâyî grubu motifleriyle oluşturulan naif üslup özellikli yazma eserler üretilmeye devam etmiştir. 1430'lu yılların başında ise Şiraz yazmalarında yeni bir üslup özelliği ortaya çıkmıştır. İbrahim Sultan'ın Herat'tan sanatkâr ve ustaları Şiraz'a davet etmesi üzerine, Şiraz yazmalarında Herat tezhip özellikleri görülmeye başlamıştır¹⁶¹. Bu üsluptaki tezhiplerde klasik tezhip tekniğinde uygulanmış hatâyî grubu ve rûmî motifi kullanımı görülmektedir¹⁶². Üslûbun en önemli özelliği ise düz

Etüt, s.352 <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/atilgan-okay-sevay-xv.-yüzyilda-iran-ve-çevresinde-geişen-minyatür-üslupları-ve-sorunları-üzerine-bir-etüt.pdf> (13.02.2021).

¹⁵⁷ Thomas W. Lentz, Glenn D. Lowry, *Timur And The Princely Vision: Persian Art and Culture in the Fifteenth Century*, Washington D.C. 1989, s.160.

¹⁵⁸ Şehnâz Biçer Özcan, *Timur Devri Herat Tezhip Ekolü (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi)*, s.364.

¹⁵⁹ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.64.

¹⁶⁰ Elaine Wright, *The Look of the Book Manuscript Production in Shiraz 1303-1452*, s.174-175.

¹⁶¹ Elaine Wright, *The Look of the Book Manuscript Production in Shiraz 1303-1452*, s.105-106.

¹⁶² Massumeh Farhad, Simon Retting, *Kur'ân Sanatı Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Hazineleleri*, s.226.

olarak sınırlandırılmış serlevha tezhibinin dış pervazının veya unvan tezhibinin üst kısmının sadece rûmî motifleriyle tezyin edilmesidir.

1430-1431 yılları arasında Şiraz'da üretilmiş TIEM 1282'de kayıtlı Emir Hüsrev Dehlevi'ye ait yazmanın tezhipleri ile TSMK HS.4 kayıtlı 1485 tarihli Herat'ta yapılan Kur'ân'ı Kerîm'in tezhipleri oldukça benzerdir¹⁶³. Şiraz yazmasının serlevha tezhiplerinde Timurlular Dönemi'nde Herat'ta üretilen tezhiplerin özelliği olarak karşımıza çıkan başlık bölümlerinin hendesi düzen ile tasarlanması görülmektedir. Öyle ki söz konusu tasarım Safevi Dönemi Şiraz yazmalarında XVI. yüzyılın yarısına kadar yoğun olarak kullanılmıştır.

İbrahim Sultan'ın ölümünden sonra 1435'de oğlu Abdullah, 1446'da Muhammed Mirza Şah, 1451'de Ebû'l-Kasım Bâbur Şiraz'da hüküm sürmüştür¹⁶⁴. İbrahim Sultan'ın ölümünden şehrin Karakoyunluların yönetimine girmesine kadar geçen sürede Şiraz'da hazırlanan yazmaların hem üslup hem de kompozisyonları üzerinde, İbrahim Sultan himayesinde üretilen yazmaların etkisi devam etmiştir¹⁶⁵. Bu dönemlerde hazırlanmış yazmalarda, boyutlarının küçük tutulmuş olması ve genellikle metin arasında enine gelişen kompozisyonların bulunması üslûbun karakteristik özellikleridir. Minyatürlü alanlar, küçük figürler ve basit bitki örtüsü ile süslenmiştir¹⁶⁶. Timurlu Şiraz Dönemi'nde meydana getirilen minyatür sanatı, Karakoyunlu ve Akkoyunlu üslûbunu hazırlamaları veya katkıda bulunmaları açısından oldukça önemlidir¹⁶⁷.

Timurlular Dönemi Şiraz cilt kapağı tezyinatında şemse ve salbek içleri hatâyî grubu veya rûmî motifleriyle doldurulmuş, ayrıca bazen tasarım içerisinde tabiat kaynaklı ve efsanevi hayvan figürleri de yerleştirilmiştir. Kapak içleri ise katı' tekniğinde bezenmiştir¹⁶⁸.

¹⁶³ Bu yazmalar hakkında detaylı bilgi için bakınız; Şehnaz Biçer Özcan, *Timur Devri Herat Tezhip Ekolü (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi)*, s.364.

¹⁶⁴ Filiz Çağman, Zeren Tanındı, *Topkapı Sarayı Müzesi İslam Minyatürleri*, s.19.

¹⁶⁵ Lale Uluç *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.64.

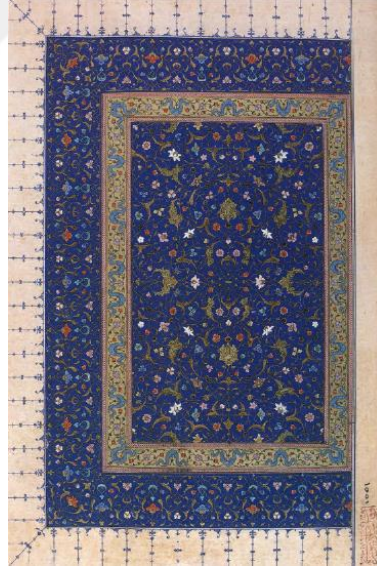
¹⁶⁶ Güner İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, s.110.

¹⁶⁷ Güner İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, s.118

¹⁶⁸ Ahmet Saim Arıtan, "Ciltçilik", *TDVİA*, C.7, İstanbul 1993, s. 556.

Şiraz, Timurlulardan sonra 1452-1453 yılında Cihanşah yönetimindeki Karakoyunlu hâkimiyetine girmiştir¹⁶⁹. Fars bölgesini yöneten Cihanşah, bu bölgenin yönetimini 1454'den itibaren oğlu Pîr Budak'a bırakmıştır¹⁷⁰. Timurluların ünlü sanat hamisi Baysungur gibi Pîr Budak da Şiraz'daki sanat merkezini korumuş¹⁷¹, dönemin önemli bir sanat hamisi olarak Şiraz'da eser üretiminin devam etmesini sağlamıştır.

Şiraz'da Pîr Budak'ın hazinesi için hazırlanan iki yazmanın cild ve tezhip işçiliği kitap sanatlarında önemli gelişmenin olduğunun kanıtıdır. Bunların ilki Abdurahman Horezmi tarafından istinsah edilmiş 860 (1456) tarihli Kâtibî Divanı (TİEM 1987), ikincisi ise Şeyh Mahmud Pîr-Budakî tarafından istinsah edilen 863 (1458-59) tarihli Divanı-ı Kasım (TİEM 1986) nüshasıdır. Minyatür bulunmayan bu eserlerde dönemin üstün işçiliğini gösteren cild ve tezhip örnekleri vardır. Divan-ı Kasım nüshası içerisindeki tezhiplerin en önemli özelliklerinden biri lacivert zemin rengi ve üzerindeki altın sarılma rûmî ile renkli hatâyî grubu motifleridir¹⁷².



Fotoğraf 10: *Divan-ı Kasım, Zahriye Sayfası, TİEM 1986, vr.2a*¹⁷³

¹⁶⁹ Faruk Sümer, “Karakoyunlular”, *TDVİA*, C.24, İstanbul 2001, s.434-438.

¹⁷⁰ Güner İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, s.126.

¹⁷¹ Zeren Akalay, “Minyatürlü Bir Coğrafya Kitabı”, *Kültür ve Sanat*, S.4, Haziran 1976, s.70.

¹⁷² Zeren Tanındı, “Başlangıcından Osmanlıya Tezhip Sanatı”, *Hat ve Tezhip Sanatı*, s.259. Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurları XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.64-65, Çiçek Derman, “Tezhip”, *TDVİA*, C.41, İstanbul 2012, s.66.

¹⁷³ Thomas Lentz, Lowry W., Glenn D., *Timur And The Princely Vision: Persian Art and Culture in the Fifteenth Century*, Washington D.C. 1989, s.248.

Karakoyunlu Dönemi kitap sanatları üslûbu, Celayirli ve Timurlu Dönemi'ne ait birtakım özellikleri bünyesine alarak sürdürmüştür¹⁷⁴. Pir Budak yönetiminde Şiraz'da üretilen minyatürlü yazmalarda¹⁷⁵ Timurlu Şiraz etkisinin yanı sıra Pir Budak'ın Herat'ı alması ve Şiraz'a dönerken beraberinde Herat'lı birçok sanatçıyı da getirmesi¹⁷⁶ neticesinde Herat etkisi görülmektedir.

Pir Budak'ın Şiraz'da müstakil hareket etmesinden dolayı Cihanşah ile arasında gerginlik oluşmuş, bunun üzerine ikili arasında çatışmalar başlamıştır. Babasına yenilen Pir Budak Şiraz'daki sanatkârların çoğunu alarak Bağdat'a çekilmiştir. Böylece, 1462-1466 yılları arasında Bağdat'ta Pir budak himayesinde üretilen kitap sanatlarında Şiraz üslûbu etkisi hissedilir¹⁷⁷. Bazı yazmalar ise Şiraz'da başlanılıp Bağdat'ta tamamlanmıştır¹⁷⁸.

Karakoyunlu toprakları, 1467 yılında Uzun Hasan tarafından Akkoyunlulara geçmiştir¹⁷⁹. Uzun Hasan yönetiminde Şiraz'a vali olarak Sultan Halil atanmış ve onun hamiliğinde Şiraz'da kitap sanatları büyük bir gelişme göstermiştir¹⁸⁰. Sultan Halil'in Şiraz valisi olduğu dönemde (1471-1478) saray âlimlerinden Celaledin Muhammed bin As'âd Dâvânî tarafından yazılan *Arzname* adlı eser, Akkoyunlu Dönemi Şiraz için önemli bir kaynaktır. Eserde Sultan Halil'in hizmetindeki hattat ve kâtiplerin (nevîsendegan ve ehli kalem) sayısının 360, kütüphane görevlilerinin (kutuphane-yi humâyun) ise 58 kişi olduğu belirtilir¹⁸¹. Dâvânî'nin verdiği bu bilgiler Şiraz'da çok sayıda yazma eser üretiminin olduğunu da kanıtlamaktadır. Ayrıca 1474 yılında Şiraz'ı ziyaret eden Venedik elçisi Josefo Barbaro, kentin güvenli bir ortam içerisinde olmasının yanı sıra canlı bir ticaret ortamının varlığından da söz etmektedir¹⁸². Öyle ki muhtemelen şehirde oluşan ticari ortamın katkısıyla da tezhipli ve minyatürlü yazma

¹⁷⁴ Derya Aydın, *Şiraz Nakkaşaneleri ve Resimli Şehnameler (1470-1500)*, Hacettepe Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2019, s.51-52.

¹⁷⁵ Karakoyunlu Dönemi yazmalarının listesi için bakınız: Güner İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, s.126

¹⁷⁶ Zeren Akalay, "Minyatürlü Bir Coğrafya Kitabı", s.70.

¹⁷⁷ Filiz Çağman, Zeren Tanındı, *Topkapı Sarayı Müzesi İslam Minyatürleri*, s.23.

¹⁷⁸ Güner İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, s.126.

¹⁷⁹ Faruk Sümer, "Akkoyunlular", *TDVİA*, C.2, İstanbul 1989, s.270-274.

¹⁸⁰ Filiz Çağman, Zeren Tanındı, *Topkapı Sarayı Müzesi İslam Minyatürleri*, s.26.

¹⁸¹ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurları XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.33.

¹⁸² J. Barbaro ve A. Contarini, *Travels to Tana and Persia*, London 1873, s.74.

üretimi bu dönemde yoğun olmuş ve Şiraz kökenli çok sayıda eserin günümüze ulaşmasını sağlamıştır.

Sultan Halil'in valiliği döneminde Şiraz'da sanat değeri taşıyan pek çok yazma üretimi olmuştur¹⁸³. Bunların içerisinde Sultan Halil tarafından ısmarlanan ve onun ölümü üzerine Sultan Yakup'un tamamlattığı, 1475-1505 yılları arasında hazırlanmış Hamse-i Nizami (TSMK H.762) nüshası; cilt kapağı, hattı, tezhibi ve minyatürleri ile üstün kalitede olup dönemin kitap sanatlarının başyapıtlarındandır. Serlevha ve unvan tezhipleri lacivert zemin üzerinde açık pembe ve çimen yeşili renkli hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Eserin bazı tezhipli sayfalarında ise lacivert zemin üzerine mavi, beyaz, eflatun renk hatâyî grubu, bulut ve altın sarılma rûmî motifleri kullanılmıştır. Ayrıca hatâyî grubu uçlarına yerleştirilen insan ve hayvan başlarıyla yapılmış “vak vak üslûbu” süsleme de görülmektedir¹⁸⁴. Aynı yazmanın minyatürlü sayfalarını Güner İnal¹⁸⁵, “Akkoyunlu Dönemi'nin minyatür sanatı açısından en abidevi eseri” olarak tanımlamaktadır.

Sevay Atılğan Okay¹⁸⁶, Karakoyunlular tarafından temel karakteristik öğeleri tamamlanmış olan Türkmen üslûbunun, Akkoyunlular Dönemi Şiraz'da aynen tekrar edildiğini ve ticari nitelikte seri üretime yönelik çok sayıda minyatürlü eser hazırlandığını söylemiştir. “Ticari” terimi ilk defa 1967 yılında Basil Robinson¹⁸⁷ tarafından kullanılmıştır. Robinson, ticari olmasına karşın oldukça kaliteli yazma üretiminin Timur Dönemi'nde başlayıp Türkmenler Dönemi'nde devam ettiğini belirtir.

Akkoyunlu Dönemi Şiraz'da bu üslûbun dışında ikinci olarak kısa bir süre Herat etkisinin hissedildiği özgün üslupta eserler de üretilmiştir. Bu üslup, Zeren

¹⁸³ Akkoyunlu dönemi eserlerin listesi için bakınız: Güner İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, s. 131-134.

¹⁸⁴ Zeren Tanındı, “Başlangıcından Osmanlıya Tezhip Sanatı”, s.259-260.

¹⁸⁵ Güner İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, s.132.

¹⁸⁶ Sevay Atılğan Okay, *XV. Yüzyıl İran ve Çevresinde Gelişen Minyatür Üslupları ve Sorunları Üzerine Bir Etüt*, s.357 <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/Atilgan-Okay-Sevay-Xv.-Yyzylda-Iran-Ve-Cevresinde-Geisen-Minyatur-Usluplari-Ve-Sorunlari-Uzerine-Bir-Etut.pdf>, (13.02.2021).

¹⁸⁷ Bakınız: Basil Robinson, *Persian Miniature Painting from Collections in the British Isles*, London 1967, s.95

Tanıldı ve Filiz Çağman'ın “kumral üslup” olarak adlandırdıkları farklı bir boyama tarzıdır. Sultan Halil Dönemi'nde 1470 ve 1480'li yıllar arasında hazırlanan minyatürlerde parlak renklerin yerine pastel tonları tercih edilmesinin yanı sıra büyük bir incelikle kullanılan bir işçilik özelliği göze çarpmaktadır¹⁸⁸. Ayrıca minyatürdeki figürler küçük zarif hatlı, çocuk çehreli olarak uygulanmıştır¹⁸⁹. Türkmen Dönemi minyatür üslûbu; İlhanlı, Celayirli, İncü ve Timurlu gibi güçlü sanat hamileri için çalışan sanatkar grubu üzerine temellenmiştir. Karakoyunlu ve Akkoyunlu Dönemi'nde şekillenen üslup Akkoyunlu Dönemi'nde güçlenmiş ve yerleşik hâle gelmiştir¹⁹⁰.

Akkoyunlular yönetimindeki Şiraz, 1503 yılında Şah İsmail tarafından alınarak Safeviler yönetimine geçmiştir. Safeviler Dönemi'nde Zülkadirli Valiler tarafından yönetilen şehir, XVI. yüzyılın sonuna kadar kitap sanatlarında önemli bir üretim merkezi olmuştur.

II.2. Safeviler Dönemi

Şiraz; XIV. yüzyılda İncü ve Muzafferî hanedanlarına başkentlik yapmış¹⁹¹, yüzyılın sonunda ise Timurluların idaresine geçmiştir. Timurlular Dönemi'nde bir kitap sanatlarında önemli bir merkez olma özelliğini korumuş şehirde, özellikle İbrahim Mirza valiliğinde çok sayıda yazma üretilmiştir¹⁹². XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren önce Karakoyunlu ve Akkoyunlu Türkmenlerinin hâkimiyetleri altındaki Şiraz, 1503 yılından sonra da Safevi şahları adına Zülkadirli valiler tarafından yönetilmiştir. Şehir; Timur, Türkmen ve Safevi Dönemlerinde sadece bir taşra merkezi olmasına karşın XVI. yüzyılın sonuna kadar İran coğrafyasında, serbest çalışan atölye

¹⁸⁸ Filiz Çağman, Zeren Tanındı, *Topkapı Sarayı Müzesi İslam Minyatürleri*, no:37-38.

¹⁸⁹ Sevay Atılğan Okay, *XV. Yüzyıl İran ve Çevresinde Gelişen Minyatür Üslupları ve Sorunları Üzerine Bir Etüt*, s.357 <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/Atilgan-Okay-Sevay-Xv.-Yüzyılda-İran-Ve-Çevresinde-Geişen-Minyatür-Üslupları-Ve-Sorunları-Üzerine-Bir-Etüt.pdf>, (13.02.2021).

¹⁹⁰ Derya Aydın, “Bir El Yazma Üretim Merkezi Olarak Şiraz ve Resim Üslubunun Türkmen Dönemindeki Dönüşümü”, *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, S.5(1), 2020, s. 87.

¹⁹¹ İncü ve Muzafferî dönemi günümüze ulaşmış eser için bakınız: Elaine Wright, *The Look of the Book Manuscript Production in Shiraz 1303-1452*, s.3-71.

¹⁹² B.W.Robinson, “Painter-Illuminators of Sixteenth-Century Shiraz”, *Iran*, S.17, 1979, s.105.

geleneği içinde, hem nitelikli edebî çalışmaları hem de Kur'ân-ı Kerîm'lerin¹⁹³ hazırlandığı önemli bir merkez olmuştur¹⁹⁴. Edebî eserlerin tasvirli, tezhipli ve nesta'lik hatla yazılmış birçok kopyası hazırlanmıştır¹⁹⁵.

1440'lı yıllardan 1600'lü yıllara kadar geçen süre içerisinde Şiraz'da yazma üretiminin diğer merkezlerden fazla olması ve yazma içerisinde kimin için yapıldığına dair bilginin yer almaması¹⁹⁶, Robinson'un¹⁹⁷, Türkmen Döneminde Şiraz'da üretilen yazmalar için "ticari" terimini kullanmasına neden olmuştur. Başka bir çalışmada Robinson, Timurluların erken döneminden Şah Abbas zamanına kadar Şiraz'ın ticari ölçekte yazma üretiminin merkezi olarak kabul edildiğini varsaymaktadır¹⁹⁸. David James bu durumu, Türkmen üslûbu ticari üretimin XVI. yüzyıl başına kadar devam ettiği, sonrasında ise 1580'lere kadar süren Safevi ticari anlayışının yerine geçtiği şeklinde belirtmektedir¹⁹⁹. Böylece XV. yüzyılın ortasından XVI. yüzyılın sonuna kadar Şiraz'da gerçekleştirilen kitap süslemeleri en üst seviyeye ulaşmıştır²⁰⁰.

Bu görüşü destekleyen kaynak Safevi tarihçisi Budak Kazvini'nin (984/1576-1577) *Cevahir ü'l-Ahbar* adlı eserinde yazılıdır. Budak Kazvini, Şiraz'ı ziyaretinde; şehrin her evinde hanımların kâtip, beylerin musavvir, evin kızının müzehhip, evin oğlunun mücellit olduğunu; herkesin aynı tertibi takip ettiğinden onları ayırmanın mümkün olmadığını; böylece bir kitabın bir aile içinde üretilebildiğini ve Şiraz'da bir yılda bin adet kitap siparişinin karşılanabildiğini belirtir²⁰¹. Bu durum XV. ve XVI.

¹⁹³ Zeren Tanındı, "Kur'âni Elyazmalarda Tezhip Sanatı ve Tezyini Desenler", Kur'ân Sanatı Türk ve İslam Eserleri Müzesi Hazine, İstanbul 2016, s.108.

¹⁹⁴ Lale Uluç, "Zülkadirli Şiraz Valilerin Son Döneminden Resimli Bir Yusuf ve Züleyha Nüshası", *Nurhan Atasoy'a Armağan*, İstanbul 2014, s.388.

¹⁹⁵ Zeren Tanındı, *Yazıda Âhenk Ve Renk Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonundan Sanatlı Kitaplar Belgeler Ve Hüsn-i Hatlar*, İstanbul 2019, s.20.

¹⁹⁶ B.W. Robinson, *Persian Miniature Painting from Collections in the British Isles*, s.91.

¹⁹⁷ B.W. Robinson, *Persian Miniature Painting from Collections in the British Isles*, London 1967, s.91.

¹⁹⁸ B.W. Robinson, "Painter-Illuminators of Sixteenth-Century Shiraz", s.105.

¹⁹⁹ David James, *After Timur: Qur'ans of the 15th and 16th Centuries (The Nasser D.Khalili Collection of Islamic Art)*, New York 1992, s.144.

²⁰⁰ Filiz Çağman, Zeren Tanındı, "Manuscript Production at the Kâzarûni Orders in Safavid Shiraz", *Safavid Art & Architecture*, London 2002, s.43.

²⁰¹ O. F. Akimushkin ve A. A. Ivanov, "The Art of Illumination", *The Arts of the Book in Central Asia*, (Ed. B.Gray), London-Boulder 1979, s.50; Serpil Bağcı, "Takdim Minyatürlerinde Farklı Bir Konu: Süleyman Peygamber Divanı", *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar Güner İnal'a Armağan*, Ankara 1993, s.45; Massumeh Farhad, Simon Retting, *Kur'ân Sanatı Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Hazine, s.296.*

yüzyıl boyunca Şiraz'da kitap üretimin ne kadar çok olduğunu desteklemektedir. Ayrıca eser sayısının fazla olması, düşünülen aksine, kaliteyi düşürmemiş bazı dönemler payitahta üretilenlerle yarışır nitelikli yazmalarda hazırlanmıştır.

Safevi Dönemi'nde Şiraz'da üretilmiş yazmaların çok azında nakkaş ve müzehhip ismine rastlanmaktadır. Yoğun tezhipli ve minyatürlü yazmaların çoğunluğunda; nerede ve kimin için üretildiği, tarihi ve sanatkâr isimleri hakkında herhangi bir bilgi yazılı değildir²⁰².

Osmanlı seçkinlerinin XVI. yüzyıl boyunca Şiraz'da üretilen cildli, tezhipli ve minyatürlü yazmalara fazlaca talep ettiği, yapılan araştırmalarca tespit edilmiştir²⁰³. Kur'ân-ı Kerîmler'in yanı sıra özellikle Fars edebîyatının klasiklerinin çokça sipariş edilmiş olmasının veya Safevi bürokratlarından Osmanlı sarayına hediye olarak gönderilmiş olmasının kanıtı olarak bugün İstanbul müze ve kütüphanelerinde XVI. yüzyıl Şiraz yazmasının sayıca fazla olması gösterilebilir. Lale Uluç²⁰⁴, İran coğrafyasında hazırlanmış tezyinatlı yazmaların XV. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Osmanlı sarayında ve aydınlarında görüldüğünü, Çaldıran Zaferi'nden yüzyılın sonuna kadar yazma eserlerin Osmanlı topraklarına fazlaca geldiğini belirtir.

İslâm dünyasının en önemli kitap sanatları merkezlerinden biri olan Şiraz'da, XVI. yüzyıl boyunca üretilen bezemeli kitapların yüzyılın başlarından sonuna kadar farklı üslûp özelliklerine sahip olduğu Zeren Tanındı tarafından vurgulanmaktadır²⁰⁵. Yüzyılın başında, Şiraz'daki sanatçılar kitap üretim sanatının bölgesel üslûp özelliklerini sürdürmüşlerdir. Bu yıllara ait yazma eserlerde yer alan minyatürlerde yavaş yavaş da olsa yeni bir üslûbun oluştuğu görülürken²⁰⁶ tezhip örnekleri,

²⁰² David James, *After Timur: Qur'ans of the 15th and 16th Centuries The Nasser D.Khalili Collection of Islamic Art*, s.113

²⁰³ Zeren Tanındı, "Kur'ân-ı Kerîm Nüshalarının Ciltleri ve Tezhipleri", *1400 Yılında Kur'ân-ı Kerîm*, 2010, s.107.

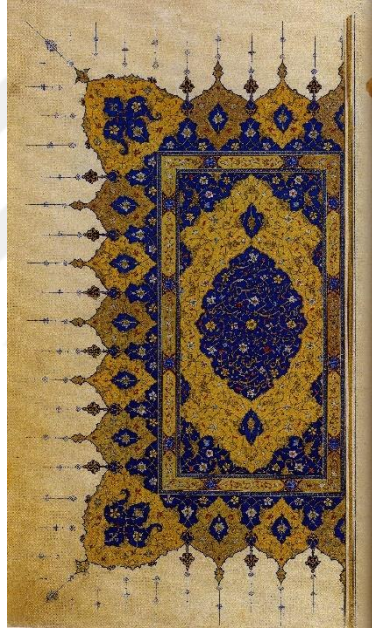
²⁰⁴ Lale Uluç, "Ottoman Book Collectors and Illustrated Sixteenth Century Shiraz Manuscripts", *Remm*, S.87-88, Eylül 1999, s.86; Lale Uluç, "On Altıncı Yüzyılda Osmanlı-Safevi Kültürel İlişkileri Çerçevesinde Nakkaşhanenin Önemi", s.25-27.

²⁰⁵ Zeren Tanındı, "Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı", s.272.

²⁰⁶ Güner İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, s.160.

Akkoyunlu Türkmen Dönemi'nde üretilmiş eserlerle aynı üslûpta devam etmiştir²⁰⁷. Türkmen üslûbu tezhip özelliklerini barındıran unsurlar hemen hemen yüzyılın yarısına kadar kullanılmıştır. Yüzyılın yarısından sonra farklı motif ve tasarım kullanımı görülmektedir.

Kâğıt üzerinde bulunan ve dikkatli bakıldığı zaman görülebilen çizgiler, yazma eserin üretildiği dönem hakkında bizlere bilgiler sunmaktadır. Şiraz'da üretilen yazmalarda XVI. yüzyılın ilk yarısındaki kâğıt çizgileri her santimetrede 8, 9 ve hatta 10 iken yüzyılın yarısından sonra bu sayı 7 olmuştur. Ayrıca kâğıt kalınlığı ortalama 0,10 mm ve 0,22 mm arasında değişmektedir²⁰⁸.



Fotoğraf 11: *Külliyyat-ı Sadî, Serlevha Sayfası, OBL Fraser 73, vr.3a*²⁰⁹

²⁰⁷ David James, *After Timur: Qur'ans of the 15th and 16th Centuries The Nasser D.Khalili Collection of Islamic Art*, s.113; Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.85.

²⁰⁸ Elaine Wright, *Lapis and Gold Exploring Chester Beatty's Ruzbihan Qur'an*, Chester Beatty Library Dublin 2018, s.33.

²⁰⁹ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.101.

Safevi Dönemi'nde Şiraz'da Mevlana Hüsameddin İbrahim âsitanesinde²¹⁰ üretilmiş bir grup yazma²¹¹ erken dönem Şiraz yazmaları ve sanatçıları hakkında bilgi sahibi olmamız açısından oldukça önemlidir. Söz konusu âsitânenin başındaki Mevlana Hüsameddin İbrahim'in kim olduğuna dair, Çağman ve Tanındı, Kazaruni Şeyhi Ebu İshak İbrahim olma ihtimalini²¹² belirtirken; Lale Uluç, İmamzâde İbrahim ile aynı kişi olabileceğini²¹³ belirtmiştir. Âsitâne'de üretilmiş bazı tezhipli yazmaların istinsah sayfasında önceki yüzyılda Türkmenli yöneticilerin himayesinde çalışan Şeyh Mürşid el-Dîn Muhammed'in (Şeyh Mürşid, Şeyh Mürşid el-kâtip el-Şirazî, Mürşid el-kâtip el-Attar el-Şirazî) ismi geçmektedir²¹⁴. Bu dönemde Şiraz'da sanatlı kitapların çoğunun hattatlarının "Mürşidi" nisbesi kullanmalarında, Kazerunî tarikatının sanatkâr müritleriyle bağlantılı olduğu tezi ileri sürülmektedir²¹⁵.

Şiraz'da tezhip tasarımının gelişimi, Mevlana Hüsameddin İbrahim âsitanesinde üretilmiş Sadi'nin Külliyyatı (OBL Fraser 73) nüshasında izlenmektedir. Eserin serlevha tezhibinde, iç alandan dış alana geçişte yer alan kartuşlu zencerek üzerinde Ruzbihan Müzehhip tarafından yapıldığına dair kayıt mevcuttur²¹⁶. Serlevha sayfasının tasarım düzeni ve takdim minyatürlerini çevreleyen dış pervaz tezhibindeki bulut motifi, 1520'li yılların Şiraz yazmalarında yaygın olarak görülmektedir. Ayrıca serlevha tezhibinde iç alanın pafta düzenlemesi de enine ve boyuna paftalara ayrılmadan, dendan ve rûmî motifleriyle oluşturulmuştur. Bu yenilikler, Şiraz

²¹⁰ Âsitane: Bir tarikatın veya tarikat kolunun merkezi durumunda olan büyük tekkelere verilen isimlerden biridir. Bakınız: M. Baha Tanman, "Âsitâne", *TDVİA*, C.3, İstanbul 1991, s. 485.

²¹¹ Bakınız: B.W.Robinson, "Painter-Illuminators of Sixteenth-Century Shiraz", s.105; Filiz Çağman, Zeren Tanındı, "Manuscript Production at the Kâzarûnî Orders in Safavid Shiraz", s.43; Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.98-99. Mevlana Hüsameddin İbrahim asitanesinde üretilmiş yazmalar: 1. Sadî, Külliyyât, OBL Fraser 73, 1515-1520 civarı; 2. . Sadî, Külliyyât, TSMK H.748, 920/1514-15; 3. Câmî, Yusuf ile Züleyha, JRL Pers.20, 924/1518; 4. Hafız, Divân, SK Nuruosmaniye 3816, 926/1519; 5. Ahmedî, İskendernâme, TİEM 1921, 926/1519-20; 6. Nizamî, Hamse, Sotheby's Satış Kataloğu, Londra, 7 Aralık 1970, lot191, 922-27/1516-21; 7. Firdevsî, Şahname, TSMK 1485, 928/1522; 8. Ali Şîr Nevâî, Divân, TSMK R.807, 932/1525-26; 9. Hasan Dehlevî, Divân, BN Supp.Pers.1499, 919-31/1510-25; 10. Nizamî, Hamse, SGA 1986.37, 915-34/1509-28.

²¹² Filiz Çağman ve Zeren Tanındı, "Manuscript Production at the Kâzarûnî Orders in Safavid Shiraz", s.43

²¹³ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.99.

²¹⁴ B.W.Robinson, "Painter-Illuminators of Sixteenth-Century Shiraz", s.105; Lale Uluç, "Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine 1499 Numarada Kayıtlı Şahname-i Firdevsî Nüshası", s.628.

²¹⁵ Zeren Tanındı, *Yazıda Âhenk Ve Renk Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonundan Sanatlı Kitaplar Belgeler Ve Hüsn-i Hatlar*, s.74.

²¹⁶ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.93.

atölyesinde Akkoyunlu Dönemi tezhibinin inceliklerinin yanı sıra kullanılan yeni tasarımlarla Safevi Dönemi Şiraz üslûbunun oluşmasını sağlamıştır.

Şiraz'da üretilmiş 1520-1550 tarihleri arasındaki edebî eserlerin tezhipli sayfalarında benzer tasarımların kullanımı dikkat çeker. Yazmanın karşılıklı serlevha tezhibinde yeni uygulamalar görülürken özellikle unvan tezhibinin başlık ve üst bölümlerinde pafta düzenlemesinin olduğu gibi kullanılıp zemin renkleri veya motiflerdeki değişikliklere gidildiği fark edilir.

1503-1520'li tarihleri arasında hazırlanan minyatürlerde ise ticari Türkmen minyatürlerin üslûbu görülmektedir²¹⁷. Söz konusu tarihler içerisinde Tebriz'de üretilmiş eserin olmamasına karşın Şiraz'da yapılmış bir yazma grubu bulunmaktadır²¹⁸. Güner İnal, bu üslûbun en ayırt edici özelliğini figürlerin ince, zarif; yüzlerin ufak olması ve vücut hareketlerinin kıvrak uygulanması olarak belirtir. Ayrıca figürlerin başında Safevilerin giydikleri ortası baston şeklinde uzayan kep ve etrafında dolanan on iki kıvrımlı başlık yerine daha kısa sivri uçlu kepin etrafına sarılan sarık kullanılır²¹⁹.

Dönemin erken tarihli minyatürlü sayfaları yoğun tezyinatla bezenmiştir. Lale Uluç, bu yoğun bezemenin Safevi işgali öncesi ya da sırasında yer değiştiren hem müzehhip hem de musavvirler tarafından yapıldığını belirtir²²⁰. Bu uygulamayı Barbara Schmitz “müzehhip üslûbu” olarak ifade etmektedir²²¹. Robinson, imzalarının minyatürlerin içerisine atıldığını ancak hepsinin müzehhip unvanını aldığını not etmiştir. Ayrıca Robinson, XVI. yüzyılın başında imzalanan tezhiplerin olabileceğini, yaklaşık 1525'ten itibaren imzaların minyatürlerin içerisine atıldığını ileri sürmüştür²²².

²¹⁷ B.W. Robinson, *Persian Miniature Painting from Collections in the British Isles*, London 1967, s.100.

²¹⁸ Eserlerin listesi için bakınız: Güner İnal, *Türk Minyatür sanatı (Başlangıcından Osmanlı'ya Kadar)*, s.140-142.

²¹⁹ Güner İnal, “Şah İsmail Devrinden Bir Şehname ve Sonraki Etkileri”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, S.5, 1973, s.497-498.

²²⁰ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.85.

²²¹ Barbara Schmitz, *Islamic and Indian Manuscripts and Paintings in the Pierpont Morgan Library*, New York 1997, s.30.

²²² B. W. Robinson, “Painter-Illuminators of Sixteenth-Century Shiraz”, s.106.

XVI. yüzyılın ortalarından itibaren Şiraz atölyelerinde, ünlü sûfîlerin ve bazı hanedan mensuplarının hayatlarından hikâyelerin yer aldığı *Mecalis-ül Uşşak* (Âşıklar Meclisleri) adlı yazma hazırlanmaya başlanmıştır. Eserin minyatürlü sayfalarında, Şiraz'ın şehir hayatı ve Safevi saray dokusunu yansıtan sahneler işlenmiştir. Özellikle bu minyatürler, dönemin çarşı ve pazarının algılanması açısından önemlidir²²³.

XVI. yüzyılın yarısından sonra özellikle 1560-1590 tarihleri arasındaki Şiraz yazmaları, boyutlarındaki belirgin büyümeyle daha gösterişli hâle gelmiştir²²⁴. Şirazlı sanatkarlar Saray yazmalarını örnek alarak pahalı malzemeler kullanmış ve sayıca daha fazla tezyinatlı sayfa bezemişlerdir.

Şiraz yazmalarında 1560'lı yıllardan sonra Safevi saray yazmalarında olduğu gibi lake cilt kapağı kullanımı görülmektedir²²⁵. TSMK Hazine 751 numaralı²²⁶ *Heft Evrenç* yazmasının cildi, lake cild ile kaplanmıştır. Cilt kapağı, hatâyî grubu motifleriyle bezenmiş pervaz ve yoğun figür bulunan saray eğlence sahnesi betimlemesiyle süslüdür. Dış kapağıyla saray cild örneğini barındıran yazmanın cild iç kapağı, Şiraz üslûbunda bezenmiştir. Yüzyılın başından itibaren Şiraz cild kapaklarının iç kısmı, tamamıyla tezyinatlı olarak deriden yapılmıştır. İç alan ve pervaz bölümlerinden oluşan iç kapağın genellikle iç alanı şemse, salbek ve köşbendlerle paftalara ayrılmış; paftaların iç ve dış zemini tamamıyla süslenmiştir. Pervazlarda ise kartuşlu zencerek ile paftalar oluşturulmuştur.

²²³ Lale Uluç, "The Majâlis al-'Ushshâq: Written in Herat, Copied in Shiraz, Read in İstanbul", *M. Uğur Derman Armağanı*, İstanbul 2000, s.569-593; Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.183-223.

²²⁴ Filiz Çağman, Zeren Tanındı, *Topkapı sarayı Müzesi İslam Minyatürleri*, s.49.

²²⁵ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, ss.225-226.

²²⁶ Bu yazma hakkında detaylı bilgi için bakınız: Katalog 11.



Fotoğraf 12: *Heft Evreng, Serlevha Sayfası, TSMK H.751, vr.2b-3a*

Bu dönemde, boyutları büyümüş yazmaların içerisindeki tezhipli sayfaların sayısının arttığı görülmektedir. Zahriye, serlevha, unvan ve hâtime tezhipleri altın, gümüş ve lapis lazuli gibi değerli boya ve malzemeler kullanılarak uygulanmıştır.

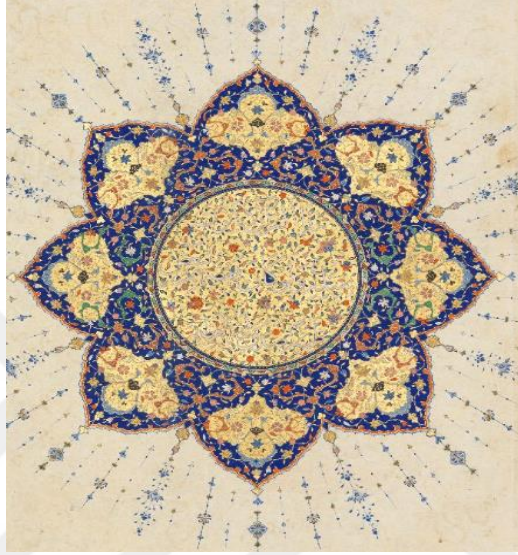
Sayınca fazla üretilen edebî eserler genellikle çift sayfa takdim minyatürü ve minyatürü çevreleyen çift sayfa dış pervaz tezhibiyle başlar. Ancak TİEM 1963 numaraya kayıtlı Külliyyat-ı Sadi²²⁷ nüshasında olduğu gibi karşılıklı tam sayfa zahriye tezhibi de bulunmaktadır. Devamında yoğun tezyinatlı serlevha tezhibini, konunun çeşidine göre dış pervaz tezhipleri veya unvan tezhipleri takip etmektedir. Özellikle katalog bölümünde de incelediğimiz *Hamse-i Nizami* ve *Cami*’nin *Heft Evreng* gibi içerisinde sayınca fazla mesnevi içeren yazmalarda, her mesnevinin başlangıcı serlevha veya dış pervaz tezhibiyle bezenmiştir. Hâtime tezhibinin ardından yazma eser, tezhipli çift sayfa bitiş tasvirleriyle nihayetlenmiştir. Bu sayfalarda metni çevreleyen sütun içleri ve yazı zeminleri de tezhiplenerek, süslemenin etkisi arttırılmak istenmiştir. Ayrıca yazmanın çok sayıdaki sayfasına da halkâr tezyinatı uygulanmıştır.

Kur’ân-ı Kerîmler ise zahriye tezhibi, serlevha tezhibi, unvan tezhibi ve hâtime tezhibinin yanı sıra Mushaf sonuna Farsça Falname de eklenilerek tezhiplenmiştir²²⁸.

²²⁷ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.232-235.

²²⁸ Ali Fuat Baysal, “Mushaf Tezyinatının Tarihi İçindeki Gelişimi”, *Marife*, Yıl.10, S.3, Konya 2010, s.369.

Safevi mushaflarında çokça tercih edilen falnameler, harflerin yorumuna dayalı veya Kur'ân âyetlerine dayalı olarak yazılmış²²⁹ ve tezhipli sayfa sayısı karşılıklı tek sayfadan altı sayfaya kadar çıkabilmiştir. Yüzyılın ikinci yarısında çoğu Kur'ân-ı Kerîm yazmasının tam orta sayfasında yer alan Kehf sûresinin başlangıcının tezhiplenmesi, sanatçılar arasında gözde bir uygulama olmuştur²³⁰.



Fotoğraf 13: *Kur'ân-ı Kerîm, Zahriye Sayfası, CBL 1558, vr.2a*²³¹

XVI. yüzyılın ortasında Şiraz'da üretilmiş Ruzbihan imzalı Kur'ân-ı Kerîm (CBL Is1558), hattı ve tezhipleriyle önemli bir yazmadır²³². Eser; şemse formunda zahriye tezhibi, Fatiha sûresinin karşılıklı sayfalara yazılı olduğu serlevha tezhibi, bakara ve Kehf sûresinin başlangıcındaki unvan tezhibi, metnin yazılı olduğu sayfalardaki koltuk tezhipleri, hâtime tezhibi ve falname tezhibiyle yoğun süslemeye sahiptir. Eserin, tezhip özellikleri içerisindeki kompozisyon, renk ve motif kullanımıyla Şiraz tezhiplerine yenilik getirdiği muhakkaktır.

²²⁹ Mustafa İsmet Uzun, "Falnâme", *TDVİA*, C.12, İstanbul 1995, s. 141-142.

²³⁰ David James, *After Timur: Qur'ans of the 15th and 16th Centuries (The Nasser D.Khalili Collection of Islamic Art)*, s.114; Massumeh Farhad, Simon Retting, *Kur'ân Sanatı Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Hazineleri*, s.272.

²³¹ Elaine Wright, *Lapis and Gold Exploring Chester Beatty's Ruzbihan Qur'an*, Chester Beatty Library Dublin 2018, s.30.

²³² Bu yazma hakkında detaylı bilgi için bakınız: Elaine Wright, *Lapis and Gold Exploring Chester Beatty's Ruzbihan Qur'an*, Chester Beatty Library Dublin 2018.

Şiraz resim üslûbunu incelediğimizde canlı ve pastel renklerin yanı sıra altın ve gümüş gibi kıymetli boyaların kullanılması dikkat çeker. Özellikle koyu yeşil renk, Şiraz yazmalarında ilk defa bu dönemde kullanılmaya başlanmıştır. Detaylı kompozisyona sahip minyatürlü sayfalarda figür sayısında da artış olmuştur²³³. Minyatürlerdeki mimari tasvirler önceki Şiraz geleneğini devam ettirmektedir. Ayrıca hamam temalı ve Sadi'nin türbesi tasvirleri minyatürlerde sıklıkla görülür²³⁴. Bu dönem içerisinde tercih edilen bir diğer konu özellikle takdim minyatürlerinde Hz. Süleyman Peygamber ve Saba Melikesi Belkıs'ın taht üzerinde resmedilmesidir. XV. yüzyıl sonlarından XVI. yüzyıl boyunca takdim minyatürlerinde tercih edilen konu birkaç temel kalıp olarak hazırlanmıştır²³⁵.

Şiraz'da üretilen büyük boyutlu yazmalar; 1580-1590 tarihleri arasında pahalı malzemeye hazırlanan kâğıdı, cildi, hattı, tezhibi ve minyatürüyle daha da kıymetli hâle getirilmiştir. Şirazlı Müzehhip Muhammed bin Tacettin Haydar'ın imzası bulunan iki Kur'ân-ı Kerîm, bu dönem içerisindeki kitap sanatları üretiminin olağanüstü bir kaliteye ulaştığını göstermesi bakımından önemli eserlerdir. Kendine has üslûbuyla uyguladığı yoğun tezhipli sayfalara sahip yazmalar bugün Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde Emanet Hazine 67 (969/1561-1562) ve Emanet Hazine 48 (980-95/1572-1586) numarada²³⁶ kayıtlıdır. Özellikle 1572-1586 tarihli Mushaf'ın her sayfasının tezhipli olmasıyla, esere en zengin Şiraz yazması denilebilir.

Dönemin tercih edilen taç yapraklı hatâyî motifinin erken kullanımı, Ruzbihan'ın imzasının yer aldığı TSMK H.1500²³⁷ numarada kayıtlı tarihsiz eserinde görülür. Bu motif, yüzyılın yarısından sonra Şiraz'da üretilmiş tezhiplerin vazgeçilmez unsuru olmuş ve yoğun olarak tercih edilmiştir. Lale Uluç, taç yapraklı bu hatâyî motifi

²³³ Renk kullanımı ve figür sayısındaki artış ilk olarak 1565 tarihli *Yezdi'nin Zafernâme* (NLR Dorn 295) nüshasında görülür. Bakınız: Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.246.

²³⁴ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s. 225-317.

²³⁵ Serpil Bağcı, "Takdim Minyatürlerinde Farklı bir Konu: Süleyman Peygamber'in Divanı", s.35-50.

²³⁶ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, ss. 338-369.

²³⁷ Bu yazma hakkında detaylı bilgi için bakınız: Katalog 7.

kullanımına bağılı olarak Muhammed Haydar ve Ruzbihan Müzehhip arasındaki bağılantıyı öne sürmektedir²³⁸.

Önceki on yılda olduğu gibi 1590 yılı civarındaki nitelikli ve büyük boyutlu yazma üretimi de çoğunlukla Şahnâme-i Firdevsî nüshalarında yoğunlaşmıştır. Farklı konulu yazmaların boyutlarında küçülme olmuştur. İşçilik olarak da önceki yıllarınki kadar ince değildir²³⁹. 1595 yılından sonra ise dinî ve edebî eser üretimi hem yerel tüketim açısından hem de dışa gönderimler açısından düşüşe geçmiştir²⁴⁰. Bu dönemde kitap boyutunda küçülme olmakla beraber, altın yerine sarı boya kullanılarak değerli malzeme kullanımı giderek azalmış, lüks yazmaların belirleyici unsurları olan tezhipli sayfalar neredeyse ortadan kalkmıştır. Lake tekniğindeki cildler ise hiç görülmemektedir²⁴¹.

Şiraz, önceki yüzyıllar kadar olmasa da XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda da kitap sanatı örneklerinin hazırlandığı bir şehir olmaya devam etmiştir²⁴².

II.2.1. Hattat, Nakkaş ve Müzehhipler

Kaynaklardan bulduğumuz dönemin hattat, nakkaş ve müzehhipleri şunlardır:

Ruzbihan

Ruzbihan, XVI. yüzyılın Şirazlı önemli sanatçılarından. Ruzbihan'ın, Kadı Ahmet'in *Gülistan-i Hüner* eserinde müzehhip olmasının yanı sıra Şiraz'daki başlıca hattatlardan biri olduğu ve şehirde birçok yazıtının olduğundan bahsedilmektedir²⁴³. Hattat bir ailede yetişen sanatkarın babasının tanınmış Şirazlı hattat Naim ed-Dîn olduğu bilinmektedir²⁴⁴. XV. yüzyılın ikinci yarısında Naim ed-Dîn'in imzası pek çok

²³⁸ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s. 353.

²³⁹ Lale Uluç, "Zülkadirli Şiraz Valilerin Son Döneminden Resimli Bir Yusuf ve Züleyha Nüshası", *Nurhan Atasoy'a Armağan*, İstanbul 2014, s.389.

²⁴⁰ Massumeh Farhad, Simon Retting, *Kur'ân Sanatı Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Hazineleri*, s.304.

²⁴¹ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.429.

²⁴² Zeren Tanındı, "Kur'ân-ı Kerim Nüshalarının Ciltleri ve Tezhipleri", *1400. Yılında Kur'ân-ı Kerim*, İstanbul 2010, s.104.

²⁴³ Massumeh Farhad, Simon Retting, *Kur'ân Sanatı Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Hazineleri*, s.270.

²⁴⁴ David James, *After Timur: Qur'ans of the 15th and 16th Centuries (The Nasser D.Khalili Collection of Islamic Art)*, s.144-145; Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.97.

yazmada bulunmaktadır. Bu durum, Ruzbihan'ın XV. yüzyıla uzanan bir sanatçı aileden geldiğini ve aile büyüklerinin aynı zamanda onun öğreticisi olduğunu desteklemektedir²⁴⁵. Müzehhip olmasının yanı sıra Dublin Chester Beatty Kur'ân-ı Kerîm'indeki imzası sayesinde önemli bir hattat olduğu da bilinmektedir.

Ruzbihan uzun bir kariyere nail olmuş, birçok eser üzerinde çalışmıştır²⁴⁶. İmzası günümüze ulaşmış on yazmada bulunmaktadır.

1. Hamse-i Nizami, 1509-10, Metropolitan Sanat Müzesi 13.228.6 (MMA).
2. Hüsrev Dehlevî Divanı, 1514, Berlin Islamisches Museum MS.16016.
3. Hazreti Mevlana Hüsameddin İbrahim'in asitanesinde hazırlanmış Külliyyat-ı Sâdî, 1515-20 civarı, Oxford, Bodleian Kütüphanesi (OBL) Fraser 73.
4. Kur'ân-ı Kerîm, Pir Muhammed el-Tanî tarafından 929 (1523-24) tarihinde istinsah edilmiş, Tahran İran Ulusal Müzesi.
5. Şahname-i Firdevsi, 1560 civarı, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi (TSMK) H.1500.
6. Emir Hüsrev Dehlevî Heşt Behîşt, 1560-61, Michigan Üniversitesi Kütüphanesi Isl. Bayan 266.
7. Kur'ân-ı Kerîm, Dublin Chester Beatty Kütüphanesi ms.1588.
8. Kur'ân-ı Kerîm, Londra Nasser D. Khalili İslâm Eserleri Koleksiyonu QUR 60.
9. Kur'ân-ı Kerîm, 1545-46, Londra, Nasser D. Khalili İslâm Eserleri Koleksiyonu, QUR 111.
10. Kur'ân-ı Kerîm, 1547, Meşhed Asitân-i Kuds-i Razavî Kütüphanesi, Kur'ân MS. 136 ²⁴⁷.

²⁴⁵ David James, *After Timur: Qur'ans of the 15th and 16th Centuries (The Nasser D.Khalili Collection of Islamic Art)*, s.144-145.

²⁴⁶ Massumeh Farhad, Simon Retting, *Kur'ân Sanatı Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Hazineleri*, s.270.

²⁴⁷ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.96; Lâle Uluç, "Ruzbehân", *Encyclopædia Iranica*, çevrimiçi baskı, 2016, <http://www.iranicaonline.org/articles/ruzbehan> (10.02.2021'de erişildi); David James, *After Timur: Qur'ans of the 15th and 16th Centuries (The Nasser D.Khalili Collection of Islamic Art)*, s.148.

Mürşid el-Kâtib

Mürşid el-Kâtib, Şiraz'ın önemli hattatlarından²⁴⁸. Şerafeddin Yezdi'nin Zafernâme eserinin 929/1523 tarihli nüshasında (BL Add.7635) isminin yanı sıra Attar mahlası da yer almaktadır. Lale Uluç, hattatın imzasının bulunduğu eserlerdeki minyatürlerle, dönemin önemli nakkaşı Kasım'ın üslûbu ile yapılmış minyatürlerle yakın benzerlik içinde olduğunu belirtmektedir²⁴⁹.

Kasım bin Ali

Dönemin nakkaşı Kasım'ın imzası 1522-1526 tarihleri arasındaki üç minyatürlü nüshada ve bir albüm (TSMK H.2154, 133a) içerisinde vardır. İmzalar, Şiraz'da Mevlana Hüsamettin Asitanesinde üretilmiş Firdevsi Şahnamesi nüshasında (TSMK H. 1485, 310b), Hamse-i Nizami nüshasında (SGA LTS1995.2.163) ve Muhammed Hüseyini el-Vireminî'nin Ahsan el-Kıbar'ının bir nüshasında (NLR Dorn 312,373b) bulunmaktadır²⁵⁰.

Mahmud

Şiraz üslûbu iki yazmada ismi geçen müzehhip Mahmud hakkında çok fazla bir bilgi yoktur. Robinson²⁵¹ Mahmud müzehhibin sanatsal kariyerine Tebriz ve Herat'da başladığını ancak daha çok Buhara'da çalıştığını yazmaktadır. İmzaları, tarihsiz Şahname-i Firdevsi (Floransa Bernard Berenson Koleksiyonu) ve 1534 tarihli Hamse-i Nizamî (TSMK H.760) nüshalarında²⁵².

Hüseyin

Hem nakkaş hem de müzehhib olan Hüseyin'in imzası 1538-1540 tarihli Hamse-i Nizami (TSMK. H.758) nüshasındaki 383a sayfasındaki minyatürde ve 1549

²⁴⁸ B.W. Robinson, "Painter-Illuminators of Sixteenth-Century Shiraz", s.105.

²⁴⁹ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.135-140.

²⁵⁰ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.105-111.

²⁵¹ B.W. Robinson, "Painter-Illuminators of Sixteenth-Century Shiraz", s.106.

²⁵² Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.143.

tarihli Firdevsi Şahnamesi'nin (TİEM 1984) serlevha tezhibinde görülmektedir²⁵³. Şahname-i Firdevsi nüshasını 12 sanatkârın 7 yıl boyunca çalışarak 1549 yılında Şiraz'da tamamladığı bilinmektedir²⁵⁴.

Abdul Rezzak

Musavvir olan sanatçının imzası, yaklaşık 1510-1520 yıllarına tarihlenen Hamse-i Nizami (TİEM, MS.1991) nüshasının 119b sayfası minyatür içerisinde bulunmaktadır. Abdul Rezzak'ın sadece musavvir olduğu belirtilmektedir²⁵⁵.

Abdullah Şirazî

Şirazlı olduğu bilinen Abdullah Şirazî'nin, Meşhed Hâkimi Ebü'l Feth İbrahim bin Behrâm bin İsmail'in yakın dostu olduğu ve bu sebeple İbrahim Mirza'nın nakkaşhânesinde yirmi yıl çalıştığı bilinmektedir. Abdullah Şirazi rugani cild yapmada, musavvirlikte ve müzehhiple ustalaşmış sanatçılardandır²⁵⁶. Cami'nin 1556-1565 yılları arasında *Heft Evreng* bölümlerinin unvan tezhiplerinin bir kısmını ve Cami'nin 1570-1571 tarihli altı mesnevisinin unvan tezhiplerini müzehhip Abdullah Şirazi yapmıştır. 1581-1586 tarihleri arasında Tun'da istinsah edilen Hâfız Divânı'nın insan yüzleriyle süslü serlevha tezhibinde de sanatkârın imzası bulunmaktadır²⁵⁷.

Muhammed bin Taceddin Haydar

Dönemin tezhip sanatına yenilikler getiren müzehhip Muhammed bin Taceddin Haydar'ın imzası iki mushaf ve bir Şahname nüshasında görülmektedir. Şiraz'da hazırlanmış mushaflar, tezhipli sayfaları ve muhteşem cildleriyle oldukça göz alıcı olup dönemin süsleme anlayışı hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Mushaflardan ilki Celaleddin Abdülaziz tarafından 1561-1562 tarihinde istinsah

²⁵³ B.W. Robinson, "Painter-Illuminators of Sixteenth-Century Shiraz", s.106; Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.150.

²⁵⁴ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.150.

²⁵⁵ David James, *After Timur: Qur'ans of the 15th and 16th Centuries (The Nasser D.Khalili Collection of Islamic Art)*, s.144.

²⁵⁶ Ali Alparslan, "Abdullah-ı Şîrâzî", *TDVİA*, C.1, Ankara 1988, s.137.

²⁵⁷ Filiz Çağman - Zeren Tanındı, "Osmanlı-Safevi İlişkileri (1578-1612) Çerçevesinde Topkapı Sarayı Müzesi Resimli El Yazmalarına Bakış", *Aslanapa Armağanı*, İstanbul 1996, ss.44-45; Filiz Çağman - Zeren Tanındı, *Remarks On Some Manuscripts From The Topkapı Palace Treasury In The Context Of Ottoman-Safavid Relations*, Muqarnas, S.13, 1996, s.135-136.

edilmiştir. Diğer Mushaf ise Şirazlı hattat Abdülkadir el-Hüseynî tarafından istinsah edilmiş olup 1572-1586 tarihli²⁵⁸. Özellikle 1572-1586 tarihli ikinci mushaf, her sayfasının süslü olmasıyla dönemin en tezhipli yazmasıdır. Tezhipli sayfalar kompozisyon, renk, teknik ve motif özellikleri itibarıyla farklılık göstermektedir. Müzehhip Muhammed bin Taceddin Haydar'ın tezhiplerinde kullandığı renk ve teknikler, Şiraz üslûbu bezeme anlayışına yenilik getirmiştir.



²⁵⁸ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.338-348.

BÖLÜM III

SAFEVİ DÖNEMİ ŞİRAZ ÜSLÛBU EDEBÎ ESERLERİN TEZHİP ANALİZİ (TOPKAPI SARAYI MÜZESİ KÜTÜPHANESİ)

KATALOG 1

Envanter Numarası: Hazine 1485²⁵⁹

Eser Adı: Şahnâme-i Firdevsî

İstinsah Tarihi: 928/1522

İstinsah Yeri: Şiraz, Mevlana Hüsameddin İbrahim'in Asitanesi

Müellifi: Ebu'l-Kâsım-i Firdevsî

Hattatı: Muhammed bin Cemaleddin el-Kâtib

Yazı Çeşidi: Ta'lik

Müzehhibi: -

Eser Ebadı

Cild: 345 x 205 mm

Sayfa: 345 x 205 mm

Yazı Sahası: 224x110 mm

Sırt: 42 mm

Sayfa Sayısı: 626

Satır Sayısı: 24

Malzeme Özellikleri

Kâğıt: Nohudî renkte, âharlı. **Mürekkep:** İs, zer, üstübeç.

Mühür ve Temellük Kayıtları

Eserin 10a sayfasında III. Ahmed (1703-1730) tuğralı mührü yer almaktadır.

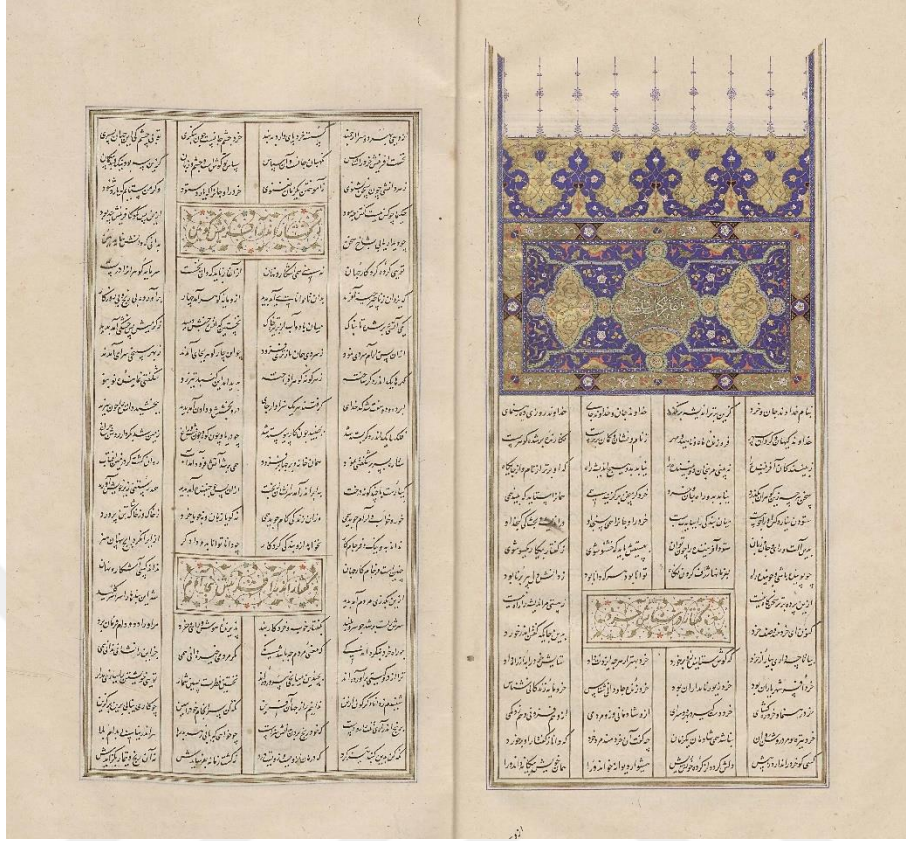


Şah Ahmed bin Mehmed han
el-muzaffer dâimâ

Cilt Kapağı Özellikleri: Koyu kahverengidir. Kapaklar, iç alan ve pervaz bölümlerinden oluşmaktadır. Bu bölümler bulut, rûmî ve hatâyî grubu motifler ile tezyîn edilmiştir.

Tezhipli Sayfalar: 7b, 297b. Yazmanın ilk sayfası eksiktir.

²⁵⁹ Fehmi Ethem Karatay, *Farsça Yazmalar Kataloğu*, İstanbul 1961, No.352; Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.99; Güner İnal, "Şah İsmail Devrinden Bir Şehname ve Sonraki Etkileri", s.504; Zeren Tanındı, "Sultanlar, Şairler ve İmgeler: Şehnâme-i Firdevsî'nin Mukaddimesinin Resimleri", *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:9, S. 15, 2008/2, s.270; Lale Uluç, "The Shahnama of Firdausi in the Lands of Rum", *Shahnama Studies II*, Edited by: Charles Melville, Gabrielle van den Berg, Boston 2012, s.164.

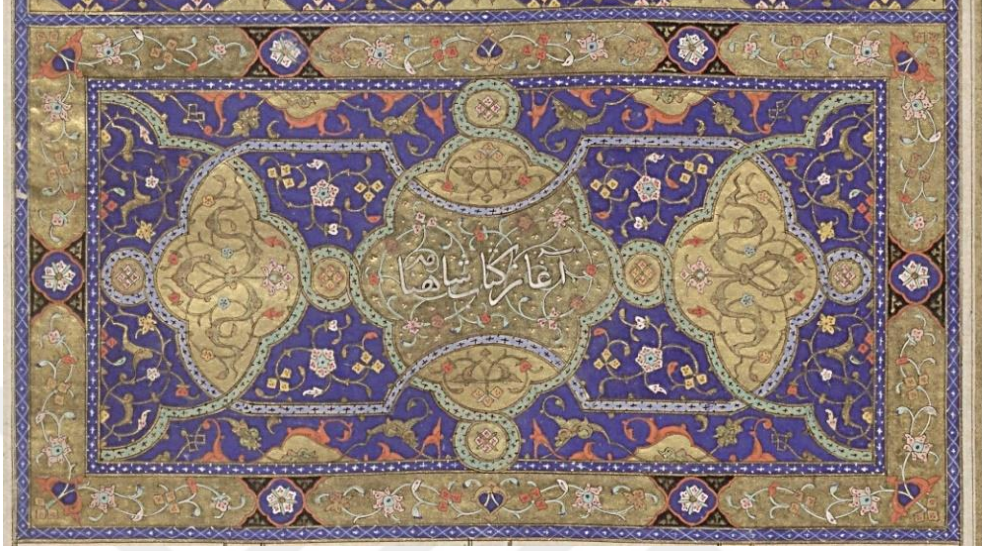


Fotoğraf 14: H.1485, Unvan Tezhibi, 7b

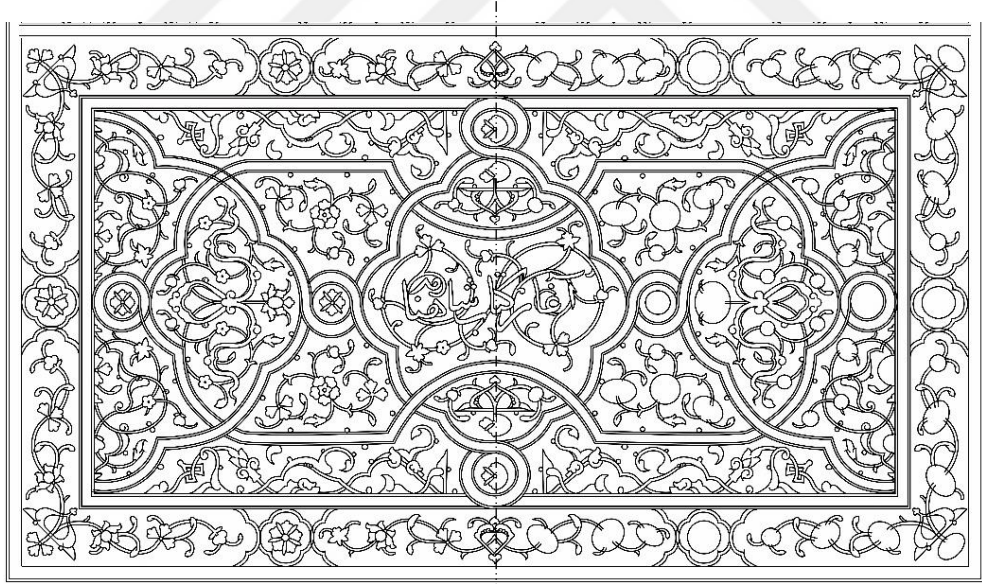
Varak Numarası	7b
Tezhipli Alan Ebadı	112 x 106 mm
Başlık Ebadı	86 x 42 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 10 mm
Üst Alan Ebadı	100 x 28 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Siyah
	Motif: Rûmî: Altın, Sülyen
	Bulut: Altın
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 25 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. On dört satır metin yer alır. Tezhipli alan on satırlık yazıya tekabül eder.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi²⁶⁰; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



vFotoğraf 15: H.1485, Unvan Tezhibi Başlık, 7b



Çizim 1: H.1485, Unvan Tezhibi Başlık, 7b

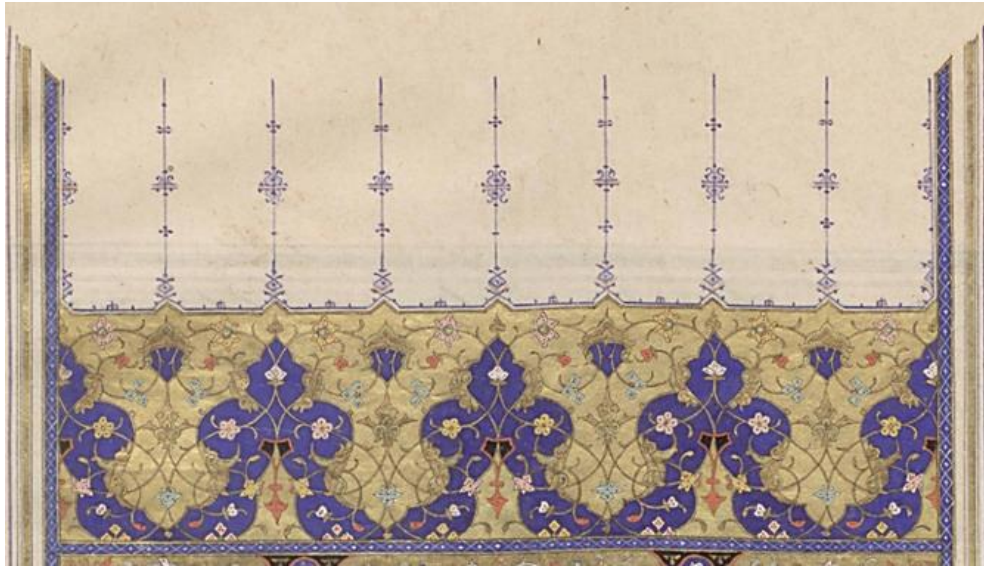
Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, sülüs hat ile üstübeç mürekkebli *Âgâz-ı Kitâb-ı Şahnâme*²⁶¹ başlığı yer alır. Yazı zemini, “S” helezon üzerinde hatâyî grubu motifleri ve iğne perdahı ile

²⁶⁰ Detaylı bilgi için bakınız: Gülnur Duran “Tezhip”, *TDVİA*, C.41, İstanbul 2012, s.63.

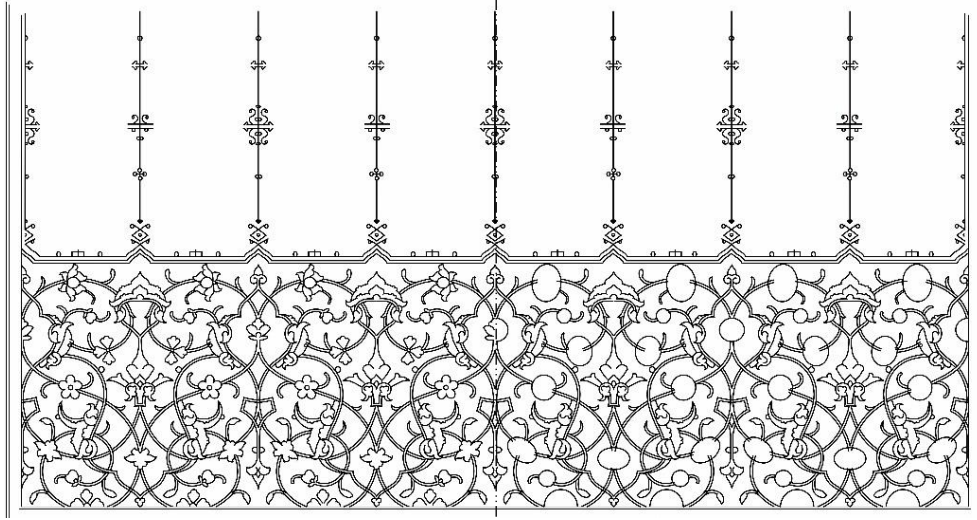
²⁶¹ Şahnâme kitabının başlangıcı.

bezelidir. İğne perdahı, tek ve üç noktalı benek nakşı olarak uygulanmıştır. Zemin rengi yeşil altındır. Başlık bölümü paftaları, 1.5 mm eninde mavi ve yeşil zemin üzerine siyah renk (+),(-) süsleme ile hendesi olarak oluşturulmuştur. Yazılı alanın alt ve üst bölümündeki sarı altın zeminli pafta içerisinde ortabağ ve hatâyî grubu motifi; yatay sarı altın zeminli pafta içerisinde ise bulut ve hatâyî grubu motifi bulunur. Lacivert zeminli alanlar, serbest hatâyî motifi ile sade rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle tasarlanmıştır. Daire formundaki alanlarda ise tek penç motifi vardır. Başlık bölümünün nihayetlendiği alt ve üst bölümde alan, sülyen renk sade rûmî ve altın sarılma rûmî motifleriyle tezyîn edilmiştir. Zeminler; sarı altın, yeşil altın ve lacivert renge boyanmıştır.

İç pervaz, 10 mm enindedir. Paftalar, sülyen renk iplikle sınırlandırılmıştır. Altın zeminli paftalar, ½ simetrik ortabağ motifi ve “S” helezon üzerindeki hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir. Sarı altın ve sülyen renk ortabağ motiflerinin içerisi laciverttir. Daire formundaki lacivert zeminli alanlarda ise penç motifi bulunmaktadır. Paftaların dışındaki zemin siyah renktir. Başlık ve üst bölümlerini, 2 mm eninde altın iplik ve lacivert zemin üzerinde beyaz renk bezeme çevrelemektedir.



Fotoğraf 16: H.1485, Unvan Tezhibi Üst Bölüm,7b



Çizim 2: H.1485, Unvan Tezhibi Üst Bölüm,7b

Üst bölüm, 1/8 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Sarı altın iplik üzerinde yer alan sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifî; alanı, altın ve lacivert zemin rengine ayırır. Altın, merkez yönünde yeşil; tığ yönünde sarıdır. Sülyen renk ortabağ motifinin zemini siyah renktir. Paftalar, sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.

Unvan tezhibinde, bulut ve sarılma rûmî motifleri sarı altın olup sülyen ve yeşil renk ile yer yer renklendirilmiştir. Hatâyî grubu motifleri; sarı altın dallar üzerinde beyaz, sarı, sülyen, pembe, mavi ve yeşil renktir. Motiflerin içerisi nokta şeklinde degradeli boyanmıştır. Tezhipli alan sarı altın iplik ve lacivert renkte çekilen kuzu ile düz ve dendanlı olarak sınırlandırılmıştır.

Tığ, sade üslupta tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Dokuz adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 17: H.1485, Unvan Tezhibi, 297b

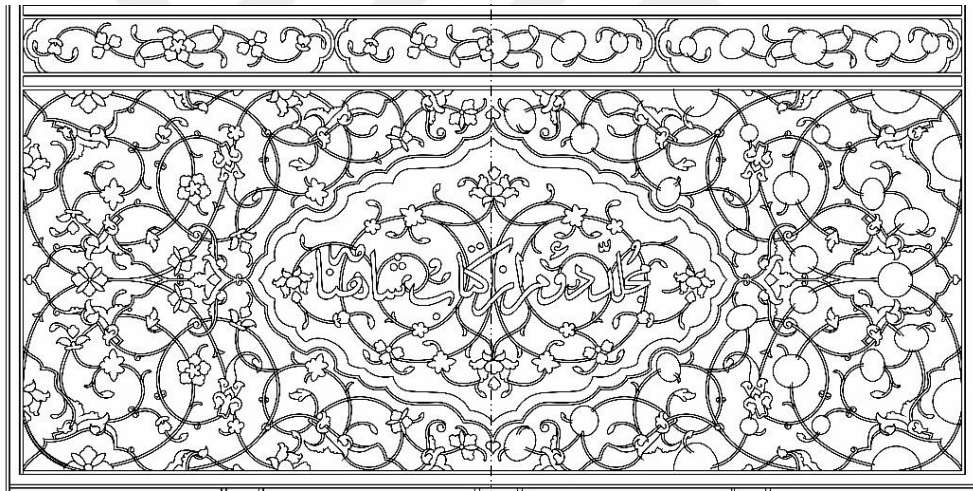
Varak Numarası	297b
Tezhipli Alan Ebadı	104 x 100 mm
Başlık Ebadı	100 x 40 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 6 mm
Üst Alan Ebadı	100 x 22 mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın, Sülyen, Siyah Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 25 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. On altı satır metin yer alır. Tezhipli alan sekiz satırlık yazıya tekabül eder.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 18: H.1485, Unvan Tezhibi Başlık, 297b



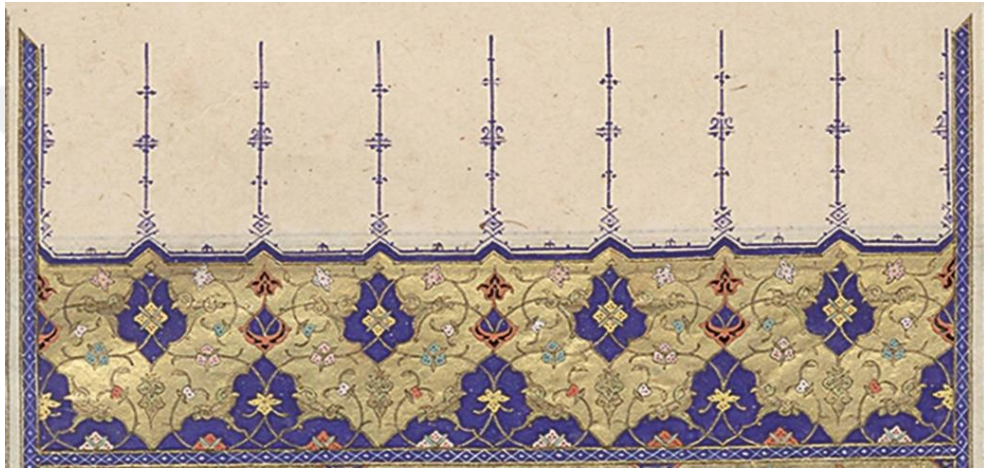
Çizim 3: H.1485, Unvan Tezhibi Başlık, 297b

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, sülüs hat ile üstübeç mürekkebli *Mücellled-i Düvvüm Ez Kitâb-ı Şâhnâme*²⁶² başlığı yer alır. Yazı zemini, ½ simetrik yeşil renk helezon üzerinde hatâyî grubu motifleri ve iğne perdahı ile bezelidir. İğne perdahı, tek ve üç noktalı benek nakışı olarak uygulanmıştır. Zemin rengi yeşil altındır. Yazılı alan sarı altın cedvel ve sarı altın iplikle şemse formunda tasarlanmış olup yatay olarak sarılma tepelik motif

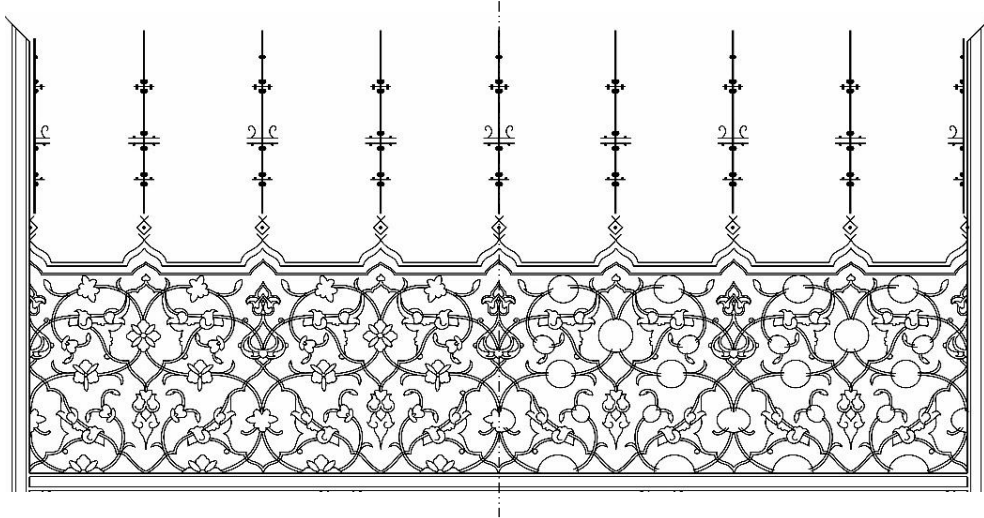
²⁶² Şâhnâme kitabının ikinci cildi.

ile devam etmektedir. Sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifi dallarının meydana getirdiği kapalı formlar, zemini sarı altın ve lacivert renge ayırır.

İç pervaz, 6 mm ebadındadır. Yeşil altın ve lacivert zeminli paftalar, sülyen renk iplikle sınırlandırılmıştır. Paftalar, “S” helezon üzerindeki hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Paftaların dışındaki zemin lacivert renk olup içerisinde yarım penç motifi vardır. Başlık, iç pervaz ve üst bölümlerini; 2 mm eninde altın iplik ve lacivert zemin üzerine beyaz renk bezeme çevrelemektedir.



Fotoğraf 19: H.1485, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 297b



Çizim 4: H.1485, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 297b

Üst bölüm, 1/8 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Sarı altın iplik üzerinde yer alan sarılma rûmî motifi; alanı, sarı altın ve

lacivert zemin rengine ayırır. Altın zeminde, tığ yönündeki hurde ortabağ ve tepelik motifleri siyah ve sülyen renkle ayrılmıştır. Ortabağ motifinin meydana getirdiği kapalı alan lacivert renkle doldurulmuştur. Paftalar, sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir.

Unvan tezhibinde, sarılma rûmî motifi sarı altın olup yeşil renk ile yer yer boyanmıştır. Hatâyî grubu motifleri; sarı altın dallar üzerinde beyaz, sarı, sülyen, pembe, mavi ve yeşil ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi nokta şeklinde degradeli boyanmıştır. Tezhipli alan sarı altın iplik, lacivert renk cedvel ve lacivert renkte çekilen kuzu ile düz ve dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Kuzu üzerinde belli aralıklarla noktalar yer almaktadır.

Tığ, sade üslupta tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Dokuz adet tığ bulunmaktadır.

Değerlendirme

*Şahnâme-i Firdevsî*²⁶³ nüshasının baş kısmı eksiktir. *Şahnâme* nüshalarının ilk sekiz ve on beş sayfalarında mukaddime metni bulunmaktadır. İncelediğimiz yazmanın baş kısmının günümüze ulaşamaması sebebiyle *Baysungur Önsözü*²⁶⁴ (mukaddime metni) eksiktir. *Baysungur Önsözü* metni, cedvelli alan içerisinde düz yazılıdır. Destanların yazılı olduğu metin ise dört sütun içerisine yazılarak hazırlanmıştır. İç iki sütun içerisinde arabaşlık alanları vardır. Bu arabaşlıklar kâğıt üzerine zer mürekkeple yazılmış, başlık zemini hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.

Eserin 10a sayfasında, III. Ahmed tuğralı mühür bulunmaktadır. Sultan III. Ahmed tahta çıktıktan sonra yaptırdığı hazine sayımında, hazinede muhafaza edilen bütün kitaplara tuğralı mührünün basıldığı bilinmektedir²⁶⁵. Bu durumda mühürlü eserlerin III. Ahmed Dönemi'nden önce Saray hazinesinde bulunduğu anlaşılmaktadır.

Şahnâme-i Firdevsî nüshasının 310b sayfası minyatürlü alanda, dönemin Şirazlı Nakkaşı Kasım'ın ismi mimari üzerindeki yazı şeridinde yazılıdır²⁶⁶.

Tezhipli alanlar, istinsah tarihine (1522) uygun olup erken Safevi Şiraz üslûbunu göstermektedir. Unvan tezhiplerinin üst bölümleri düz olarak sınırlandırılmıştır. Başlık bölümü, üst bölümüne göre daha kalıncadır.

Tezhiplerde rûmî motifi 7b sayfasında sade ve sarılma rûmî, 297b sayfasında ise sarılma ve hurde rûmî olarak çeşitlidir. Yoğun olarak kullanılan rûmî ve hatâyî grubunun yanı sıra Şiraz'da 1520'li yıllarda kullanılmaya başlanan bulut motifi²⁶⁷ sadece 7b unvan tezhibi başlık bölümünde bulunur.

²⁶³ Detaylı bilgi için bakınız: Mehmet Kanar, "Firdevsî", *TDVİA*, C.13, İstanbul 1996, s.125-127; Mehmet Kanar, "Şâhnâme", C.38, İstanbul 2010, s.289-290; Nimet Yıldırım, *Şahnâme Firdevsî*, İstanbul 2011.

²⁶⁴ Zeren Tanındı, "Sultanlar, Şairler ve İmgeler: Şehnâme-i Firdevsî'nin Mukaddimesinin Resimleri", ss.269-270.

²⁶⁵ Filiz Çağman, Zeren Tanındı, "Osmanlı-Safevi İlişkileri (1578-1612) Çerçevesinde Topkapı Sarayı Müzesi Resimli El Yazmalarına Bakış", s.43.

²⁶⁶ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.105.

²⁶⁷ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.93.

Pafta zeminleri, altın ve lacivert renklerin yanı sıra küçük alanlarda siyah ile dengelenmiştir. Altın; sarı ve yeşil olarak iki farklı tonda kullanılmıştır. Siyah zemin, 7b tezhibinde düğüm ve iç pervazda görülür. Rûmî motifi sarı altın, yeşil altın, sülyen; bulut motifi sarı altın; hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, yeşil ve mavi ile renklendirilmiştir. Altın, rûmî ve bulut motifleri yeşil ve sülyen renkle sulu bir şekilde tonlanmıştır. Hatâyî grubu motiflerin degradeli renklendirilmesi nokta şeklindedir. İğne perdahı, başlık bölümündeki yazılı alanların zeminine uygulanmıştır.

Her iki tezhipli sayfada da kartuşlu iç pervaz kullanılmıştır. İnce iç pervaz, lacivert zemin üzerine (+),(-) ve zikzak bezeme olarak uygulanmıştır. Tezhipli alanlarda tığ, sade üslupta tasarlanmıştır.

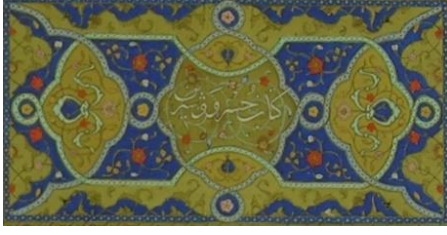
7b sayfası başlık bölümü hendesi olarak tasarlanmıştır. Bu tasarımın benzerleri *katalog 3* (H.760), *katalog 4* (H.758) ve *katalog 5*'te (H.756) incelediğimiz eserlerde vardır. Katalog bölümünde incelediğimiz eserlerin yanı sıra TSMK H.765 (945/1538), TSMK H.1516 (954/1547) ve TSMK R.871 (934/1528) envanter numaralı edebî eserlerde de benzer tasarım bulunur. Sackler Gallery of Art S1986.82 kayıtlı Kur'ân-ı Kerîm'in sûre başı tezhibi de hendesi olarak tasarlanmış ve uygulanmıştır. Bu örnekler aynı tasarımın farklı birçok edebî ve mushaf nüshalarında aynen tekrarlandığını göstermektedir.



Fotoğraf 20: TSMK H.1485, 928/1522, 7b



Fotoğraf 21: TSMK H.760, 941/1534, 188b



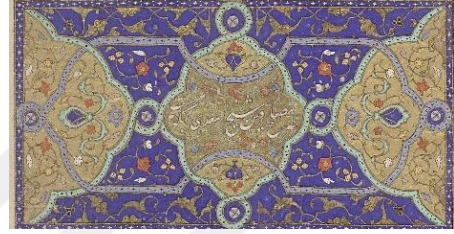
Fotoğraf 22: TSMK H.758, 945/1538, 34b



Fotoğraf 23: TSMK H.765, 945/1538, 33b



Fotoğraf 24: TSMK H.756, 951/1544, 30b



Fotoğraf 25: TSMK H.747, 932/1526, 1b



Fotoğraf 26: TSMK H.1516, 954/1547, 13b



Fotoğraf 27: SGA S1986.82, 2b²⁶⁸

Tezhipli 297b başlık bölümü; *katalog* 3 (H.760) 33b başlık bölümü ile birebir uygulanmış, 124b sayfası başlık tezhibi ile benzerdir. Katalog bölümünde incelediğimiz eserlerin yanı sıra TSMK H.765 (945/1568), TSMK H.1494 ve TSMK R.871 (934/1528) envanter numaralı eserlerde de benzer tasarım bulunur. Bu örnekler tasarımın, birebir veya küçük farklılıklarla kullanıldığını göstermektedir.

²⁶⁸ Elaine Wright, *Lapis and Gold Exploring Chester Beatty's Ruzbihan Qur'an*, Chester Beatty Library, s.307.



Fotoğraf 28: TSMK H.1485, 928/1522, 297b



Fotoğraf 29: TSMK H.760, 941/1534, 33b



Fotoğraf 30: TSMK H.760, 941/1534, 124b



Fotoğraf 31: TSMK H. 765, 945/1538, 184b



Fotoğraf 32: TSMK H.1494, 1b-2a



Fotoğraf 33: TSMK R.871, 934/1528, 19b

297b unvan tezhibi üst alanı, *katalog 5* (H.756) 175b sayfası üst alan ile birebir uygulanmıştır. Sadece tığ yönündeki hurde rûmî yerine, sarılma rûmî motifi kullanılmıştır. Şirazlı müzehhip Ruzbihan'ın imzası bulunan 1509-10 tarihli Hamse-i Nizâmi nüshasının (MMA 13.228.6) unvan tezhibi üst bölümü de incelen tezhibin biraz daha farklı uygulamasıdır.



Fotoğraf 34: TSMK H.1485, 928/1522, 297b



Fotoğraf 35: TSMK H.756, 951/1544, 175b



Fotoğraf 36: MMA 13.228.6, 1509-1510, 1b-2a²⁶⁹

İncelediğimiz tezhipler ve mukayese edilen eserler göz önüne alındığında erken Safevi Şiraz üslûbu desen tasarımının XVI. yüzyılın yarısına kadar devam ettiği tahmin edilmektedir.

²⁶⁹ <http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/446543>
(11.01.2020)

(erişim tarihi:

KATALOG 2

Envanter Numarası: Revan 807²⁷⁰

Eser Adı: Divan-ı Nevâi

İstinsah Tarihi: 932/1525-26

İstinsah Yeri: Şiraz, Mevlana Hüsameddin İbrahim'in Buk'ası

Müellifi: Ali Şir Nevaî

Hattatı: Neşhetî

Yazı Çeşidi: Ta'lik

Müzehhibi: -

Eserin Ebadı

Cild: 190x298 mm

Sayfa: 190x298 mm

Yazı Sahası: 100x190 mm

Sırt: 58 mm

Sayfa Sayısı: 515

Satır Sayısı: 17

Malzeme Özellikleri

Kâğıt: Nohudî renkte, âharlı **Mürekkep:** İs, zer

Mühür ve Temellük Kayıtları

Eserin 1a ve 515b sayfasında I. Selim (1512-1520) mührü, 4a sayfasında I. Mahmud (1730-1754) mührü yer almaktadır.



Elhamdülillahillezi hedanâ li hâzâ
ve mâ künnâ li nehtediye lev lâ en
hedanellah, Mahmud han bin
Mustafa el-muzaffer dâimâ.



Selim Şah bin Bayezid
han el-muzaffer dâimâ.

Cild Kapağı Özellikleri: Koyu kahverengidir. Kapaklar, iç alan ve pervaz bölümlerinden oluşmaktadır. Bu bölümler bulut, rûmî ve hatâyî grubu motifleri ile tezyîn edilmiştir.

Tezhipli Sayfalar: 1b-2a, 2b-3a.

²⁷⁰ Lale Uluç, "Ottoman Book Collectors and Illustrated Sixteenth Century Shiraz Manuscripts", *Revue des Mondes Musulmans et de la Méditerranée: Livres et Lecture dans le Monde Ottoman*, [REMMM] 87-88, 1999, ss.85-107; Filiz Çağman, Zeren Tanındı, "Manuscript Production at the Kâzarûnî Orders in Safavid Shiraz", *Safavid Art and Architecture*, ed. S. Canby, London, 2002, ss.43-48; Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurları XVI. Yüzyıl Şiraz El Yazmaları*, ss.98-99.



Fotoğraf 37: TSMK R.807, Pervaz Tezhibi, 1b-2a

Varak Numarası	1b-2a
Tezhipli Alan Ebadı	144x281 mm
Minyatürlü Alan Ebadı	101x198 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 2 mm
Dış Pervaz Ebadı:	En: 17 mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Mavi, Yeşil
Tığ	Boy: 26 ve 18 mm

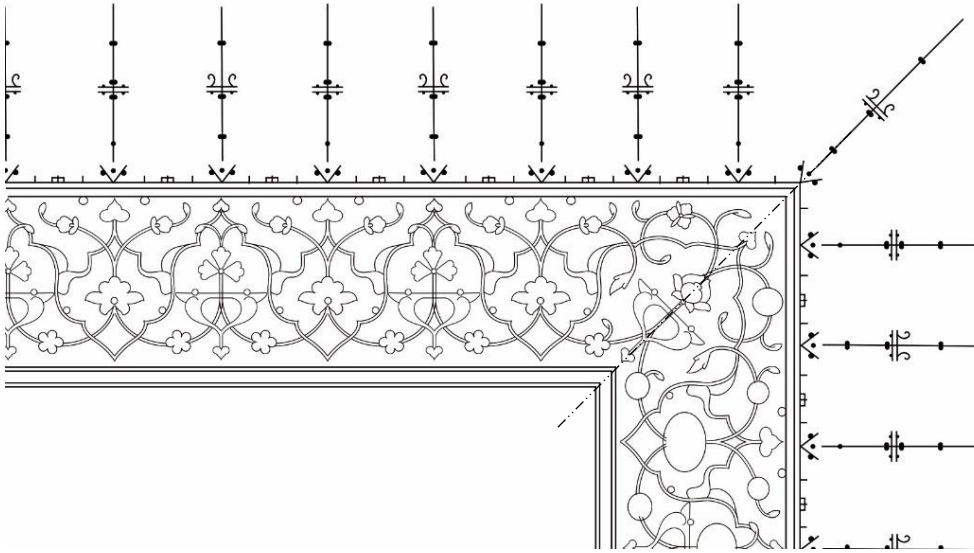
Sayfa Tasarımı: Karşılıklı sayfalarda minyatür ve pervaz tezhibi yer almaktadır.

Tezhip Özellikleri: Tezhip; iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.

İç pervaz, 2 mm enindedir. Minyatürlü alandan dış pervaza, altın iplik ve lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) bezeme ile geçilmektedir.



Fotoğraf 38: TSMK R.807, Pervaz Tezhibi, 1b-2a



Çizim 5: TSMK R.807, Pervaz Tezhibi, 1b-2a

Dış pervaz, enine simetrikli düz olarak tasarlanmıştır. Sarı altın iplik üzerinde yer alan ayırma sade rûmî motifi; alanı, sarı altın ve lacivert zemin rengine ayırır. Ortabağ motifinin zemini lacivert renkle doldurulmuştur. Paftalar, hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.

Dış pervaz tezhibinde, rûmî motifi sarı altındır. Hatâyî grubu motifleri; sarı altın dallar üzerinde beyaz, sarı, sülyen, pembe, yeşil ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi nokta şeklinde degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan, sarı altın iplik ve lacivert renkte çekilen kuzu ile düz olarak sınırlandırılmıştır. Kuzu üzerinde belli aralıklarla nokta yer almaktadır.

Tığ, 26 ve 18 mm uzunluğunda sade üslupla tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Tezhipli sayfada 49 adet tığ bulunmaktadır.



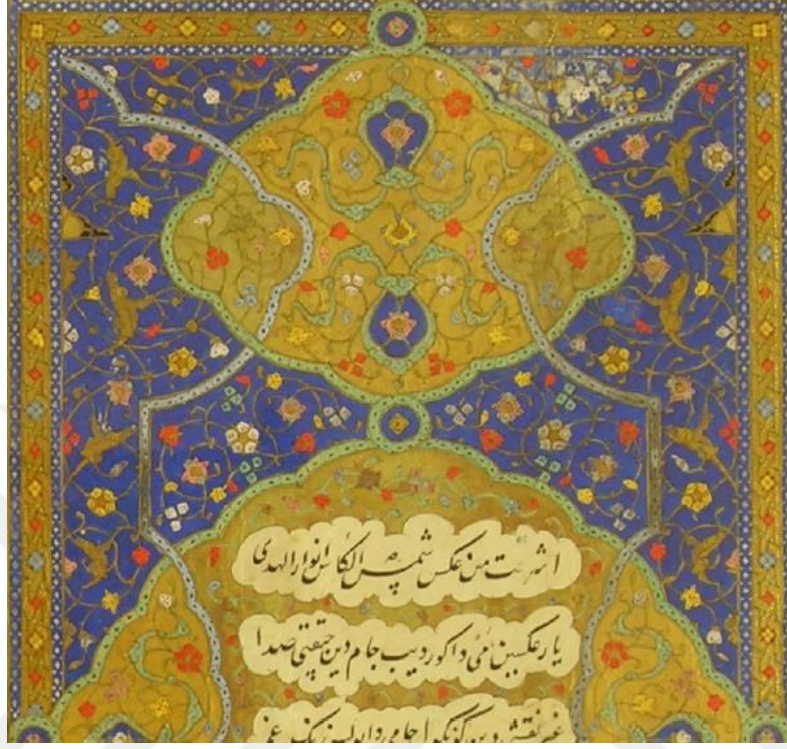


Fotoğraf 39: TSMK R.807, Serlevha Tezhibi, 2b-3a

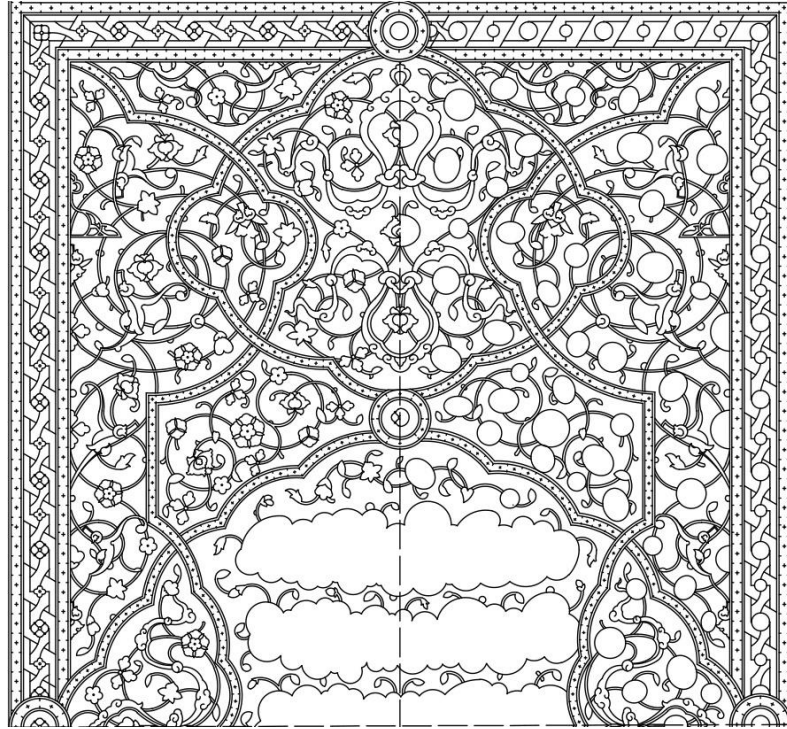
Varak Numarası	2b-3a
Tezhipli Alan Ebadı	145x280 mm
İç Alan Ebadı	85x174 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 8 mm
Dış Pervaz Ebadı:	En: 24 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın
	Bulut: Yeşil
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 24 ve 18 mm

Sayfa Tasarımı: Karşılıklı sayfalarda serlevha tezhibi yer almaktadır.

Tezhip Özellikleri: Serlevha tezhibi; iç alan, iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 40: TSMK R.807, Serlevha Tezhibi İç Alan, 2b-3a



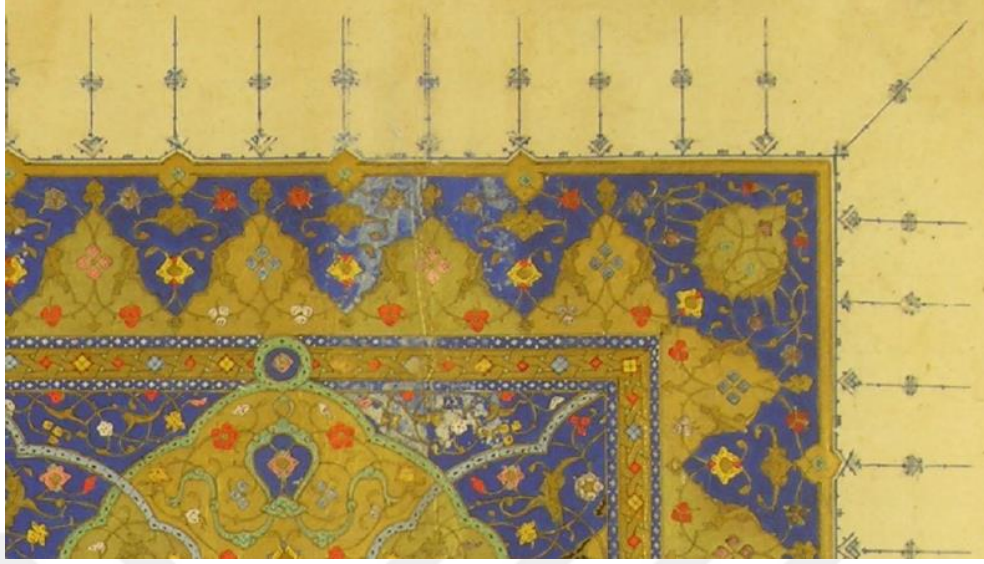
Çizim 6: TSMK R.807, Serlevha Tezhibi İç Alan, 2b-3a

İç alan, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Alandaki kapalı formlar, 1,5 mm eninde mavi ve yeşil zeminde siyah renk (+),(-) süsleme ile oluşturulmuştur. Alanın orta kısmında kâğıt zemini üzerinde siyah mürekkepli ta'lik metin yer almaktadır. Dendanlı olarak sınırlandırılmış yazılı alanın dışarısı, yeşil altın zemin üzerinde serbest hatâyî grubu motifleriyle süslüdür. Merkezde daire formunu tamamlayan sarı altın zeminli alanlar, ½ simetrik bulut ve hatâyî grubu motifleriyle müzehheptir. Bulut motifi yeşil renk, bulut motifinin oluşturduğu kapalı alan lacivert renktir.

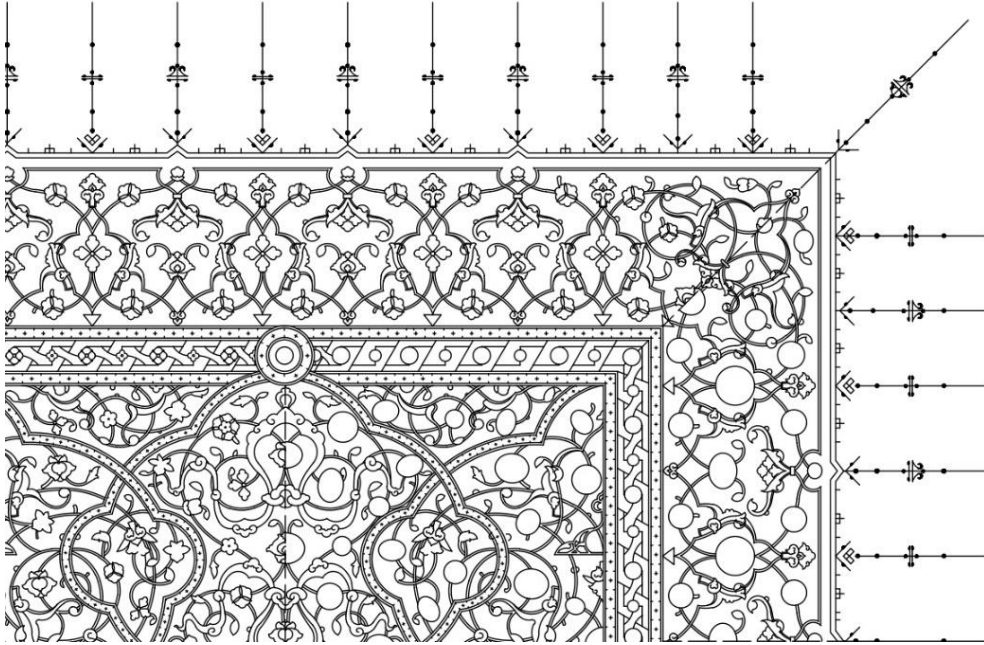
Sarı altın zeminli alanda, 1/2 simetrik bulut ve hatâyî grubu kompozisyon yer almaktadır. Merkez ve tığ yönündeki bulut motifleri yeşil renk, bulut motiflerinin oluşturduğu kapalı alanlar lacivert zemin rengidir. Devamındaki altın zeminli paftanın deseni, lacivert zeminde bulunan desen ile beraberdir. Bu alanlarda sarı altın sarılma rûmî, ½ simetriğin yarısı sarı altın hurde ortabağ ve hatâyî grubu motifleri yer almaktadır. Hurde ortabağ motifinin zemini siyah renktir. Merkez yönündeki lacivert zeminde hatâyî grubu motifleri ters simetrik helezon üzerinde bulunur. Tığ yönündeki lacivert zeminde ise sade ayırma rûmî ve hatâyî grubu motifinin oluşturduğu tasarım yer almaktadır.

İç alan tezhibinde rûmî motifleri sarı altın olup sarılma ve sade rûmî motiflerine yer yer sülyen ve yeşil renk girilmiştir. Bulut motifi yeşil renk; sarı altın dallar üzerindeki hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, pembe ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi nokta şeklinde degradeli boyanmıştır.

İç pervaz, 2 mm eninde altın ipliklerle çevrili lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) süsleme ve 4 mm eninde anahtarlı zencerek ile çevrenmektedir. Sarı altın zemin üzerinde siyah renkli zencerek geçmelerin ortası sarı, kırmızı ve mavi ile renklendirilmiştir. Zencerek boyunca iğne perdahı uygulanmıştır.



Fotoğraf 41: TSMK R.807, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 2b-3a



Çizim 7: TSMK R.807, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 2b-3a

Dış pervaz, enine simetrikli düz olarak tasarlanmıştır. Kapalı alanlar, sarı altın sarılma rûmî motifleriyle merkez yönünde münavebeli olarak sarı ve yeşil altın, tığ yönünde lacivert zemin rengine ayrılmaktadır. Tezhipli alanın nihayetlendiği altın iplikten merkez yönünde sarılma tepelik motifi bulunur. Tepelik motifinin başlangıç alanında tığ yönünde hatâyî motifi yer alır. Paftalar, sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.

Serlevha tezhibinde, sarılma rûmî motifi sarı altın olup yer yer sülyen ve yeşil renk girilmiştir. Sarı altın dallar üzerindeki hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, pembe, yeşil ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi nokta şeklinde degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan içten dışa doğru sarı altın iplik, sarı altın cedvel ve lacivert renkte çekilen kuzu ile düz ve dendanlı olarak sınırlandırılmıştır.

Tığ; 24 ve 18 mm uzunluğunda sade üslupta tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Her tezhipli sayfada 45 adet tığ bulunmaktadır.



Değerlendirme

Ali Şîr Nevâî farklı zamanlarda, farklı adlar altında yedi divan yazmıştır. Nevâî ilk yazdıklarıyla önce iki divan, daha sonra yeni yazdıklarını da katarak bu ilk iki divanı dört ayrı divan hâline koymuş, yaşlılık çağında ise hepsini tek ad altında bir araya getirmiştir. Bunlar; *Bedâiyü'l-bidâye*, *Nevâdirü'n-nihâye*, *Garâibü's-sıgar*, *Nevâdirü'ş-şebâb*, *Bedâiyü'l-vasat*, *Fevâidü'l-kiber*, *Hazâinü'l-meânî*²⁷¹.

*Divân-ı Nevâî*²⁷² nüshası üç sütun içerisine bölünerek yazılmıştır. İç iki sütunda düz, dış sütunda mâil olarak metin yer alır. Eserin 1a ve 515b sayfasında I. Selim mührü, 4a sayfasında “*Elhamdülillezi hedanâ li haza ve ma künnâ li nehtediye lev la en hedanellâh*²⁷³” ayeti ve I. Mahmud mührü vardır. Ayrıca I. Mahmud’un mührü altında “*Divân-ı Nevâî musavver bi hatt-i ta’lîk ... 17*” ibaresi yazılıdır.

Yazmanın sadece 1b-2a ve 2b-3a sayfalarında tezhip vardır. Tezhipli alanlar istinsah tarihine (932/1525-26) uygun olup erken Safevi Şiraz üslûbunu göstermektedir. Dış pervaz tezhipleri düz olarak sınırlandırılmıştır. Serlevha tezhibi iç alan hendesi olarak paftalara ayrılmıştır.

Rûmî motifi; sade, sarılma ve hurde rûmî çeşitleriyle kullanılmıştır. Bulut motifi de sadece serlevha tezhibi iç alanda yer almaktadır. İğne perdahı, serlevha tezhibindeki iç pervaz süslemeye uygulanmıştır.

Tezhipli sayfaların kapalı alanları altın ve lacivert ile dengelenmiştir. Altın; 1b-2a dış pervaz tezhibinde sadece sarı, 2b-3a serlevha tezhibinde ise sarı ve yeşil olarak iki farklı tonda kullanılmıştır. Rûmî motifi sarı altın, yeşil altın; bulut motifi yeşil; hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, pembe, yeşil ve mavi ile renklendirilmiştir. Altın rûmî motifi, sülyen renkle sulu bir şekilde tonlanmıştır. Hatâyî grubu motiflerin degradeli renklendirilmesi nokta şeklindedir.

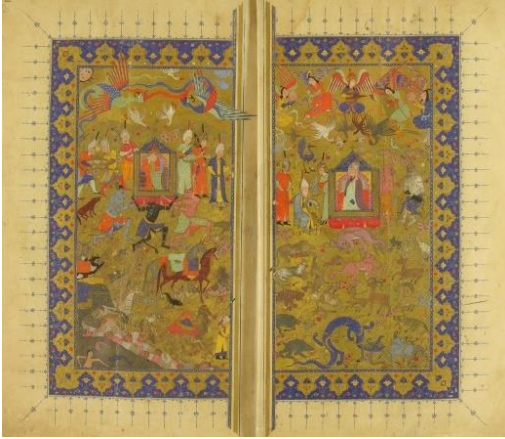
²⁷¹ Günay Kut, “Ali Şîr Nevâî”, *TDVİA*, C.2, İstanbul 1989, s.449-453.

²⁷² Detaylı bilgi için bakınız: Günay Kut, “Ali Şîr Nevâî”, s.449-453; Önal Kaya, “Alî Şîr Nevâyî’nin Divanları”, *Modern Türklük Araştırma Dergisi*, C.4, S.1, 2007, s.46-56.

²⁷³ Kur’ân-ı Kerîm, Araf, 7/43: “Allah’a hamdolsun. Allah bize bahşetmeseydi biz kendiliğimizden elde edemezdik”.

1b-2a sayfasında sadece lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) süsleme, 2b-3a sayfasında ise (+),(-) süslemenin yanı sıra zencerek de uygulanmıştır. Tezhipli alanlarda tığ, sade üslupta tasarlanmıştır.

İncelenen 1b-2a sayfasının, minyatür ve tezhip olarak benzeri TSMK H.683 envanter numaralı yazmanın takdim sayfasında bulunur. Her iki eserin takdim sayfasında, Saba Melikesi Belkıs ve Hz. Süleyman her biri bir sayfada kendi tahtlarında otururken betimlenmiştir²⁷⁴. Pervaz tezhiplerinde paftalama birebir aynıdır. Zemin renkleri değiştirilmiştir. Dış pervaz tezhibi, *katalog 3*'de incelenen H.760 envanter numaralı yazmanın 259b sayfası üst alan ile benzer özelliklere sahiptir. Ayrıca, TSMK H.783, TSMK H.772 ve TİEM T.2052 envanter numaralı eserlerin tezhipli sayfalarında da benzer tasarım kullanılmaktadır.



Fotoğraf 42: TSMK R.807, 932/1525-26, 1b-2a

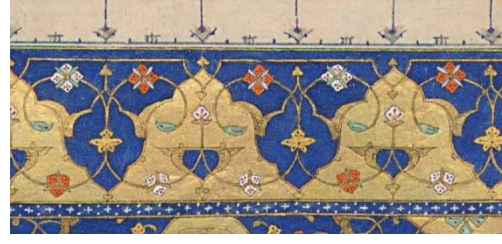


Fotoğraf 43: TSMK H.683, 1b-2a

²⁷⁴ İran edebiyatında Belkıs ile Hz Süleyman Peygamberin ilişkisi sayısız hikâyeye konu olmuştur. Bakınız: Nimet Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, İstanbul 2008, ss.154-156; Hazreti Süleyman ile Belkıs'ı gösteren takdim tasvirlerinin Şiraz'daki ilk kullanımı, Akkoyunlu şehzadesi Sultan Halil'in valiliği (1471-78) dönemine rastlamaktadır. Akkoyunlu saltanatının son yıllarına ait ilk örneklerde, Hazreti Süleyman ile Belkıs karşılıklı sayfaların sağ tarafında tahtlarında yan yana oturur pozisyonda resmedilmişlerdir (H.1507). Bu tasvir, on altıncı yüzyılın ilk yıllarından itibaren Süleyman Peygamber ve Belkıs aynı tahta oturmak yerine her biri bir sayfada kendi tahtında otururken betimlenmiştir (H.683, R.807). 1565'ten itibaren her iki taht da sabit hâle gelir (H.1475, TİEM 1963). Bakınız: Serpil Bağcı, "Takdim Minyatürlerinde Farklı Bir Konu: Süleyman Peygamber'in Divanı", s.37-38; Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz El Yazmaları*, s.292-300.



Fotoğraf 44: TSMK H.760, 941/1534, 259b



Fotoğraf 45: TSMK H.772, 937/1530, 233b

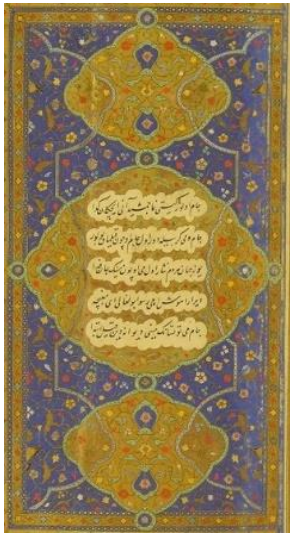


Fotoğraf 46: TSMK H.783, 919/1513-14, 34b



Fotoğraf 47: TiEM T.2052, 922/1516, 1b

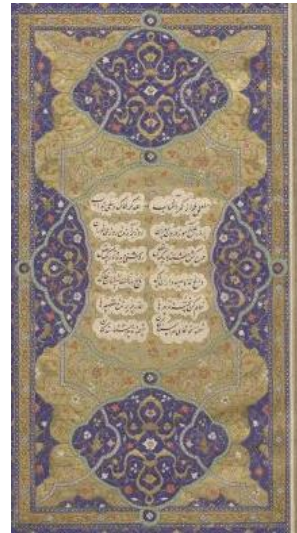
2b-3a sayfası serlevha tezhibi iç alanı, hendesi olarak tasarlanmıştır. Bu tasarımın benzerleri *katalog 5* (H.756), TSMK H.755, TSMK R.871, Khalili QUR111, İÜK A.Y.6686, SGA F1908.199, CBL Per 195 ve CBL İs 1525 numaralı yazmalarda vardır.



Fotoğraf 48: TSMK R.807, 932/1525-26, 3a



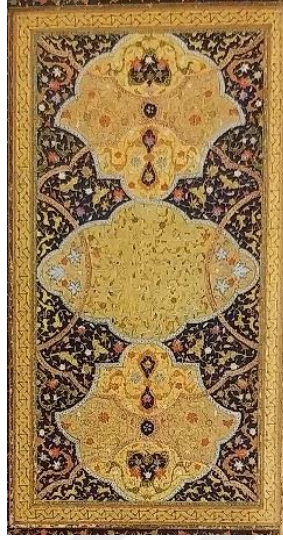
Fotoğraf 49: TSMK H.756, 951/1544, 1b-2a



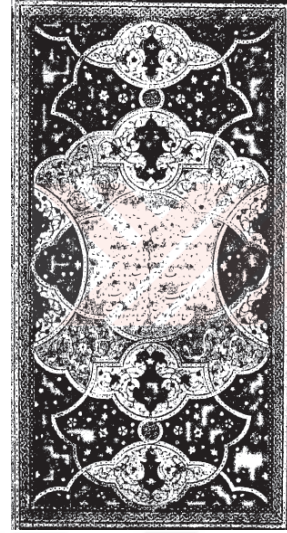
Fotoğraf 50: TSMK R.871, 934/1528, 1b-2a



Fotoğraf 51: TSMK H.755, 947/1540, 1b-2a.



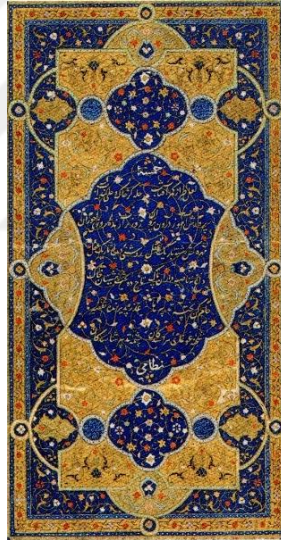
Fotoğraf 52: Khalili QUR111, 952/1545-46, 1b-2a²⁷⁵



Fotoğraf 53: İÜK A.Y.6686, 282a²⁷⁶



Fotoğraf 54: SGA F1908.199, 955/1548, 2a²⁷⁷



Fotoğraf 55: CBL Per 195, 935/1529, 3a²⁷⁸



Fotoğraf 56: SHM Küt. 584, 1523, 1b-2a²⁷⁹

²⁷⁵ <https://www.khalilicollections.org/islamic-arts/> (Erişim Tarihi: 21.02.2020)

²⁷⁶ Nermin Özcan, *Safevî Devri Tezhip Sanatı*, s. 122.

²⁷⁷ https://ids.si.edu/ids/deliveryService/full/id/FS-7422_05 (Erişim Tarihi: 21.02.2020)

²⁷⁸ Elaine Wright, *Lapis and Gold Exploring Chester Beatty's Ruzbihan Qur'an*, Chester Beatty Library, s.162.

²⁷⁹ Zeren Tanındı, *Yazıda Âhenk Ve Renk Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonundan Sanatlı Kitaplar Belgeler Ve Hüsn-i Hatlar*, s.74.

Serlevha tezhibinin dış pervazı ise *katalog 4* (H.758) 259b sayfası unvan tezhibi üst alanı ile benzerdir. Paftalama aynı olup tezhipli alan düz değil dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Katalog dışındaki araştırmalarımızda ise Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde H.742, R.926, H.772 ve H.783 envanter numaralı eserlerin tezhipli sayfalarının da, incelediğimiz dış pervaz tezhibi ile benzer olduğu görülmüştür.



Fotoğraf 57: TSMK R.807, 932/1525-26, 3a.



Fotoğraf 58: TSMK H.742, 2a.



Fotoğraf 59: TSMK H.783, 919/1513-14, 121b



Fotoğraf 60: TSMK R.926, 939/1532, 2a



Fotoğraf 61: TSMK H. 772, 937/1530, 108b

İncelediğimiz tezhipler ve mukayese edilen eserler göz önüne alındığında benzer motif ve desen tasarımı kullanımının, edebî ve Kur'ân-ı Kerîm yazmalarında ayırt etmeksizin uygulandığı görülmektedir. Benzer veya birebir tasarımların, söz konusu yüzyılın içerisinde Şiraz'da kullanıldığı tespit edilmektedir.

KATALOG 3

Envanter Numarası: Hazine 760²⁸⁰

Eser Adı: Hamse-i Nizâmî

İstinsah Tarihi: 941/1534

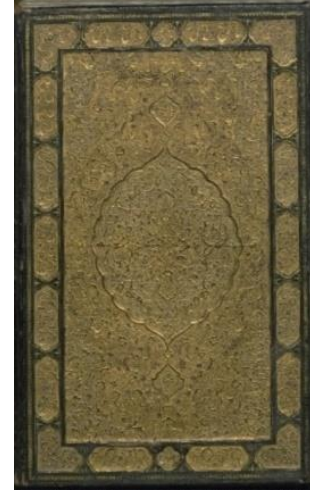
İstinsah Yeri: -

Müellifi: Nizâmî-i Gencevî

Hattatı: Mürşid el-Kâtib eş-Şirâzî

Yazı Çeşidi: Ta'lik

Müzehhibi: Mahmud



Eser Ebadı

Cild: 325x205 mm

Sırt: 48 mm

Sayfa: 325x205 mm

Sayfa Sayısı: 401

Yazı Sahası: 300x101 mm

Satır Sayısı: 19

Malzeme Özellikleri

Kâğıt: Nohudî renkte, âharlı

Mürekkep: İs, Zer, Üstübeç, Lacivert

Mühür ve Temellük Kayıtları

Eserin 2a sayfasında III. Ahmed'in tuğralı mührü yer almaktadır.



Şah Ahmed bin Mehmed han
el-muzaffer dâimâ.

Cild Kapağı Özellikleri: Koyu kahverengidir. Kapaklar, iç alan ve pervaz bölümlerinden oluşmaktadır. Bu bölümler; bulut, rûmî ve hatâyî grubu motifleri ile tezyîn edilmiştir.

Tezhipli Sayfalar: 1b-2a, 33b, 124b, 188b, 259b, 352b, 401a.

²⁸⁰ Fehmi Ethem Karatay, *Farsça Yazmalar Kataloğu*, No.447; Filiz Çağman, Zeren Tanındı, *Topkapı Sarayı Müzesi İslâm Minyatürleri*, s.49; Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz El Yazmaları*, ss.143-149.

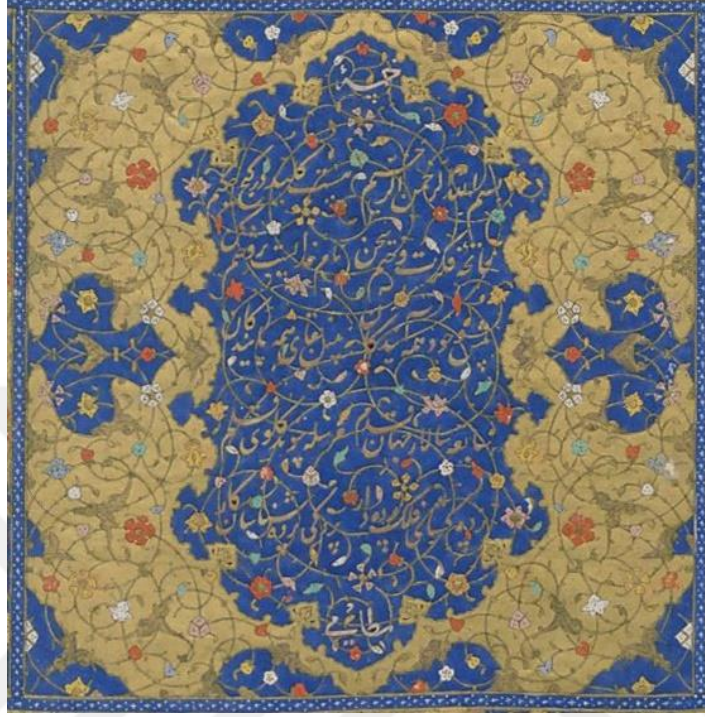


Fotoğraf 62: TSMK H.760, Serlevha Tezhibi, 1b-2a

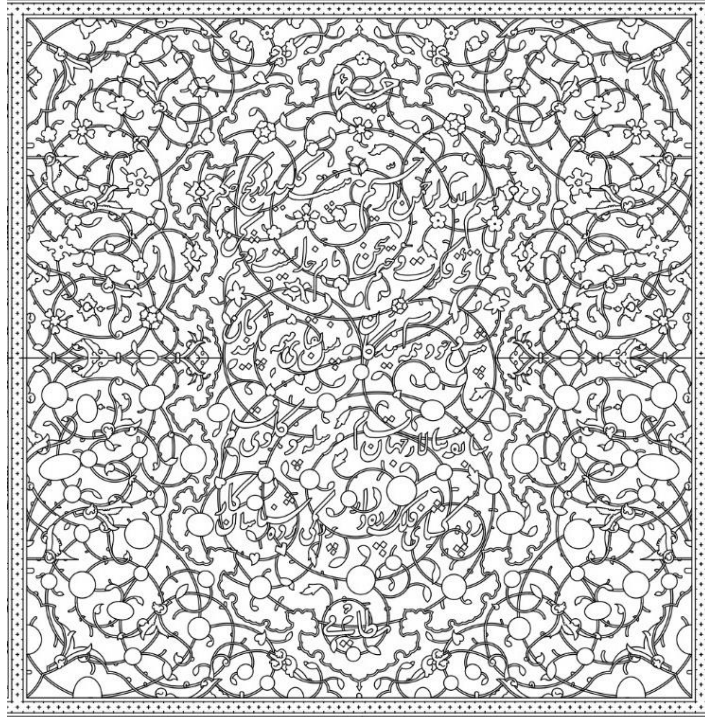
Varak Numarası	1b-2a
Tezhipli Alan Ebadı	322x178 mm
Metin Alanı Ebadı	82x80 mm
Üst-Alt Bölüm Ebadı	114x62 mm
Koltuk Ebadı	82x14 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 2 mm
Dış Pervaz Ebadı:	En: 26 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu.
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın, Siyah
	Bulut: Altın
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 24 ve 18 mm

Sayfa Tasarımı: Karşılıklı sayfalarda serlevha tezhibi yer almaktadır.

Tezhip Özellikleri: Serlevha tezhibi; metin, koltuk, üst-alt bölüm, iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 63: TSMK H.760, Serlevha Tezhibi İç Alan, 1b-2a



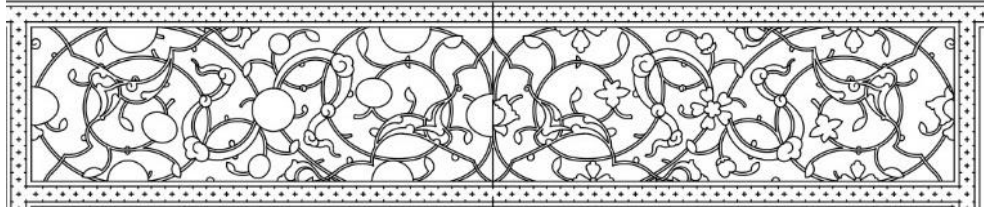
Çizim 8: TSMK H.760, Serlevha Tezhibi İç Alan, 1b-2a

Metin bölümü; 82x80 mm ebadındadır. Sarı altın dendanla sınırlandırılmış kapalı formda metin, lacivert zemin üzerine zer ve üstübeç mürekkep kullanılarak ta'lik hatla yazılmıştır. Yazı zemini, ters simetrik helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir. Yazılı alan dışında ¼ simetrik tezhipli alan vardır. Sarılma rûmî ve hatâyî grubu motiflerinin oluşturduğu kapalı formların zemini sarı altın ve lâcivert renge boyanmıştır.

Paftalar; sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Altın zeminde, merkeze doğru tepelik formu içerisinde ortabağ motifi yer almaktadır. Bu alanlardan ikisine ortabağ motifi işlenmemiş, boş bırakılmıştır.

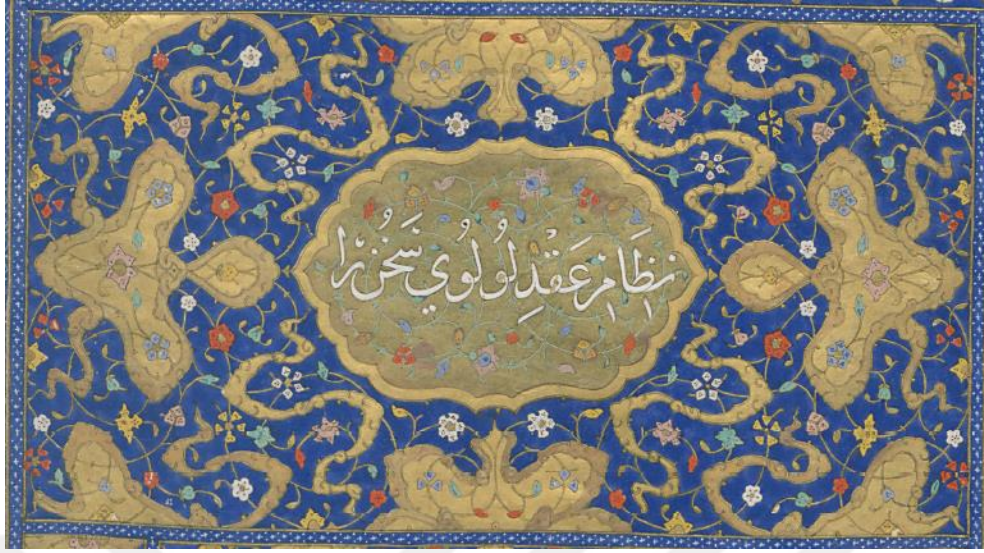


Fotoğraf 64: TSMK H.760, Serlevha Tezhibi Koltuk, 1b-2a

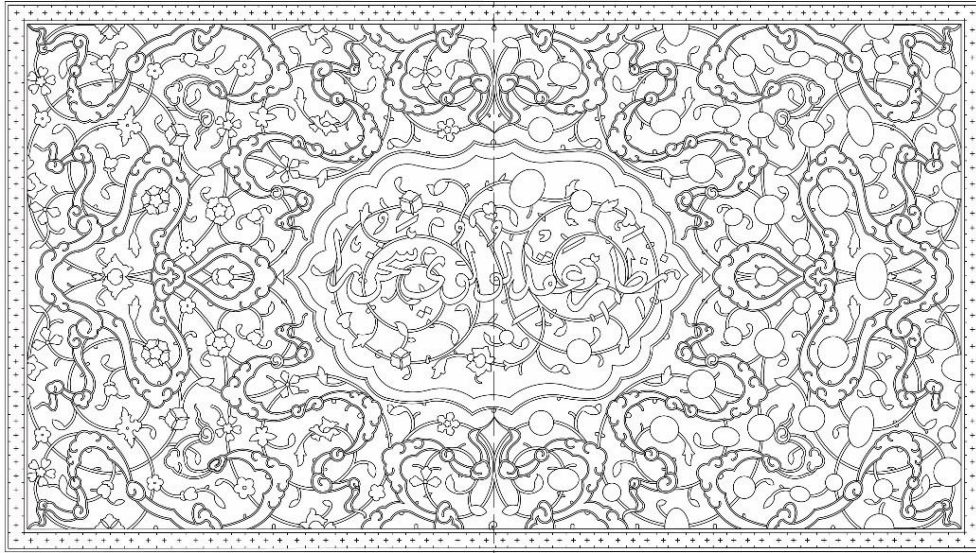


Çizim 9: TSMK H.760, Serlevha Tezhibi Koltuk, 1b-2a

Koltuk; 1/2 simetrik olarak tasarlanmıştır. Merkezde ve köşelerde sarı altın iplik üzerinde yer alan siyah zeminli hurde rûmî motiflerinin oluşturduğu kapalı formun zemini sarı altındır. Paftalarda, bulut ve hatâyî grubu motifleri bulunmaktadır.



Fotoğraf 65: TSMK H.760, Serlevha Tezhibi Üst Bölüm, 1b-2a



Çizim 10: TSMK H.760, Serlevha Tezhibi Üst Bölüm, 1b-2a

Üst ve alt bölüm; 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın ortasında yer alan sarı altın cedvelli şemse formunun zemini yeşil altın olup üzerinde üstübeç mürekkebli yazı yer almaktadır. 1b sayfası üst tarafında *Nizâmî akd-i lü'llû-yi sühen râ*²⁸¹, alt tarafında *Hezârân-ı rahmet-i hak ber revân-ser*²⁸², 2a sayfasının üst tarafında *Bâyîn-i Nizâmî-i kes nebeste*²⁸³, alt tarafında *Ki el-ak şî'r ber vey hatm-*

²⁸¹ Söz incilerini dizme nizamını.

²⁸² Ruhuna binlerce rahmet olsun.

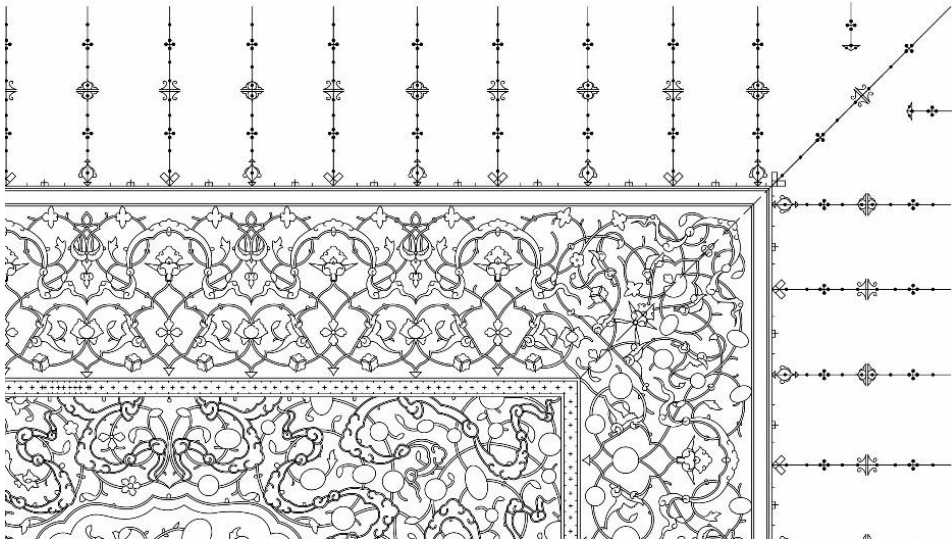
²⁸³ Nizâmî gibi hiç kimse bağlayamadı-dizemedi.

*geşte*²⁸⁴ yazılıdır. Yazı zeminleri, “S” kıvrımı yeşil renk helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Sarı altın bulut motiflerinin oluşturduğu kapalı formların zemini sarı altınla boyanmıştır. Paftalar, bulut ve hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir. Bulut motifinin bir kısmına iğne perdahı yapılmış ancak yarım bırakılmıştır.

İç pervaz: 2 mm enindedir. Metin, koltuk, üst-alt bölüm ve iç alanı altın ipliklerle çevrili lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) bezeme çevrelemektedir.



Fotoğraf 66: TSMK H.760, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 1b-2a



Çizim 11: TSMK H.760, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 1b-2a

²⁸⁴ Gerçektende şiir onunla son buldu.

Dış pervaz; enine simetrikli düz olarak tasarlanmıştır. Sarılmal rûmî, bulut ve hatâyî grubu motiflerinin oluşturduğu kapalı form; alanı, altın ve lacivert zemin rengine ayırır. Altın, münavebeli olarak sarı ve yeşil olarak uygulanmıştır. Tığ yönündeki lacivert zeminde, ortabağ motifinin zemini sarı altındır. Paftalar, hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.

Serlevha tezhibinde, bulut ve sarılma rûmî motifi sarı altındır. Sarı altın dallar üzerindeki hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, pembe, yeşil ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi nokta şeklinde degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan içten dışa doğru altın iplik, altın cedvel ve lacivert renkte çekilen kuzu ile düz olarak sınırlandırılmıştır.

Tığ, 36 ve 26 mm uzunluğunda rûmî motifi ve sade üslupta tasarlanmıştır. Lacivert renkle uygulanmıştır. Her tezhipli sayfada 51 adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 67: TSMK H.760, Unvan Tezhibi, 33b

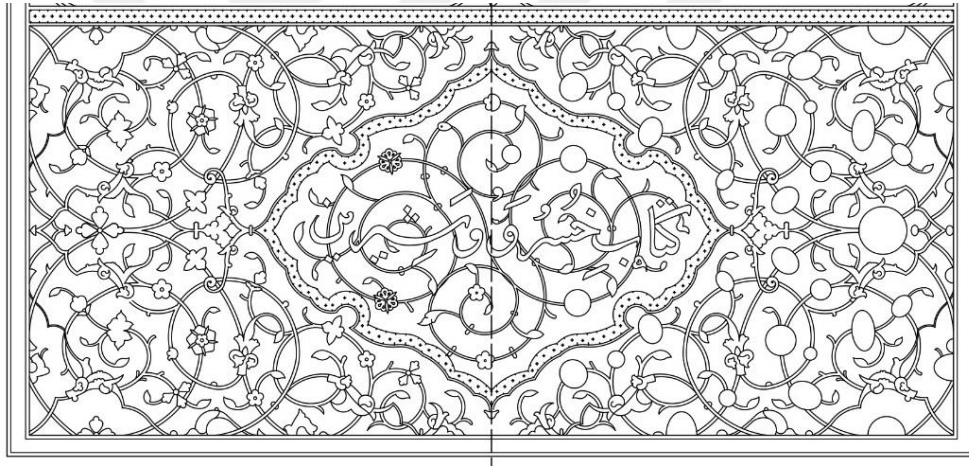
Varak Numarası	33b
Tezhipli Alan Ebadı	102x116 mm
Başlık Ebadı	98 x 44 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 10 mm
Üst Alan Ebadı	98 x 32 mm
Motif	Bulut, Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın, Siyah
	Bulut: Altın
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Yeşil, Mavi
Tıg	Boy: 25, 28 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. Tezhipli sayfada on dört satır metin yer alır.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 68: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Başlık, 33b



Çizim 12: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Başlık, 33b

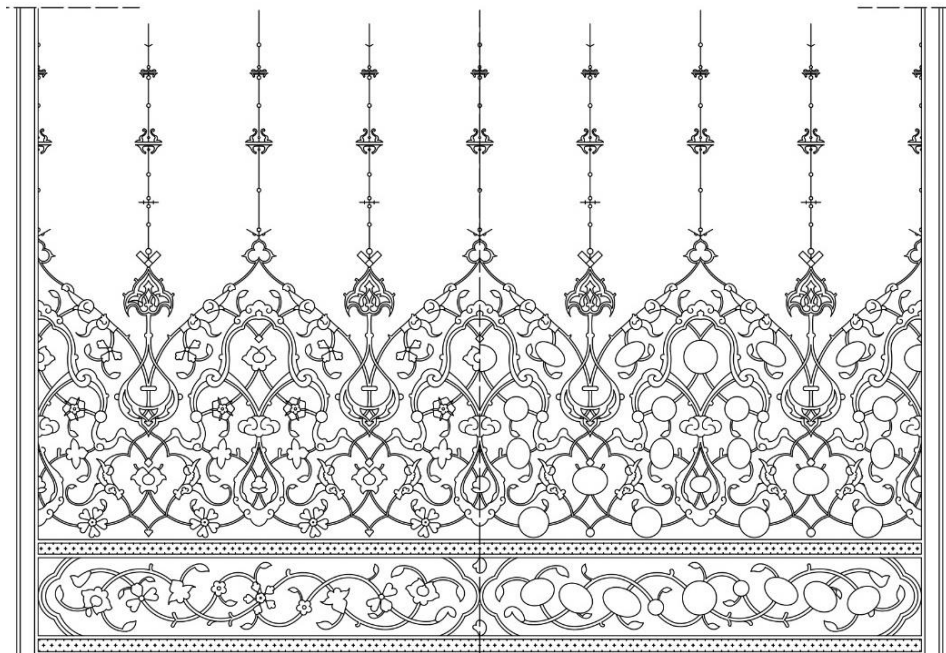
Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, sülüs hat ile üstübeç mürekkebli *Kitâbı Hüsrev ve Şirîn*²⁸⁵ başlığı yer alır. Yazı zemini, ters simetrik yeşil renk helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Zemin rengi yeşil altındır. Yazı alanı lacivert zemin üzerine beyaz renk (+), (-) süsleme ile şemse formunda sınırlandırılmış olup yatay olarak tepelik motifi ile devam etmektedir. Sarı altın iplik üzerindeki sarılma rûmî motifi ve hatâyî grubu

²⁸⁵ Hüsrev ve Şirîn Kitabı.

motifi dallarının oluşturduğu kapalı formlar alanı, sarı altın ve lacivert zemin rengine ayırmaktadır. Paftalar, sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle bezelidir.



Fotoğraf 69: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 33b



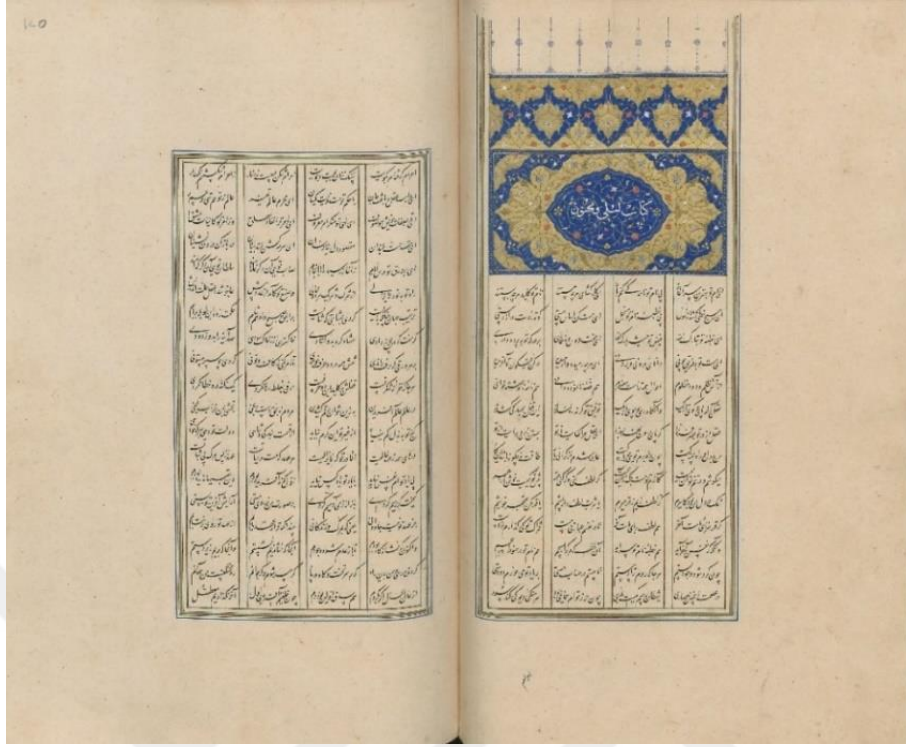
Çizim 13: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 33b

İç pervaz, 2 mm eninde altın iplik ve lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) süsleme ile çevrelemektedir. Başlık bölümü ve üst bölüm arasında kartuşlu iç pervaz vardır. 8 mm eninde, sülyen renk iplikle sınırlandırılmış, lacivert zeminli paftalardan oluşmaktadır. Pafta araları yeşil altınla doldurulmuştur. Paftalar, çift iplik “S” helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.

Üst bölüm, 1/8 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Zemin münavebeli olarak sarı ve yeşil altınla boyanmıştır. Bulut motifi ve hatâyî grubu motifi dallarının oluşturduğu kapalı formun yanı sıra sarılma rûmî motiflerinin meydana getirdiği alan ve devamındaki hurde rûmî motiflerinin zemini lacivert renkle doldurulmuştur. Hurde rûmî motifinin zemini siyahtır. Kubbe bölümü, sarılma rûmî ve hurde tepelik motifiyle nihayetlenir. Paftalar, hatâyî grubu motifleriyle müzehheptir.

Unvan tezhibinde, bulut ve rûmî motifleri sarı ve yeşil altın ile uygulanmıştır. Sarılma rûmî motifinde ana gövde sarı altın, sarılma kısımları ise yeşil altındır. Bulut motifinde de her iki altınla motife hareketlilik getirilmiştir. Hatâyî grubu motifleri; beyaz, sarı, sülyen, pembe, mavi ve yeşil ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi nokta şeklinde degradeli boyanmıştır. Tezhipli alan, lacivert renk iplik ile sınırlandırılmıştır.

Tığ, 25 ve 28 mm uzunluğunda sade üslûpta tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Dokuz adet tığ bulunmaktadır.

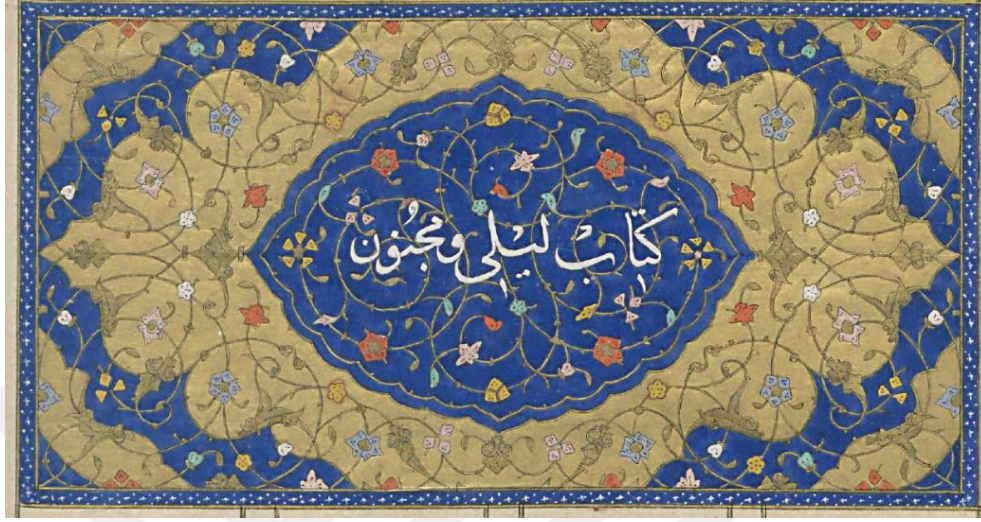


Fotoğraf 70: TSMK H.760, Unvan Tezhibi, 124b

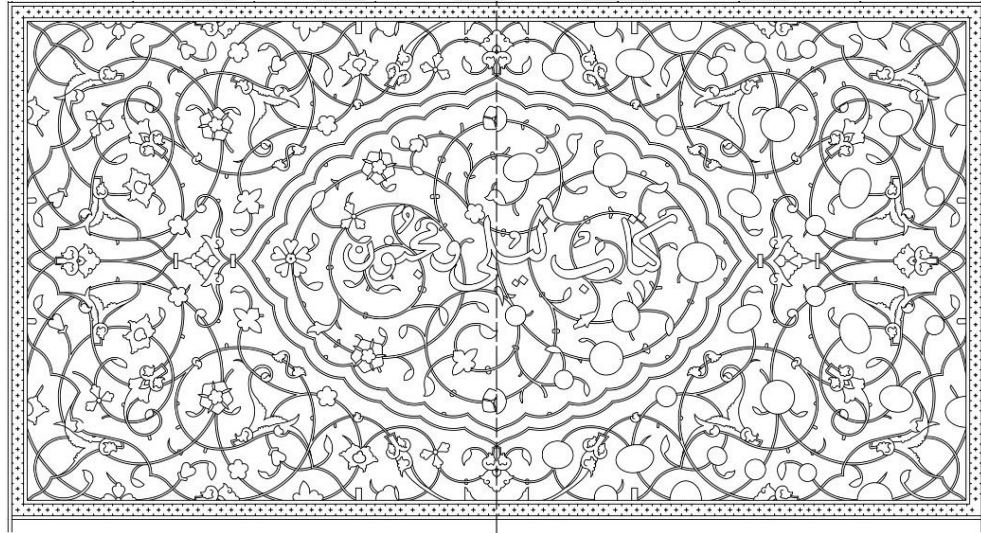
Varak Numarası	124b
Tezhipli Alan Ebadı	103x110 mm
Başlık Ebadı	98x50 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 10 mm
Üst Alan Ebadı	102x32 mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Siyah
	Motif: Rûmî: Altın
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 24 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. Tezhipli sayfada on dört satır metin yer alır.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 71: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Başlık, 124b

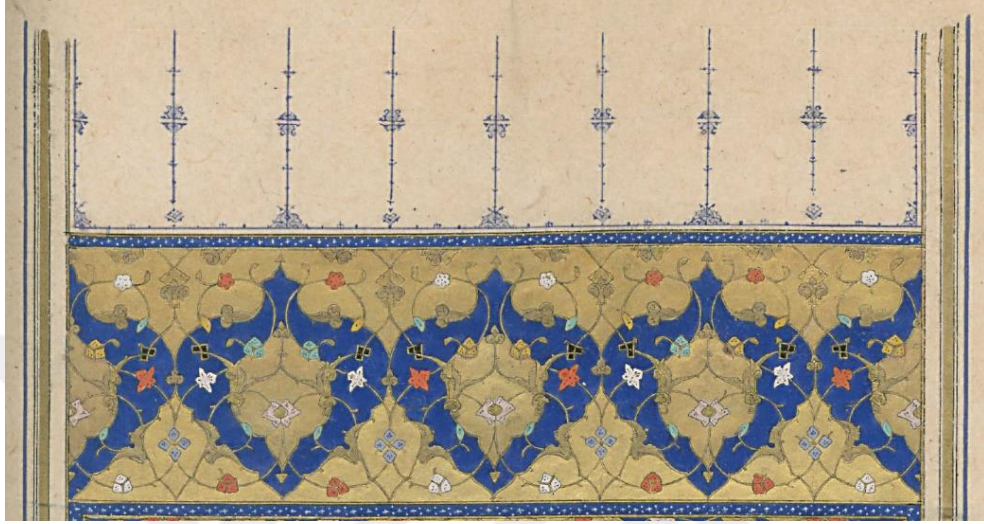


Çizim 14: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Başlık, 124b

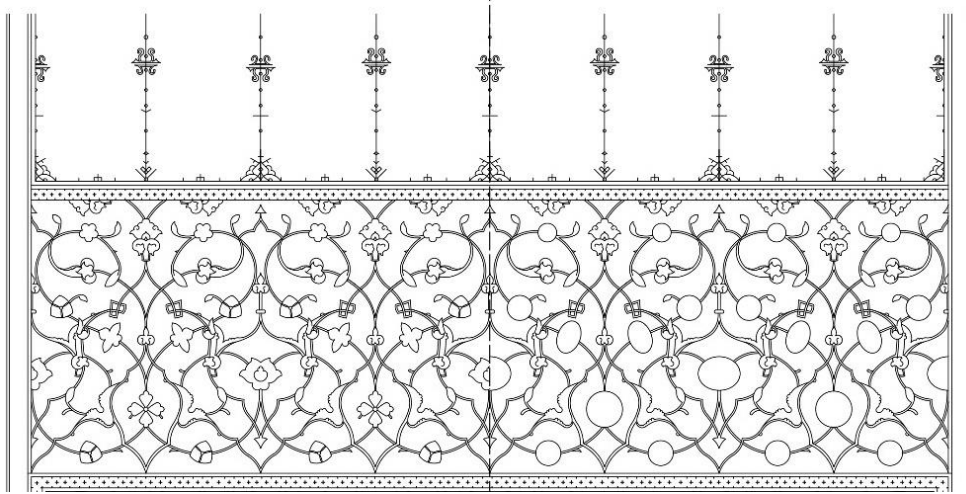
Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, sülüs hat ile üstübeç mürekkebli *Kitâbı Leylâ ve Mecnûn*²⁸⁶ başlığı yer alır. Yazı zemini, “S” altın helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Zemin rengi laciverttir. Yazılı alan, altın iplik ve lacivert renk cedvel ile dendanlı olarak şemse formunda tasarlanmış olup yatay olarak sarı altın sarılma tepelik motifi ile

²⁸⁶ Leylâ ve Mecnûn Kitabı.

devam etmektedir. Sarılma rûmî motiflerinin oluşturduğu kapalı formlar, zemini sarı altın ve lacivert zemin rengine ayırmaktadır. Paftalar, sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.



Fotoğraf 72: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 124b



Çizim 15: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 124b

İç pervaz, 2 mm enindedir. Başlık bölümünü, altın iplik ve lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) bezeme çevrelemektedir.

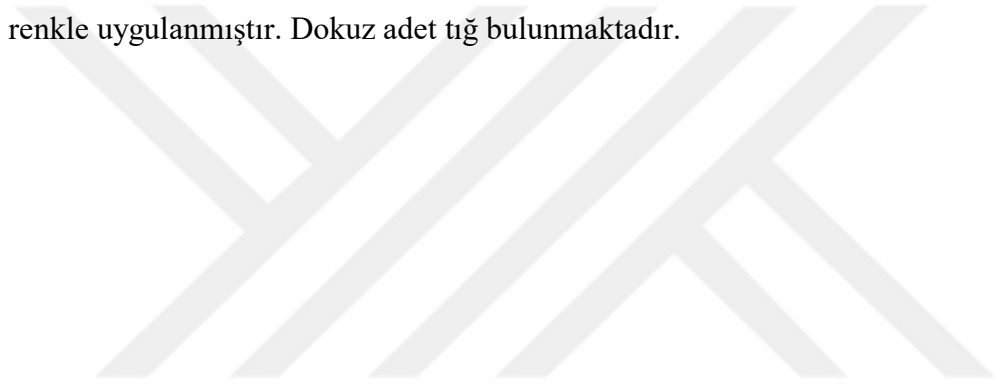
Üst bölüm, 1/8 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Sarılma rûmî ve sade rûmî motiflerinin oluşturduğu kapalı formlar, zemini altın ve lacivert renge ayırmaktadır. Sarılma rûmî motifi üzerindeki düğüm motifinin

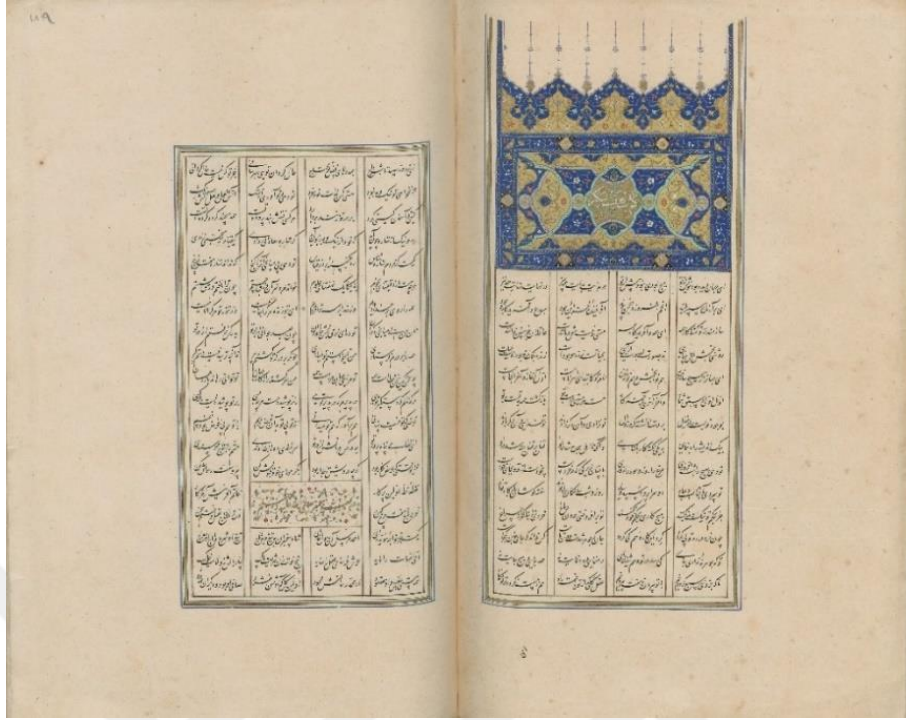
zemini siyah renktir. Paftalar, sarılma rûmî, sencide rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.

Unvan tezhibinde, rûmî motifleri sarı altındır. Sarı altın dallar üzerindeki hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, pembe, yeşil ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi nokta şeklinde degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan; altın iplik, lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) süsleme ve lacivert renkte çekilen kuzu ile düz olarak sınırlandırılmıştır.

Tığ, 24 mm uzunluğunda rûmî motifiyle sade üslûpda tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Dokuz adet tığ bulunmaktadır.





Fotoğraf 73: TSMK H.760, Unvan Tezhibi, 188b

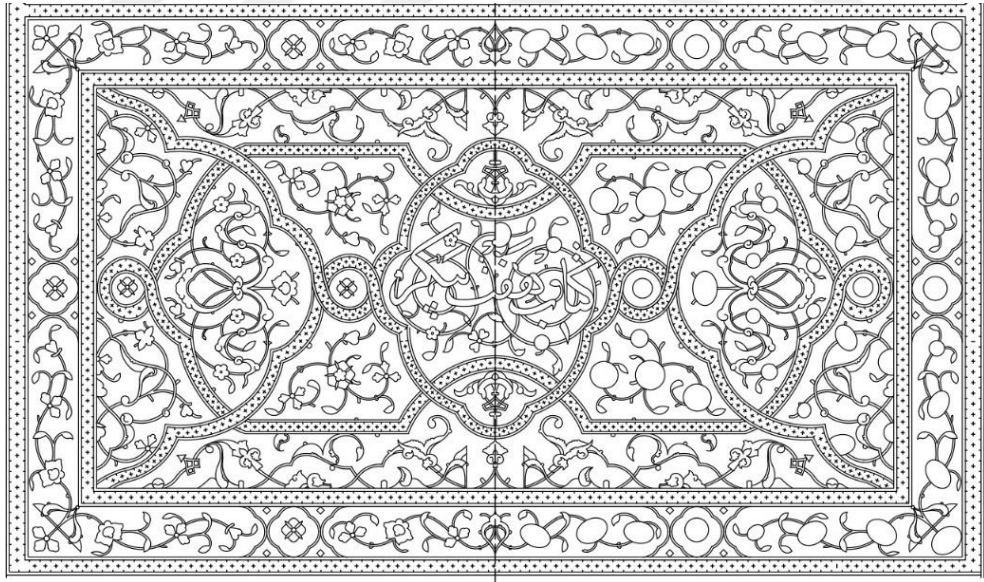
Varak Numarası	188b
Tezhipli Alan Ebadı	110x104 mm
Başlık Ebadı	84 x 42 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 8 mm
Üst Alan Ebadı	98 x 26 mm
Motif	Bulut, Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Siyah
	Motif: Bulut: Altın
	Rûmî: Altın
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 20, 25 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. Tezhipli sayfada on dört satır metin yer alır.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 74: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Başlık, 188b



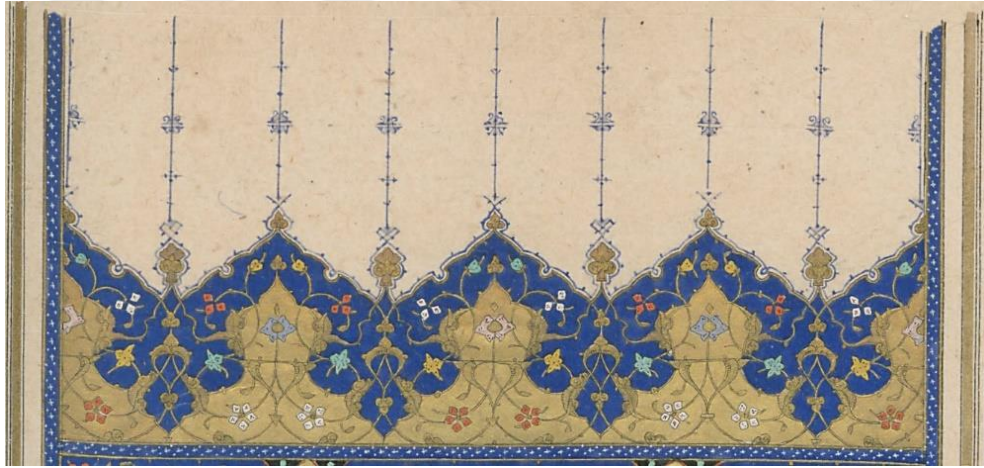
Çizim 16: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Başlık, 188b

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, sülüs hat ile üstübeç mürekkebli *Kitâbı Heft Peyker*²⁸⁷ başlığı yer alır.

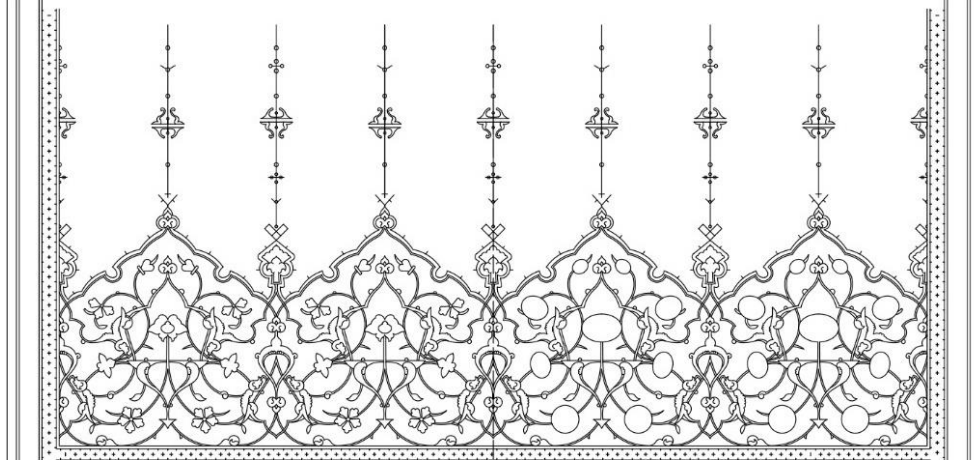
²⁸⁷ Heft Peyker Kitabı.

Yazı zemini, “S” kıvrımı yeşil renk helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Zemin rengi yeşil altındır. Paftalar, 1,5 mm eninde yeşil ve mavi zemin üzerine (+),(-) süsleme ile hendesi olarak oluşturulmuştur. Yazılı alanın çevresindeki lacivert zeminli paftaların birinde ortabağ ve rûmî motifi, diğerinde ise hatâyî grubu motifleri bulunmaktadır. Sarı altın zeminli kapalı form, ½ simetrik bulut ve hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir. Bulut motifi de sarı altın olup meydana getirdiği kapalı form lacivert zemine boyanmıştır. Başlık bölümünün nihayetlendiği alt ve üst bölümde alan, sade ve sarılma rûmî motifleriyle, sağ ve sol bölümde ise sade rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir.

İç pervaz, 2 ve 6 mm ebadındadır. 2 mm eninde, altın iplik ve lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) süsleme yer alır. Kartuşlu pervazda, altın ve lacivert zeminli paftalar sülyen renk iplikle sınırlandırılmıştır. Pafta araları siyah renkle doldurulmuştur. Lacivert zeminli paftalar, altın rûmî motifinden çıkışlı “S” helezon üzerindeki hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir. Altın zeminli daire formundaki paftalarda ise penç motifi bulunmaktadır.



Fotoğraf 75: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 188b



Çizim 17: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 188b

Üst bölüm, 1/8 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Altın iplik üzerinde yer alan sarılma rûmî motifi; alanı, merkez yönünde sarı altın, tığ yönünde lacivert zemin rengine ayırmaktadır. Simetri yerlerindeki ortabağ motiflerinin zemini, münavebeli olarak altın-lacivert renklerle boyanmıştır. Sarılma rûmî motifi, tığ yönünde tepelik motifiyle tezhipli alanın dışına çıkar. Paftalar, hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.

Unvan tezhibinde, sade ve sarılma rûmî motifi sarı altındır. Sarı altın dallar üzerindeki hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, pembe, yeşil ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi nokta şeklinde degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan sarı altın iplik ve lacivert renkte çekilen kuzu ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır.

Tığ, 20 ve 25 mm uzunluğunda sade üslupta tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Dokuz adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 76: TSMK H.760, Unvan Tezhibi, 259b

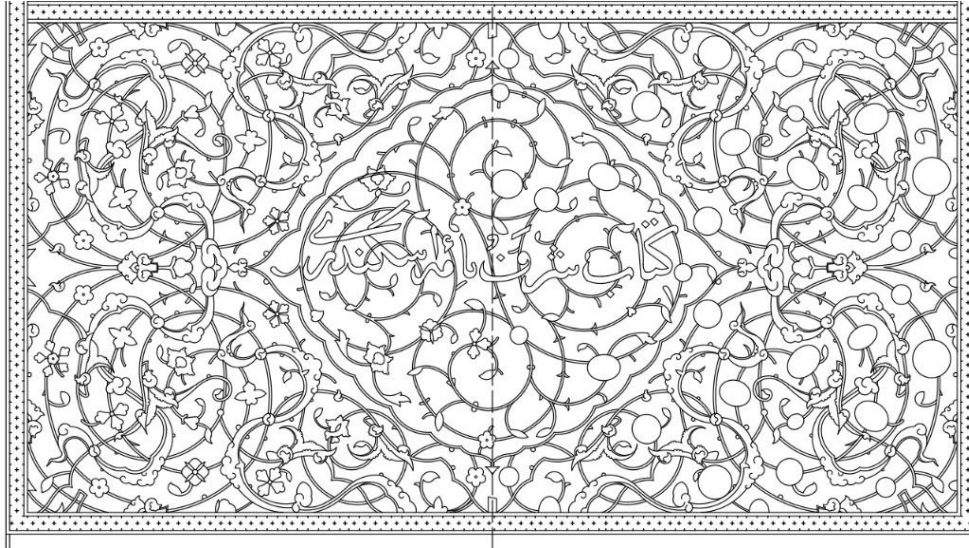
Varak Numarası	259b
Tezhipli Alan Ebadı	102x98 mm
Başlık Ebadı	98 x 52 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 8 mm
Üst Alan Ebadı	98 x 24 mm
Motif	Bulut, Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Bulut: Altın
	Rûmî: Altın
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Eflatun, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 20, 25 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. Tezhipli sayfada on dört satır metin yer alır.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 77: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Başlık, 259b



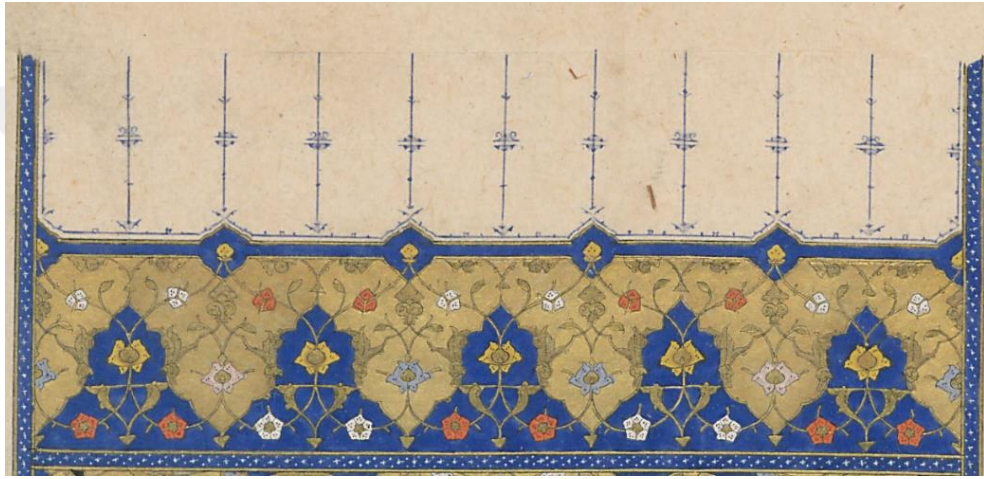
Çizim 18: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Başlık, 259b

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, sülüs hat ile üstübeç mürekkebli *Kitâbı Şerefnâme-i İskenderî*²⁸⁸ başlığı yer alır. Yazı zemini, ters simetrik helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle

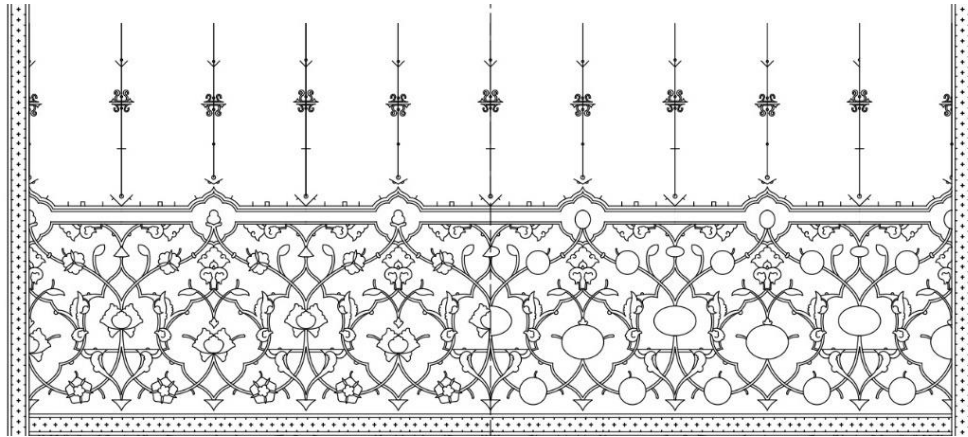
²⁸⁸ Şerefnâme-i İskenderî Kitabı.

bezelidir. Zemin rengi laciverttir. Yazı alanı altın dendanlı iplik ile şemse formunda sınırlandırılmıştır. Bulut, sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleri; alanı sarı altın ve lacivert zemin rengine ayırmaktadır. $\frac{1}{2}$ simetriğin yarısı düğüm motifi içleri, siyah renge boyanmıştır. Paftalar; bulut, sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir.

İç pervaz, 2 mm enindedir. Başlık ve üst bölümü, altın iplik ve lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) bezeme çevrelemektedir.



Fotoğraf 78: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 259b



Çizim 19: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 259b

Üst bölüm, 1/10 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Sarı altın iplik üzerinde yer alan sarılma rûmî motifi; alanı, merkez

yönünde lacivert, tığ yönünde sarı altın ve yeşil altın zemin rengine ayırır. Lacivert zemindeki ortabağ motifinin zemini de lacivert renktir. Paftalar, sarılma rûmî motifi ve hatâyî grubu motifleriyle süslüdür. Simetri noktasını bir atlayarak yer alan goncagül motifleri tığ yönündeki lacivert zeminli alanı keserek, tığ ve merkez yönünde dendanlı alan oluşturmuştur.

Unvan tezhibinde, bulut ve rûmî motifi sarı altındır. Sarı altın dallar üzerindeki hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, eflatun, yeşil ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi nokta şeklinde degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan altın iplik ve lacivert renkte çekilen kuzu ile düz ve dendanlı olarak sınırlandırılmıştır.

Tığ, 17 ve 19 mm ebadında sade üslupta tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Onbir adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 79: TSMK H.760, Unvan Tezhibi, 352b

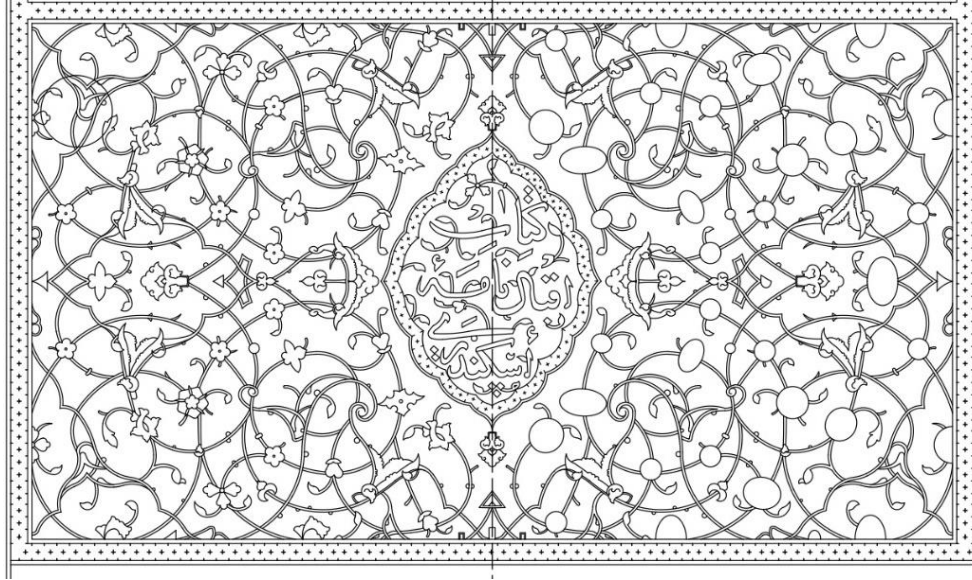
Varak Numarası	352b
Tezhipli Alan Ebadı	102x108 mm
Başlık Ebadı	98 x 54 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 2 mm
Üst Alan Ebadı	98 x 26 mm
Motif	Bulut, Rûmî, Hatâyî Grubu.
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Bulut: Altın
	Rûmî: Altın, Siyah
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 22 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. Tezhipli sayfada on dört satır metin yer alır.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 80: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Başlık, 352b



Çizim 20: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Başlık, 352b

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, sülüs hat ile üstübeç mürekkebli *Kitâbı İkbalnâme-i İskenderî*²⁸⁹ başlığı

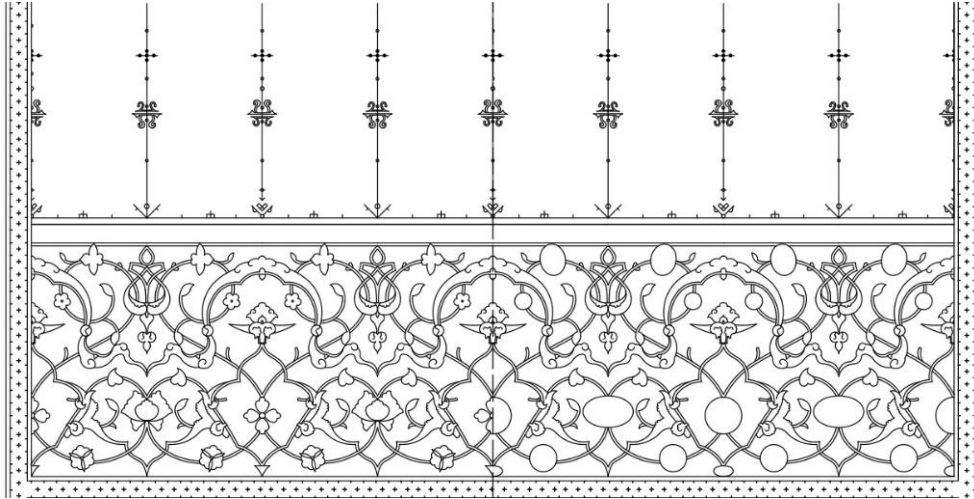
²⁸⁹ İkbalnâme-i İskenderî Kitabı.

yer alır. Yazı zemini, serbest yeşil renk helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Zemin rengi yeşil altındır. Yazı alanı altın iplik ve lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) süsleme ile şemse formunda sınırlandırılmıştır. Sarılma rûmî, hurde rûmî, düğüm ve hatâyî grubu motifleri alanı altın ve lacivert zemin rengine ayırmaktadır. Hurde rûmî motifi içleri siyah renge boyanmıştır. Paftalar; sarılma rûmî, hurde rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir.

İç pervaz, 2 mm enindedir. Başlık ve üst bölümünü altın iplik ve lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) süsleme çevrelemektedir.



Fotoğraf 81: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 352b

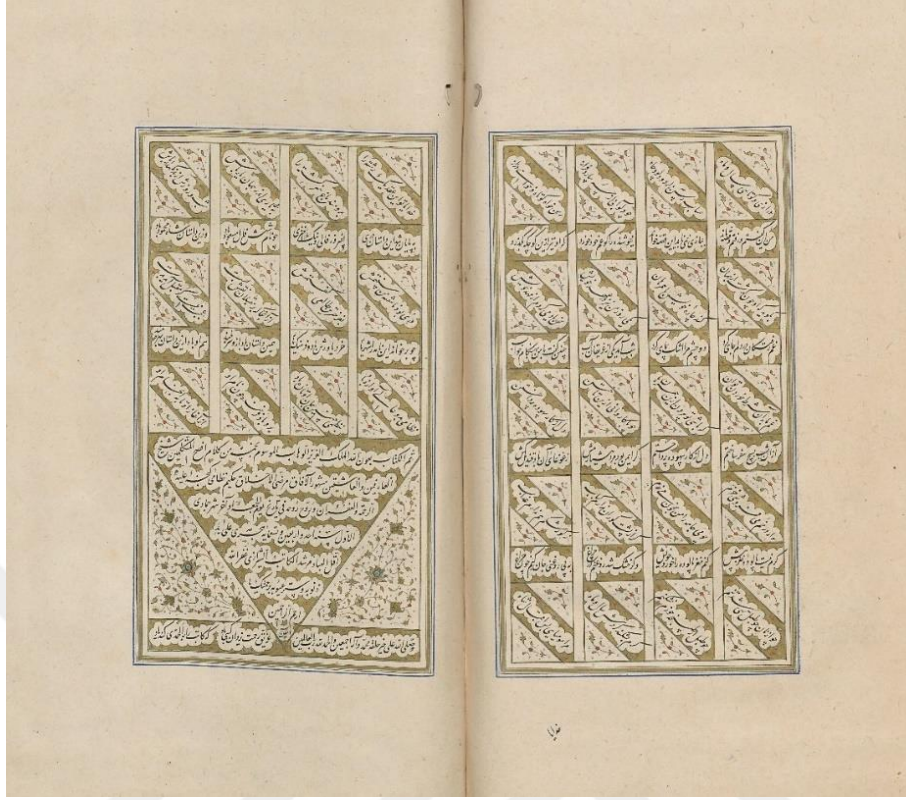


Çizim 21: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 352b

Üst bölüm, 1/8 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Sarılma rûmî, bulut ve hatâyî grubu motifleri; alanı, altın ve lacivert zemin rengine ayırır. Altın, katlama yerinden bir atlamalı olarak sarı altın ve yeşil altın ile doldurulmuştur. Paftalar, hatâyî grubu motifleriyle süslüdür.

Unvan tezhibinde, bulut ve rûmî motifi altındır. Sarı altın dallar üzerindeki hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, pembe, yeşil ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi nokta şeklinde degradeli boyanmıştır. Tezhipli alan altın iplik, altın cedvel ve lacivert renkte çekilen kuzu ile düz olarak sınırlandırılmıştır.

Tığ, 22 mm ebadında sade üslupta tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Dokuz adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 82: TSMK H.760, Hâtime Tezhibi, 401a

Varak Numarası	401a
Tezhipli Alan Ebadı	102x70 mm
Motif	Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Kâğıt üzerine uygulanmıştır.
Motif:	Hatâyî: Altın, Sülyen, Yeşil, Mavi

Sayfa Tasarımı: Hâtime tezhibinin bulunduğu sayfanın başında dört sütun içerisine bölünerek yazılmış beş satır ta'lîk metin vardır. Her bir satır münavebeli olarak düz ve mâil olarak yazılmıştır. Mâil yazıların üçgen köşe alanları hatâyî grubu motifle süslenmiştir. Zemin tek ve üç noktalı benek nakışı ile doldurulmuştur.

Tezhip Özellikleri: Hâtime tezhibi, ½ simetrik olarak tasarlanmıştır. Yaprak motifinden çıkışlı sarı altın helezon üzerinde hatâyî grubu motifleri bulunmaktadır. Altın dallar ve motiflere siyah tahrir çekilmiştir. Helezon arasındaki boşluklar lacivert renk tek ve üç noktalı benek nakşı ile hareketlendirilmiştir.

Hâtime tezhibinde hatâyî grubu motifleri; sülyen, yeşil ve mavi ile renklendirilmiştir. Yapraklar sarı altın ile doldurulmuştur.



Fotoğraf 83-Çizim 22: TSMK H.760, Hâtime Tezhibi, 401a

Değerlendirme

*Hamse-i Nizâmi*²⁹⁰ nüshası dört sütun içerisine bölünerek yazılmıştır. İç iki sütun içerisinde arabaşlık alanları vardır. Arabaşıklar kâğıt üzerine zer mürekkeple yazılmış, zemini hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Sarı altın dallar üzerindeki motifler; sarı, sülyen, kırmızı ve yeşil ile renklendirilmiştir.

Yazmanın 2a sayfasında, III. Ahmed'in mührü mevcuttur. Bu mühür yazmanın 1730 yılından önce Saray hazinesinde bulunduğunu göstermektedir.

Eser, 1534 tarihinde dönemin meşhur Şirazlı hattatı Mürşid el-Kâtib eş-Şirâzî (1520-1552) tarafından istinsah edilmiştir. Tezhipli alanlarda müzehhib bilgisi mevcut değildir. Ancak 295b sayfadaki “Dara'nın katillerinin infazı” konulu minyatürde dönemin Şirazlı Müzehhibi Mahmud'un²⁹¹ imzası bulunmaktadır.

Tezhipli alanlar istisah tarihine uygun olup erken Safevi Şiraz üslûbunu göstermektedir. Serlevha ve 124b, 259b, 352b sayfalarındaki unvan tezhiplerinin üst bölümleri düz olarak sınırlandırılmıştır. Diğer iki unvan tezhibi ise dendanlı olarak sınırlandırılmıştır.

1b ve 2a sayfasındaki serlevha tezhibinde, 1520'li yıllarda Şiraz'da yaygın olarak kullanılmaya başlanan metin bölümü içerisinde tamamıyla tezhiplenmesi ve bulut motifinin yoğun kullanımı özelliği²⁹² mevcuttur. Tezhipli alanlarda, sade ve sarılma rûmî motifinin yanı sıra hurde rûmî motifi yer alır. Hurde rûmî motifi incelenen daha erken tarihli örneklerle göre biraz daha artarak kullanılmıştır. Hatâyî grubu motiflerin degradeli renklendirilmesi nokta şeklindedir.

²⁹⁰ Detaylı bilgi için bakınız: Nizâmî Gencevi, *Nizâmî Divanı*, Yayına Hazırlayan: Ali Nihat Tarlan, İstanbul 1944; Nizâmî Gencevi, *Mahzen-i Esrar*, Yayına Hazırlayan: M. Nuri Gençosman, Ankara 1946; Nizâmî Gencevi, *Hüsrev ve Şîrin*, Yayına Hazırlayan: Sabri Sevsevil, İstanbul 1967; Nizâmî Gencevi, *Leylâ ile Mecnûn*, Yayına Hazırlayan: Ali Nihat Tarlan, İstanbul 1985; Mehmet Kanar, “Nizâmî-i Gencevî”, *TDVİA*, C.33, İstanbul 2007, ss.183-185.

²⁹¹ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.135-143.

²⁹² Richard Ettinghausen, “Manuscript Illumination”, *A Survey of Persian Art*, Yayına Hazırlayan: Arthur Upham Pope ve Phyllis Ackerman, London and New York 1930, s.1969.

Pafta zeminleri, altın ve lacivert renklerin yanı sıra küçük alanlarda siyah ile dengelenmiştir. Altın; sarı ve yeşil olarak iki farklı tonda kullanılmıştır. Rûmî motifi sarı ve yeşil altın; bulut motifi sarı altın; hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, pembe, yeşil, mavi ile renklendirilmiştir. Hatâyî grubu motiflerin degradeli renklendirilmesi nokta şeklindedir.

İç pervaz, serlevha ve unvan tezhiplerinde (+),(-) süslemelidir. Ayrıca 33b ve 188b sayfalarındaki tezhiplerde kartuşlu iç pervaz kullanılmıştır. Tezhipli alanlarda tığ, sade üslupta tasarlanmıştır.

Şirazlı müzehhip Ruzbihan'ın imzası bulunan 1509-10 tarihli *Hamse-i Nizâmi* nüshasının (MMA 13.228.6) serlevha tezhibi dış pervazı, incelen eserin serlevha tezhibi ve 352b sayfası unvan tezhibi üst bölüm ile benzer paftalamaya sahiptir. Ayrıca benzer tasarım özelliğini incelenen *katalog 4* (H.758), *katalog 5* (H.756) ve Meşhed Astan Kuds Ravazi Kütüphanesi 187 envanter numaralı eserde görülür.



Fotograf 84: TSMK H.760, 941/1534, 1b-2a



Fotograf 85: MMA 13.228.6, 1509-1510, 2b²⁹³

²⁹³ <http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/446543> (erişim tarihi: 11.01.2020)



Fotoğraf 86: TSMK H.760, 941/1534, 352b



Fotoğraf 87: TSMK H.758, 945/1538, 34b



Fotoğraf 88: H.756, 951/1544, 30b



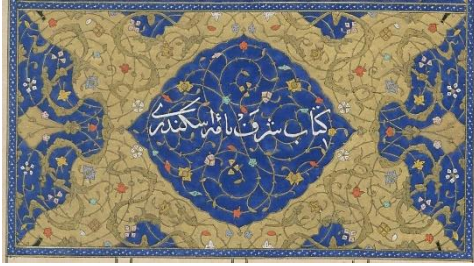
Fotoğraf 89: Quds Ravazi 187²⁹⁴

Yazmanın 188b sayfasındaki başlık tezhibinde paftalar hendesi şekilde düzenlenmiştir. Bu tasarımın benzerleri *katalog 1* (H.1485), *katalog 3* (H.760), *katalog 4* (H.758) ve *katalog 5* (H.756) ‘deki eserlerde vardır. Ayrıca TSMK H.765, TSMK H.1516, TSMK R.871 ve Sackler Müzesi S1986.82 envanter numaralı eserlerde de benzer tasarım bulunmaktadır²⁹⁵.

Diğer tezhipli alanlardaki bezerlikler aşağıda gösterilmektedir.

²⁹⁴ Mahdi Simriz, Mahdi Sahragard, *Masterpieces of Astan Quds Razavi Library&Museum Quran Manuscript Collection*, Mashhahd 2014, s.213.

²⁹⁵ Bakınız: Katalog 1 değerlendirme.



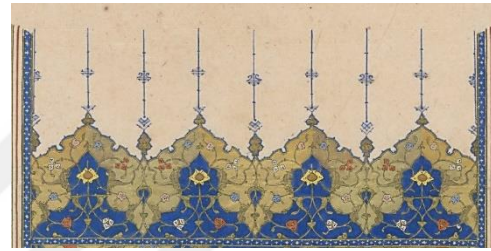
Fotoğraf 90: TSMK H.760, 941/1534, 259b



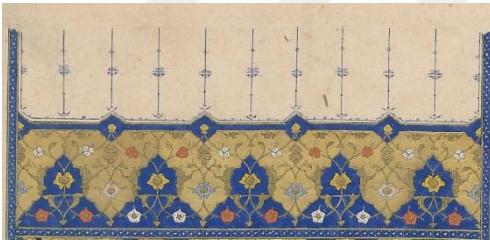
Fotoğraf 91: TSMK H.765, 945/1538, 1b-2a



Fotoğraf 92: TSMK H.760, 941/1534, 188b



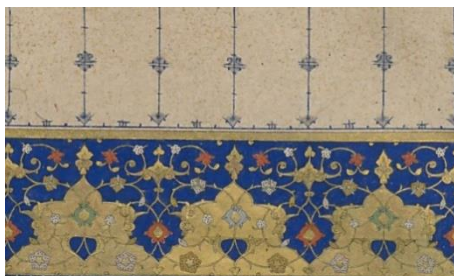
Fotoğraf 93: TSMK H.765, 945/1538, 120b



Fotoğraf 94: TSMK H.760, 941/1534, 259b



Fotoğraf 95: TSMK H.758, 945/1538, 188b



Fotoğraf 96: TIEM 2052, 922/1516, 1b-2a



Fotoğraf 97: TSMK H.760, 941/1534, 33b



Fotoğraf 98: TSMK H.760, 941/1534, 1b-2a



Fotoğraf 99: Gülistan Sarayı Müzesi Kütüphanesi 686, 1-2a²⁹⁶

İncelenen ve mukayese edilen tezhipler, eserin XVI. yüzyılın ilk yarısı özellikte olduğunu göstermektedir.

²⁹⁶ Muhammed Hasan Semsar, *Golestan Palace Library The Masterpieces of Iranian Book Layout & Album Leaves Arts & a Guide for the Museums of Golestan Palace*, Tahran 2019, s.218-219.

KATALOG 4

Envanter Numarası: Hazine 758²⁹⁷

Eser Adı: Hamse-i Nizâmî

İstinsah Tarihi: 945/1538

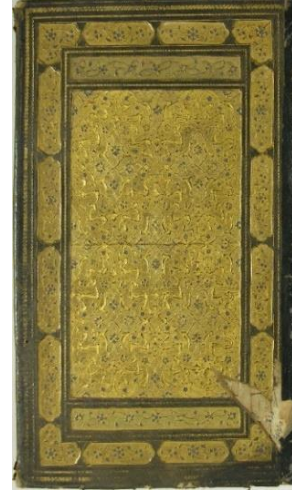
İstinsah Yeri: -

Müellifi: Nizâmî-i Gencevî

Hattatı: Mürşid el-Kâtib eş-Şirâzî

Yazı Çeşidi: Ta'lik

Müzehhibi: Hüseyin



Eser Ebadı

Cild: 324x200 mm

Sayfa: 324x198 mm

Yazı Sahası: 188x92 mm

Sırt: 42 mm

Sayfa Sayısı: 402

Satır Sayısı: 19

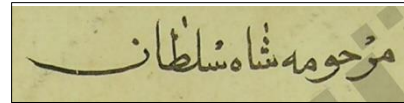
Malzeme Özellikleri

Kâğıt: Nohudî renkte, âharlı

Mürekkep: İs, üstübeç, lacivert

Mühür ve Temellük Kayıtları

Yazmanın 1a sayfasında Yavuz Sultan Selim'in şahsi mührü, 3a sayfasında III. Ahmed'in mührü, 402b sayfasında ise temellük kaydı yer almaktadır.



Sultan Selim Şah
Tevekkele âlâ hâlikî.

Şah Ahmed bin Mehmed
han el-muzaffer dâimâ.

“Merhume Şah Sultan”

Cild Kapağı Özellikleri: Koyu kahverengidir. Kapaklar, iç alan, koltuk ve pervaz bölümlerinden oluşmaktadır. İç alan bulut, rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle; koltuk ve kartuşlu pervaz ise hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.

Tezhipli Sayfalar: 1b-2a, 34b, 124b, 188b, 259b, 352b, 402a.

²⁹⁷ Fehmi Ethem Karatay, *Farsça Yazmalar Kataloğu*, No.448; Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.150-155; Filiz Çağman, Zeren Tanındı, *Topkapı Sarayı Müzesi İslâm Minyatürleri*, s.49; Lale Uluç, “Ottoman Book Collectors and Illustrated Sixteenth Century Shiraz Manuscript”, s.85-107.



Fotoğraf 100: TSMK H.758, Serlevha Tezhibi, 1b-2a

Varak Numarası	1b-2a
Tezhipli Alan Ebadı	302x165 mm
Metin Alanı Ebadı	70x52 mm
Koltuk Ebadı	70x16 mm
Üst-Alt Bölüm Ebadı	88x44 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 6 mm
Dış Pervaz Ebadı	En: 28 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın, Siyah
	Bulut: Altın
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 40, 26 ve 28 mm

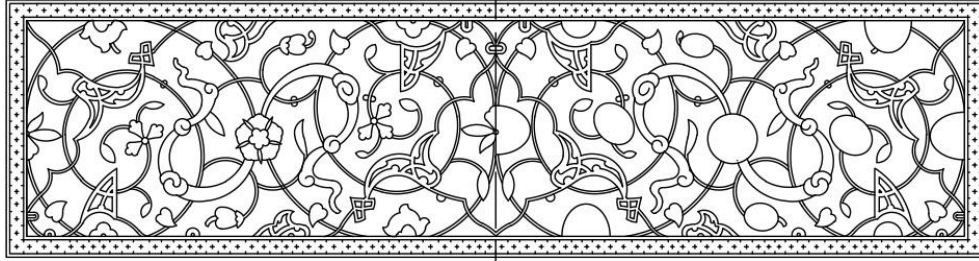
Sayfa Tasarımı: Karşılıklı sayfalarda serlevha tezhibi yer almaktadır.

Tezhip Özellikleri: Serlevha tezhibi; metin, koltuk, üst-alt bölüm, iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.

Metin; kâğıt üzerine is mürekkebiyle ta'lik hat ile yazılmıştır. Ta'lik yazı iki sütuna bölünerek altı satır hâlinde yer alır. Yazı aralarındaki boşluğa beyne's-sutûr tezhibi uygulanmıştır. Beyne's-sutûr, sarı altın zemin üzerinde serbest hatâyî grubu motifleriyle süslüdür.



Fotoğraf 101: TSMK H.758, Serlevha Tezhibi Koltuk, 1b-2a

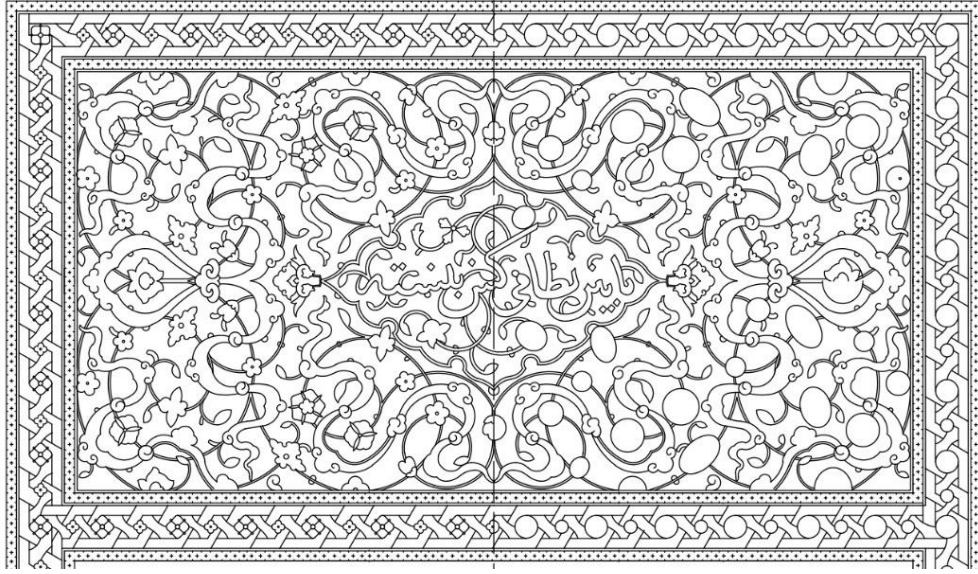


Çizim 23: TSMK H.758, Serlevha Tezhibi Koltuk, 1b-2a

Koltuk; 1/2 simetrik olarak tasarlanmıştır. Hurde rûmî, bulut ve hatâyî grubu motiflerinin oluşturduğu kapalı formların zemini sarı ve yeşil altın, dışındaki alan ise lacivert renge boyanmıştır. Hurde rûmî motifinin zemini siyah renktir. Paftalar, hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.



Fotoğraf 102: TSMK H.758, Serlevha Tezhibi Üst ve Alt Bölüm, 1b-2a



Çizim 24: TSMK H.758, Serlevha Tezhibi Üst ve Alt Bölüm, 1b-2a

Üst ve alt bölüm; 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın ortasında yer alan altın dendanlı şemse formunun zemini yeşil altın olup üzerinde üstübeç mürekkebli yazı yer almaktadır. Pafta, yatay olarak sarılma rûmî motifiyle nihayetlenir. 1b sayfası üst tarafında *Nizâmî akd-i lu'llû-yi sühen râ*²⁹⁸, alt tarafında *Hazârân-ı rahmet-i hak ber revâneş*²⁹⁹, 2a sayfasının üst tarafında *Bâyîn-i Nizâmî-i*

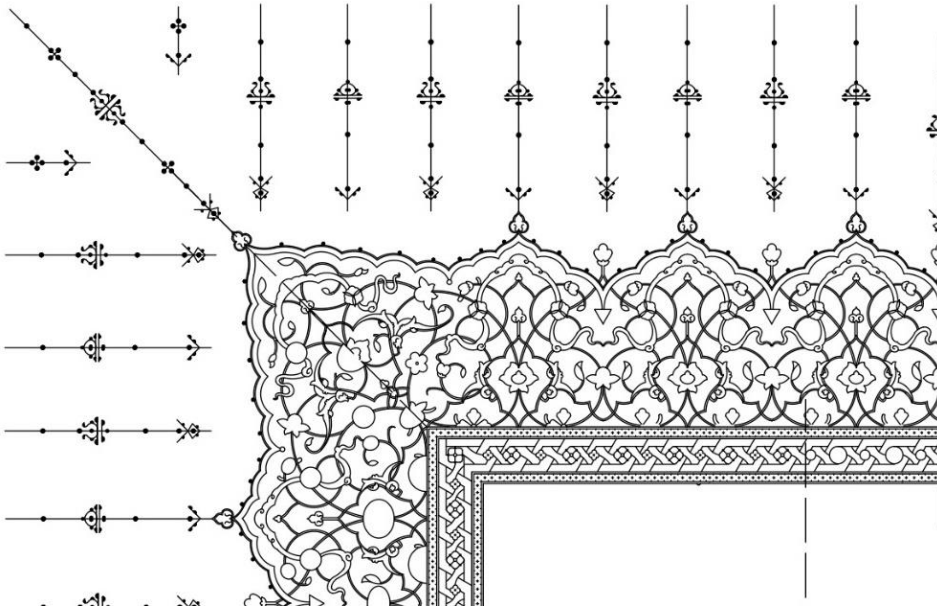
²⁹⁸ Söz incilerini dizme nizamını-düzenini.

²⁹⁹ Ruhuna binlerce rahmet olsun.

*kes nebeste*³⁰⁰, alt tarafında *Ki el-hak şî'r ber vey hatm geşte*³⁰¹ yazılıdır. Yazılı alanın dışındaki lacivert zemin, bulut ve hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir. Sarı ve yeşil altın bulut motifleri, ½ simetrik ve “S” helezon üzerinde yer almaktadır.



Fotoğraf 103: TSMK H.758, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 1b-2a



Çizim 25: TSMK H.758, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 1b-2a

³⁰⁰ Nizâmî gibi hiç kimse bağlayamadı-dizemedi.

³⁰¹ Gerçekten de şiir onunla son buldu.

İç pervaz, 6 mm enindedir. İç alanları; 2 mm eninde altın iplik ve lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) süsleme ile 4 mm eninde zencerek arasuyu çevrelemektedir. Zencereğin noktaları yeşil, orta alanlar münavebeli olarak sülyen, mavi ve sarı renktir. Altın üzerine iğne perdahı uygulanmıştır.

Dış pervaz, enine simetrikli dendanlı olarak tasarlanmıştır. Bulut, sarılma rûmî ve hatâyî grubu motiflerinin meydana getirdiği kapalı formlar, zemini altın ve lacivert zemin rengine ayırmaktadır. Altın, yeşil ve sarı olarak kullanılmıştır. Bulut ve rûmî motifler de sarı ve yeşil altınla hareketlendirilmiştir. Paftalar, hatâyî grubu motifleriyle müzehheptir. Simetri noktasından birer atlayarak yerleştirilen goncagül motifleri, tezhipli sınırı aşarak dışarı çıkmış ve tığ tabanı görevi üstlenmiştir.

Serlevha tezhibinde, bulut ve sarılma rûmî motifleri sarı ve yeşil altındır. Hatâyî grubu motifleri; beyaz, sarı, sülyen, mavi, pembe ve yeşil ile renklendirilmiştir. Motifler nokta şeklinde degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan içten dışa doğru sarı altın cedvel ve lacivert renk iplik ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerinde nokta vardır. Simetri eksenleri tepelik motifi ile nihayetlendirilmiştir.

Tığ; 40, 26 ve 28 mm uzunluğunda, lacivert renkle sade üslupta tasarlanmıştır. Her tezhipli sayfada 50 adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 104: TSMK H.758, Unvan Tezhibi, 34b

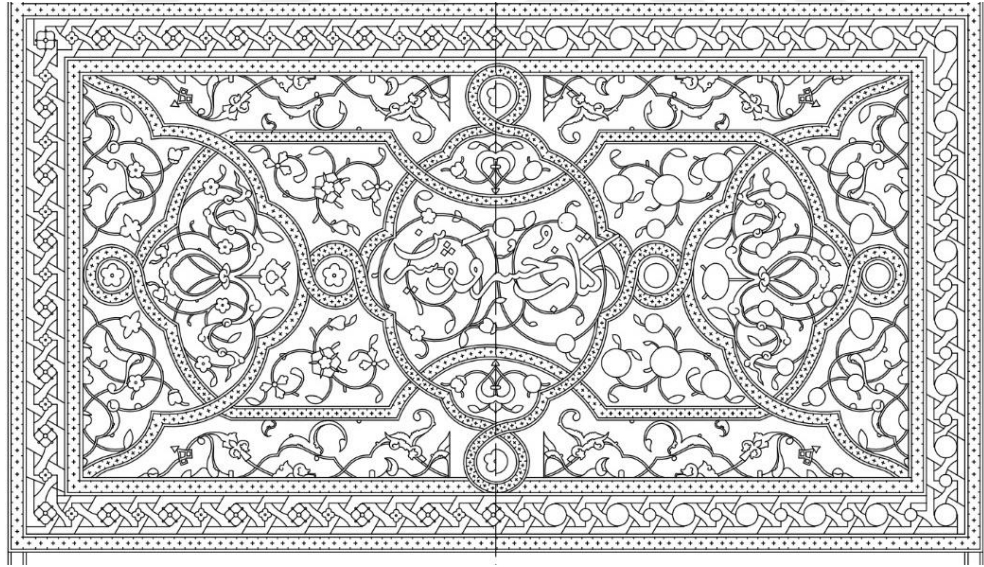
Varak Numarası	34b
Tezhipli Alan Ebadı	106x109 mm
Başlık Ebadı	78 x 42 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 10 mm
Üst Alan Ebadı	88 x 26 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın, Siyah
	Bulut: Altın, Yeşil
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 24 ve 25 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. Tezhipli sayfada on üç satır metin yer alır.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 105: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Başlık, 34b



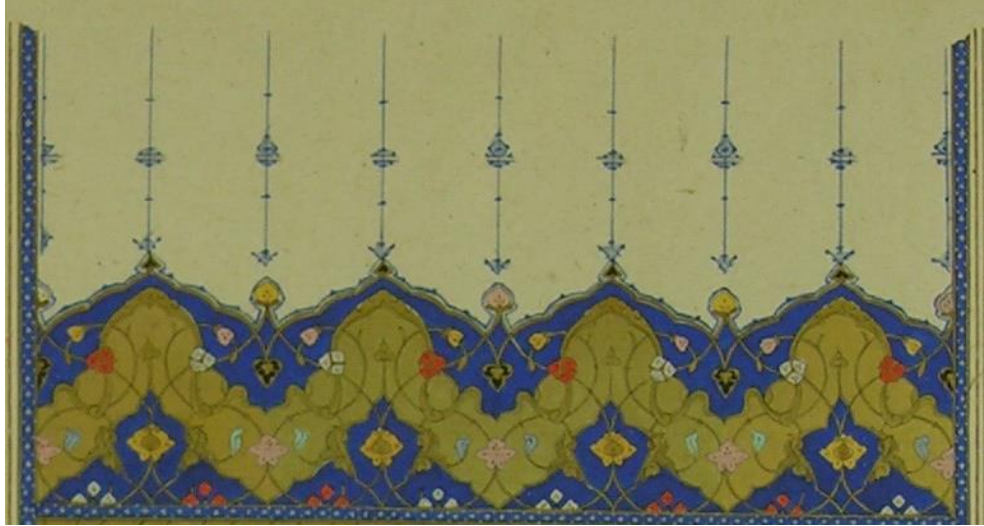
Çizim 26: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Başlık, 34b

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, sülüs hat ile üstübeç mürekkebli *Kitâbı Hüsrev ve Şirîn*³⁰² başlığı yer alır. Yazı zemini, “S” yeşil renk helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle bezelidir.

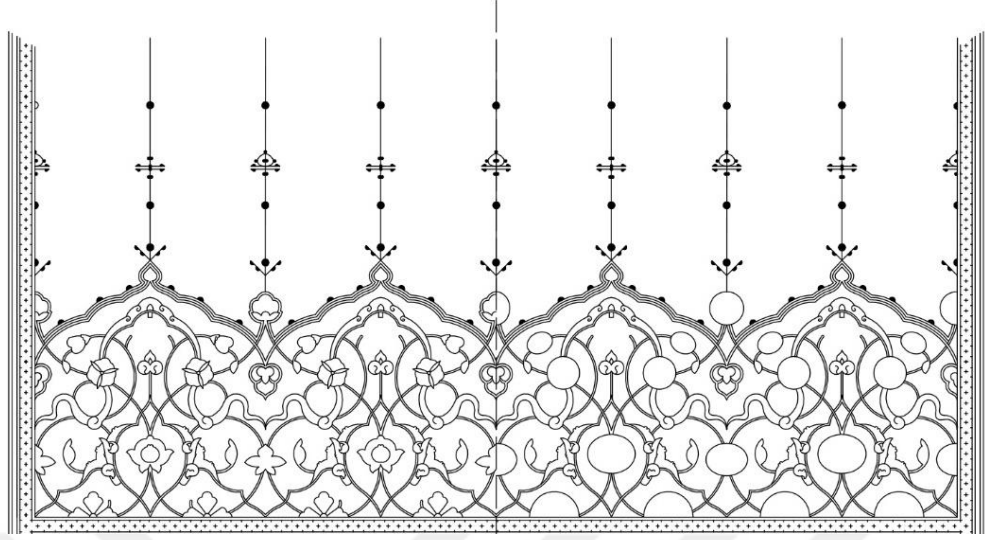
³⁰² Hüsrev ve Şirîn Kitabı.

Zemin rengi yeşil altındır. Paftalar, 1,5 mm eninde mavi ve yeşil zemin üzerine siyah renk (+),(-) süsleme ile hendesi olarak oluşturulmuştur. Yazılı alanın alt ve üst bölümündeki sarı altın zeminli pafta içerisinde ortabağ ve hatâyî motifi; yatay sarı altın zeminli pafta içerisinde ise bulut ve hatâyî grubu motifi bulunur. Bulut motifi yeşil renk olup meydana getirdiği kapalı form lacivert zemine boyanmıştır. Lacivert zeminli paftalar hatâyî grubu motifleri ile tezyin edilmiştir. Başlık bölümünün nihayetlendiği alt ve üst bölümde alan, sade ve sarılma rûmî motifleriyle; sağ ve sol bölümde ise sade rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Zeminler; sarı altın, yeşil altın ve lacivert renge boyanmıştır.

İç pervaz; 6 mm enindedir. Başlık ve üst bölümü; altın iplik, lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) süsleme; başlık bölümünü ise ayrıca zencerek çevrelemektedir. Zencereğin noktaları yeşil, orta alanlar münavebeli olarak sülyen, mavi ve sarı renktir. Altın üzerine iğne perdahı uygulanmıştır.



Fotoğraf 106: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 34b



Çizim 27: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 34b

Üst bölüm, 1/8 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Bulut, sarılma rûmî ve hatâyî grubu motiflerinin oluşturduğu kapalı form alanı, altın ve lacivert zemin rengine ayırmaktadır. Altın, sarı ve yeşil olarak uygulanmıştır. Üst bölümü sınırlandıran dendanlı altın iplikten merkez yönünde hurde rûmî motifi bulunmaktadır. Paftaların arası hatâyî grubu motifiyle tezyîn edilmiştir. Simetri noktasından birer atlayarak yerleştirilen goncagül motifleri, tezhipli sınırı aşarak dışarı çıkmış ve tığ tabanı görevi üstlenmiştir.

Unvan tezhibinde, bulut ve sarılma rûmî motifleri sarı ve yeşil altındır. Hatâyî grubu motifleri; beyaz, sarı, sülyen, pembe, mavi ve yeşil ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi nokta şeklinde degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan altın iplik ve lacivert renkte çekilen kuzu ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerinde nokta vardır.

Tığ, 24 ve 25 mm uzunluğunda sade üslupta tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Dokuz adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 107: TSMK H.758, Unvan Tezhibi, 124b

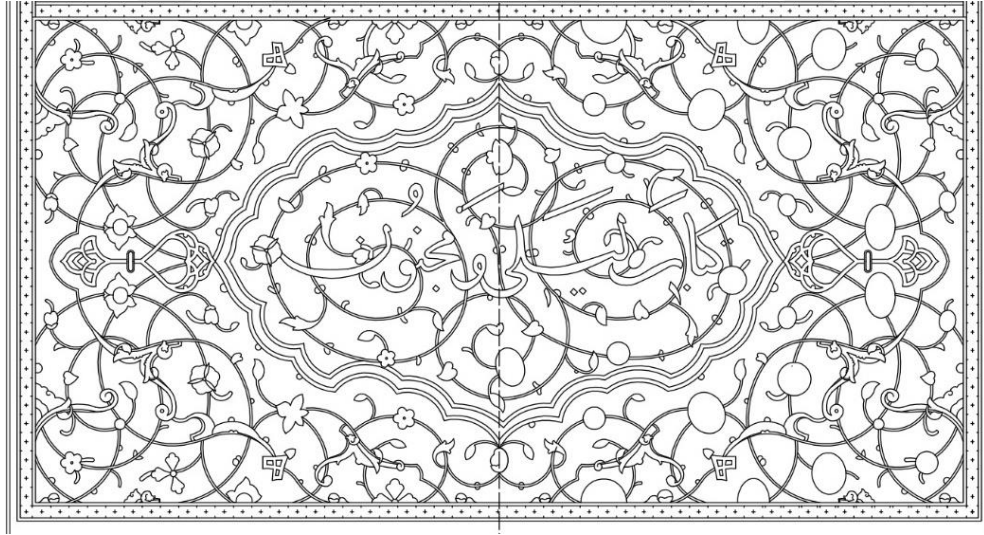
Varak Numarası	124b
Tezhipli Alan Ebadı	101x110 mm
Başlık Ebadı	96 x 50 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 2 mm
Üst Alan Ebadı	96 x 22 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Sarı Altın, Yeşil Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın, Siyah
	Bulut: Mavi, Yeşil
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Mavi, Yeşil
Tığ	Boy: 24 ve 22 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. Tezhipli sayfada on üç satır metin yer alır.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 108: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Başlık, 124b



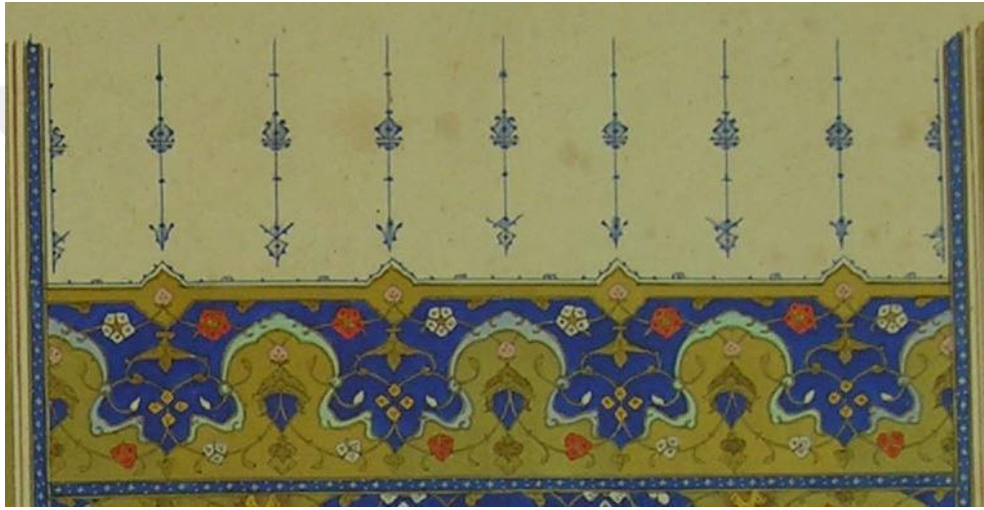
Çizim 28: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Başlık, 124b

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, sülüs hat ile üstübeç mürekkebli *Kitâbü Leylâ ve Mecnûn*³⁰³ başlığı yer alır. Yazı zemini, “S” yeşil renk helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle bezelidir.

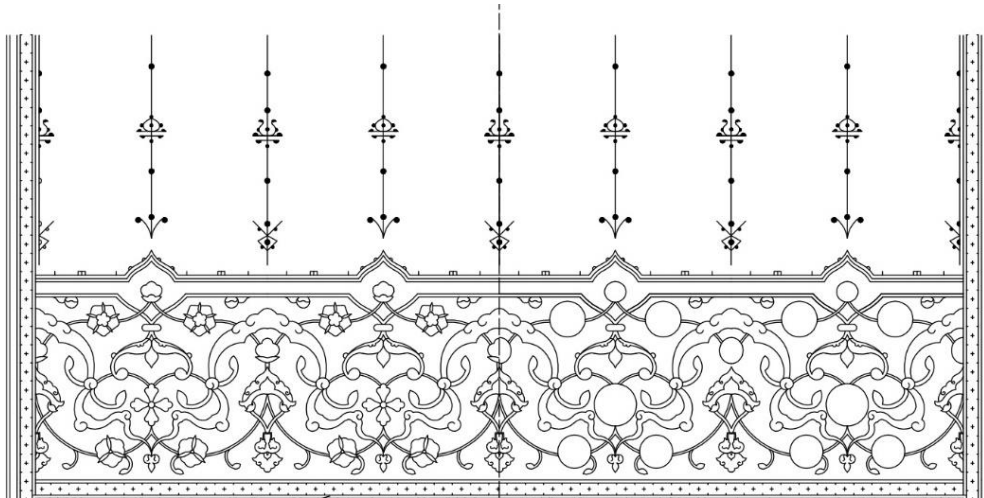
³⁰³ Leyla ve Mecnûn Kitabı.

Zemin rengi sarı altındır. Yazı alanı, lacivert renk cedvel ve sarı altın dendanlı iplik ile şemse formunda sınırlandırılmış olup yatay olarak hurde ortabağ ve tepelik motifleriyle devam etmektedir. Hurde rûmî ve düğüm motiflerinin zemini siyah renktir. Sade rûmî ve sarılma rûmî motiflerinin oluşturduğu kapalı formlar alanı, yeşil altın ve lacivert zemin rengine ayırmaktadır. Sarılma rûmî motif, sarı ve yeşil altındır.

İç pervaz; 2 mm enindedir. Başlık ve üst bölümünü altın iplik ve lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) süsleme çevrelemektedir.



Fotoğraf 109: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 124b



Çizim 29: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 124b

Üst bölüm, 1/8 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Münavebeli olarak yeşil ve mavi ile renklendirilen bulut motifleri; alanı merkez yönünde sarı ve yeşil altın, tığ yönünde lacivert zemin rengine ayırır. Altın zemin içerisindeki sarılma ortabağ motifinin içerisi lacivert renktir. Alanın nihayetlendiği altın iplikten merkez yönüne tepelik motifi bulunmaktadır. Paftalar, hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Simetri noktasında yer alan goncagül motifleri sarı altın cedveli keserek, tığ ve merkez yönünde dendanlar oluşturmuştur.

Unvan tezhibinde, bulut motifleri yeşil ve mavi renktir. Sarılma rûmî motifleri sarı ve yeşil altındır. Altın dallar üzerindeki hatâyî grubu motifleri; beyaz, sarı, sülyen, mavi, yeşil ve pembe ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi nokta şeklinde degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan altın cedvel ve lacivert renkte çekilen kuzu ile düz ve dendanlı olarak sınırlandırılmıştır.

Tığ, 24 ve 22 mm uzunluğunda sade üslupta tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Dokuz adet tığ bulunmaktadır.

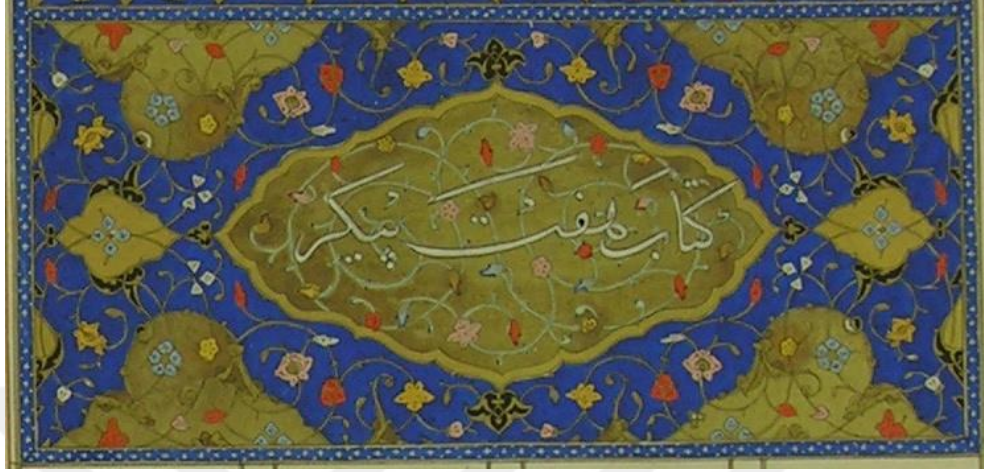


Fotoğraf 110: TSMK H.758, Unvan Tezhibi, 188b

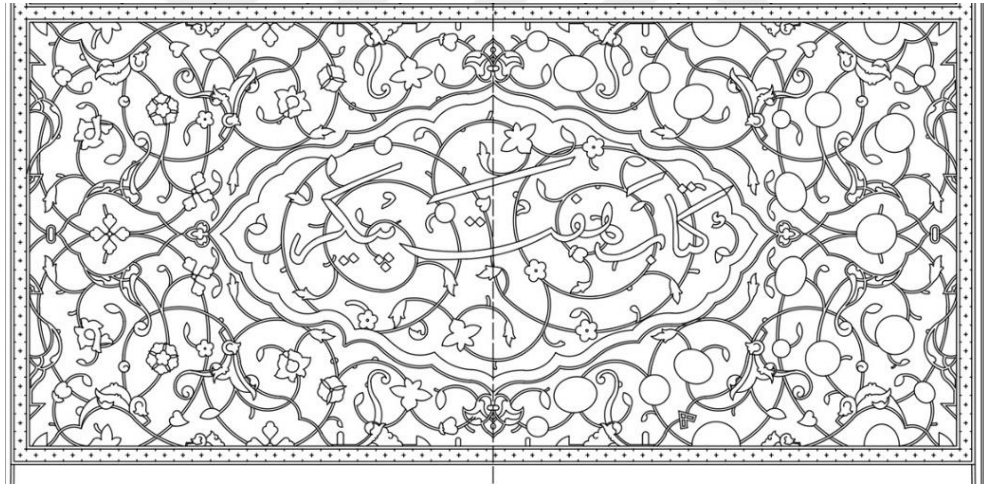
Varak Numarası	188b
Tezhipli Alan Ebadı	111x100 mm
Başlık Ebadı	98 x 44 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 2 mm
Üst Alan Ebadı	98 x 24 mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın, Siyah
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Mavi, Yeşil
Tığ	Boy: 24 ve 26 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. Tezhipli sayfada on üç satır metin yer alır.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 111: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Başlık, 188b



Çizim 30: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Başlık, 188b

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, sülüs hat ile üstübeç mürekkebli *Kitâbı Heft Peyker*³⁰⁴ başlığı yer alır. Yazı zemini, “S” yeşil renk helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Zemin rengi yeşil altındır. Yazı alanı, sarı altın dendanlı cedvelle şemse formunda sınırlandırılmış olup dikey olarak hurde tepelik motifî, yatay olarak ise zemini sarı altınlı ½ simetrik hurde ayırma rûmî motifinin oluşturduğu salbek formu ile devam

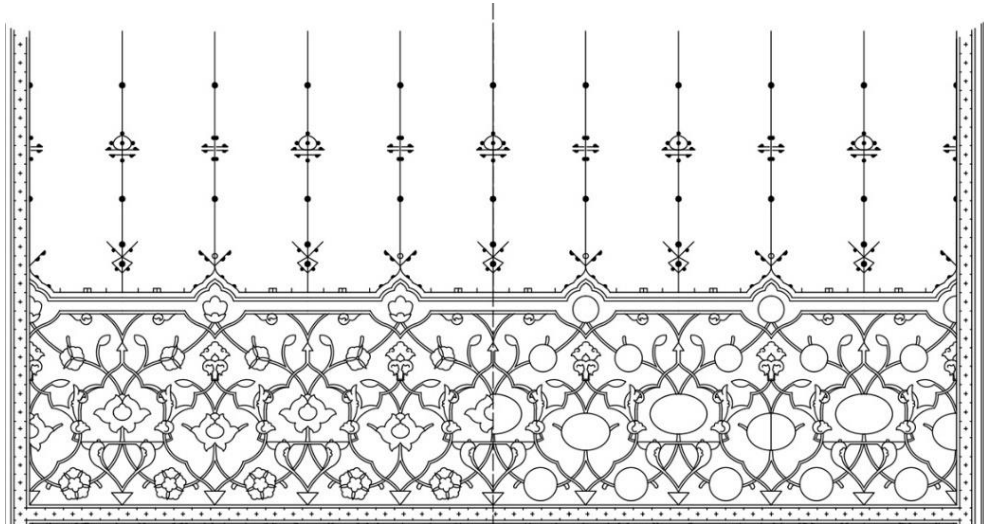
³⁰⁴ Heft Peyker Kitabı.

etmektedir. Sarılma rûmî motiflerinin oluşturduğu kapalı alanların zemini yeşil altındır. Sarılma rûmî motifi sarı ve yeşil altındır. Paftalar, hatâyî grubu motifleriyle bezelidir.

İç pervaz; 2 mm enindedir. Başlık ve üst bölümlerini altın iplik ve lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) bezeme çevrelemektedir.



Fotoğraf 112: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 188b



Çizim 31: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 188b

Üst bölüm, 1/10 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Altın iplik üzerinde yer alan sarılma rûmî motifi; alanı, merkez yönünde

lacivert, tığ yönünde altın zemin rengine ayırmaktadır. Altın, sarı ve yeşil olarak kullanılmıştır. Lacivert zemindeki ortabağ motifinin içerisi de lacivert renktir. Paftalar, hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir. Simetri ekseninde yer alan goncagül motifleri lacivert zeminli alanı keserek, tığ ve merkez yönünde dendan oluşturmuştur.

Unvan tezhibinde, sarılma rûmî motifleri sarı ve yeşil altındır. Altın dallar üzerindeki hatâyî grubu motifleri; beyaz, sarı, sülyen, mavi, yeşil ve pembe ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi nokta şeklinde degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan altın iplik ve lacivert renkte çekilen kuzu ile düz ve dendanlı olarak sınırlandırılmıştır.

Tığ, 24 ve 26 mm uzunluğunda sade üslupta tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. On bir adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 113: TSMK H.758, Unvan Tezhibi, 259b

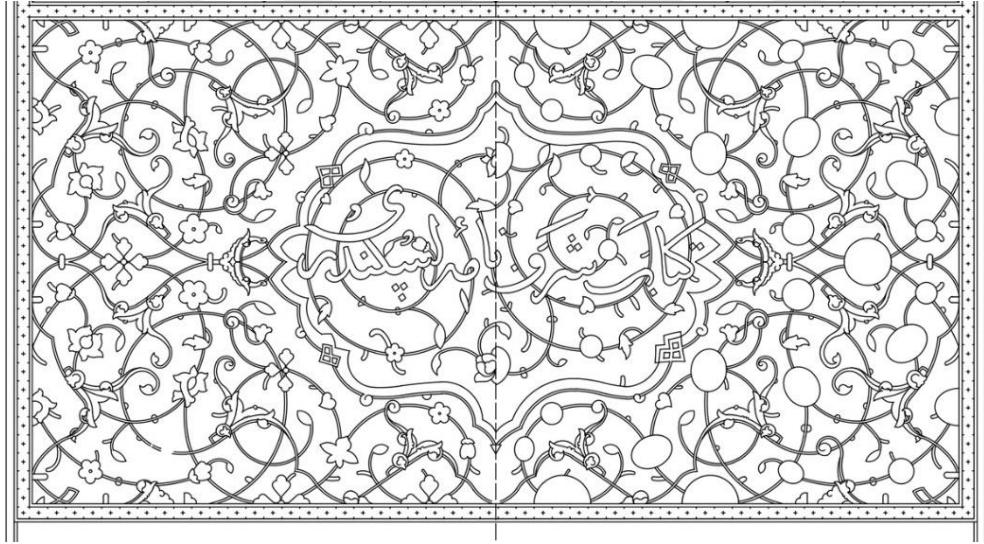
Varak Numarası	259b
Tezhipli Alan Ebadı	109x100 mm
Başlık Ebadı	98 x 50 mm
İç pervaz Ebadı	En: 2 mm
Üst Alan Ebadı	98 x 22 mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Mavi, Yeşil
Tığ	Boy: 21 ve 22 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. Tezhipli sayfada on üç satır metin yer alır.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 114: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Başlık, 259b



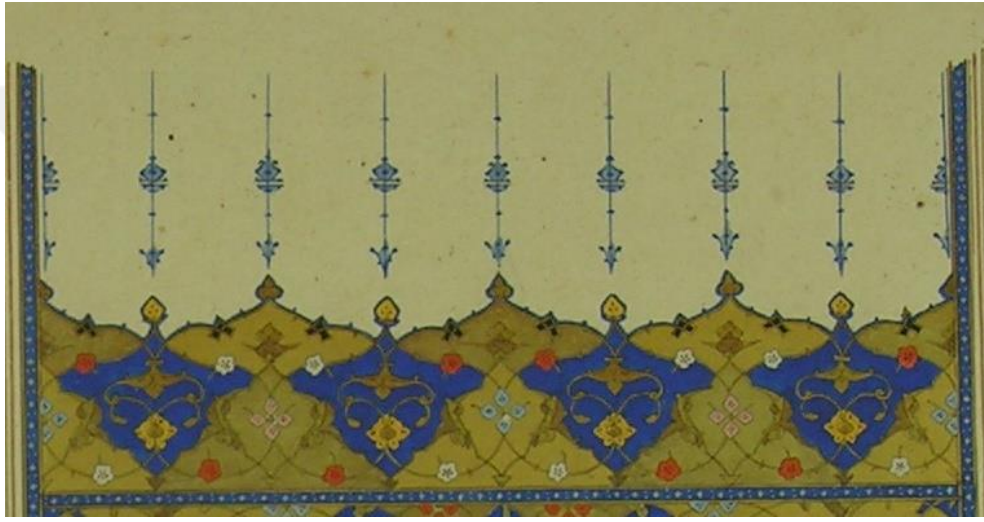
Çizim 32: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Başlık, 259b

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, sülüs hat ile üstübeç mürekkebli *Kitâbı Şerefnâme’i İskenderî*³⁰⁵ başlığı yer alır. Yazı zemini, “S” yeşil renk helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Zemin rengi yeşil altındır. Yazı alanı, sarı altın dendanlı cedvelle şemse

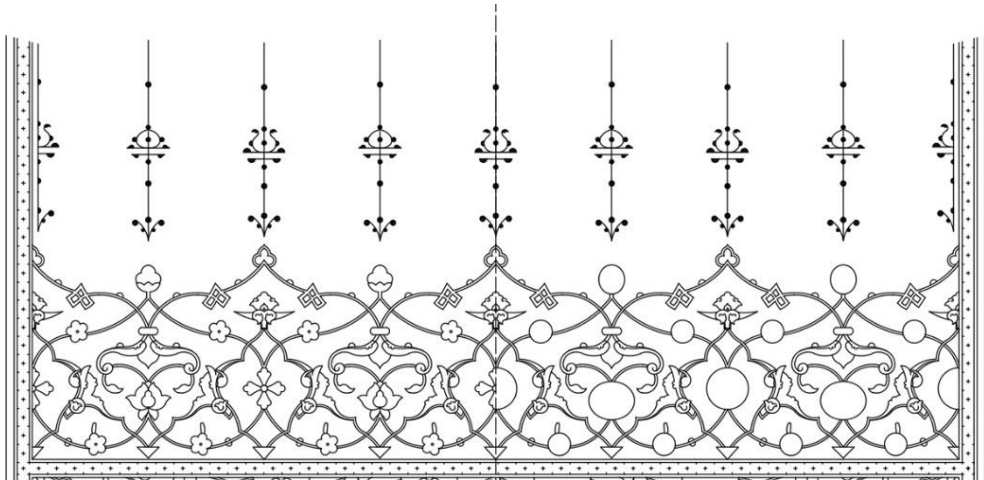
³⁰⁵ Şerefnâme-i İskenderî Kitabı.

formunda tasarlanmış olup yatay olarak sarılma ortabağ motifi ve ½ simetrik sarılma rûmî motifinin oluşturduğu sarı altın zeminli salbek formu ile devam etmektedir. Sarılma rûmî ve hatâyî grubu motiflerinin oluşturduğu kapalı formlar, zemini altın ve lacivert renge ayırır. Altın, sarı ve yeşil olarak kullanılmıştır. Paftalar, hatâyî grubu motifleriyle bezelidir.

İç pervaz; 2 mm enindedir. Başlık ve üst bölümlerini altın iplik ve lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) bezeme çevrelemektedir.



Fotoğraf 115: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 259b



Çizim 33: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 259b

Üst bölüm, 1/8 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Alan, sarılma rûmî ve hatâyî grubu motiflerinin oluşturduğu kapalı formlarla, altın ve lacivert zemin rengine ayrılmıştır. Zemin altını, sarı ve yeşil olarak çaprazlamasına uygulanmıştır. Kubbeli alanın nihayetlendiği altın iplikten merkez yönünde tepelik motifi bulunur. Goncagül motifi ise alanın dışında tığ tabanı olarak yer almaktadır.

Unvan tezhibinde, sarılma rûmî motifleri sarı ve yeşil altındır. Hatâyî grubu motifleri; beyaz, sarı, sülyen, pembe, mavi ve yeşil ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi nokta şeklinde degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan altın ve siyah renk iplik ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Altın iplik üzerindeki düğüm motifinin içerisi siyah renktir.

Tığ, 21 ve 22 mm uzunluğunda sade üslupta tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Dokuz adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 116: TSMK H.758, Unvan Tezhibi, 352b

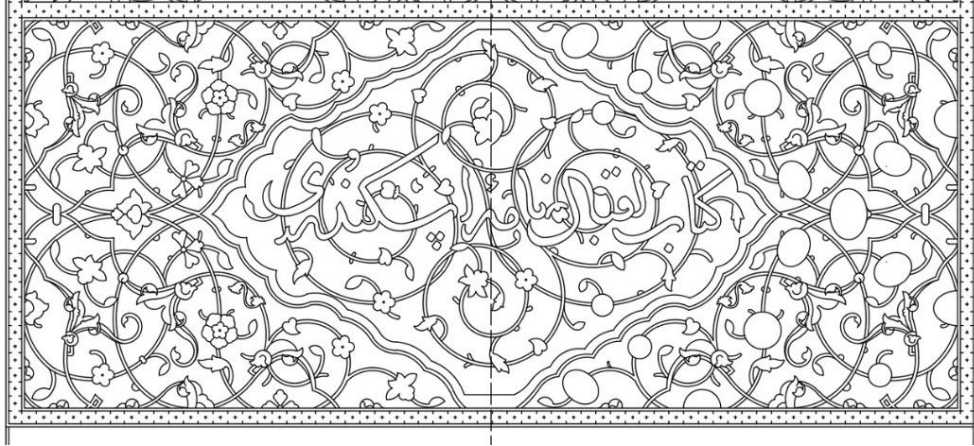
Varak Numarası	352b
Tezhipli Alan Ebadı	111x111 mm
Başlık Ebadı	98 x 40 mm
İç pervaz Ebadı	En: 2 mm
Üst Alan Ebadı	98 x 44 mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Mavi
Tığ	Boy: 22, 20, 18 ve 12 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. Tezhipli sayfada on üç satır metin yer alır.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 117: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Başlık, 352b

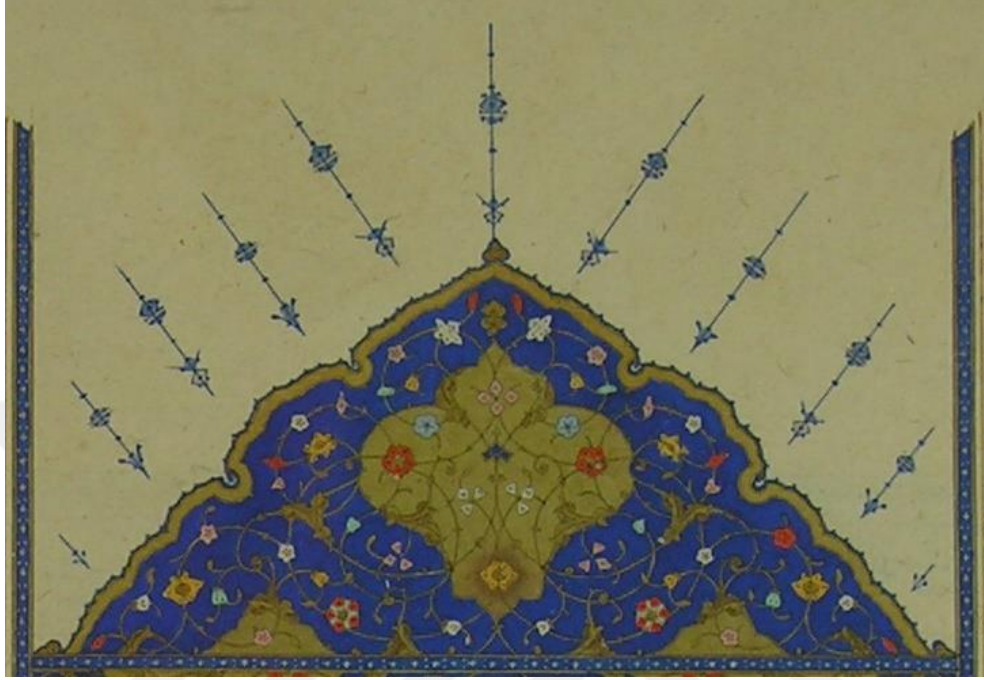


Çizim 34: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Başlık, 352b

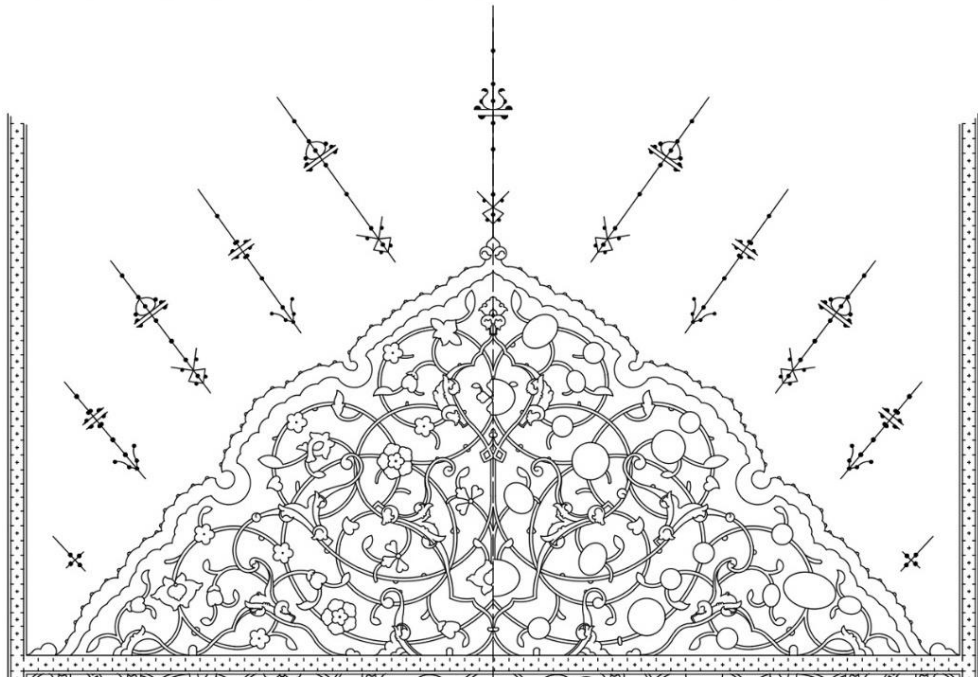
Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, sülüs hat ile üstübeç mürekkebli *Kitâbı İkbâl-nâme*'i *İskenderî*³⁰⁶ başlığı yer alır. Yazı zemini, yeşil renk helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Zemin rengi yeşil altındır. Yazılı alan, lacivert renk cedvel ve altın iplik ile dendanlı olarak şemse formunda tasarlanmıştır. Sarılma rûmî motifi dalların oluşturduğu kapalı formlar, zemini sarı altın ve lacivert zemin rengine ayırmaktadır. Sarılma rûmî motifi sarı ve yeşil altındır. Paftalar, sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.

³⁰⁶ İkbâl-nâme-i İskenderî Kitabı.

İç pervaz; 2 mm enindedir. Başlık ve üst bölümünü, altın iplik ve lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) bezeme çevrelemektedir.



Fotoğraf 118: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 352b



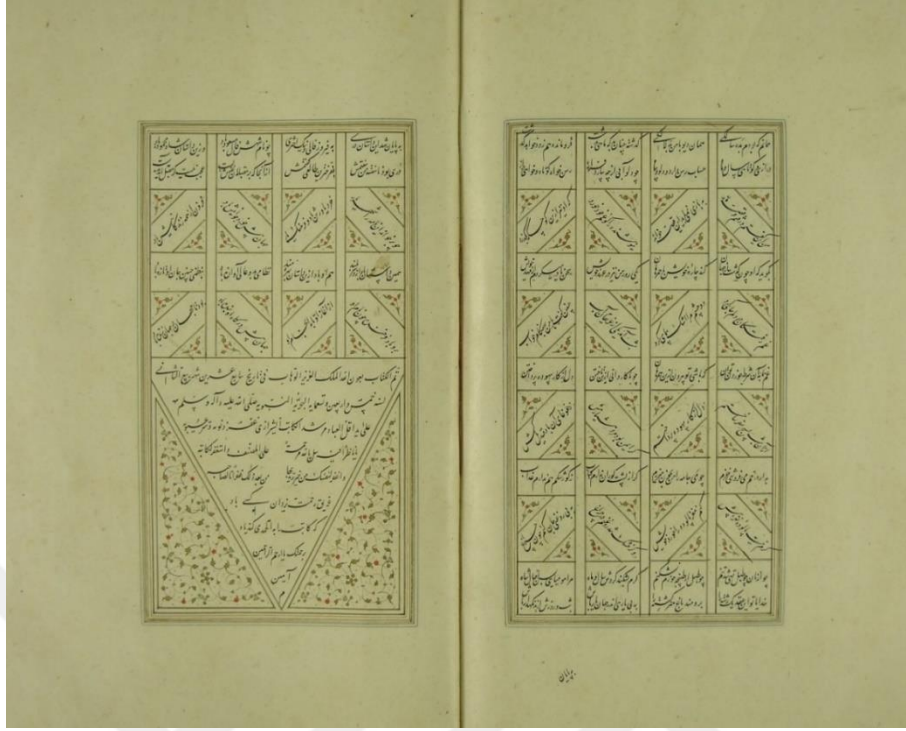
Çizim 35: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 352b

Üst bölüm, 1/2 simetrik olarak tasarlanmıştır. Sarılma rûmî motiflerinin meydana getirdiği kapalı formlar alanı altın ve lacivert zemine bölmektedir. Altın, sarı ve yeşil olarak kullanılmıştır. Altın zemin içerisindeki düğüm motifi içerisi lacivert renge boyanmıştır. Paftalar, sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle müzehheptir.

Unvan tezhibinde, sarılma rûmî motifleri sarı ve yeşil altındır. Hatâyî grubu motifleri; beyaz, sarı, sülyen, pembe, mavi ve yeşil ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisindeki degradeler nokta şeklinde boyanmıştır.

Tezhipli alan altın iplik, altın cedvel ve lacivert renkte çekilen iplik ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerinde nokta konulmuştur.

Tığ; 22, 20, 18 ve 12 mm uzunluğunda, lacivert renkle sade üslupta tasarlanmıştır. Onbir adet tığ bulunmaktadır.



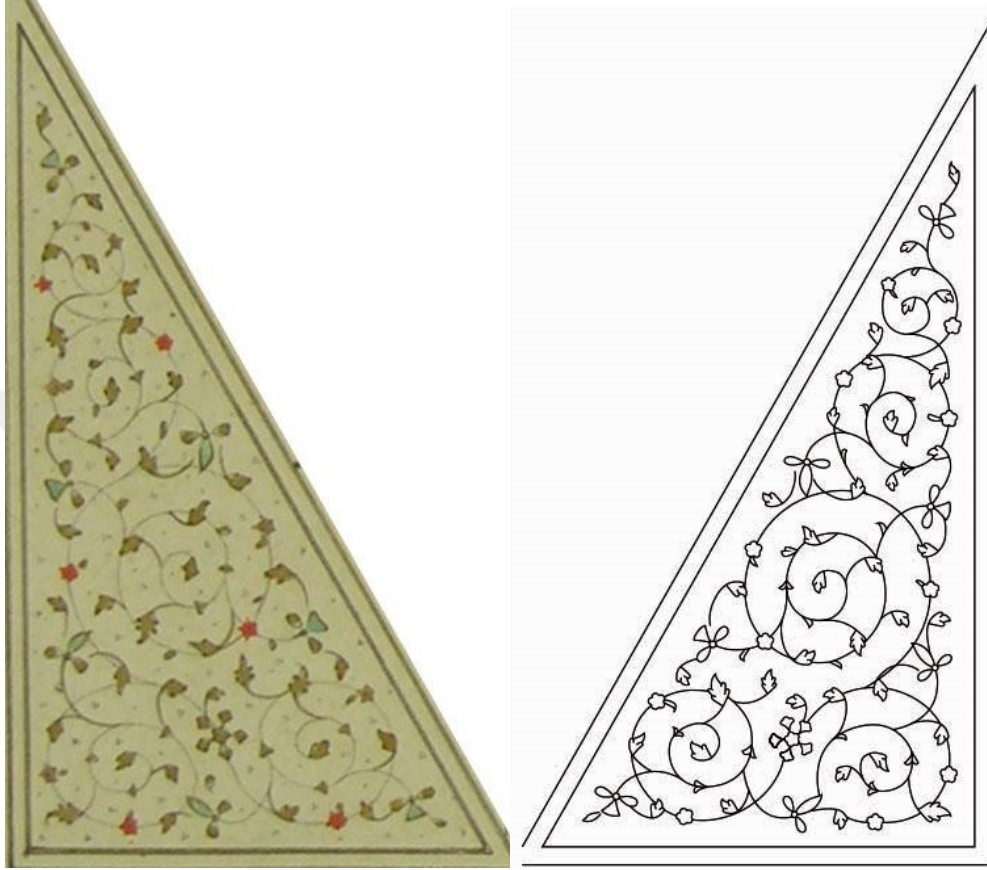
Fotoğraf 119: TSMK H.758, Hâtime Tezhibi, 402a

Varak Numarası	402a
Tezhipli Alan Ebadı	96x82 mm
Motif	Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Kâğıt üzerine uygulanmıştır.
Motif:	Hatâyî: Altın, Sülyen, Yeşil

Sayfa Tasarımı: Hâtime tezhibinin bulunduğu sayfanın başında dört sütun içerisine bölünerek yazılmış beş satır ta'lik metin vardır. İki satır düz yazıdan sonra münavebeli olarak mâil ve düz olarak yazılmıştır. Mâil yazıların üçgen köşe alanları hatâyî grubu motifleriyle süslenmiştir. Zemin, tek ve üç noktalı benek nakışı ile doldurulmuştur.

Tezhip Özellikleri: Hâtime tezhibi, ½ simetrik olarak tasarlanmıştır. Alan, “S” kıvrımı altın helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir. Altın dalların bir tarafına siyah tahrir çekilmiştir. Helezon arasındaki boşluklar lacivert renk tek ve üç noktalı benek nakışı ile hareketlendirilmiştir.

Hâtime tezhibinde, hatâyî grubu motifleri; altın, sülyen ve yeşil ile renklendirilmiştir. Yapraklar altın ile doldurulmuştur.



Fotoğraf 120 - Çizim 36: TSMK H.758, Hâtime Tezhibi, 402a

Değerlendirme

Hamse-i Nizâmi nüshasının 1a sayfasında Yavuz Sultan Selim mührü, 3a sayfasında ise III. Ahmed mührü vardır. 402b sayfasında “*Merhume Şah Sultan*” ibaresi yazılıdır. Bu yazı, eserin ilk sahibinin I. Selim’in kızı ve Kanuni Sultan Süleyma’nın kız kardeşi Şah Sultan olduğunu bildirir.

Yazma dört sütun içerisine bölünerek yazılmıştır. İç iki sütun içerisinde arabaşlık, bölüm sonlarında köşelik³⁰⁷ vardır. Arabaşıklar kâğıt üzerine lacivert renk mürekkeple yazılmış, zemini hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Bölüm sonlarındaki köşelik alanları sadece hatâyî grubu motifleriyle süslüdür. Altın dallar üzerindeki motifler; altın ve sülyen ile renklendirilmiştir. Her iki alanın zemin boşukları tek ve üç benek nakşî motifleriyle doldurulmuştur.

Eser, 1538 tarihinde dönemin meşhur Şirazlı hattatı Mürşid el-Kâtib eş-Şirâzî (1520-1552) tarafından istinsah edilmiştir. Tezhipli alanlarda müzehhib bilgisi mevcut değildir ancak 383a sayfadaki minyatürde dönemin hem müzehhibi hem de musavviri Şirazlı Hüseyin Müzehhib³⁰⁸’in imzası bulunmaktadır. Sanatçının minyatür çalışmaları, bir önceki katalogda belirttiğimiz (H.760) Mahmud müzehhip ile neredeyse tıpatıp aynı şekilde uygulanmıştır³⁰⁹. Bu iki çalışmanın tezhiplerini incelendiğimizde de benzer tasarımların mükerrer uygulandığını görülmektedir.

Tezhipli alanlar istisah tarihine uygun olup erken Safevi Şiraz üslûbunu göstermektedir. Serlevha tezhibi kompozisyonu enlemesine ve boylamasına bölümlere ayrılmış, dış pervaz dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Unvan tezhipleri üst bölümleri ise düz, dendanlı ve kubbeli olmak üzere üç şekilde de uygulanmıştır. Hâtîme tezhibi üçgen alanlar içerisinde yer alır.

Pafta zeminleri altın ve lacivert ile dengelenmiş olup altın; sarı ve yeşil olarak iki farklı tonda kullanılmıştır. İç pervaz, 1b-2a ve 34b sayfası tezhipli alanlarda (+),(-

³⁰⁷ Cedvelle düzenlenen iç kısımda oluşan üçgen alanlara muska koltuk veya köşelik denilir. Bakınız: İlhan Özkeçeci, Şule Bilge Özkeçeci, *Türk Sanatında Tezhip*, İstanbul 2007, s.170.

³⁰⁸ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.150-151.

³⁰⁹ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.143.

) ince süsleme ve zencerek ile sağlanmıştır. Diğer unvan tezhiplerinde sadece (+),(-) ince süsleme vardır.

Tezhipli alanlarda, sade ve sarılma rûmî motifinin yanı sıra hurde rûmî motifi de yoğun olarak kullanılmıştır. Ancak sencide rûmî motifi kullanımı sadece 34b sayfası başlık bölümde görülür. Bulut motifi kullanımı önceki tarihli incelenen örneklerle göre biraz daha artmış; 1b-2a, 34b ve 124b sayfalarında yoğun olarak tercih edilmiştir. Tığ tezyinatı sade üsluptadır.

Serlevha tezhibi dış pervaz tezhibi tasarımı, 34b sayfası üst bölüm tezhibinde birebir uygulanmıştır. Bu tasarımın benzerleri *katalog 3* (H.760) ve *katalog 5* (H.756) 'de incelen eserlerde vardır. Ayrıca TSMK H.765, TSMK H.756 ve Masterpieces of Astan Quds Ravazi 187 envanter numaralı eserlerde de görülür³¹⁰.

188b üst bölüm tasarımı birebiri *katalog 3*'te (H.760) uygulanmıştır. Ayrıca TİEM 2052'de benzer tasarım vardır³¹¹.

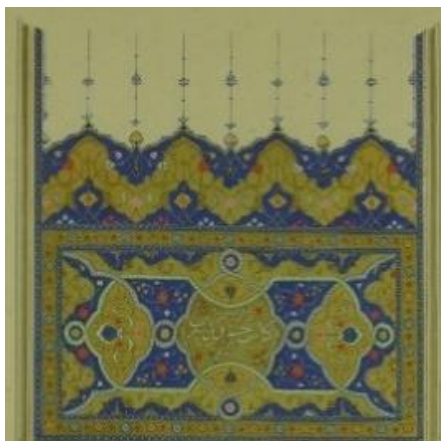
34b sayfasındaki unvan tezhibi başlık bölümünde pafta, hendesi olarak düzenlenmiştir. Bu tasarımın benzerleri *katalog 1* (H.1485), *katalog 3* (H.760) ve *katalog 5* (H.756) envanter numaralı eserlerde vardır. Ayrıca TSMK H.765, TSMK H.1516, TSMK R.871 ve SGA S1986.82 envanter numaralı eserlerde de benzer tasarım bulunmaktadır³¹².

İncelen eser ile TSMK H.765 (945/1538) envanter numaralı eserin tezhipli sayfa tasarımları aynı uygulanmıştır. Tasarımlarda zemin renkleri ve bazı motif değişikliği ile farklılıklar oluşturulmuştur. Bu durum her iki eserinde birbiriyle bağlantılı olduğunu, imzası bulunmamasına rağmen H.765 *Hamse-i Nizâmî* eserin tezhiplerinin de Şirazlı Hüseyin Müzehhip tarafından veya aynı atölyede üretildiği ihtimalini ortaya koymaktadır.

³¹⁰ Bakınız: Katalog 3, Değerlendirme.

³¹¹ Bakınız: Katalog 3, Değerlendirme.

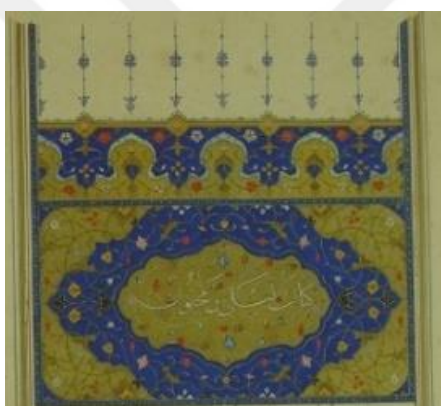
³¹² Bakınız: Katalog 1, Değerlendirme.



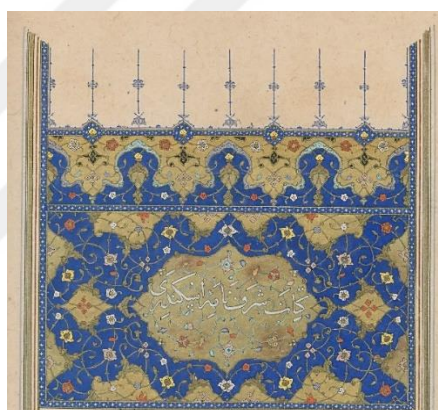
Fotoğraf 121: H.758, 945/1538, 34b



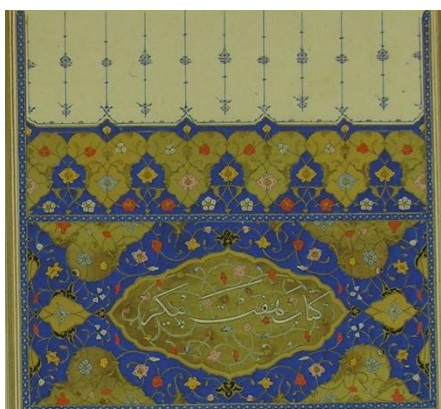
Fotoğraf 122: H.765, 945/1538 33b



Fotoğraf 123: H.758, 945/1534, 124b



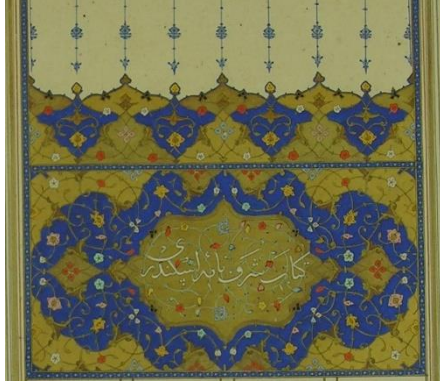
Fotoğraf 124: H.765, 945/1538, 254b



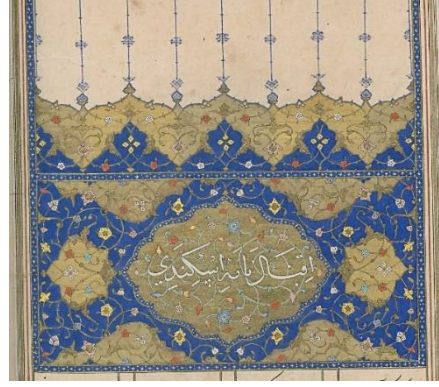
Fotoğraf 125: H.758, 945/1534, 188b



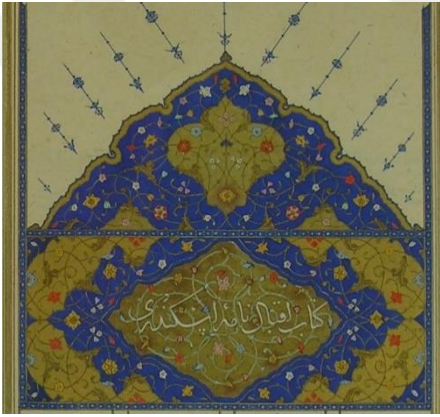
Fotoğraf 126: H.765, 945/1538, 120b



Fotoğraf 127: H.758, 945/1534, 259b



Fotoğraf 128: H.765, 945/1538, 349b



Fotoğraf 129: H.758, 945/1534, 352b



Fotoğraf 130: H.765, 945/1538, 184b

Diğer tezhipli eserlerdeki bezerlikler aşağıda gösterilmektedir.



Fotoğraf 131: H.758, 945/1534.188b



Fotoğraf 132: Quds Ravazi 136, 2b³¹³

³¹³ Mahdi Simriz, Mahdi Sahragard, *Masterpieces of Astan Quds Razavi Library&Museum Quran Manuscript Collection*, s.275.

KATALOG 5

Envanter Numarası: Hazine 756³¹⁴

Eser Adı: Hamse-i Nizâmî

İstinsah Tarihi: 951/1544

İstinsah Yeri: -

Müellifi: Nizâmî-i Gencevî

Hattatı: Muhammed Kıvâm el-Kâtîb Şîrâzî

Yazı Çeşidi: Ta'lik

Müzehhibi: -



Eser Ebadi

Cild: 330x205 mm

Sayfa: 330x205 mm

Yazı Sahası: 192x96 mm

Sırt: 45 mm

Sayfa Sayısı: 370

Satır Sayısı: 21

Malzeme Özellikleri

Kâğıt: Nohudî renkte, âharlı **Mürekkep:** İs, üstübeç, lacivert

Mühür ve Temellük Kayıtları

Eserin 2a sayfasında III. Ahmed'in tuğralı mührü yer almaktadır.



Şah Ahmed bin Mehmed
han el-muzaffer dâimâ.

Cild Kapağı Özellikleri: Koyu kahverengidir. Kapaklar, iç alan ve pervaz bölümlerinden oluşmaktadır. İç alan bulut, rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle; kartuşlu pervaz ise sadece hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.

Tezhipli Sayfalar: 1b-2a, 30b, 117b, 175b, 241b, 352b, 370a.

³¹⁴ Fehmi Ethem Karatay, *Farsça Yazmalar Kataloğu*, No.451; Lale Uluç, "A Persian Epic, Perhaps for the Ottoman Sultan", *Metropolitan Museum Journal*, S.29, 1994, s.57-69; Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.143-149; Lale Uluç, "Veziri Azam Sinan Paşa'dan Gelen Kitaptır-Sene 999", *Gelenek, Kimlik, Bireşim: Kültürel Kesişmeler ve Sanat; Günsel Renda'ya Armağan*, Ankara 2011, s.245-253.

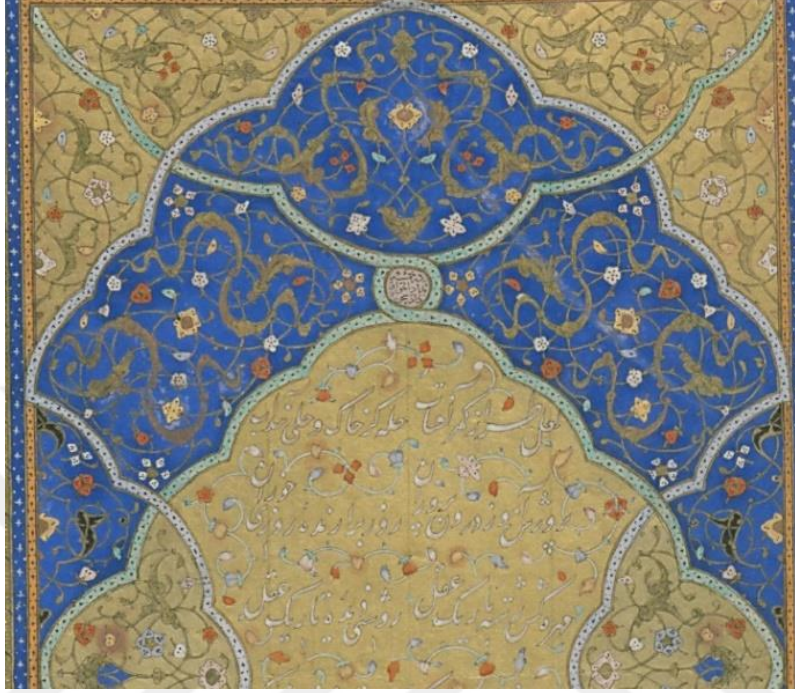


Fotoğraf 133: TSMK H.756, Serlevha Tezhibi, 1b-2a

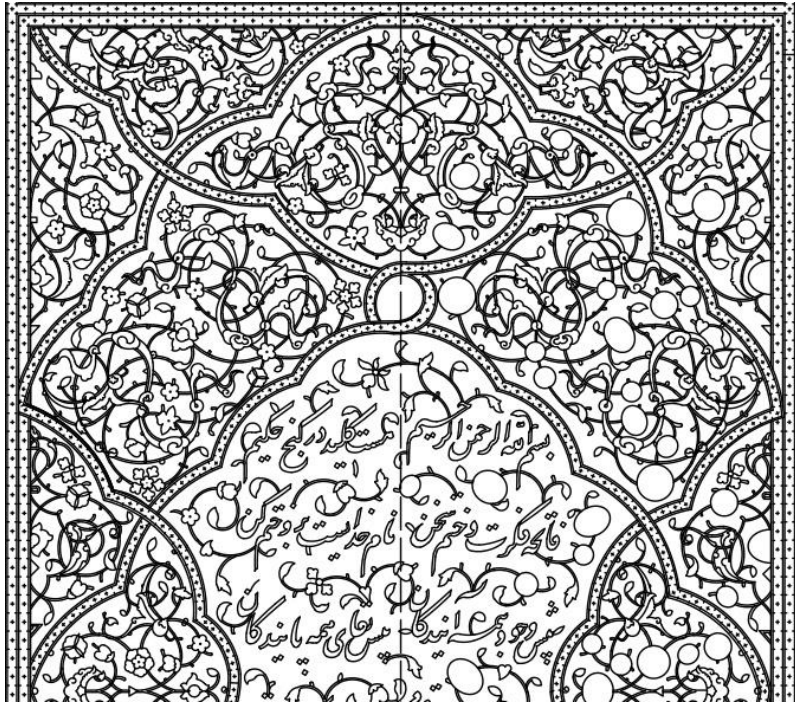
Varak Numarası	1b-2a
Tezhipli Alan Ebadı	166x310 mm
İç Alan Ebadı	142 x 78 mm
Koltuk Ebadı	13 x 80 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 7 mm
Dış Pervaz Ebadı	En: 28 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Yeşil
	Motif: Rûmî: Altın, Siyah
	Bulut: Altın
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 40, 28 ve 6 mm

Sayfa Tasarımı: Karşılıklı sayfalarda serlevha tezhibi yer almaktadır.

Tezhip Özellikleri: Serlevha tezhibi; iç alan, koltuk, iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 134: TSMK H.756, Serlevha Tezhibi İç Alan, 1b-2a



Çizim 37: TSMK H.756, Serlevha Tezhibi İç Alan, 1b-2a

İç alan; ¼ simetrik olarak tasarlanmıştır. Paftalar, 1,5 mm eninde mavi ve yeşil zemin üzerine siyah renk (+),(-) süsleme ile oluşturulmuştur. Alanın orta kısmında, sarı altın zemin içerisinde üstübeç mürekkep kullanılarak ta'lik hat ile metin yer alır. Yazı zemini, serbest yeşil renk helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Yazılı alanın üst ve alt kısmındaki daire alanların içerisinde yazı yer almaktadır. 1b sayfası üst tarafında *Ân şeyh Nizâmî ki bidâd dünyâd-i sühen*³¹⁵, alt tarafında *Tâ ender ruh-i sühen endaht nikâb*³¹⁶, 2a sayfasının üst tarafında *Der Hamse bidâd el-hak-u dâd-i sühen*³¹⁷, alt tarafında *Der ma'raz-i u kes nekuned yâd-i sühen*³¹⁸ yazılıdır.

Ta'lik metnin yer aldığı alanın sağ ve sol kısmındaki yeşil altınlı zemin, ½ simetrik sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle müzehheptir. Ortabağ motifinin içerisi lacivert renkle boyanmıştır. Köşelerdeki sarı altın paftalar ise sade rûmî, sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle tasarlanmıştır.

Metnin sağ ve sol kısmındaki lacivert paftada hurde rûmî ve hatâyî grubu motifleri yer almaktadır. Altın hurde rûmî motifinin zemini siyah renktir. Devamındaki lacivert zeminli pafta; bulut, sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle oluşturulmuştur. Son lacivert pafta ise ½ simetrik sarılma rûmî, bulut ve hatâyî grubu motifleriyle müzehheptir.



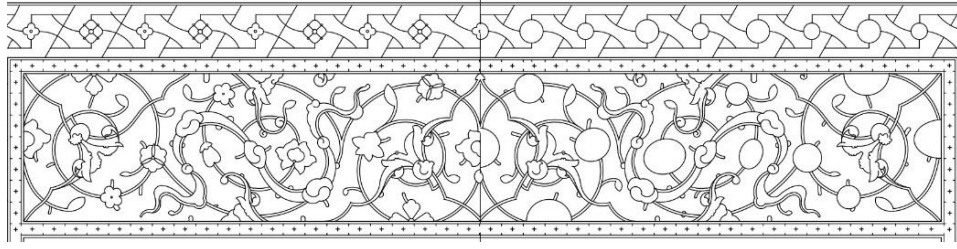
Fotoğraf 135: TSMK H.756, Serlevha Tezhibi Koltuk, 1b-2a

³¹⁵ O şeyh Nizâmî ki sözün temelini attı.

³¹⁶ Sözün çehresine öyle bir nikap çekti ki.

³¹⁷ Gerçekten de Hamse'de o sözün hakkını verdi.

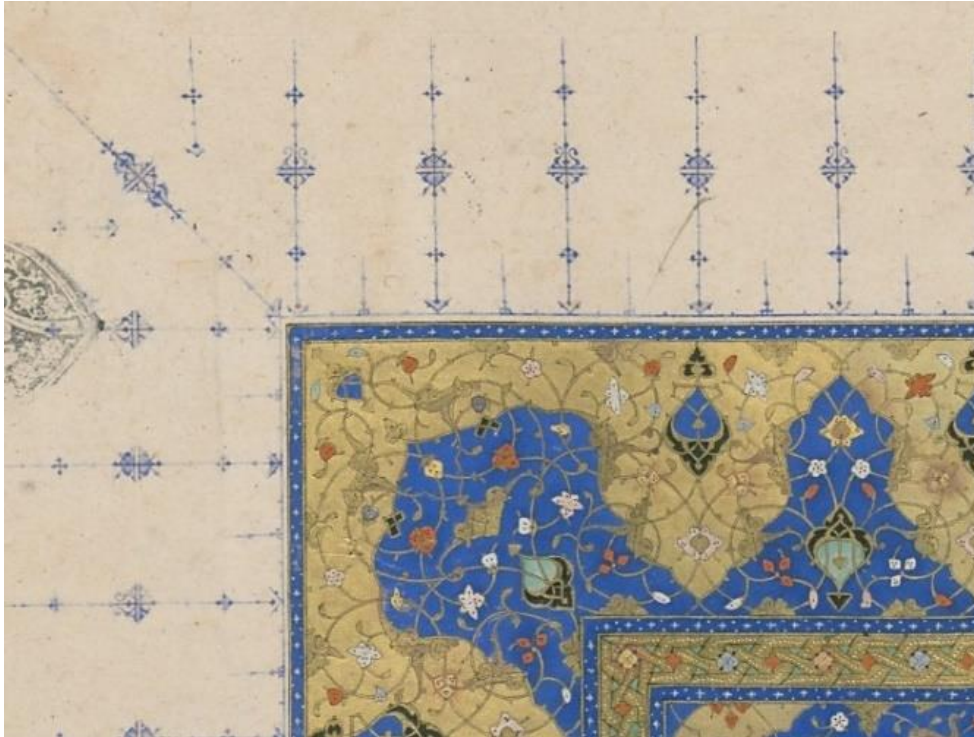
³¹⁸ Onun meclisinde-önünde kimse sözün yâdını edemez-karşısında kimse konuşamaz.



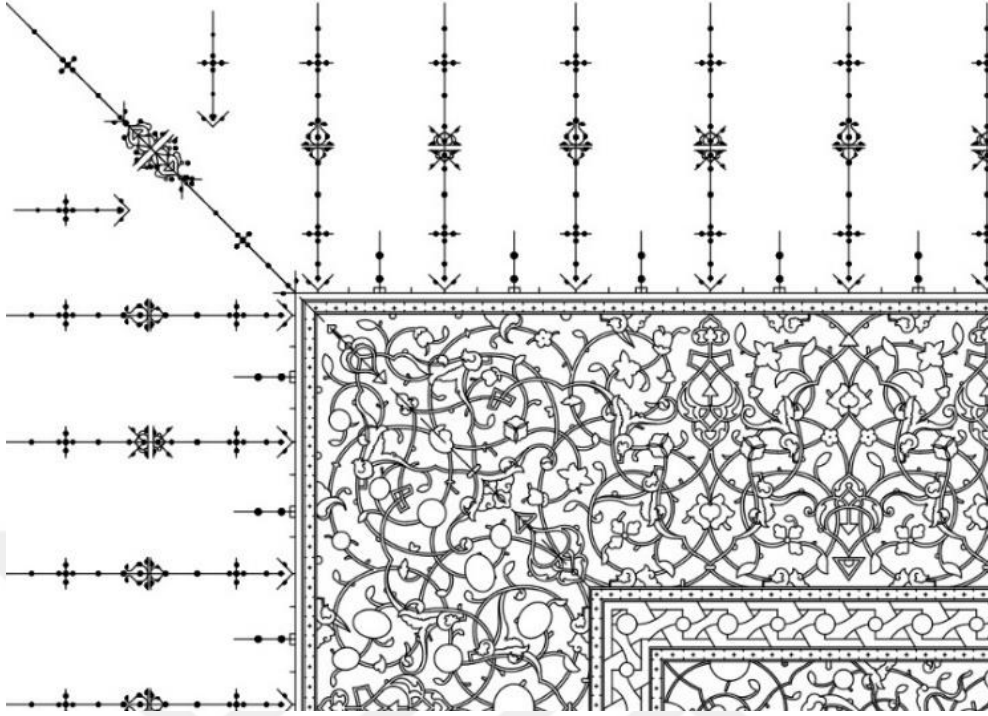
Çizim 38: TSMK H.756, Serlevha Tezhibi Koltuk, 1b-2a

Koltuk; $\frac{1}{2}$ simetrik olarak tasarlanmıştır. Merkezden ve köşelerden çıkışlı sarılma rûmî motifinin meydana getirdiği kapalı formun zemini yeşil altındır. Lacivert zemin içerisinde ise “S” helezon altın bulut ve sarılma rûmî motifi yer almaktadır. Bulut ve rûmî motifleri, sarı ve yeşil altındır. Paftalar, hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.

İç pervaz; 2 mm eninde altın ipliklerle çevrili lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) süsleme ve 5 mm eninde altın üzerine zencerek ile tezyinatlıdır. Zencereğin üçgen noktaları yeşil; orta alanlar ise münavebeli olarak sülyen, sarı ve mavi renktir. Altın üzerine iğne perdahı uygulanmıştır.



Fotoğraf 136: TSMK H.756, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 1b-2a



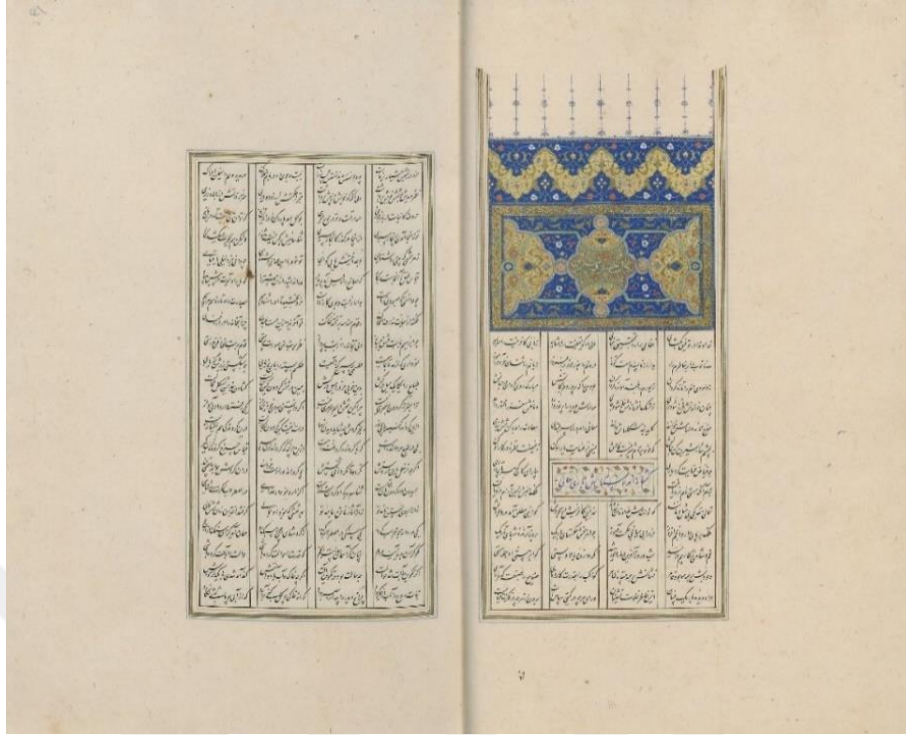
Çizim 39: TSMK H.756, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 1b-2a

Dış pervaz; enine simetrlili düz olarak tasarlanmıştır. Altın iplik üzerindeki sarılma rûmî motifleri; alanı, merkez yönünde lacivert, tığ yönünde sarı ve yeşil altın zemin rengine ayırmaktadır. Hurde ortabağ motiflerinin zemini siyah, meydana getirdiği kapalı formlar ise yeşil ve lacivert renkle boyanmıştır. Paftalar, sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.

Serlevha tezhibinde; bulut ve rûmî motifleri, sarı ve yeşil altındır. altın dallar üzerindeki hatâyî grubu motifleri; beyaz, sarı, sülyen, mavi, pembe ve yeşil ile renklendirilmiştir. Motifler nokta şeklinde degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan içten dışa doğru 2 mm eninde altın iplik, lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) süsleme ve lacivert renkte çekilen kuzu ile düz olarak sınırlandırılmıştır.

Tığ; 40, 28 ve 6 mm uzunluğunda rûmî motifi ve sade üslupta tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Her bir sayfada 81 adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 137: TSMK H.756, Unvan Tezhibi, 30b

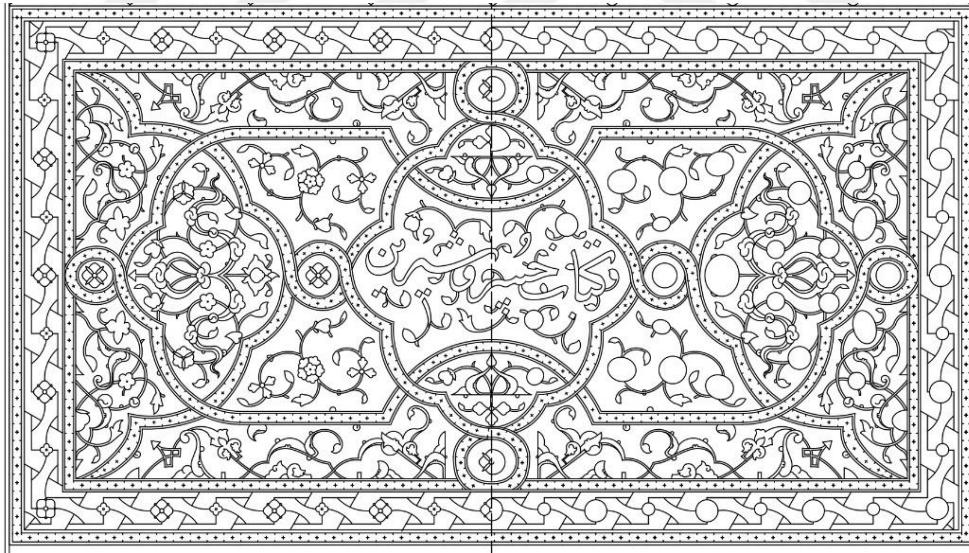
Varak Numarası	30b
Tezhipli Alan Ebadı	108x114 mm
Başlık Ebadı	84 x 42 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 10 mm
Üst Alan Ebadı	98 x 26 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın
	Bulut: Altın
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 28 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. Tezhipli sayfada on üç satır metin yer alır.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 138: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Başlık, 30b

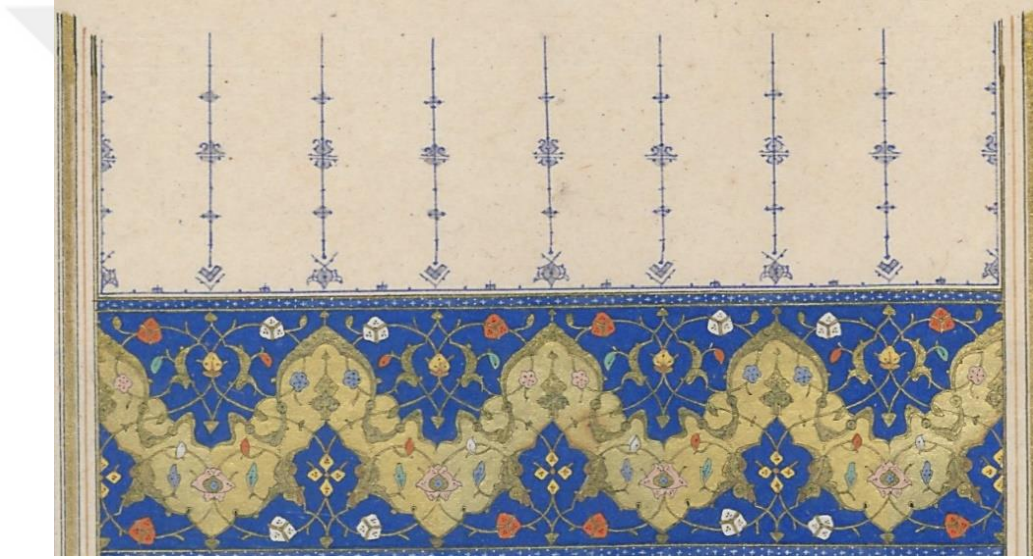


Çizim 40: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Başlık, 30b

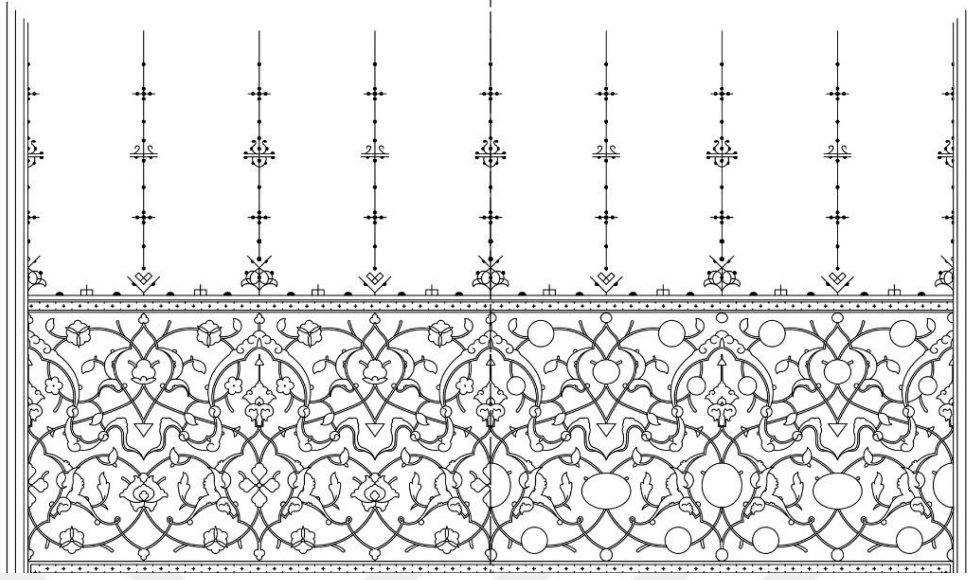
Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, sülüs hat ile üstübeç mürekkebli *Kitâbı Hüsrev ve Şîrîn*³¹⁹ başlığı yer alır. Yazı zemini, serbest yeşil renk helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle

³¹⁹ Hüsrev ve Şîrîn kitabı.

bezelidir. Zemin rengi yeşil altındır. Paftalar, 1,5 mm eninde mavi ve yeşil zemin üzerine siyah renk (+),(-) süsleme ile hendesi olarak oluşturulmuştur. Yazılı alanın alt ve üst bölümündeki sarı altınlı paftanın içerisinde, ½ simerik ortabağ ve hatâyî grubu motifi yer almaktadır. Ortabağ motifi içerisi lacivert renge boyanmıştır. Daire formundaki alanlarda ise tek penç motifi bulunmaktadır. Yarım daire içerisindeki sarı altın pafta ½ simetrik bulut ve hatâyî grubu motifleriyle müzehheptir. Devamındaki yeşil altın paftalar ise sade rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Lacivert zeminli paftalarda, serbest hatâyî grubu motifi ile sade ve sarılma rûmî motifi bulunmaktadır.



Fotoğraf 139: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 30b



Çizim 41: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 30b

İç pervaz; 1,5 mm eninde altın iplikli lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) süsleme ve 4 mm eninde altın zeminli zencerek ile tezyinatlıdır. Zencereğin üçgen noktaları yeşil; orta alanlar ise münavebeli olarak sülyen, sarı ve mavi renktir. Altın üzerine iğne perdahı uygulanmıştır.

Üst bölüm, 1/8 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Bulut, sarılma rûmî ve hatâyî grubu motiflerinin oluşturduğu kapalı form alanı, altın ve lacivert zemin rengine ayırmaktadır. Altın, münavebeli sarı ve yeşil olarak uygulanmıştır. Tığ yönündeki lacivert zeminde ½ simetrik sade rûmî motifi yer almaktadır. Paftalar, hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.

Unvan tezhibinde, bulut ve rûmî motifleri, sarı ve yeşil altındır. Hatâyî grubu motifleri; beyaz, sarı, sülyen, pembe, mavi ve yeşil ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi nokta şeklinde degradeli olarak boyanmıştır.

Tezhipli alan, altın iplik, lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) süsleme ve lacivert renk kuzu ile düz olarak sınırlandırılmıştır.

Tığ, 28 mm uzunluğunda, rûmî motifi ve sade üslupta tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Dokuz adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 140: TSMK H.756, Unvan Tezhibi, 117b

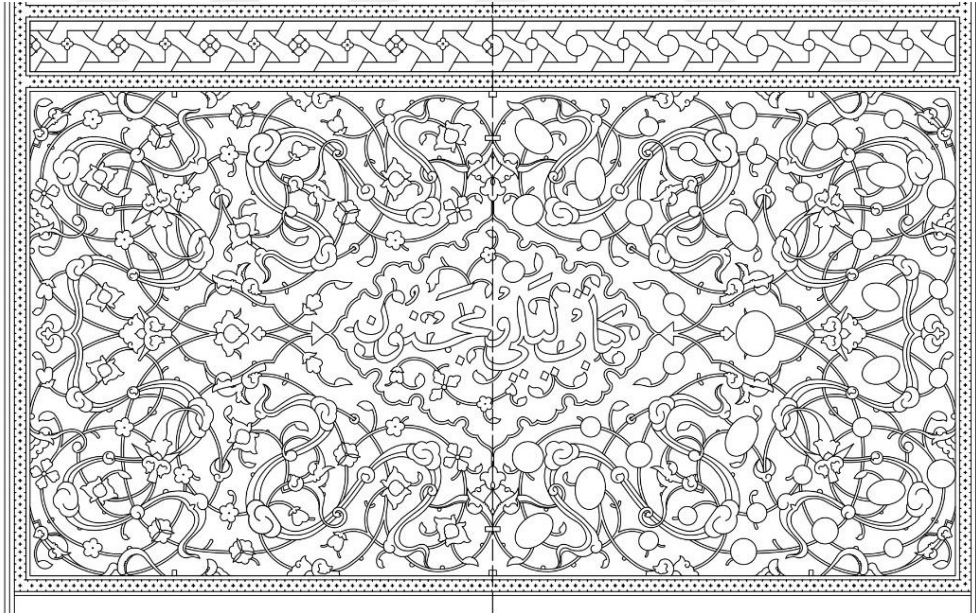
Varak Numarası	117b
Tezhipli Alan Ebadı	107x110 mm
Başlık Ebadı	94 x 48 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 7 mm
Üst Alan Ebadı	92 x 22 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın
	Bulut: Altın
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 22 ve 24 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. Tezhipli sayfada on dört satır metin yer alır.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



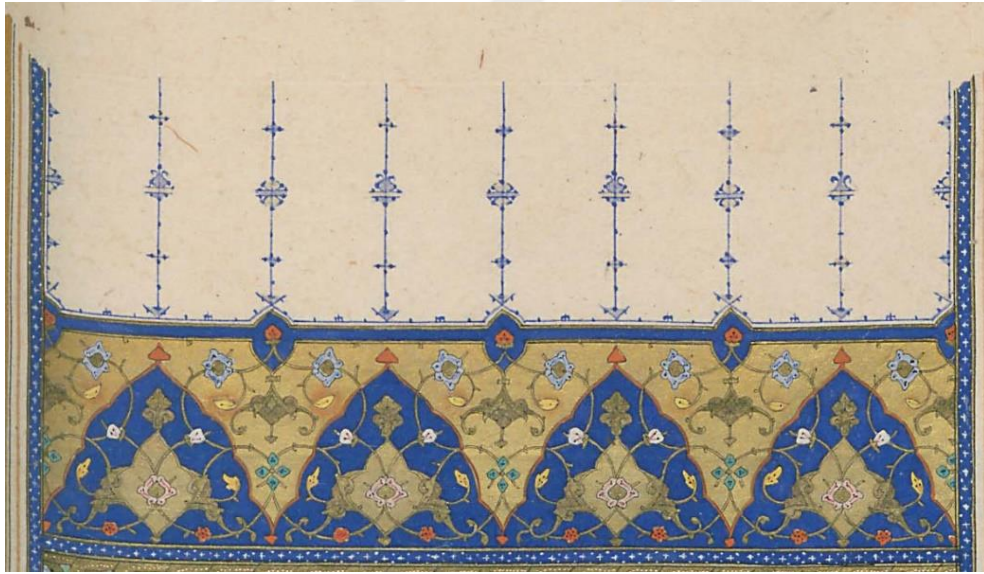
Fotoğraf 141: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Başlık, 117b



Çizim 42: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Başlık, 117b

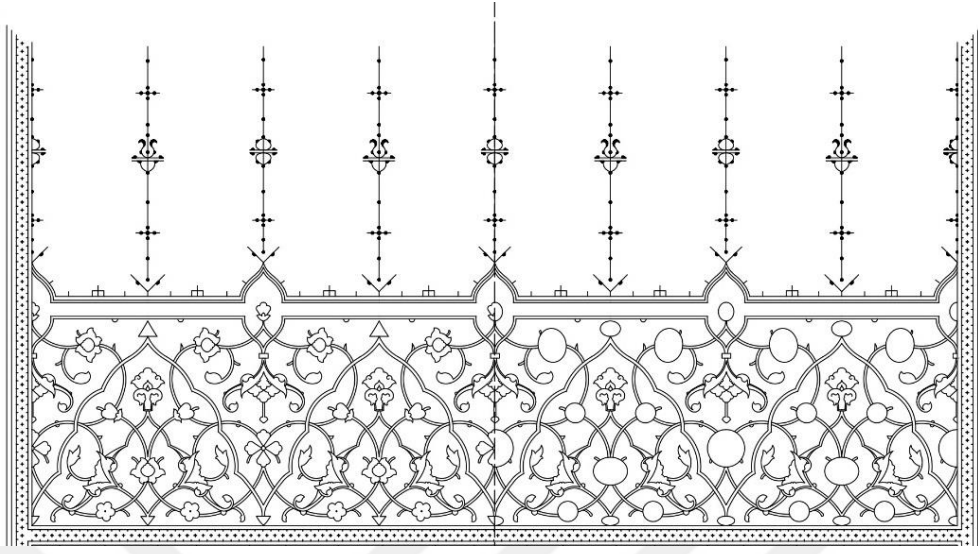
Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, sülüs hat ile üstübeç mürekkebli *Kitâbı Leylâ ve Mecnûn*³²⁰ başlığı yer alır. Yazı zemini, serbest yeşil renk helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Zemin rengi sarı altındır. Yazı alanı, altın dendan ile şemse formunda sınırlandırılmış ve devamında ½ simetrik sarılma rûmî motifleriyle yeşil altınlı salbek formu oluşturulmuştur. Lacivert zemin rengi ağırlıklı alanda, bulut motifi, sarılma rûmî motifi ve hatâyî grubu motifleri yer almaktadır.

İç pervaz; 7 mm enindedir. Başlık ve üst bölümü 2 mm eninde altın iplikli lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) süsleme çevrelemektedir. Başlık bölümünden üst bölümüne geçişte 5 mm eninde zencerek bulunmaktadır. Zencereğin üçgen noktaları yeşil; orta alanlar ise münavebeli olarak sülyen, sarı ve mavi renktir. Altın üzerine iğne perdahı uygulanmıştır.



Fotoğraf 142: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 117b

³²⁰ Leylâ ve Mecnûn Kitabı.



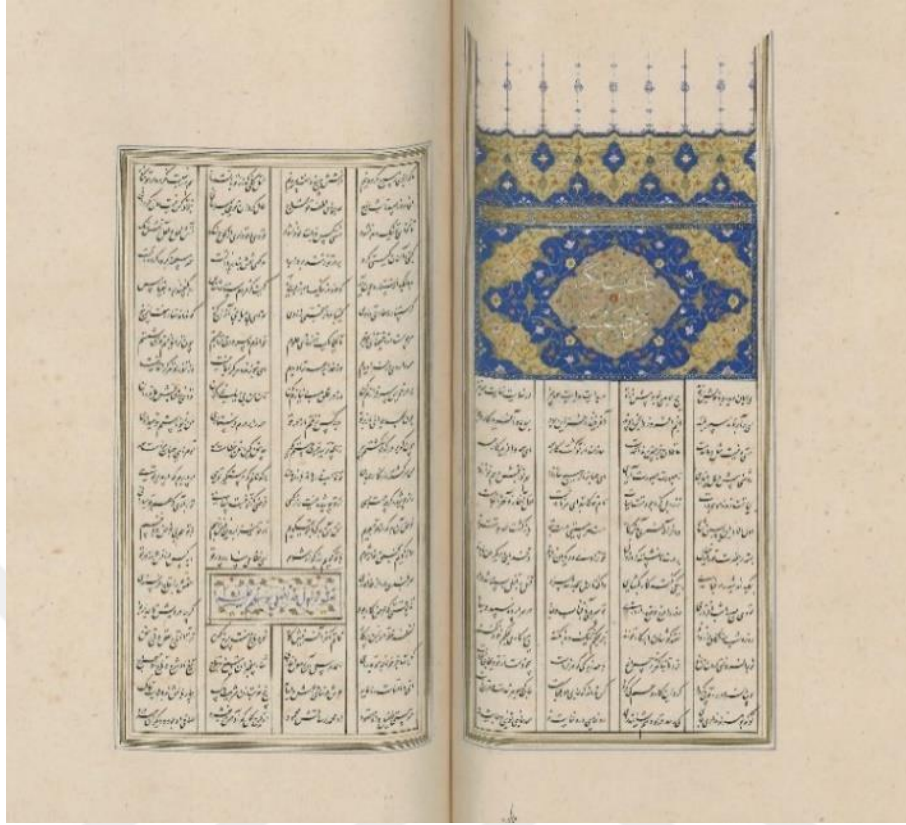
Çizim 43: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 117b

Üst bölüm, 1/8 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Sülyen renk dendanlı iplik; alanı, merkez yönünde lacivert, tığ yönünde sarı altın zemin rengine ayırmaktadır. Lacivert zemin içerisinde $\frac{1}{2}$ simetrik sarılma rûmî motiflerinin oluşturduğu kapalı formun zemini yeşil altındır. Üst alanın nihayetlendiği iplikten merkez yönünde altın sarılma tepelik motifleri bulunmaktadır. Tığ yönünde ise goncagül motifleri cedveli keserek lacivert zeminde dendanlı alan oluşturmuştur. Paftalar, hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.

Unvan tezhibinde, bulut motifleri sarı altın; rûmî motifleri ise sarı ve yeşil altındır. Hatâyî grubu motifleri; beyaz, sarı, sülyen, pembe, yeşil ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi nokta şeklinde degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan altın iplik ve lacivert renk kuzu ile düz ve dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerine nokta konulmuştur.

Tığ, 22 ve 24 mm uzunluğunda sade üslupta tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Dokuz adet tığ bulunmaktadır.

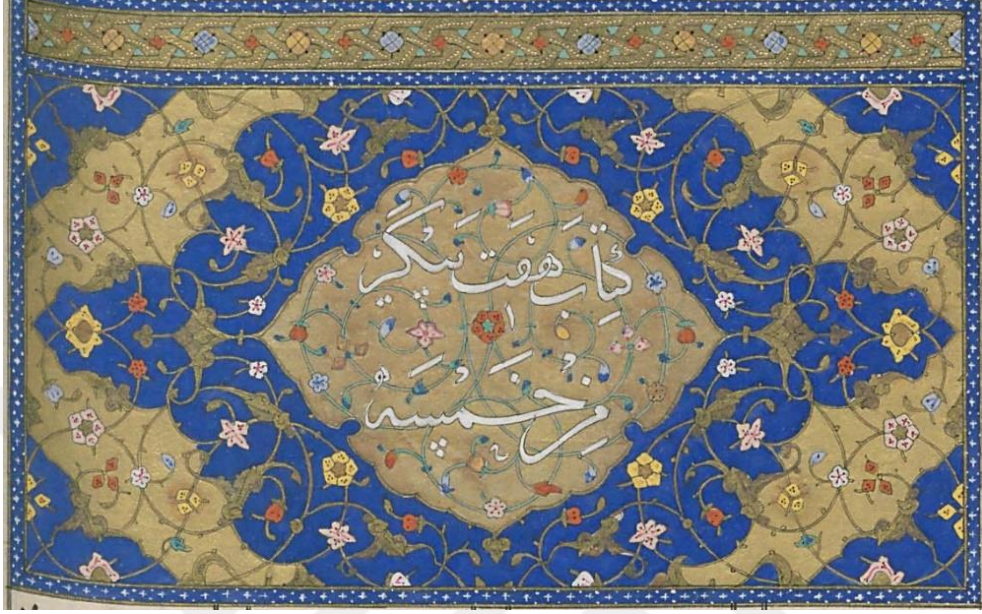


Fotoğraf 143: TSMK H.756, Unvan Tezhibi, 175b

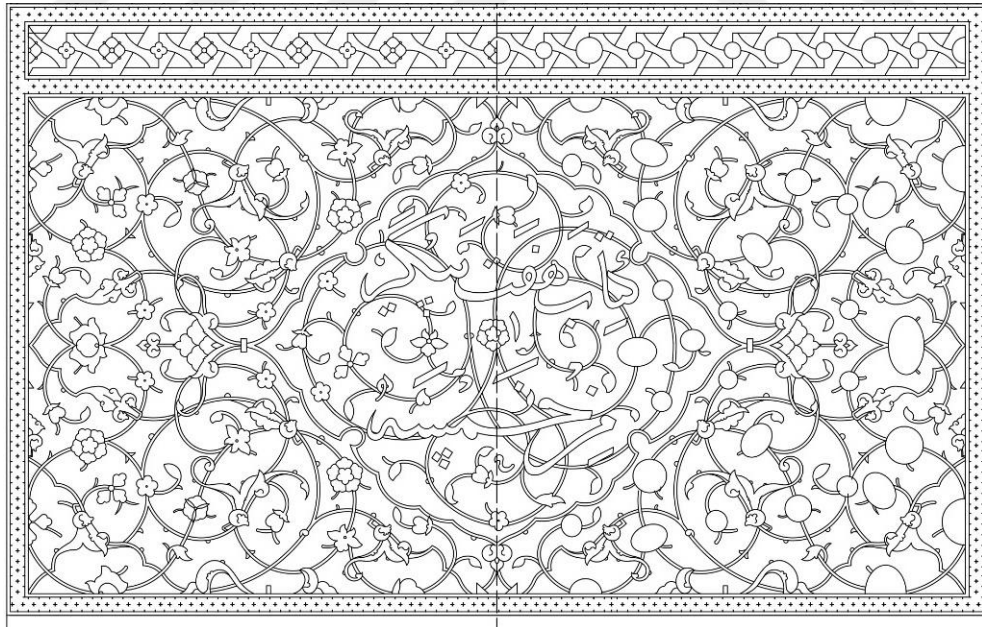
Varak Numarası	175b
Tezhipli Alan Ebadı	108x116 mm
Başlık Ebadı	92 x 48 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 7 mm
Üst Alan Ebadı	94 x 22 mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 26 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. Tezhipli sayfada on üç satır metin yer alır.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



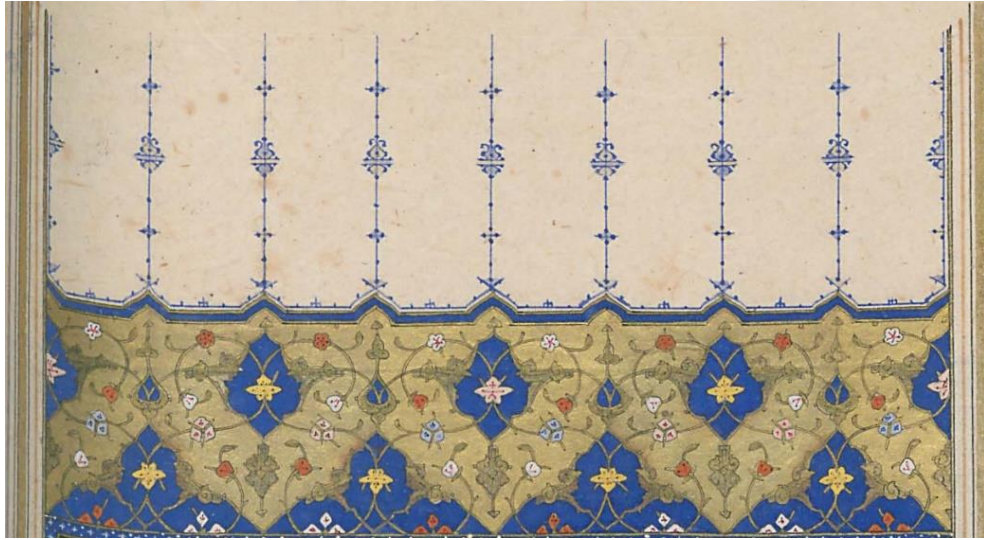
Fotoğraf 144: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Başlık, 175b



Çizim 44: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Başlık, 175b

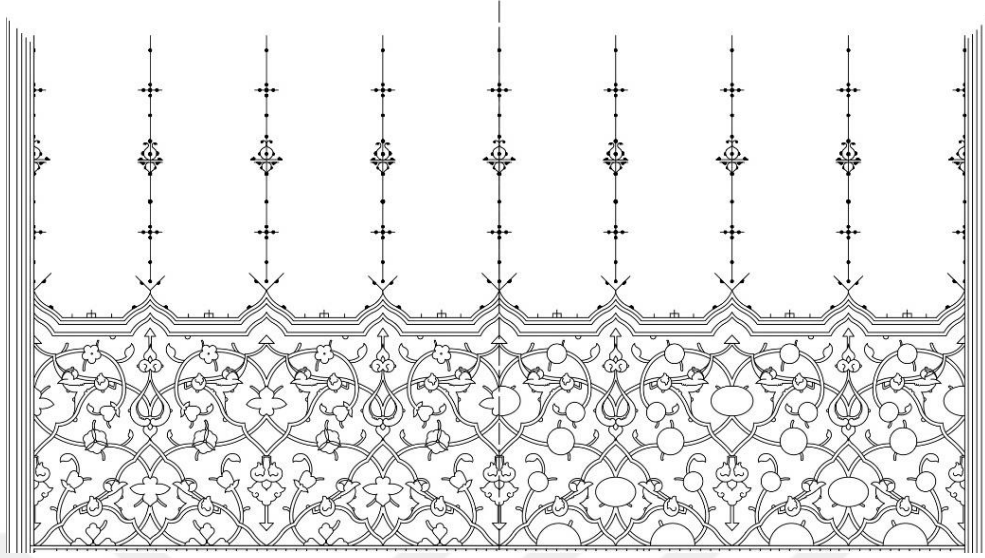
Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, sülüs hat ile üstübeç mürekkebli *Kitâbı Heft Paykar Min Hamse*³²¹ başlığı yer alır. Yazı zemini, yeşil renk helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Zemin rengi altındır. Yazılı alan, altın iplikle dendanlı olarak şemse formunda tasarlanmış olup dikey ve yatay olarak sarılma tepelik motifleri ile devam etmektedir. Sarılma rûmî ve hatâyî grubu motiflerinin oluşturduğu kapalı formlar, zemini yeşil altın ve lacivert renge ayırır. Paftalar, hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.

İç pervaz; 7 mm enindedir. Başlık ve üst bölümü 2 mm eninde altın iplik ve lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) süsleme çevrelemektedir. Başlık bölümünden üst bölümüne geçişte 5 mm eninde zencerek bulunmaktadır. Zencereğin üçgen noktaları yeşil; orta alanlar ise münavebeli olarak sülyen, sarı, sülyen ve mavi renktir. Yeşil altın üzerine iğne perdahı uygulanmıştır.



Fotoğraf 145: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 175b

³²¹ Hamse'den Heft Peyker Kitabı.



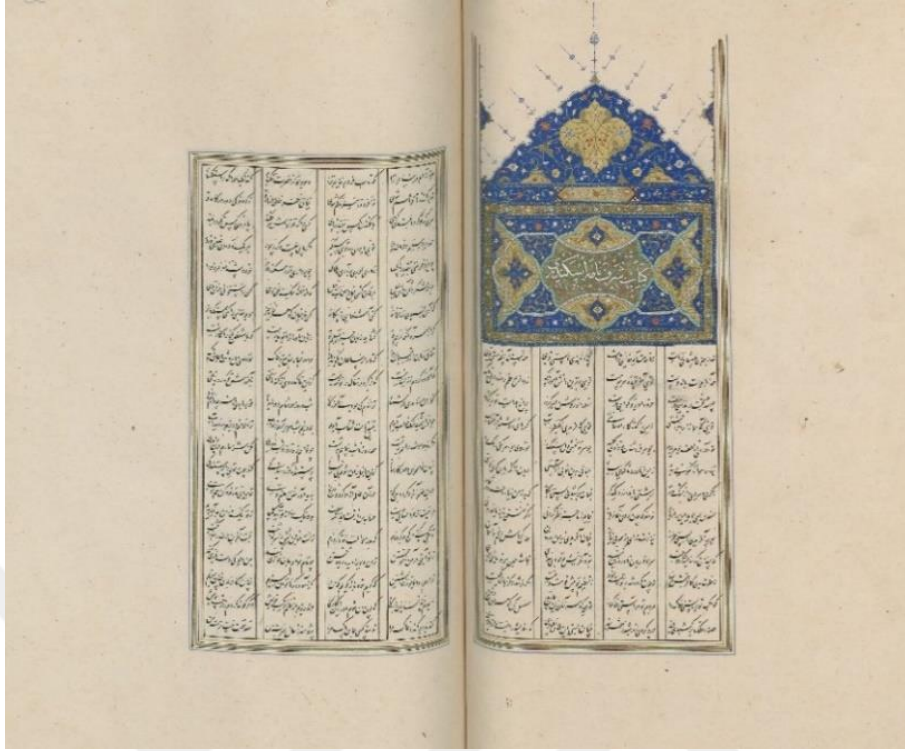
Çizim 45: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 175b

Üst bölüm, 1/8 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Altın iplik üzerindeki sarılma rûmî motiflerinin meydana getirdiği paftalar, lacivert renktir. Dışındaki alan ise sarı ve yeşil altınla münavebeli olarak doldurulmuştur. Paftalar, hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.

Unvan tezhibinde, sarılma rûmî motifleri sarı ve yeşil altındır. Hatâyî grubu motifleri; beyaz, sarı, sülyen, pembe, yeşil ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisinde nokta şeklinde degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan altın iplik, lacivert renk cedvel ve lacivert renk kuzu ile dendanlı ve düz olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerine nokta konulmuştur.

Tığ, 26 mm uzunluğunda sade üslupta tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Dokuz adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 146: TSMK H.756, Unvan Tezhibi, 241b

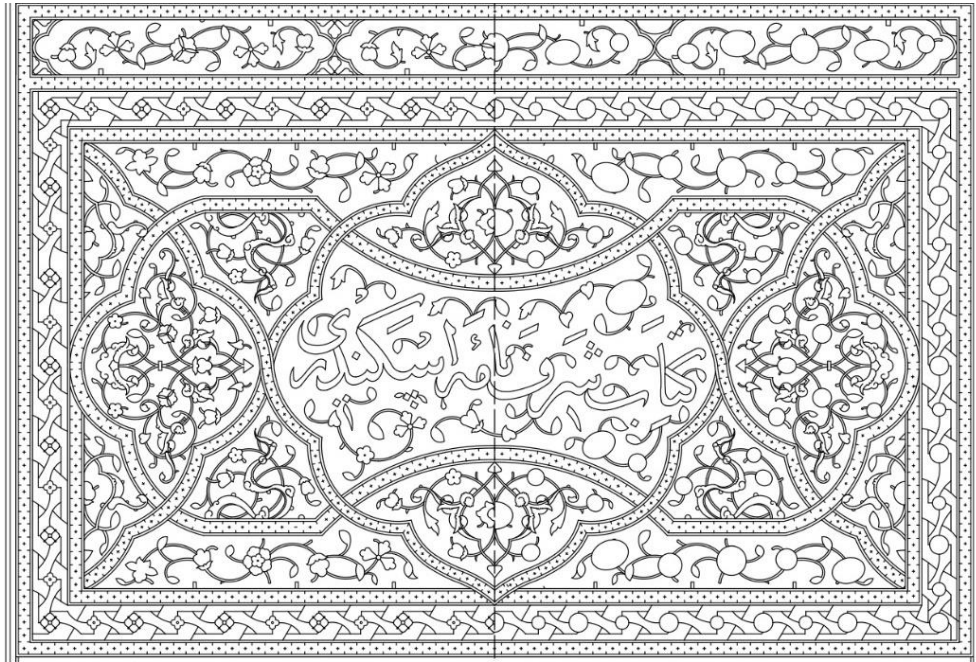
Varak Numarası	241b
Tezhipli Alan Ebadı	108x139 mm
Başlık Ebadı	82 x 44 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 7 mm
Üst Alan Ebadı	94 x 40 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Siyah
	Motif: Rûmî: Altın
	Bulut: Altın
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 22 ve 24 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. Tezhipli sayfada on üç satır metin yer alır.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 147: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Başlık, 241b



Çizim 46: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Başlık, 241b

Başlık bölümü, $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, sülüs hat ile üstübeç mürekkebli *Kitâbı Şerefnâme-i İskenderî*³²² başlığı yer alır. Yazı zemini, serbest yeşil renk helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Zemin rengi yeşil altındır. Paftalar, 1,5 mm eninde mavi ve yeşil zemin üzerine siyah renk (+),(-) süsleme ile hendesi olarak oluşturulmuştur. Yazılı alanın etrafındaki sarı altın zeminli paftalarda, $\frac{1}{2}$ simetrik sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleri yer almaktadır. Rûmî motiflerinin meydana getirdiği kapalı formlar lacivert renktir. Yeşil altınlı alan $\frac{1}{2}$ simetriğin yarısı sade rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. İç taraftaki lacivert zeminde, $\frac{1}{2}$ simetriğin yarısı bulut ve hatâyî grubu motifleri bulunur. Diğer lacivert zeminde ise “S” helezon üzerinde hatâyî grubu motifleri yer almaktadır.

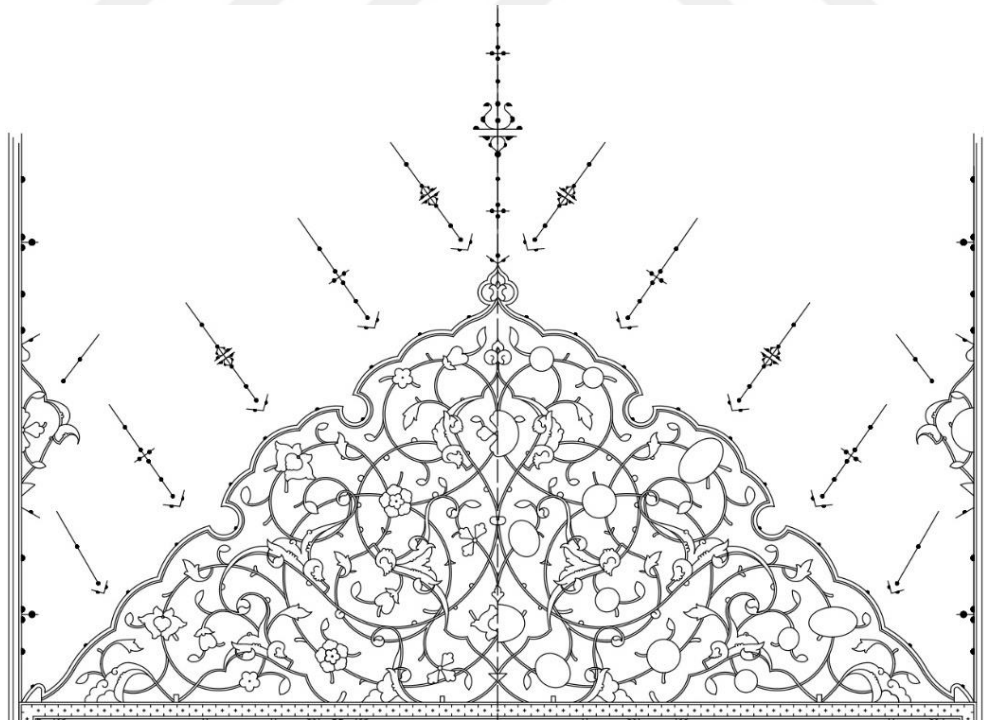
İç pervaz; üç ayrı süslemeden oluşur. Başlık bölümünü 1,5 mm eninde altın iplikli lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) süsleme ve 3,5 mm eninde zencerek çevrelemektedir. Zencereğin üçgen noktaları yeşil; orta alanlar ise münavebeli olarak sülyen, sarı, sülyen ve mavi renktir. Yeşil altın üzerine iğne perdahı uygulanmıştır.

Kartuşlu süsleme ise 5 mm eninde olup sülyen renk iplikle dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Altın ve lacivert zeminli paftaların içerisi “S” helezon hatâyî grubu motifleriyle müzehheptir. Kartuş zemini siyah renktir ve üzerinde yarım penç motifi bulunur.

³²² Şerefnâme-i İskenderî Kitabı.



Fotoğraf 148: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 241b



Çizim 47: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 241b

Üst bölüm, 1/2 simetrik olarak tasarlanmıştır. Paftalar, sarılma rûmî motifiyle oluşturulmuştur. Bu alanların zemin rengi sarı altın, geriye kalan alan lacivert ile doldurulmuştur. Paftalar sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir.

Unvan tezhibinde, bulut motifi yeşil altın; rûmî motifi ise sarı ve yeşil altındır. Hatâyî grubu motifleri ise; beyaz, sarı, sülyen, pembe, mavi ve yeşil ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisinde nokta şeklinde degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan altın iplik ve lacivert renkte çekilen kuzu ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerine nokta konulmuştur.

Tığ, 54 mm uzunluğunda rûmî ve hatâyî grubu motifiyle; 28, 14, 10 ve 8 mm uzunluğunda lacivert renkle sade üslupta tasarlanmıştır. On üç adet tığ bulunmaktadır.

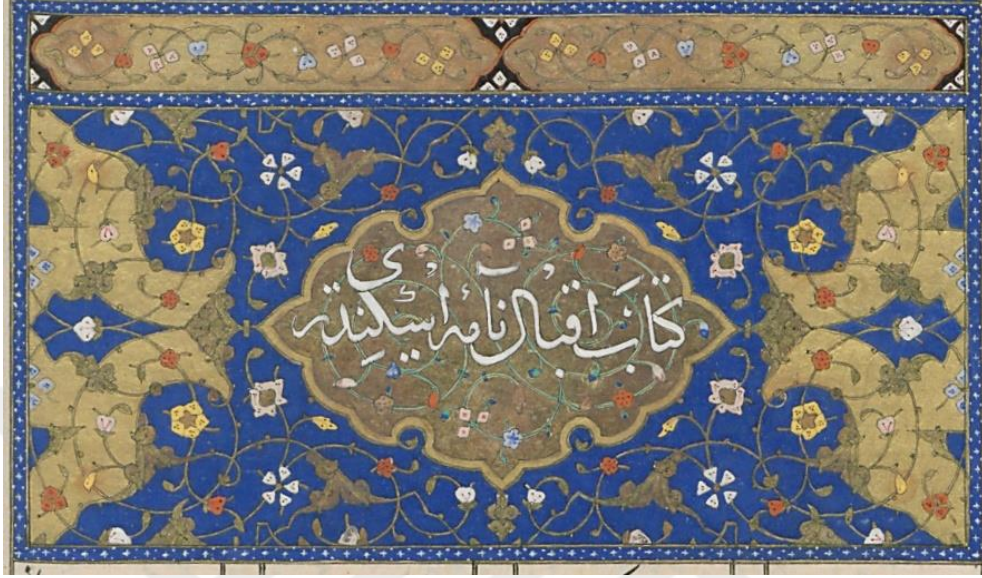


Fotoğraf 149: TSMK H.756, Unvan Tezhibi, 325b

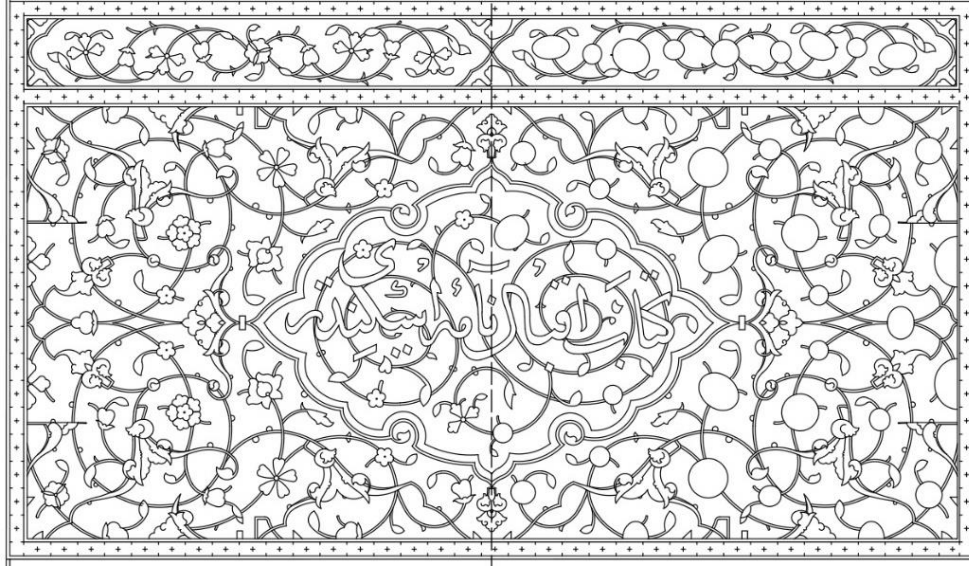
Varak Numarası	325b
Tezhipli Alan Ebadı	106x114 mm
Başlık Ebadı	92 x 43 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 7 mm
Üst Alan Ebadı	96 x 23 mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Siyah
	Motif: Rûmî: Altın
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 28 ve 30 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. Tezhipli sayfada on üç satır metin yer alır.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 150: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Başlık, 325b



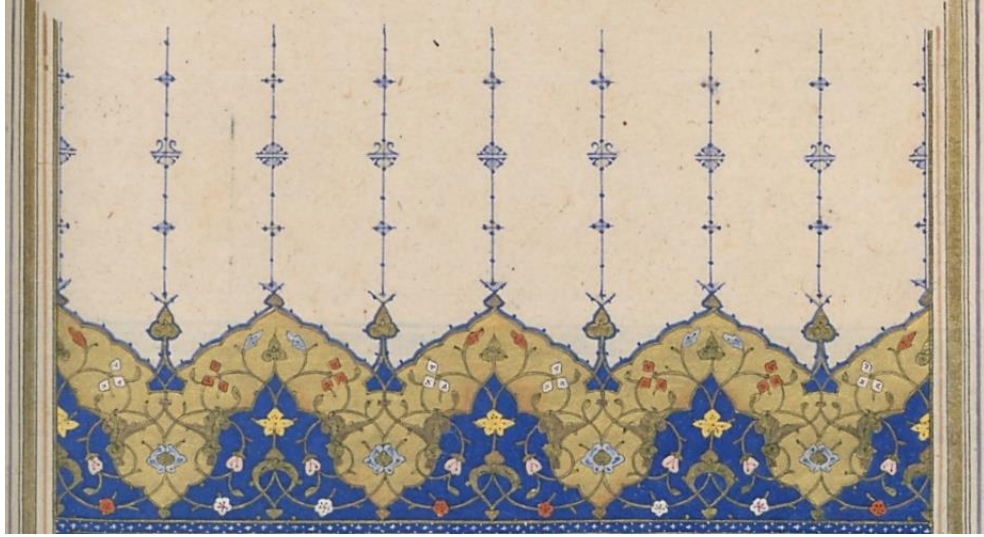
Çizim 48: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Başlık, 325b

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, sülüs hat ile üstübeç mürekkebli *Kitâb-ı İkbâl-nâmeh-i İskenderî*³²³ başlığı

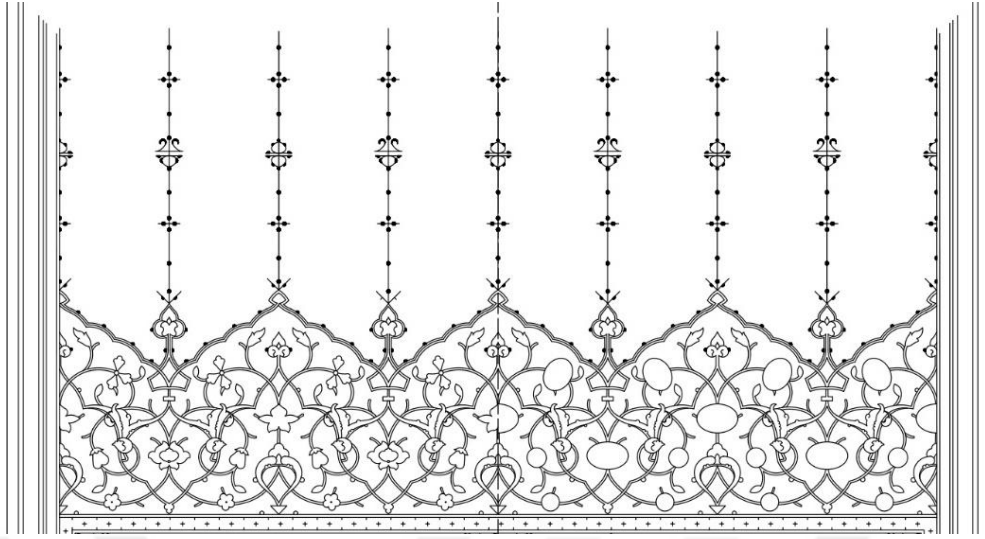
³²³ İkbâl-nâmeh-i İskenderî Kitâbı.

yer alır. Yazı zemini, yeşil renk helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Zemin rengi yeşil altındır ancak zaman içerisinde kararırma olmuştur. Yazı alanı, şemse formunda altın cedvel ve iplikle dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Şemse formunun yatay devamındaki sarılma rûmî motiflerinin oluşturduğu kapalı formun zemini altındır. Bu alan içerisinde sarılma rûmî motifinin meydana getirdiği kapalı form ise lacivert renktir. Paftalar, sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.

İç pervaz; iki ayrı süslemeden ibarettir. 1,5 mm eninde altın iplikli lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) süsleme ve 92x7 mm kartuşlu pervaz bulunur. Altın zeminli paftalar sülyen renk iplikle dendanlı olarak sınırlandırılmış olup içerisinde “S” kıvrımı helezon üzerinde hatâyî grubu motifi yer almaktadır. Kartuşlu pervaz zemini siyah rektir ve üzerinde beyaz renk yarım penç motifi bulunur.



Fotoğraf 151: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 325b



Çizim 49: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 325b

Üst bölüm, 1/8 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Altın dallar üzerinde yer alan sarılma rûmî motifi alanı; merkez yönünde lacivert, tığ yönünde altın zemin rengine ayırır. Lacivert zemin içerisinde ortabağ motifinin oluşturduğu kapalı formun zemini laciverttir. Kubbeli alanın nihayetlendiği iplikten tığ yönünde lacivert zeminli düğüm motifi bulunmaktadır. Paftalar hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.

Unvan tezhibinde, paftaların içinde ve dışında yer alan hatâyî grubu motifleri; beyaz, sarı, sülyen, pembe, yeşil ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisindeki degradeler nokta şeklinde boyanmıştır.

Tezhipli alan altın ve lacivert renk iplik ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerinde lacivert renk nokta bulunur.

Tığ; 28 ve 30 mm uzunluğunda sade üslupta tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Dokuz adet tığ bulunmaktadır.



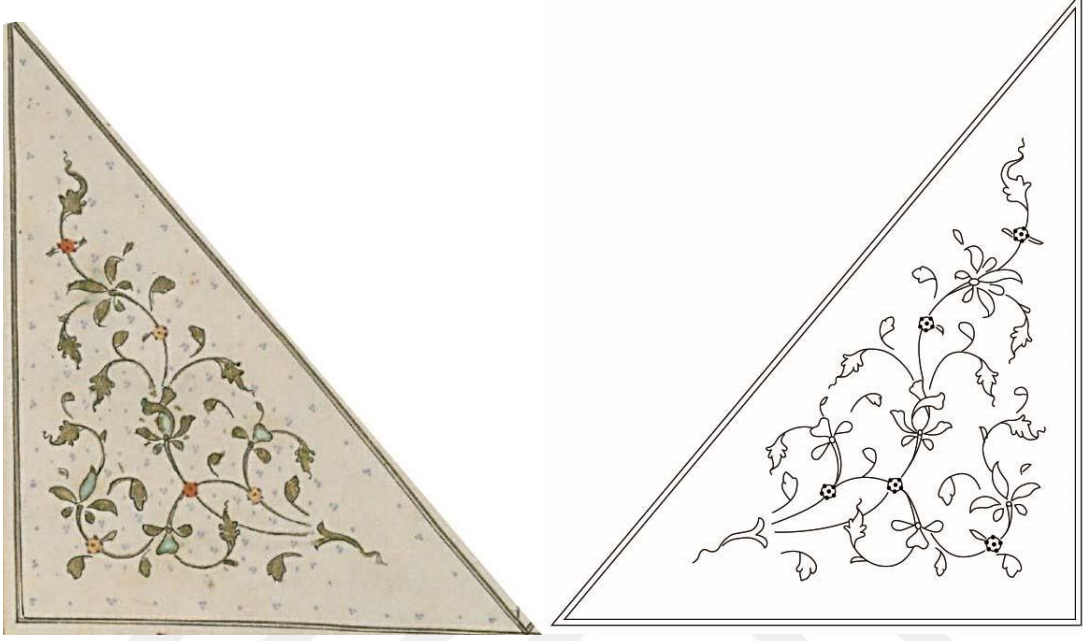
Fotoğraf 152: TSMK H.756, Hâtime Tezhibi, 370a

Varak Numarası	370a
Tezhipli Alan Ebadı	94x58 mm
Motif	Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Kâğıt üzerine uygulanmıştır.
Motif:	Hatâyî: Altın, Sülyen, Yeşil

Sayfa Tasarımı: Hâtime tezhibinin bulunduğu sayfanın başında dört sütun içerisine bölünerek yazılmış on satır ta'lik metin vardır. Üç satır düz, bir satır mâil yazıdan sonra son iki satırda düz olarak yazılmıştır. Mâil yazıların üçgen köşe alanları hatâyî grubu motifle süslenmiştir.

Tezhip Özellikleri: Hâtime tezhibi, 94x58 mm ebadında $\frac{1}{2}$ simetrik olarak tasarlanmıştır. Alan, yaprak çıkışlı “S” kıvrımı altın helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir. Altın dallar ve motiflere siyah tahrir çekilmiştir. Helezon arasındaki boşluklar lacivert renk üç noktalı benek nakşı ile hareketlendirilmiştir.

Hâtime tezhibinde hatâyî grubu motifleri; altın, sülyen ve yeşil ile renklendirilmiştir. Yapraklar altın ile doldurulmuştur.



Fotoğraf 153-Çizim 50: TSMK H.756, Hâtime Tezhibi, 370a

Değerlendirme

Hamse-i Nizâmî nüshasının 2a sayfasında III. Ahmed'in mührü vardır. Yazma dört sütun içerisine bölünerek yazılmıştır. İç iki sütun içerisinde arabaşlık, bölüm sonlarında köşelik vardır. Arabaşıklar kâğıt üzerine lacivert renk mürekkeple yazılmış, zemini hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Bölüm sonlarındaki köşelik alanları sadece hatâyî grubu motifleriyle süslüdür. Altın dallar üzerindeki motifler; altın ve sülyen ile renklendirilmiştir. Her iki alanın zemin boşukları tek ve üç benek nakşı motifleriyle doldurulmuştur.

Eser, 951/1544 tarihinde dönemin ünlü Şirazlı hattatı Muhammed Kivâm el-Kâtîb Şîrâzî tarafından istinsah edilmiştir. Tezhipli alanlarda müzehhip bilgisi mevcut değildir.

Tezhipli alanlar istisah tarihine uygun olup erken Safevi Şiraz üslûbunu göstermektedir. Serlevha tezhibi kompozisyonu iç alanı hendesi olarak tertip edilmiştir. Farklı olarak hendesi alanın üstünde ve altında koltuklar yer almaktadır. Serlevha tezhibi dış pervaz, düz olarak sınırlandırılmıştır. Unvan tezhipleri üst bölümleri ise düz, dendanlı ve kubbeli olmak üzere üç şekilde de uygulanmıştır. Hâtime tezhibi üçgen alanlar içerisinde yer alır.

Pafta zeminleri iç pervaz hariç altın ve lacivert ile dengelenmiş olup altın; sarı ve yeşil olarak iki farklı tonda kullanılmıştır. Kartuşlu iç pervaz zeminlerinde siyah renk kullanılmıştır. İncelen daha erken tarihli eserlerde hurde rûmî zemininde bulunan siyah renginin, bu eserle zemin içerisinde kullanımı görülür.

İç pervaz, 1b-2a, 30b, 117b ve 175b sayfası tezhipli alanlarda (+),(-) ince süsleme ve zencerek ile sağlanmıştır. 241b sayfası unvan tezhibinde (+),(-) ince süsleme, zencerek ve kartuşlu iç pervaz vardır. 325b sayfasında ise (+),(-) ince süsleme ve kartuşlu iç pervaz yer alır. İğne perdahı sadece zencerek içerisindeki şeritlere uygulanmıştır.

Tezhipli alanlarda, sade ve sarılma rûmî motifinin yanı sıra sencide rûmî motifini de yoğun olarak kullanılmıştır. Ancak hurde rûmî motifini kullanımı sadece

serlevha tezhibinde bölümde görülür. Bulut motifi kullanımı 1b-2a, 30b, 117b ve 241b sayfalarında yoğun olarak tercih edilmiştir. Tığ tezyinatı sade üsluptadır.

Serlevha tezhibi iç alanı, hendesi olarak tasarlanmıştır. Bu tasarımın benzerleri *katalog 2*'de (R.807), TSMK H.755, TSMK R.871, Khalili QUR111, Süleymaniye: Halet Efendi 42, SGA F1908.199, CBL Per 195 ve CBL İs 1525 envanter numaralı yazmalarda vardır³²⁴. Serlevha tezhibi dış pervaz paftalama düzeni, Şirazlı müzehhip Ruzbihan'ın imzası bulunan 1509-10 tarihli Hamse-i Nizâmî nüshasının (MMA 13.228.6) unvan tezhibi ile benzerdir. Rûmî düzenlemeleri aynıdır ancak çizilişlerine göre çeşitlerinde farklılık vardır.



Fotoğraf 154: TSMK H.756, 951/1544, 1b-2a



Fotoğraf 155 MMA 13.228.6, 1509-1510

30b ve 241b sayfası başlık bölümü hendesi olarak tasarlanmıştır. Bu tasarımın benzerleri *katalog 1* (H.1485), *katalog 3* (H.760), *katalog 4*'te (H.758) incelediğimiz eserlerde vardır. Katalog bölümünde incelediğimiz eserlerin yanı sıra TSMK H.765, TSMK H.1516, TSMK R.871 ve SGA S1986.82 kayıtlı tezhipli alanlarda da hendesi paftalama uygulanmıştır³²⁵.

30b sayfası üst bölüm pafta düzeni *katalog 3* (H.760) ve *katalog 4*'te (H.758) incelen eserlerde bulunur. Ayrıca TSMK H.765 ve Astan Kuds Razavi

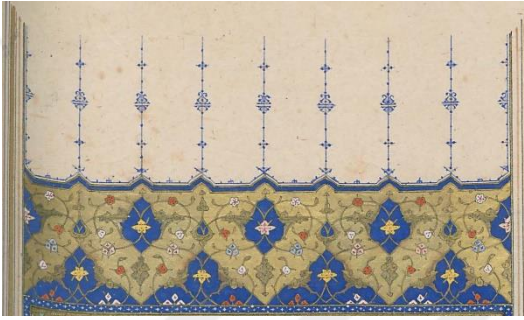
³²⁴ Bakınız: Katalog 2, Değerlendirme.

³²⁵ Bakınız: Katalog 1, Değerlendirme.

Kütüphanesinde 187 envanter numaralı eserin sayfalarında aynı tasarım düzeni görülür³²⁶.

241b sayfası üst bölümün kubbeli pafta düzeni, incelenen *katalog 4* (H.758) ve *katalog 6*'da (H.1495) birebir uygulanmıştır. Katalog bölümünde incelediğimiz eserlerin yanı sıra Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan H.755, H.756 ve H.765 envanter numaralı eserlerde de aynı tasarımın uygulandığı görülür.

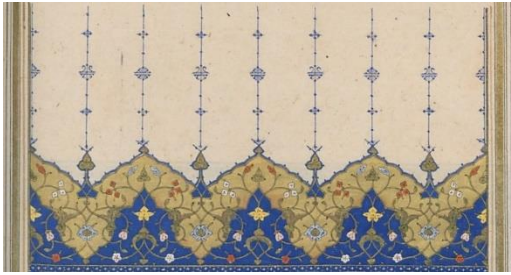
Diğer tezhipli alanlardaki bezerlikler aşağıda gösterilmektedir.



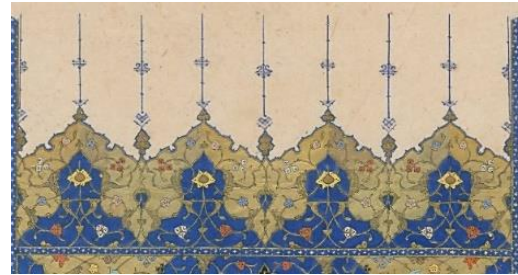
Fotoğraf 156: TSMK H.756, 951/1544, 175b



Fotoğraf 157: Quds Ravazi 136, 2b³²⁷



Fotoğraf 158: TSMK H.756, 951/1544, 175b



Fotoğraf 159: TSMK H.765, 945/1538, 120b

³²⁶ Bakınız: Katalog 3, Değerlendirme.

³²⁷ Mahdi Simriz, Mahdi Sahragard, *Masterpieces of Astan Quds Razavi Library&Museum Quran Manuscript Collection*, s.275.

KATALOG 6

Envanter Numarası: Hazine 1495³²⁸

Eser Adı: Şahnâme-i Firdevsî

İstinsah Tarihi: 960/ 1553

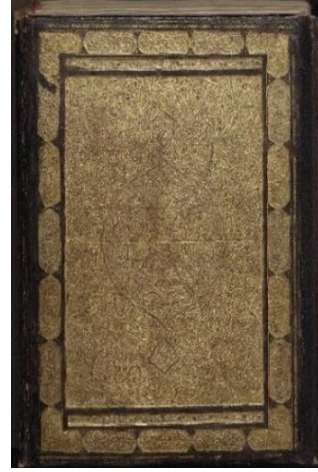
İstinsah Yeri: -

Müellifi: Ebu'l-Kâsım-i Firdevsî

Hattatı: Fânî el-Kâtib Şirazî

Yazı Çeşidi: Ta'lik

Müzehhibi: -



Eserin Ölçüleri

Cild: 345x210 mm

Sayfa: 345x210 mm

Yazı Sahası: 222x114 mm

Sırt: 60 mm

Sayfa Sayısı: 568

Satır Sayısı: 25

Malzeme Özellikleri

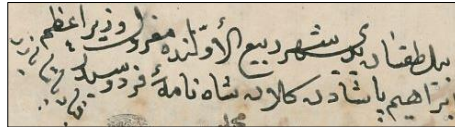
Kâğıt: Nohudî Renkte, Âharlı **Mürekkep:** İs, Lacivert, Üstübeç

Mühür ve Temellük Kayıtları

Eserin 1a sayfasında Yavuz Sultan Selim'in mührü ve temellük kaydı yer almaktadır.



Sultan Selim Şah
Tevekkele âlâ hâlikî.



1097 (1686) şehr-i Rebü'yülevvel'de maktud vezir-i
a'zam İbrahim Paşa'dan gelen Şahname-i Firdevsî'dir.

Cild Kapağı Özellikleri: Koyu kahverengidir. Kapaklar; iç alan ve pervaz bölümlerinden oluşmaktadır. Bu alanlar; bulut, rûmî ve hatâyî grubu motifleri ile tezyin edilmiştir.

Tezhipli Sayfalar: 1b-2a, 13b, 284b.

³²⁸ Fehmi Ethem Karatay, *Farsça Yazmalar Kataloğu*, no:356; Lale Uluç, "A Persian Epic, Perhaps for the Ottoman Sultan", *Metropolitan Museum Journal*, S.29, 1994, s.57-69; Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.476; Zeren Tanındı, "Sultanlar, Şairler ve İmgeler: Şehnâme-i Firdevsî'nin Mukaddimesinin Resimleri", s.267-296.



Fotoğraf 160: TSMK H.1495, Serlevha Tezhibi, 1b-2a

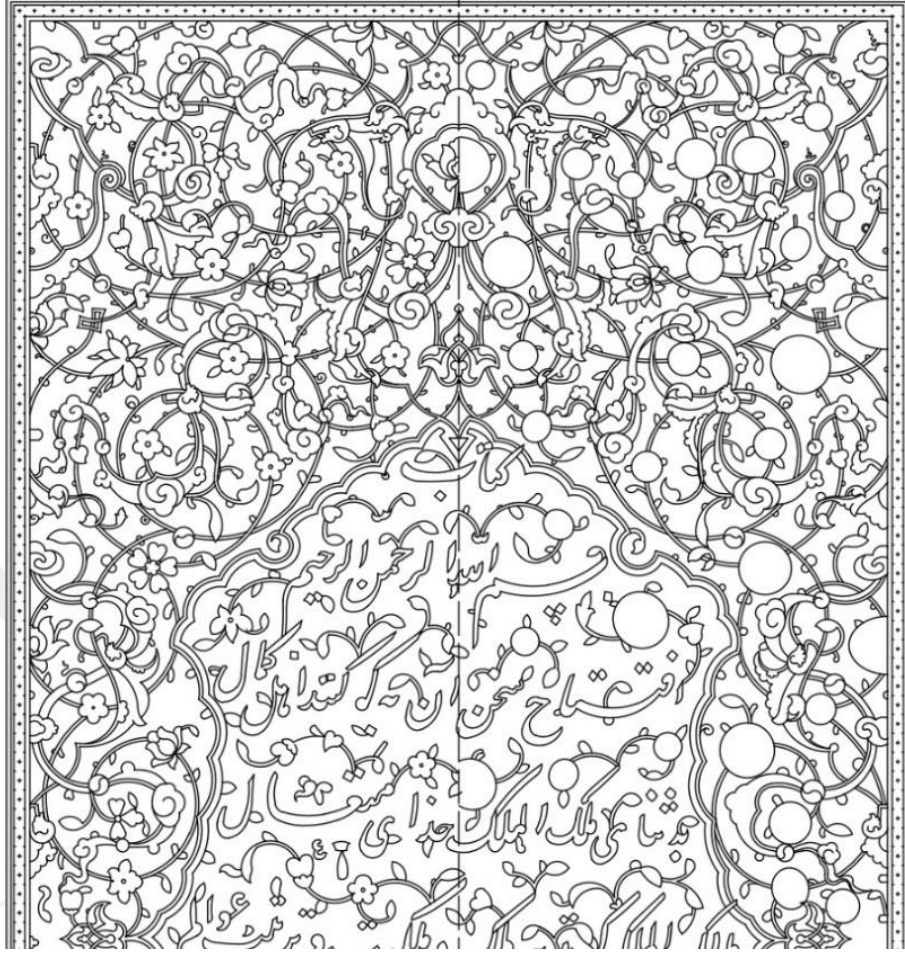
Varak Numarası	1b-2a
Tezhipli Alan Ebadı	318x168 mm
İç Alan Ebadı	190x88 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 8 mm
Dış Pervaz Ebadı	En:28 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın, Siyah
	Bulut: Altın
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Eflatun, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 38, 30, 26, 16 mm

Sayfa Tasarımı: Karşılıklı sayfalarda serlevha tezhibi vardır.

Tezhip Özellikleri: Serlevha tezhibi; iç alan, iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 161: TSMK H.1495, Serlevha Tezhibi İç Alan, 1b-2a



Çizim 51: TSMK H.1495, Serlevha Tezhibi İç Alan, 1b-2a

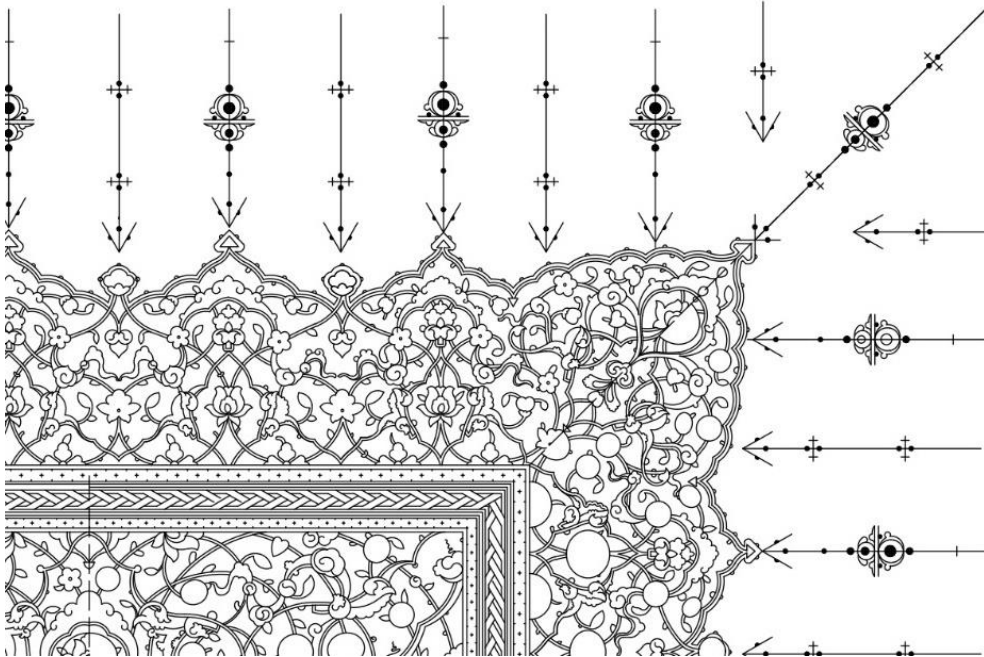
İç alan, $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanmıştır. Alanın merkezinde siyah renk cedvel ve altın iplikle sınırlandırılmış beyzi alan içerisinde ta'lik hatlı metin yer almaktadır. Metin, yeşil altın zemin üzerine üstübeç mürekkebiyle yazılmıştır. Yazı zemini, serbest helezon hatâyî grubu motifleriyle bezenmiştir. Beyzi alanın dört tarafında altın hurde tepelik motifi bulunur. Hurde tepeliğin zemini siyah renktir.

Yazılı alanın dışında, sarılma rûmî ve bulut motifleriyle kapalı alanlar oluşturulmuştur. Zemin altın ve lacivert ile doldurulmuştur. Altın sarı ve yeşil olarak farklı tonlarda kullanılmıştır. Bulut motiflerinin meydana getirdiği kapalı formların zemini yeşil altındır. Alan; bulut, rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir.

İç pervaz, altın ve siyah renk iplik ile lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) ince süsleme ile tezyinatlıdır. İplik ve ince süsleme arasında üçlü (saç örgü) zencerek vardır. Zencereklerin orta üçgen alanı yeşil ve kırmızı ile renklendirilmiştir.



Fotoğraf 162: TSMK H.1495, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 1b-2a



Çizim 52: TSMK H.1495, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 1b-2a

Dış pervaz, enine simetrik ve dandanlı bir tasarıma sahiptir. Alan; bulut, sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Goncagül motifi, simetri eksenini bir atlayarak dandanla sınırlandırılmış alanın dışına çıkar. Simetri eksenleri üzerinde bulunan $\frac{1}{2}$ simetrik sarılma rûmî motifleri, altın zeminli kapalı form oluşturur. Altın, münavebeli olarak sarı ve yeşil uygulanmıştır. Bulut motifi de yeşil ve sarı altın olarak sıralanmıştır. Geriye kalan zemin lacivert renktir.

Serlevha tezhibinde, rûmî ve bulut motifleri yeşil ve sarı altınla boyanmıştır. Rûmî motiflerinin sarılma kısımlarına yeşil renk girilmiştir. Hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, pembe, eflatun, yeşil ve mavi ile renklendirilmiştir. Motifler nokta şeklinde degradeli boyanmıştır. En koyu kısımlarında siyah renk nokta bulunur.

Tezhipli alan, altın iplik ve lacivert renkte çekilen kuzu ile dandanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dandan üzerinde lacivert renk nokta bulunmaktadır.

Tığ, münavebeli olarak $\frac{1}{4}$ simetrik rûmî motifi ve sade üslupta tasarlanmıştır. Lacivert renkle uygulanmıştır. Tezhipli sayfada 45 adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 163: TSMK H.1495, Unvan Tezhibi, 13b

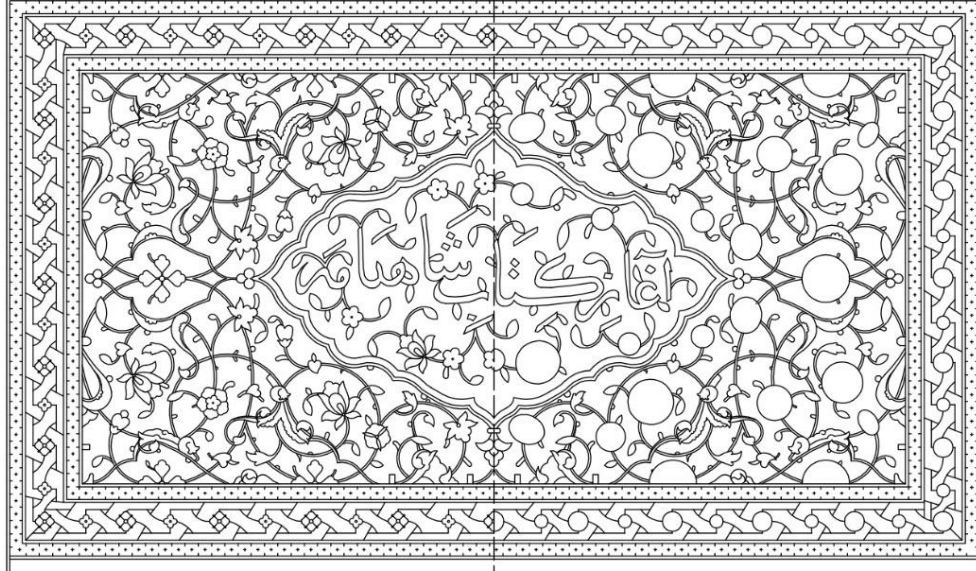
Varak Numarası	13b
Tezhipli Alan Ebadı	112x106 mm
Başlık Ebadı	87x44 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 8 mm
Üst Alan Ebadı	102x28 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın
	Bulut: Altın
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 24 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. On sekiz satır metin yer alır.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi: başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 164: TSMK H.1495, Unvan Tezhibi Başlık, 13b



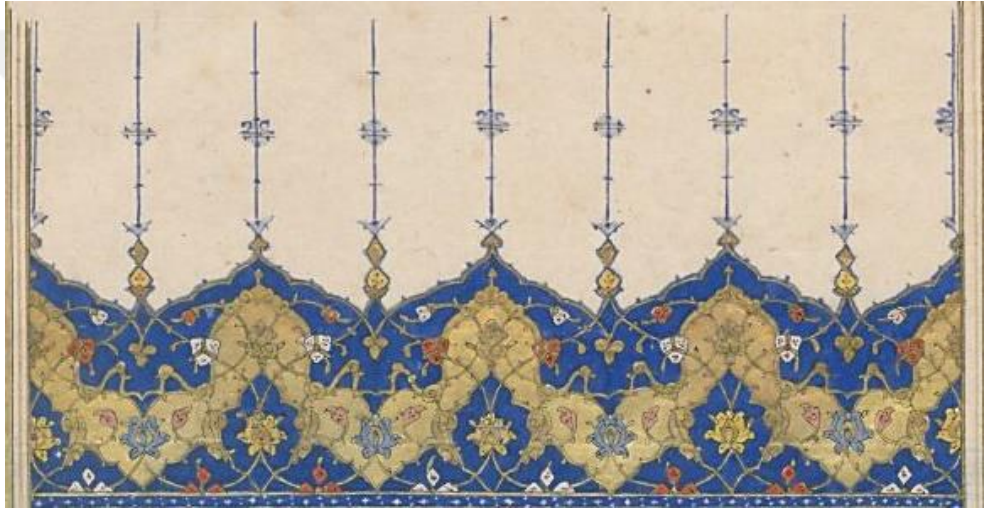
Çizim 53: TSMK H.1495, Unvan Tezhibi Başlık, 13b

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, sülüs hat ile üstübeç mürekkebli *Agâzı Kitâb-ı Şahnâme*³²⁹ başlığı yer alır. Yazı zemini, yeşil renk serbest helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle

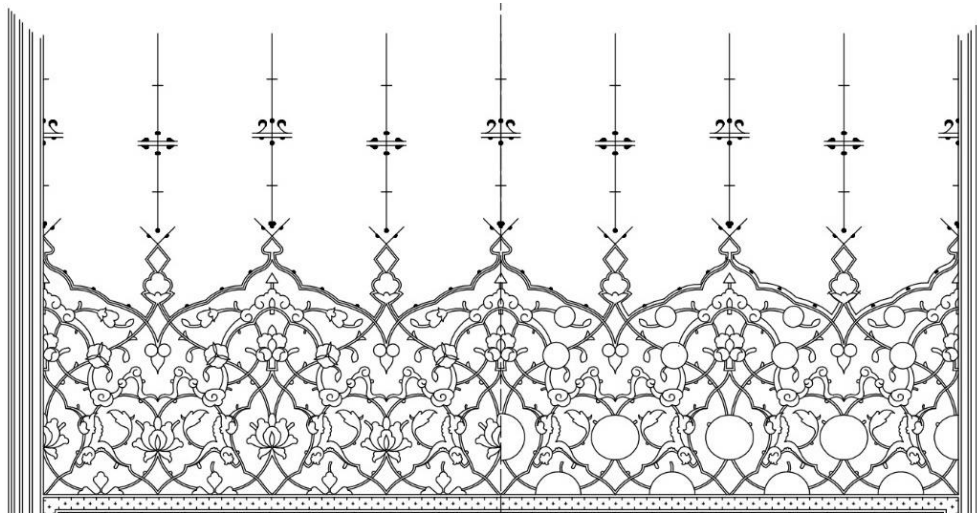
³²⁹ Şahnâme kitabının başlangıcı.

bezelidir. Zemin rengi yeşil altındır. Yazılı alan siyah cedvel ve altın iplikle dendanlı olarak şemse formunda tasarlanmıştır. Yazılı alanın her iki yanında yeşil altın zeminli $\frac{1}{2}$ simetrik sarı altın sade ayırma rûmî tasarım vardır. Sarılma rûmî motifinin meydana getirdiği kapalı formlar sarı altındır. Geriye kalan alan lacivert renktir. Paftaların içinde ve dışında hatâyî grubu kompozisyon yer alır.

İç pervaz; altın iplik, lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) ince süsleme ve zencerek ile tezyinatlıdır. Zencerek noktaları yeşil renk, orta eksen üzeri ise sarı, mavi ve sülyen renkle süslenmiştir. Altın üzerine iğne perdahı yapılmıştır.



Fotoğraf 165: TSMK H.1495, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 13b



Çizim 54: Fotoğraf 166: TSMK H.1495, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 13b

Üst bölümü, 1/8 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Sarılma rûmî, bulut ve hatâyî grubu motiflerinin oluşturduğu kapalı form; alanı, sarı altın ve lacivert zemin rengine ayırır. Simetri ekseninde bir atlamalı yer alan goncagül motifi, dendanla sınırlandırılmış alanın dışına çıkar.

Unvan tezhibinde, bulut ve rûmî motifleri sarı altındır. Rûmî motiflerinin sarılma kısımlarına yeşil renk girilmiştir. Hatâyî grubu motifleri; beyaz, sarı, sülyen, pembe ve mavi ile renklendirilmiştir. Motifler nokta şeklinde degradeli boyanmıştır. En koyu kısımlarında siyah renk nokta bulunur.

Tezhipli alan altın ve lacivert renk iplik ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerine lacivert renk nokta konulmuştur.

Tığ, sade üslupta tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Dokuz adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 167: TSMK H.1495, Unvan Tezhibi, 284b

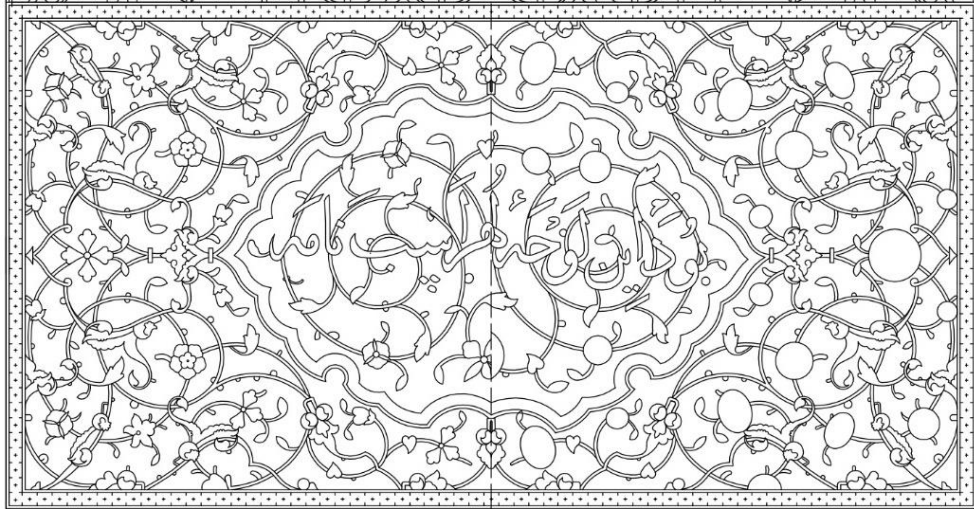
Varak Numarası	284b
Tezhipli Alan Ebadı	101x120 mm
Başlık Ebadı	97x48 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 2 mm
Üst Alan Ebadı	98x44 mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 45, 10 ve 22 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. Tezhipli sayfada on dokuz satır metin yer alır.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 168: TSMK H.1495, Unvan Tezhibi Başlık, 284b



Çizim 55: TSMK H.1495, Unvan Tezhibi Başlık, 284b

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, sülüs hat ile üstübeç mürekkebli *Buved in levha-ı Luhrâspnâme*³³⁰ başlığı yer alır. Yazı zemini, ters simetrik yeşil renk helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Zemin rengi yeşil altındır. Yazılı alan sarı altın cedvel ve yeşil altın iplikle şemse formunda tasarlanmıştır. Bu alanın dışında altın iplik üzerindeki

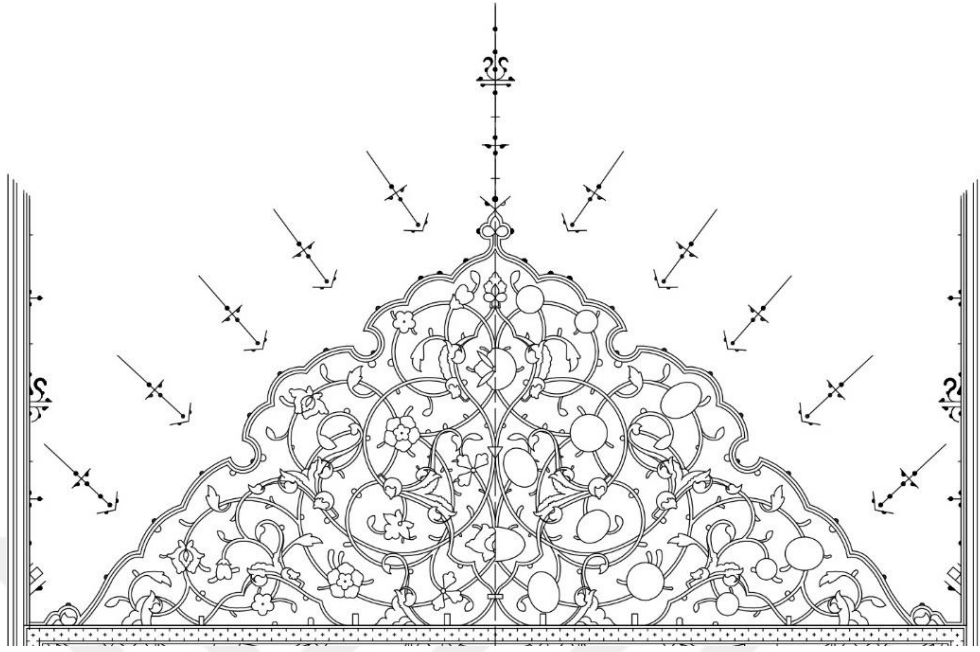
³³⁰ Bu Luhrâspnâme levhasıdır.

sarılma rûmî ve hatâyî grubu kompozisyon yer alır. Altın sarılma rûmî motifinin meydana getirdiği kapalı form, zemini sarı altın ve lacivert renge ayırır.

İç pervaz, altın iplik ve lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) ince süsleme ile tezeyinatlıdır.



Fotoğraf 169: TSMK H.1495, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 284b



Çizim 56: TSMK H.1495, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 284b

Üst bölüm, 1/2 simetrik olarak tasarlanmıştır. Kubbeli alanda altın iplik üzerindeki sarılma rûmî motifleri kapalı form oluşturur. Altın ve lacivert zemin rengine altın, sarı ve yeşil olarak uygulanmıştır. Paftaların içinde ve dışında sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleri yer almaktadır.

Unvan tezhibinde, rûmî motifleri altındır. Hatâyî grubu motifleri; beyaz, sarı, sülyen, pembe, yeşil ve mavi ile renklendirilmiştir. Yeşil dal üzerindeki hatâyî motifleri ise pembe, sülyen ve mavi renktir. Motiflerin içerisi nokta şeklinde degradeli boyanmıştır. En koyu kısımlarında siyah renk nokta bulunur.

Tezhipli alan altın iplik ve lacivert renk kuzu ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerine lacivert renk nokta konulmuştur.

Tığ, rûmî motifi ve sade üslupta tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. On üç adet tığ bulunmaktadır.

Değerlendirme

Şahnâme-i Firdevsî nüshasının 1a sayfasında Yavuz Sultan Selim'in mührü yer alır. Mührün üzerinde ise “1097 (1686) şehir-i Rebüülevvel'de maktud vezir-i a'zam İbrahim Paşa'dan gelen Şahname-i Firdevsi'dir” ibaresi not düşülmüştür. Bu not yazmanın, 1686 yılında ölen Sadrazam İbrahim Paşa'ya ait olduğunu belirtir³³¹. Yazmanın, Sadrazam İbrahim Paşa'nın ölümünün ardından saray hazinesine geçtiği muhtemeldir.

Yazmanın baş kısmında *Baysungur Önsözü*³³² (mukaddime metni) vardır. Mukaddime metni, cedveli alan içerisinde düz yazılıdır. Destanların yazılı olduğu metin dört sütun içerisine yazılarak hazırlanmıştır. İç iki sütun içerisinde arabaşlık alanları vardır. Bu arabaşlıklar kâğıt üzerine lâcivert mürekkeple yazılmış, başlık zemini rûmî motifleriyle tezyin edilmiştir.

Eserde bir adet serlevha tezhibi ve iki adet unvan tezhibi vardır. 1553 tarihli *Şahnâme-i Firdevsî* nüshası tezhipli alanlarında yüzyılın başından itibaren görülen pafta düzeni devam eder ancak 1550'li yıllardan sonra çeşitlilik kazanan hatâyî motifleri görülür. 1b-2a serlevha tezhibi ve 13b unvan tezhibinde yer alan hatâyî motiflerindeki çeşitlilik, 284b unvan tezhibinde yoktur. 284b sayfası unvan tezhibi, katalog bölümünde incelediğimiz (1,2,3,4,5) 1522-1544 arası tarihli eserler ile aynı pafta ve motif özelliğine sahiptir.

³³¹ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurları XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.476.

³³² Zeren Tanındı, “Sultanlar, Şairler ve İmgeler: Şehnâme-i Firdevsî'nin Mukaddimesinin Resimleri”, s.269-270.



H.1495, 1b-2a.



H.1495, 13b.

Tezhipli sayfalardaki hatâyî motiflerinin fırça hareketi incelendiğinde 1b-2a sayfası ve diğer sayfalardaki hatâyî motiflerindeki farklılık dikkat çeker. Serlevha ve 13b sayfasındaki unvan tezhibi dış pervaz tezhiplerinde aynı pafta sistemi uygulanmış ancak bulut motiflerinde farklılık vardır. Bu önemli farklılıklar tezhipli sayfaların farklı sanatçılar tarafından yapıldığı ihtimalini gösterebilir.



1b-2a



13b



284b



1b-2a



13b

Serlevha tezhibi dış pervaz dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Unvan tezhibi üst alanları ise dendanlı ve kubbeli olarak tasarlanmıştır. Pafta zeminleri altın ve lacivert ile dengelenmiş olup altın; sarı ve yeşil olarak iki farklı tonda kullanılmıştır.

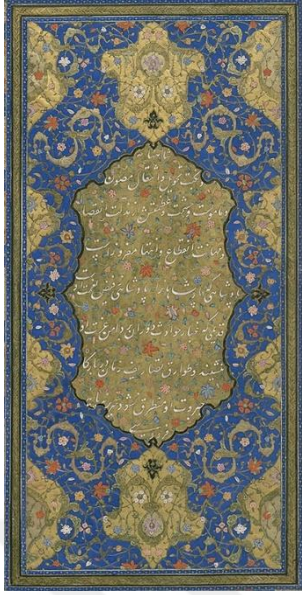
İç pervaz, 1b-2a sayfası tezhipli alanında (+),(-) ince süsleme ve saç örgüsü zencerek ile sağlanmıştır. 13b sayfası unvan tezhibinde (+),(-) ince süsleme ve anahtarlı zencerek vardır. İğne perdahı anahtarlı zencerek içerisindeki şeritlerde kullanılmıştır. 284b sayfasında ise sadece (+),(-) ince süsleme yer alır.

Serlevha tezhibinde sarılma ve hurde rûmî motifi kullanılmıştır. 13b unvan tezhibinde sade ve sarılma rûmî motifi, 284b unvan tezhibinde ise sadece sarılma rûmî motifi vardır. Sencide rûmî motifi kullanımı da sadece 284b unvan tezhibinde görülür. Bulut motifi kullanımı, serlevha ve 13b unvan tezhibinde bulunur.

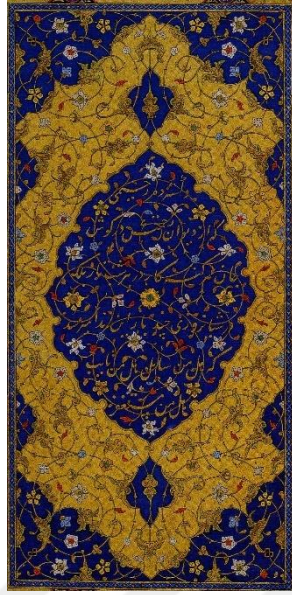
Tığ tezyinatı sade üsluptadır.

Serlevha tezhibi iç alanı, enlemesine ve boylamasına bölümlere ayrılmadan tezyinatlıdır. Bu kullanımın en erken örneği, Ruzbihan imzalı (OBL Fraser73) eserde görülür. Türkmen Dönemi'nde cild kapaklarında kullanılan sonsuzluk hissi veren bu düzenleme, 1540'lı yıllardan itibaren³³³ Şiraz serlevha tezhiplerinde yoğun olarak kullanılmıştır.

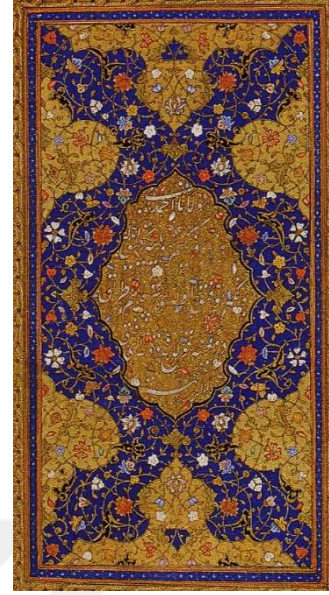
³³³ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, İstanbul 2006, s.93.



Fotoğraf 170: H.1495, 960/
1553 1b-2a.



Fotoğraf 171: OBL Fraser 73,
1515-20, 2b-3a³³⁴



Fotoğraf 172: TSMK R.813,
1557-58, 1b-2a.

Serlevha tezhibi dış pervaz ve 13b unvan tezhibi üst alan pafta düzenlemesi aynıdır. Söz konusu pafta düzeni *katalog 3* (H.760), *katalog 4* (H.758) ve *katalog 5*'te (H.756) incelen eserlerde bulunur. Ayrıca TSMK H.765 ve Masterpieces of Astan Quds Razavi Kütüphanesinde 187 envanter numaralı eserin sayfalarında aynı tasarım düzeni görülür³³⁵.

13b unvan tezhibi başlık bölümü pafta düzenini *katalog 4* (H.758) ve Quds Ravazi Müzesi 136 numaralı Kur'ân-ı Kerîmde yer alır³³⁶.

284b sayfası unvan tezhibi pafta düzeni incelenen *katalog 4* (H.758) ve *katalog 6*'da (H.1495) birebir uygulanmıştır. Katalog bölümünde incelediğimiz eserlerin yanı sıra Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan H.755, H.756 ve H.765 envanter numaralı eserlerde de aynı tasarımın uygulandığı görülür³³⁷.

³³⁴ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.101.

³³⁵ Bakınız: Katalog 3, Değerlendirme.

³³⁶ Bakınız: Katalog 4, Değerlendirme.

³³⁷ Bakınız: Katalog 4, Değerlendirme.

KATALOG 7

Envanter Numarası: Hazine 1500³³⁸

Eser Adı: Şahnâme-i Firdevsî

İstinsah Tarihi: -

İstinsah Yeri: -

Müellifi: Ebu'l-Kâsım-i Firdevsî

Hattatı: -

Yazı Çeşidi: Ta'lik

Müzehhibi: Ruzbihan



Eserin Ölçüleri

Cild: 386x240 mm

Sayfa: 386x240 mm

Yazı Sahası: 300x100 mm

Sırt: 48 mm

Sayfa Sayısı: 705

Satır Sayısı: 24

Malzeme Özellikleri

Kâğıt: Nohudî Renkte, Âharlı **Mürekkep:** İs, Üstübeç, Mavi

Mühür ve Temellük Kayıtları

Eserin 12a ve 705a sayfasında III. Ahmed (1703-1730) mührü bulunur.



Şah Ahmed bin Mehmed
han el-muzaffer dâimâ

Cild Kapağı Özellikleri: Koyu kahverengidir. Kapaklar; iç alan ve pervaz bölümlerinden müteşekkildir. İç alan bulut, rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle; kartuşlu pervaz ise bulut ve hatâyî grubu motiflerle tezyîn edilmiştir.

Tezhipli Sayfalar: 1b-2a, 15a, 15b, 213b, 705a.

³³⁸ Fehmi Ethem Karatay, *Farsça Yazmalar Kataloğu*, No.372; Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.143-149; Zeren Tanındı, "Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı", s.272; Oya Kızıldağ Atila, *Kitap Sanatlarında Vakvak Üslûbu*, Marmara Üniversitesi Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, İstanbul 2016, 304-308; Lale Uluç, "Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine 1499 Numarada Kayıtlı Şahname-i Firdevsî Nüshası", s.640.

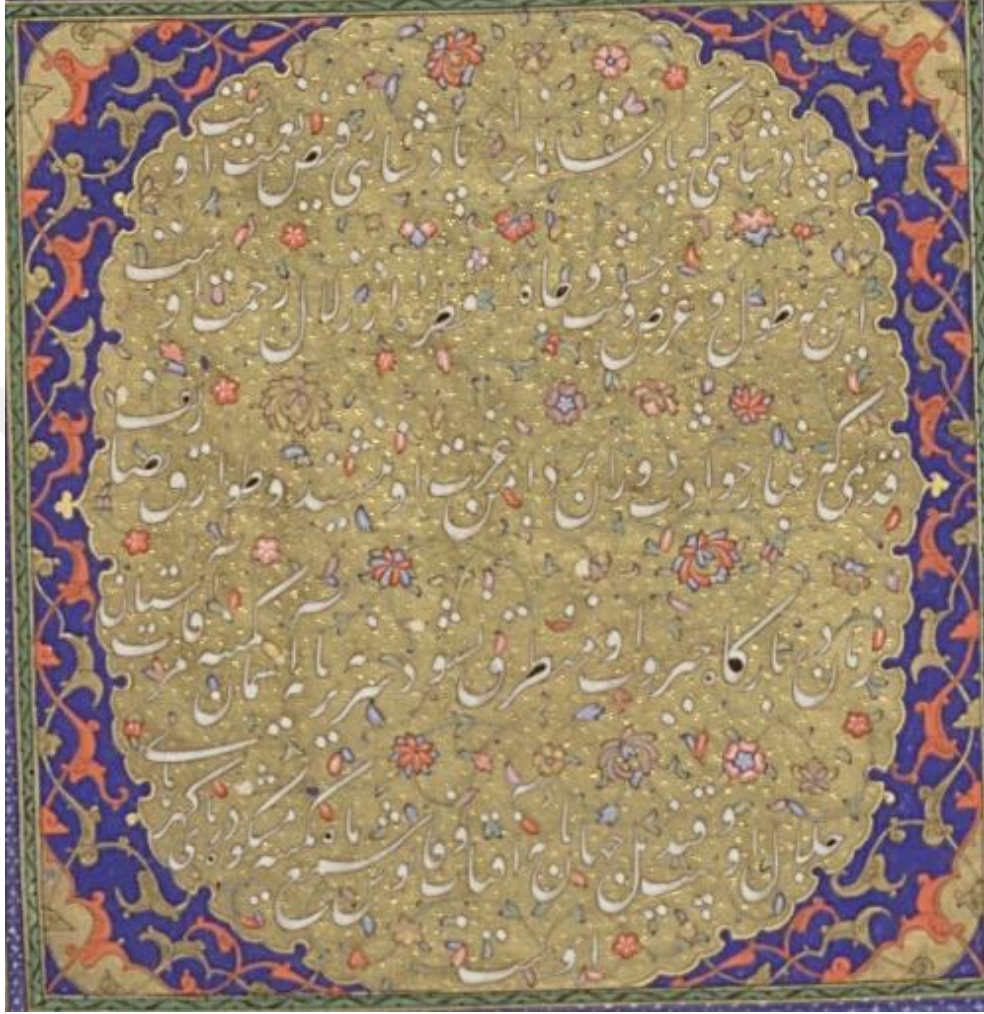


Fotoğraf 173: TSMK H.1500, Serlevha Tezhibi, 1b-2a

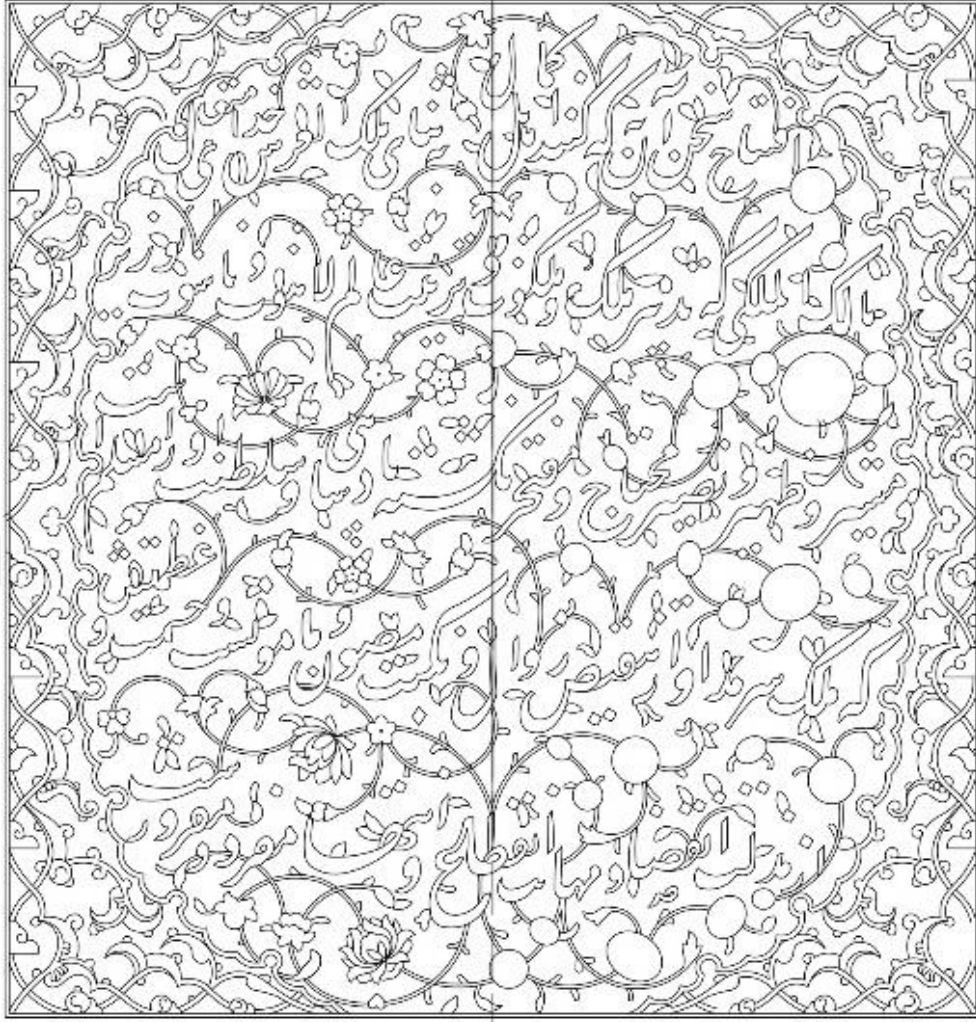
Varak Numarası	1b-2a
Tezhipli Alan Ebadı	214x372 mm
Metin Alanı Ebadı	69x67 mm
Koltuk Ebadı	72x14 mm
Üst-Alt Bölüm Ebadı	44x100 mm
İç Pervaz Ebadı	En:13 mm
Dış Pervaz Ebadı	En: 52 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın, Sülyen, Mavi, Beyaz, Siyah Bulut: Pembe, Yeşil Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Eflatun, Mavi
Tığ	Boy: 40, 26, 32, 34 mm

Sayfa Tasarımı: Karşılıklı sayfalarda serlevha tezhibi vardır.

Tezhip Özellikleri: Serlevha tezhibi; metin, koltuk, üst ve alt bölüm, iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 174: TSMK H.1500, Serlevha Tezhibi Metin Alanı, 1b-2a

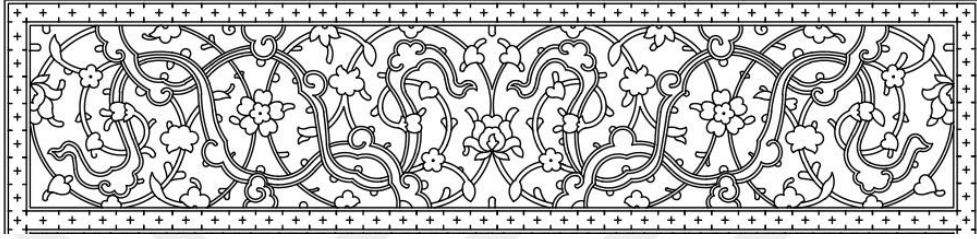


Fotoğraf 175-Çizim 57: TSMK H.1500, Serlevha Tezhibi Metin Alanı, 1b-2a

Metin; sarı altın zemin üzerine üstübeç mürekkep kullanılarak ta'lik hatla yazılmıştır. Sarı altın ile dendanlı olarak sınırlandırılmış alan içerisinde yazı, altı satır olarak yer alır. Yazı zemini, serbest helezon üzerinde hatâyî grubu motifleri ve tek ve üç nokta pelengi nakşı iğne perdahıyla tezyîn edilmiştir. Yazılı alan dışında, ¼ simetrik altın ve sülyen renk sade ayırma rûmî motifleri vardır. Zemin, yeşil altın ve lacivert renkle doldurulmuştur.

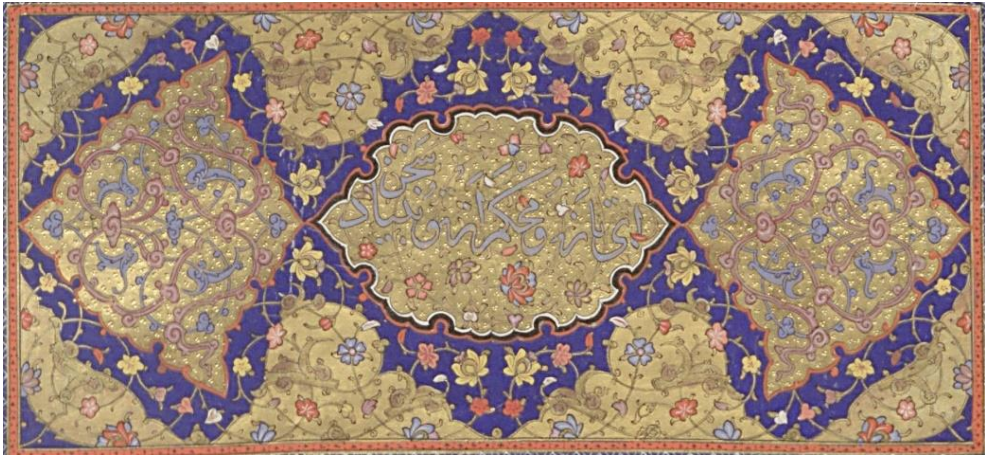


Fotoğraf 176: TSMK H.1500, Serlevha Tezhibi Koltuk, 1b-2a

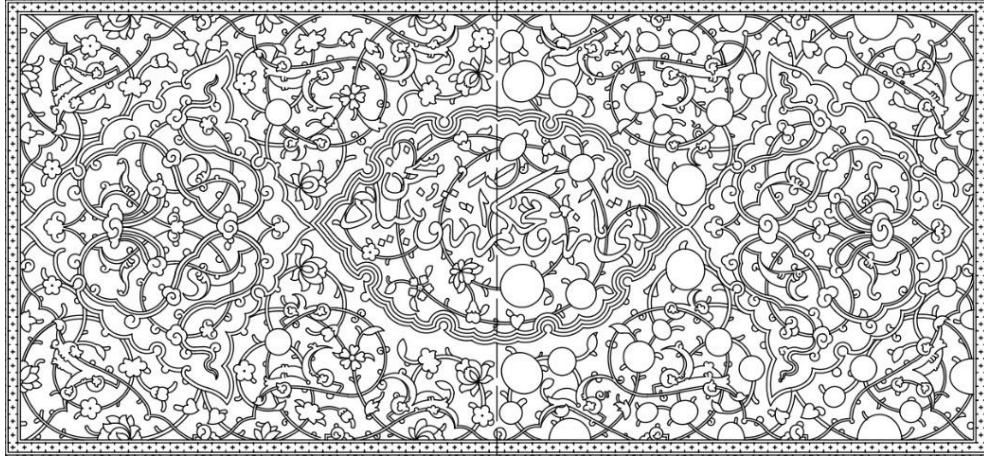


Çizim 58: TSMK H.1500, Serlevha Tezhibi Koltuk, 1b-2a

Koltuk; 1/2 simetrik olarak tasarlanmıştır. Alan, bulut ve hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Pembe ve yeşil renk ters simetrik bulut motiflerinin zemini sarı altın; simetri ekseninde ve köşelerde bulunan hatâyî grubu motifi dallarının meydana getirdiği kapalı alan ise yeşil altındır. Geriye kalan zemin lacivert renktir.



Fotoğraf 177: TSMK H.1500, Serlevha Tezhibi Üst Bölüm, 1b-2a



Çizim 59: TSMK H.1500, Serlevha Tezhibi Üst Bölüm, 1b-2a

Üst ve alt bölüm; 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın ortasında beyaz, siyah ve sülyen renk dendanlı iplikle sınırlandırılmış alan vardır. Bu alanların 1b sayfası üst tarafında *Ey taze ü mahkem ez tu bünyad-i suhen*³³⁹, alt tarafında *Firdevs makâm bâdet ey Firdevsî*³⁴⁰, 2a sayfasının üst tarafında *Hergiz ne koned çün tu kesi yâd-i suhen*³⁴¹, alt tarafında *İnsâf ki nik dâde-i dad-ı suhen*³⁴² ibare yer alır. Başlıklar, yeşil altın üzerine açık mavi renk mürekkeple yazılıdır. Yazı zemini serbest helezon üzerinde hatâyî grubu motifi ve iğne perdahıyla tezyin edilmiştir. İğne perdahı, tek ve üç nokta pelengi nakşı motifi olarak uygulanmıştır.

Yazılı alanın her iki yanında sülyen renk dendanlı iplikle sınırlandırılmış yeşil altın zeminli kapalı alan vardır. İçerisinde, 1/2 simetrik pembe renk bulut ve mavi renk sade ayırma rûmî tasarım bulunur. Ayrıca boş alanlara tek ve üç nokta pelengi nakşı iğne perdahı uygulanmıştır. Geriye kalan alanlar; sarılma rûmî ve hatâyî grubu motiflerle süslü olup zemin sarı altın ve lacivert renktir.

³³⁹ Senin sözlerinin temeli yeni ve sağlamdır.

³⁴⁰ Firdevs (cennet) makamın olsun ey Firdevsî.

³⁴¹ Hiç kimse hiçbir senin gibi söz ortaya dökemez.

³⁴² El-insaf ki (gerçekten) sözün hakkını iyi vermişsin (hakkından geliyorsun).

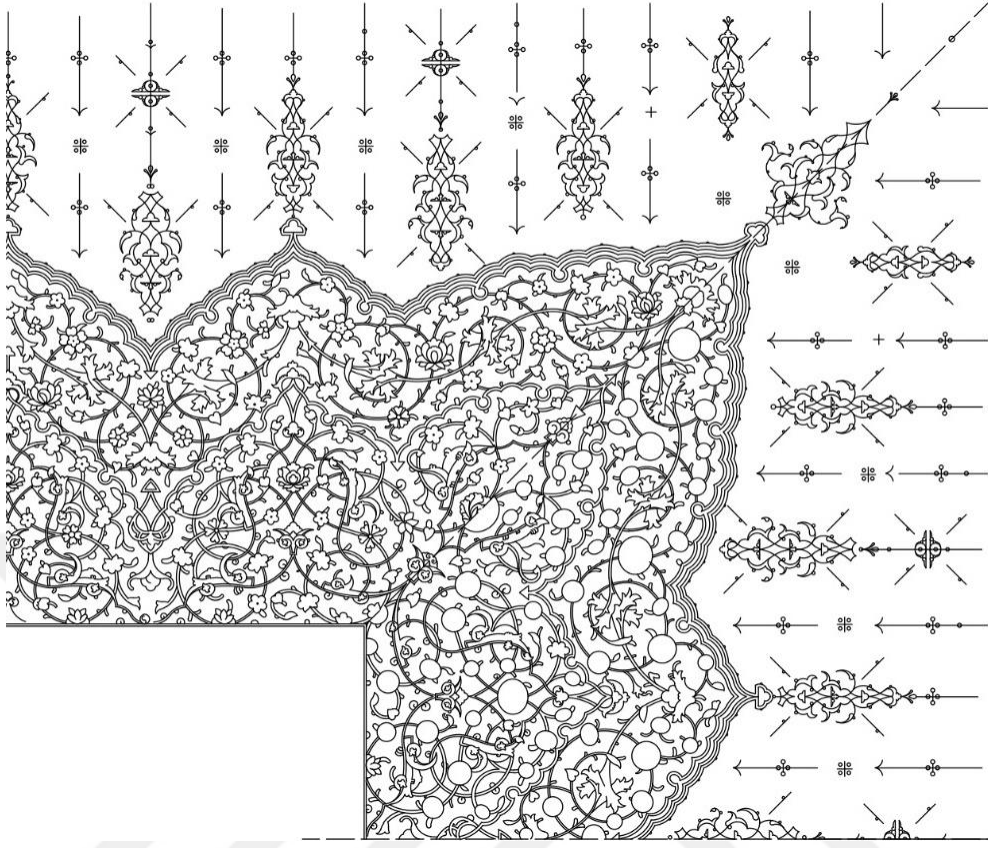


Fotoğraf 178-Çizim 60: TSMK H.1500, Serlevha Tezhibi İç Pervaz, 1b-2a

İç pervaz; her bölümde farklı uygulanmıştır. Metin bölümünü; altın iplik, yeşil zemin üzerinde siyah renk ince süsleme; metin ve koltuk bölümlerini ise altın iplik, lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) ince süsleme ile pembe zemin üzerinde siyah renk ince süsleme çevrelemektedir. Üst ve alt bölümlerde altın iplik, sülyen zemin üzerine siyah renk (+),(-) ince süsleme, lacivert zemin üzerine beyaz renk ve yeşil zemin üzerinde siyah renk ince süslemeler yer alır. Bu bölümleri ise altın iplik, altın zemin üzerinde siyah renk anahtarlı zencerek, sülyen zemin üzerine siyah renk (+),(-) ince süsleme ve lacivert zemin üzerinde beyaz renk süsleme çerçevelemektedir. Zencerek kısmına iğne perdahı uygulanmıştır.



Fotoğraf 179: TSMK H.1500, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 1b-2a



Çizim 61: TSMK H.1500, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 1b-2a

Dış pervaz; enine simetrlili olarak tasarlanmış, dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Sülyen renk dendanlı iplik, sarılma rûmî ve hatâyî grubu motiflerinin oluşturduğu kapalı form; alanı, altın ve lacivert zemin rengine ayırır. Sülyen renk dendanlı iplik merkez yönünde tepelik motifleriyle nihayetlenir. Tepelik motifinin üzerinde siyah zeminli beyaz renk hurde tepelik motifi bulunur. Merkez yönündeki lacivert ve altın zemin sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Tığ yönündeki altın zeminde ise çift iplik helezon üzerinde hatâyî grubu motifler bulunur. Mavi ve pembe renk dallar üzerindeki hatâyî motifleri altın dallar üzerindeki motiflere göre iricedir.

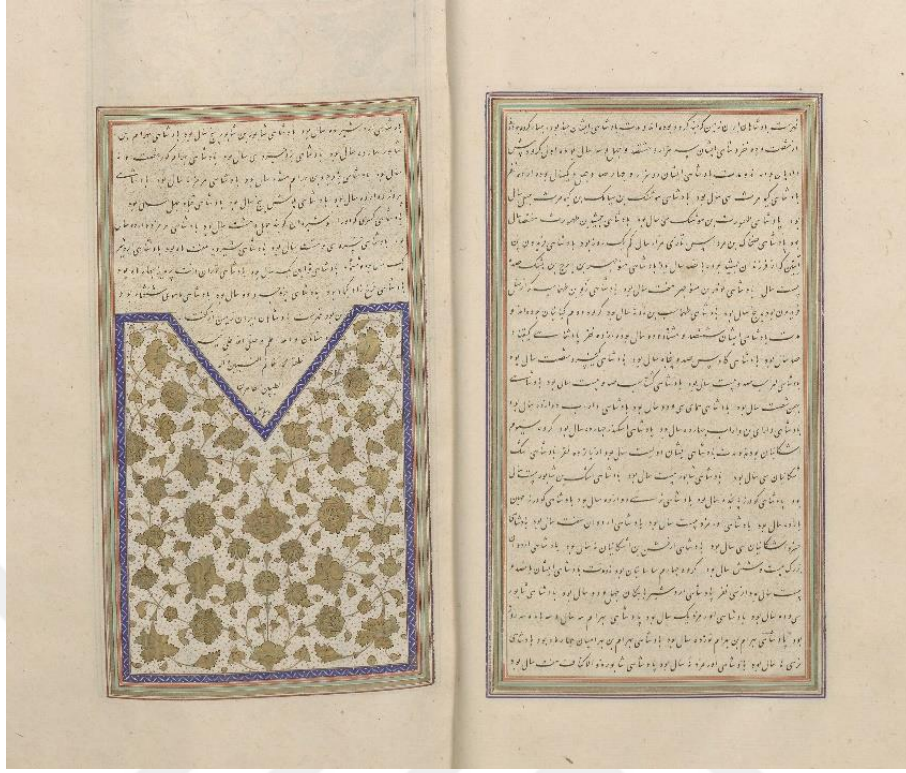
Serlevha tezhibinde, bulut motifleri pembe ve yeşil renk; rûmî motifleri altın, mavi, beyaz, siyah ve sülyen renktir. Hatâyî grubu motifleri; beyaz, sarı, sülyen, mavi, eflatun ve pembe ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Pembe ve mavi dallar üzerindeki hatâyî motifleri yine aynı renkle tarama tekniğinde uygulanmıştır.

Tezhipli alan içten dışa doğru sülyen ve lacivert renk iplik ile lacivert renkte çekilen kuzuyla dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerinde nokta vardır.

Tığ, köşelerde 40 mm, düz alanlarda 34, 32 ve 26 mm uzunluğunda ½ simetrik rûmi motifi ve sade üslupta tasarlanmıştır Lacivert renkle uygulanmış tığların zeminleri yeşil, mavi ve sarı ile renklendirilmiştir.





Fotoğraf 180: TSMK H.1500, Hâtîme Tezhibi, 15a

Varak Numarası	15a
Tezhipli Alan Ebadı	145x116 mm
İç Pervaz	En: 4 mm
Motif	Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Kâğıt üzerine uygulanmıştır.
Motif:	Hatâyî: Altın, Sülyen, Yeşil

Sayfa Tasarımı: Hâtîme tezhibinin bulunduğu sayfada on üç satırlık metin bulunur. Sekiz satırlık yazıdan sonra beş satırlık yazı daralarak devam eder. Tezhipli alan on altı satırlık yazıya tekabül eder.

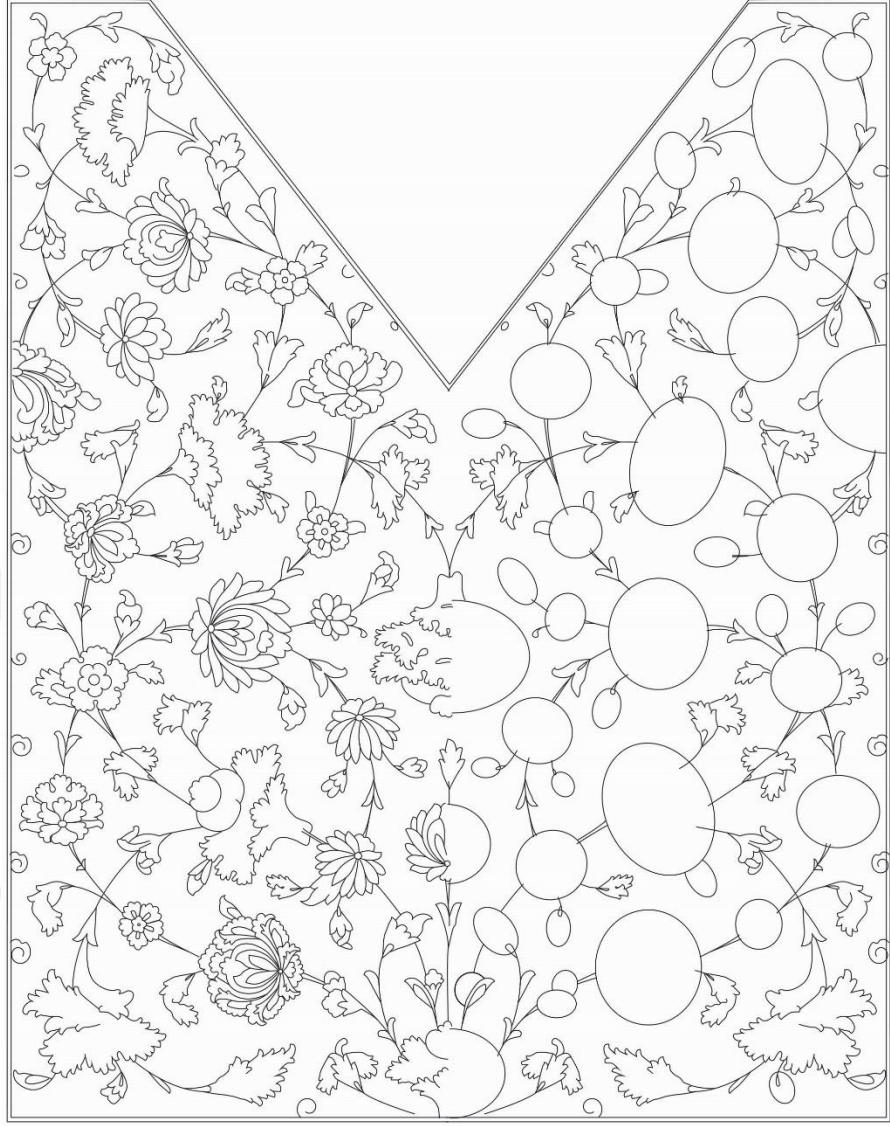
Tezhip Özellikleri: Tezhipli alanı, altın iplik ve lacivert zemin üzerinde beyaz renk süsleme çevrelemektedir.

Hâtîme tezhibi, ½ simetrik olarak tasarlanmıştır. Alan, altın helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir. Motifler, altın üzerine sarı ve yeşil renkle

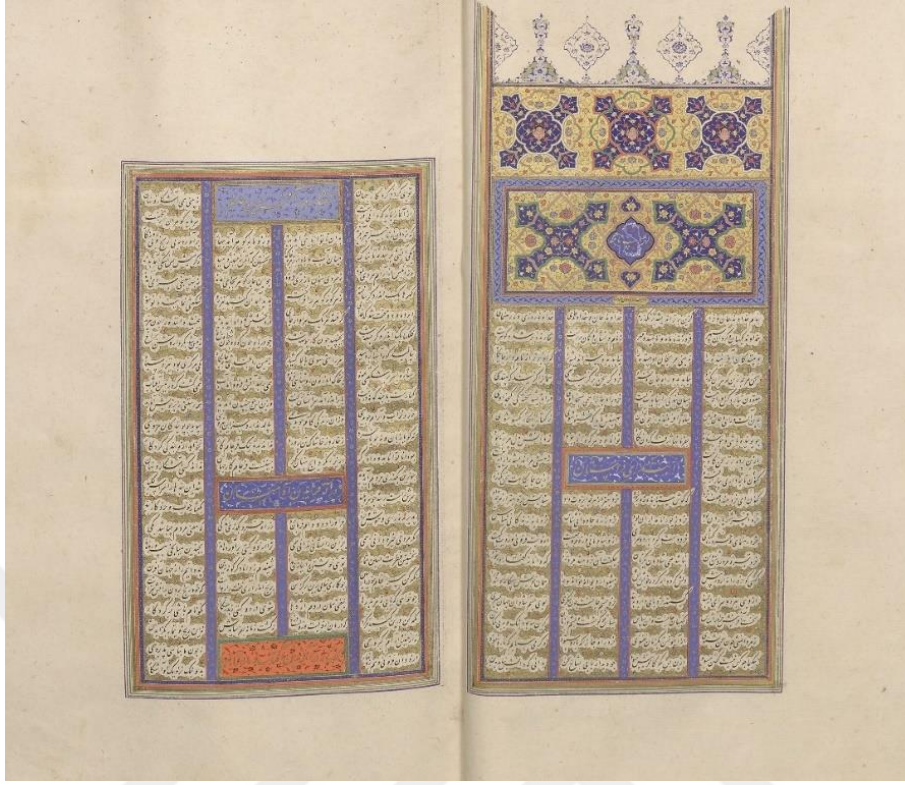
foyalı boyanmıştır. Motifler siyah renkle tahrirlenmiştir. Helezon arasındaki boşluklar lacivert renk tek ve üç nokta pelengi nakşı ile hareketlendirilmiştir.



Fotoğraf 181: TSMK H.1500, Hâtime Tezhibi, 15a



Çizim 62: TSMK H.1500, Hâtîme Tezhibi, 15a

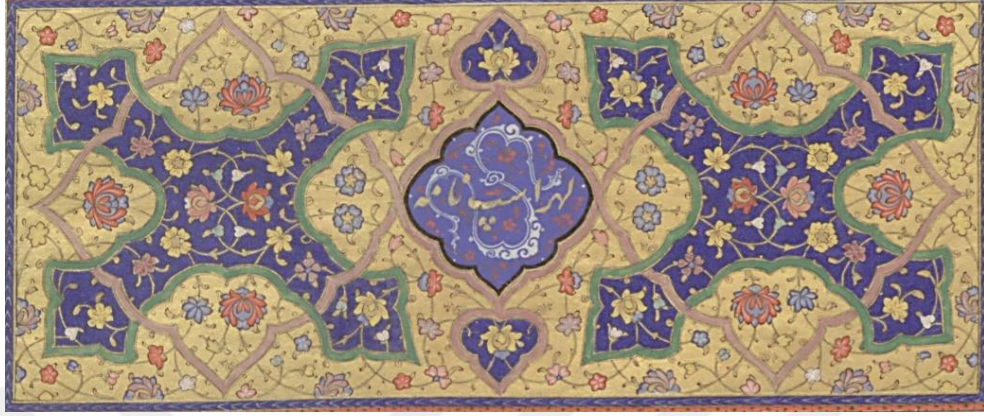


Fotoğraf 182: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi, 15b

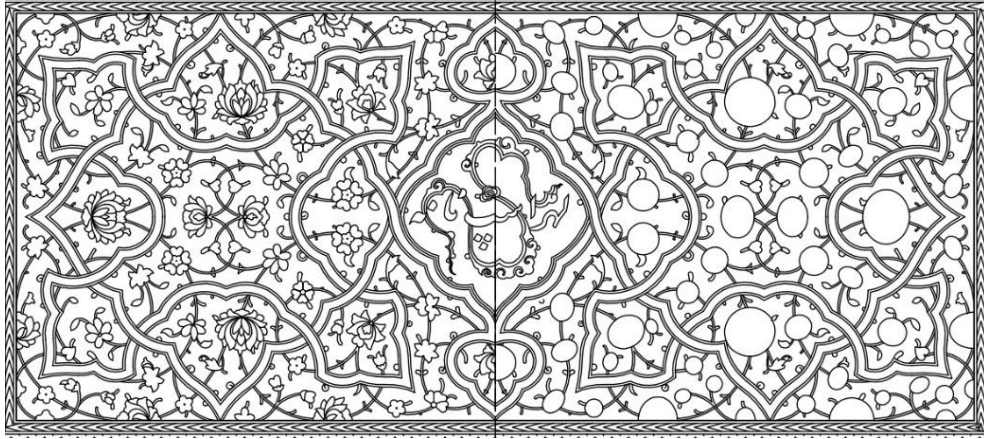
Varak Numarası	15b
Tezhipli Alan Ebadı	132x120 mm
Başlık Ebadı	105 x 44 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 7,5 mm
Üst Alan Ebadı	42x120 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu, Figür (Kadın Başı)
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Mavi
	Motif: Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Eflatun, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 32 mm

Sayfa Tasarımı: Tezhipli sayfada metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. Tezhipli sayfada on sekiz satır metin yer alır. Orta iki sütunda yedi satırlık yazıdan sonra başlık bulunur. Yazı zeminlerinde beyne's-sutûr tezhibi vardır. Altın üzerine hatâyî grubu ve iğne perdahı uygulanmıştır. Sütunlar sülyen renk iplik ve mavi zemin üzerine altın tek iplik helezon ile tezyin edilmiştir.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



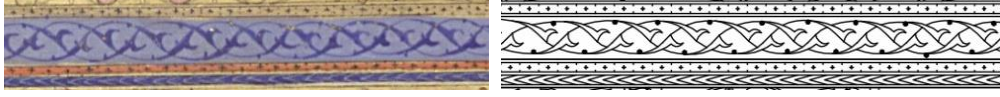
Fotoğraf 183: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi Başlık, 15b



Çizim 63: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi Başlık, 15b

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, sülüs hat ile zer mürekkebli *Luhrâspnâme*³⁴³ başlığı yer alır. Yazı zemininde, beyaz renk serbest negatif bulut ve serbest helezon üzerinde sülyen renk hatâyî kompozisyon vardır. Zemin rengi mavidir. Altın iplikli yeşil ve pembe renk 1,5 mm enindeki cedveller, alanı altın ve lacivert renk paftalara ayırır. Paftalar hatâyî grubu kompozisyonla tezyin edilmiştir.

³⁴³ Luhrâspnâme

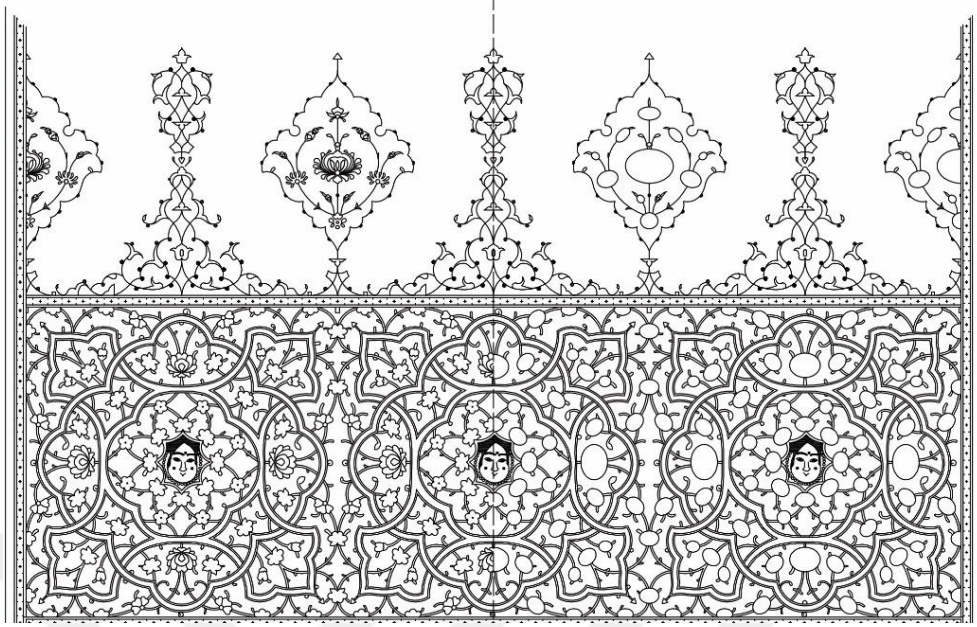


Fotoğraf 184, Çizim 64: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi İç Pervaz, 15b

İç pervaz, 7,5 mm enindedir. Başlık bölümünü, içten dışa altın iplik, lacivert zemin üzerine beyaz renk ince süsleme, sülyen zemin üzerine siyah renk (+),(-) ince süsleme; mavi zemin üzerine lacivert renk üç iplik ve altın zemin üzerine siyah renk (+),(-) ince süsleme çevrelemektedir.



Fotoğraf 185: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 15b



Çizim 65: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 15b

Üst bölümü, 1/6 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Altın iplikli sülyen ve beyaz renk 1,5 mm enindeki dört yönlü iplikler lacivert zeminli kapalı alanlar meydana getirir. Bu alanları altın iplikli yeşil ve pembe dendanalı cedvel daire formunda çevrelemektedir. Üç bölümden oluşan bu lacivert zeminli kapalı alanların merkezinde ön cepheden tasvir edilmiş kadın başı vardır. Her iki taraftan saçlarındaki perçemler yüzüne dökülen figür; ince kaşlı, çekik badem gözlü, iri burunlu ve küçük ağızlıdır. Geriye kalan alanın zemini altındır. Bu alanlar hatâyî grubu motifleriyle süslüdür.

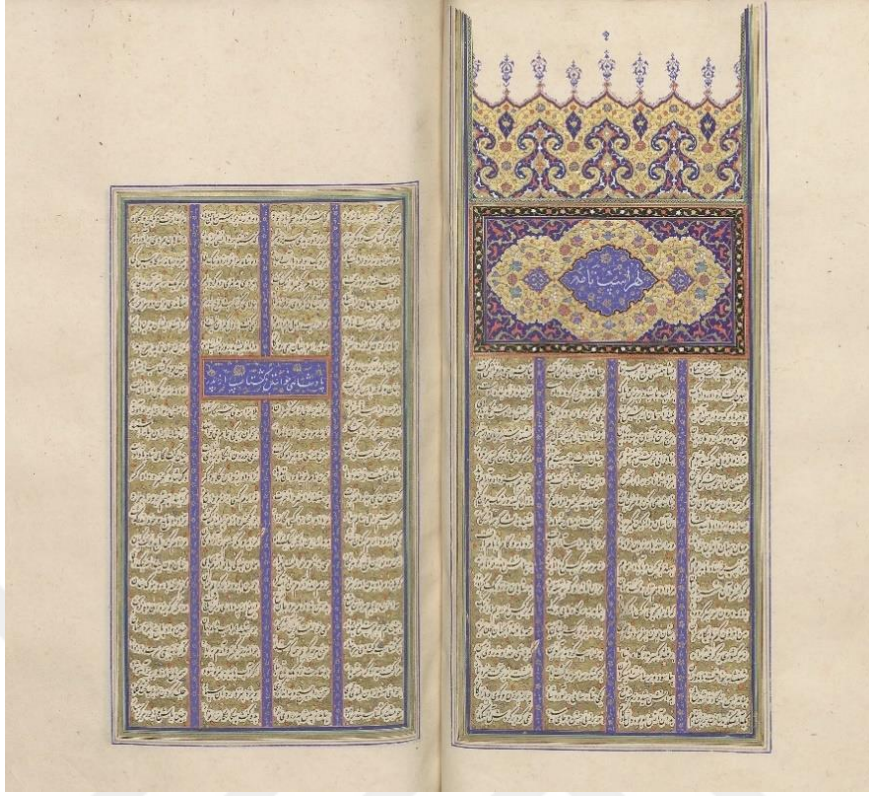
Unvan tezhibinde, bulut motifi negatif tekniğinde beyaz renktir. Hatâyî grubu motifleri; beyaz, sarı, sülyen, pembe, eflatun, yeşil ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan altın iplik, lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) ince süsleme ile lacivert renkte çekilen kuzu ile düz olarak sınırlandırılmıştır.

Tığ, münavebeli olarak $\frac{1}{4}$ simetriğin yarısı rûmî motifi ve $\frac{1}{2}$ simetrik hatâyî grubu kompozisyonla tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Dendanalı pafta içerisindeki hatâyî grubu motifleri negatif tekniğinde uygulanmıştır. Rûmî motiflerinin

meydana getirdiği kapalı alanlar yeşil, sarı ve mavi ile renklendirilmiştir. Yedi adet tığ bulunmaktadır.





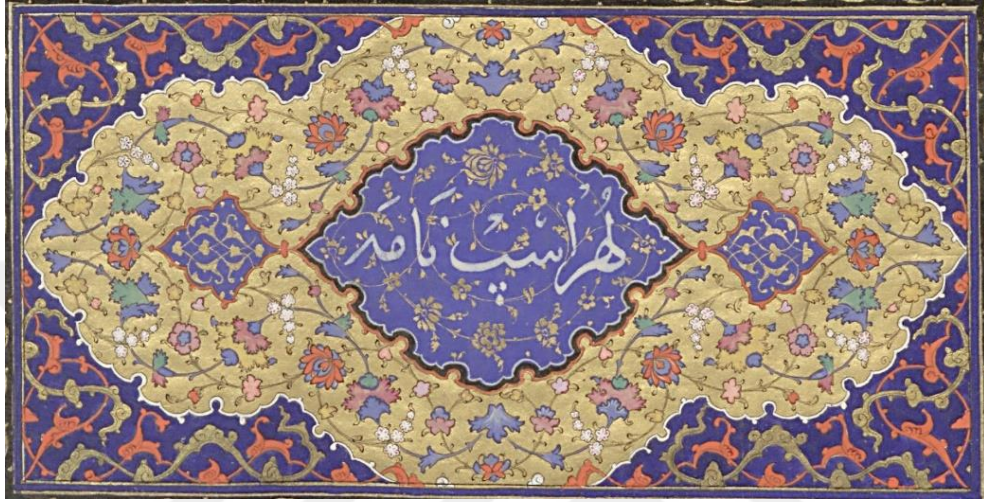
Fotoğraf 186: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi, 213b

Varak Numarası	213b
Tezhipli Alan Ebadı	145x120 mm
Başlık Ebadı	104x51 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 9 mm
Üst Alan Ebadı	115x50 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Mavi, Siyah
	Motif: Rûmî: Altın, Sülyen, Beyaz
	Bulut: Altın
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Eflatun, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 12 mm

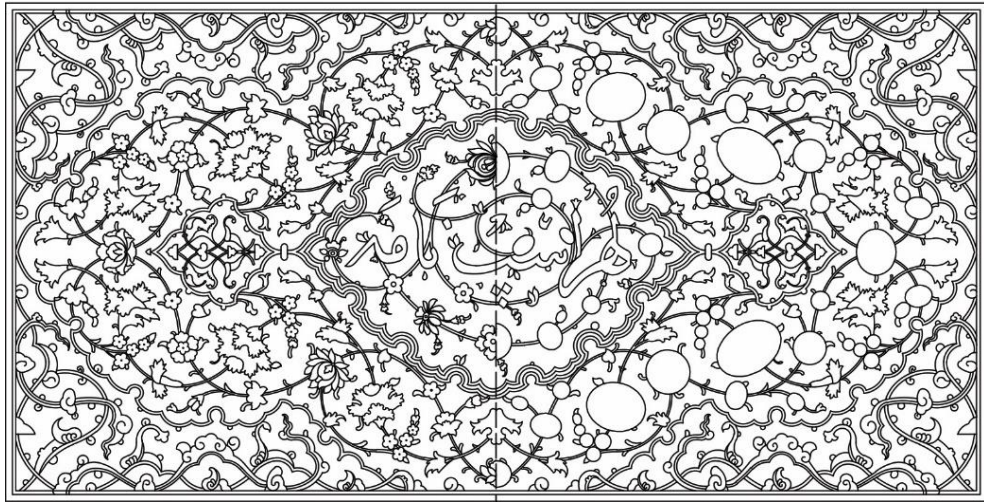
Sayfa Tasarımı: Metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. Tezhipli sayfada on yedi satır metin yer alır. Yazı zeminlerinde beyne's-sutûr tezhibi vardır. Altın üzerine hatâyî grubu ve iğne perdahı uygulanmıştır. Sütunlar

sülyen renk iplik ve lacivert zemin üzerine sarı altın tek iplik helezon ile tezyin edilmiştir.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 187: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi Başlık, 213b



Çizim 66: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi Başlık, 213b

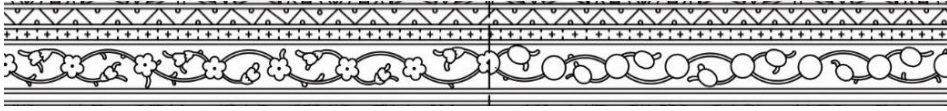
Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, sülüs hat ile üstübeç mürekkebli *Luhrâspnâme*³⁴⁴ başlığı yer alır. Yazı

³⁴⁴ Luhrâspnâme.

zemininde, altınla uygulanmış negatif hatâyî kompozisyon vardır. Zemin rengi mavidir. Beyaz, siyah ve sülyen renk dendanlı iplikler alanı sınırlar. Başlık yazılı alanın her iki yanındaki sülyen renk iplikli alanda $\frac{1}{2}$ simetrik sade ayırma rûmî kompozisyon vardır. Beyaz renk dendanlı iplik, geriye kalan alanı altın ve lacivert zemine ayırır. Lacivert zemin, altın bulut ve sülyen renk sade rûmî ile tezyin edilmiştir. Bulut motifleri sarı ve yeşil altın olarak uygulanmıştır. Altın zemin ise hatâyî grubu motiflerle bezelidir. Çift iplik hatâyî grubu motifleri simetri ekseninden çıkış yaparak, altın ve mavi helezon üzerinde bulunur. Altın dallar üzerindeki hatâyî helezonlar bahar dalı ile nihayetlenmiştir. Mavi dal üzerindeki hatâyî motifleri iri taç yapraklı hatâyî motifidir.



Fotoğraf 188: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi İç Pervaz, 213b

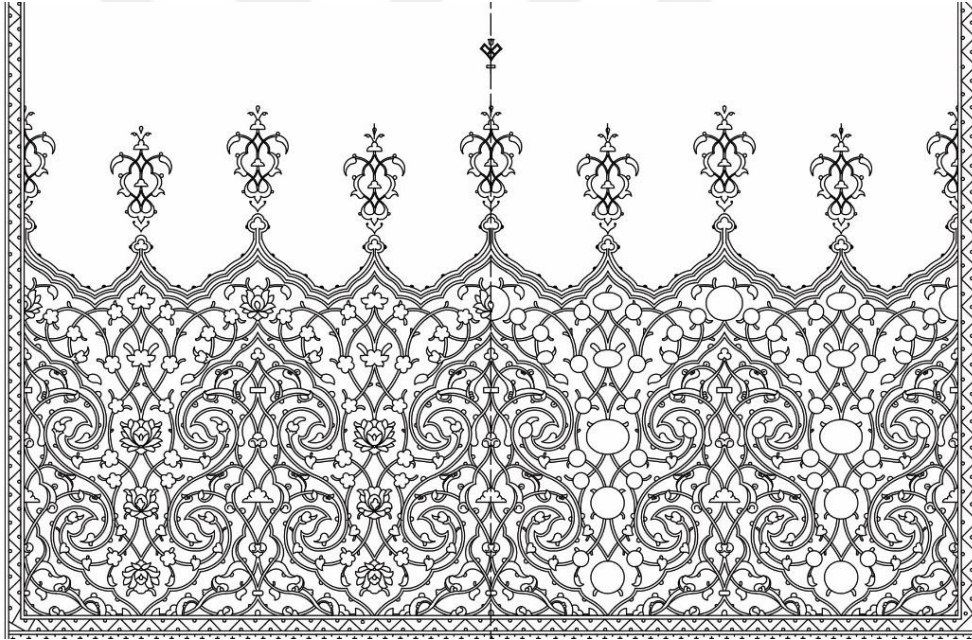


Çizim 67: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi İç Pervaz, 213b

İç pervaz, 9 mm enindedir. Başlık bölümünü içten dışa altın iplik, lacivert renk cedvel, siyah zemin üzerinde $\frac{1}{4}$ simetrik “S” helezon üzerinde hatâyî grubu motifli süsleme ve sülyen zemin üzerinde siyah renk (+),(-) ince süsleme çevreler. Üst bölümde ise altın iplik ve yeşil zemin üzerinde siyah renk süslü ince pervaz vardır.



Fotoğraf 189: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 213b



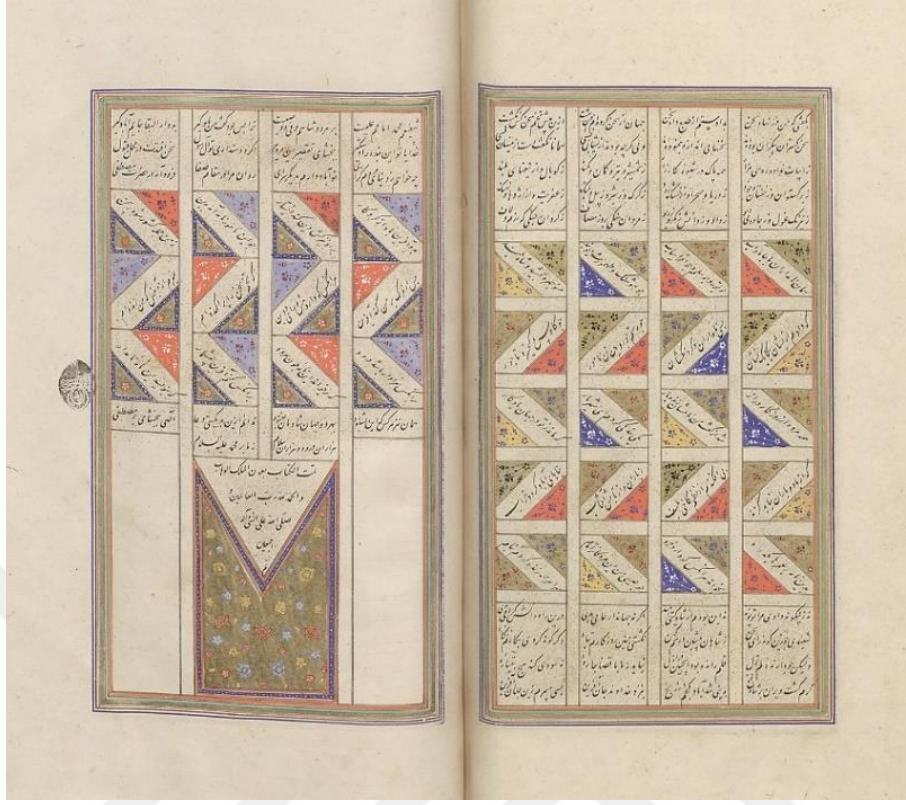
Fotoğraf 190: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 213b

Üst bölümü, 1/8 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Yeşil renk dendanlı iplik alanı merkez yönünde lacivert tığ yönünde sarı altın zemine ayırmaktadır. ½ simetrik beyaz ve sülyen renk rûmî motifleri, yeşil altın kapalı alanlar oluşturur. Sarı altın zeminde hatâyî grubu kompozisyon yer alır. Simetri eksenlerindeki helezonlar lacivert zeminli alan meydana getirir.

Unvan tezhibinde, bulut motifi sarı ve yeşil altın; rûmî motifi ise sarı altın, sülyen ve beyaz renktir. Hatâyî grubu motifleri; altın dallar üzerinde beyaz, sarı, sülyen, pembe, eflatun ve mavi ile renklendirilmiştir. Beyaz renk bahar dalı motifleri pembe renkle degradeli boyanmıştır. Başlık bölümünde bulunana mavi dallar üzerindeki hatâyî motiflerin renkleri mavi, pembe, yeşil ve sarıdır.

Tezhipli alan sülyen ve lacivert renk iplik ile lacivert renkte çekilen kuzu ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerinde nokta vardır.

Tığ, ½ simetrik sade rûmî motiflerle tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Orta simetri eksenî rûmî motifli tığ üzerinde düğüm motifi vardır. Dokuz adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 191: TSMK H.1500, Hâtime Tezhibi, 705a

Varak Numarası	705a
Tezhipli Alan Ebadı	56x90 mm
Pervaz	En: 5 mm
Motif	Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Kâğıt üzerine uygulanmıştır.
	Motif: Hatâyî: Sarı Altın Sülyen, Yeşil

Sayfa Tasarımı: Hâtime tezhibinin bulunduğu sayfada on üç satırlık metin bulunur. On satır yazı düz, üç satır yazı ise mâil olarak yazılmıştır. Mâil yazılı satırlarda köşelik tezhibi vardır. Sülyen ve mavi renk zeminlere hatâyî grubu motifleri negatif tekniğinde uygulanmıştır. Lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) ince süsleme ile çevrilmiş altın zemin, klasik tezhiptir.

Tezhip Özellikleri: Tezhipli alanı, altın ve sülyen renk iplik ile lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) süsleme çevrelemektedir.

Hâtime tezhibi, ½ simetrik olarak tasarlanmıştır. Alanda, altın zemin üzerinde hatâyî grubu kompozisyon yer alır. Hatâyî grubu motifleri altın dallar üzerinde sarı, sülyen ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.



Fotoğraf 192 - Çizim 68: TSMK H.1500, Hâtime Tezhibi, 705a

Değerlendirme

Şahnâme-i Firdevsî nüshasının baş kısmında *Baysungur Önsözü*³⁴⁵ (mukaddime metni) vardır. Mukaddime metni, cedvelli alan içerisinde yazılıdır. Destanların yazılı olduğu metin dört sütun içerisine yazılarak hazırlanmıştır. İç iki sütun içerisinde arabaşlık alanları vardır. Bu arabaşlıklar mavi, lacivert ve sülyen renk zemin üzerine zer mürekkeple, altın zemin üzerine ise üstübeç mürekkeple yazılmıştır. Başlık zemini rûmî veya hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir.

Eserin 12a ve 705a sayfasında III. Ahmed (1703-1730) mührü bulunur. Bu mühürler yazmanın 1730 yılından önce Saray hazinesinde bulunduğunu göstermektedir.

Şahnâme-i Firdevsî nüshasında müstensih ismi ve herhangi bir tarih yoktur. Ancak serlevha tezhibi (1b-2a) ve unvan tezhibi (15b) iç pervazında, dönemin ünlü Şirazlı sanatkarı Ruzbihan'ın imzası yer alır. Serlevha tezhibi iç pervaz zencerek süsleme arasında "... *Ruzbihan el-Müzehhip*" ve unvan tezhibi iç pervaz üç iplik arasında "*Tezhip Ruzbihan Şirazi*" ibareleri yazılıdır.

İncelenen tarihsiz yazma, benzer özelliklere sahip başka bir Şahname (British Library, Ethe 863) nüshasına benzerliğinden dolayı 1560 yılına tarihlenmektedir. Boyutları aynı olan bu iki yazmanın içerisinde birbirinden farklı üslupta resmedilmiş tasvirler ve dönemin Şiraz'ın da görülen en üst düzeyde tezhipler vardır. En önemlisi 1560 tarihli yazmanın Şiraz'da ürettiğine dair bilginin yazılı olmasıdır³⁴⁶.

Tezhipli alanlarda yeni süsleme unsurlarının görülmesinin yanı sıra eski kompozisyon özellikleri de³⁴⁷ vardır. Serlevha tezhibi iç alanı bölümlere ayrılarak tezhiplenmiştir. Bu özelliğiyle 1540'lı yıllardan sonra yoğun olarak tercih edilmiş iç alan düzenlemesi bu yazmada görülmemektedir. Serlevha tezhibi dış pervaz, dendanlı olarak sınırlandırılmış ve daha erken yazmalara nispeten dış pervaz kalınlığı artmıştır.

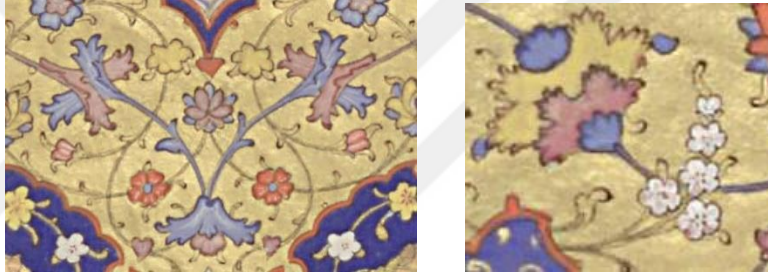
³⁴⁵ Zeren Tanındı, "Sultanlar, Şairler ve İmgeler: Şehnâme-i Firdevsî'nin Mukaddimesinin Resimleri", s.269-270.

³⁴⁶ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.162.

³⁴⁷ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.162-180.

Unvan tezhipleri üst bölümleri ise düz ve dendanlı olarak uygulanmıştır. Hâtimetezhipleri üçgen alanlar içerisinde yer alır.

Serlevha tezhibinde sade, sarılma ve hurde rûmî kullanılmışken unvan tezhiplerinde sadece sade rûmî görülür. Bulut motifi, serlevha ve unvan tezhiplerinde vardır. Hatâyî motifi, klasik kullanımının yanı sıra iri taç yapraklı olarak da kullanılmıştır. Bu kullanım serlevha ve 213b unvan tezhibinde vardır. Söz konusu motif ayrı bir dal üzerinde diğer hatâyî motiflerine nispeten iri ve renkli dal üzerinde yer alır. Klasik hatâyî motifinin yaprak sayısında artış olmuş, daha katmerli tasarlanmıştır. Ayrıca 213b unvan tezhibi başlık tezhibinde helezonlar bahar dalı motifleriyle nihayetlenmiştir. Bu şekilde bahar dalı motifinin tezhipde kullanımı nadir görülür.



Bir diğer önemli özellik incelenen yazmanın üst düzey kaliteye sahip olduğunu gösteren 15b unvan tezhibi üst bölümünde ön cepheden tasvir edilen kadın başıdır. Vakvak motifi³⁴⁸ olarak isimlendirilem bu motif grubu XVI. yüzyıl boyunca zaman zaman Şiraz yazmalarında kullanılmıştır. Topkapı koleksiyonunda, vak vak üslûbunun kullanıldığı XVI. yüzyıl içerisindeki en erken tarihli Şiraz yazması, Feridüddin Attar'ın *Mihr ve Müşteri* (TSMK H.831, 905/1500, 1b-2a) isimli eseridir³⁴⁹.

Pafta zeminlerinde altın ve lacivert renklerin yanı sıra küçük alanlarda mavi ve siyah renk kullanılmıştır. Unvan tezhibi başlık zemini ve iç pervaz da mavi renk;

³⁴⁸ Vakvak motifi hakkında detaylı bilgi için bakınız: Turgay Yazar, “Ortaçağ Anadolu Türk Mimari Bezemesinde Vakvak Üslubu”, Bilig, S.42, 2007, ss.1-33. (<http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/1228-published.pdf>); Oya Kızıldağ Atila, *Kitap Sanatlarında Vakvak Üslubu*, Marmara Üniversitesi Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, İstanbul 2016.

³⁴⁹ Lale Uluç, “Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine 1499 Numarada Kayıtlı Şahname-i Firdevsî Nüshası”, s.640.

213b unvan tezhibi iç pervazda ise siyah renk tercih edilmiştir. Tezhipli alanlarda rûmî motifi; altın, mavi, beyaz, sülyen, lacivert renk; bulut motifi ise pembe, yeşil, beyaz ile renklendirilmiştir. Hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, pembe, eflatun, mavi ve yeşil renkleriyle zengin renk paletini göstermektedir.

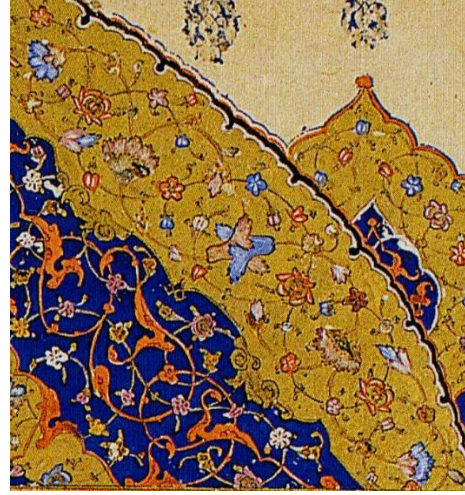
İç pervaz, her tezhipli sayfada farklı ve çeşitli kullanılmıştır. Bu özellik XVI. yüzyılın yarısından sonra üretilen bol tezhipli Şiraz yazmalarının özelliğidir.

Tezhipli alanlarda tığ; ½ simetrik rûmî ve negatif hatâyî grubu motifleriyle tasarlanmıştır. Serlevha ve 15b unvan tezhibinde daha detaylı ve büyük ölçüde kullanılan tığ; 213b unvan tezhibinde diğerlerine nispeten daha sade ve küçük ölçüde uygulanmıştır.

Ruzbihan müzehhibe ait tezhipli sayfalarda ikinci bir hatâyî grubu motifi görülür. Geniş taç yapraklı hatâyî motifi ve birbirine karşılık gelen yaprak motifleri pembe-mavi renklerle uygulanmıştır. Bu iri çiçek motifini, Şirazlı müzehhip Muhammed Haydar'ın imzalı 1561-62 tarihli Kur'ân nüshası (TSMK E.H.67) ve 1562-63 tarihli Hamse-i Hüsrev Dehlevî (TSMK H.794) tezhiplerinde görülür. 1580'li yıllara gelindiğinde ise hemen hemen tüm Şiraz yazmalarında söz konusu hatâyî motifi kullanılmıştır.



Fotoğraf 193: TSMK H.1500, 1b-2a



Fotoğraf 194: TSMK H.794, 970/1562-63, 2b-3a



Fotoğraf 195: CBL Is 1558, 208b-209a³⁵⁰



Fotoğraf 196: TSMK K.103, 4b³⁵¹.

³⁵⁰ Elaine Wright, *Lapis and Gold Exploring Chester Beatty's Ruzbihan Qur'an*, Chester Beatty Library, s.21.

³⁵¹ Fehmi Ethem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu*, C.1, İstanbul 1962, s.129; Lale Yıldır, *İstanbul Müze ve Kütüphanelerinde Bulunan 16. Yy. Şiraz Üslubuna Ait Tezhipli Elyazması Eserlerin İncelenmesi*, FSMVÜ Güz. San. Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016, s.152.

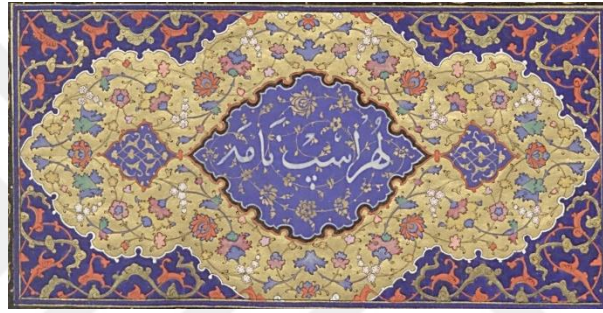
Diğer tezhipli alanlardaki bezerlikler aşağıda gösterilmektedir.



Fotoğraf 197: TSMK H.1500, 1b-2a



Fotoğraf 198: TİEM T.7, 1b-2a

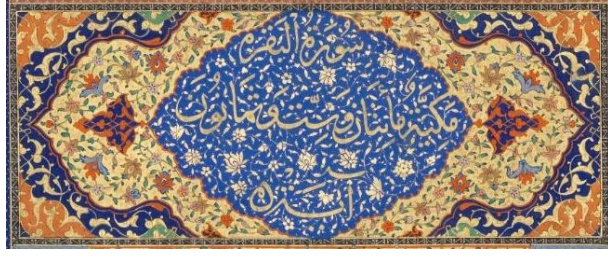


Fotoğraf 199: TSMK H.1500, 213b



Fotoğraf 200: TSMK K.105, 7b³⁵²

³⁵² Fehmi Ethem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu*, s.129; Lale Yıldır, *İstanbul Müze ve Kütüphanelerinde Bulunan 16. Yy. Şiraz Üslubuna Ait Tezhipli Elyazması Eserlerin İncelenmesi*, s.221.



Fotoğraf 201: CBL Is 1558, 208b-209a ³⁵³

İncelenen H.1500 envanter numaralı yazma eserin ketebesinde istinsah tarihine dair bilgi mevcut değildir. Ancak tezhip özellikleri ve mukayese edilen örnekler itibarıyla 1560 yıllarına tarihlenmektedir.

³⁵³ Elaine Wright, *Lapis and Gold Exploring Chester Beatty's Ruzbihan Qur'an*, Chester Beatty Library, s.27.

KATALOG 8

Envanter Numarası: Hazine 812³⁵⁴

Eser Adı: Yusuf ve Züleyha

İstinsah Tarihi: 975/1567-68

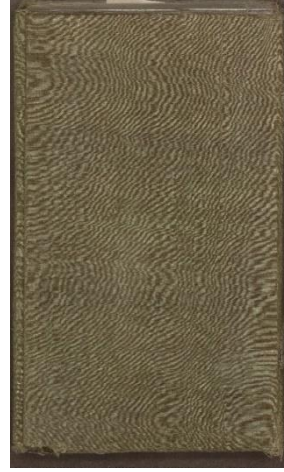
İstinsah Yeri: Şiraz

Müellifi: Câmî

Hattatı: Şah Mahmud el-kâtib el-Meşhedî

Yazı Çeşidi: Ta'lik

Müzehhibi: -



Eserin Ebadı

Cild: 257x153 mm

Sayfa: 257 x 153 mm

Sayfa Sayısı: 177

Sırt: 20 mm

Yazı Sahası: 145x80 mm

Satır Sayısı: 12

Malzeme Özellikleri

Kâğıt: Pembe tonunda vassale³⁵⁵li, âharlı. **Mürekkep:** İs, üstübeç.

Mühür ve Temellük Kayıtları

Yazmanın 177b sayfasında temellük kaydı yer almaktadır.



Namakı (namak veya namika) Mevlana Şah Mahmûd Nişâbü'rî in nüsha-i şerîf-i nefîs râ der dâru'l-merzi Şîrâz Hacı Ali Tokâtî harîdârî namûd. Hudây Teâlâ fûrûşende ve harîdâr râ rahmet kuned Âmîn Yâ Rabb!³⁵⁶

Cild Kapağı Özellikleri: Kapaklar yeşil renk bez ile kaplanmıştır.

Tezhipli Sayfalar: 1b-2a, 2b, 2b-3a, 10b-11a, 38b-39a, 75b-76a, 120b-121a, 175b-176a, 176b-177a.

³⁵⁴ Fehmi Ethem Karatay, *Farsça Yazmalar Kataloğu*, No.744; Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.291,334,505.

³⁵⁵ Vassale için bakınız: Fatma Çiçek Derman, "Tezhip Sanatında Kullanılan Terimler, Tabirler ve Malzeme", *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara 2009, s.533.

³⁵⁶ Mevlana Şah Mahmûd Nişâbü'rî'nin eseri. Bu güzel nüshayı Hacı Ali Tokâtî dâru'l-merzi Şiraz'da satın almıştır. Allah satanı da alanı da rahmet eylesin. Amin Ya Rab.



Fotoğraf 202: TSMK H.812, Pervaz Tezhibi, 1b-2a

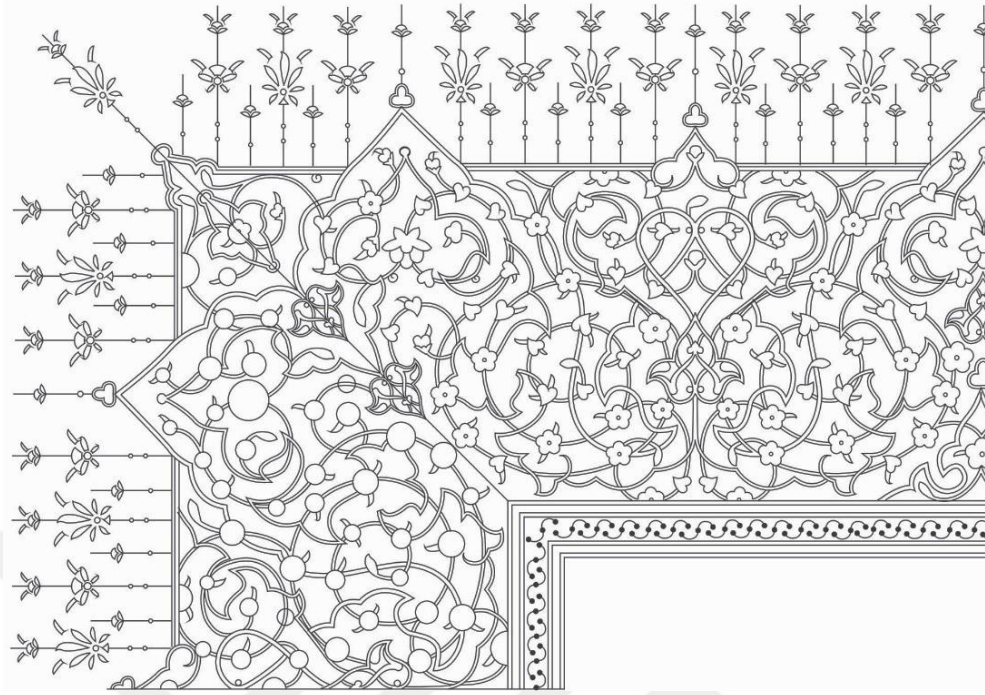
Varak Numarası	1b-2a
Tezhipli Alan Ebadı	144x281 mm
Minyatürlü Alan Ebadı	140x76 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 5,50 mm
Dış Pervaz Ebadı:	En: 48 mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Siyah
	Motif: Rûmî: Beyaz, Sülyen, Altın, Siyah Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Eflatun, Mavi
Tığ	Boy: 20 mm

Sayfa Tasarımı: Karşılıklı sayfalarda minyatür ve pervaz tezhibi yer almaktadır.

Tezhip Özellikleri: Tezhip; iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 203: TSMK H.812, Pervaz Tezhibi, 1b-2a



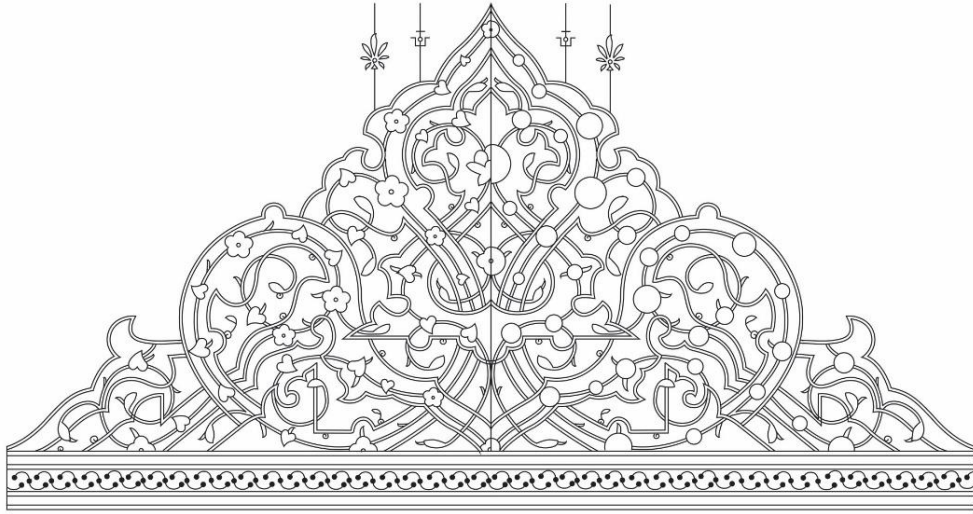
Çizim 69: TSMK H.812, Pervaz Tezhibi, 1b-2a

İç pervaz, 5,50 mm enindedir. Minyatürlü alandan dış pervaz tezhibine altın iplik, sülyen renk iplik ve lacivert zemin üzerine beyaz renk “S” helezon süsleme ile geçilmektedir.

Dış pervaz, enine simetrikli dendanlı ve uzun kenar ekseninde kubbeli bir tasarıma sahiptir. Kapalı alanlar, sülyen ve beyaz renk iplikle sınırlandırılmış; işlemeli rûmî motifleriyle oluşturulmuştur. İşlemeli rûmî motiflerinin içerisi lacivert renk, dış alanlar ise sarı altındır. Köşelerde merkez yönünde, düz alanlarda ise tığ yönünde hurde tepelik motifi yer almaktadır. Köşelerde, sülyen renk rûmî motifinin zemini sarı altın, beyaz renk rûmî motifinin zemini ise siyah renge boyanmıştır. Dikey ve yatay alanlarda ise beyaz renk rûmî motifinin zemini altın, sülyen renk rûmî motifinin zemini ise siyah renkle doldurulmuştur. Paftalar, hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.



Fotoğraf 204: TSMK H.812, Pervaz Tezhibi, 1b-2a

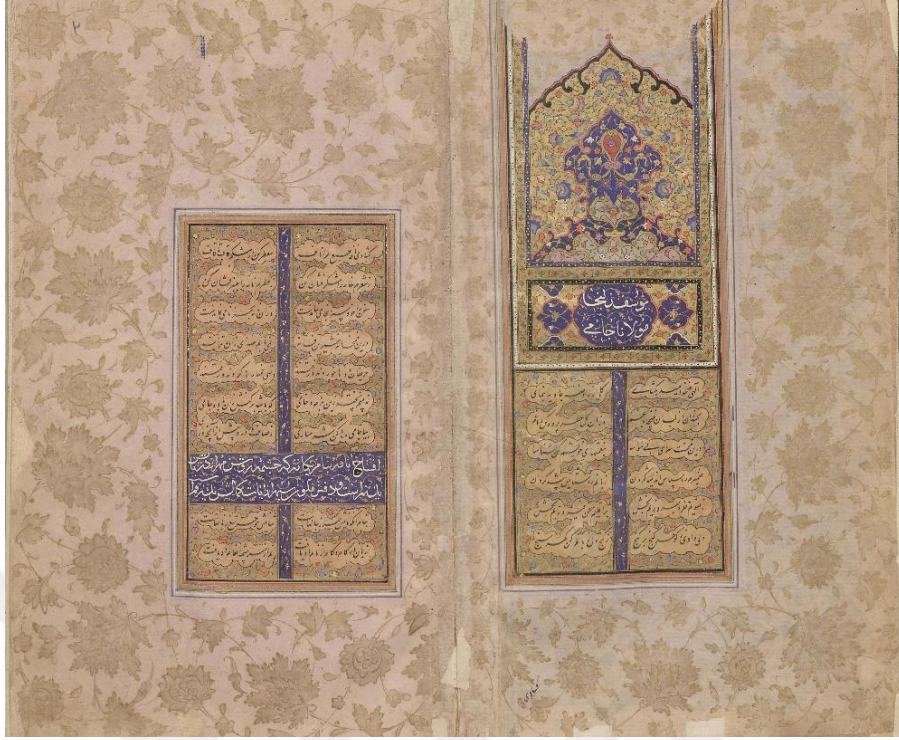


Çizim 70: TSMK H.812, Pervaz Tezhibi, 1b-2a

Dış pervaz tezhibinde, rûmî motifleri beyaz ve sülyen renktir. Hurde rûmî motiflerinin zemini ise altın ve siyah renkle doldurulmuştur. Hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, pembe, eflatun ve mavi ile renklendirilmiştir. Bazı motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan, beyaz ve sülyen renk iplikler ile düz ve dendanlı olarak sınırlandırılmıştır.

Tığ, 20 mm uzunluğunda hatâyî grubu motifleriyle tasarlanmış, negatif tekniğinde altınla uygulanmıştır.



Fotoğraf 205: TSMK H.812, Unvan Tezhibi, 2b-3a

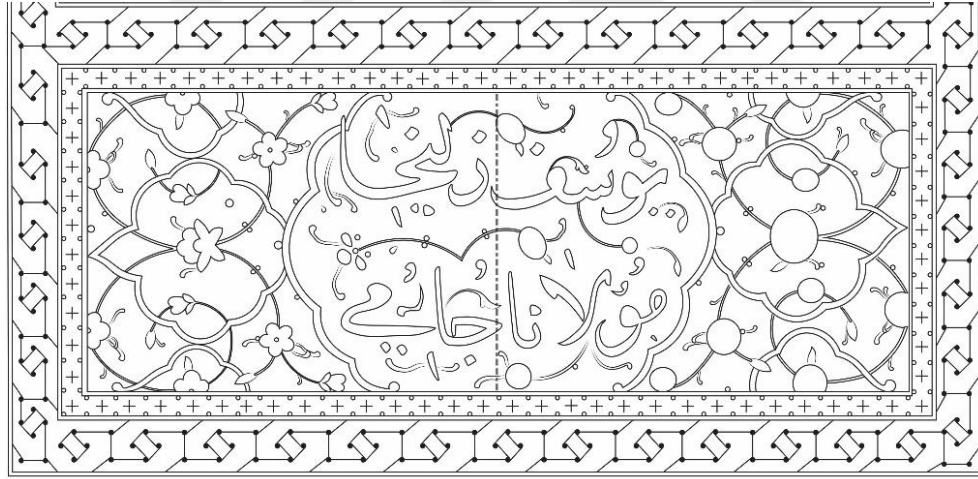
Varak Numarası	2b-3a
Tezhipli Alan Ebadı	126x80 mm
Başlık Ebadı	55x20 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 7 mm
Üst Alan Ebadı	55x76 mm
Motif	Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Bordo, Yeşil, Eflatun
	Motif: Bulut: Altın, Sarı, Eflatun Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Eflatun, Yeşil, Mavi
Tığ	-

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı iki sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. Yazı zemininde, altın üzerine hatâyî grubu motifleriyle beyne's-sutûr tezhibi yer alır. Sütun içlerinde ise lacivert zemin üzerinde altın hatâyî grubu kompozisyon vardır.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 206: TSMK H.812, Unvan Tezhibi Başlık, 2b-3a



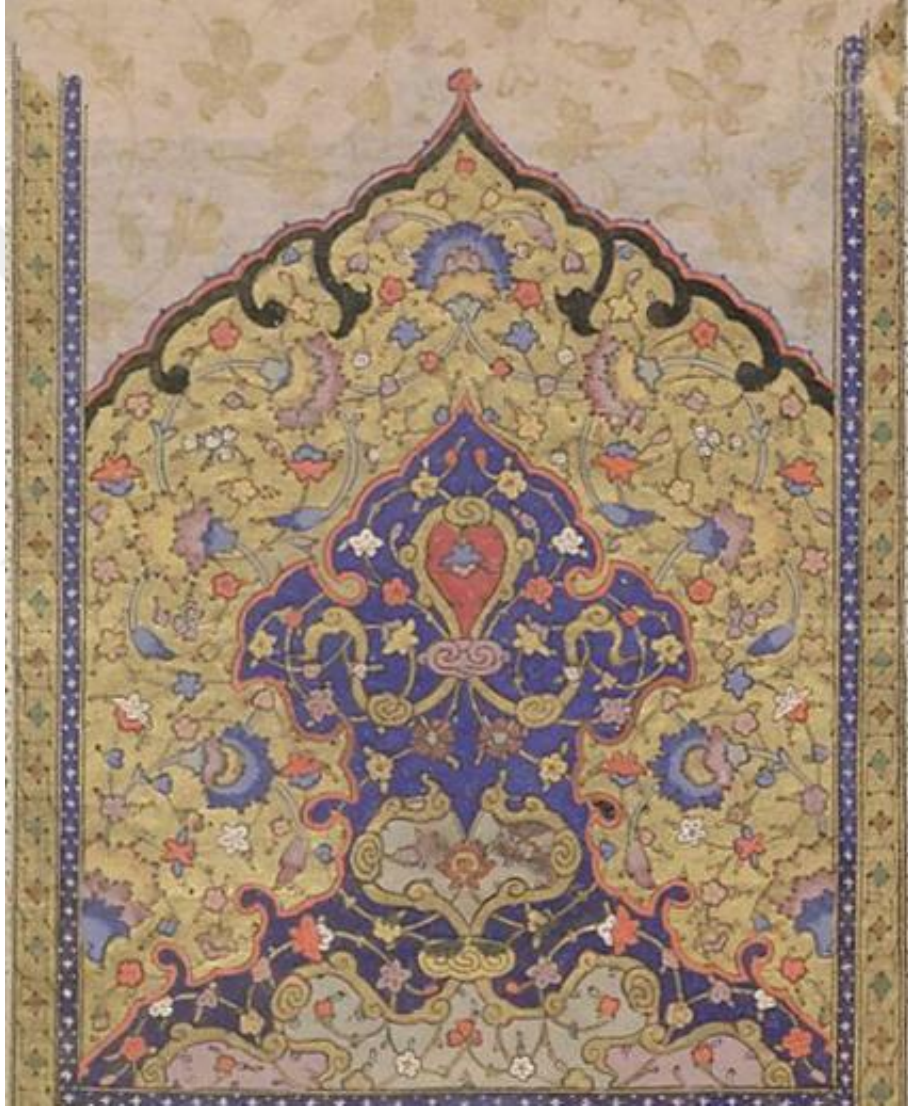
Çizim 71: TSMK H.812, Unvan Tezhibi Başlık, 2b-3a

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, lacivert zemin üzerinde sülüs hat ile üstübeç mürekkebli *Yusuf-u Züleyhâ-yı Mevlâna Câ'mî*³⁵⁷ başlığı yer alır. Yazı zemininde, serbest hatâyî grubu motifleri bulunmaktadır. Altın süsleme negatif tekniğinde uygulanmıştır. Kapalı

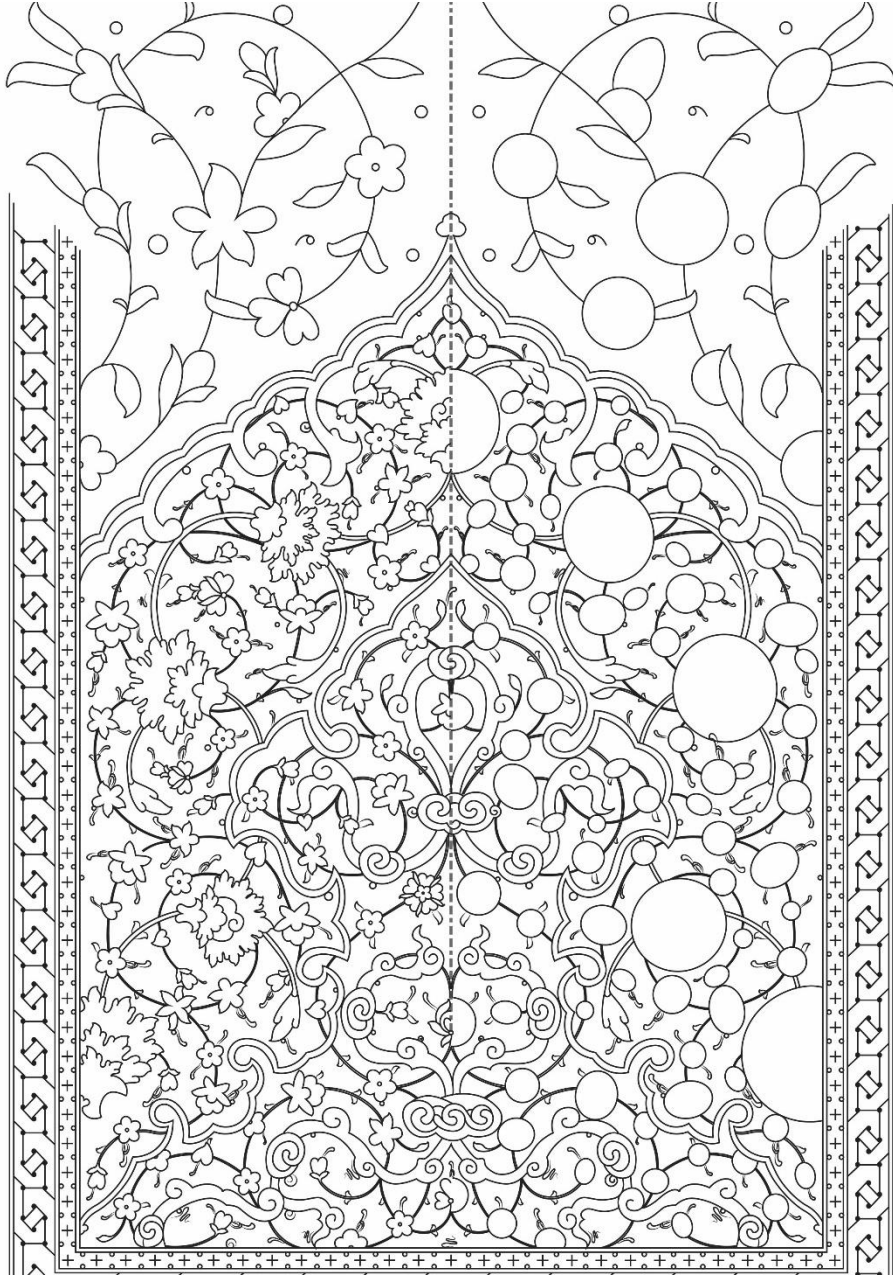
³⁵⁷ Mevlâna Câ'mî'nin Yusuf ve Züleyhâ'sı.

alanlar sülyen ve beyaz renk iplikler ile sınırlandırılmıştır. Sarı altın ve lacivert zeminli paftalar hatâyî grubu motiflerle süslüdür.

İç pervaz, 7 mm enindedir. Başlık ve üst bölümü; altın iplik, (+),(-) ince süsleme ve anahtarlı zencerek çevrelemektedir. Anahtarlı zencereğin orta alanı münavebeli olarak kırmızı ve yeşil renkle doldurulmuştur.



Fotoğraf 207: TSMK H.812, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 2b-3a



Çizim 72: TSMK H.812, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 2b-3a

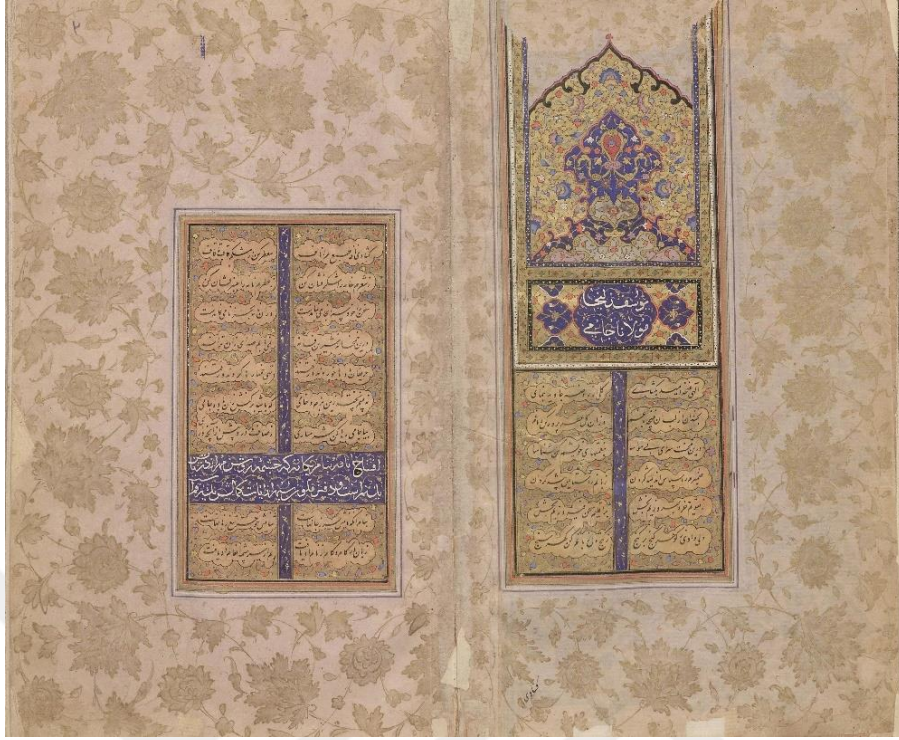
Üst bölüm, 1/2 simetrik olarak tasarlanmıştır. Sülyen renk iplik alanı merkez yönünde lacivert, tığ yönünde sarı altın zemin rengine ayırmaktadır. Lacivert zemin içerisinde, 1/2 simetrik bulut motiflerinin oluşturduğu kapalı alanlar bordo, yeşil ve eflatun zemin rengine sahiptir. Lacivert zemin rengi merkez yönüne doğru koyulaşmaktadır. Paftaların içinde ve dışında hatâyî grubu motifler dolaşmaktadır.

Altın zeminde çift iplik hatâyî grubu motifleri vardır. Klasik hatâyî grubu motiflerinin yanı sıra yeşil dal üzerinde iri taç yapraklı hatâyî motifleri de bulunur.

Unvan tezhibinde, bulut motifleri altın, sarı ve eflatun renktir. Altın üzerine hafif sülyen renkle tonlama yapılmıştır. Hatâyî grubu motifleri beyaz, sarı, sülyen, pembe, eflatun ve mavi ile renklendirilmiştir. Bazı motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır. Yeşil renk dal üzerindeki iri taç yapraklı hatâyî motifleri ise mavi, eflatun ve sarı renkle, yer yer tarama tekniğinde uygulanmıştır.

Tezhipli alan; siyah renk cedvel ile sülyen ve lacivert renk farklı kalınlıklardaki ipliklerle dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Herbir dendan üzerinde lacivert renk nokta vardır.

Tığ motiflerinin yerine zeminde ½ simetrik hatâyî grubu halkâr tezhibi vardır.



Fotoğraf 208: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 2b-3a

Halkâr Ebadı

2b: 52 mm, 52 mm, 14 mm

3a: 72 mm, 52 mm, 50 mm, 14 mm

Motif

2b: Hatâyî Grubu Motifleri

3a: Hatâyî Grubu Motifleri

Renk:

Altın

Tezhip Özellikleri: 2b sayfasının üç kenarı, 3a sayfasının ise dört kenarı çift iplik helezon hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Motifler, altın ile sulu halkâr tekniğinde uygulanmış, altınla tahrirlenmiştir. Tahrirli yerlerde altın parlamaktadır.



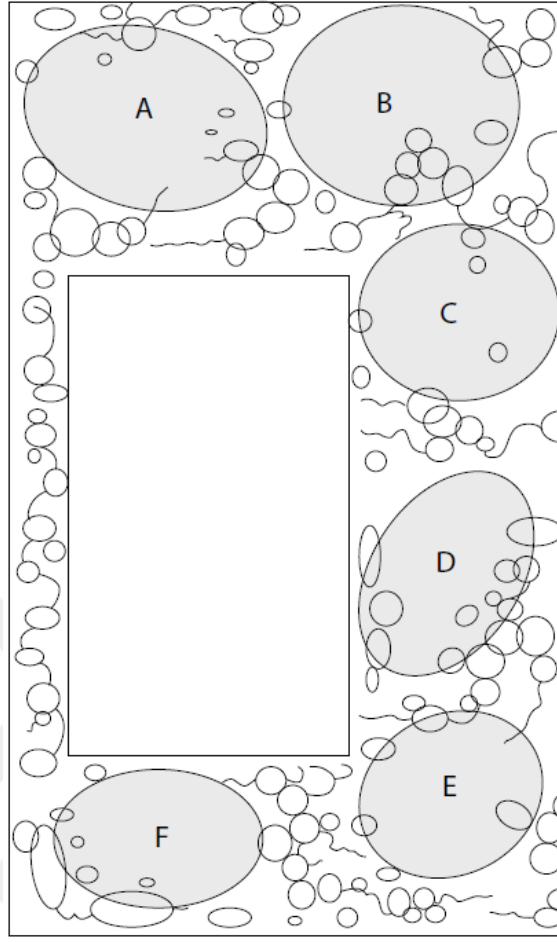
Fotoğraf 209: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 10b-11a

Varak Numarası	10b-11a
Halkâr Ebadı	10b: 74 mm, 58 mm, 48 mm, 16 mm 11a: 70 mm, 54 mm, 52 mm, 16 mm
Motif	10b: Bulut, Tabiat Kaynaklı Hayvan 11a: Bulut, Tabiat Kaynaklı Hayvan
Renk:	Altın

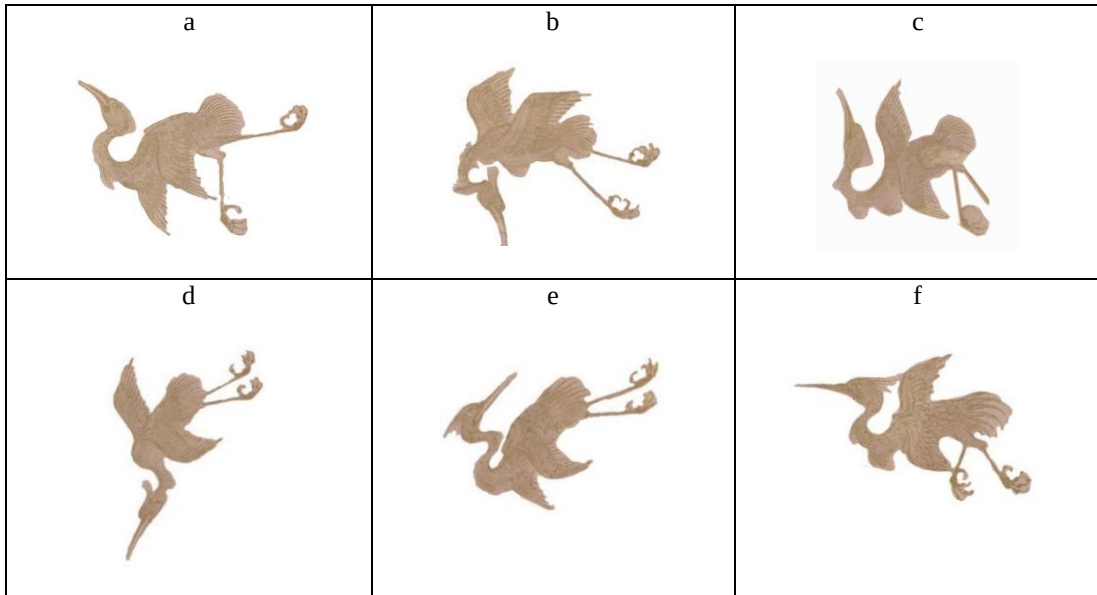
Sayfa Tasarımı: 10b sayfasında minyatür ve iki sütun içerisine bölünerek yazılmış iki satırlık ta'lik metin yer almaktadır. 11a sayfasında on bir satır metin yer alır. Sütun araları, 5 mm eninde lacivert zemin üzerinde sarı renk tek iplik hatâyî grubu motifleriyle tezhiplidir. Her iki sayfanın da yazı zeminlerine hatâyî grubu motifleriyle beyne's-sütûr tezhibi yapılmıştır.

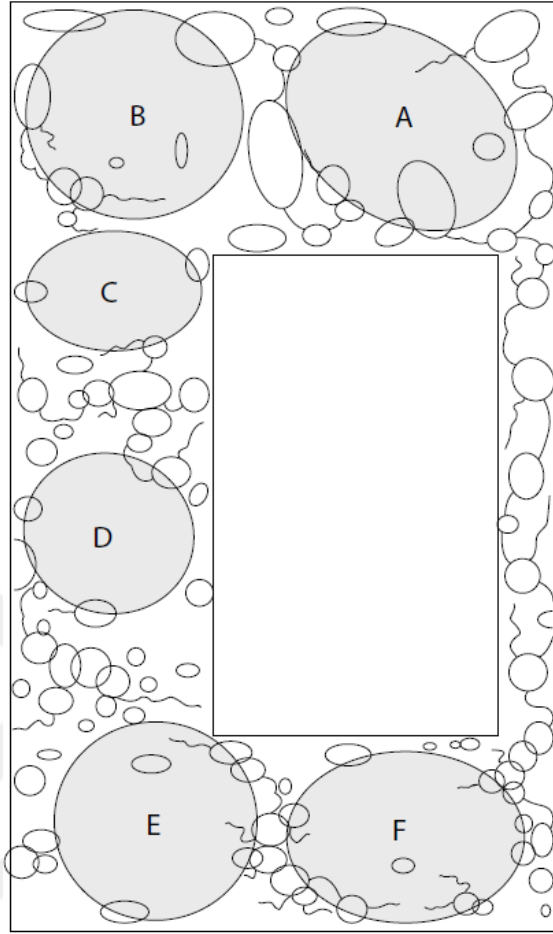
Tezhip Özellikleri: Sayfalarda leylek ve bulut motiflerinin uygulandığı serbest gökyüzü tasviri yapılmıştır. Her bir sayfanın dış üç kenarında altı adet leylek farklı hareketlerle betimlenmiştir. Bulut motifleri kümeler hâlinde aralarda yer alır. Sayfanın iç dar kenarı ise sadece bulut motifleriyle bezenmiştir. Leylek ve bulut motifleri; altın ile sulu halkâr tekniğinde uygulanmış, aynı renk altınla tahrirleri çekilmiştir. Tahrirli yerler parlamaktadır.



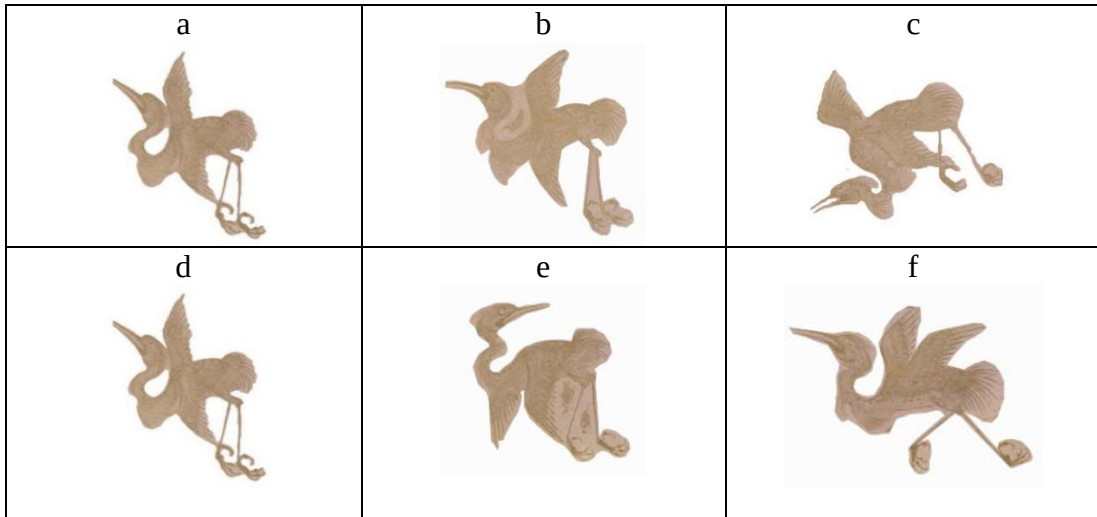


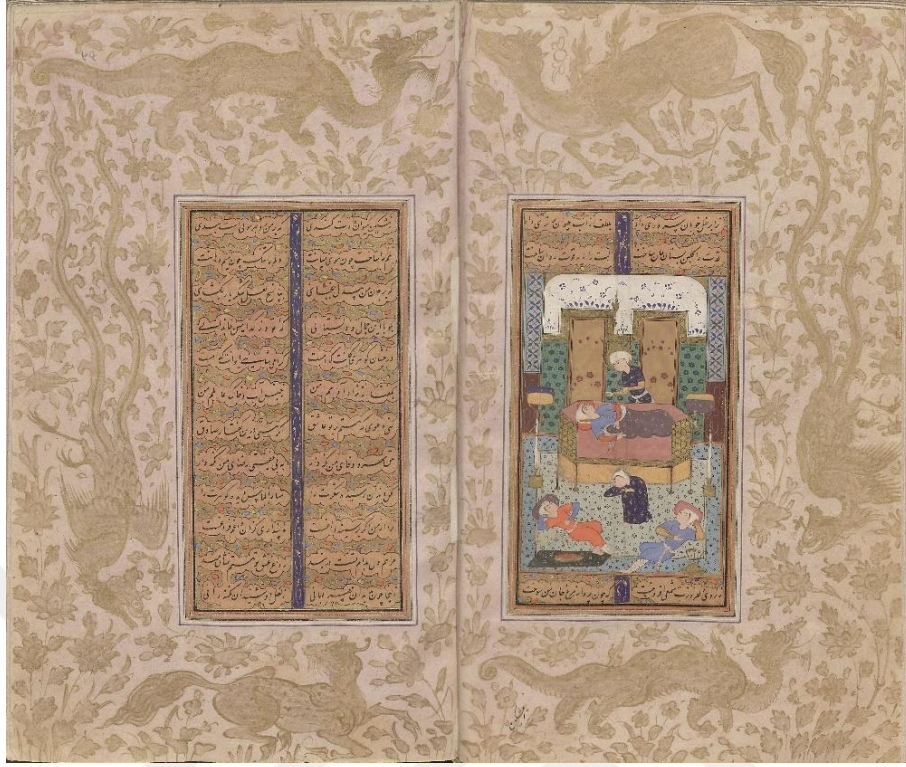
Çizim 73: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 10b





Çizim 74: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 11a





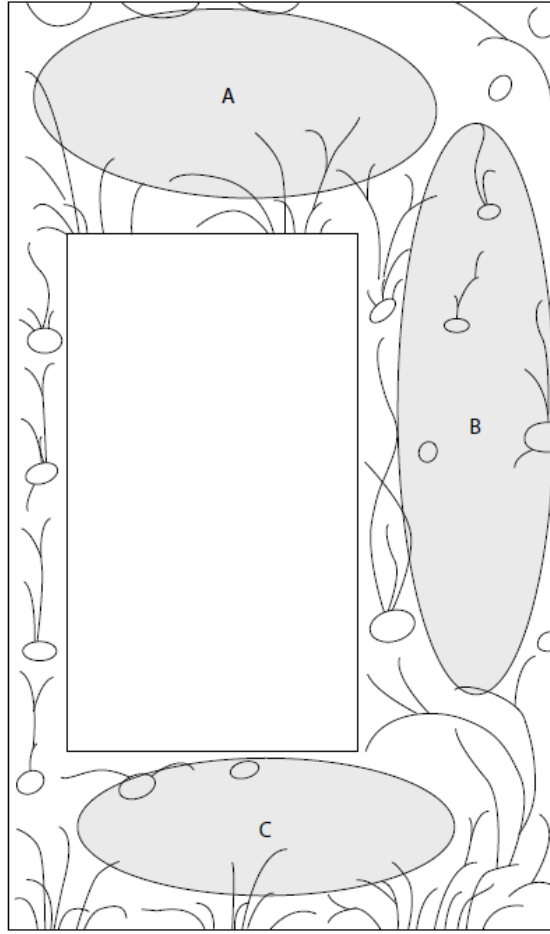
Fotoğraf 210: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 38b-39a

Varak Numarası	38b-39a
Halkâr Ebadı	38b: 64 mm, 54 mm, 48 mm, 16 mm 39a: 64 mm, 54 mm, 46 mm, 16 mm
Motif	38b: Ot kümesi, Hayal Mahsulü Hayvan 39a: Ot kümesi, Hayal Mahsulü Hayvan
Renk:	Altın

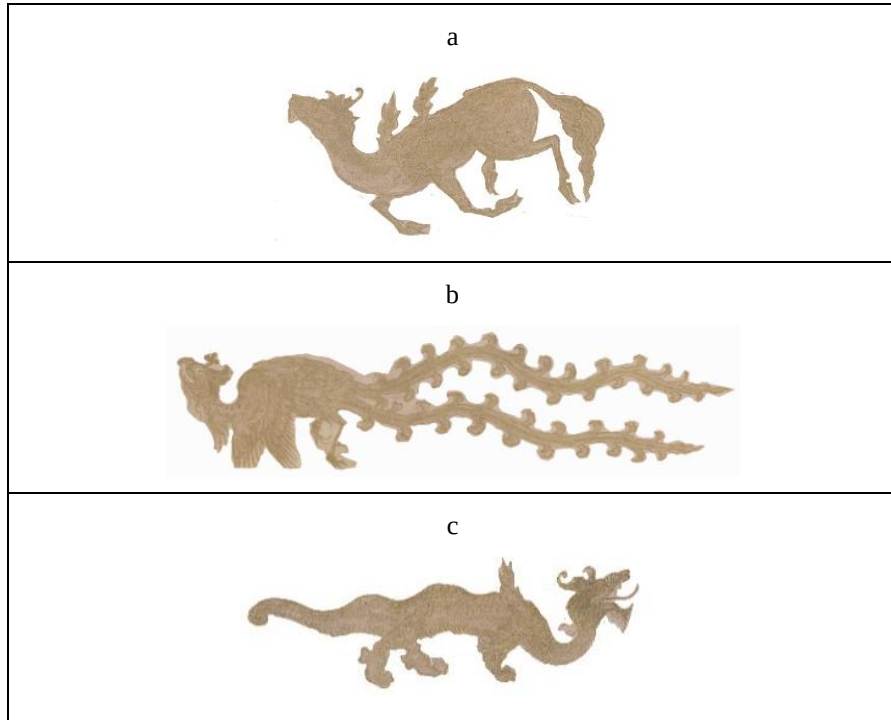
Sayfa Tasarımı: 38b sayfasında minyatür ve iki sütun içerisine bölünerek yazılmış iki ve bir satırlık ta'lîk metin yer almaktadır. 39a sayfasında on iki satır metin yer almaktadır. Sütun araları, 5 mm eninde lacivert zemin üzerinde sarı renk tek iplik hatâyî grubu motifleriyle tezhiplidir. Her iki sayfanın da yazı zeminlerine hatâyî grubu motifleriyle beyne's-sütûr tezhibi yapılmıştır.

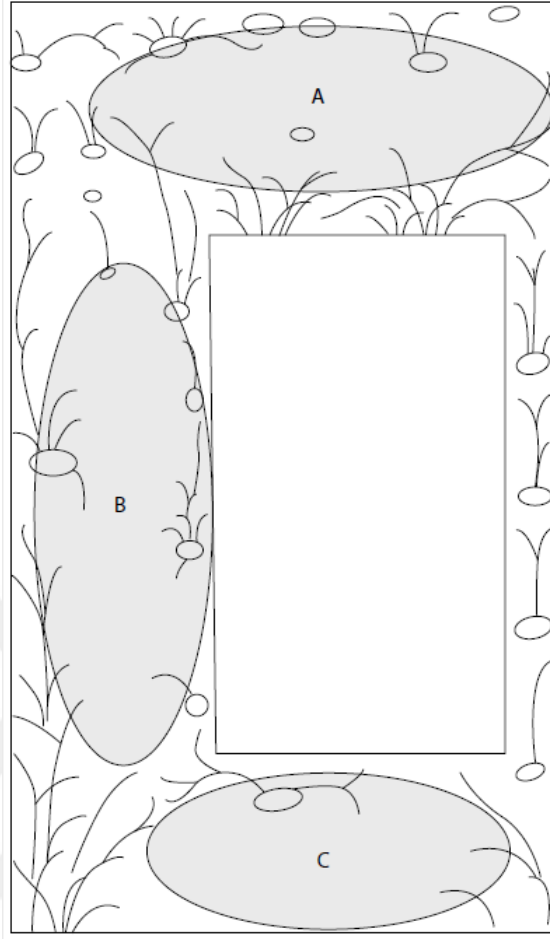
Tezhip Özellikleri: Karşılıklı sayfaların kenar bezemesinde kilin, anka kuşu, ejderha ve ot kümeleri bulunmaktadır. 38b sayfasında dış kenarlarda yukarıdan aşağı kilin, anka kuşu ve ejderha ot kümeleri arasında yer almaktadır. 39a sayfasında ise ejderha, anka kuşu ve kilin ot kümeleri arasında bulunur. Sayfanın iç kenarlarında ise sadece ot kümesi vardır. Hayal mahsulü hayvanlar ve ot kümeleri sarı altın ile sulu halkâr tekniğinde uygulanmış, aynı renk altınla tahrirleri çekilmiştir. Tahrirli yerler parlamaktadır.



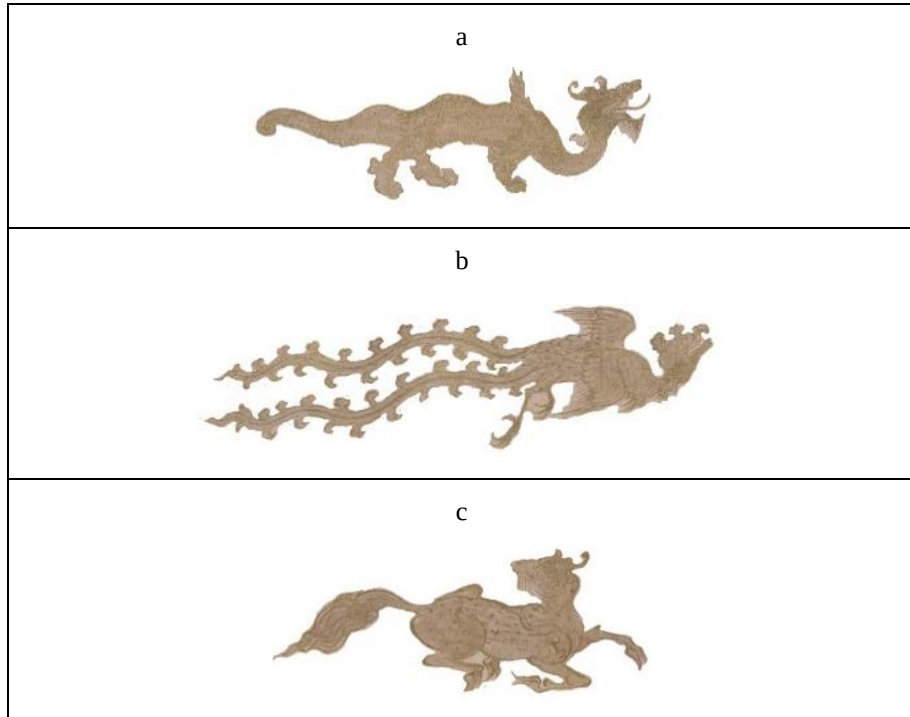


Çizim 75: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 38b





Çizim 76: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 39a





Fotoğraf 211: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 75b-76a

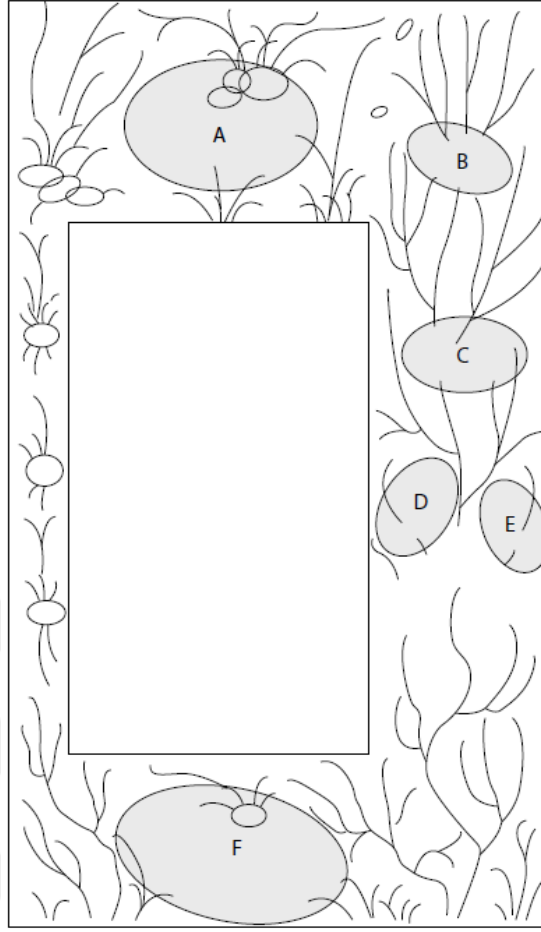
Varak Numarası	75b-76a
Halkâr Ebadı	75b: 62 mm, 50 mm, 46 mm, 16 mm 76a: 62 mm, 48 mm, 48 mm, 16 mm
Motif	75b: Ağaç, Ot kümesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan 76a: Ağaç, Ot kümesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan
Renk:	Altın

Sayfa Tasarımı: 75b sayfasında on iki satırlık metin yer alır. Sütun araları, 5 mm eninde olup altın zemin üzerine siyah renk tek iplik hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. 76a sayfasında minyatür ve iki sütun içerisine bölünerek yazılmış iki satırlık metin yer almaktadır. Sütun araları, lacivert zemin üzerine sarı renk tek iplik hatâyî grubu motifleriyle tezhiplidir. Her iki sayfanın da yazı zeminlerine hatâyî grubu motifleriyle beyne's-sütûr tezhibi yapılmıştır.

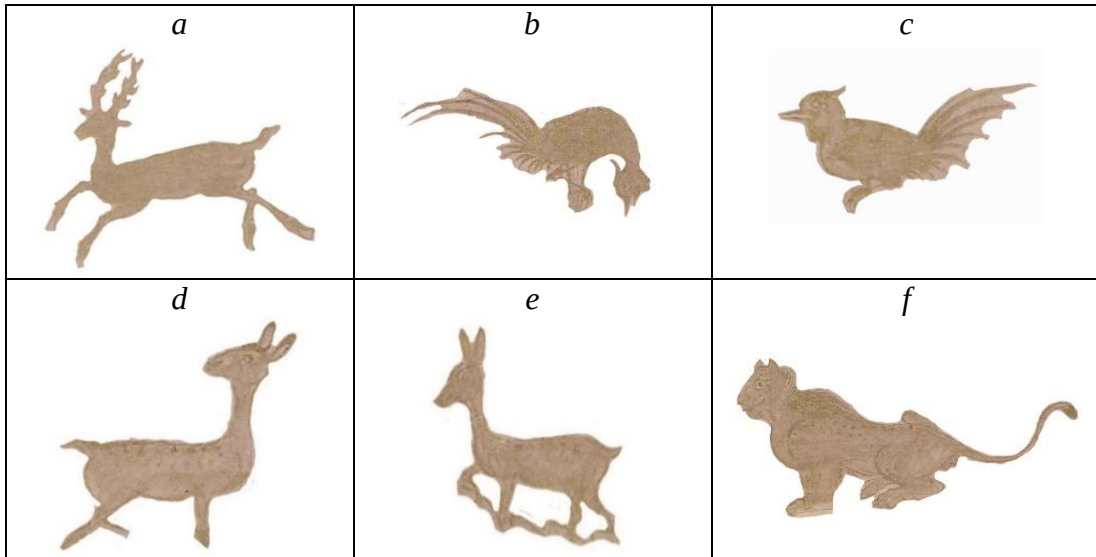
Tezhip Özellikleri: Karşılıklı sayfaların kenar bezemesine, serbest tabiat tasviri yapılmıştır. 75b sayfası üst kenarında ot kümeleri arasında geyik vardır. Uzun dış kenarda ağaç üzerinde iki adet kuş, ağacın altında ise iki adet ceylan bulunmaktadır. Ağaç ve ot kümesi arasındaki aslan karşı tarafa doğru bakmaktadır. İç alanda ise ot kümeleri yukarı doğru sıralanmaktadır.

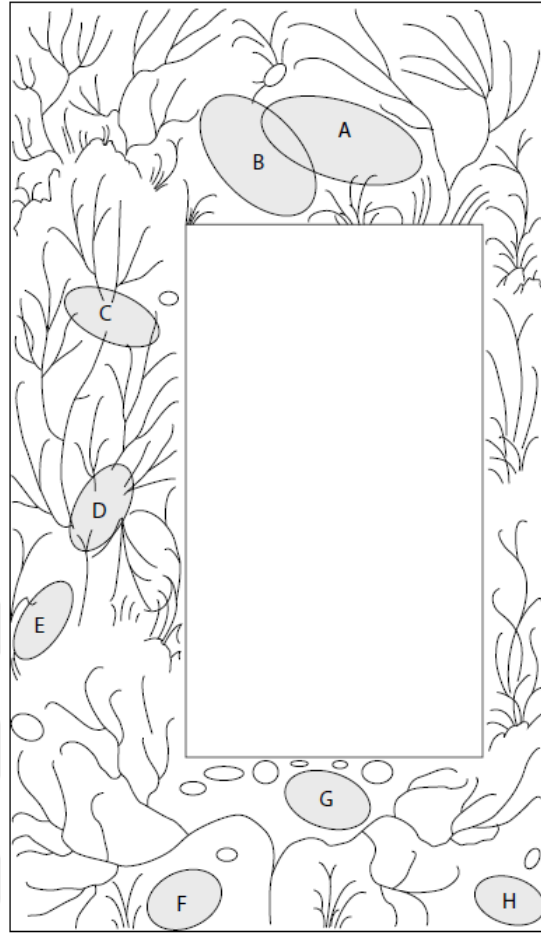
76a sayfasında ağaç ve ot kümesi arasında geyik ve aslan mücadele sahnesi betimlenmiştir. Aslan, geyiği sırtından yakalamış, geyikte başını aslana doğru çevirmiştir. Dış uzun kenarda ağaç üzerinde iki adet kuş, ağacın altında ise bir adet ceylan bulunmaktadır. Sayfanın alt kenarında; ağaç üzerinde oturan hayvan, ağacın altındaki diğer hayvan³⁵⁸ ile birbirine bakmaktadır. Ağaç yapraklarının altındaki tavşan hareket hâlinindedir. Sayfaların dar iç kısmı ise ot kümeleri ile doldurulmuştur. Ağaç, ot kümeleri ve tabiat kaynaklı hayvan motifleri sarı altın ile sulu halkâr tekniğinde uygulanmış, aynı renk altınla tahrir çekilmiştir. Tahrirli yerler parlamaktadır.

³⁵⁸ Ağacın üzerinde ve altında duran hayvanların türü tam olarak bilinmemiştir.

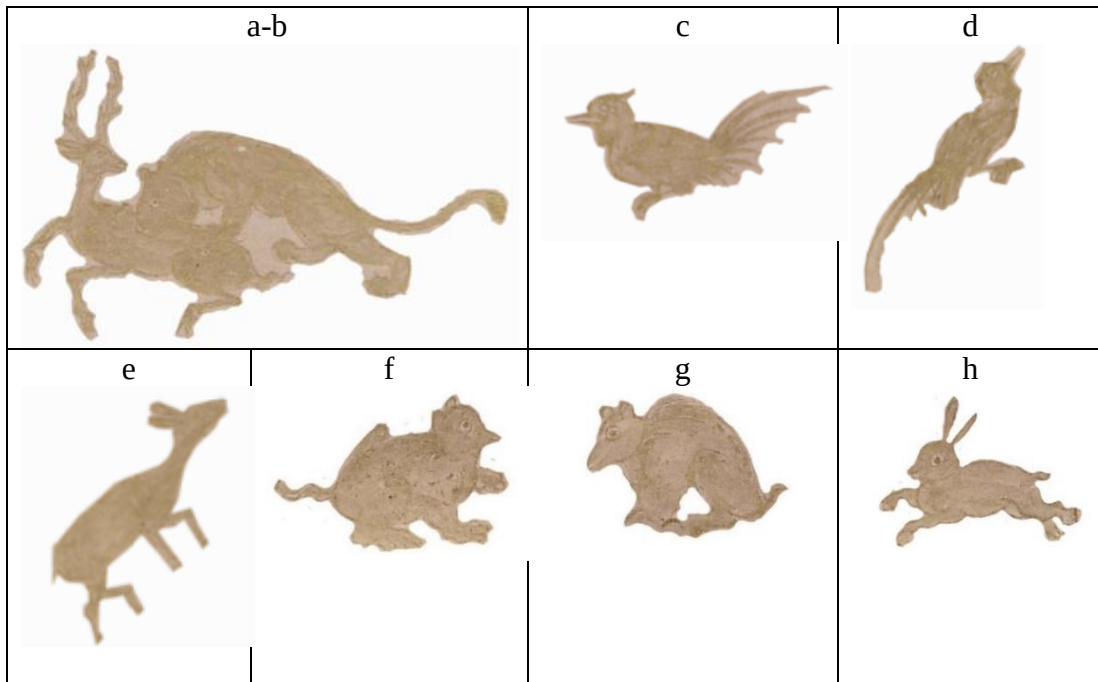


Çizim 77: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 75b





Çizim 78: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 76a





Fotoğraf 212: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 120b-121a

Varak Numarası 120b-121a

Halkâr Ebadı 120b: 62 mm, 56 mm, 48 mm, 16 mm

121a: 63 mm, 54 mm, 46 mm, 16 mm

Motif 120b: Ağaç, Ot kümesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan

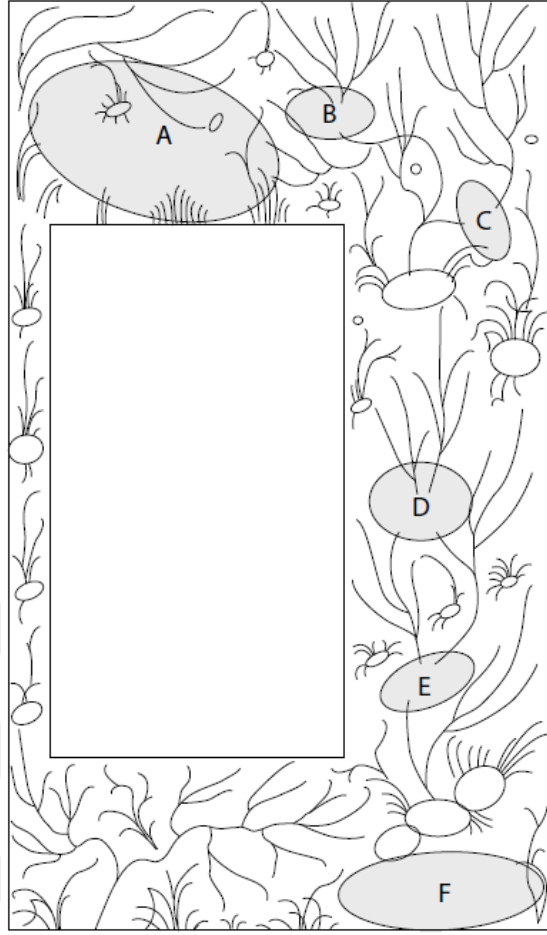
121a: Ağaç, Ot kümesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan

Renk: Sarı Altın

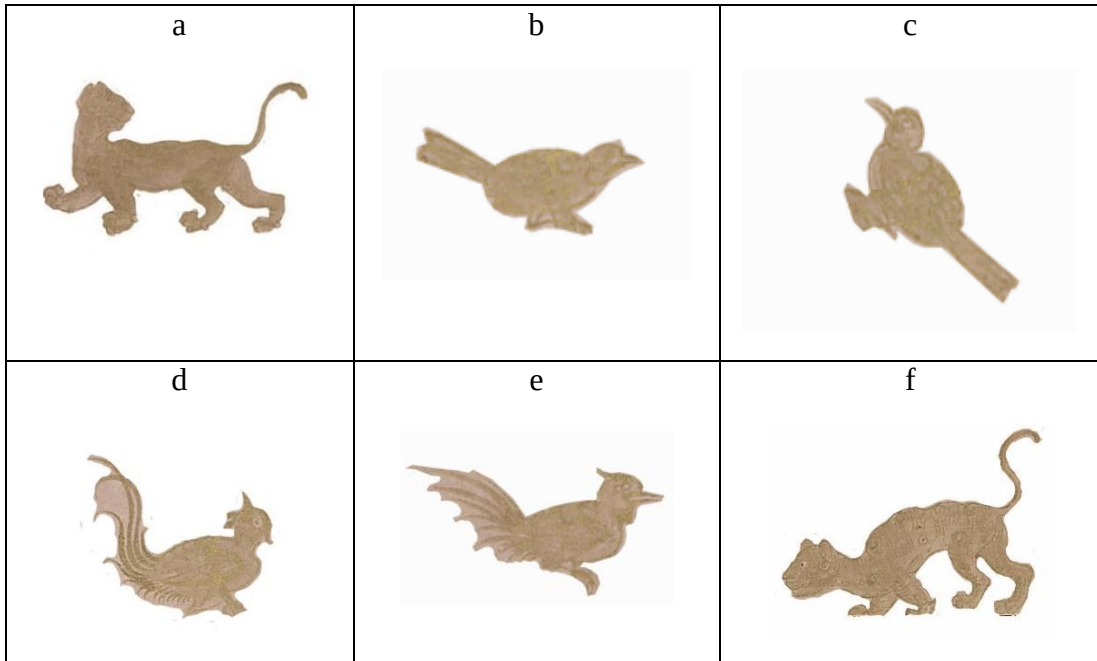
Sayfa Tasarımı: 120b sayfasında minyatür ve iki sütun içerisine bölünerek yazılmış iki satırlık metin yer almaktadır. 121a sayfasında iki sütun içerisine bölünerek yazılmış on iki satır metin vardır. Sütun araları, 5 mm eninde, lacivert zemin üzerine sarı renk tek iplik hatâyî grubu motifleriyle süslüdür. Her iki sayfada yazı zeminlerine hatâyî grubu motifi ile beyne's-sütûr tezhibi yapılmıştır.

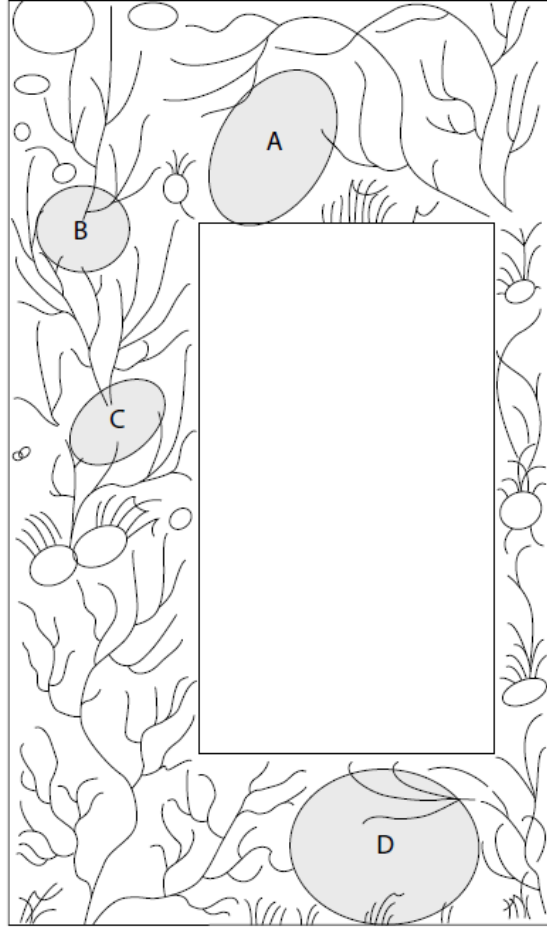
Tezhip Özellikleri: Karşılıklı sayfaların kenar bezemesine, serbest tabiat tasviri yapılmıştır. 120b sayfası üst kenarda pars hareket hâlinde başını arkaya, çevirmiştir. Ağaç üzerinde iki tane kuş vardır. Ağaç dallarına tünemiş kuşlar birbirine doğru bakar. Sayfanın uzun kenarında ağaç ve yine üzerinde iki tane kuş bulunur. Ağacın altında bulunan pars, hareket hâlinde. İç alanda ise ot kümeleri yukarı doğru sıralanmaktadır.

121a sayfası üst kenarında ağacın dalları altında pars oturur vaziyette betimlenmiştir. Uzun kenarda ağaç ve ağacın üzerine tünemiş iki adet kuş bulunmaktadır. Kuşlar, aslan tarafına doğru başlarını çevirmiştir. Sayfanın alt kenarında ise ağaç ve ot kümeleri arasında başını arkaya çevirmiş başka bir pars vardır. Pars hareket hâlinde çizilmiştir. İç alanda ise ot kümeleri yukarı doğru sıralanmaktadır. Ağaç, ot kümesi ve tabiat kaynaklı hayvan motifleri sarı altın ile sulu halkâr tekniğinde uygulanmış, aynı renk altınla tahrir çekilmiştir. Tahrirli yerler parlamaktadır.

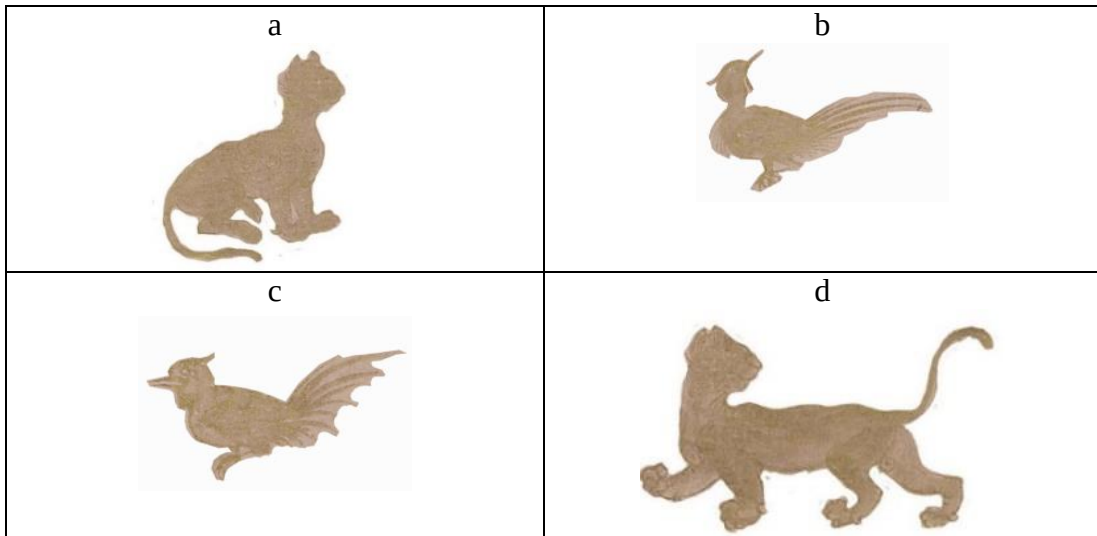


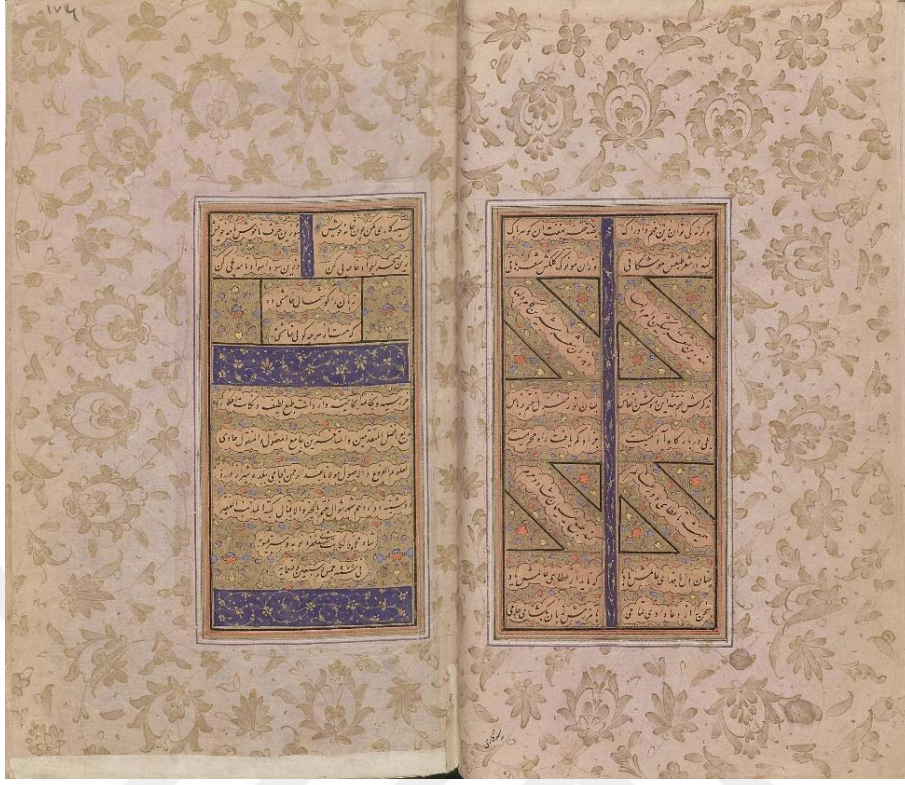
Çizim 79: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 120b





Çizim 80: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 121a





Fotoğraf 213: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 175b-176a

Varak Numarası 175b-176a

Halkâr Ebadı 175b: 66 mm, 52 mm, 44 mm, 16 mm

176a: 66 mm, 59 mm, 44 mm, 16 mm

Motif 175b: Hatâyî Grubu

176a: Hatâyî Grubu

Renk: Altın

Sayfa Tasarımı: 175b sayfasında metin kısmı iki sütun içerisine bölünerek yazılmıştır. Münavebeli olarak iki satırlık düz yazı ve bir satırlık mâil yazı bulunur. Mâil yazı alanındaki üçgen alanlar sarı altın zemin üzerine hatâyî grubu motifleriyle tezhiplenmiştir. 176a sayfasında ise on satırlık metin bulunur. İki satır yazı, iki sütun içerisine bölünerek yazılmıştır. Koltuklar altın zemin üzerine hatâyî grubu motiflerle

tezyin edilmiştir. Lacivert zeminde ise ters simetrik sarı altın hatâyî grubu motifler, negatif tekniğinde uygulanmıştır.

Tezhip Özellikleri: Karşılıklı sayfaların kenar bezemesinde hatâyî grubu motifleri bulunur. Dış kenarlar, çift iplik helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. İç dar kısımda ise diğer üç alandan ayrı olarak tek iplik hatâyî grubu motifleri vardır. Motifler, sarı altın ile sulu halkâr tekniğinde uygulanmış, aynı renk altınla tahrirlenmiştir. Tahrirli yerlerde altın parlamaktadır.





Fotoğraf 214: TSMK H.812, Pervaz Tezhibi, 176b-177a

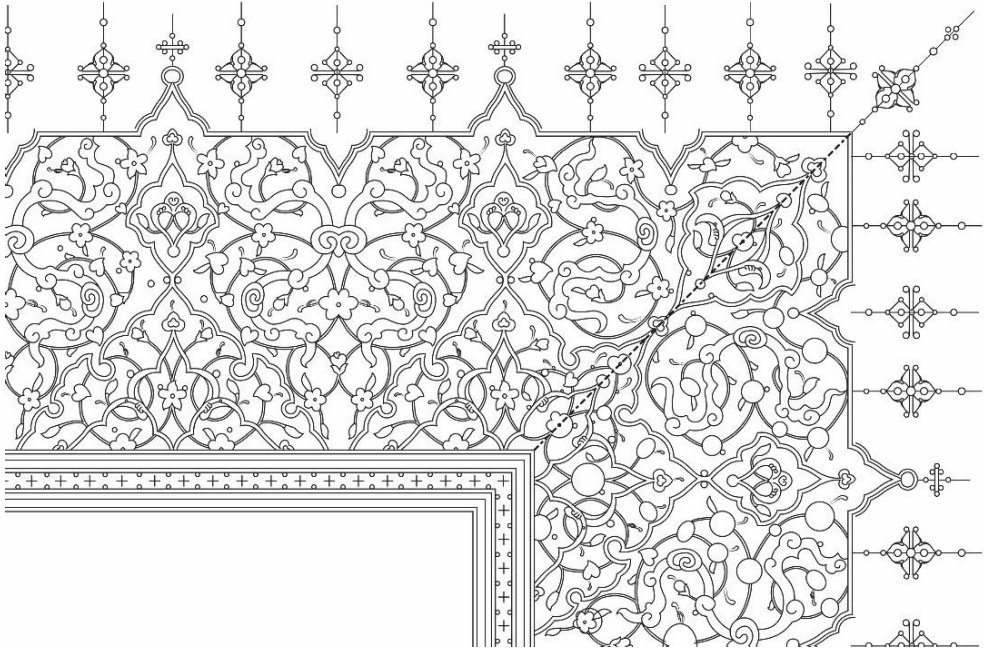
Varak Numarası	176b-177a
Tezhipli Alan Ebadı	138x242 mm
Minyatürlü Alan Ebadı	144x80 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 6 mm
Dış Pervaz Ebadı:	En: 32, 43 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Siyah
	Motif: Rûmî: Sülyen, Beyaz
	Bulut: Sarı, Eflatun
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi
Tığ	Boy: 12 ve 18 mm

Sayfa Tasarımı: Karşılıklı sayfalarda minyatür ve pervaz tezhibi yer almaktadır.

Tezhip Özellikleri: Tezhip; iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 215: TSMK H.812, Pervaz Tezhibi, 176b-177a



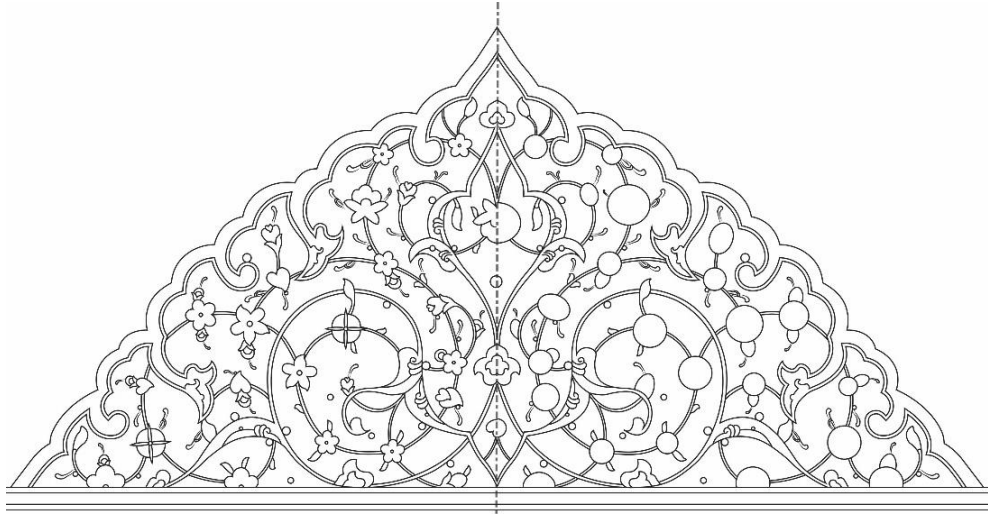
Çizim 81: TSMK H.812, Pervaz Tezhibi, 176b-177a

İç pervaz, 6 mm enindedir. Minyatürlü alandan dış pervaz tezhibine altın iplik, sülyen renk iplik ve beyaz zemin üzerinde siyah renk (+),(-) ince süsleme ile geçilmektedir.

Dış pervaz, enine simetrlili dendanlı ve uzun kenar ekseninde $\frac{1}{2}$ simetrik kubbeli bir tasarıma sahiptir. Kapalı alanlar, beyaz renk iplik ve bulut motifleriyle oluşturulmuştur. Beyaz iplikle sınırlandırılmış paftaların içerisinde, sülyen renk $\frac{1}{4}$ simetriğin yarısı ayırma rûmî ve $\frac{1}{2}$ simetrik ortabağ motifî bulunmaktadır. $\frac{1}{4}$ simetriğin yarısı ayırma rûmînin oluşturduğu kapalı alanın zemini lacivert, ortabağ motifinin zemini ise siyah renktir. Geriye kalan alan, bulut ve hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Bulut ve hatâyî grubu motifleri altın zeminli kapalı form meydana getirmiştir.



Fotoğraf 216: TSMK H.812, Pervaz Tezhibi Kubbe, 176b-177a



Çizim 82: TSMK H.812, Pervaz Tezhibi Kubbe, 176b-177a

Sayfanın uzun kenar ekseninde $\frac{1}{2}$ simetrik kubbeli alan vardır. Sülyen renk helezon üzerindeki ayırma sade rûmî motiflerinin oluşturduğu kapalı alanlar, zemini altın ve lacivert renge ayırmaktadır. Paftalar, hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir.

Dış pervaz tezhibinde; rûmî motifleri sülyen ve beyaz renk, bulut motifleri sarı ve eflatun renktir. Hatâyî grubu motifleri ise altın dallar üzerinde beyaz, sarı, sülyen, eflatun ve mavi ile renklendirilmiştir. Bazı motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Tezhip, enine simetrik alanlarda sülyen renk iplik ve lacivert renkte çekilen kuzu ile düz ve dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Tığ yönündeki her bir dendan üzerinde lacivert renk nokta vardır. Kubbeli alanı ise beyaz renk iplik ve siyah renk cedvel ile sonlanır.

Tığ, 8, 12 ve 18 mm uzunluğunda, sade üslupta ve $\frac{1}{4}$ simetrik rûmî motifiyle tasarlanmıştır. Lacivert renkle uygulanmıştır. Tezhipli sayfada 59 adet tığ bulunmaktadır.

Değerlendirme

*Yusuf ve Züleyha*³⁵⁹, XII. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar Türk ve Fars edebîyatında mesnevi şeklinde kaleme alınmıştır. Tevrat (Tekvîn, bab 37-50) ve İncil’de (Resullerin İşleri, 7/9-14) yer almış, Kur’ân-ı Kerîm’de de “ahsenü’l-kasas” (kıssaların en güzeli) diye nitelenen müstakil bir sûrede (Yûsuf 12/3-102) anlatılmıştır³⁶⁰.

Mesnevi, cedvelli alan içerisinde iki sütuna bölünerek yazılmıştır. Metin; altın, siyah ve sülyen iplik; altın cedvel; siyah, beyaz ve lacivert renk kuzu ile çerçevelenmiştir. Minyatürlerin bulunduğu karşılıklı sayfaların yazı zemini beynesutûr tezhiplidir. Ayrıca minyatürlü sayfalar karşılıklı halkâr tezyinatlıdır. Son sayfalarda üçgen (muska) ve koltuk tezhibi vardır.

Yazmada herhangi bir mühür bulunmamaktadır. Şah Mahmud el-kâtib el-Meşhedî tarafından 975/1567-68 tarihinde Şiraz’da istinsah edilmiştir. Tezhipli alanlarda müzehhip bilgisi mevcut değildir. Arka yan kağıdında sonradan kesilerek yapıştırılmış madalyon formunda dışını tek iplik hatâyî grubunun çevrelediği bir metin vardır. Söz konusu temellük kaydında bu yazmanın Hacı Ali Tekâti adında bir kişi tarafından Şiraz’dan satın alındığı belirtilir³⁶¹.

Takdim minyatürü dış pervaz tezhibi dış alanı dendanlı, 176b-177a sayfası dış pervaz tezhibi ise düz olarak sınırlandırılmıştır. Her iki tezhipli alanın uzun kenar ekseninde kubbeli alan mevcuttur. Unvan tezhibi üst alan kubbeli tasarlanmıştır.

Pafta zeminleri altın ve lacivert renklerin yanı sıra bordo, yeşil ve eflatunla da boyanmıştır. 1b-2a sayfasında işlemeli ve hurde rûmî motifi; 176b-177a sayfasında ise sadece sade rûmî motifi kullanılmıştır. Bulut motifi, 2b ve 176b-177a sayfalarında

³⁵⁹ Detaylı bilgi için bakınız: Rıza Kurtuluş, “Yûsuf ve Züleyhâ”, *TDVİA*, C.44, 2014, s.40-41; Melike Gökcan, *Yusuf ile Züleyha Mesnevisi*, İstanbul 2015.

³⁶⁰ Rıza Kurtuluş, “Yûsuf ve Züleyhâ”, *TDVİA*, C.44, 2014, s.40-41.

³⁶¹ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, İstanbul 2006, s.505.

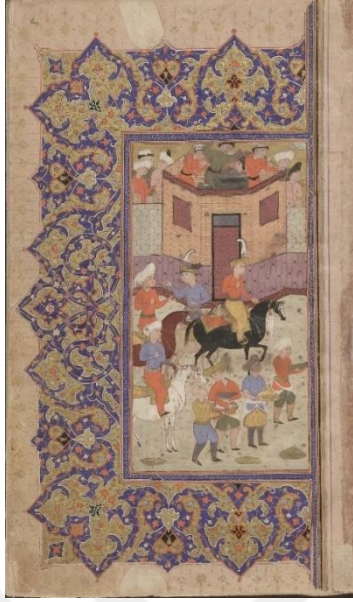
bulunur. Hatâyî grubu motifleri klasik kullanımının yanı sıra unvan tezhibinde farklı bir helezon üzerinde iri taç yapraklı olarak da kullanılmıştır.

Tezhipli alanlarda rûmî motifi beyaz ve sülyen renk; bulut motifi ise altın, sarı ve eflatun ile renklendirilmiştir. Hurde rûmî motiflerinin zemini, siyah ve sarı altınla doldurulmuştur. Klasik hatâyî grubu motifleri beyaz, sarı, sülyen, eflatun ve mavi renkleriyle degradeli; iri taç yapraklı hatâyî grubu motifleri ise mavi renk dal üzerinde sarı, eflatun ve mavi renklerle tarama tekniğinde boyanmıştır.

İç pervaz, takdim tezhibinde “S” helezon süsleme; unvan tezhibinde (+),(-) süslemenin yanı sıra zencerek ve 176b-177a sayfasında ise (+),(-) süslemenin ile çevrelenmiştir. Tığ; takdim tezhibinde hatâyî grubu motifleriyle sarı altınla; son tezhipli sayfalarda ise sade üslupta lacivert renkle bezelidir. Unvan tezhibinde tığ yerine altın hatâyî grubu halkâr yer almaktadır.

Yusuf ve Züleyha nüshasının içerisinde karşılıklı altı adet halkâr tezhibi bulunur. Sarı altın ile sulu halkâr tekniğinde uygulanmış, aynı renk altın ile tahrir çekilmiştir. Halkâr içerisinde hatâyî grubu motiflerinin yanı sıra ağaç, ot kümesi ve hayvan motifleri bulunur. Hayvan motifleri tabiat kaynaklı üsluplaştırılmış hayvan motifleri ve hayal mahsulü efsanevi hayvan motifleri çeşitli kullanılmıştır.

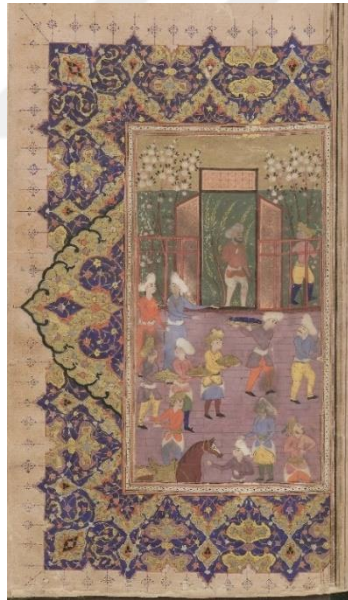
Tezhipli alanlardaki bezerlikler aşağıda gösterilmektedir.



Fotoğraf 217: TSMK H.812, 975/1567-68, 2a



Fotoğraf 218: The Freer Arthur Sackler
Gallery S.1986.196.1-2, (940-1020/25) 1590-
1600³⁶²



Fotoğraf 219: TSMK H.812, 975/1567-68,
176a-177b



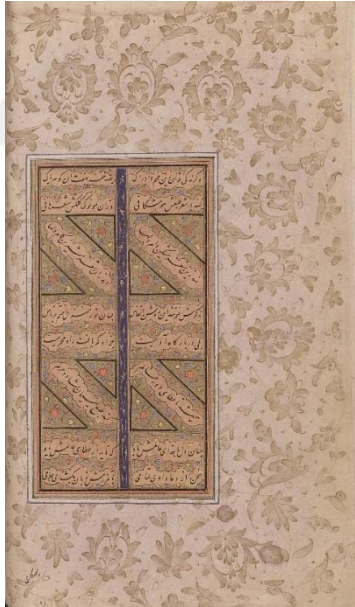
Fotoğraf 220: Metropolitan Museum
57.51.39, 4a³⁶³

³⁶² Oleg Graber, *Masterpieces of Islamic Art The Decorated Page From The 8th to the 17th Century*, Prestel 2009, s. 150-151.

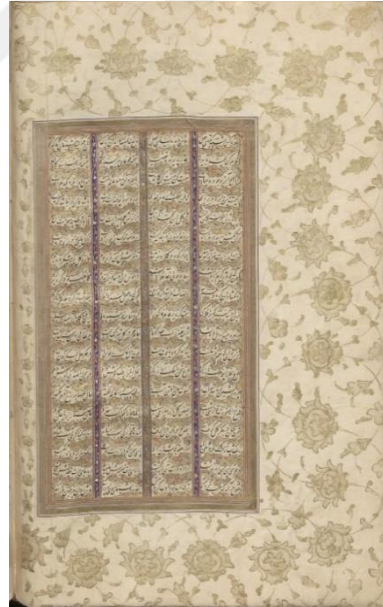
³⁶³ https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451421?searchField=All&sortBy=Relevance&where=Shiraz&ft=* &offset=20&rpp=20&pos=30
(Erişim Tarihi: 13.04.2020)



Fotoğraf 221: British Library Or 4122, 988/1580, 1b³⁶⁴

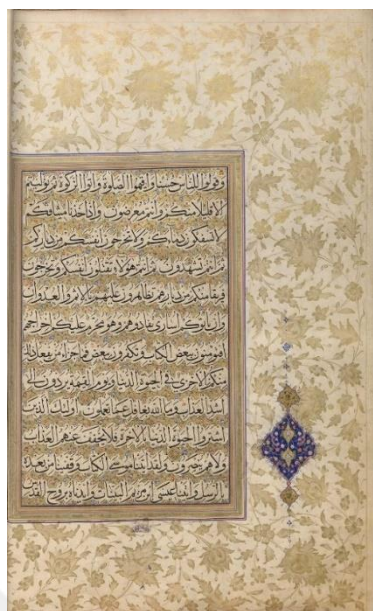


Fotoğraf 222: TSMK H.812, 975/1567-68,
175b

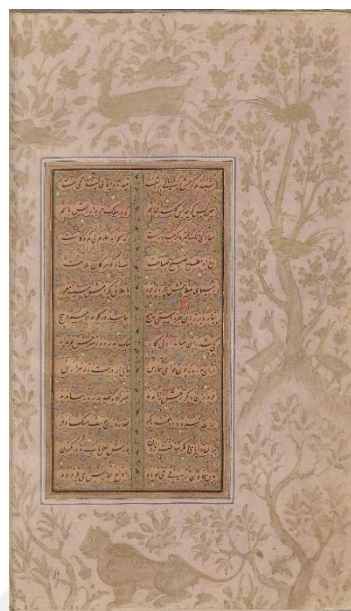


Fotoğraf 223: TSMK H.750, 979/1571-72, 3b

³⁶⁴ http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=or_4122_fs001r (Erişim Tarihi: 13.04.2020)



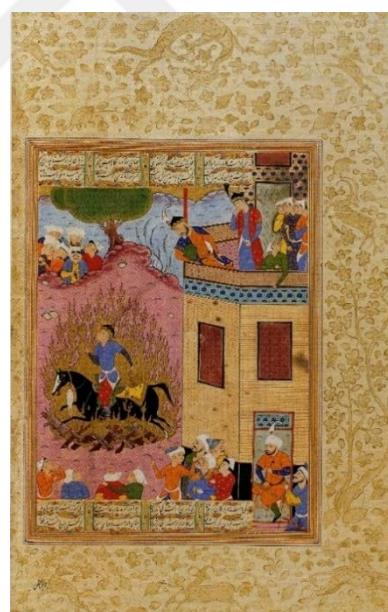
Fotoğraf 224: TIEM 504, 67b.



Fotoğraf 225: TSMK H.812, 975/1567-68, 75b.



Fotoğraf 226: TIEM 1983, 161a



Fotoğraf 227: TSMK H.1476, 1000/1591-92, 87b



Fotoğraf 228:TSMK H.1475, 190b



Fotoğraf 229: Metropolitan Museum 57.51.39, 40b³⁶⁵

Katalog bölümünde incelen 975/1567-68 tarihli Yusuf ve Züleyha nüshası, mukayese edilen eserlerin neticesinde; tezhiplerinin XVI. yüzyılın sonunda yapılmış olduğu ihtimalini göstermektedir. 2b sayfasındaki unvan tezhibi incelendiğinde üst bölümün başlık bölümüne göre oldukça geniş olduğu dikkat çekmektedir. Söz konusu özellik, yüzyıl sonu unvan tezhip özelliğidir. Bu özellikler neticesinde tezhiplerin XVI. yüzyılın sonunda yapıldığı ihtimali yüksektir.

³⁶⁵https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451421?searchField=All&sortBy=Relevance&where=Shiraz&ft=* &offset=20&rpp=20&pos=30
(Erişim Tarihi: 13.04.2020)

KATALOG 9

Envanter Numarası: Hazine 750³⁶⁶

Eser Adı: Hamse-i Nizâmî

İstinsah Tarihi: 979/1571-72

İstinsah Yeri: -

Müellifi: Nizâmî-i Gencevî

Hattatı: Şah Muhammed

Yazı Çeşidi: Ta'lik

Müzehhibi: -

Eser Ebadı

Cild: 380x240 mm

Sayfa: 380x240 mm

Sırt: 50 mm

Sayfa Sayısı: 397

Yazı Sahası: 246x138 mm

Satır Sayısı: 18

Malzeme Özellikleri

Kâğıt: Nohudî renkte, âharlı **Mürekkep:** İs, üstübeç

Mühür ve Temellük Kaydı

Eserin 1a sayfasında Yavuz Sultan Selim ve III. Selim'in mührü yer almaktadır.



Sultan Selim Şah
Tevekkele âlâ hâlikî



Selim han bin
Mustafa el-muzaffer dâima

Cild Kapağı Özellikleri: Koyu kahverengidir. Kapaklar; iç alan, koltuk ve pervaz bölümlerinden oluşmaktadır. İç alan bulut, rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle; koltuk, hatâyî grubu motifleriyle; kartuşlu pervaz ise bulut ve hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.

Tezhipli Sayfalar: 1b-2a, 2b-3a, 3b-4a, 17b-18a, 34b-35a, 36b-37a, 129b-130a, 194b-195a, 241b-242a, 254b-255a, 297a.

³⁶⁶ Fehmi Ethem Karatay, *Farsça Yazmalar Kataloğu*, no:398; Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.236,244; Zeren Tanındı, "Sultanlar, Şairler ve İmgeler: Şehnâme-i Firdevsî'nin Mukaddimesinin Resimleri", s.279; Lale Uluç, "Saray Çevrelerine Kitap Satışı: 16. Yüzyılın Sonlarında Şiraz'da Hazırlanan Elyazmaları", *Bir Allame-i Cihan: Stefanos Yerasimos (1942-2005)*, ed. Edhem Eldem, Ersu Pekin, Aksel Tibet, Çağatay Anadol, İstanbul 2012, 649-690.



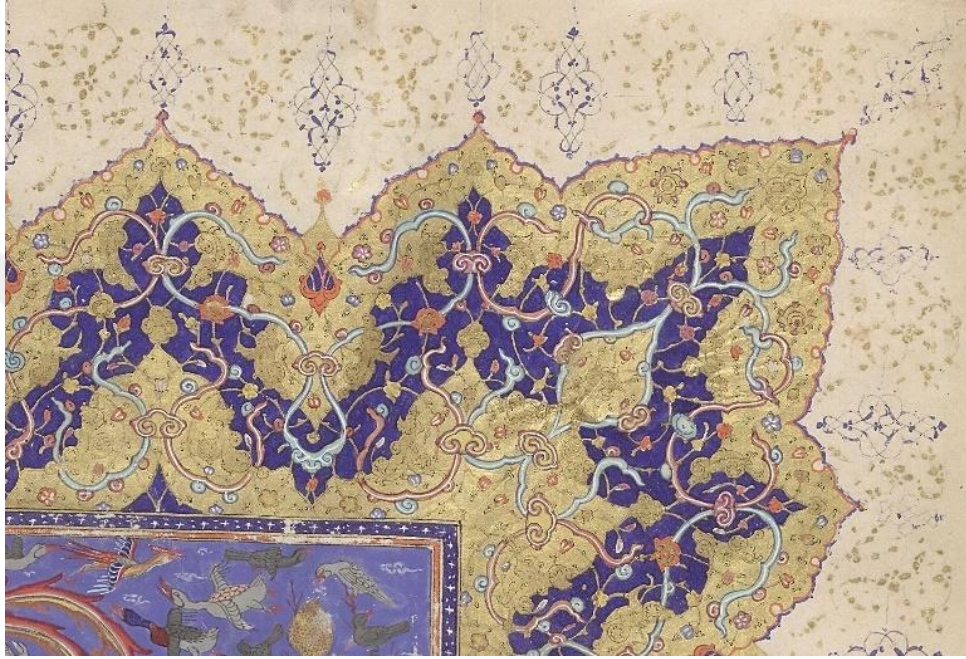
Fotoğraf 230: TSMK H.750, Pervaz Tezhibi, 1b-2a

Varak Numarası	1b-2a
Tezhipli Alan Ebadı	216x366mm
Minyatürlü Alan Ebadı	123x214 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 4 mm
Dış Pervaz Ebadı:	En: 58 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın, Sülyen
	Bulut: Kırmızı, Mavi, Sarı
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Kırmızı, Sülyen, Eflatun, Mavi
Tığ	Boy: 26 ve 18 mm

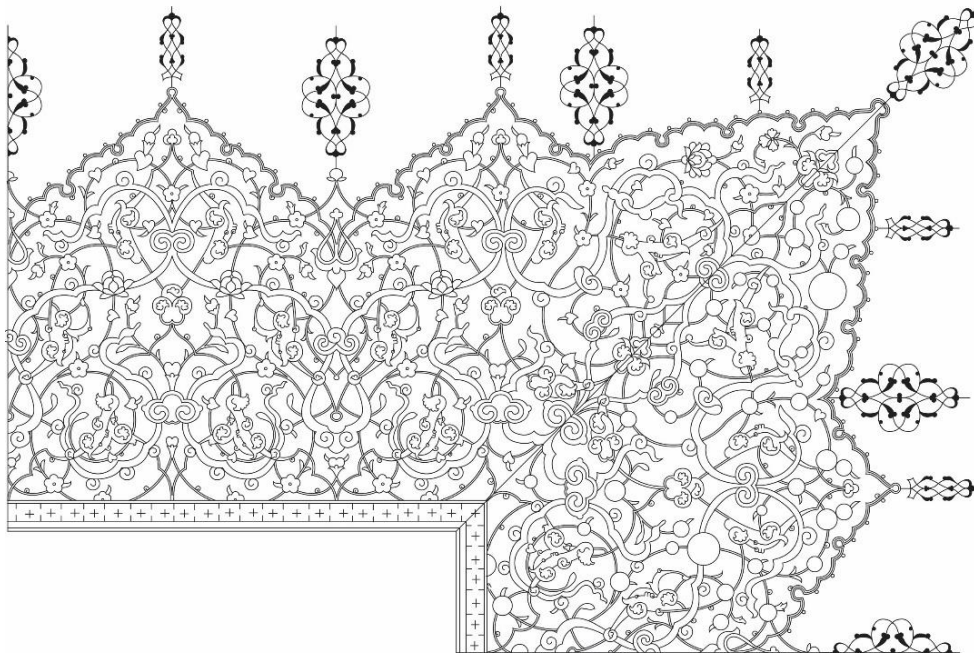
Sayfa Tasarımı: Karşılıklı sayfalarda minyatür ve pervaz tezhibi yer almaktadır.

Tezhip Özellikleri: Tezhip; iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.

İç pervaz, 4,3 mm enindedir. Minyatürlü alandan dış pervaza altın ve sülyen renk iplik ile lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) süslemeyle geçilmektedir.



Fotoğraf 231 . TSMK H.750, Pervaz Tezhibi, 1b-2a



Çizim 83: TSMK H.750, Pervaz Tezhibi, 1b-2a

Dış pervaz, enine simetrlili tasarlanmış, dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Bulut ve sarılma rûmî motifleri, sarı altın ve lacivert zemin oluşturur. Bu paftaların içinde ve dışında bulut ve hatâyî grubu motifleri bulunmaktadır. Simetri ekseninde, tığ yönündeki sülyen renk ortabağ motifinin içerisi lacivert renktir. Goncagül motifi, tığ yönünde devam etmekte ve tığ tabanı görevi görmektedir.

Dış pervaz tezhibinde, bulut motifleri kırmızı, sarı ve mavi renktir. Motiflere beyaz renk çizgi çekilerek boyut verilmiştir. Rûmî motifleri altın; hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, eflatun ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan, sülyen ve lacivert renk iplik ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerinde nokta vardır.

Tığ, ½ simetrik sade rûmî tasarımdan oluşur. Lacivert renkle uygulanmıştır. Tezhipli sayfada 35 adet tığ bulunmaktadır. Rûmî motifli tığların arası, altın hatâyî grubu kompozisyon ile doldurulmuştur. Motifler, negatif tekniğinde uygulanmıştır.

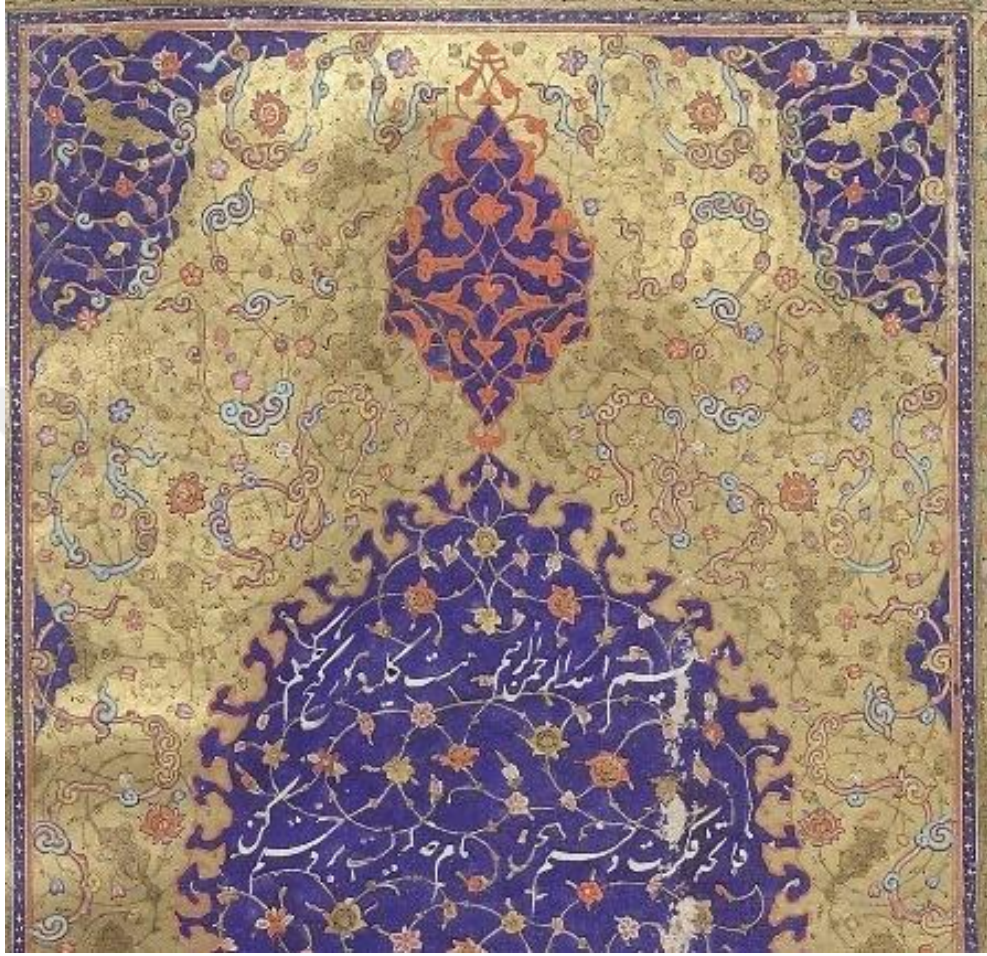


Fotoğraf 232: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi, 2b-3a

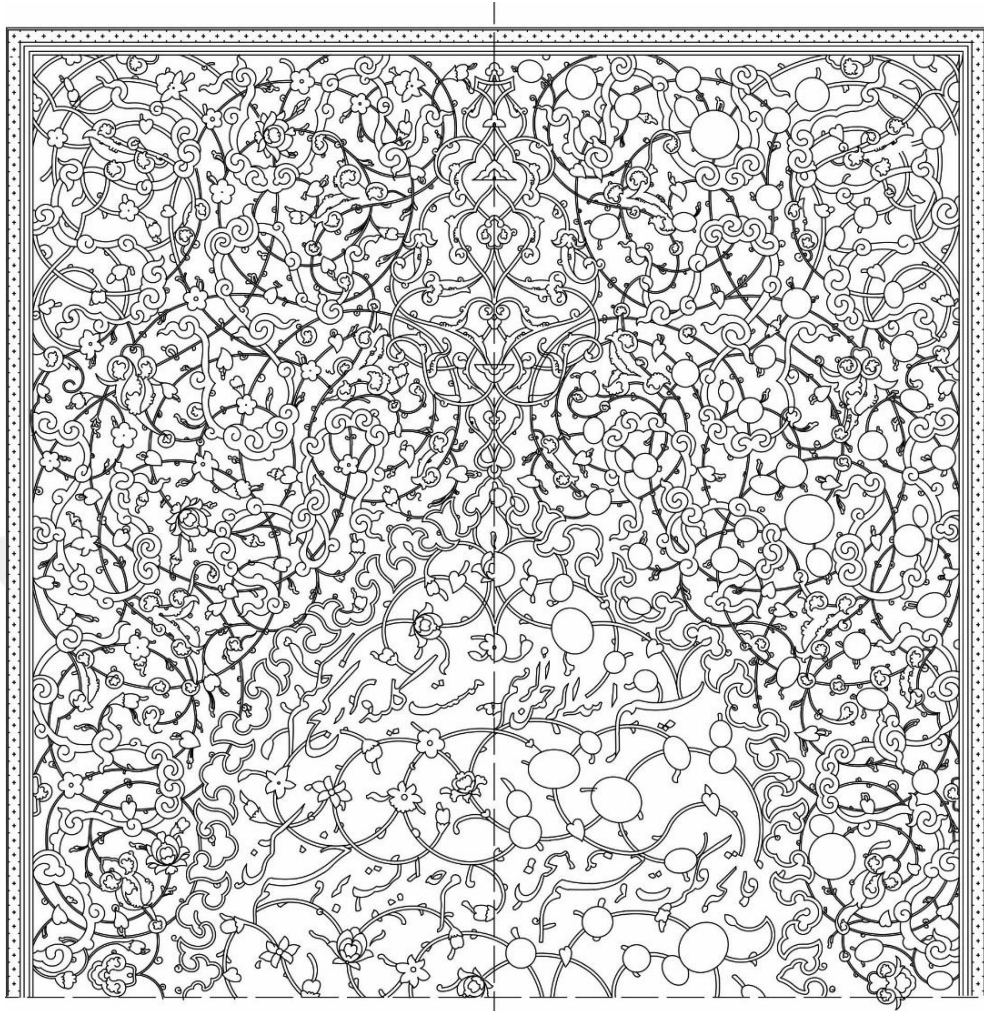
Varak Numarası	2b-3a
Tezhipli Alan Ebadı	369x220 mm
İç Alan Ebadı	108x214 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 10 mm
Dış Pervaz Ebadı	En: 50, 80 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın, Sülyen
	Bulut: Sarı, Kırmızı, Yeşil, Mavi
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi, Yeşil
Tığ	Boy: 20, 22, 25 mm

Sayfa Tasarımı: Karşılıklı sayfalarda serlevha tezhibi vardır.

Tezhip Özellikleri: Serlevha tezhibi; iç alan, iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 233: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi İç Alan, 2b-3a



Çizim 84: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi İç Alan, 2b-3a

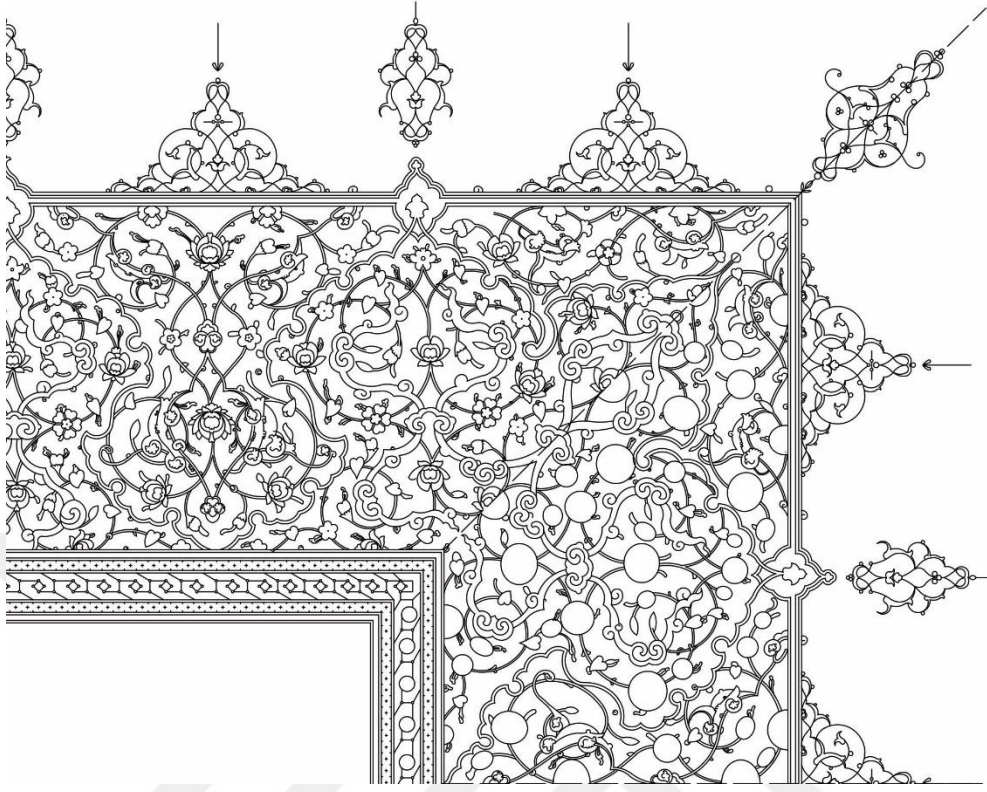
İç alan, $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanmıştır. Alanın merkezinde, sülyen renk ipliklerle sınırlandırılmış beyzi alanda ta’lîk hatlı metin yer almaktadır. Metin, lacivert zemin üzerine üstübeç mürekkebiyle yazılmıştır. Yazı zemini, hatâyî grubu motifleriyle bezenmiştir.

Beyzi formun üst ve alt kısmında, salbek formlar yer alır. Sülyen renk helezon üzerindeki sade rûmî motifli tasarım, lacivert zeminli kapalı form oluşturur. Geriye kalan alan; sarılma rûmî, bulut ve hatâyî grubu motiflerle süslü olup altın-lacivert paftalara ayrılmıştır.

İç pervaz, 3 mm eninde altın iplik, sülyen renk iplik, lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) ince süsleme ve 4 mm eninde anahtarlı zencerek ile çevrelenmektedir. Zencereklerin orta alanı yeşil ve sülyen ile renklendirilmiştir.



Fotoğraf 234: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 2b-3a

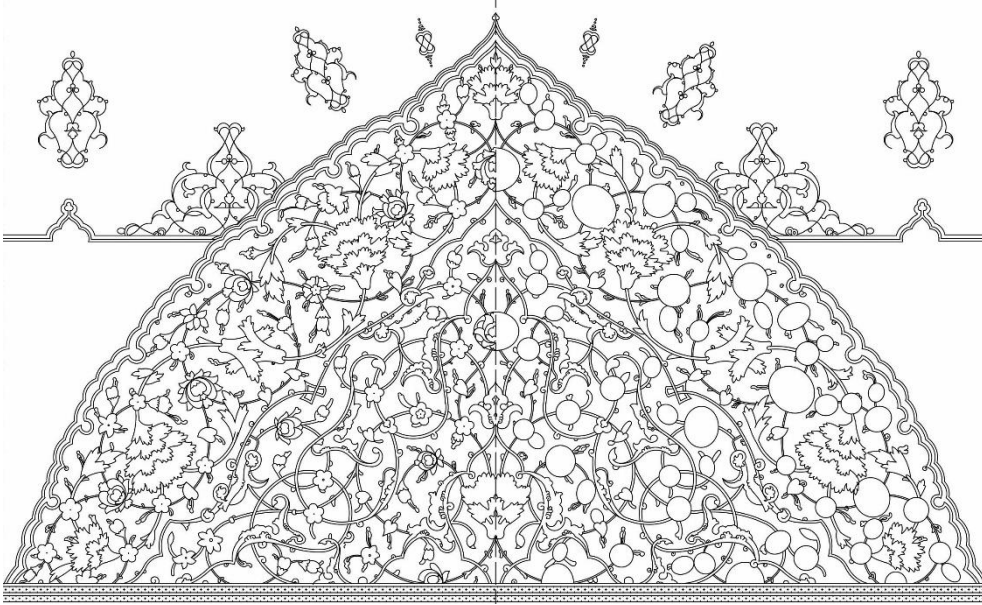


Çizim 85: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 2b-3a

Dış pervaz, enine simetrik düz ve uzun kenar ekseninde kubbeli bir tasarıma sahiptir. Enine simetrik düz alanda, simetri eksenleri üzerinde bulunan sülyen renk dandanlı iplik alanı merkez ve tığ yönünde altın-lacivert zeminli paftalara ayırmıştır. Alanda, münavebeli olarak sarılma rûmî ve bulut motifleri kapalı form oluşturur. Paftaların içinde ve dışında hatâyî grubu motifleri yer alır. Altın zemin, merkez yönünde sarı; tığ yönünde yeşil olarak kullanılmıştır.



Fotoğraf 235: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 2b-3a



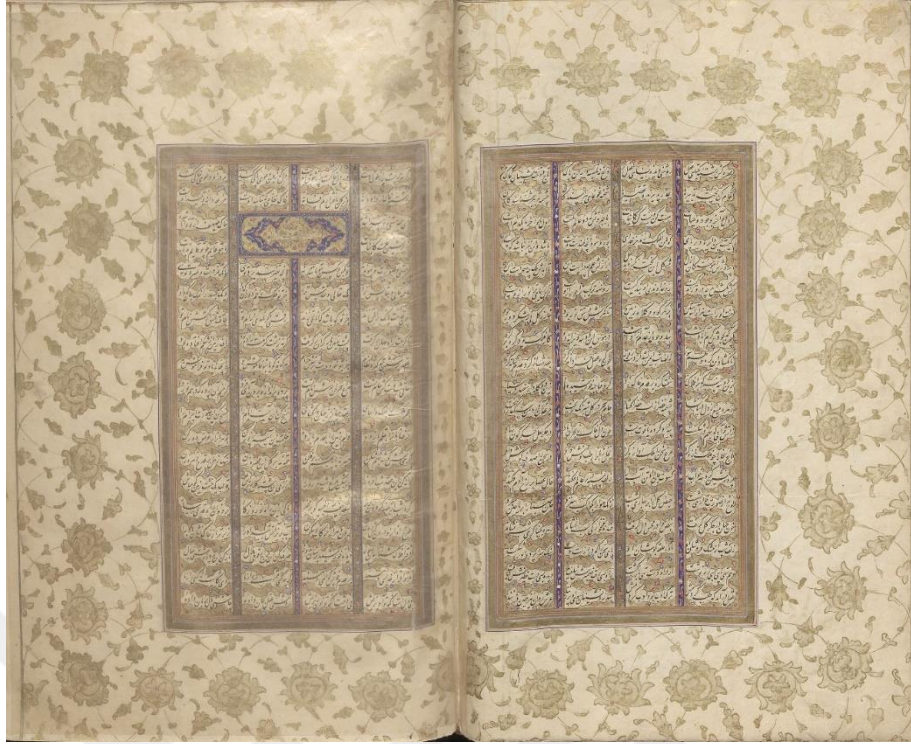
Çizim 86: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 2b-3a

Sayfanın uzun kenar ekseninde $\frac{1}{2}$ simetrik kubbe yer alır. Altın helezon üzerindeki düğüm ve sarılma rûmî motifinin meydana getirdiği kapalı formda, dendanlı rûmî ve hatâyî grubu kompozisyon bulunur. Dilimli kapalı form rûmî motifî sülyen renktir. Dış altın zeminde, çift iplik helezon üzerinde hatâyî grubu motifler yer alır. Yeşil dallar üzerindeki hatâyî motifleri iri taç yapraklıdır.

Serlevha tezhibinde bulut motifleri sarı, kırmızı, mavi ve yeşil renk olup motiflerin ortasına beyaz renk çizgi çekilerek boyut verilmiştir. Rûmî motifleri, altın ve sülyen renktir. Altın rûmî motiflerinin bazı bölümlerine sülyen renk tonlama ve tahrir çekilmiştir. Hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, eflatun, yeşil ve mavi ile renklendirilmiştir.

Düz tezhipli alan sülyen renk iplik, lacivert renk iplik ve lacivert renkte çekilen kuzu ile; kubbe alanı ise sülyen, siyah ve lacivert renk iplikle dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerine nokta konulmuştur.

Tığ, $\frac{1}{2}$ simetrik ve $\frac{1}{4}$ simetriğin yarısı olarak sade rûmî motifiyle tasarlanmıştır. Lacivert renkle uygulanmıştır. Tezhipli sayfada 29 adet tığ bulunmaktadır. Tığların arasında altın hatâyî grubu motifler vardır. Hatâyî grubu motifleri, negatif tekniğinde uygulanmıştır.



Fotoğraf 236: TSMK H.750, Halkâr Tezhibi, 3b-4a

Varak Numarası 3b-4a

Halkâr Ebadi 3b: 73 mm, 78 mm, 59 mm, 10 mm

4a: 73 mm, 74 mm, 56 mm, 10 mm

Motif 3b: Hatâyî Grubu

4a: Hatâyî Grubu

Renk: Altın

Sayfa Tasarımı: 3b ve 4a sayfalarında dört sütun içerisine bölünerek yazılmış on dokuz satır ta'lik metin bulunmaktadır. 4a sayfasında iç iki sütun içerisinde iki satırlık yazıdan sonra ara başlık tezhibi vardır. Devamında on beş satır yazı bulunur. Sütun içleri, altın ve lacivert zemin üzerinde tek iplik hatâyî grubu motifleriyle süslenmiştir. Her iki sayfanın da yazı zeminleri beyne's-sütûr tezhibi ile bezelidir. Sayfalarda halkâr tezhibi vardır.

Tezhip Özellikleri: Sayfaların üst, alt ve dış uzun kenarında çift iplik helezon üzerinde hatâyî grubu motifleri yer alır. Helezon üzerindeki ana motif yerlerinde, hatâyî motifi vardır. İç kenarda ise tek iplik helezon hatâyî grubu bulunur. Motifler, sarı altın ile sulu halkâr tekniğinde uygulanmış, aynı renk altınla tahrirlenmiştir. Tahrirli yerlerde altın parlamaktadır.





Fotoğraf 237: TSMK H.750, Halkâr Tezhibi, 17b-18a

Varak Numarası	17b-18a
Halkâr Ebadı	17b: 83 mm, 14 mm, 63 mm, 10 mm 18a: 82 mm, 74 mm, 60 mm, 19 mm
Motif	17b: Hatâyî Grubu 18a: Hatâyî Grubu
Renk:	Altın

Sayfa Tasarımı: 17b sayfasında cedvelle sınırlandırılmış, yazılı alanın dışına taşmış minyatür vardır. Minyatürlü alanın üst kısmında bir satırlık, alt kısmında ise iki satırlık metin; 18a sayfasında ise dört sütun içerisine bölünerek yazılmış on sekiz satır metin bulunmaktadır. İç iki sütun içerisinde on altı satırlık yazıdan sonra ara başlık tezhibi vardır. Sütun içleri, altın ve lacivert zemin üzerinde tek iplik hatâyî grubu motifleriyle süslenmiştir. Her iki sayfanın da yazı zeminleri beyne's-sütür tezhibi ile bezelidir. Sayfalarda, halkâr tezhibi vardır.

Tezhip Özellikleri: 17b sayfası üst ve alt kısmında çift iplik helezon hatâyî grubu motifleri vardır. Uzun kenarlar ise tek iplik helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle süslenmiştir. 18a sayfasının üst, alt ve dış uzun kenarında çift iplik helezon üzerinde hatâyî grubu motifleri yer alır. İç kenarda ise tek iplik hatâyî grubu helezon bulunur. Karşılıklı sayfaların helezon üzerindeki ana motif yerlerinde münavebeli olarak hatâyî ve goncagül motifleri vardır. Motifler, sarı altın ile sulu halkâr tekniğinde uygulanmış, aynı renk altınla tahrirlenmiştir. Tahrirli yerlerde altın parlamaktadır.





Fotoğraf 238: TSMK H.750, Halkâr Tezhibi, 34b-35a

Varak Numarası	34b-35a
Halkâr Ebadı	34b: 80 mm, 77 mm, 60 mm, 10 mm 35a: 80 mm, 8 mm, 62 mm, 10 mm
Motif	34b: Hatâyî Grubu 35a: Hatâyî Grubu
Renk:	Altın

Sayfa Tasarımı: 34b sayfasında, dört sütun içerisine bölünerek yazılmış on satır yazı bulunmaktadır. Metin, münavebeli olarak düz ve mâil olarak sıralanmıştır. Mâil yazılı alanlarda köşelik tezhibi vardır. Son düz satıra ise koltuk tezhibi uygulanmıştır. Bu tezhipli alanlar, altın ve lacivert zemin üzerine hatâyî grubu motifleriyle süslüdür. 35a sayfasında ise cedvelle sınırlandırılmış, yazılı alanın dışına taşmış minyatür vardır. Minyatürlü alanın üst kısmında iki satırlık, alt kısmında ise bir satırlık yazı vardır. Her iki sayfanın da yazı zeminleri beyne's-sütûr tezhibi ile bezelidir. Sayfalarda halkâr tezhibi vardır.

Tezhip Özellikleri: 34b sayfasının dış kenarlarında çift iplik helezon üzerinde hatâyî grubu motifleri yer alır. İç kenarda ise tek iplik hatâyî grubu helezon bulunur. 35a sayfası üst ve alt kısmında çift iplik helezon hatâyî grubu motifleri vardır. Uzun kenarlarda ise tek iplik helezon üzerinde hatâyî grubu motifleri bulunur. Çift iplik helezon üzerindeki ana motif yerlerinde hatâyî veya goncagül motifleri yer alır. Motifler, sarı altın ile sulu halkâr tekniğinde uygulanmış, aynı renk altınla tahrirlenmiştir. Tahrirli yerlerde altın parlamaktadır.





Fotoğraf 239: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi, 36b-37a

Varak Numarası	36b-37a
Tezhipli Alan Ebadı	355x227 mm
Başlık Ebadı	103x42 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 10 ve 4,5 mm
Dış Pervaz Ebadı	En: 59 ve 89 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Mavi, Eflatun, Yeşil
	Motif: Rûmî: Altın, Sülyen, Beyaz Bulut: Eflatun, Yeşil Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi
Tığ	Boy: 30 ve 8 mm

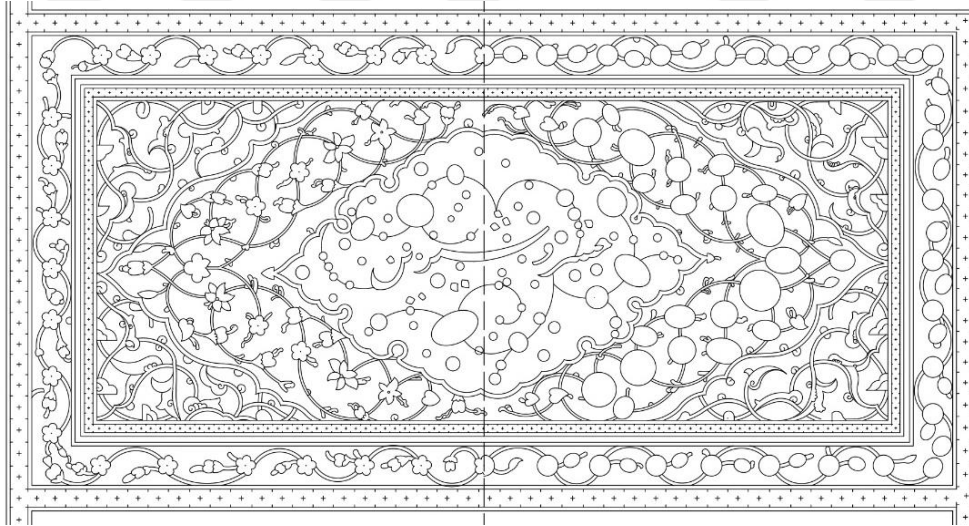
Sayfa Tasarımı: 36b sayfası iç alanda başlık tezhibi ve metin vardır. Metin dört sütun içerisine bölünerek on üç satır yazılmıştır. İç iki sütun içerisinde altı satırlık yazıdan sonra ara başlık tezhibi bulunur. 37a sayfasında ise dört sütun içerisine

bölünerek yazılmış on sekiz satırlık metin yer almaktadır. Her iki sayfanın da yazı zeminleri beyne's-sütûr tezhibi ile bezelidir.

Tezhip Özellikleri: Tezhipli alan; başlık, iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 240: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 36b-37a



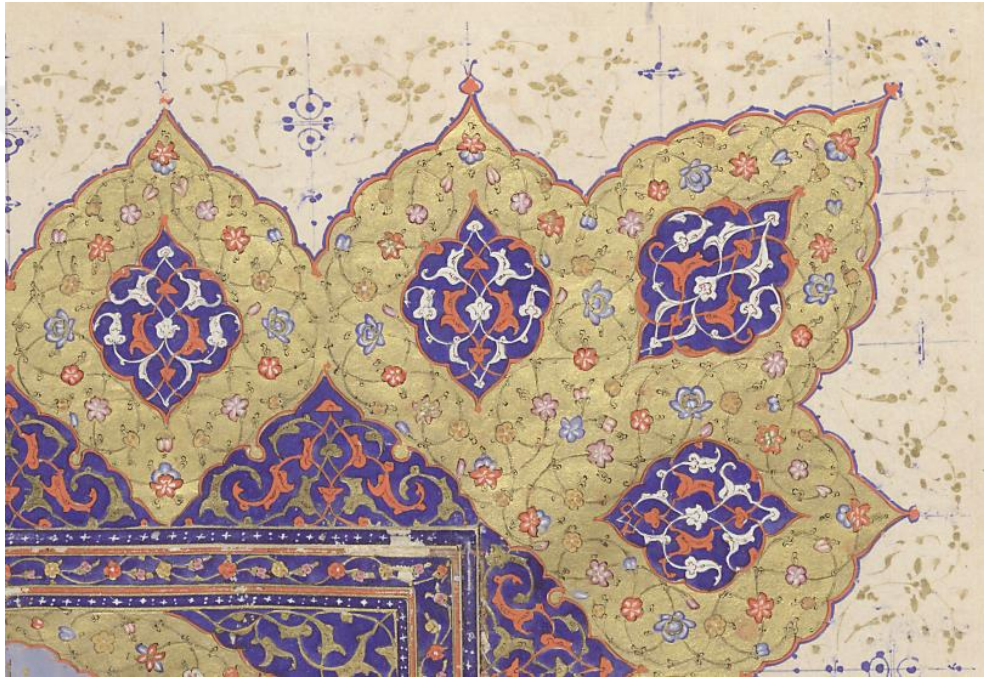
Çizim 87: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 36b-37a

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, ta'lik hat ile üstübeç mürekkebli *Hüsrev-ü Şirîn*³⁶⁷ başlığı yer alır. Yazı zemininde, altınla uygulanmış negatif hatâyî kompozisyon vardır. Zemin rengi

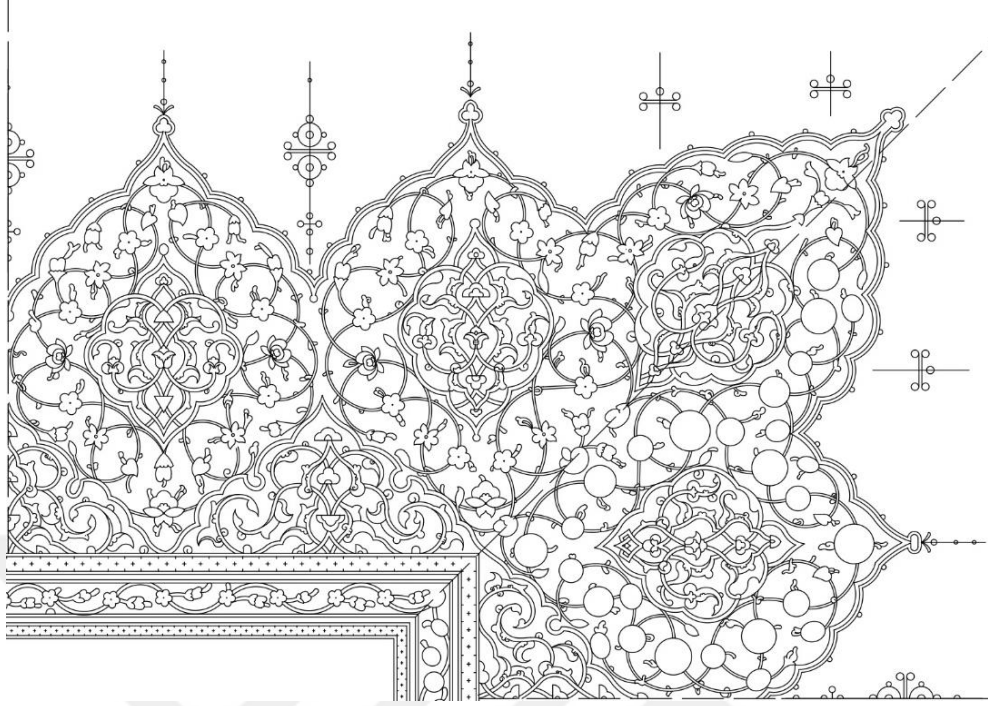
³⁶⁷ Hüsrev ve Şirîn.

mavidir. Sülyen ve siyah renk dendanlı iplikler yazılı alanı sınırlar. Yazılı alanın dışındaki sülyen renk dendanlı iplik alanı sarı altın ve lacivert zemin renkli paftalara böler. Altın zemin üzerinde, çift iplik hatâyî grubu; lacivert zeminde ise sade ayırma rûmî motifleri yer alır.

İç pervaz, altın ve sülyen renk iplik ile lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) süsleme ile çevrelenmektedir. Başlık bölümünün etrafında ayrıca lacivert zemin üzerinde ¼ simetrik tek iplik hatâyî grubu dolaşmaktadır.



Fotoğraf 241: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 36b-37a

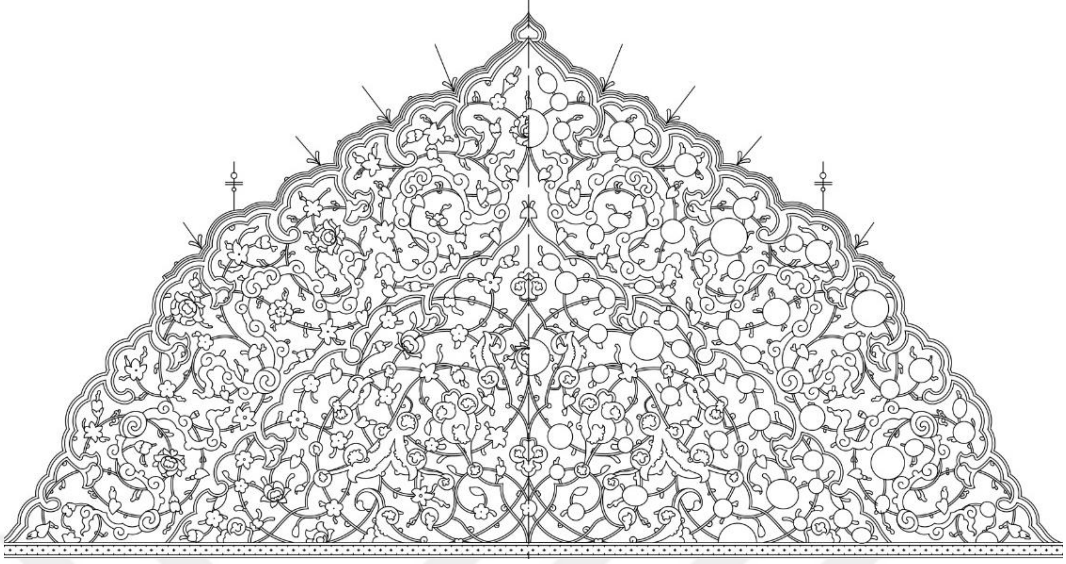


Çizim 88: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 36b-37a

Dış pervaz; enine simetrik dandanlı ve uzun kenar ekseninde kubbeli bir tasarıma sahiptir. Simetri eksenleri üzerinde bulunan sülyen renk dandanlı iplikler, lacivert zeminli kapalı formlar oluşturur. Bu alanlarda $\frac{1}{2}$ simetrik ve $\frac{1}{4}$ simetriğin yarısı sade ayırma rûmî kompozisyon yer alır. Rûmî motifleri sülyen, beyaz ve altınla renklendirilmiştir. Altın zeminde ise çift iplik hatâyî grubu helezon vardır.



Fotoğraf 242: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 36b-37a



Çizim 89: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 36b-37a

Sayfanın uzun kenar ekseninde $\frac{1}{2}$ simetrik kubbe yer alır. Bu alanda sülyen renk dendanlı iplik; alanı merkez yönünde lacivert, tığ yönünde altın zeminli paftaya bölmektedir. Lacivert alan içerisindeki sarı altın sarılma rûmî motifleri, eflatun ve yeşil zeminli kapalı form oluşturur. Alanda, sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifler bulunmaktadır. Altın zemin ise bulut motifi ve tek iplik hatâyî grubu kompozisyonla süslenmiştir.

Dış pervaz tezhibinde, bulut motifleri mavi ve eflatun renk olup içlerine beyaz renk tahrir çekilerek boyut verilmiştir. Rûmî motifleri altın, beyaz ve sülyen renktir. Hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, mavi, sülyen ve eflatun ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Dış pervaz tezhibinde dendanlı alanlar sülyen ve lacivert renk iplik; kubbeli alan ise sülyen renk iplik, siyah renk iplik ve lacivert renk kuzu ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerine nokta konulmuştur.

Tığ, sade üslupla tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Tezhipli sayfada 32 adet tığ bulunmaktadır. Tığ aralarında altın hatâyî grubu motifler vardır. Bu motifler negatif tekniğinde uygulanmıştır.



Fotoğraf 243: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi, 129b-130a

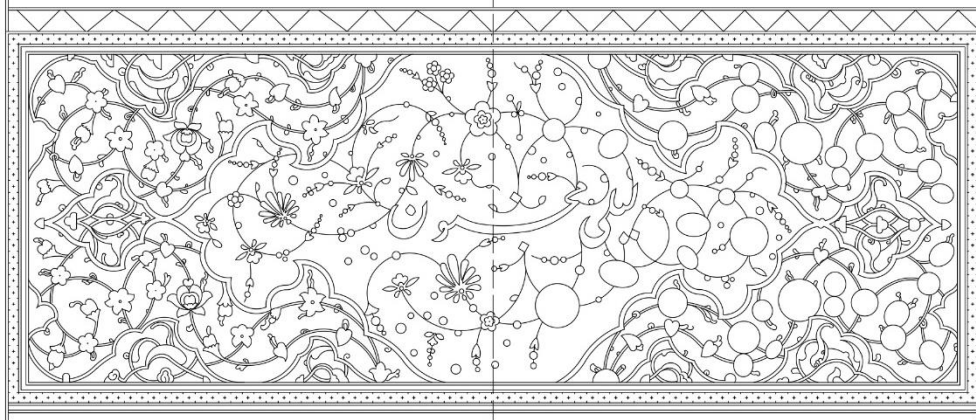
Varak Numarası	129b-130a
Tezhipli Alan Ebadı	356x222 mm
Başlık Ebadı	114x40 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 5 ve 5,50 mm
Dış Pervaz Ebadı	En: 55 ve 85 mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Mavi, Eflatun, Yeşil
	Motif: Rûmî: Altın, Sülyen Hatâyî: Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi, Bordo
Tığ	Boy: 14 ve 20 mm

Sayfa Tasarımı: 129b sayfası iç alanda başlık tezhibi ve metin vardır. Metin dört sütun içerisine bölünerek on dört satır yazılmıştır. 120a sayfasında ise dört sütun içerisine bölünerek yazılmış on sekiz satır metin yer almaktadır. Her iki sayfanın da yazı zeminleri beyne's-sütûr tezhibi ile bezelidir.

Tezhip Özellikleri: Tezhipli alan; başlık, iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



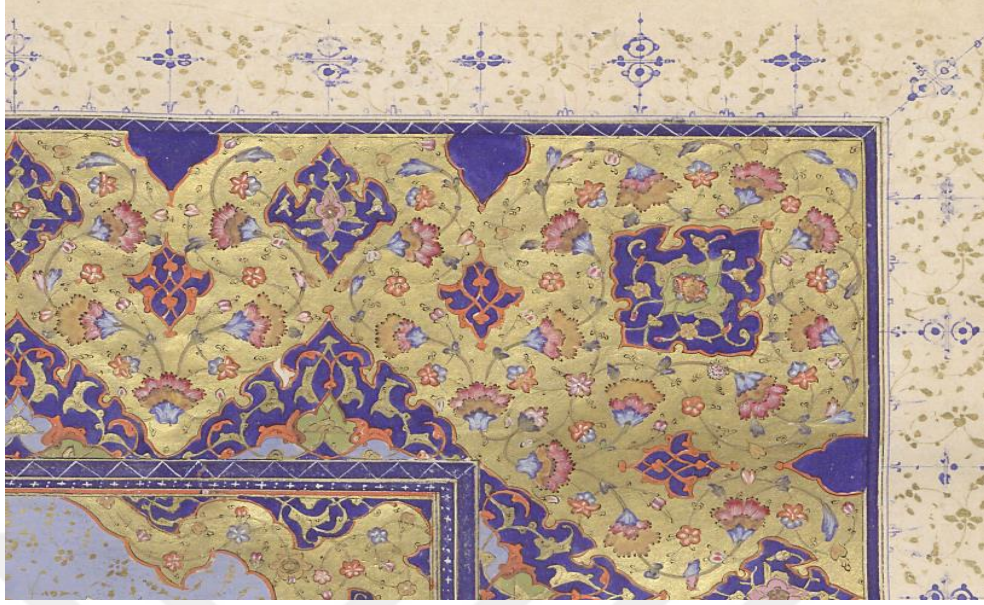
Fotoğraf 244: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 129b-130a



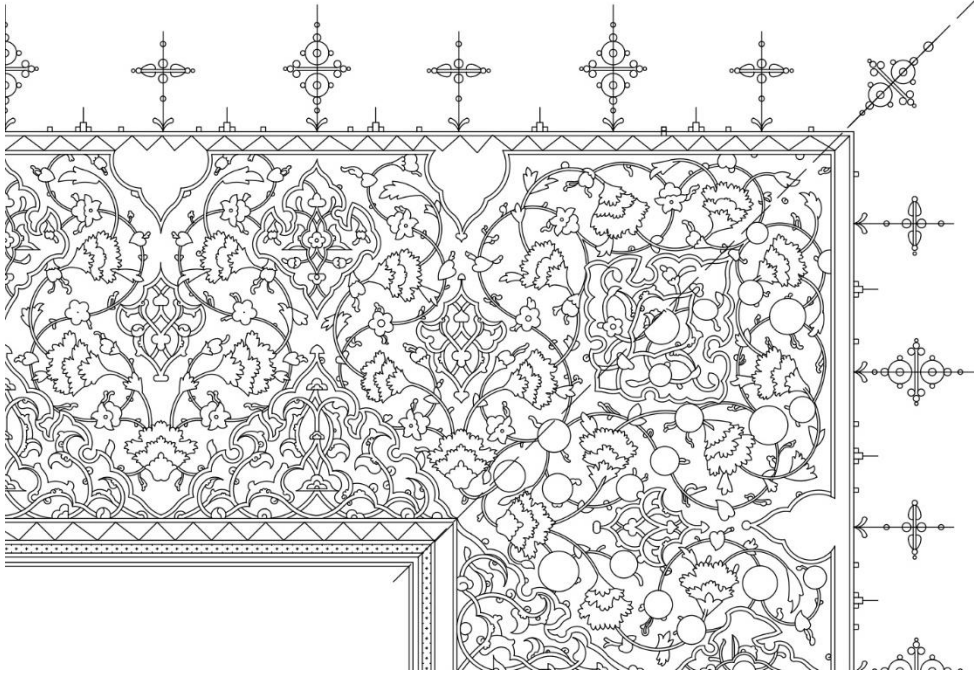
Çizim 90: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 129b-130a

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, ta'lik hat ile üstübeç mürekkebli *Leylâ Mecnûn*³⁶⁸ başlığı yer alır. Sülyen renk dendanlı iplikle sınırlanmış alanın yazı zemininde, altınla uygulanmış negatif hatâyî grubu kompozisyon vardır. Zemin rengi mavidir. Yazılı alanın dışındaki sülyen renk dendanlı iplikler lacivert zeminli kapalı form oluşturur. Bu alanlar ½ simetrik sade rûmî motiflerle tezyin edilmiştir. Geriye kalan altın zeminde ise çift helezon hatâyî grubu motifler dolaşmaktadır.

³⁶⁸ Leylâ ve Mecnûn.



Fotoğraf 245: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 129b-130a



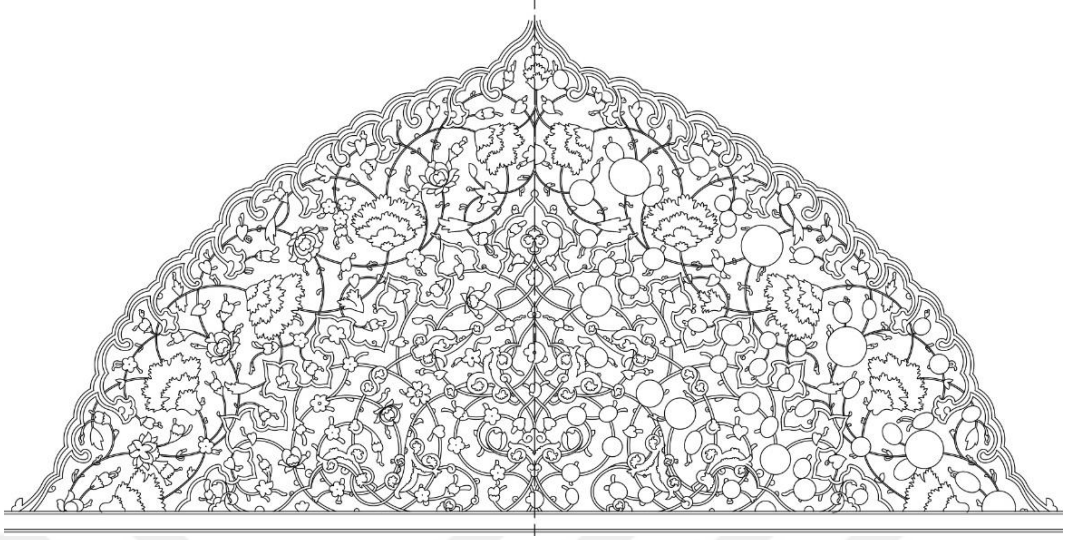
Çizim 91: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 129b-130a

İç pervaz, altın iplik, sülyen renk iplik ve lacivert zemin üzerinde beyaz renk süsleme ile çevrelenmektedir. Süsleme sadece kısa kenarlarda vardır. Başlık bölümünde ise altın iplik, sülyen renk iplik ve lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) süsleme bulunmaktadır.

Dış pervaz; enine simetrik düz ve uzun kenar ekseninde kubbeli bir tasarıma sahiptir. Simetri eksenleri üzerinde bulunan sülyen renk dandanlı iplikler lacivert zeminli kapalı form oluşturur. Bu alanlar; $\frac{1}{4}$ simetrik rûmî tasarımın yarısı ile $\frac{1}{2}$ simetrik ortabağ ve hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Rûmî motiflerin oluşturduğu kapalı formlar yeşil, mavi ve eflatun renktir. Düz alanı sınırlandıran lacivert renk cedveldeden, merkez yönünde alan devam etmektedir. Sülyen renk iplikli alanın içerisi boştur. Bu alandan merkez yönüne doğru, $\frac{1}{2}$ simetrik sülyen renk sade rûmî motif tasarım vardır. Zemini lacivert renktir. Geriye kalan altın zemin, çift helezon hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Yeşil dal üzerindeki hatâyî motifleri iri taç yapraklıdır.



Fotoğraf 246: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 129b-130a



Çizim 92: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 129b-130a

Sayfanın uzun kenar ekseninde $\frac{1}{2}$ simetrik kubbe yer alır. Bu alanda sülyen renk dendanlı iplik; alanı merkez yönünde lacivert, tığ yönünde sarı altın zeminli paftaya bölmektedir. Lacivert alan içerisi, sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Altın helezon üzerindeki sarılma rûmî motifleri eflatun zeminli kapalı form oluşturur. Dış sarı altın zemin içerisinde ise çift iplik helezon hatâyî grubu kompozisyon yer alır. Yeşil helezon üzerindeki hatâyî motifleri iri taç yapraklıdır.

Tezhipde, rûmî motifleri altın ve sülyen renktir. Altın dallar üzerindeki hatâyî grubu motifler ise beyaz, sarı, sülyen, eflatun ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır. Yeşil dal üzerindeki hatâyî motifleri ise sarı, kırmızı ve mavi renkler ile tarama tekniğinde uygulanmıştır.

Dış pervaz tezhibinde düz alan; altın iplik, lacivert renk cedvel ve lacivert renk kuzu; kubbeli alan ise beyaz, siyah ve sülyen renk iplik ile sınırlandırılmıştır.

Tığ, sade üslupla tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Tezhipli sayfada 32 adet tığ bulunmaktadır. Tığ aralarında altın hatâyî grubu motifler vardır. Negatif tekniğinde uygulanmıştır.

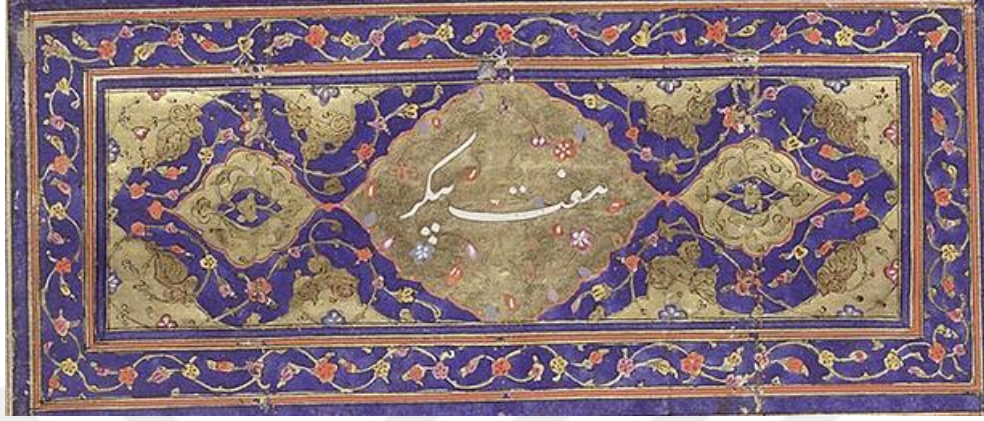


Fotoğraf 247: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi, 194b-195a

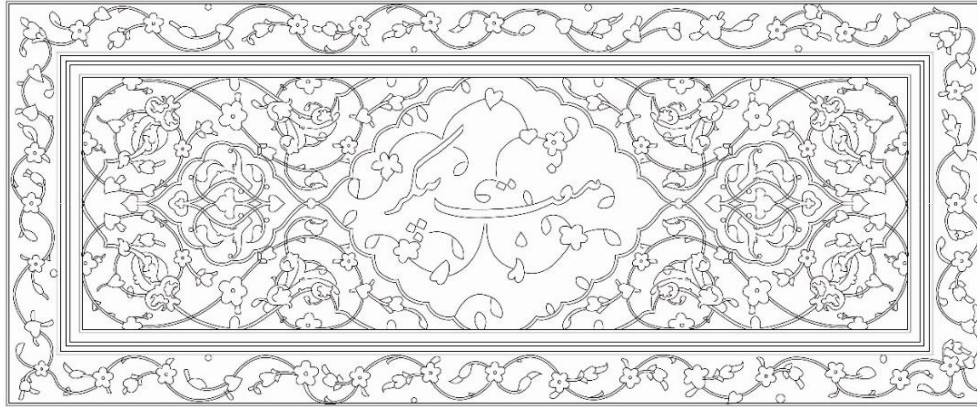
Varak Numarası	194b-195a
Tezhipli Alan Ebadı	360x216 mm
Başlık Ebadı	98x30 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 4 ve 12 mm
Dış Pervaz Ebadı	En: 45 ve 79 mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Siyah
	Motif: Rûmî: Altın, Sülyen Hatâyî: Sarı, Sülyen, Eflatun, Bordo, Mavi
Tığ	Boy: 22 ve 33 mm

Sayfa Tasarımı: 194b sayfası iç alanda başlık tezhibi ve metin vardır. Metin dört sütun içerisine bölünerek on dört satır yazılmıştır. 195a sayfasında ise dört sütun içerisine bölünerek yazılmış on sekiz satırlık metin yer almaktadır. İç iki sütun içerisinde on beş satırlık yazıdan sonra başlık tezhibi vardır. Her iki sayfanın da yazı zeminleri beyne's-sutûr tezhibi ile bezelidir.

Tezhip Özellikleri: Tezhipli alan; başlık, iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 248: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 194b



Çizim 93: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 194b

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, ta'lik hat ile üstübeç mürekkebli *Heft Peyker*³⁶⁹ başlığı yer alır. Sülyen renk dendanlı iplikle sınırlanmış alanın yazı zemininde, serbest hatâyî grubu kompozisyon vardır. Zemin rengi sarı altındır. Yazılı alanın her iki yanındaki sülyen renk iplikli kapalı alanın içerisinde, 1/2 simetrik sade rûmî kompozisyon yer alır. Geriye kalan kısımda sarılma rûmî motifleri, sarı altın ve lacivert zeminli kapalı alanlar

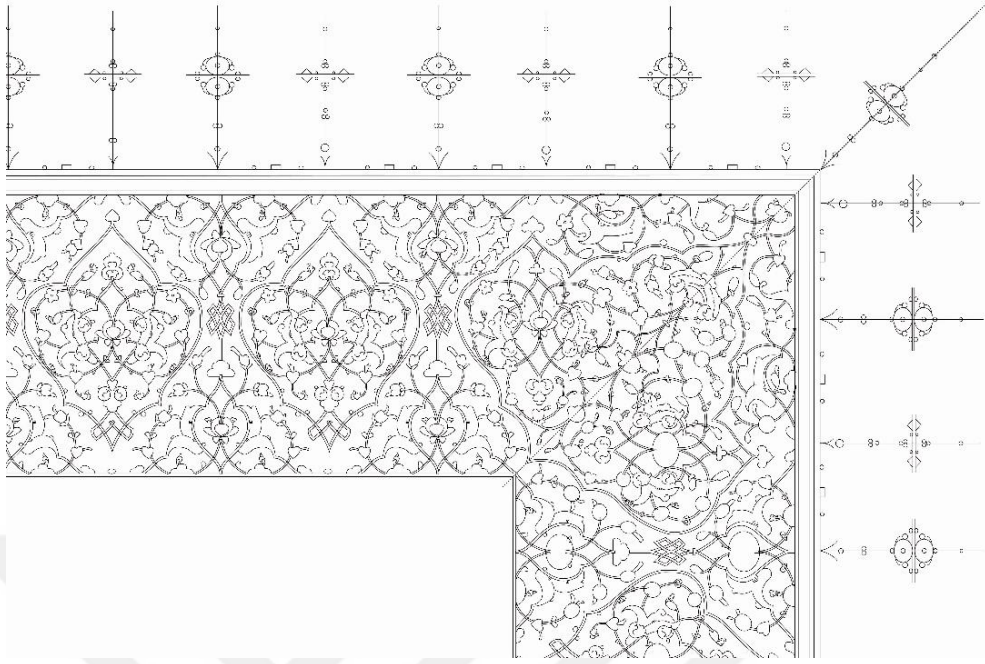
³⁶⁹ Heft Peyker.

oluşturur. Bu alanlar hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Altın sarılma rûmî motifleri, sülyen ile renklendirilmiştir.

İç pervaz; altın iplik, sülyen renk iplik ve lacivert renk cedvel ile süslüdür. Başlık bölümünü altın iplik, lacivert renk iplik, sülyen renk iplik ve lacivert zemin üzerinde ¼ simetrik tek iplik hatâyî grubu çevrelemektedir.



Fotoğraf 249: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 194b-195a

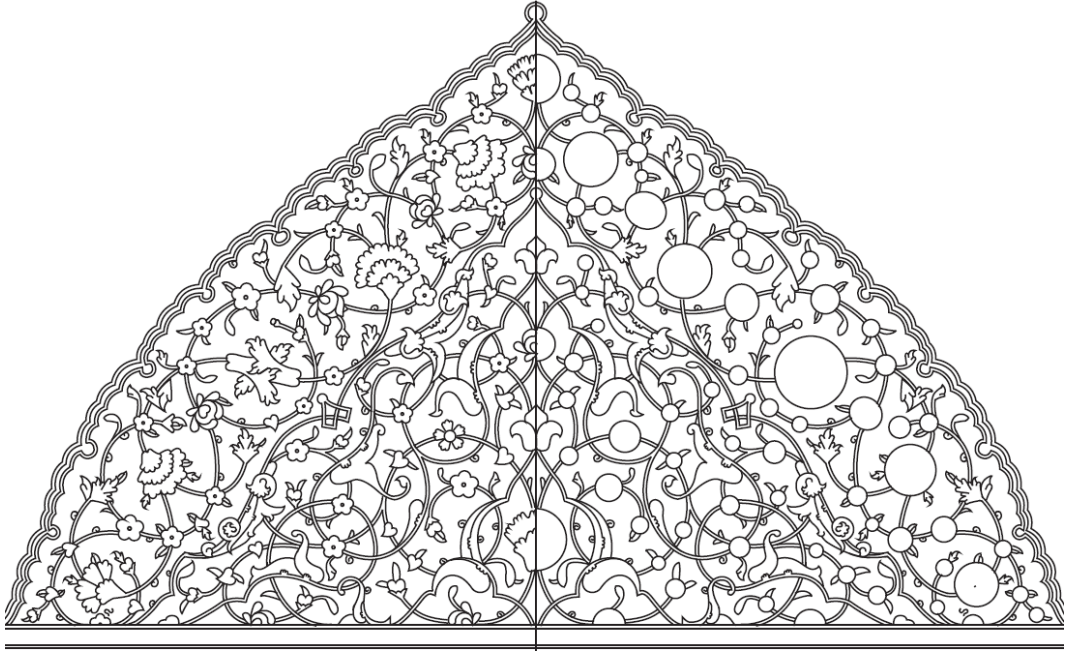


Çizim 94: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 194b-195a

Dış pervaz; enine simetrik düz ve uzun kenar ekseninde kubbeli bir tasarıma sahiptir. Simetri eksenleri üzerinde bulunan sülyen renk dendanlı iplikler, altın zeminli kapalı form oluşturur. Bu alanlar; $\frac{1}{2}$ simetrik sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Sarılma rûmî motiflerin oluşturduğu kapalı alanlar lacivert renktir. Sülyen renk iplikli paftaların dışında birbirine düğüm motifi ile bağlı $\frac{1}{4}$ simetriğin yarısı sade ayırma rûmî ve hatâyî grubu motifler vardır. Düğüm motifinin içerisi siyah renktir. Zemin sarı altın ve lacivert renkle dengelenmiştir.



Fotoğraf 250: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 194b-195a



Çizim 95: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 194b-195a

Sayfanın uzun kenar ekseninde, $\frac{1}{2}$ simetrik kubbe yer alır. Bu alanda, altın iplik üzerindeki sarılma rûmî ve düğüm motifleri; alanı merkez yönünde lacivert, tığ yönünde altın zeminli paftaya bölmektedir. Lacivert alan içerisinde, sade ayırma rûmî ve hatâyî grubu kompozisyon yer alır. Simetri eksenindeki altın dal üzerindeki hatâyî

motifi diğerklerine göre iri ta yapraklıdır. Altın zemin içerisinde ise çift iplik helezon hatâyî grubu motifleri bulunmaktadır. Yeşil helezon üzerindeki hatâyî motifleri iri ta yapraklı olarak öne çıkmaktadır.

Tezhipte, rûmî motifleri altın olup sülyen renkle bazı bölümleri renklendirilmiştir. Hatâyî grubu motifler ise sarı, sülyen, mavi ve bordo ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır. Yeşil dal üzerindeki hatâyî motifleri ise mavi, eflatun ve sarı renkler ile tarama tekniğinde uygulanmıştır.

Dış pervaz tezhibinde düz alan; altın iplik, lacivert renk cedvel ve lacivert renk kuzu; kubbeli alan ise sülyen, siyah ve lacivert renk iplik ile sınırlandırılmıştır. Kubbeli alanda her bir dendan üzerine nokta konulmuştur.

Tığ, münavebeli olarak sade üslupla ve ¼ simetrik rûmî motifiyle tasarlanmıştır. Lacivert renktir. Tezhipli sayfada 43 adet tığ bulunmaktadır. Tığ aralarında altın hatâyî grubu motifler vardır. Negatif tekniğinde uygulanmıştır.

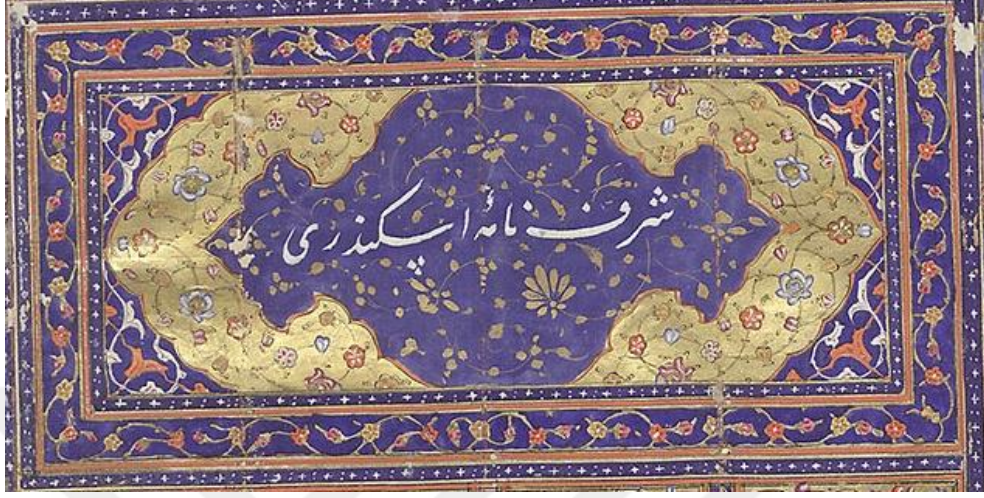


Fotoğraf 251: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi, 241b-242a

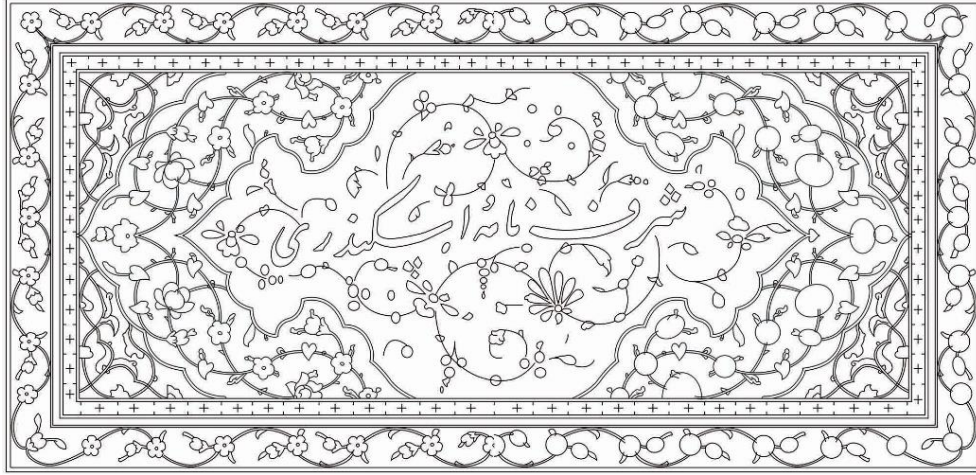
Varak Numarası	241b-242a
Tezhipli Alan Ebadı	354x204 mm
Başlık Ebadı	100x38 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 5 ve 12 mm
Dış Pervaz Ebadı	En: 46 mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Mavi, Eflatun
	Motif: Rûmî: Altın, Sülyen, Beyaz Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi, Bordo
Tığ	Boy: 24 ve 18 mm

Sayfa Tasarımı: 241b sayfası iç alanda başlık tezhibi ve metin vardır. Metin dört sütun içerisine bölünerek on üç satır yazılmıştır. 242a sayfasında ise dört sütun içerisine bölünerek yazılmış on sekiz satırlık metin yer almaktadır. Her iki sayfanın da yazı zeminleri beyne's-sutûr tezhibi ile süslüdür.

Tezhip Özellikleri: Tezhipli alan; başlık, iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 252: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 241b-242a



Çizim 96: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 241b-242a

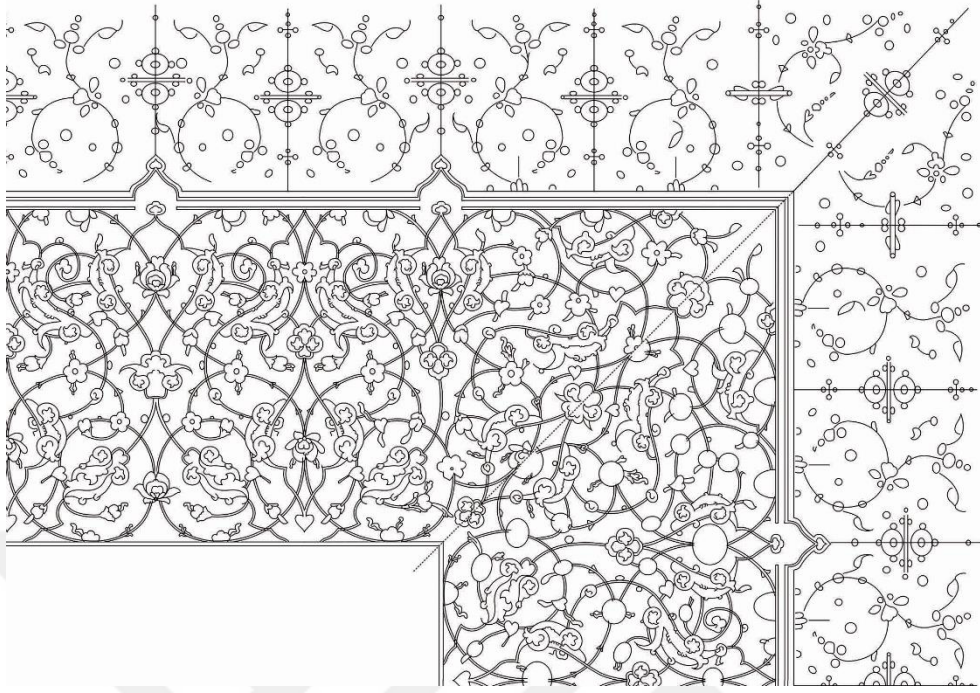
Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, ta'lik hat ile üstübeç mürekkebli *Şerefnâme-i İskenderi* başlığı yer alır. Sülyen renk dendanlı iplikle sınırlanmış alanın yazı zemininde, negatif tekniğinde uygulanmış altın hatâyî grubu kompozisyon vardır. Zemin rengi laciverttir.

Yazılı alanın dışındaki sülyen renk dendanlı iplik kapalı alanlar oluşturur. Altın dallar üzerindeki çift iplik hatâyî grubu kompozisyon altın zemin üzerindedir. Lacivert zemin ise sülyen ve beyaz renk sade rûmî motifleriyle tezyin edilmiştir.

İç pervaz, altın iplik, sülyen renk iplik ve lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) ile süslüdür. Başlık bölümünü; altın ve sülyen renk iplik, lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) süsleme ve lacivert zemin üzerinde ¼ simetrik tek iplik hatâyî grubu çevrelemektedir.



Fotoğraf 253: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 241b-242a



Çizim 97: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 241b-242a

Dış pervaz, enine simetrlili düz bir tasarıma sahiptir. Kapalı alanlar, simetri eksenleri üzerinde bulunan $\frac{1}{2}$ simetrik altın helezon üzerindeki sarılma rûmî motifleriyle sınırlandırılmıştır. Paftaların içinde ve dışında hatâyî grubu motifleri bulunmaktadır. Zemin renkleri sarı altın, mavi, eflatun ve lacivert renktir.

Dış pervaz tezhibinde, rûmî motifleri sarı altın, sülyen ve beyaz renktir. Altın sarılma rûmî motiflerinin bazı bölümleri sülyen ile renklendirilmiştir. Hatâyî grubu motifler ise beyaz, sarı, sülyen, eflatun, bordo ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Dış pervaz tezhibi; altın iplik, lacivert renk cedvel ve lacivert renk kuzu ile düz ve dendanlı olarak sınırlandırılmıştır.

Tığ, sade üslupla tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Tezhipli sayfada 39 adet tığ bulunmaktadır. Tığ aralarında, negatif tekniğinde altın hatâyî grubu motifler vardır.



Fotoğraf 254: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi, 254b-255a

Varak Numarası	254b-255a
Tezhipli Alan Ebadı	362x212 mm
Başlık Ebadı	110x38 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 3 ve 5 mm
Dış Pervaz Ebadı	En: 52 ve 80 mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın, Sülyen Hatâyî: Sarı, Sülyen, Eflatun, Bordo, Mavi, Yeşil
Tığ	Boy: 26 ve 23 mm

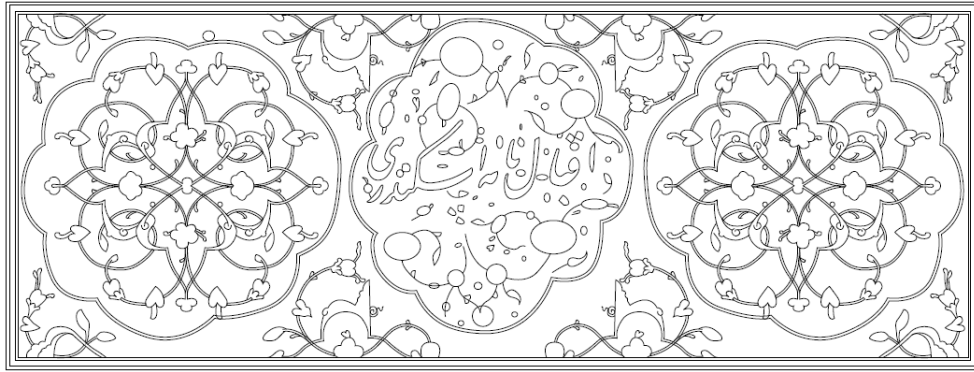
Sayfa Tasarımı: 254b sayfası iç alanda başlık tezhibi ve metin vardır. Metin dört sütun içerisine bölünerek on dört satır yazılmıştır. 255a sayfasında ise dört sütun içerisine bölünerek yazılmış on sekiz satırlık metin yer almaktadır. İç iki sütun

içerisinde iki tane başlık tezhibi vardır. Her iki sayfanın da yazı zeminleri beyne's-sutûr tezhibi ile süslüdür.

Tezhip Özellikleri: Tezhipli alan; başlık, iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 255: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 254b-255a



Çizim 98: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 254b-255a

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, ta'lik hat ile üstübeç mürekkebli *İkbâlnâme-i İskenderî* başlığı yer alır. Sülyen renk dendanlı iplikle sınırlanmış alanın yazı zemininde, negatif tekniğinde uygulanmış altın hatâyî grubu kompozisyon vardır. Zemin rengi laciverttir.

Yazılı alanın her iki yanında sülyen renk dendanlı daire formunda kapalı alanlar vardır. İçerisinde, ¼ simetrik sülyen renk sade ayırma rûmî ve hatâyî grubu kompozisyon yer alır. Rûmî motiflerinin oluşturduğu alanın zemini altındır. Paftaların

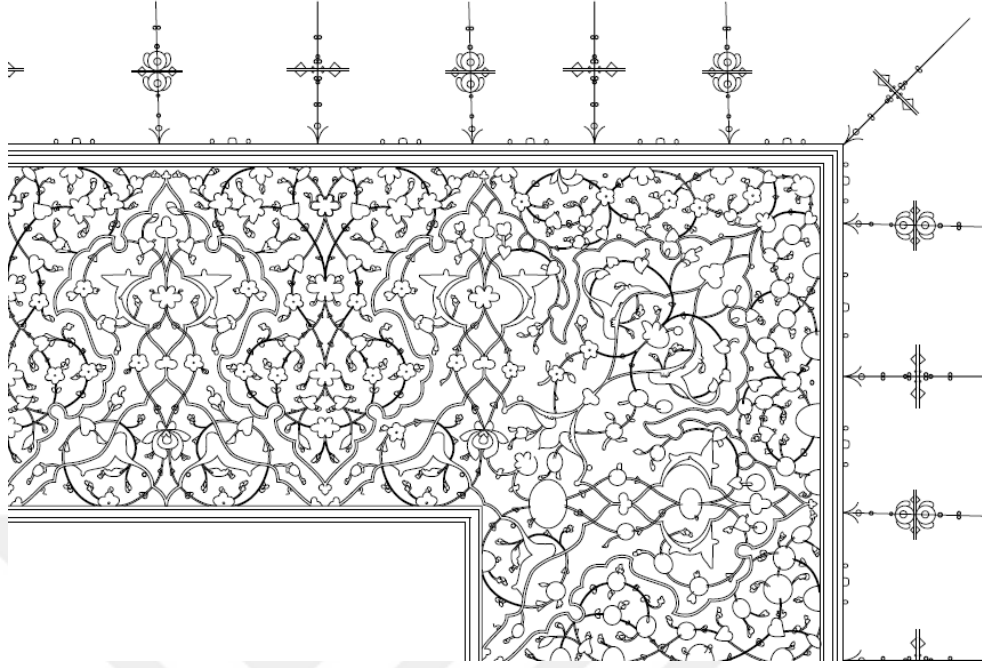
dışında altın ortabağ ve hatâyî grubu motifleri yer alır. ½ simetrik ortabağların zemini lacivert renktir.

Başlık tezhibinde rûmî motifleri sülyen renk; altın dallar üzerindeki hatâyî grubu motifleri ise sarı altın, sarı, mavi ve pembe ile renklendirilmiştir. Motifler tek renk boyanmıştır.

İç pervaz; altın iplik, sülyen renk iplik ve lacivert renk cedvel ile süslüdür. Başlık bölümünü de aynı şekilde altın iplik, sülyen renk iplik ve lacivert renk cedvel çevrelemektedir.

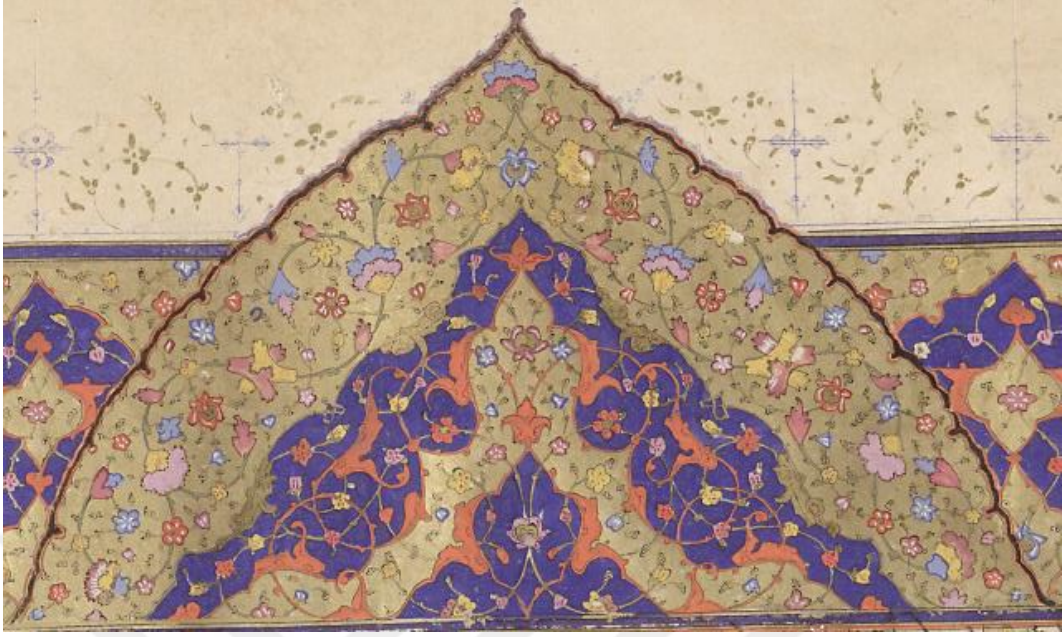


Fotoğraf 256: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 254b-255a

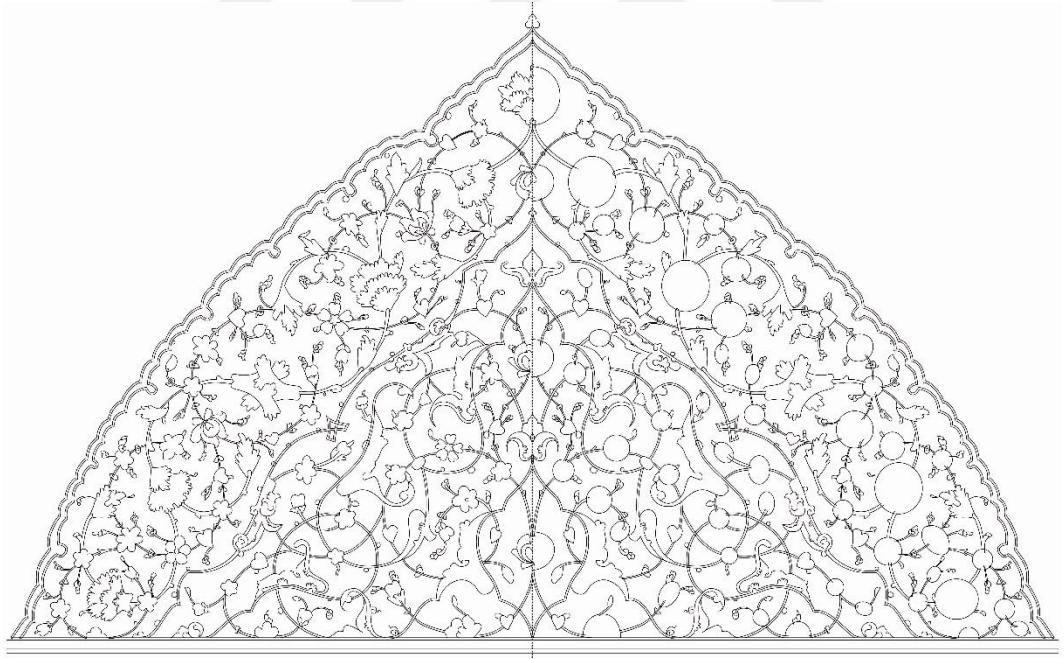


Çizim 99: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 254b-255a

Dış pervaz, enine simetrik düz ve uzun kenar ekseninde kubbeli bir tasarıma sahiptir. Sülyen renk dendanlı iplik alanı, merkez yönünde lacivert; tığ yönünde sarı altın zeminli paftalara ayırmıştır. Merkez yönündeki alanlar, $\frac{1}{2}$ simetrik sade rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Rûmî motifleri sülyen renktir. Lacivert zeminli alanda rûmî motiflerinin meydana getirdiği kapalı alan sarı altın zeminlidir. Tığ yönündeki pafta $\frac{1}{2}$ simetrik hatâyî grubu kompozisyonla tezyin edilmiştir. Zemini sarı altındır.



Fotoğraf 257: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 254b-255a



Çizim 100: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 254b-255a

Sayfanın uzun kenar ekseninde, $\frac{1}{2}$ simetrik kubbe alanı yer alır. Bu alanda altın iplik üzerindeki sarılma rûmî ve düğüm motifleri; alanı merkez yönünde lacivert, tığ yönünde sarı altın zeminli paftaya bölmektedir. Lacivert alan içerisinde, sülyen renk dendanlı rûmî ve hatâyî grubu kompozisyon yer alır. Rûmî motifleri alanı altın-lacivert

zemin rengine ayırmaktadır. Dış sarı altın zemin içerisinde çift iplik helezon hatâyî grubu kompozisyon yer alır. Yeşil helezon üzerindeki hatâyî motifleri iri taç yapraklıdır.

Dış pervaz tezhibinde, rûmî motifleri sarı altın ve sülyen renktir. Altın dallar üzerindeki hatâyî grubu motifleri sarı, mavi, sülyen, eflatun ve bordo ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır. Yeşil dallar üzerindeki hatâyî motifleri ise bordo, eflatun, sarı ve mavi ile tarama tekniğinde uygulanmıştır.

Düz alan; altın iplik, lacivert renk cedvel ve lacivert renk kuzu ile; kubbeli alan ise sülyen, siyah ve lacivert renk iplikle dendanlı olarak sınırlandırılmıştır Her bir dendan üzerinde nokta vardır.

Tığ, sade üslupta ve $\frac{1}{4}$ simetrik rûmî motifleriyle tasarlanmış olup lacivert renkle uygulanmıştır. Tezhipli sayfada 39 adet tığ bulunmaktadır. Tığ aralarında negatif tekniğinde sarı altın hatâyî grubu motifler vardır.

Değerlendirme

Hamse-i Nizâmî nüshası dört sütun içerisine bölünerek yazılmıştır. *Mahzenü'l Esrar*, *Hüsrev-i Şirin*, *Leyla-i Mecnun*, *Heft Peyker*, *Şerefnâme-i İskenderî* ve *İkbalnâme-i İskenderî*³⁷⁰ olmak üzere altı mesneviden oluşmaktadır. Her mesnevinin başlangıç sayfası karşılıklı tezyinatlıdır. İç iki sütun içerisinde arabaşlık, bölüm sonlarında köşelik vardır.

Yazmanın, 1a sayfasında Yavuz Sultan Selim ve III. Selim'e ait mühür yer alır. Yavuz Sultan Selim mührünün, Topkapı Sarayı müze olana kadar kullanıldığı bilinmektedir³⁷¹.

Eser, 979/1571-72 tarihinde Hattat Şah Muhammed tarafından istinsah edilmiştir. Tezhipli alanlarda müzehhip bilgisi mevcut değildir. İncelenen yazma, önceki yıllarda üretilmiş *Hamse-i Nizâmî* nüshalarına göre daha fazla tezyinatlıdır. Takdim minyatürünün etrafının tezhipli olmasının yanı sıra her bir mesnevinin başlangıç sayfasının üç tarafıda karşılıklı süslüdür. Ayrıca mesnevi başlangıç sayfalarının sütun içleri ve yazı zemininde tezhiplidir. Halkâr tezhibi kullanımı da karşılıklı üç sayfada görülmektedir. Lale Uluç, bu özellikleri barındıran 1571-72 tarihli bu nüshanın yüksek derece tezhiplenmiş ilk yazma olduğu belirtilir³⁷².

Serlevha tezhibi iç alan düzenlemesi, XVI. yüzyılın yarısından sonra yoğun görülen şemse, salbek ve köşebendli olarak paftalara ayrılmıştır. Dış pervaz, enine simetrili düz ve uzun kenarda kubbeli olarak tasarlanmıştır. Her bir mesnevinin başlangıç sayfasındaki dış pervaz tezyinatı uzun kenarında, 241b-242a sayfası hariç, kubbe tasarımı yer alır.

Tezhipli alanlarda sarılma ve sade rûmî kullanımının yanı sıra 2b-3a ve 254b-255a sayfalarında dendanlı rûmî motifi de kullanılmıştır. Bulut motifi; 1b-2a, 2b-3a ve 36b-37a sayfalarında yer alır. Hatâyî motifi, klasik kullanımının yanı sıra iri taç

³⁷⁰ Mehmet Kanar, , "Nizâmî-i Gencevî", *TDVİA*, C.33, İstanbul 2007, s.183-185.

³⁷¹ Filiz Çağman-Zeren Tanındı, "Osmanlı- Safevi İlişkileri (1578-1612) Çerçevesinde Topkapı Sarayı Müzesi Resimli El Yazmalarına Bakış", s.42.

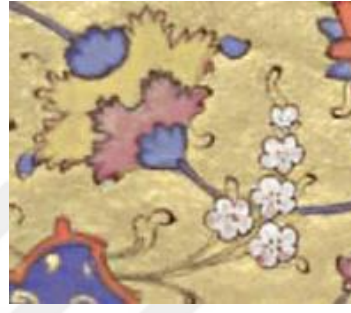
³⁷² Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz El Yazması*, s.252.

yapraklı olarak da kullanılmıştır. Bu kullanım özellikle dış pervaz tezhibinde uzun kenarda bulunan kubbeli alanların içerisinde bulunur.

İncelediğimiz *katalog 4* ve *katalog 10* nüshalarında olduğu gibi 129b-130a dış pervaz tezhibinde de hatâyî grubu, bahar dalı motifleriyle nihayetlenmiştir. Bu şekilde bahar dalı motifinin kullanımını dönemin motif özelliği olduğu tahmin edilmektedir.



Fotoğraf 258: TSMK H.750,
979/1571-72, 129b-130a



Fotoğraf 259: TSMK H.1500,
213b



Fotoğraf 260: TSMK K.103, 4b.

Pafta zeminlerinde altın ve lacivert renklerin yanı sıra mavi, eflatun ve yeşil renklerde kullanılmıştır. Özellikle mavi renk, büyük ölçekli zeminlerde tercih edilmiştir.

Tezhipli alanlarda rûmî motifleri altın, beyaz ve sülyen renk; bulut motifleri ise sarı, kırmızı ve mavi ile renklendirilmiştir. Altın sarılma rûmî motiflerinin bazı bölümleri sülyen ile renklendirilmiş veya tahrirlenmiştir. Bulut motiflerine boyut getirmek amacıyla orta hat üzerine beyaz tahrir çekilmiştir. Hatâyî grubu motifleri ise sarı,

sülyen, pembe, eflatun, bordo, mavi ve yeşil renkleriyle dönemin zengin renk paletini göstermektedir. Klasik hatâyî motifleri degradeli boyanmıştır. İri taç yapraklı hatâyî motiflerine ise tarama tekniğinde tonlama yapılmıştır.

Tezhipli alanlarda tığ; 1b-2a sayfasında $\frac{1}{2}$ simetrik rûmî ve tığ aralarında hatâyî grubu; 2b-3a sayfasında $\frac{1}{2}$ simetrik ve $\frac{1}{4}$ simetriğin yarısı rûmî ile tığ aralarında hatâyî grubu; diğer tezhipli sayfalarda ise sade üslupta ve tığ aralarında altın hatâyî gurubu motifleriyle oluşturulmuştur. Tığlar lacivert renk, hatâyî grubu motifleri altındır.

Tezhipli alanlardaki bezerlikler aşağıda gösterilmektedir.



Fotoğraf 261: TSMK H.750, 1571-72, 1b-2a



Fotoğraf 262: TSMK EH. 48, 1572-86, 3b-4a³⁷³

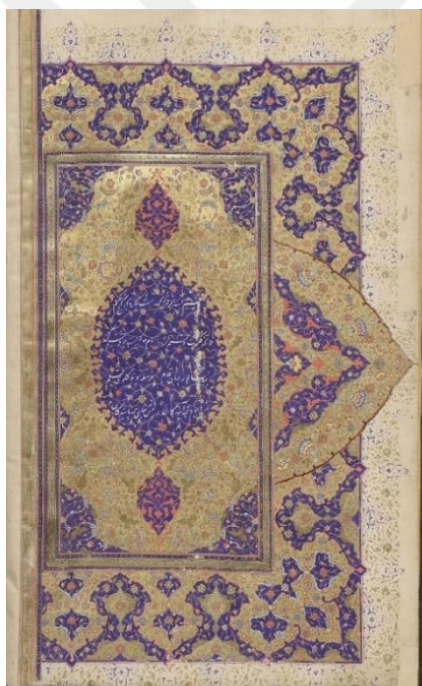
³⁷³ Rıdvan Ak, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi 48 numaralı Mushafın Bezeme Özellikleri*, MÜ Güzel Sanatlar Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.60-61.



Fotoğraf 263: TIEM 503, 3b-4a



Fotoğraf 264: TIEM 378, 2b-3a



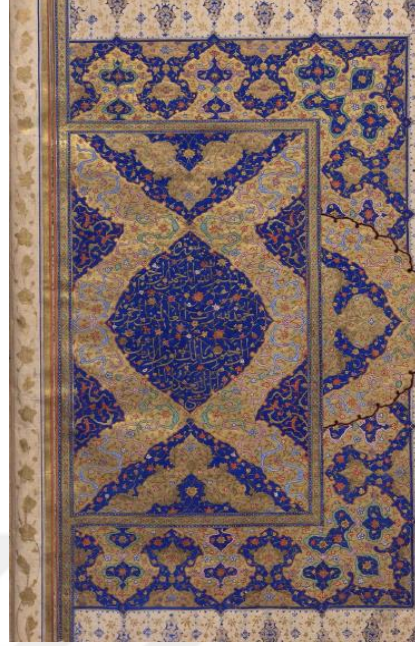
Fotoğraf 265: TSMK H.750, 1571-72, 1b-2a.



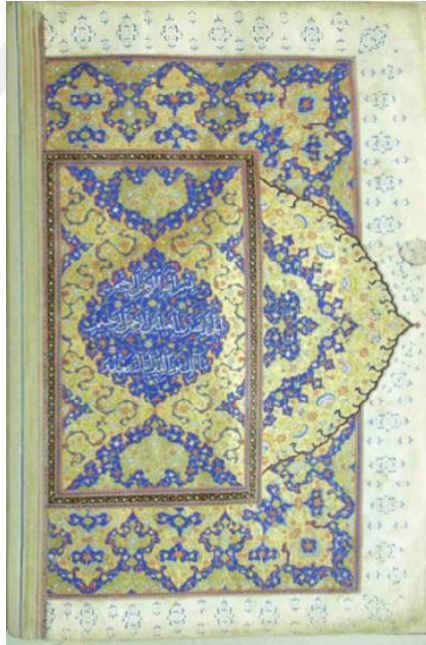
Fotoğraf 266: TSMK H.752, 1b



Fotograf 267: Astan Quds Ravazi 262³⁷⁴



Fotograf 268: TSMK K.103, 3b³⁷⁵



Fotograf 269: SK Sultan Ahmed I 22, 2b³⁷⁶

³⁷⁴ Mahdi Simriz, Mahdi Sahragard, *Masterpieces of Astan Quds Razavi Library&Museum Quran Manuscript Collection*, Mashhad 2014, s.190.

³⁷⁵ Lale Yıldır, *İstanbul Müze ve Kütüphanelerinde Bulunan 16. Yy. Şiraz Üslubuna Ait Tezhipli Elyazması Eserlerin İncelenmesi*, s.129.

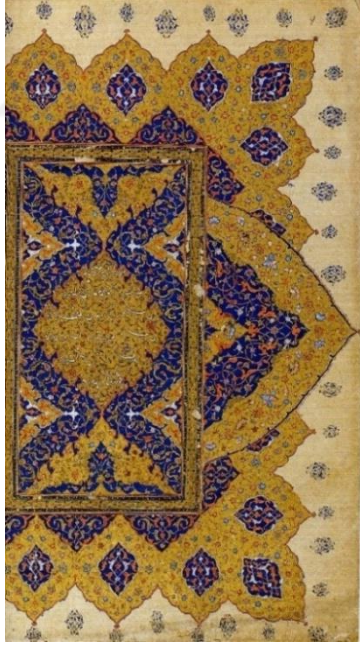
³⁷⁶ Gül Güney, "Safevi-Şiraz Dönem Özelliği Gösteren Baz Kur'ân-ı Kerîm Nüshalarının Serlevha Tezhipleri", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 5, S.43, Nisan 2017, s.139-141; Rıdvan Ak,



Fotoğraf 270: TSMK H.750, 1571-72, 36b-37a



Fotoğraf 271: TSMK H.1476, 1591-92, 2b-3a

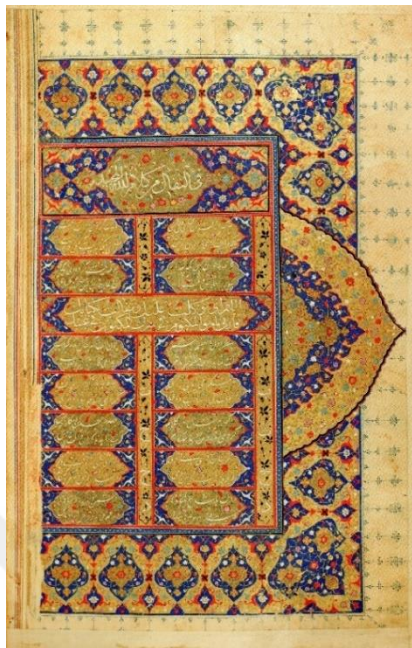


Fotoğraf 272: TSMK H.794, 1562-63, 2b-3a



Fotoğraf 273: TSMK H.750, 1571-72, 194b-195a

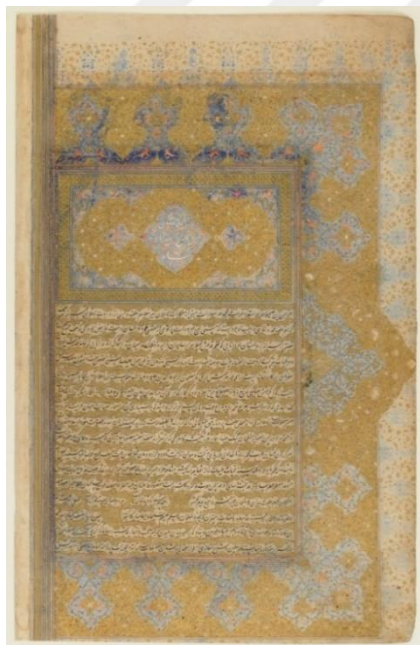
“Süleymaniye Kütüphanesinde Bulunan Bir Safevi Mushafı Hakkında (Sultan Ahmed I 22)”, *Konya Sanat*, S.1, 2018, s.112.



Fotoğraf 274: Astan Kuds Ravazi 262³⁷⁷



Fotoğraf 275: TSMK H.750, 1571-72, 254b-255a



Fotoğraf 276: FGA S1986.88.1, 1571-72, 1b³⁷⁸



Fotoğraf 277: FGA S1986.189.1³⁷⁹



Fotoğraf 278: TSMK H.750, 1571-72, 129b-130a



Fotoğraf 279: TİEM 506, 988/1580-81, 2b-3a³⁸⁰

³⁸⁰ Necati Sancaktutan, *Bir Safevi Devri Mushafının Tezyini Yönden Değerlendirmesi*, MÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, s.59.

KATALOG 10

Envanter Numarası: Hazine 1497³⁸¹

Eser Adı: Şahnâme-i Firdevsî

İstinsah Tarihi: 982/1574

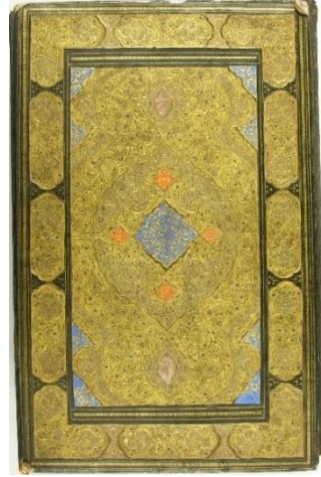
İstinsah Yeri: Şiraz

Müellifi: Ebu'l-Kâsım-i Firdevsî

Hattatı: Hasan el-Hüseyin el-kâtib

Yazı Çeşidi: Ta'lik

Müzehhibi: -



Eser Ebadı

Cild: 435x280 mm

Sırt: 65 mm

Sayfa: 435x280 mm

Yazı Sahası: 282x170 mm

Sayfa Sayısı: 519

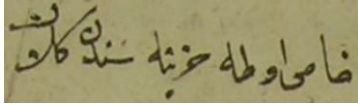
Satır Sayısı: 25

Malzeme Özellikleri

Kâğıt: Nohudî renkte, âharlı **Mürekkep:** İs, üstübeç

Mühür ve Temellük Kayıtları

Yazmanın 1a sayfasında temellük kaydı yer almaktadır.



Has oda hazinesinden gelen.

Cild Kapağı Özellikleri: Koyu kahverengidir. Kapaklar, iç alan ve kartuşlu pervaz bölümlerinden oluşmaktadır. İç alan ve pervaz; bulut, rûmî ve hatâyî grubu motiflerle yoğun tezyinatlıdır.

Tezhipli Sayfalar: 1b-2a, 2b-3a, 6b-7a, 14b, 14b-15a, 16b-17a, 30b-31a, 48b-49a, 83b-84a, 102b-103a, 118b-119a, 138b-139a, 162b-163a, 182b-183a, 220b-221a, 247b-248a, 347b-348a, 383b-384a, 395b-396a, 300b-301a, 312b-313a, 332b-333a, 366b-367a, 446b-447a, 457b-458a, 518a, 518b-519a.

³⁸¹ Fehmi Ethem Karatay, *Farsça Yazmalar Kataloğu*, no:361; Abdülkadir Karahan, Tahsin Yazıcı, Ali Milani, *Topkapı Sarayı Müzesindeki Şehname Yazmalarından Seçme Minyatürler*, İstanbul 1971; Filiz Çağman-Zeren Tanındı, *Topkapı Sarayı Müzesi İslam Minyatürleri*, s.50.



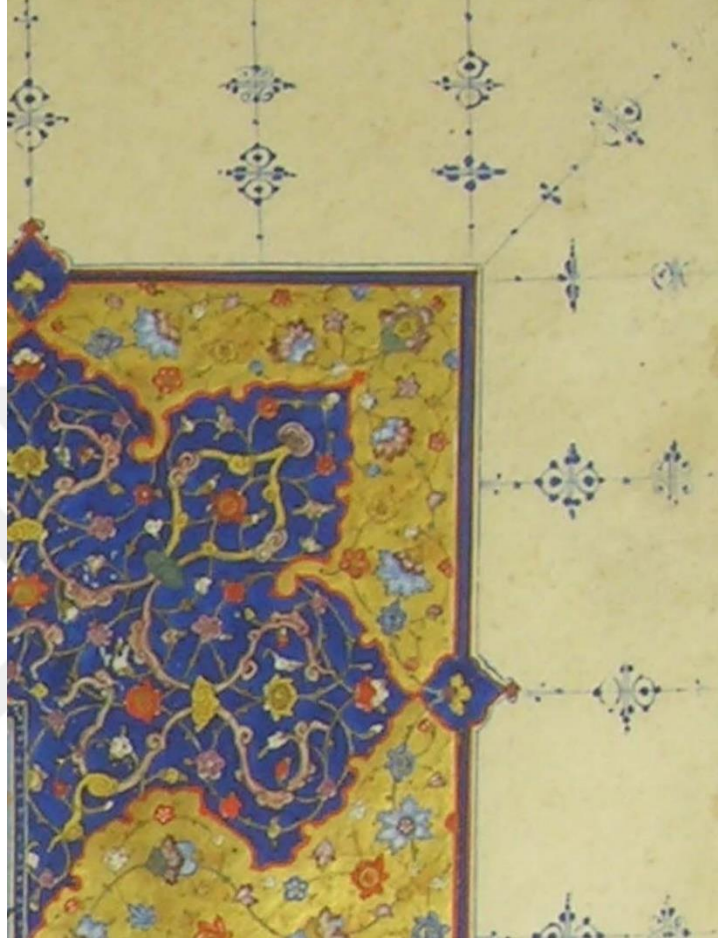
Fotoğraf 280: TSMK H.1497, Pervaz Tezhibi, 1b-2a

Varak Numarası	1b-2a
Tezhipli Alan Ebadı	240x414 mm
Minyatürlü Alan Ebadı	230x138 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 3 mm
Dış Pervaz Ebadı:	En: 54, 68 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Sarı Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Beyaz, Sülyen
	Bulut: Mavi, Eflatun, Kırmızı, Sarı, Yeşil
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi, Yeşil
Tığ	Boy: 26, 32, 44 mm

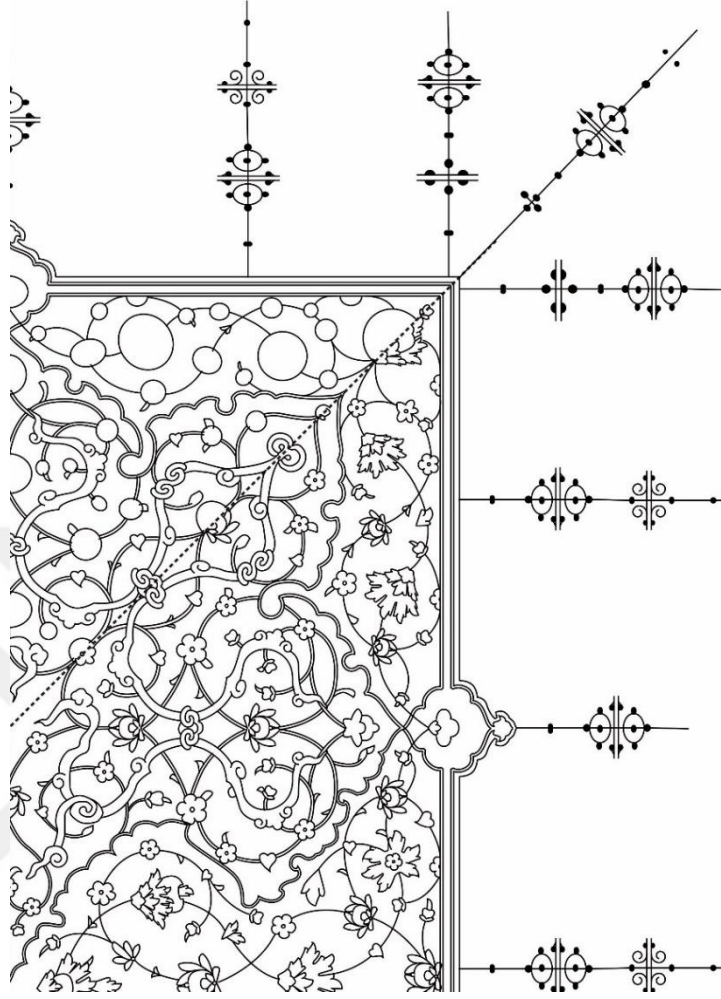
Sayfa Tasarımı: Karşılıklı sayfalarda minyatür ve pervaz tezhibi yer almaktadır.

Tezhip Özellikleri: Tezhip; iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.

İç pervaz, 3 mm enindedir. Minyatürlü alandan tezhipli alana altın iplik ve lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) ince süsleme ile geçilmektedir.



Fotoğraf 281: TSMK H.1497, Dış Pervaz Tezhibi, 1b-2a

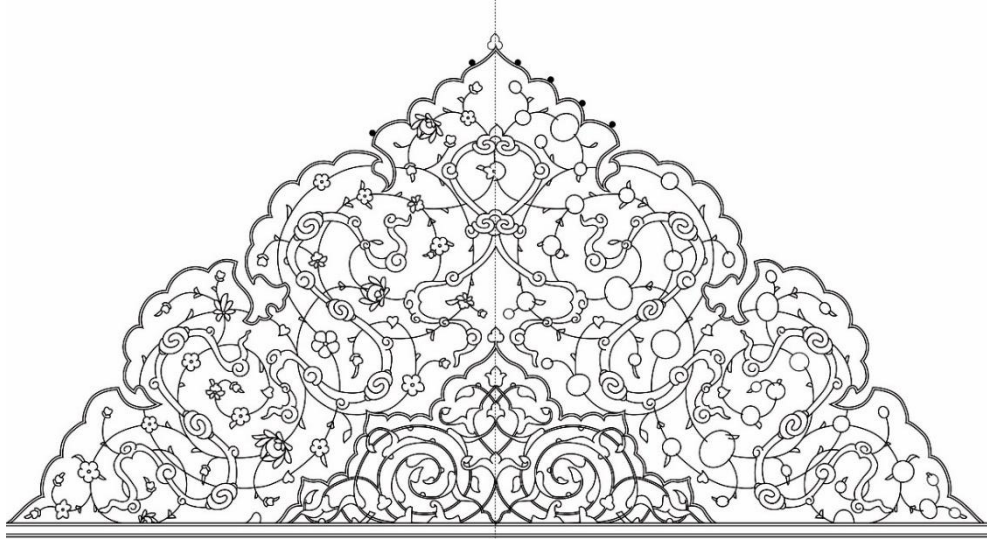


Çizim 101: TSMK H.1497, Dış Pervaz Tezhibi, 1b-2a

Dış pervaz, enine simetrlili düz ve kubbeli olarak tasarlanmıştır. Enine simetrlili düz alanda sülyen renk dendanlı iplik; merkez yönünde lacivert, tığ yönünde altın zeminli kapalı form oluşturur. Lacivert zemin içerisinde ½ simetrik bulut ve hatâyî grubu kompozisyon yer alır. Altın zemin ise ½ simetrik çift helezon hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Yeşil dal üzerindeki hatâyî motifleri iri taç yapraklıdır.



Fotoğraf 282: TSMK H.1497, Pervaz Tezhibi Kubbe, 1b-2a



Çizim 102: TSMK H.1497, Pervaz Tezhibi Kubbe, 1b-2a

Dış pervaz tezhibinin her kenarında $\frac{1}{2}$ simetrik kubbe yer alır. Sülyen renk iplikle sınırlandırılan lacivert zemin içerisinde sülyen ve beyaz renk sade rûmî motifi tasarım bulunur. Sarı altın zemin ise bulut ve hatâyî grubu motifleriyle süslenmiştir. Simetri eksenindeki bulut motifinin oluşturduğu kapalı alanın zemini lacivert renktir.

Tezhipli alanlarda, rûmî motifi beyaz ve sülyen renk; bulut motifi ise sarı, kırmızı, mavi ve yeşil renktir. Hatâyî grubu motifleri altın dallar üzerinde beyaz, sarı, sülyen, mavi ve eflatun ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır. Yeşil dal üzerindeki iri taç yapraklı hatâyî motifleri ise mavi, sarı ve eflatun renkle tarama tekniğinde uygulanmıştır.

Dış pervaz tezhibi, düz alanda sülyen renk iplik, lacivert renk cedvel ve lacivert renkte çekilen kuzu ile sınırlandırılmıştır. Kubbeli alanlar, sülyen renk iplik ve lacivert renk kuzu ile nihayetlenmiştir. Her bir dendan üzerine lacivert renk nokta konulmuştur.

Tığ, sade üslupta tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Tezhipli sayfada 33 adet tığ bulunmaktadır.

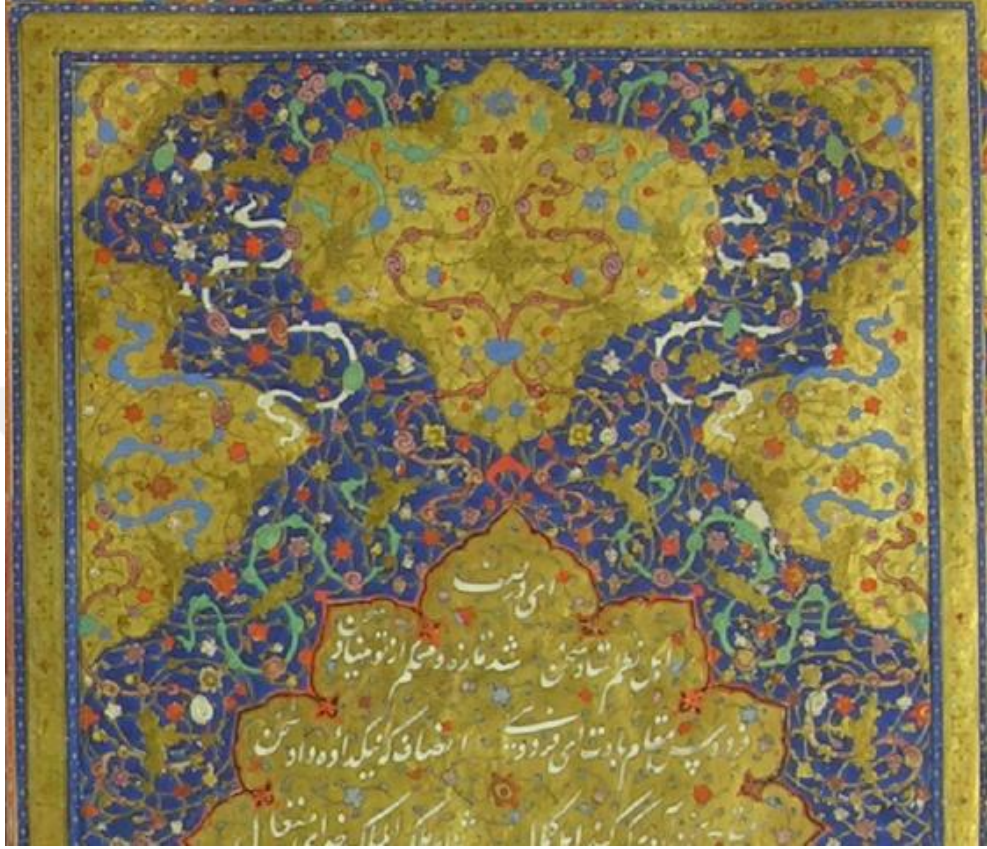


Fotoğraf 283: TSMK H.1497, Serlevha Tezhibi, 2b-3a

Varak Numarası	2b-3a
Tezhipli Alan Ebadı	435x248 mm
İç Alan Ebadı	122 x 226 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 10 mm
Dış Pervaz Ebadı:	En: 66, 48 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın, Sülyen, Beyaz Bulut: Yeşil, Mavi, Eflatun, Kırmızı, Beyaz Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi
Tığ	Boy: 26, 36, 48 ve 50 mm

Sayfa Tasarımı: Karşılıklı sayfalarda serlevha tezhibi yer almaktadır.

Tezhip Özellikleri: Serlevha tezhibi; iç alan, iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 284: TSMK H.1497, Serlevha Tezhibi İç Alan, 2b-3a

İç alan, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Beyzi biçimli altın zeminli alanda, üstübeç mürekkeple yazılmış ta'lîk hatlı yedi satır metin yer almaktadır. Yazı zemininde serbest helezon hatâyî grubu motifleri bulunur. Yazılı alan; sülyen ve siyah renk ipliklerle dendanlı, merkez yönünde hurde tepelik motifleriyle sınırlandırılmıştır. Sarılma rûmî motifleri, sarı altın zeminli kapalı form oluşturur. Sarı altın ve lacivert zemin içerisinde sarılma rûmî, bulut ve hatâyî grubu kompozisyon yer alır.

İç alan tezhibinde sarılma rûmî motifleri altın; bulut motifleri beyaz, mavi, yeşil, eflatun ve kırmızı renktir. Hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, mavi ve eflatun ile renklendirilmiştir. Bulut ve hatâyî grubu motiflerinin bazıları degradeli boyanmıştır.

İç pervaz, 2 mm eninde altın ipliklerle çevrili lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) ince süsleme ve 6 mm eninde anahtarlı zencerek ile çevrenmektedir. Altın zemin üzerine siyah renk işlenen zencereğin geçme boşlukları yeşil ve sülyen renge boyanmıştır.



Fotoğraf 285: TSMK H.1497, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 2b-3a

Dış pervaz, enine simetrlili düz ve kubbeli olarak tasarlanmıştır. Enine simetrlili düz alanda, sarılma rûmî motifi merkez yönünde altın, tığ yönünde lacivert zeminli kapalı form oluşturur. ½ simetrik sülyen renk sade ayırma rûmî, lacivert üzerinde altın, altın üzerinde lacivert zemin rengine sahiptir. Alanlar, sarılma rûmî, sade rûmî, bulut ve hatâyî grubu motifleriyle tezyinatlıdır.



Fotoğraf 286: TSMK H.1497, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 2b-3a

Dış pervaz tezhibinin kısa ve uzun kenarında $\frac{1}{2}$ simetrik kubbe yer alır. Sülyen renk iplikle sınırlandırılan lacivert zemin içerisinde sülyen ve beyaz renk sade rûmî motifli tasarım bulunur. Altın zemin ise bulut, sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle süslenmiştir.

Dış pervaz tezhibinde bulunan sarılma rûmî motifi altın, sade rûmî motifi ise sülyen ve beyaz renktir. Bulut motifleri; yeşil, kırmızı, eflatun, beyaz ve mavi renk; hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, mavi, sülyen ve eflatun ile renklendirilmiştir. Bulut ve hatâyî grubu motiflerinin bazıları degradeli boyanmıştır.

Tığ, $\frac{1}{2}$ simetrik ve $\frac{1}{4}$ simetriğin yarısı rûmî motifleri ile tasarlanmıştır. Lacivert renk motiflerin meydana getirdiği kapalı alanlar, sarı altın ve mavi renge boyanmıştır. Tezhipli sayfada 47 adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 287: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 6b-7a

Varak Numarası 6b-7a

Halkâr Ebadı 6b: 92, 36, 62, 18 mm

7a: 92, 82, 64 ve 18 mm

Motif 6b: Ağaç, Ot kümesi, Bulut, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan

7a: Ağaç, Ot kümesi, Bulut, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan

Renk: Altın

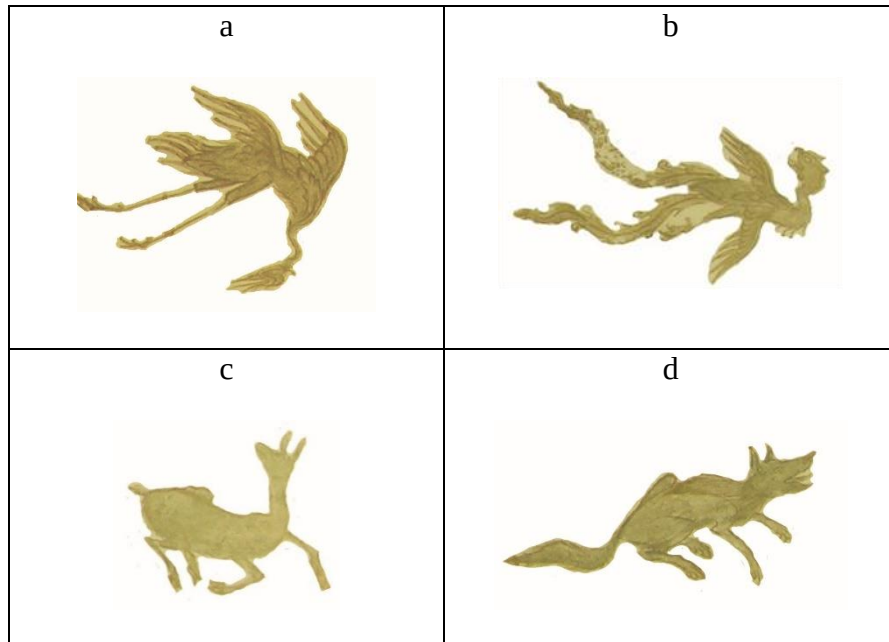
Sayfa Tasarımı: 6b sayfasında, cedvelle sınırlandırılmış alan içerisinde minyatür ve on üç satırlık metin bulunur. Minyatür, yazılı alanın dışına taşmıştır. 7a sayfasında yirmi beş satırlık metin vardır. Her iki sayfanın da yazı zeminlerine hatâyî grubu motifleriyle beyne's-sutûr tezhibi yapılmıştır. Sayfaların kenar bezemesinde birbirinden farklı halkâr tezhibi vardır.

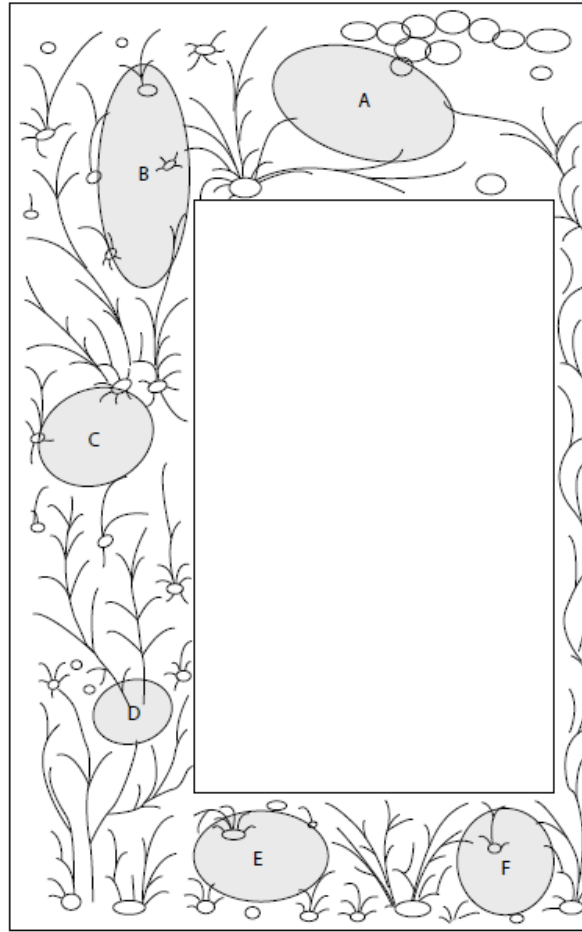
Tezhip Özellikleri: Karşılıklı sayfaların kenar bezemesinde serbest gökyüzü ve tabiat tasviri yapılmıştır. 6b sayfasının üst kenarında ağaç ve ot kümeleri arasındaki leylek ve simurg, başlarını arkaya çevirmiş hareket hâlinedir. Sayfanın dış uzun kenarında, yukarıya doğru ağaç ve ot kümesi uzanır. Alt kenarda, ot kümeleri arasında tilki ve ceylan yer alır. Ceylan, tilkiye doğru başını çevirmiş hareket hâldedir. İç dar kenarda ise ot kümesi ve bulut motifleri bulunur.

7a sayfasının üst kenarında simurg, başını arkaya çevirmiş uçmaktadır. Simurg figürünün yukarısında bulut kümesi vardır. Ot kümelerinin arasındaki bir başka simurg ise sayfanın uzun kenarındaki kiline doğru yönelmiştir. Kilin, simurga; ağacın dalına tünemiş kuş ise yukarı doğru bakmaktadır. Alt kenarda ot kümeleri arasında keçi ve geyik vardır. İç kenarda ise ot kümesi tek iplik helezon üzerinde yukarıya doğru devam etmektedir. Halkâr tezhibinde ağaç gövdeleri ve hayvan motifleri yeşil altınla, geriye kalan motifler ise sarı altınla sulu halkâr tekniğinde uygulanmıştır.

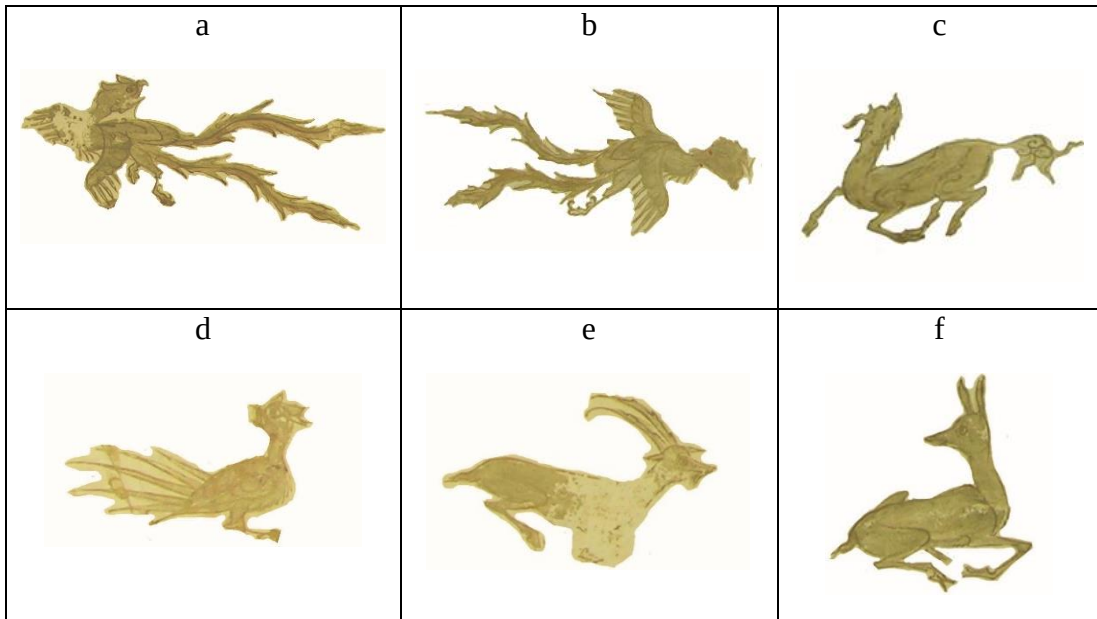


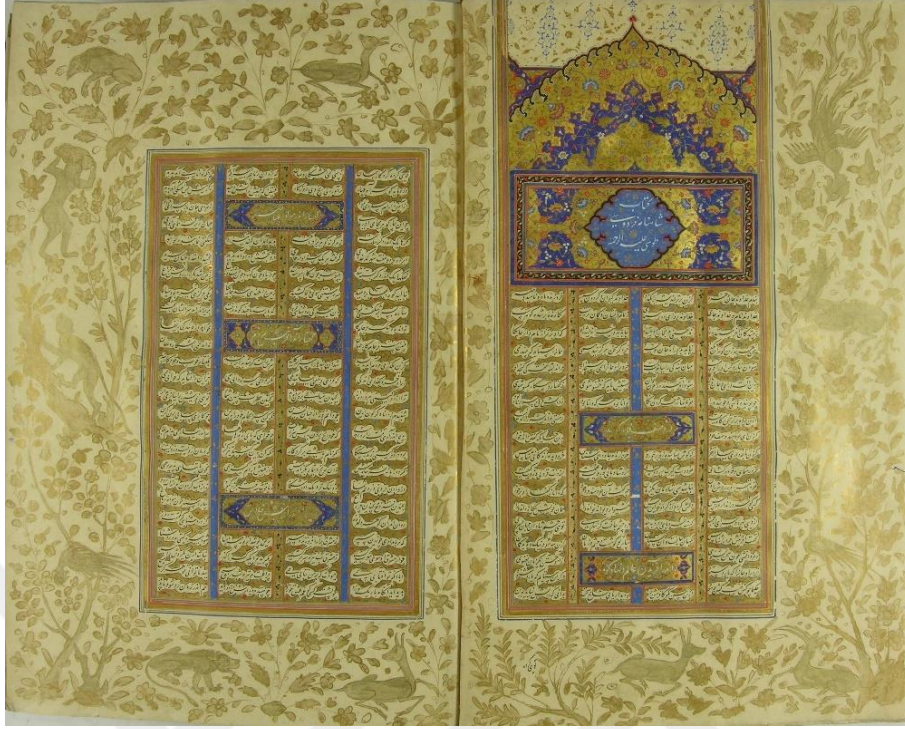
Çizim 103: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 6b





Çizim 104: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 7a



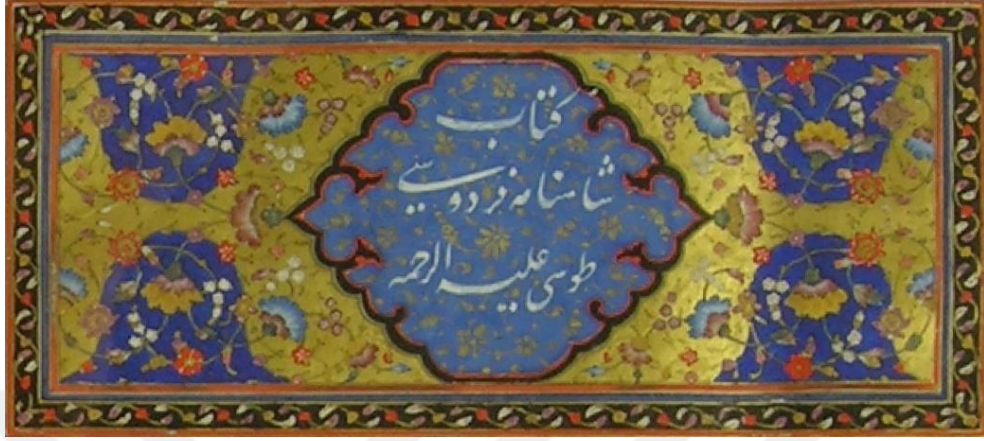


Fotoğraf 288: TSMK H.1497, Unvan ve Halkâr Tezhibi, 14b-15a

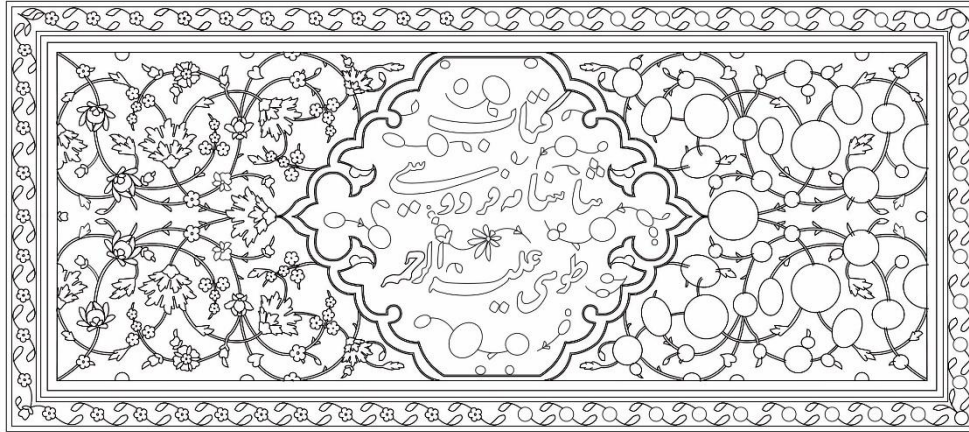
Varak Numarası	14b-15a
Tezhipli Alan Ebadı	172x166 mm
Başlık Ebadı	126 x 48 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 10 mm
Üst Alan Ebadı	146 x 92 mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Mavi
	Motif: Rûmî: Altın, Sülyen Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Eflatun, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 32, 40, 29 ve 10 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek yazılmıştır. On sekiz satır metin yer alır. Sütun içleri; altın zeminde siyah, mavi zeminde ise altın, tek iplik hatâyî grubu motifleriyle tezyinatlıdır. Yazı zeminleri, beyne's-sutûr tezhiplidir. Sayfalarda ara başlık tezhibi vardır.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 289: TSMK H.1497, Unvan Tezhibi Başlık, 14b



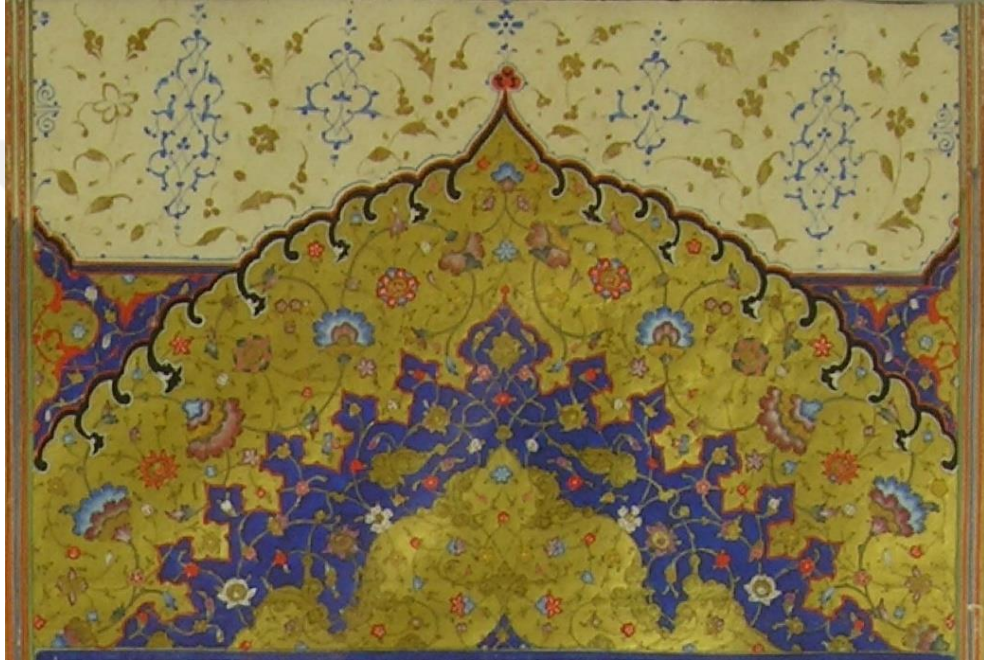
Fotoğraf 290: TSMK H.1497, Unvan Tezhibi Başlık, 14b

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, ta'lik hat ile üstübeç mürekkebli *Kitâb-ı Şâhname-i Firdevsî Tûsî Aleyhirrahman*³⁸² başlığı yer alır. Yazılı alan; sülyen, siyah ve altın iplikle sınırlandırılmıştır. Zemin rengi mavidir. Yazı zemini, negatif tekniği ile uygulanmış serbest helezon hatâyî grubu motifleriyle bezelidir.

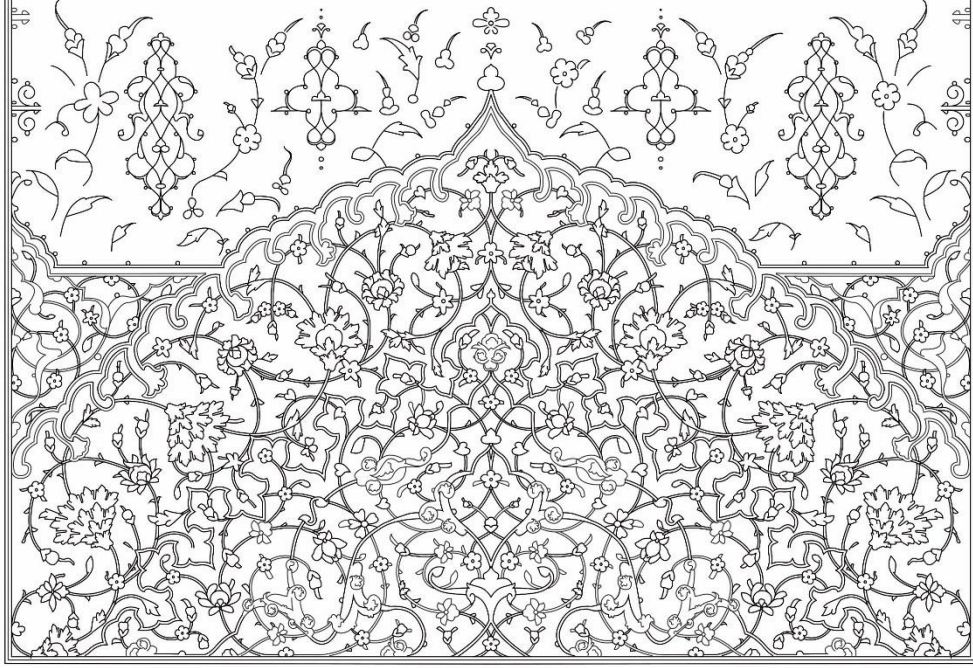
³⁸² Tûslu Firdevsî'nin Şâhnâme kitabı Allah Rahmet Eylesin.

Hatâyî grubu motifi dallarının meydana getirdiği kapalı form, zemini sarı altın ve lacivert renge ayırır. Alanda, yeşil dal üzerinde iri taç yapraklı hatâyî motifleri ve altın dallar üzerinde hatâyî grubu motifleri kullanılmıştır.

İç pervaz, 10 mm enindedir. Başlık bölümünü; altın iplik, sülyen renk iplik, lacivert renk iplik ve siyah zemin üzerinde “S” helezon hatâyî grubu motifleriyle oluşturulmuş süsleme çevrelemektedir.



Fotoğraf 291: TSMK H.1497, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 14b



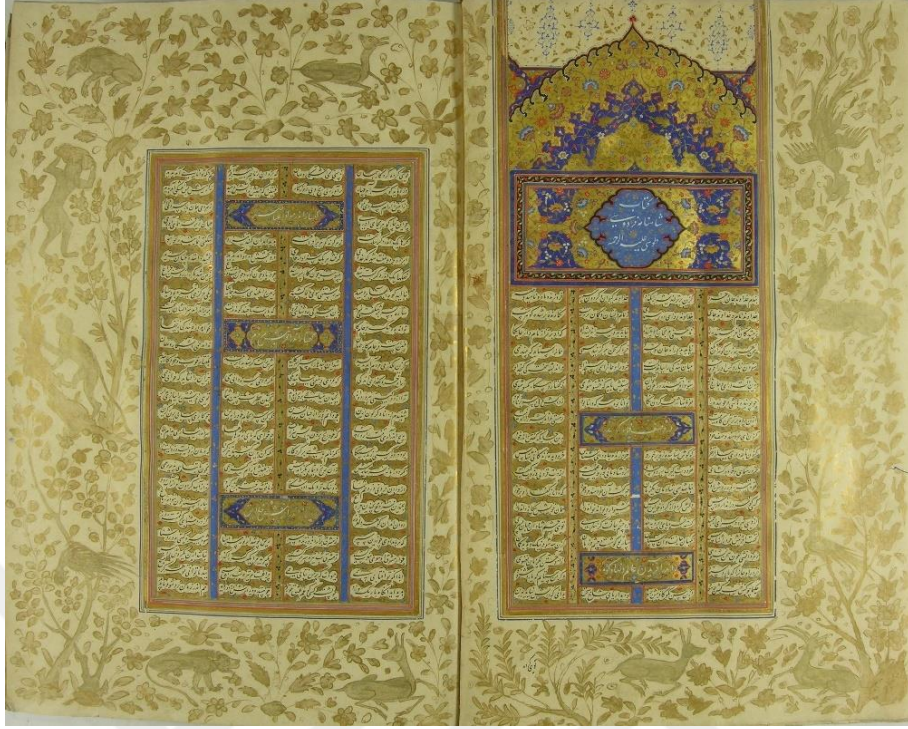
Çizim 105: TSMK H.1497, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 14b

Üst bölüm, 1/2 simetrik olarak tasarlanmıştır. Kubbeli alanda sülyen renk iplikler, alanı merkez yönünde lacivert; tığ yönünde altın zemin rengine ayırmaktadır. Sarılma rûmî ve hatâyî grubu motiflerle tasarlanmış alanda, sarılma rûmî motifleri altın zeminli kapalı form oluşturur. Tığ yönündeki altın zemin, çift iplik hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Yeşil dal üzerindeki hatâyî motifleri iri taç yapraklıdır. Kubbeli alanın dışında, sülyen renk sade ayırma rûmî motifleri kapalı alanlar oluşturmuştur. Altın ve lacivert zemin renkli bu alanlar hatâyî grubu motifleriyle bezelidir.

Unvan tezhibinde hatâyî grubu motifleri iki çeşit olarak kullanılmıştır. Birincisi altın dallar üzerinde beyaz, sarı, sülyen, mavi ve eflatun renkleriyle degradeli boyanmıştır. İkincisi ise yeşil dallar üzerinde iri taç yapraklı olarak sarı, kırmızı, mavi ve eflatun renklerle tarama tekniğinde uygulanmıştır. Kubbeli alan beyaz renk iplik, siyah renk iplik, sülyen renk iplik ve lacivert renk kuzu; düz alan ise sülyen renk iplik, lacivert renk iplik ve lacivert renk kuzu ile sınırlandırılmıştır. Kuzu üzerinde belli aralıklarla nokta yer alır.

Tığ, unvan tezhibini sınırlandıran sağ ve sol cedvel üzerinde 32 mm boyutunda sade üslupta, simetrik katlama üzerinde 10 mm boyutunda hatâyî motifiyle, 40 ve 29 mm boyutunda ise ½ simetirk rûmî motifiyle tasarlanmıştır. Lacivert renkle uygulanmıştır. Yedi adet tığ bulunmaktadır. Tığların arasında negatif tekniğinde uygulanmış altın hatâyî grubu motifler vardır.





Fotoğraf 292: TSMK H.1497, Unvan ve Halkâr Tezhibi, 14b-15a

Halkâr Ebadı

14b: 78, 66 ve 20 mm

15a: 86, 84, 66 ve 20 mm

Motif

14b: Ağaç, Ot Kümesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan.

15a: Ağaç, Ot Kümesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan.

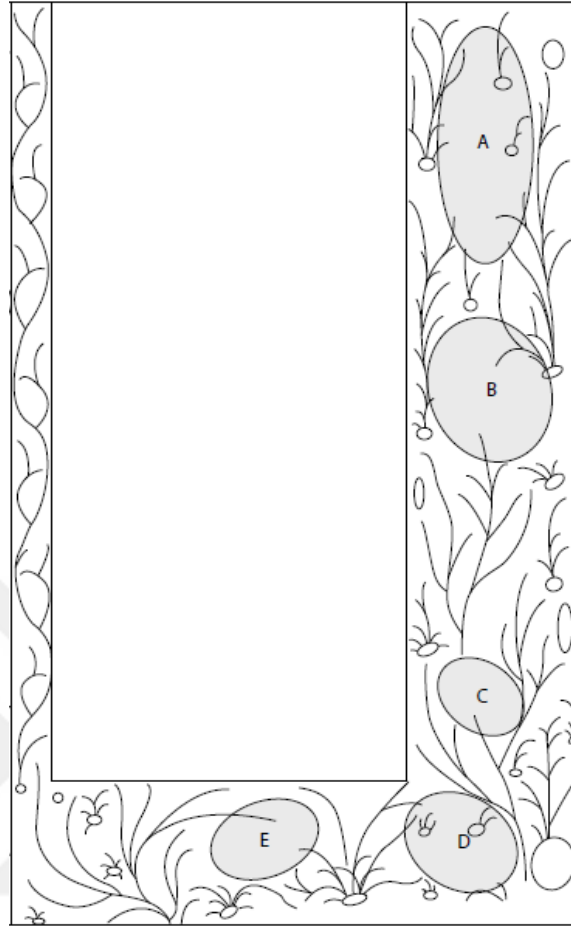
Renk:

Altın

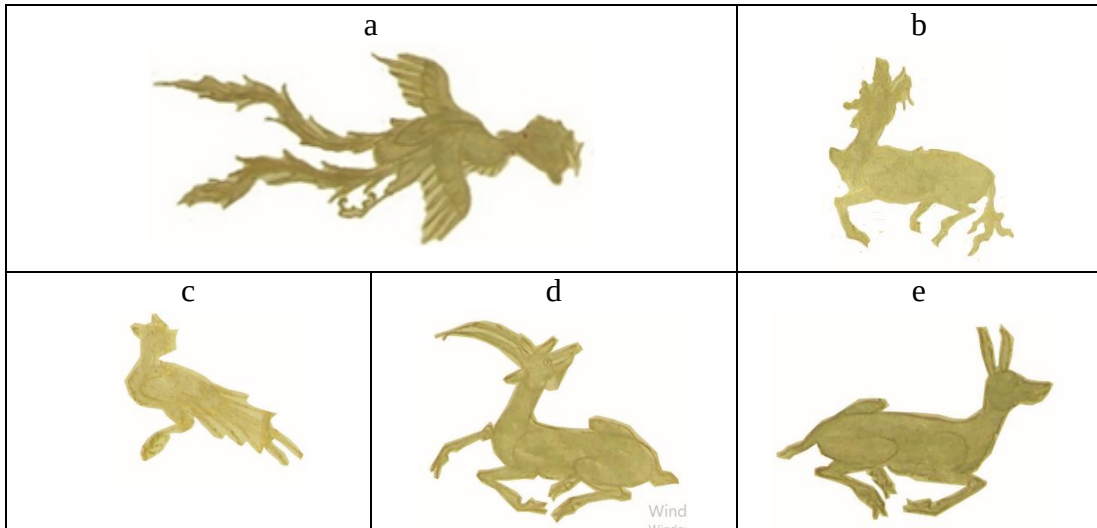
Tezhip Özellikleri: Karşılıklı sayfaların kenar bezemesinde serbest gökyüzü ve tabiat tasviri yapılmıştır. 14b sayfanın dış uzun kenarında ot kümeleri arasındaki simurg ağzını açmış kiline doğru hareket hâlinde. Kiline, oturur vaziyette başını havaya kaldırmış simurga doğru bakmaktadır. Sayfanın aşağı kısmında ağaç bulunur ve üzerinde bir kuş vardır. Ağacın altında oturur vaziyetteki keçi, başını ağaçtaki kuşa doğru kaldırmıştır. Alt kenarda ağaç ve ot kümesi arasındaki geyik yer almaktadır. İç kenarda ot kümesi tek iplik helezon üzerinde yukarıya doğru devam etmektedir.

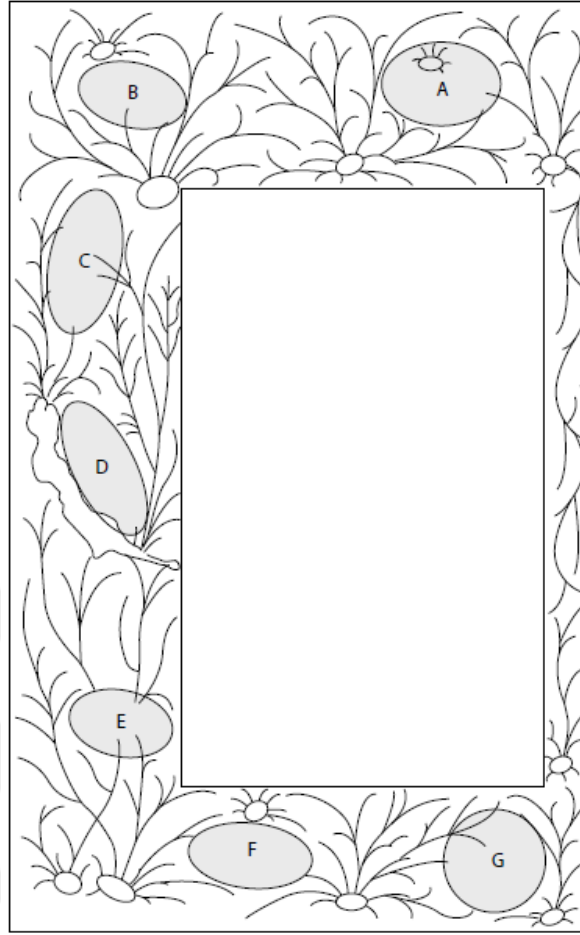
15a sayfasının üst kenarında ot kümeleri arasında geyik, arkaya doğru bakmaktadır. Köşede oturan ayı, kafasını aşağıda duran diğer ayıya doğru çevirmiştir. Sayfanın uzun kenarında ayı, iki eliyle taşı havaya kaldırmış, kendisine doğru yürüyen parstan korunmaya çalıştığı hissedilmektedir. Etraflarında ağaç ve ot kümesi vardır. Ağaç üzerine tünemiş bir tane kuş aşağı bakar vaziyettedir. Alt kenarda ot kümeleri arasındaki aslan, geyiğe doğru yönelmiş ve geyikte oturur vaziyette başını arkaya çevirmiştir. İç kenarda ot kümesi tek iplik helezon üzerinde devam etmektedir. Halkâr tezhibinde ağaç gövdeleri ve hayvan motifleri yeşil altın, geriye kalan motifler sarı altınla sulu halkâr tekniğinde uygulanmıştır.



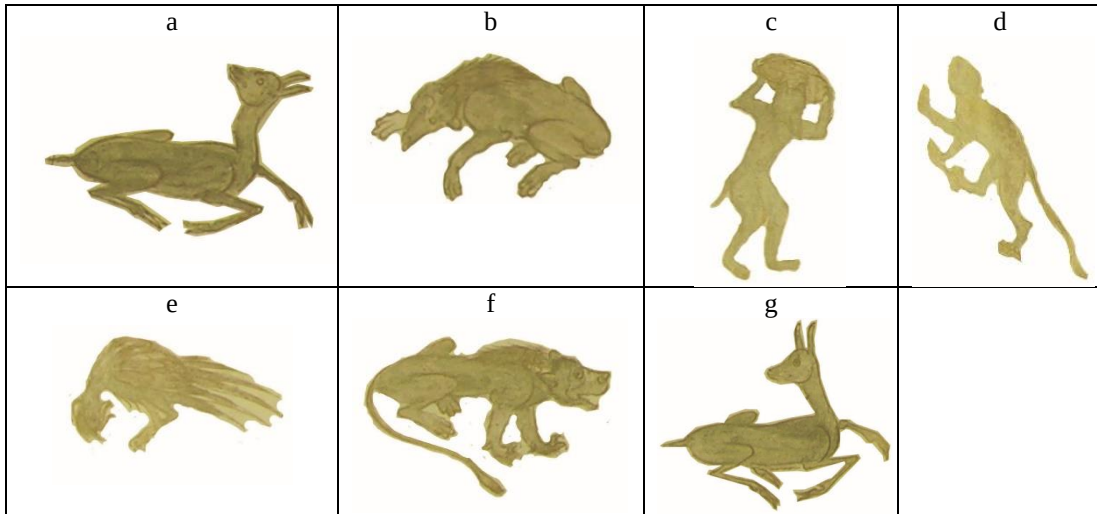


Çizim 106: TSMK H.1497, Unvan Tezhibi, 14b





Çizim 107: TSMK H.1497, Unvan Tezhibi, 15a





Fotoğraf 293: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 16b-17a

Varak Numarası 16b-17a

Halkâr Ebadı 16b: 88, 86, 70, 18 mm

17a: 88, 32, 70, 18 mm

Motif 16b: Ağaç, Ot Kütmesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan

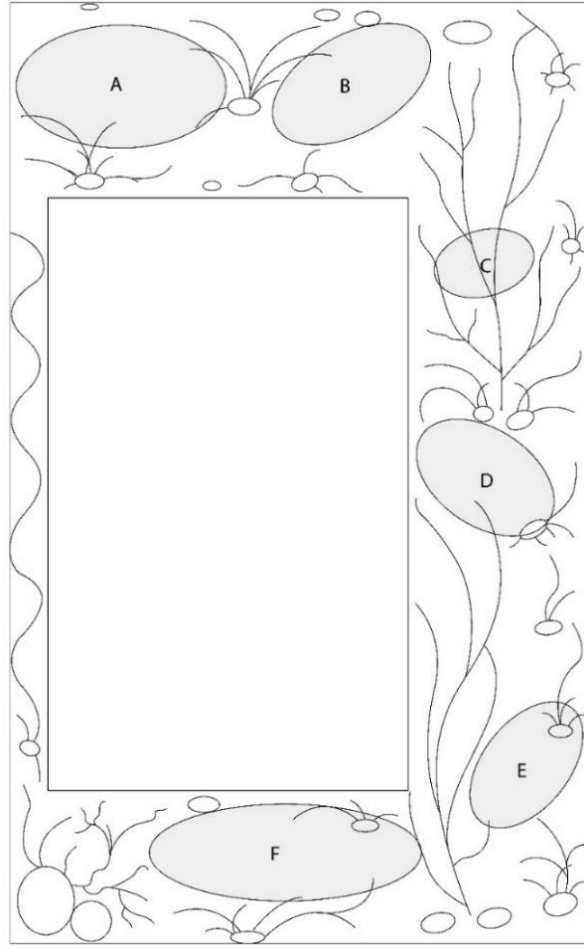
17a: Ağaç, Ot Kütmesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan

Renk: Altın

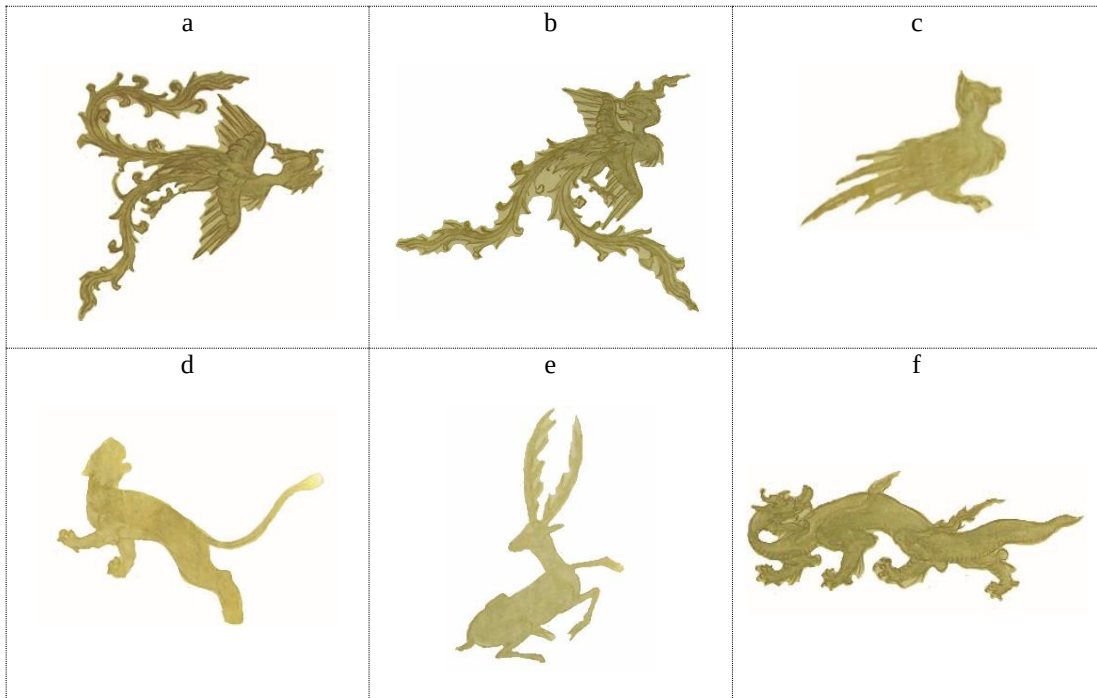
Sayfa Tasarımı: 16b sayfasında dört sütun içerisine bölünerek yazılmış yirmi beş satır metin bulunmaktadır. İç iki sütunda, yirmi bir satır yazıdan sonra başlık tezhibi vardır. 17a sayfasında ise yazılı alan ölçüsünün dışına taşmış minyatür yer alır. Minyatürlü alanda, dört sütun içerisine bölünerek yazılmış dört, üç ve iki satır metin vardır. Her iki sayfanın da yazı zeminleri beyne's-sutûr tezhibi ile bezelidir. Sayfalara birbirinden farklı halkâr tezhibi uygulanmıştır.

Tezhip Özellikleri: Karşılıklı sayfaların kenar bezemesinde serbest gökyüzü ve tabiat tasviri yapılmıştır. 16b sayfasının üst kenarında ot kümeleri ve bulut motifleri arasında iki tane simurg bulunmaktadır. Soldaki simurg diğer simurga doğru yönelmiş, hareket hâlinedir. Sağdaki simurg ise başını arkaya çevirmiştir. Dış uzun kenarda ağaç üzerine bir kuş tünemiş, yukarı doğru bakmaktadır. Ağacın altında ise pars başını çevirmiş ağacın dalındaki kuşa doğru yönelmiştir. Sayfanın aşağı kısmından yukarı doğru ağaç yükselmekte ve ağacın arkasında geyik yer almaktadır. Geyik sayfanın alt kenarında bulunan ejderhaya bakar. Ejderha başını çevirmiş hareket hâlinedir. Ejderhanın devamında kayalık üzerinde beşli top ağaç bulunur. İç kenarda ise ot kümesi tek iplik helezon üzerinde yukarı doğru devam etmektedir.

17a sayfasının üst kenarında, aralarında uzun ot kümesi bulunan iki tane aslan vardır. Sağdaki aslan başını arka tarafa doğru çevirmiştir. Dış uzun kenarda aşağıdan yukarıya doğru ot kümeleri dizilmiştir. Alt kenarda ortalarında ağaç ve ot kümeleri bulunan keçi ve ceylan bulunur. Keçi, başını arka tarafa çevirerek ceylana doğru bakmaktadır. İç kenarda ise ot kümesi tek iplik helezon üzerinde yukarı doğru devam etmektedir. Karşılıklı sayfalardaki halkâr tezhibi sarı ve yeşil altınla sulu halkâr tekniğinde uygulanmıştır.



Çizim 108: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 16b





Çizim 109: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 17a

a



b



c



d





Fotoğraf 294: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 30b-31a

Varak Numarası 30b-31a

Halkâr Ebadı 30b: 90, 78, 64, 18 mm

31a: 90, 28, 68, 24 mm

Motif 30b: Ağaç, Ot Kütmesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan

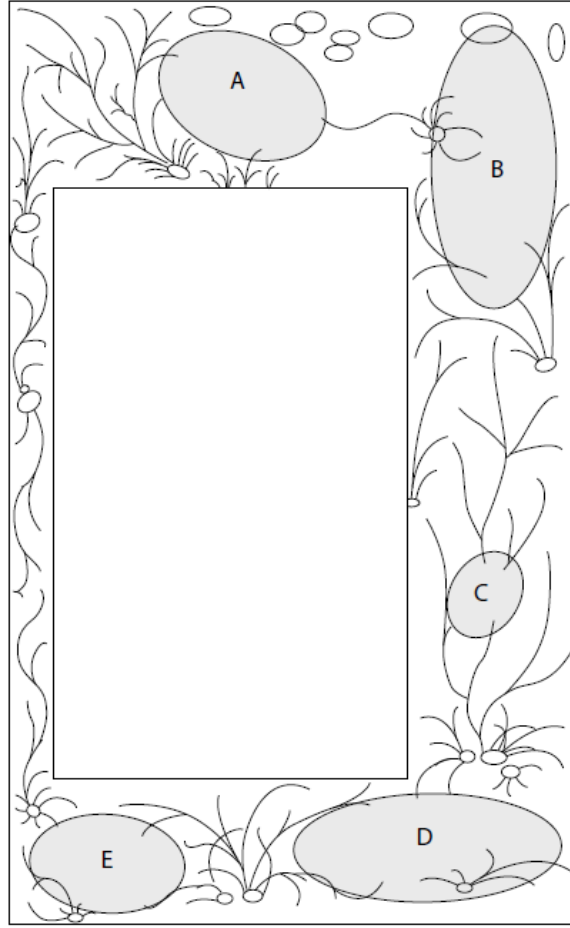
31a: Ağaç, Ot Kütmesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan

Renk: Altın

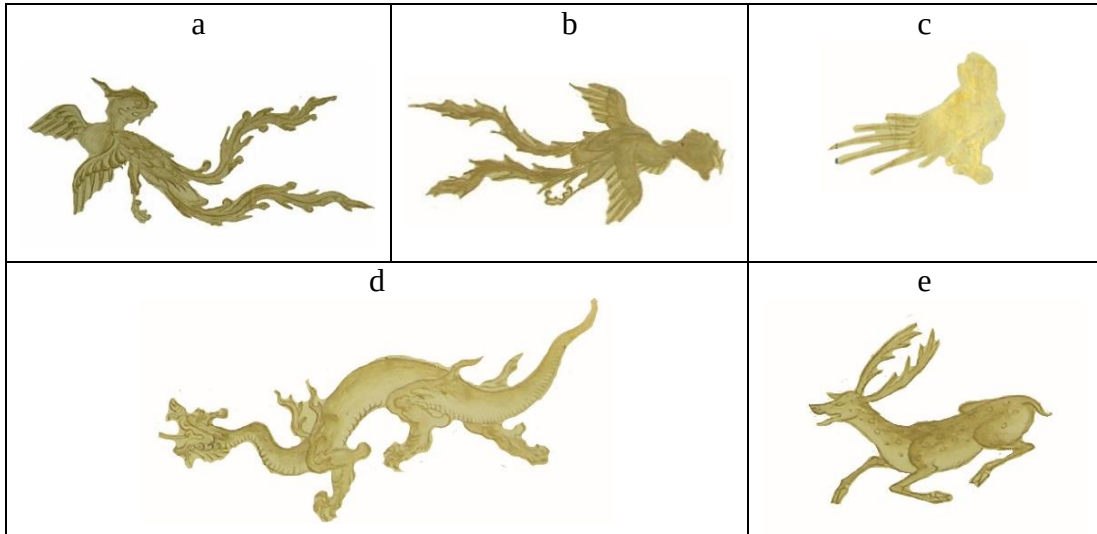
Sayfa Tasarımı: 30b sayfasında metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek yazılmıştır. İç iki sütunda altı satırlık yazıdan sonra başlık tezhibi vardır. On dördüncü satır mâil olarak yazılmış ve köşelere üçgen tezhibi yapılmıştır. 31a sayfasında ise minyatür ve metin yer almaktadır. Minyatür yazılı alanın dışına taşmıştır. Minyatürlü alanın üst kısmında dört satırlık, alt kısmında ise üç satırlık yazı vardır. Her iki sayfanın yazı zeminleri beyne's-sutûr tezhibi ile bezelidir. Sayfalarda birbirinden farklı halkâr tezhibi vardır.

Tezhip Özellikleri: Karşılıklı sayfaların kenar bezemesinde serbest gökyüzü ve tabiat tasviri yapılmıştır. 30b sayfasının üst kenarında ağacın ve bulutların arasında simurg vardır. Simurgun başı arka tarafa doğru çevrilmiştir. Dış uzun kenardaki simurg aşağıya doğru yönelmiş, hareket hâlinindedir. Aşağısında, ağaç ve ağacın dalına bir adet kuş tünemiş durmaktadır. Alt kenarda ağzı açık ejderha geyiğe doğru yönelmiş hareket hâlinindedir. Ejderha ve geyik arasında ot kümesi vardır. İç kenarda ise ot kümeleri farklı yönlerde sıralanmıştır.

31a sayfasının üst kenarında ağaç ve ot kümeleri arasında, simurg ve leylek bulunmaktadır. Simurg ve leylek uçar vaziyette başlarını arka tarafa çevirmişlerdir. Minyatürlü alan standart yazılı alanın dışına çıktığı için dış uzun kenar incedir. Bu alanda aşağıdan yukarı doğru uzanan ağaç ve ot kümeleri vardır. Ağacın dalına tüneyen kuş aşağı doğru bakmaktadır. Ağacın altında ise kuşa doğru başını çevirmiş keçi bulunur. Ot kümelerinin arasındaki kilin hareket hâlinde çizilmiştir. İç kenarda ise ot kümeleri yukarı doğru sıralanmıştır. Karşılıklı sayfalardaki halkâr tezhibi; sarı altınla sulu halkâr tekniğinde uygulanmış ve aynı renk altınla tahrirlenmiştir.

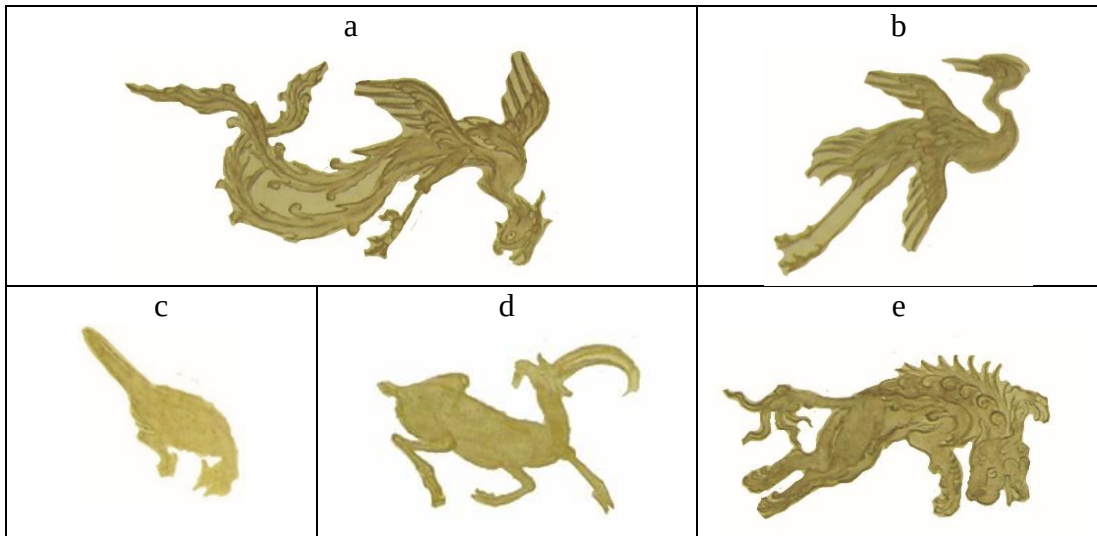


Çizim 110: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 30b





Çizim 111: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 31a





Fotoğraf 295: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 48b-49a

Varak Numarası 48b-49a

Halkâr Ebadi 48b: 86, 76, 70 ve 20 mm

49a: 34, 18, 68 ve 20 mm

Motif 48b: Ağaç, Ot Kumesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan

49a: Hatâyî Grubu, Ağaç, Ot Kumesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan

Renk: Altın

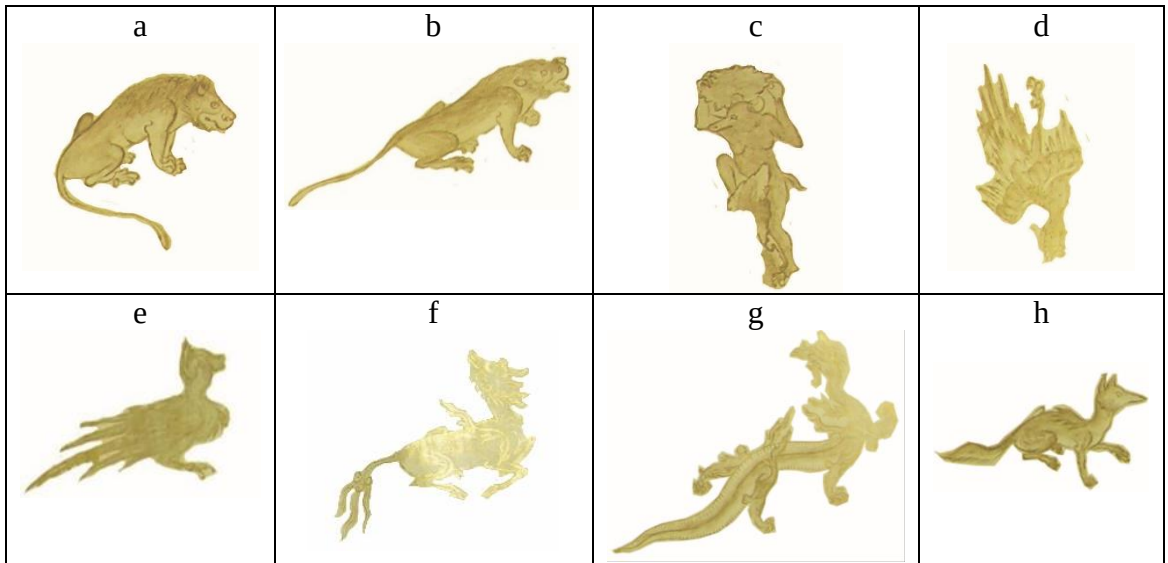
Sayfa Tasarımı: 48b sayfasında dört sütun içerisine bölünerek yazılmış yirmi beş satır metin bulunmaktadır. İç iki sütunda yirmi bir satır yazıdan sonra başlık tezhibi vardır. 49a sayfasında ise yazılı alanın dışına taşmış minyatür vardır. Minyatürlü alanın orta kısmında üç ve dört satırlık, alt kısmında ise üç satırlık yazı bulunur. Her iki sayfanın yazı zeminleri beyne's-sutûr tezhibi ile bezelidir. Sayfalarda birbirinden farklı halkâr tezhibi vardır.

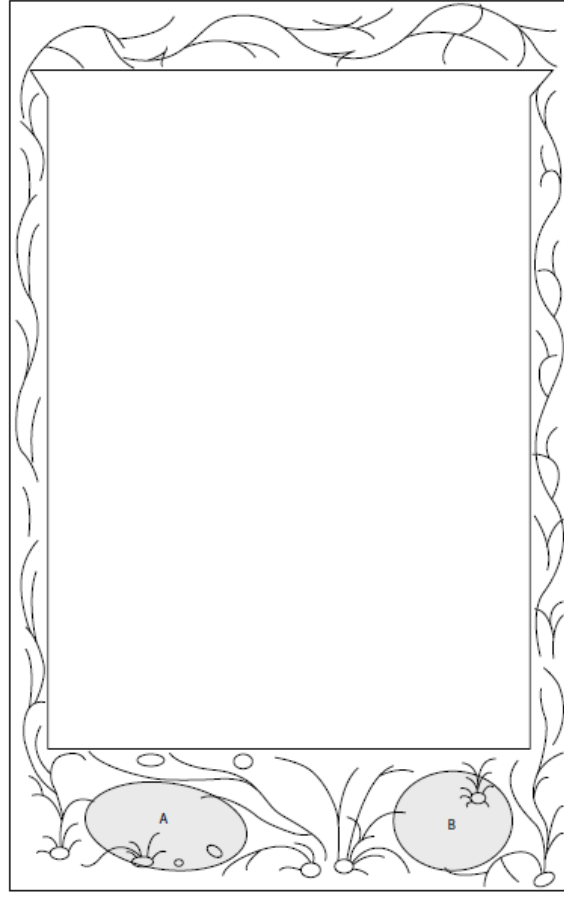
Tezhip Özellikleri: 48b sayfasının kenar bezemesinde serbest tabiat tasviri yapılmıştır. Üst kenarda ağaç ve ot kümeleri arasında bulunan iki adet aslan, kayalıklar üzerinde iki eliyle taşı havaya kaldırmış kendisini korumaya çalışan ayıya doğru bakmaktadır. Ayının yanındaki kayalıkların üzerinde, dörtlü top ağaç vardır. Uzun dış kenarda aşağı yönde hareket hâlindeki kuş, kanatlarını açarak ağaç üzerine tünemiş kuşa doğru yönelmiştir. Ağaç üzerindeki kuş da başını yukarı kaldırarak bakmaktadır. Ağacın altında bulunan kilin de ağaç üzerine tünemiş kuşa doğru başını kaldırmıştır. Alt kenarda ağacın gövdesine tırmanmış ejderha ağzını açmış, kilin tarafına doğru yön göstermektedir. Ot kümeleri arasındaki tilki de ejderha yönüne doğru hareketli çizilmiştir. İç kenarda ise ot kümeleri farklı yönlerde sıralanmıştır.

49a sayfasının kenar bezemesinde tek helezon hatâyî grubu motifleri ve serbest tabiat tasviri vardır. İç, üst ve dış kenarlarda tek helezon hatâyî grubu motifleri bulunmaktadır. Alt kenarda ise ortalarında ağaç bulunan pars ve geyik resmedilmiştir. Pars, hareket hâlinde geyik tarafına yönelmiş, geyik ise başını arka tarafa çevirmiştir. Karşılıklı sayfalardaki halkâr tezhibi; sarı altınla sulu halkâr tekniğinde uygulanmış ve aynı renk altınla tahrirlenmiştir.

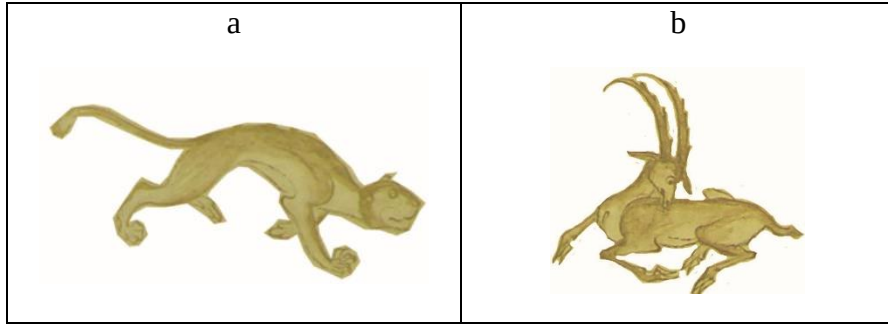


Çizim 112: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 48b





Çizim 113: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 49a





Fotoğraf 296: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 83b-84a

Varak Numarası 83b-84a

Halkâr Ebadi 83b: 90 mm, 78 mm, 74 mm, 16 mm

84a: 80 mm, 22 mm, 70 mm, 16 mm

Motif 83b: Ağaç, Ot Kümesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan

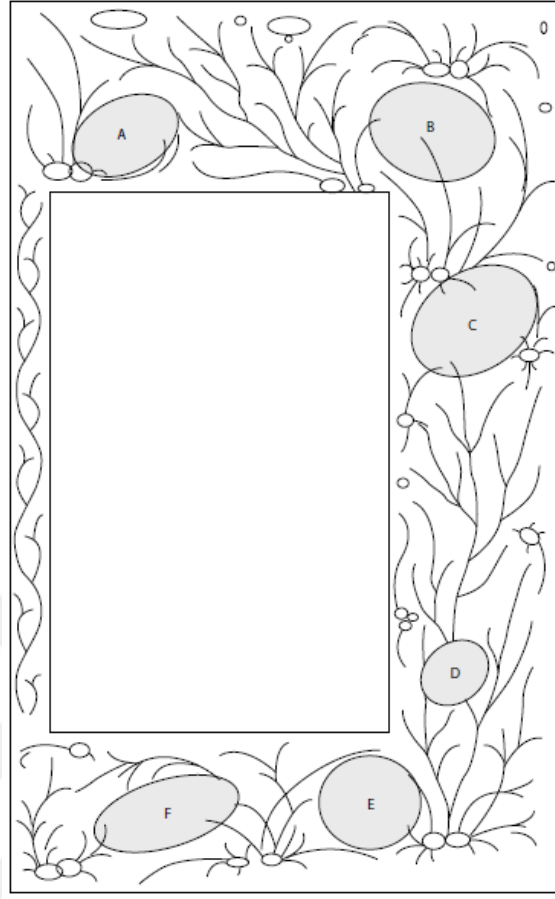
84a: Ağaç, Ot Kümesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan

Renk: Altın

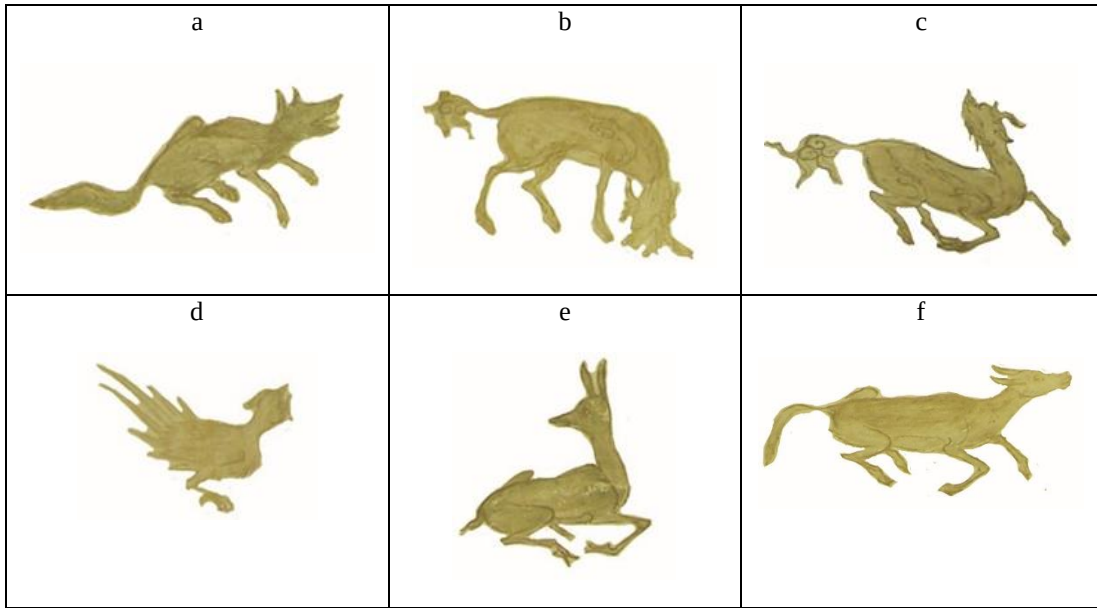
Sayfa Tasarımı: 83b sayfasında metin yer alır. Metin; iki satır düz, bir satır mâil olarak yazılmıştır. Mâil yazı bölümündeki üçgen alanların içerisi tezhiplidir. 84a sayfasında ise yazılı alan ölçüsünün dışına taşmış minyatür vardır. Minyatürlü alanın üst kısmında yedi, alt kısmında ise bir satırlık yazı bulunur. Her iki sayfanın yazı zeminleri beyne's-sutûr tezhibi ile bezelidir. Sayfalarda birbirinden farklı halkâr tezhibi vardır.

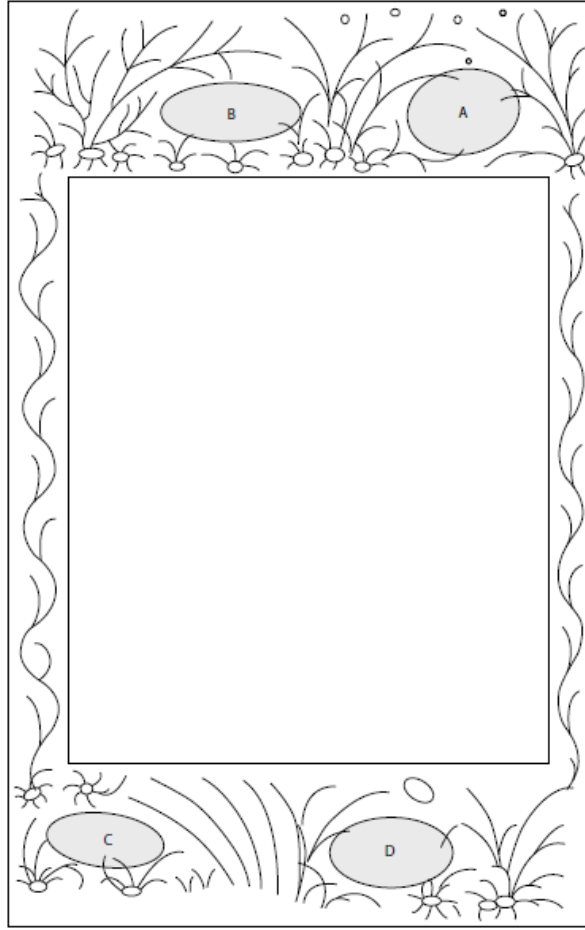
Tezhip Özellikleri: Karşılıklı sayfaların kenar bezemesinde serbest gökyüzü ve tabiat tasviri yapılmıştır. 83b sayfasının üst kenarında, ot kümeleri arasındaki tilki ağzını açmış oturmaktadır. Ağacın arkasındaki kilin, başını aşağı tarafa doğru çevirerek ot kümeleri arasındaki kilin ile birbirlerine doğru bakmaktadır. Alt taraftan yukarı doğru ağaç yükselmekte ve dalında bir kuş bulunmaktadır. Kuş yukarı doğru bakmaktadır. Ağacın altındaki ceylan ise kendisine doğru yönelen hayvana doğru bakmaktadır. İç kenarda ise ot kümeleri yukarı doğru sıralanmıştır.

84a sayfasının üst kenarında ot kümeleri arasında ceylan ve pars bulunur. Ceylan kaçır durumda başını arkaya çevirmiştir. Uzun kenarlarda, ot kümesi tek helezon üzerinde yukarı doğru devam etmektedir. Alt kenarda ot kümeleri arasında iki aslan oturur vaziyette betimlenmiştir. Sağdaki aslan başını arkaya çevirmiş diğer aslana bakmaktadır. Karşılıklı sayfalardaki halkâr tezhibi; sarı altınla sulu halkâr tekniğinde uygulanmış ve aynı renk altınla tahrirlenmiştir.

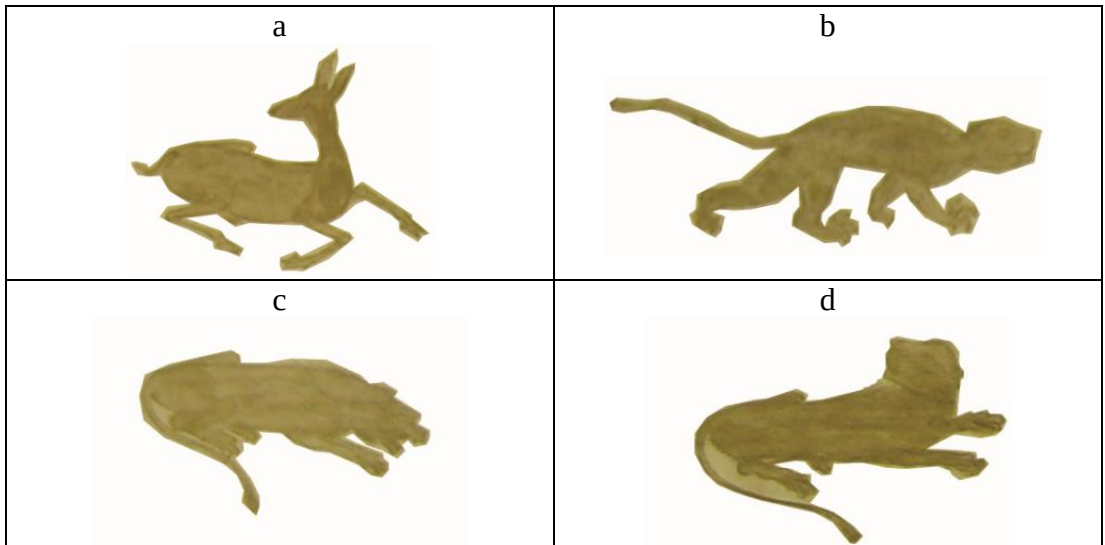


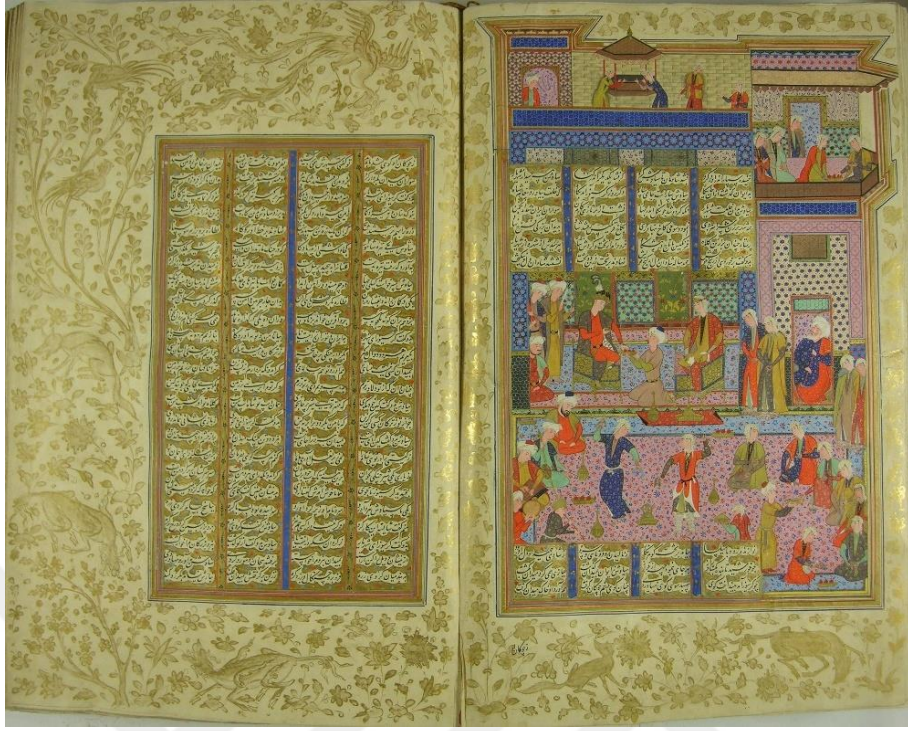
Çizim 114: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 83b





Çizim 115: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 84a





Fotoğraf 297: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 102b-103a

Varak Numarası 102b-103a

Halkâr Ebadı 102b: 16 mm, 14 mm, 60 mm, 18 mm
103a: 80 mm, 82 mm, 68 mm, 18 mm

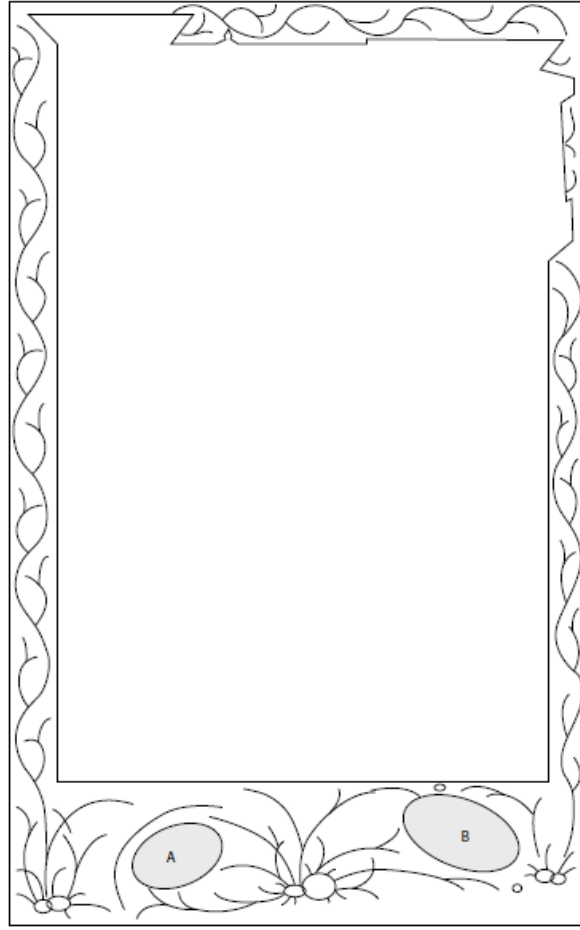
Motif 102b: Ot Kumesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan
103a: Ağaç, Ot Kumesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan

Renk: Altın

Sayfa Tasarımı: 102b sayfasında yazılı alan ölçüsünün dışına taşmış minyatür vardır. Minyatürlü alanın orta kısmında dört sütun içerisine bölünerek yazılmış altı satırlık, alt kısmında ise üç satırlık yazı bulunur. 103a sayfasında dört sütun içerisine bölünerek yazılmış metin yer alır. Her iki sayfanın yazı zeminleri beyne's-sutûr tezhibi ile bezelidir. Sayfalarda birbirinden farklı halkâr tezhibi vardır.

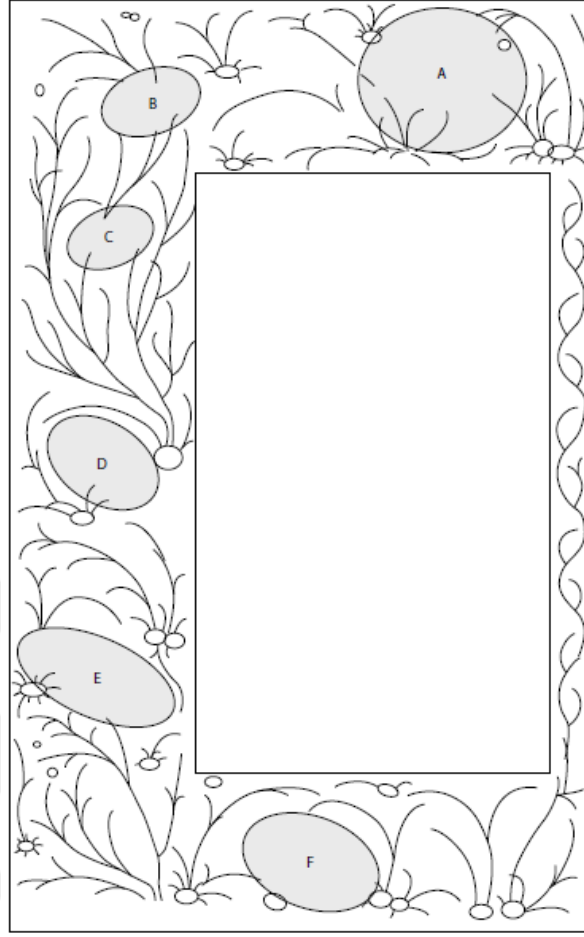
Tezhip Özellikleri: 102b sayfası kenar bezemesinde serbest tabiat tasviri yapılmıştır. Üst ve uzun kenarlarda ot kümeleri, tek iplik helezon üzerinde devam etmektedir. Alt kenarda ise ot kümeleri arasında tilki ve kilin resmedilmiştir. Başını arkaya çevirmiş tilki oturmaktadır. Hareket hâlindeki kilin ise aşağı tarafa bakmaktadır.

103a sayfası kenar bezemesinde serbest gökyüzü ve tabiat tasviri yapılmıştır. Üst kenarda ot kümeleri arasındaki simurg başını arka tarafa çevirmiş, hareket hâlinde. Uzun dış kenarda ağaç ve ağacın üzerinde iki kuş vardır. Kuşlar birbirine doğru bakarak dalda durmaktadır. Ağacın altındaki tilki oturur vaziyette yere bakar. Ot kümesinin devamındaki kilin sayfanın alt kenarında bulunan diğer kiline doğru yönelmiştir. Hayvanlar birbirlerine saldırarak şekilde resmedilmişlerdir. İç kenarda ise ot kümeleri yukarı doğru sıralanmıştır. Karşılıklı sayfalardaki halkâr tezhibi; sarı altınla sulu halkâr tekniğinde uygulanmış ve aynı renk altınla tahrirlenmiştir.

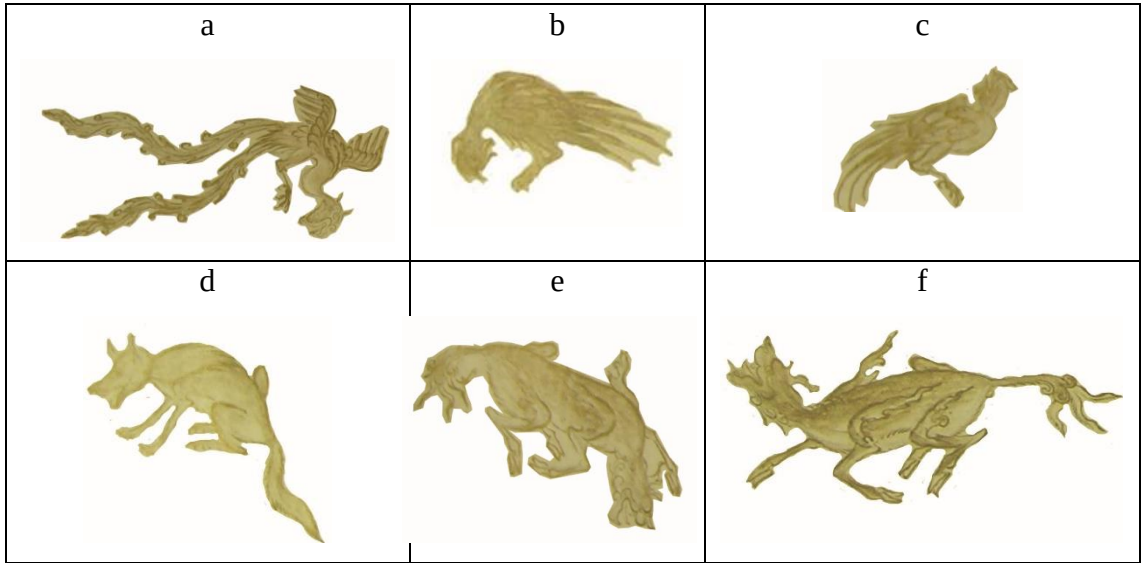


Çizim 116: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 102b-103a





Çizim 117: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 102b-103a





Fotoğraf 298: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 118b-119a

Varak Numarası 118b-119a

Halkâr 118b: En: 82 mm, 82 mm, 66 mm, 18 mm

119a: En: 90 mm, 24 mm, 62 mm, 18 mm

Motif 118b: Ağaç, Ot Kümesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan

119a: Ağaç, Ot Kümesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan

Renk: Altın

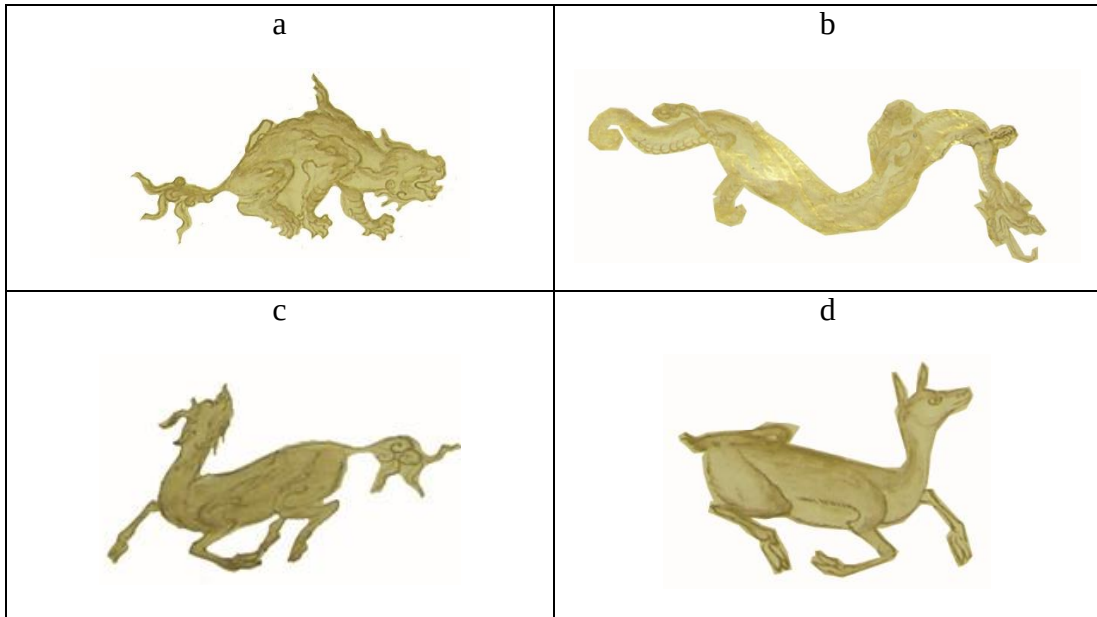
Sayfa Tasarımı: 118b sayfasında dört sütun içerisine bölünerek yazılmış metin vardır. 119a sayfasında ise yazılı alan ölçüsünün dışına taşmış minyatür yer alır. Minyatürlü alanda, dört sütun içerisine bölünerek yazılmış üç ve dört satır metin bulunur. Her iki sayfanın yazı zeminleri beyne's-sutûr tezhibi ile bezelidir. Sayfalarda birbirinden farklı halkâr tezhibi vardır.

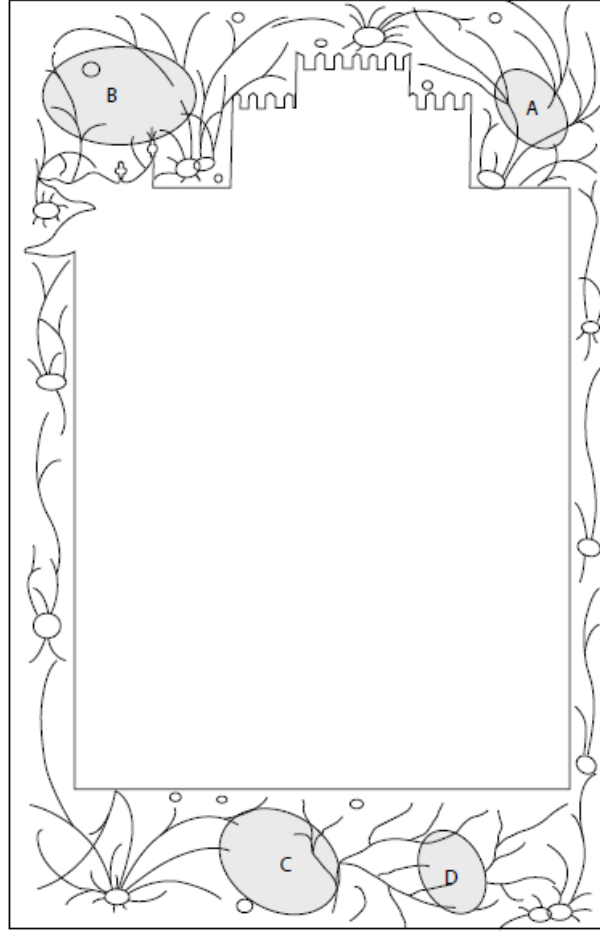
Halkâr Özellikleri: Karşılıklı sayfaların kenar bezemesinde serbest tabiat tasviri yapılmıştır. 118b sayfası üst alanında, kilin ağzı açık saldıracak şekilde ot kümeleri arasındadır. Uzun dış kenarda, aşağıdan yukarı doğru uzanan ağacın dallarında ejderha bulunur. Ağacın aşağısında köşede bulunan kilin başını ağaca doğru çevirmiş bakmaktadır. Ot kümeleri arasındaki ceylan ise kilin tarafına bakarken resmedilmiştir. İç kenarda ise ot kümeleri yukarı doğru sıralanmıştır.

119a sayfası üst alana, mimari yapının bir kısmı taşmıştır. Mimari alanın sağ tarafında ağaç ve üzerinde bir kuş vardır. Diğer tarafında ise ot kümeleri arasındaki kuş, başını arkaya çevirmiş uçmaktadır. Alt kenarda ağacın dalına tünemiş kuş, kilin tarafına bakmaktadır. Kilin ise oturur vaziyette başını yukarı doğru çevirir. Uzun kenarlarda ot kümeleri yukarı doğru sıralanmıştır. Karşılıklı sayfalardaki halkâr tezhibi; sarı altınla sulu halkâr tekniğinde uygulanmış ve aynı renk altınla tahrirlenmiştir.

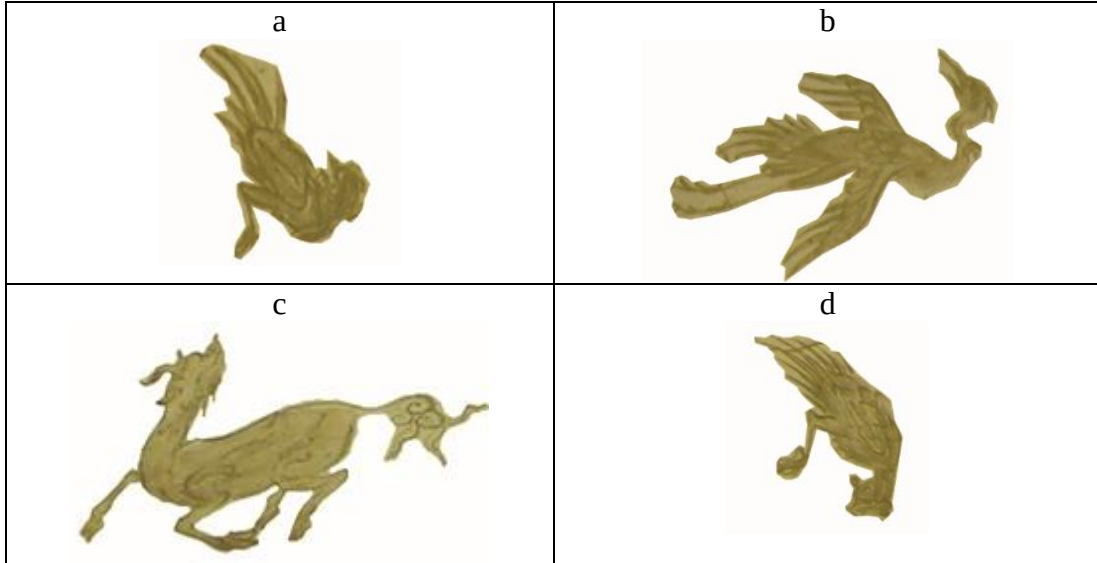


Çizim 118: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 118b





Çizim 119: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 119a





Fotoğraf 299: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 138b-139a

Varak Numarası 138b-139a

Halkâr Ebadi 138b: 86 mm, 86 mm, 64 mm, 12 mm

139a: 88 mm, 14 mm, 66 mm, 12 mm

Motif 138b: Ağaç, Ot Kümesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan

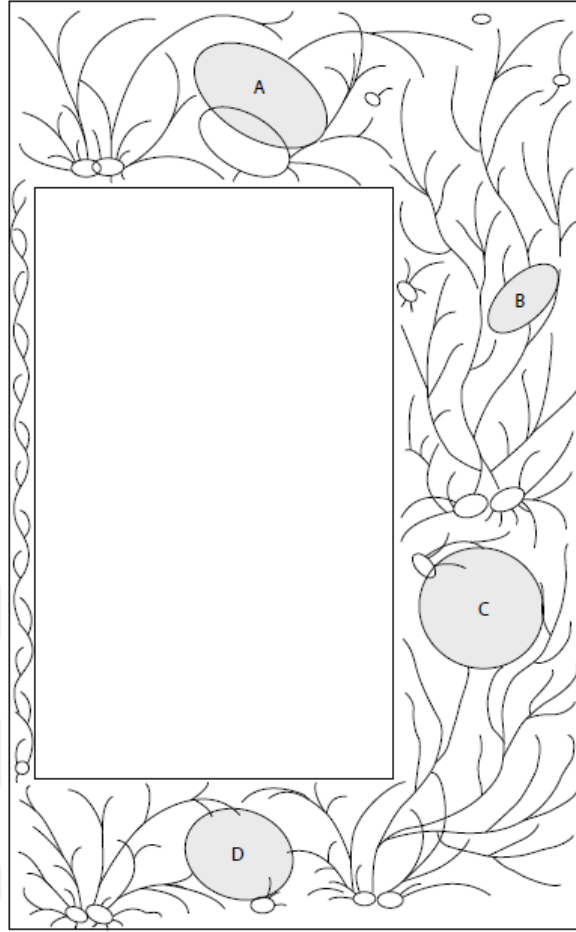
139a: Ağaç, Ot Kümesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan

Renk: Altın

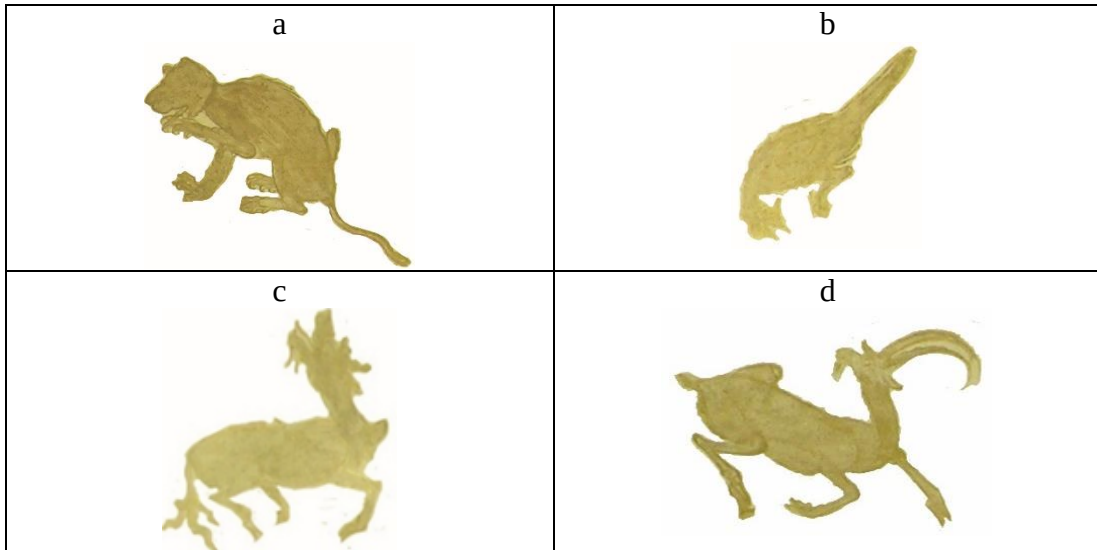
Sayfa Tasarımı: 138b sayfasında, dört sütun içerisine bölünerek yazılmış metin yer alır. İç iki sütunda, on satır yazıdan sonra başlık tezhibi vardır. 139a sayfasında ise yazılı alan ölçüsünün dışına taşmış minyatür bulunmaktadır. Minyatürlü alanda, dört sütun içerisine bölünerek yazılmış beş ve üç satır metin vardır. Üst kısımdaki iç iki sütunda iki satır yazıdan sonra başlık tezhibi bulunur. Her iki sayfanın yazı zeminleri beyne's-sutûr tezhibi ile bezelidir. Sayfalara birbirinden farklı halkâr tezhibi uygulanmıştır.

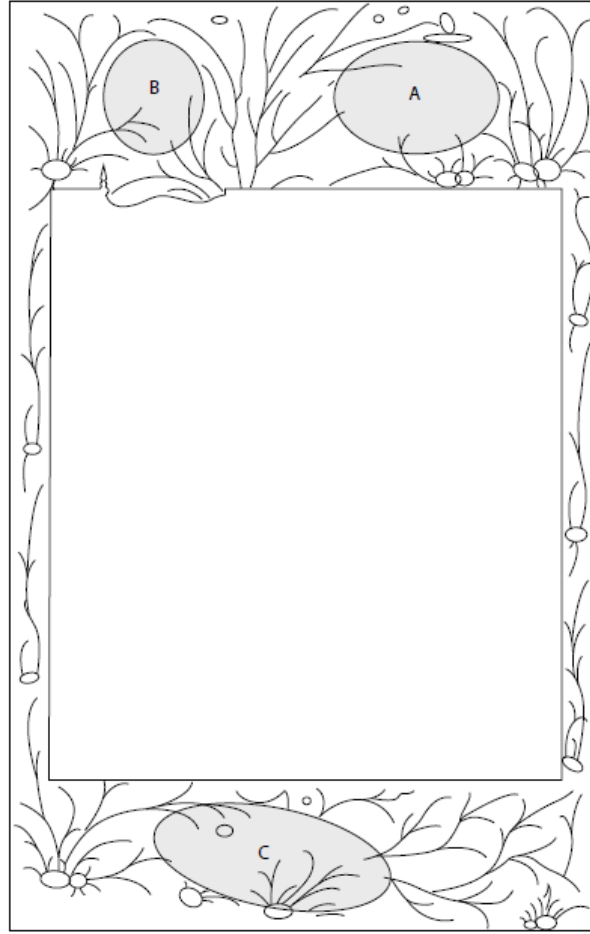
Tezhip Özellikleri: Karşılıklı sayfaların kenar bezemesinde serbest tabiat tasviri yapılmıştır. 138b sayfası üst kenar alanında ot kümeleri arasında, bir kaya üzerine oturmuş aslan sol ön ayağını yalamaktadır. Dış uzun kenarda, ağaç ve ağacın dalı üzerinde bir kuş vardır. Kuş, ağacın altında duran ve kendisine doğru bakan kilin tarafına doğru başını yöneltmiştir. Alt kenarda ot kümeleri arasındaki keçi, başını arka tarafa çevirmiş, hareket hâlinde resmedilmiştir. İç kenarda ise ot kümeleri tek iplik helezon üzerinde yukarı doğru devam etmektedir.

139a sayfası üst kenar kısmında ağaç ve ot kümesi arasında simurg ve kuş vardır. Simurg ve kuş, başları arkaya çevrik uçmaktadır. Alt kenarda ejderhanın ön ayakları ağacın üzerine tırmanır durumdadır. Sayfanın uzun kenarlarında, ot kümeleri bulunmaktadır. Karşılıklı sayfalardaki halkâr tezhibi; sarı altınla sulu halkâr tekniğinde uygulanmış ve aynı renk altınla tahrirlenmiştir.

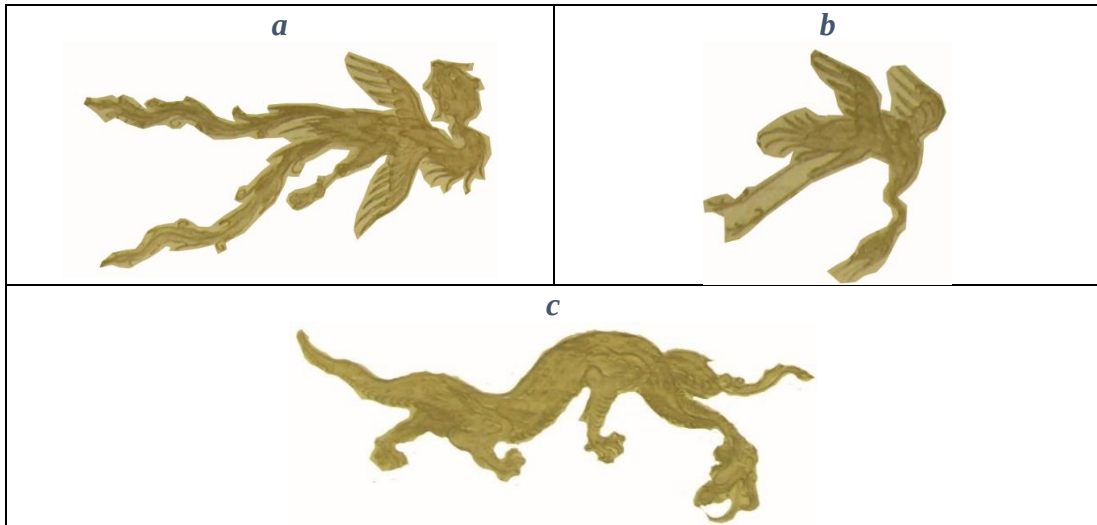


Çizim 120: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 138b





Çizim 121: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 139a





Fotoğraf 300: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 162b-163a

Varak Numarası 162b-163a

Halkâr Ebadi 162b: 30 mm, 10 mm, 54 mm, 14 mm

163a: 84 mm, 80 mm, 66 mm, 14 mm

Motif 162b: Hatâyî Grubu Motifleri

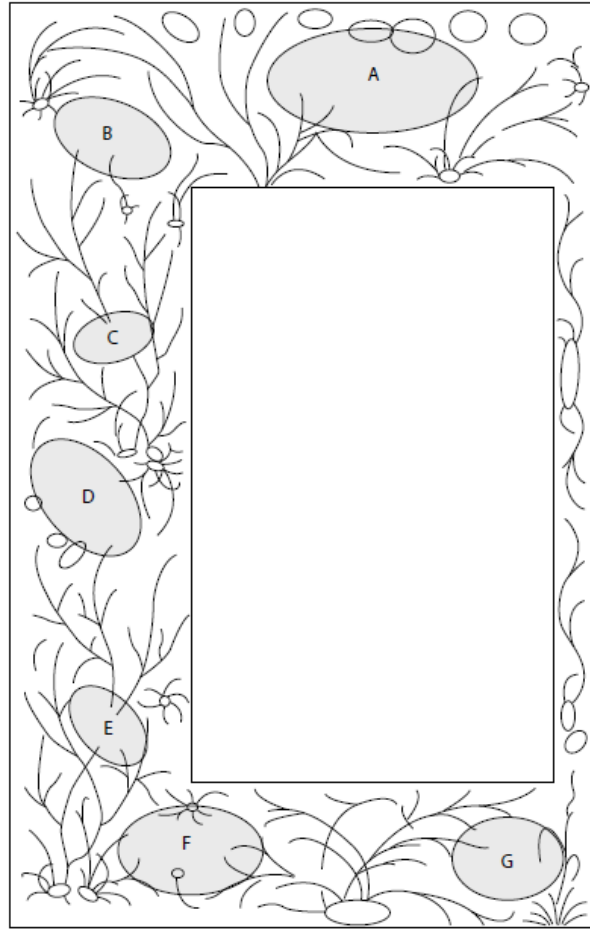
163a: Ağaç, Ot Kumesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan

Renk: Altın

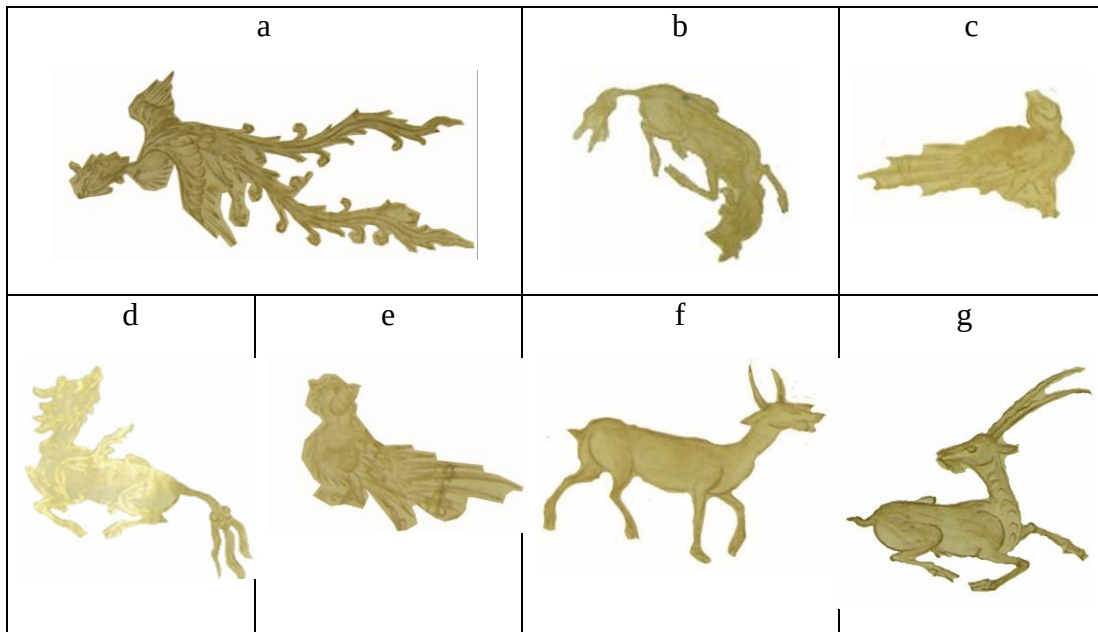
Sayfa Tasarımı: 162b sayfasında yazılı alan ölçüsünün dışına taşmış minyatür yer alır. Minyatürlü alanda dört sütun içerisine bölünerek yazılmış beş, dört, üç ve iki satır metin vardır. 163a sayfasında dört sütun içerisine bölünerek yazılmış yirmi beş satır metin bulunmaktadır. İç iki sütunda üç satır yazıdan sonra başlık tezhibi vardır. Her iki sayfanın yazı zeminleri beyne's-sutûr tezhibi ile bezelidir. Sayfalara birbirinden farklı halkâr tezhibi uygulanmıştır.

Tezhip Özellikleri: 162b sayfası kenar bezemesi hatâyî grubu motifleriyle oluşturulmuştur. Minyatürlü alanın dört kenarı da tek iplik helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle tezyinatlıdır. Alt kenardaki helezon daha kalınca tasarlanmıştır.

163a sayfası kenar bezemesinde serbest tabiat tasviri yapılmıştır. Üst kenar kısmında bulut, ağaç ve ot kümesi arasında simurg vardır. Simurg, ağacın arkasındaki kilin tarafına doğru uçar vaziyettedir. Uzun kenarda ağacın dalına tünemiş bir kuş vardır. Ağacın yukarı ve aşağı kısımlarında bulunan kilin efsanevi hayvanları ağaçtaki kuşa doğru bakar. Kuş ise yukarısında bulunan kilin tarafına doğru başını kaldırmıştır. Aşağı köşede yukarı doğru uzanan bir tane daha ağaç ve ağacın üzerinde bir tane kuş bulunur. Alt kenarda ot kümesinin sağ ve solundaki keçiler birbirlerine doğru bakmaktadır. İç kenarda ise bulut motifinden çıkışlı ot kümeleri bulunmaktadır. Karşılıklı sayfalardaki halkâr tezhibi; sarı altınla sulu halkâr tekniğinde uygulanmış ve aynı renk altınla tahrirlenmiştir.



Çizim 122: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 163a





Fotoğraf 301: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 182b-183a

Varak Numarası 182b-183a

Halkâr Ebadı 182b: 84 mm, 84 mm, 68 mm, 18 mm

183a: 84 mm, 20 mm, 64 mm, 18 mm

Motif 182b: Ağaç, Ot Kümesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan

183a: Ağaç, Ot Kümesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan

Renk: Altın

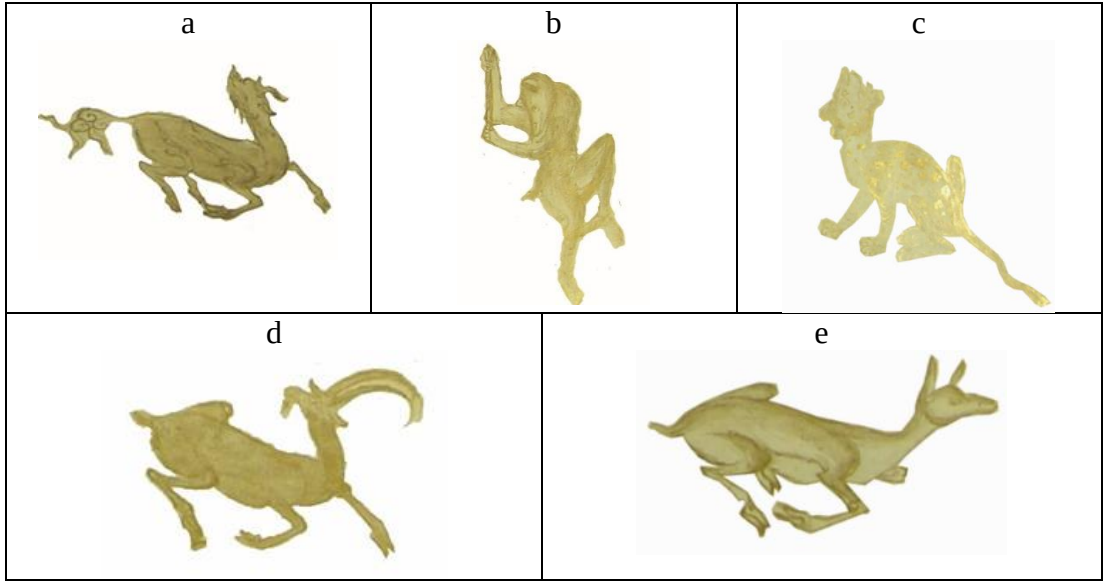
Sayfa Tasarımı: 182b sayfasında dört sütun içerisine bölünerek yazılmış yirmi beş satır metin bulunmaktadır. 183a sayfasında ise yazılı alan ölçüsünün dışına taşmış minyatür yer alır. Minyatürlü alanda dört sütun içerisine bölünerek yazılmış dört, üç ve iki satır metin vardır. Her iki sayfanın yazı zeminleri beyne's-sutûr tezhibi ile bezelidir. Sayfalara birbirinden farklı halkâr tezhibi uygulanmıştır.

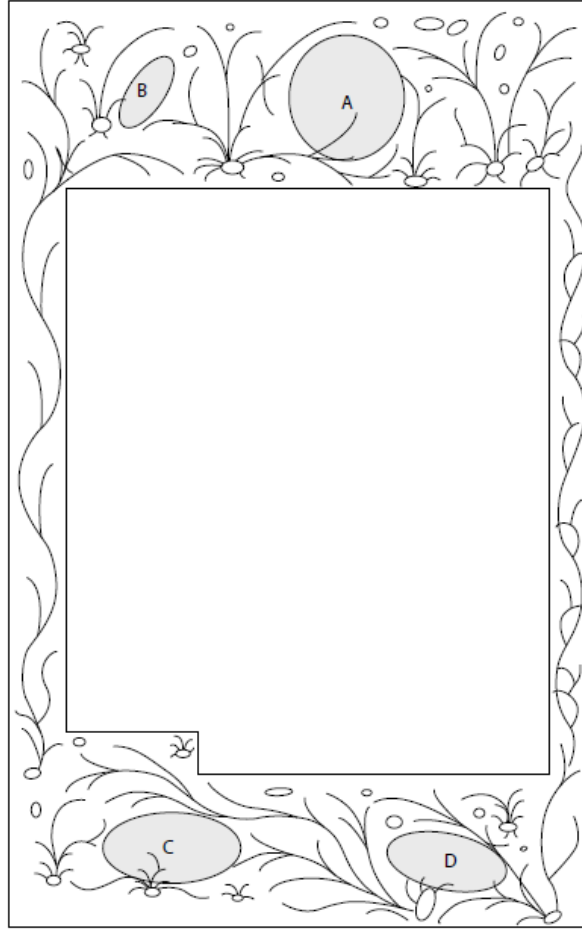
Tezhip Özellikleri: Karşılıklı sayfaların kenar bezemesinde serbest tabiat tasviri yapılmıştır. 183b sayfası üst kenar alanında ot kümeleri arasında başını havaya kaldırmış kilin bulunmaktadır. Dış kenarda, ağaç ve ağacın dalı üzerinde bir ayı vardır. Ayı, ağacın altında duran ve kendisine doğru ağzı açık bakan pars tarafına doğru bakmaktadır. Ayı, görüntüsüyle parstan kendisini korumaya çalıştığını hissettirmektedir. Alt kenarda ot kümeleri arasında keçi ve ceylan resmedilmiştir. Hareket hâlindeki keçi başını arka tarafa çevirmiş, ceylana bakmaktadır. İç kenarda ise ot kümeleri sıralanmıştır.

184a sayfası üst kenar kısmında ot kümesi arasında iki tane kuş vardır. İkisi de uçar vaziyette olan kuşların başları aşağı dönüktür. Alt kenarda ortalarında ağaç bulunan aslan ve pars birbirlerine doğru bakmaktadır. Aslan oturur, pars ise ayakta resmedilmiştir. Sayfanın uzun kenarlarında ot kümeleri tek iplik helezon üzerinde yukarıya doğru devam etmektedir. Karşılıklı sayfalardaki halkâr tezhibi; sarı altınla sulu halkâr tekniğinde uygulanmış ve aynı renk altınla tahrirlenmiştir.

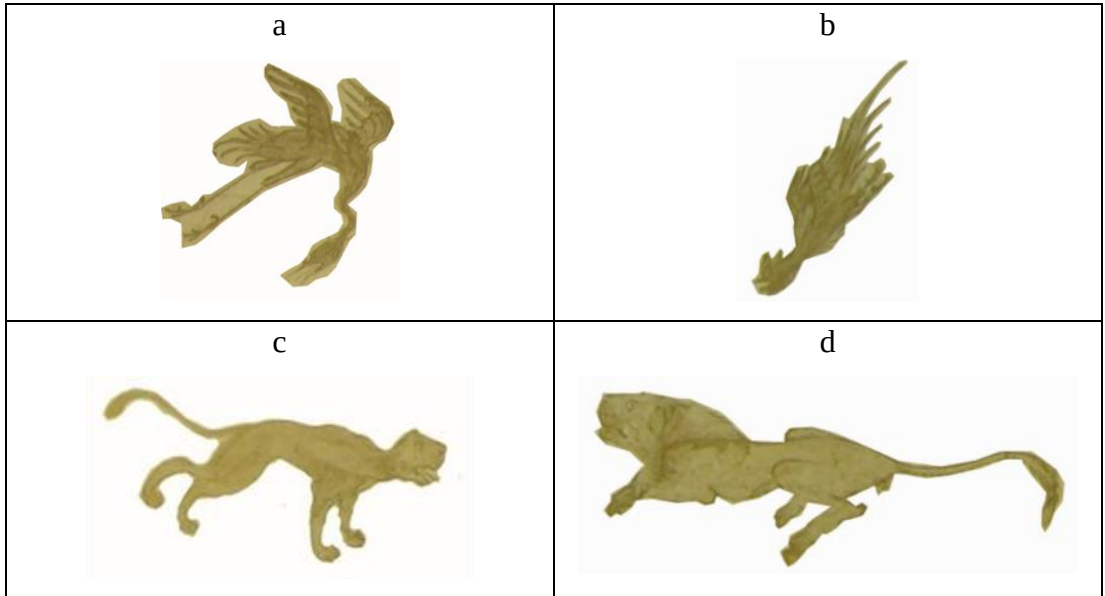


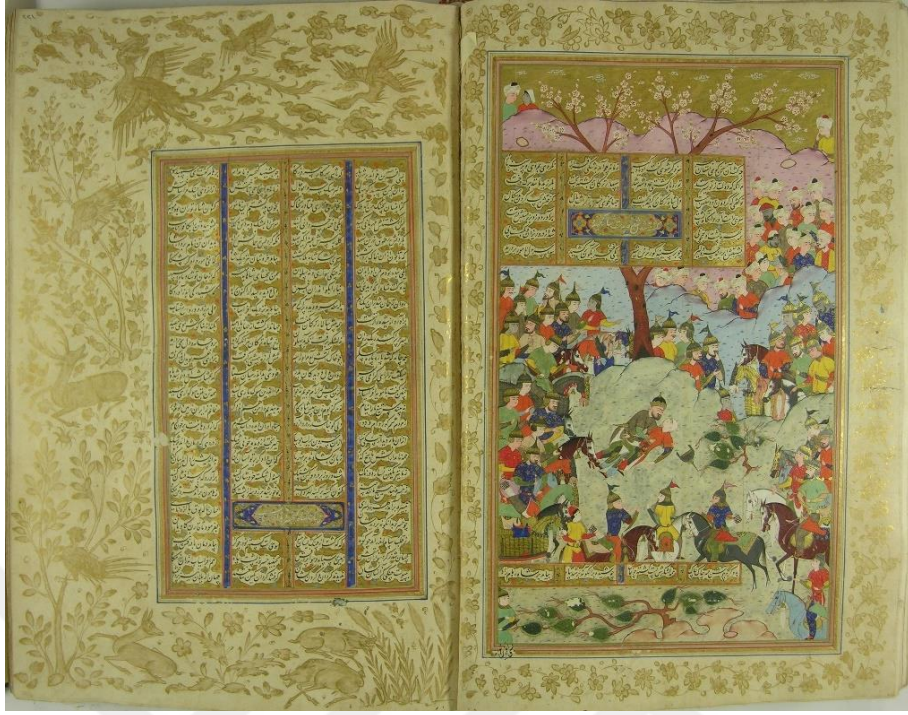
Çizim 123: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 182b





Çizim 124: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 183a





Fotoğraf 302: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 230b-231a

Varak Numarası 230b-231a

Halkâr Ebadı 230b: 26 mm, 26 mm, 26 mm, 14 mm

231a: 84 mm, 88 mm, 64 mm, 14 mm

Motif 230b: Hatâyî Grubu Motifleri

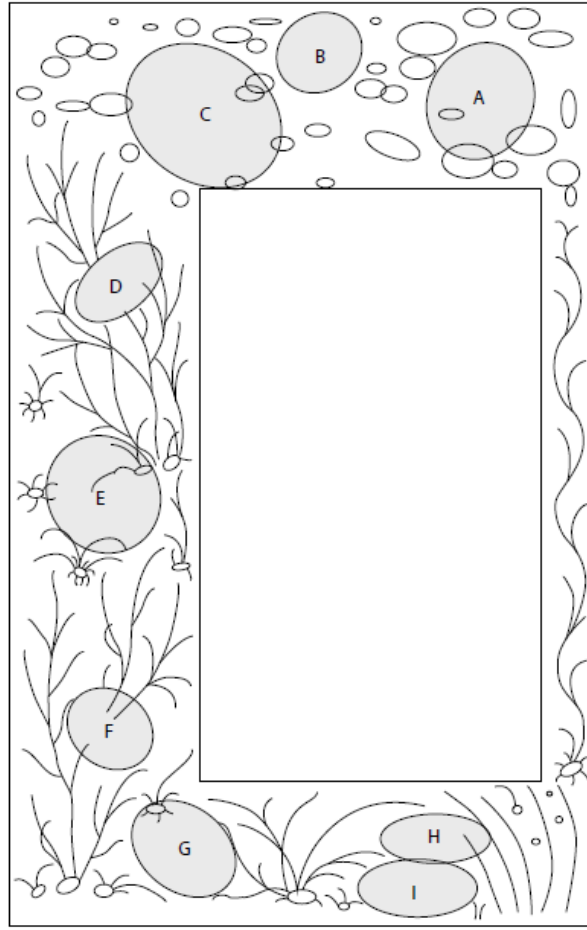
231a: Ağaç, Ot Kütmesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan

Renk: Altın

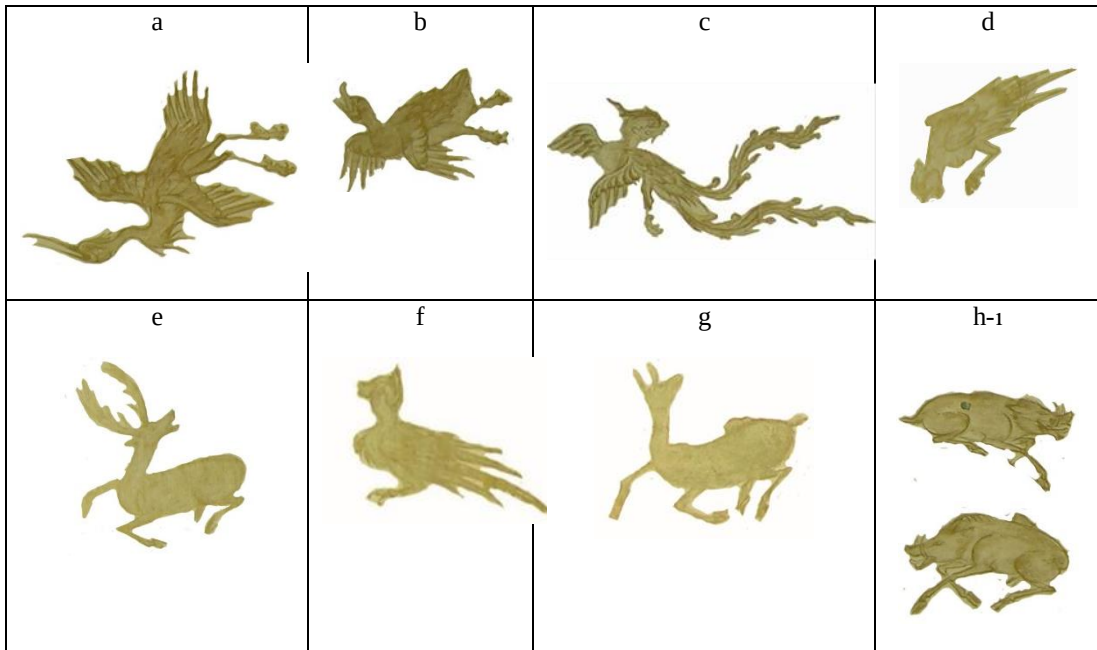
Sayfa Tasarımı: 230b sayfasında, yazılı alan ölçüsünün dışına taşmış minyatür yer alır. Minyatürlü alanda dört sütun içerisine bölünerek yazılmış altı ve bir satır metin vardır. Üst metin bölümünde iç iki sütunda üç satır yazıdan sonra başlık tezhibi vardır. 231a sayfasında dört sütun içerisine bölünerek yazılmış yirmi beş satır metin bulunmaktadır. İç iki sütunda yirmi bir satır yazıdan sonra başlık tezhibi vardır. Her iki sayfanın yazı zeminleri beyne's-sutûr tezhibi ile bezelidir. Sayfalara birbirinden farklı halkâr tezhibi uygulanmıştır.

Tezhip Özellikleri: 230b sayfası kenar bezemesi hatâyî grubu motifleriyle oluşturulmuştur. Dış kenar alanlarında helezon üzerinde hatâyî grubu motifleri bulunmaktadır. İç alan ise tek iplik helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir.

184a sayfası kenar bezemesinde serbest tabiat tasviri yapılmıştır. Üst kenar kısmında bulut motifleri arasında simurg ve iki tane kuş vardır. Simurg önde uçmakta ve arkasından gelen kuşlara doğru bakmaktadır. Dış uzun kenarda, ağaçlar ve ağaçların dalı üzerlerinde kuşlar vardır. Kuşlar ortalarında duran geyik tarafına doğru yönelmiştir. Alt kenarda ot kümeleri arasında bir ceylan ve iki domuz resmedilmiştir. Domuzlar aynı hizada bulunur. Üstteki domuz sağa doğru diğeri ise ceylan tarafına doğru ağzı açık çizilmiştir. Geyik başını arka tarafa çevirmiş, domuzlara bakarak hareket hâlinededir. İç kenarda ise ot kümeleri tek iplik helezon üzerine yukarı doğru devam etmektedir. Karşılıklı sayfalardaki halkâr tezhibi; sarı altınla sulu halkâr tekniğinde uygulanmış ve aynı renk altınla tahrirlenmiştir.



Çizim 125: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 231a





Fotoğraf 303: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 247b-248a

Varak Numarası 247b-248a

Halkâr Ebadı 247b: 34 mm, 22 mm, 12 mm, 14 mm

248a: 34 mm, 22 mm, 22 mm, 14 mm

Motif 230b: Hatâyî Grubu Motifleri

231a: Hatâyî Grubu Motifleri

Renk: Altın

Sayfa Tasarımı: Karşılıklı sayfalarda yazılı alan ölçüsünün dışına taşmış minyatürler bulunmaktadır. Minyatürlü alanlarda dört sütun içerisine bölünerek yazılmış ikişer satırlık metin vardır. 247b sayfasında, iç iki sütun içerisindeki başlık tezhibi vardır. Her iki sayfanın yazı zeminleri beyne's-sutûr tezhibi ile bezelidir. Sayfalara birbirinden farklı halkâr tezhibi uygulanmıştır.

Tezhip Özellikleri: Karşılıklı sayfaların kenar bezemesi hatâyî grubu motifleriyle oluşturulmuştur. Minyatürlü sayfaların dört kenarı da tek iplik helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Ana motifler dış kenarlarda hatâyî grubu motifiyle, iç kenarlarda ise penç motifiyle oluşturulmuştur. Karşılıklı sayfalardaki halkâr tezhibi; sarı altınla sulu halkâr tekniğinde uygulanmış ve aynı renk altınla tahrirlenmiştir.





Fotoğraf 304: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 283b-284a

Varak Numarası 283b-284a

Halkâr Ebadı 283b: 84 cm, 84 mm, 68 mm, 14 mm

284a: 34 mm, 22 mm, 22 mm, 14 mm

Motif 283b: Ağaç, Ot Kümesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan

284a: Hatâyî Grubu Motifleri

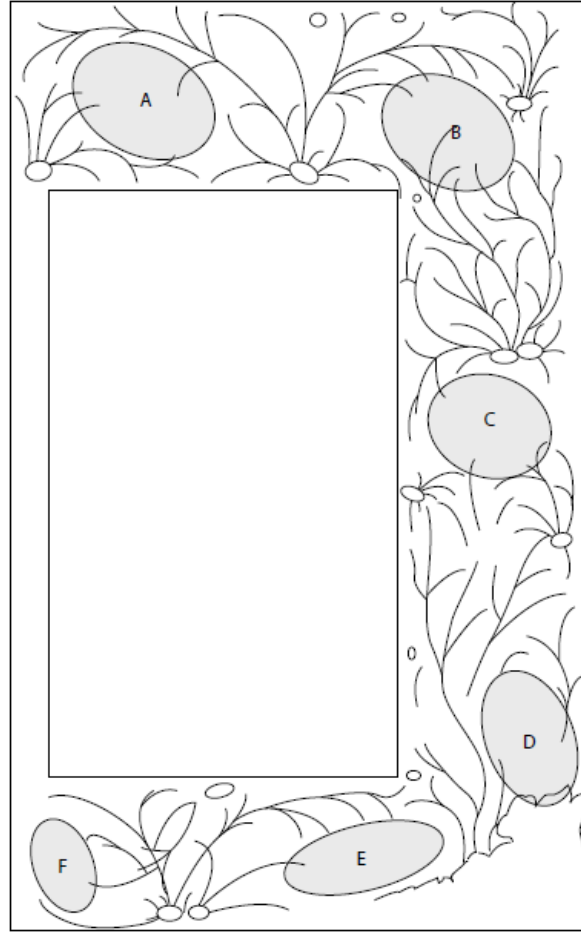
Renk: Altın

Sayfa Tasarımı: 283a sayfasında dört sütun içerisine bölünerek yazılmış on üç satır metin bulunmaktadır. Metin münavebeli olarak düz ve mâil olarak yazılmıştır. Mâil yazıda, köşelerde oluşan üçgen boşluğa tezhip yapılmıştır. Bu alanlarda; lacivert zemin üzerine altın, altın zemin üzerine ise siyah renk hatâyî grubu motifleri negatif tekniğiyle uygulanmıştır. 284b sayfasında yazılı alan ölçüsünün dışına taşmış minyatür bulunmaktadır. Minyatürlü alanda dört sütun içerisine bölünerek yazılmış

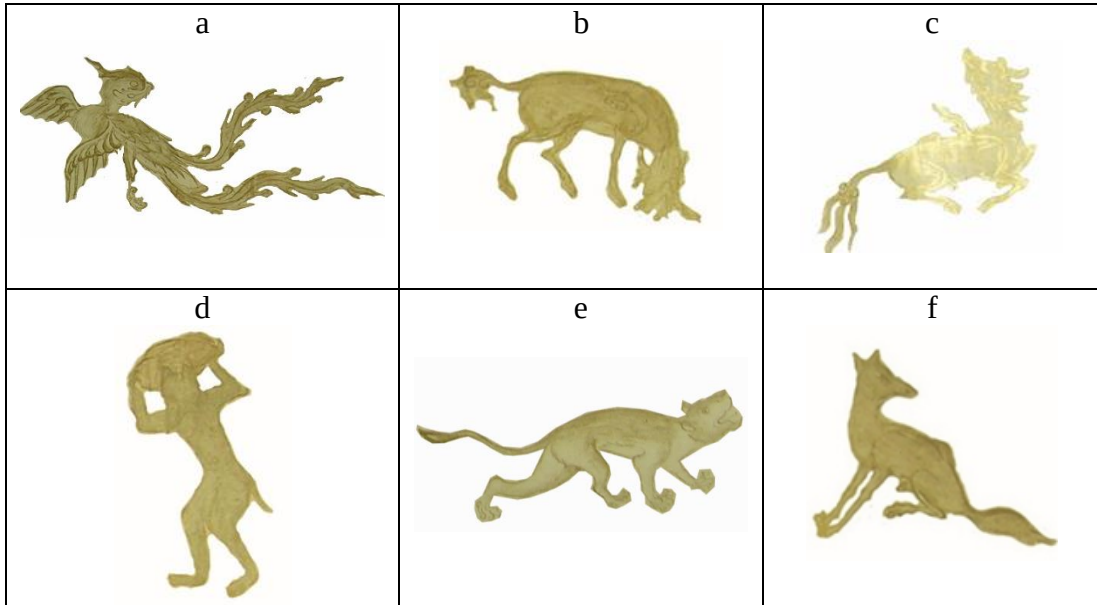
üçer satırlık metin vardır. Her iki sayfanın yazı zeminlerine hatâyî grubu motifleriyle beyne's-sutûr tezhibi yapılmıştır. Sayfalara birbirinden farklı halkâr tezhibi uygulanmıştır.

Tezhip Özellikleri: 238b sayfası kenar bezemesinde serbest tabiat tasviri yapılmıştır. Üst kenar kısmında ot kümeleri arasında simurg ve kilin vardır. Simurg, başını arkaya çevirmiş, kiline doğru bakmaktadır. Kilin ise ağacın altında duran başka bir kilin hayvanına bakar, her ikisinin de ağızları açıktır. Sayfanın alt köşesinde ağaç ve onun arkasında kayalıklar üzerinde iki eliyle taşı başından yukarı kaldırmış ayı bulunur. Ayının parstan kendisini korumaya çalıştığı hissedilir. Oturmuş tilki ise başını arkaya çevirmiş pars ve ayı sahnesine bakmaktadır. İç alanda ot kümeleri yukarı doğru sıralanmaktadır.

284a sayfası kenar bezemesi hatâyî grubu motifleriyle oluşturulmuştur. Minyatürlü alanın dört kenarı tek iplik helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Karşılıklı sayfalardaki halkâr tezhibi; sarı altınla sulu halkâr tekniğinde uygulanmış ve aynı renk altınla tahrirlenmiştir.



Çizim 126: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 283b-284a





Fotoğraf 305: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 295b-296a

Varak Numarası 295b-296a

Halkâr Ebadı 283b: 34 mm, 24 mm, 30 mm, 14 mm

284a: 84 mm, 88 mm, 56 mm, 14 mm

Motif 283b: Hatâyî Grubu Motifleri

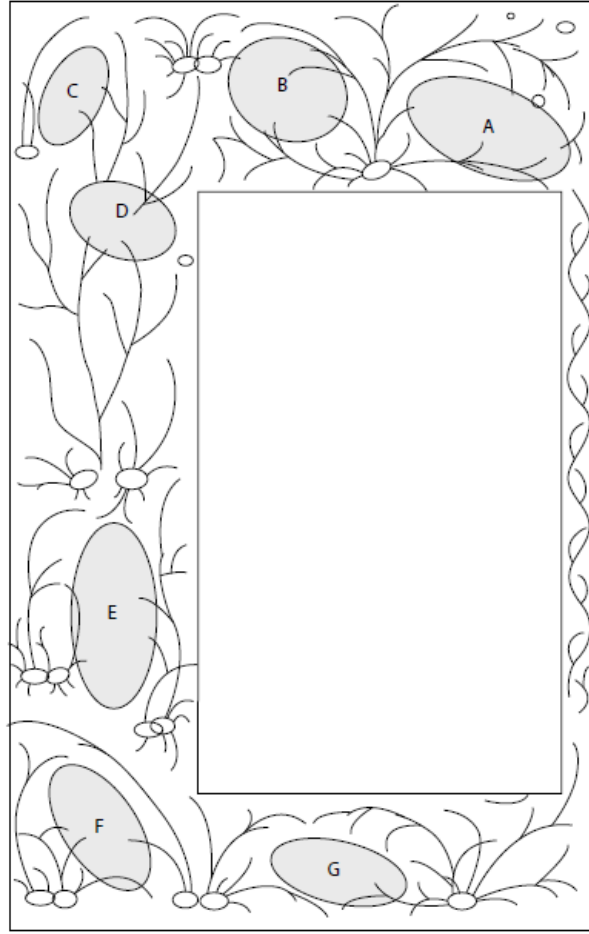
284a: Ağaç, Ot Kumesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan

Renk: Altın

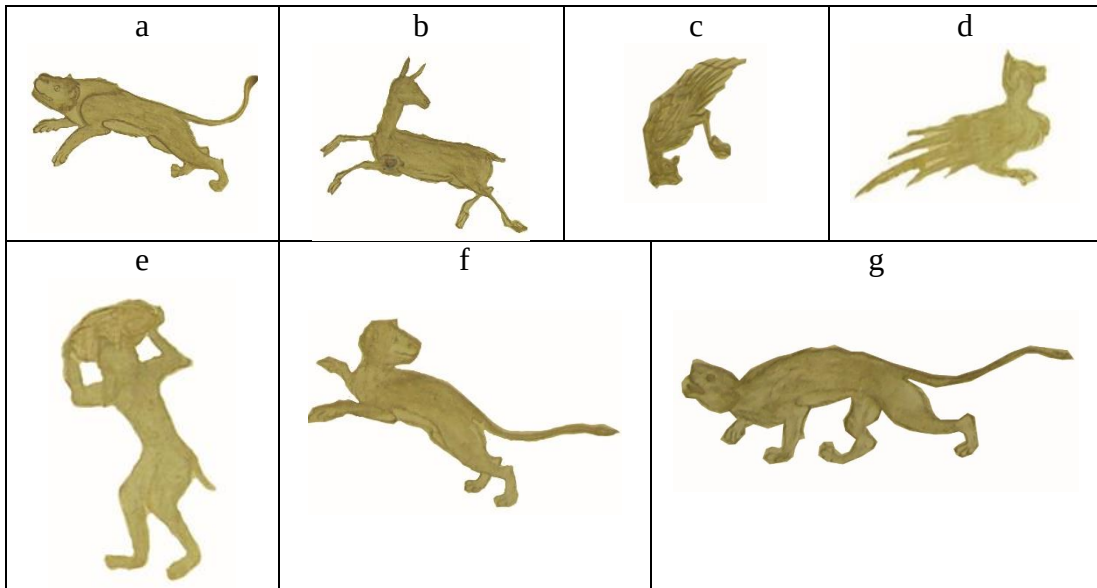
Sayfa Tasarımı: 295b sayfasında yazılı alan ölçüsünün dışına taşmış minyatür yer alır. Minyatürlü alanda, dört sütun içerisine bölünerek yazılmış üçer satırlık metin vardır. 296a sayfasında, yirmi beş satır metin bulunmaktadır. Her iki sayfanın yazı zeminlerine hatâyî grubu motifleriyle beyne's-sutûr tezhibi yapılmıştır. Sayfalara birbirinden farklı halkâr tezhibi uygulanmıştır.

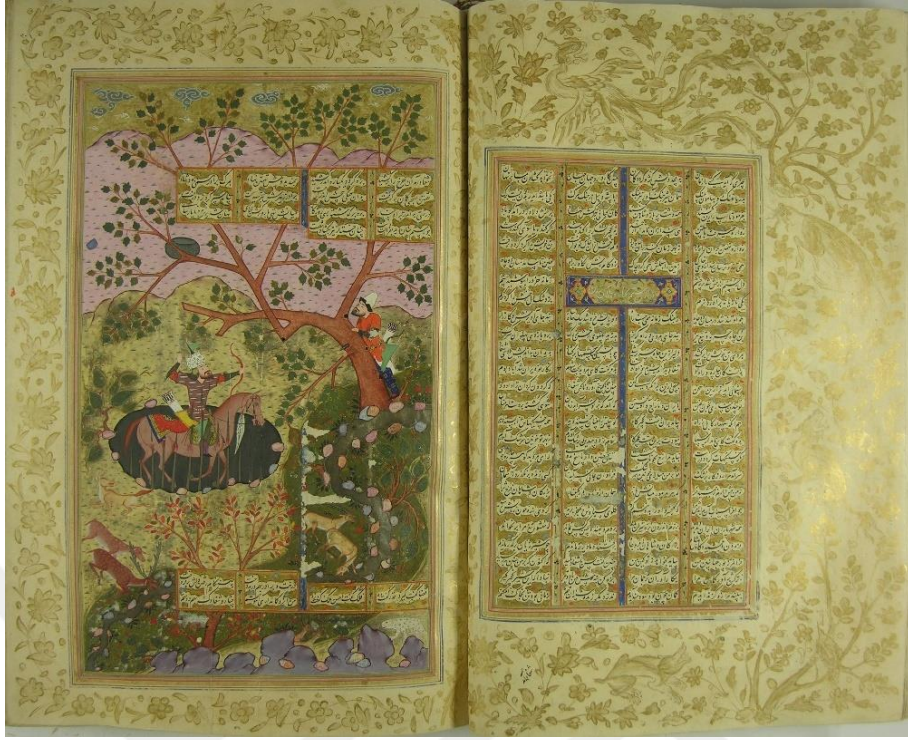
Tezhip Özellikleri: 295b sayfası kenar bezemesi hatâyî grubu motifleriyle oluşturulmuştur. Minyatürlü alanın dört kenarı da tek iplik helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir.

296a sayfası kenar bezemesinde serbest tabiat tasviri yapılmıştır. Üst kenarında, aslanın ceylanı kovalama sahnesi vardır. Ceylan koşarken başını arkaya çevirmiş aslana bakmaktadır. Dış uzun kenarda, ağaç ve ağacın dalına tünemiş iki kuş bulunur. Yukarıdaki kuş aşağıdaki kuşa, aşağıdaki kuşa aslan ceylan kovalama sahnesine bakar. Ağacın aşağısında iki eliyle taşı başının yukarısına kaldırmış ayı, parsların kovalama mücadelesine bakmaktadır. Soldaki pars başını arkaya çevirmiş diğer parsa bakmaktadır. İç kenarda ise ot kümeleri yukarı doğru devam etmektedir. Karşılıklı sayfalardaki halkâr tezhibi; sarı altınla sulu halkâr tekniğinde uygulanmış ve aynı renk altınla tahrirlenmiştir.



Çizim 127: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 295b-296a





Fotoğraf 306: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 300b-301a

Varak Numarası 300b-301a

Halkâr Ebadı 300b: 86 mm, 84 mm, 62 mm, 16 mm

301a: 36 mm, 32 mm, 22 mm, 16 mm

Motif 300b: Ağaç, Ot Kümesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan

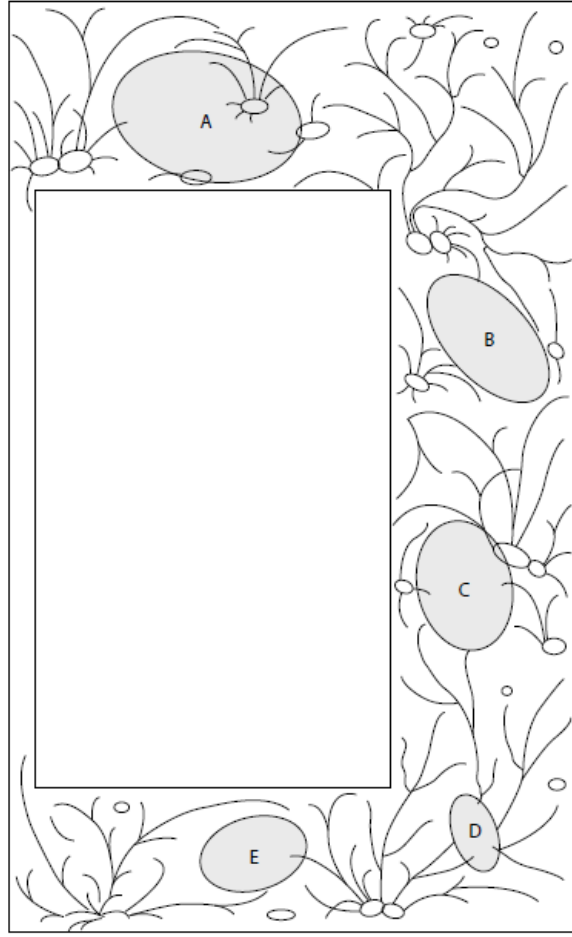
301a: Hatâyî Grubu Motifleri

Renk: Altın

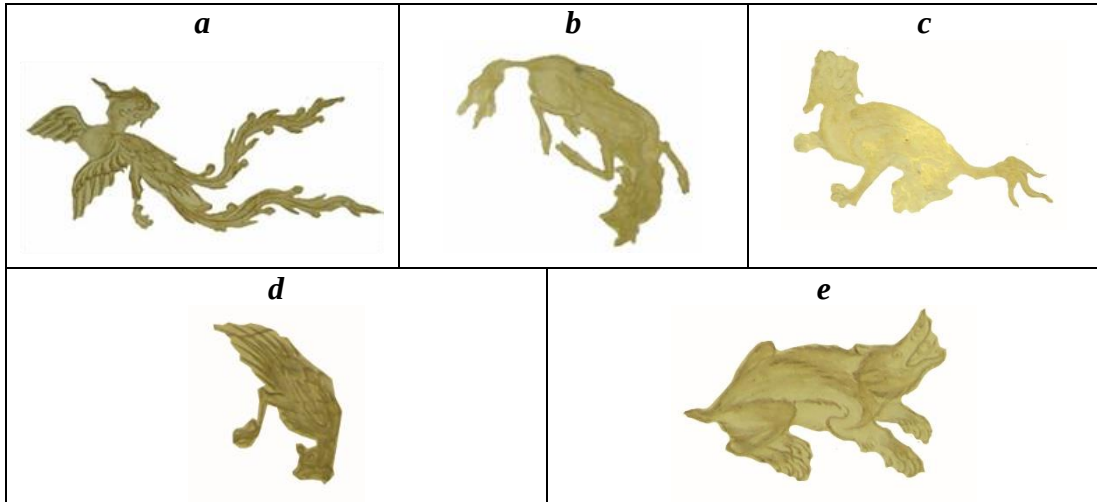
Sayfa Tasarımı: 300b sayfasında, yirmi beş satır metin bulunmaktadır. İç iki sütunda altı satır yazıdan sonra başlık tezhibi vardır. Başlık tezhibi devamındaki yazı on yedi satırdır. 301b sayfasında yazılı alan ölçüsünün dışına taşmış minyatür yer alır. Minyatürlü alanda dört, üç, iki ve bir satırlık metin vardır. Her iki sayfanın yazı zeminlerine hatâyî grubu motifleriyle beyne's-sutûr tezhibi yapılmıştır. Sayfalara birbirinden farklı halkâr tezhibi uygulanmıştır.

Tezhip Özellikleri: 300b sayfası kenar bezemesinde serbest tabiat tasviri yapılmıştır. Üst kenar kısmında ot kümeleri arasında simurg, başını arkaya çevirmiş uçar vaziyettedir. Uzun dış kenarda iki kilin birbirine saldıracak şekilde resmedilmiştir. Her ikisinin de ağızları açıktır. Sayfanın alt köşesinde yer alan ağacın üstündeki kuş, hayvanların mücadelesine bakar. Alt kenarda ot kümeleri arasındaki ayı, ağzı açık kuşa doğru hareket hâlinindedir. İç alanda ise ot kümeleri yukarı doğru sıralanmaktadır.

301a sayfası kenar bezemesi hatâyî grubu motifleriyle oluşturulmuştur. Minyatürlü alanın dört kenarı, tek iplik helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Karşılıklı sayfalardaki halkâr tezhibi; sarı altınla sulu halkâr tekniğinde uygulanmış ve aynı renk altınla tahrirlenmiştir.



Çizim 128: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 300b





Fotoğraf 307: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 312b-313a

Varak Numarası 312b-313a

Halkâr Ebadı 312b: 40 mm, 30 mm, 38 mm, 18 mm

313a: 84 mm, 84 mm, 68 mm, 18 mm

Motif 312b: Hatâyî Grubu Motifi

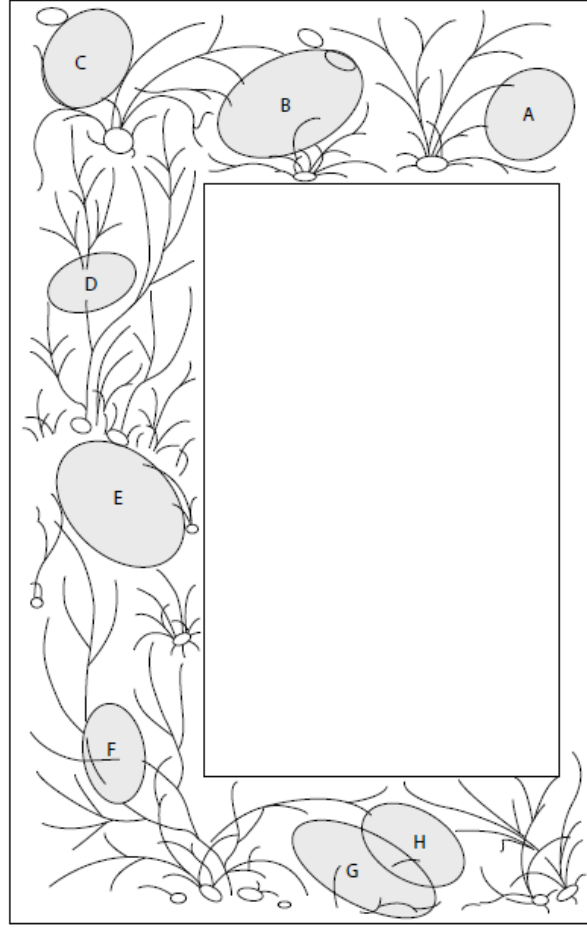
313a: Ağaç, Ot Kümesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan

Renk: Altın

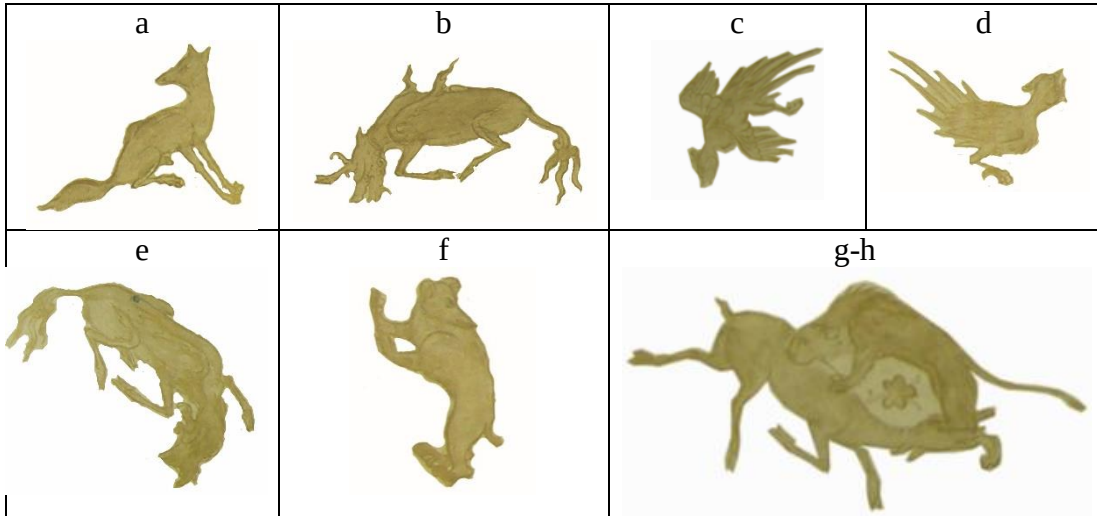
Sayfa Tasarımı: 312b sayfasında yazılı alan ölçüsünün dışına taşmış minyatür yer alır. Minyatürlü alanda, dört ve iki satırlık metin vardır. 313a sayfasında yirmi beş satır metin bulunmaktadır. İç iki sütunda on dört satır yazıdan sonra başlık tezhibi vardır. Her iki sayfanın yazı zeminlerine hatâyî grubu motifleriyle beyne's-sutûr tezhibi yapılmıştır. Sayfalara birbirinden farklı halkâr tezhibi uygulanmıştır.

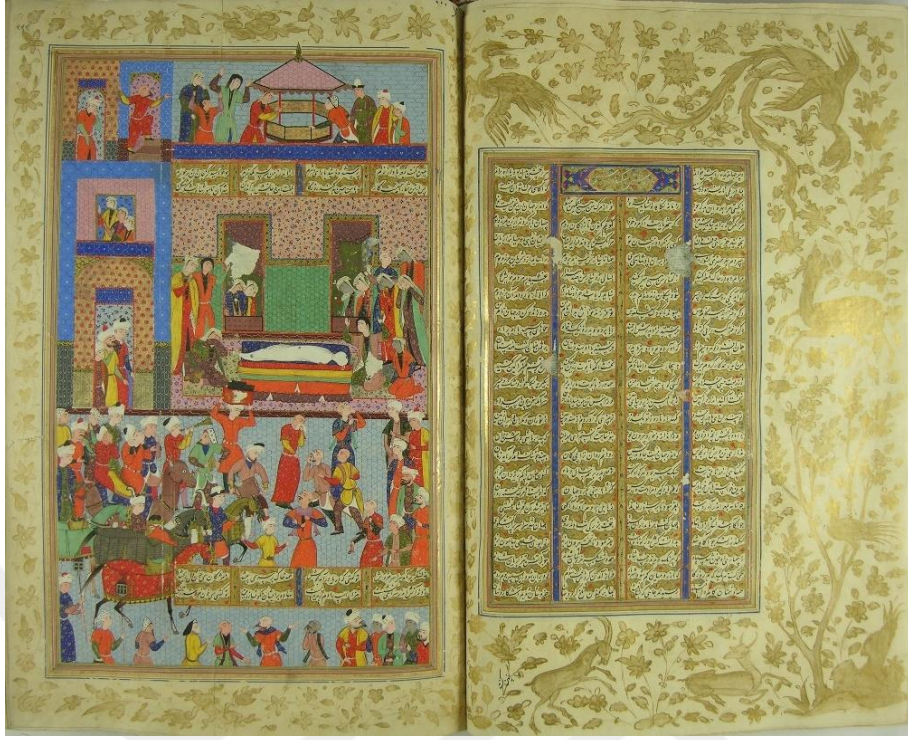
Tezhip Özellikleri: 312b sayfası kenar bezemesi hatâyî grubu motifleriyle oluşturulmuştur. Minyatürlü alanın dört kenarı, tek iplik helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir.

313a sayfası kenar bezemesinde serbest tabiat tasviri yapılmıştır. Üst kenarda ot kümeleri arasında tilki ve kilin bulunur. Birbirlerine arkaları dönük duran hayvanlardan tilki, başını arkaya çevirmiş kiline bakmaktadır. Kilin başı aşağı eğik resmedilmiştir. Bulut motifi altında uçan kuş, dış kenarda ağacın dalına tünemiş kuşa doğru yönelmiştir. Ağacın altındaki kilin hareket hâlinde betimlenmiş ve alt kenardaki ağacın dalına tırmanmış ayıya bakar. Ayı ise aslan ve ceylan mücadelesini seyreder. Ayı ceylanın sırtını, ceylanda aslanın bacağını ısırıştır. İç alanda ise ot kümeleri yukarı doğru sıralanmaktadır. Karşılıklı sayfalardaki halkâr tezhibi; sarı altınla sulu halkâr tekniğinde uygulanmış ve aynı renk altınla tahrirlenmiştir.



Çizim 129: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 312b-313a





Fotoğraf 308: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 332b-333a

Varak Numarası 332b-333a

Halkâr Ebadı 332b: 82 mm, 82 mm, 72 mm, 18 mm

333a: 28 mm, 22 mm, 30 mm, 18 mm

Motif 332b: Ağaç, Ot Kümesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan

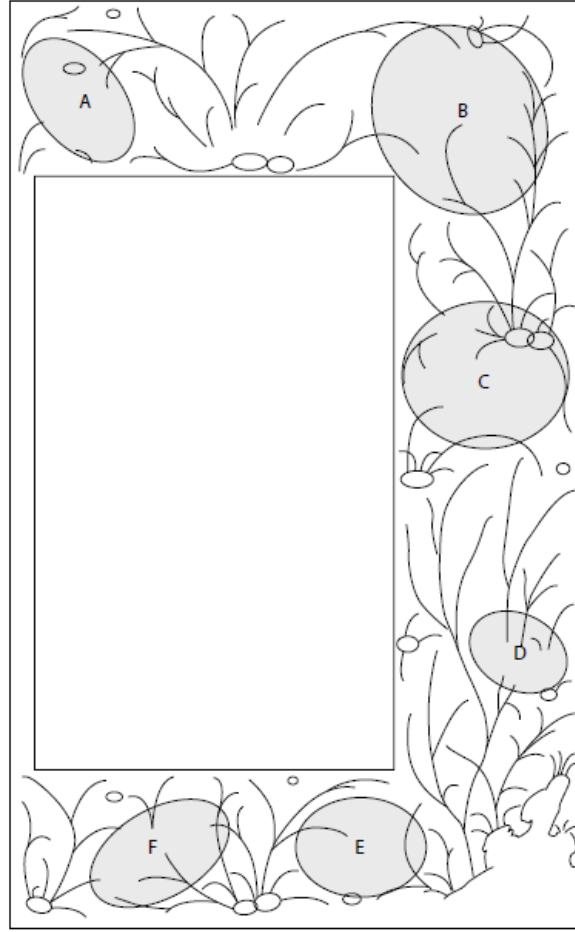
333a: Hatâyî Grubu Motifi

Renk: Altın

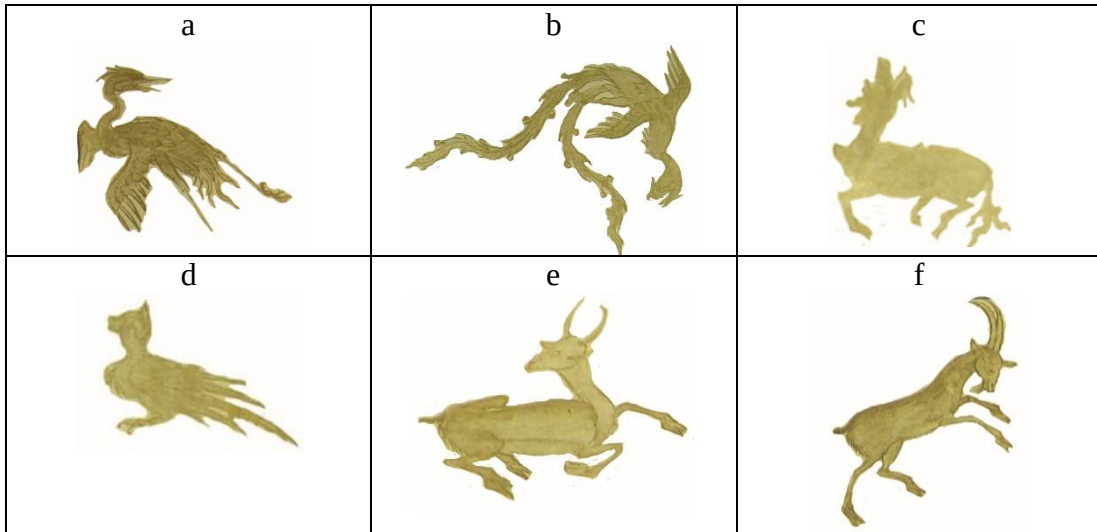
Sayfa Tasarımı: 332b sayfasında, yirmi beş satır metin bulunmaktadır. İç iki sütunda başlık tezhibi vardır. Başlık tezhibi devamındaki yazı yirmi üç satırdır. 333a sayfasında yazılı alan ölçüsünün dışına taşmış minyatür yer alır. Minyatürlü alanda, iki satırlık metinler vardır. Her iki sayfanın yazı zeminlerine hatâyî grubu motifleriyle beyne's-sutûr tezhibi yapılmıştır. Sayfalara birbirinden farklı halkâr tezhibi uygulanmıştır.

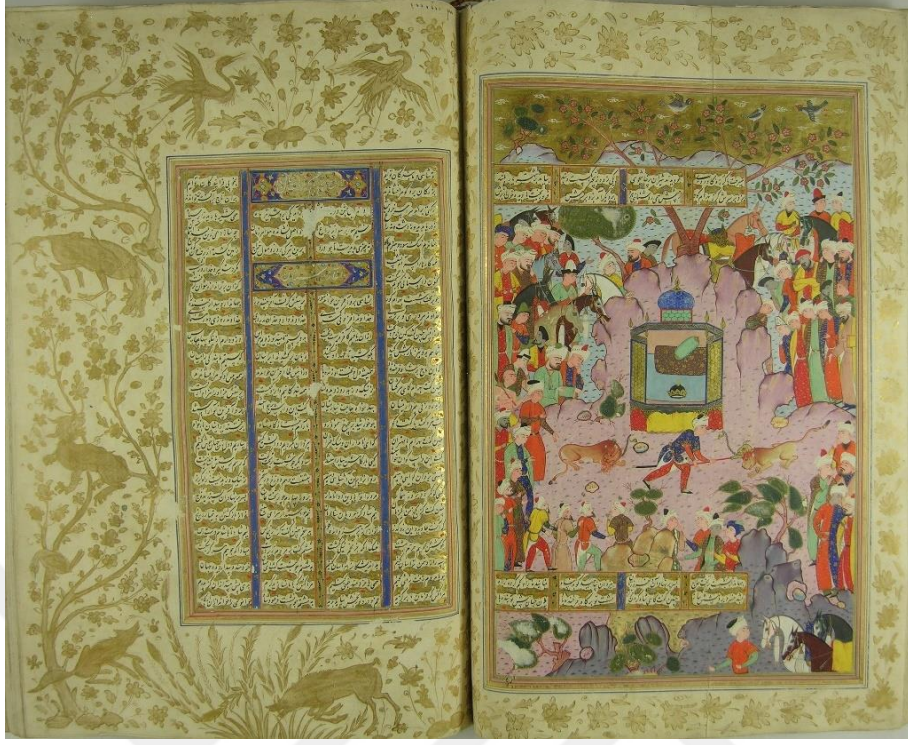
Tezhip Özellikleri: 332b sayfası kenar bezemesinde serbest tabiat tasviri yapılmıştır. Üst kenarda ot kümeleri arasında kuş ve simurg vardır. Kuş başını arka tarafa çevirmiş simurga bakmaktadır. Simurg uzun kenarda duran kilin tarafına doğru hareket hâlinde. Dış uzun kenarın alt köşesinde kayalıklar üzerindeki ağaca tünemiş kuş, simurg ve kilin mücadelesine bakmaktadır. Alt kenarda ot kümeleri arasında iki keçi bulunmaktadır. Soldaki keçi iki ayağı üzerine kalkarak, diğer geyiğe doğru hareket etmektedir. İç alanda ise ot kümeleri yukarı doğru sıralanmaktadır.

333a sayfasında üst alanda yaklaşık orta ekseninde bulunan bulut motiflerinden iki yöne tek iplik helezon üzerinde hatâyî grubu motifleri devam etmektedir. Dış uzun kenar, alt köşedeki bulut motifinden yukarı doğru tek iplik helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Alt kenarda, orta ekseninde bulut motiflerinden sola doğru hatâyî grubu motifleri devam etmektedir. Sağında ise ot kümesi vardır. İç alanda ise hatâyî grubu motifleri tek iplik helezon üzerinde yukarı doğru çıkar. Karşılıklı sayfalardaki halkâr tezhibi; sarı altınla sulu halkâr tekniğinde uygulanmış ve aynı renk altınla tahrirlenmiştir.



Çizim 130: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 332b





Fotoğraf 309: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 366b-367a

Varak Numarası 366b-367a

Halkâr Ebadı 366b: 42 mm, 22 mm, 28 mm, 18 mm

367a: 36 mm, 94 mm, 72 mm, 18 mm

Motif 366b: Hatâyî Grubu Motifi

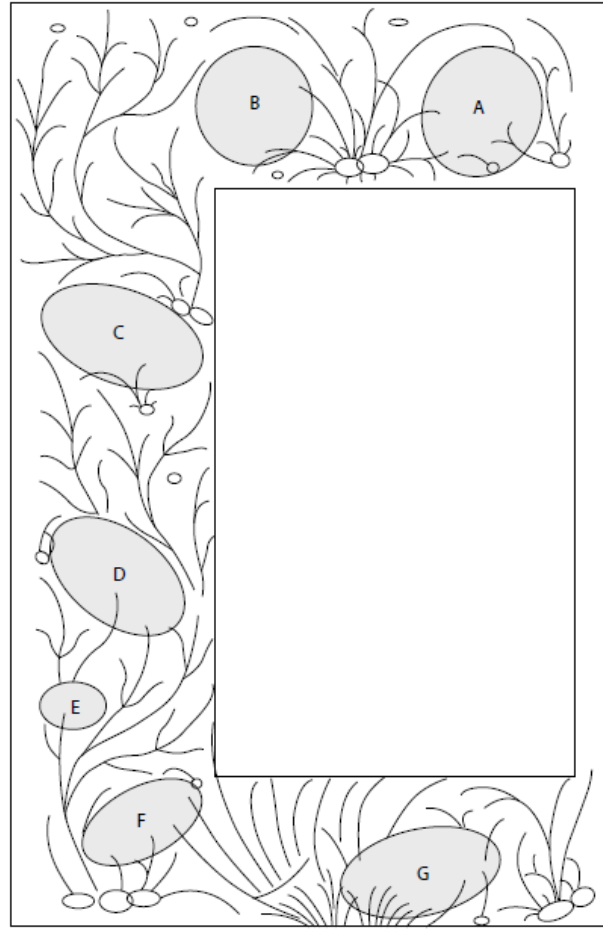
367a: Ağaç, Ot Kümesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan

Renk: Altın

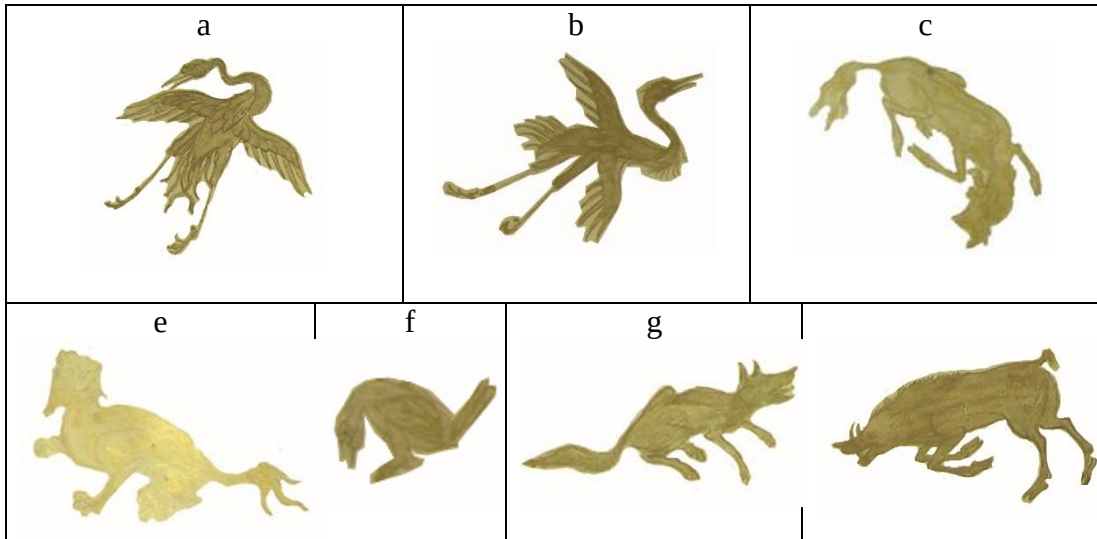
Sayfa Tasarımı: 366b sayfasında yazılı alan ölçüsünün dışına taşmış minyatür yer alır. Minyatürlü alanda, iki satırlık metin vardır. 367a sayfasında, yirmi beş satır metin bulunmaktadır. İç iki sütunda iki tane başlık tezhibi vardır. Başlık tezhibi devamında üç satır yazıdan sonra ikinci başlık tezhibi gelir. Sonrasında yazı on sekiz satırdır. Her iki sayfanın yazı zeminlerine hatâyî grubu motifleriyle beyne's-sutûr tezhibi yapılmıştır. Sayfalara birbirinden farklı halkâr tezhibi uygulanmıştır.

Halkâr Özellikleri: 366b sayfası kenar bezemesi hatâyî grubu motifleriyle oluşturulmuştur. Minyatürlü alanın etrafı, tek iplik helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Hatâyî motifleri arasında tirfil ve bulut motifleri bulunur.

367a sayfası kenar bezemesinde serbest tabiat tasviri yapılmıştır. Üst kenarda ot kümesinin sağ ve solunda kuş vardır. Uçmakta olan kuşlardan sağdaki, başını arkaya çevirmiş diğer kuşa bakmaktadır. Dış uzun kenarda iki ağacın arasında iki kilin birbirlerine saldıracak vaziyette, hareket hâlinde resmedilmiştir. Aşağıdaki ağacın dalına tünemiş kuş, ağacın altında duran tilkiye bakar. Sayfanın alt kenarında sazlıklar arasındaki domuz, tilki tarafına doğru yönelmiştir. İç alanda ise ot kümeleri yukarı doğru dizilmiştir. Karşılıklı sayfalardaki halkâr tezhibi; sarı altınla sulu halkâr tekniğinde uygulanmış ve aynı renk altınla tahrirlenmiştir.



Çizim 131: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 366b-367a





Fotoğraf 310: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 446b-447a

Varak Numarası 446b-447a

Halkâr Ebadı 446b: 82 mm, 78 mm, 68 mm, 18 mm

447a: 26 mm, 18 mm, 62 mm, 18 mm

Motif 446b: Ağaç, Ot Kümesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan

447a: Hatâyî Grubu, Ot Kümesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan

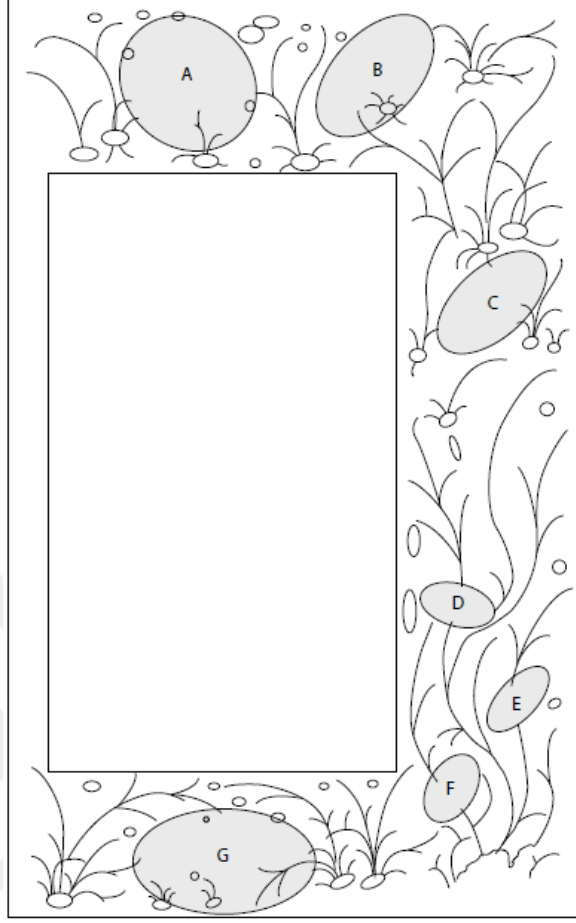
Renk: Altın

Sayfa Tasarımı: 446b sayfasında, yirmi üç satır metin bulunmaktadır. On iki satır düz yazıdan sonra bir satır mâil yazı vardır. Mâil yazılı alanda köşelerdeki boşluğa üçgen tezhip yapılmıştır. Bu alanlarda, mavi zeminli paftada altın, altın zeminli paftada siyah renk hatâyî grubu motifleri vardır. İç iki sütunda ise iki tane başlık tezhibi bulunur. 447a sayfasında, yazılı alan ölçüsünün dışına taşmış minyatür yer alır. Minyatürlü alanda dört sütun içerisine bölünerek yazılmış dört ve üç satırlık metin

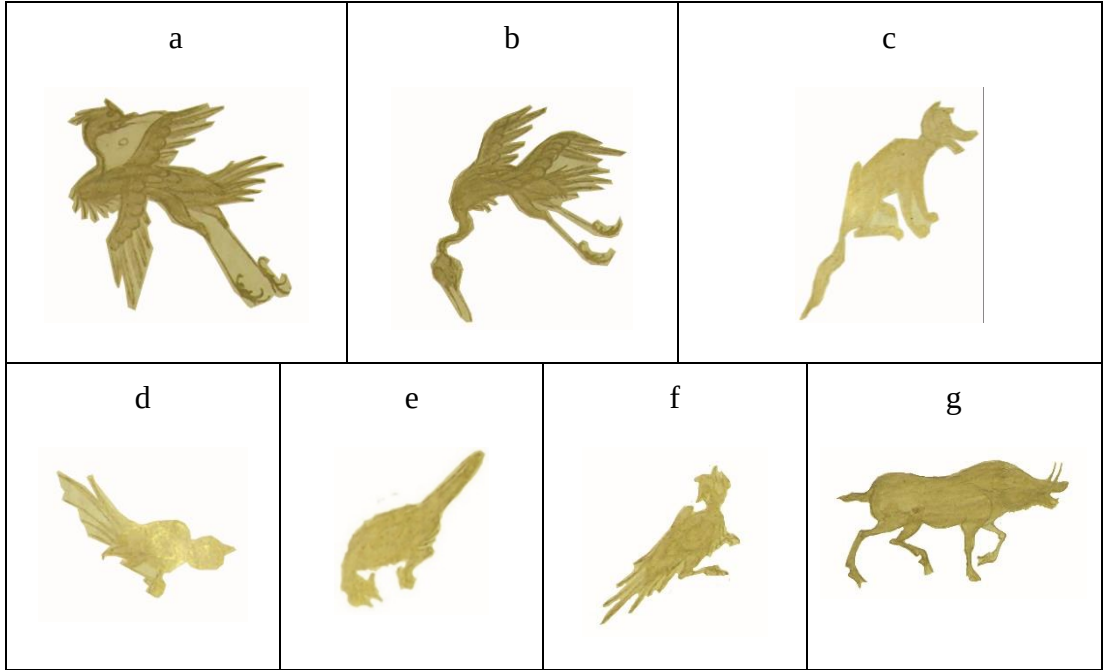
vardır. Her iki sayfanın yazı zeminlerine hatâyî grubu motifleriyle beyne's-sutûr tezhibi yapılmıştır. Sayfalara birbirinden farklı halkâr tezhibi uygulanmıştır.

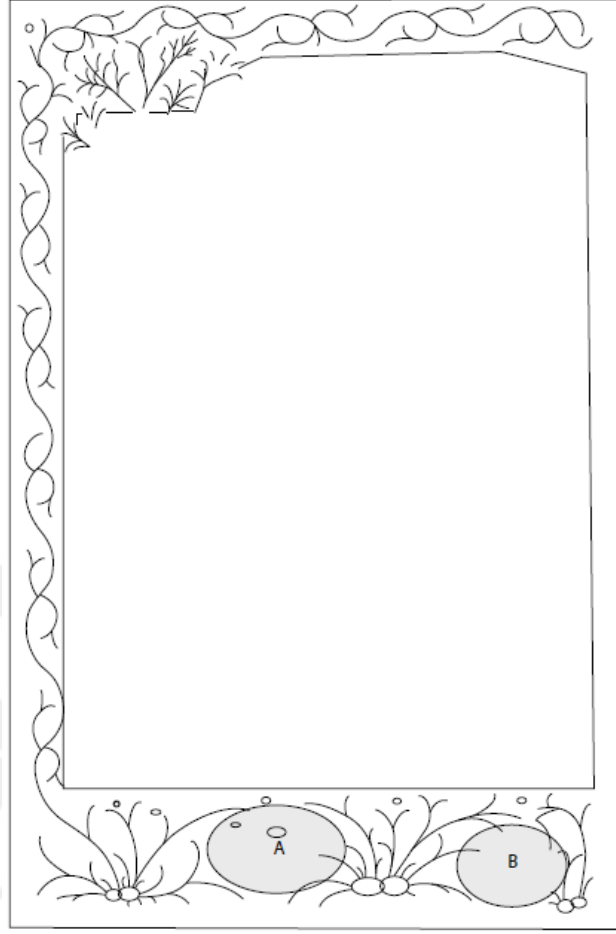
Tezhip Özellikleri: Karşılıklı sayfaların kenar bezemesinde serbest tabiat tasviri yapılmıştır. 446b sayfası üst kenarda ot kümeleri ve bulut arasında uçmakta olan iki tane kuş vardır. Soldaki kuş, başını arkaya çevirmiş, diğeri ise aşağı tarafa doğru bakar. Dış uzun kenarda aşağıdan yukarı ağaç yükselir. Ağacın dallarına üç adet kuş tünemiştir. Ağacın aşağı iki dalında bulunan kuşlar birbirine doğru bakar, üçüncü en yukardaki kuş ise karşıya doğru bakmaktadır. Ağacın yukarısında ot kümeleri arasındaki tilki oturur vaziyettedir. Sayfanın alt kenarında ot kümeleri arasındaki domuz, ağaca doğru hareket hâlinedir. İç alanda ise ot kümeleri yukarı doğru dizilmiştir.

447a sayfası üst, dış ve iç kenarlarını ot kümeleri ve “S” helezon üzerinde hatâyî grubu motifleri çevrelemektedir. Sayfanın alt kenarında ise ot kümeleri arasında keçi ve ceylan vardır. Ceylan, başını arka tarafa çevirmiş kendisine doğru gelen keçiye bakmaktadır. Karşılıklı sayfalardaki halkâr tezhibi; sarı altınla sulu halkâr tekniğinde uygulanmış ve aynı renk altınla tahrirlenmiştir.

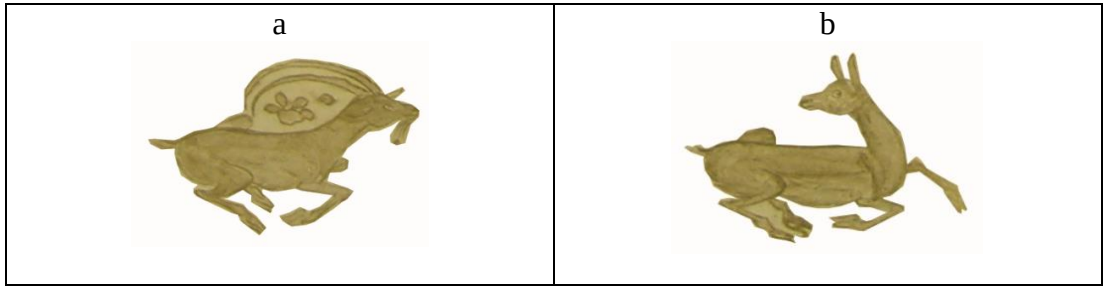


Çizim 132: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 446b-447a





Çizim 133: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 446b-447a





Fotoğraf 311: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 457b-458a

Varak Numarası 457b-458a

Halkâr Ebadi 457b: 87 mm, 87 mm, 74 mm, 18 mm

458a: 87 mm, 48 mm, 74 mm, 18 mm

Motif 457b: Ağaç, Ot Kütmesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan

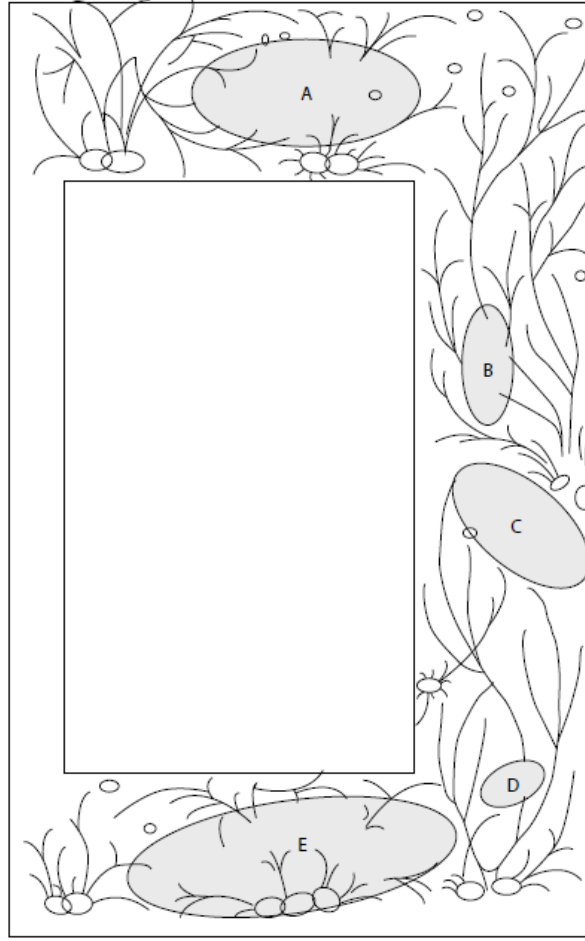
458a: Ağaç, Ot Kütmesi, Tabiat Kaynaklı Hayvan, Hayal Mahsulü Hayvan

Renk: Altın

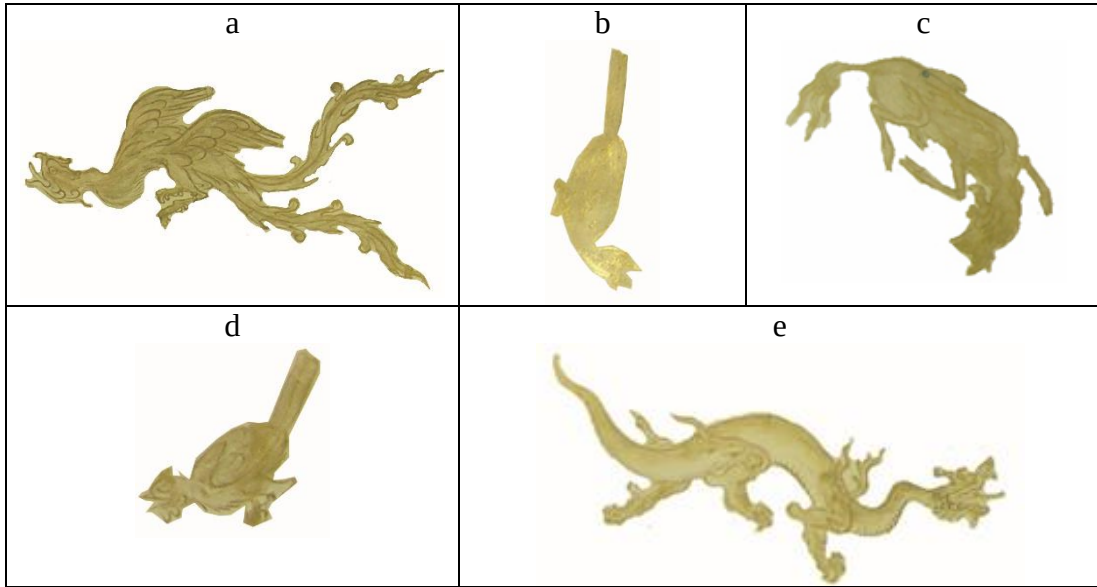
Sayfa Tasarımı: 457b sayfasında, yirmi beş satır metin bulunmaktadır. 458a sayfasında, yazılı alan ölçüsünün dışına taşmış minyatür yer alır. Minyatürlü alanda iki satırlık metin vardır. Her iki sayfanın yazı zeminlerine hatâyî grubu motifleriyle beyne's-sutûr tezhibi yapılmıştır. Sayfalara birbirinden farklı halkâr tezhibi uygulanmıştır.

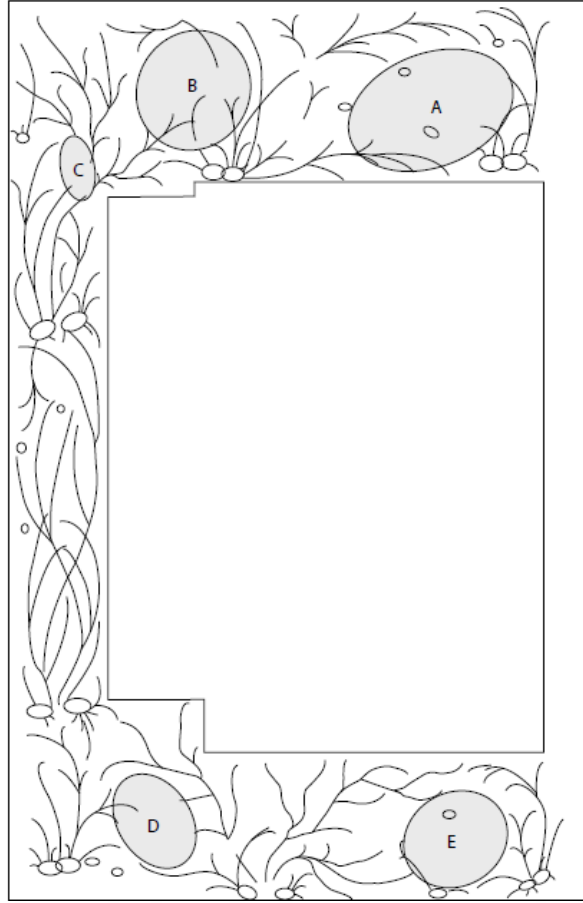
Tezhip Özellikleri: Karşılıklı sayfaların kenar bezemesinde serbest tabiat tasviri yapılmıştır. 457b sayfasında ot kümeleri arasında simurg, ağzı açık uçarken resmedilmiştir. Dış uzun kenarın aşağısında ağaç ve ağacın dalında kuş vardır. Kuşa doğru kilin ve ejderha saldırma pozisyonundadır. Kuş, ejderhaya doğru yönelmiş, savunma hamlesi yaptığı hissedilir. Yukardaki ağacın dalına tünemiş kuş ise kiline doğru yönelmiştir. İç kenarda ise ot kümeleri yukarı doğru dizilmiştir.

458a sayfası üst kenarda ot kümesi arasında aynı yöne uçar vaziyette simurg ve kuş vardır. Simurg başını arkaya çevirmiş kuş tarafına bakar, kuş ise başını aşağı tarafa çevirmiş ağacın dalına tünemiş kuşa bakmaktadır. Dış uzun kenarda ot kümesi ve ağaçlar yukarı doğru devam etmektedir. Alt kenarda ağacın iki tarafında ters yönde kilin ve tilki resmedilmiştir. Kilin başını arkaya çevirmiş hareket hâlinde. Tilki ise oturur vaziyette başını yukarı kaldırmıştır. İç kenarda ise ot kümeleri yukarı doğru dizilmiştir. Karşılıklı sayfalardaki halkâr tezhibi; sarı altınla sulu halkâr tekniğinde uygulanmış ve aynı renk altınla tahrirlenmiştir.

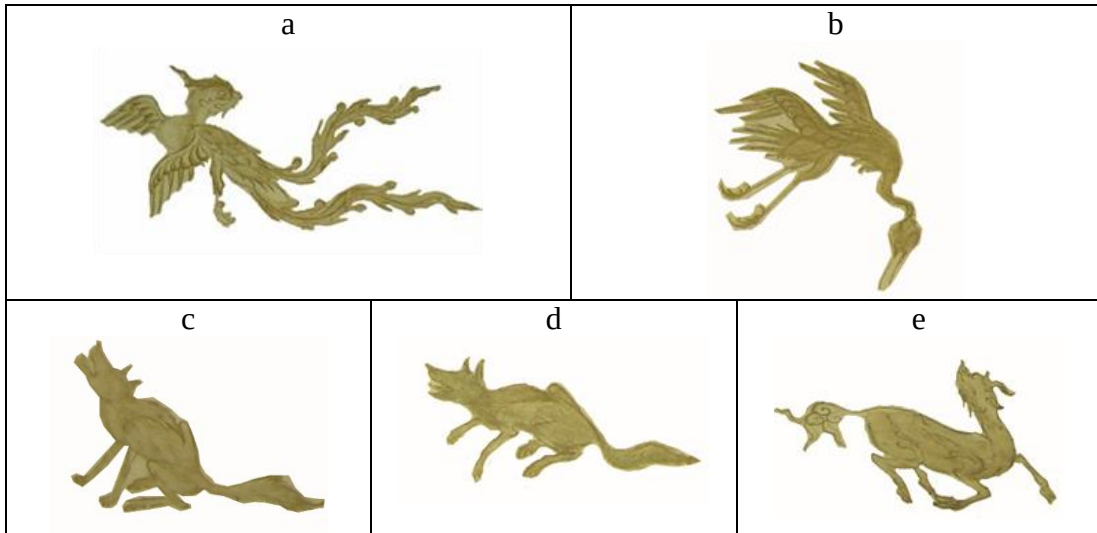


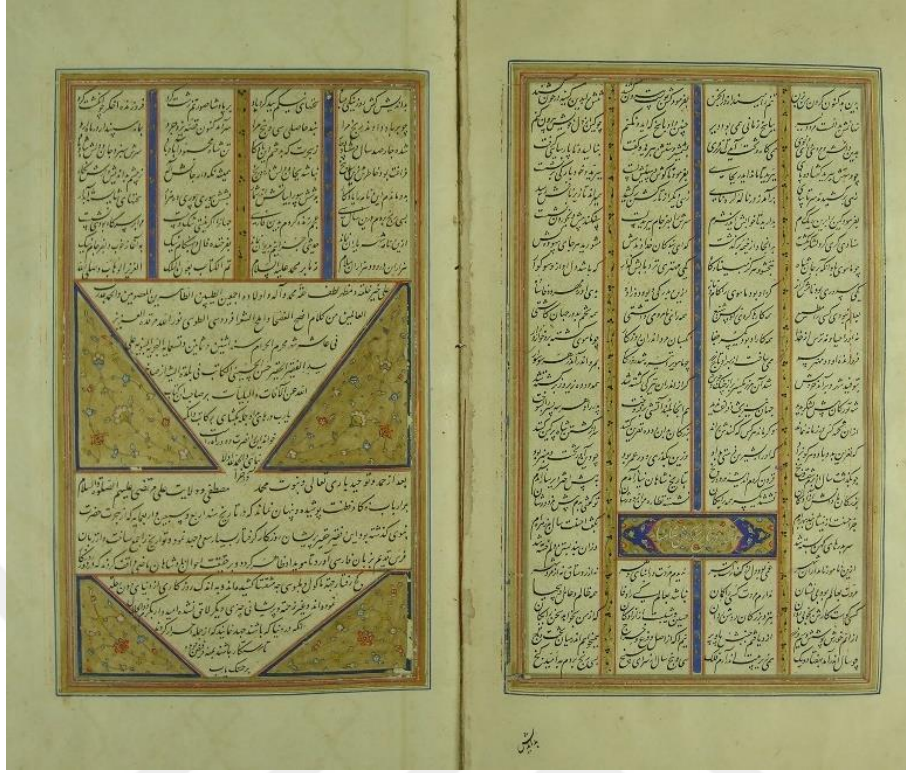
Çizim 134: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 457b





Çizim 135: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 458a





Fotoğraf 312: TSMK H.1497, Hâtime Tezhibi, 518a

Varak Numarası: 518a

518a-I Hâtime Tezhibi Ölçüsü: 150x84 mm

Motif: Hatâyî Grubu Motifleri

Renk: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Mavi

518a-II Hâtime Tezhibi Ölçüsü: 150x44 mm

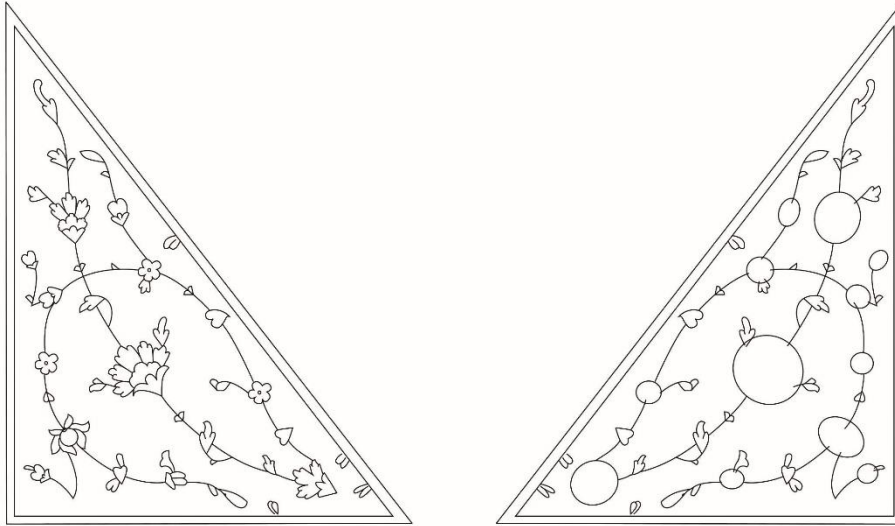
Motif: Hatâyî Grubu Motifleri

Renk: Beyaz, Sarı, Sülyen, Pembe, Mavi

Sayfa Tasarımı: Hâtime tezhibinin bulunduğu sayfanın başında dört sütun içerisine bölünerek yazılmış sekiz satır metin vardır. Devamında sülyen renk iplikle sınırlandırılmış dokuz ve beş satırlık metin daralır, köşelerde üçgen tezhipli alan ortaya çıkar.

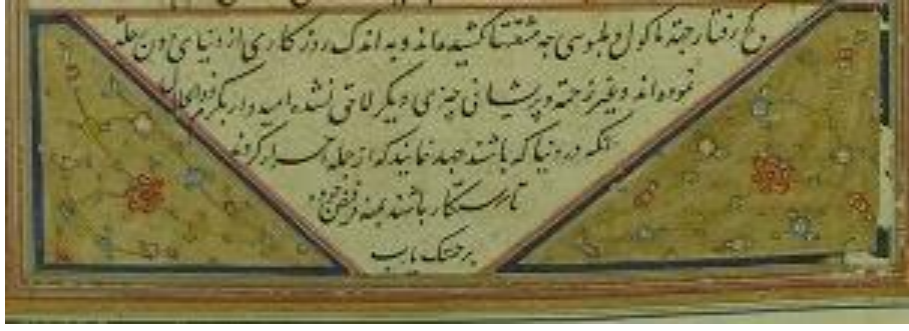


Fotoğraf 313: TSMK H.1497, Hâtîme Tezhibi, 518a

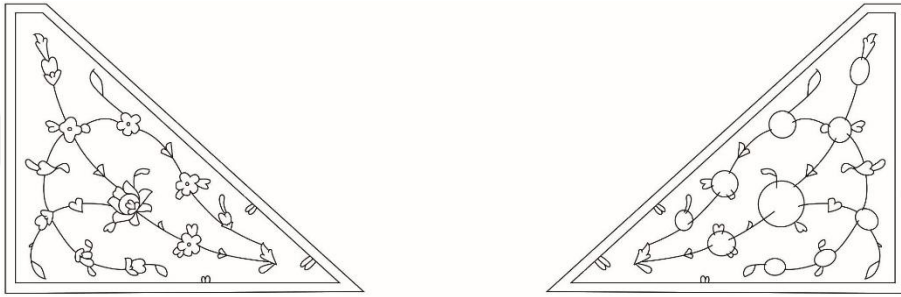


Çizim 136: TSMK H.1497, Hâtîme Tezhibi, 518a

518a-I Tezhip Özellikleri: Hâtîme tezhibi, lacivert renk iplikle sınırlandırılmıştır. Altın zemin üzerinde hatâyî grubu motifleri köşeden çıkış yaparak serbest devam eder. Tezhipli alanda altın dallar üzerinde hatâyî grubu motifleri; sarı, mavi, sülyen, pembe ve beyaz ile renklendirilmiştir.



Fotoğraf 314: TSMK H.1497, Hâtime Tezhibi, 518a



Çizim 137: TSMK H.1497, Hâtime Tezhibi, 518a

518a-II Tezhip Özellikleri: Hâtime tezhibi, lacivert renk iplikle sınırlandırılmıştır. Üstteki tezhipli alanla benzer özelliklere sahiptir. Altın zemin üzerinde hatâyî grubu motifleri köşeden çıkış yaparak serbest devam eder. Tezhipli alanda altın dallar üzerinde hatâyî grubu motifleri sarı, mavi, sülyen, pembe ve beyaz ile renklendirilmiştir.



Fotoğraf 315: TSMK H.1497, Pervaz Tezhibi, 518b-519a

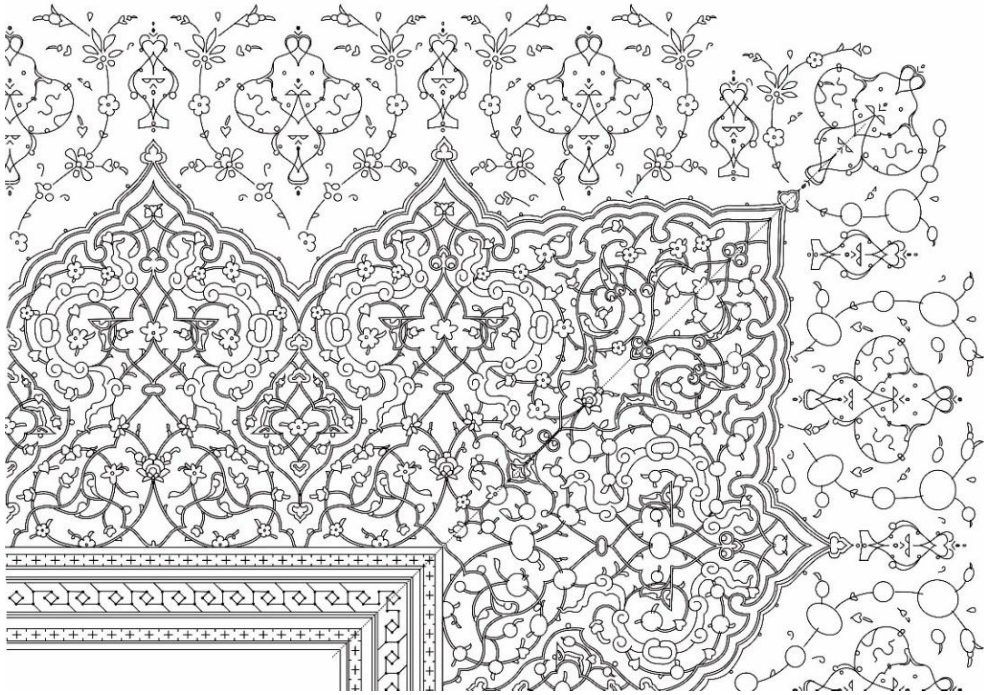
Varak Numarası	518b-519a
Tezhipli Alan Ebadı	420x255 mm
Minyatürlü Alan Ebadı	214x134 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 18 mm
Dış Pervaz Ebadı:	En: 78 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu.
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın, Sülyen, Yeşil, Beyaz, Siyah Bulut: Altın Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi
Tığ	Boy: 32 ve 20 mm

Sayfa Tasarımı: Karşılıklı sayfalarda minyatür ve pervaz tezhibi yer almaktadır.

Tezhip Özellikleri: Tezhip; iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



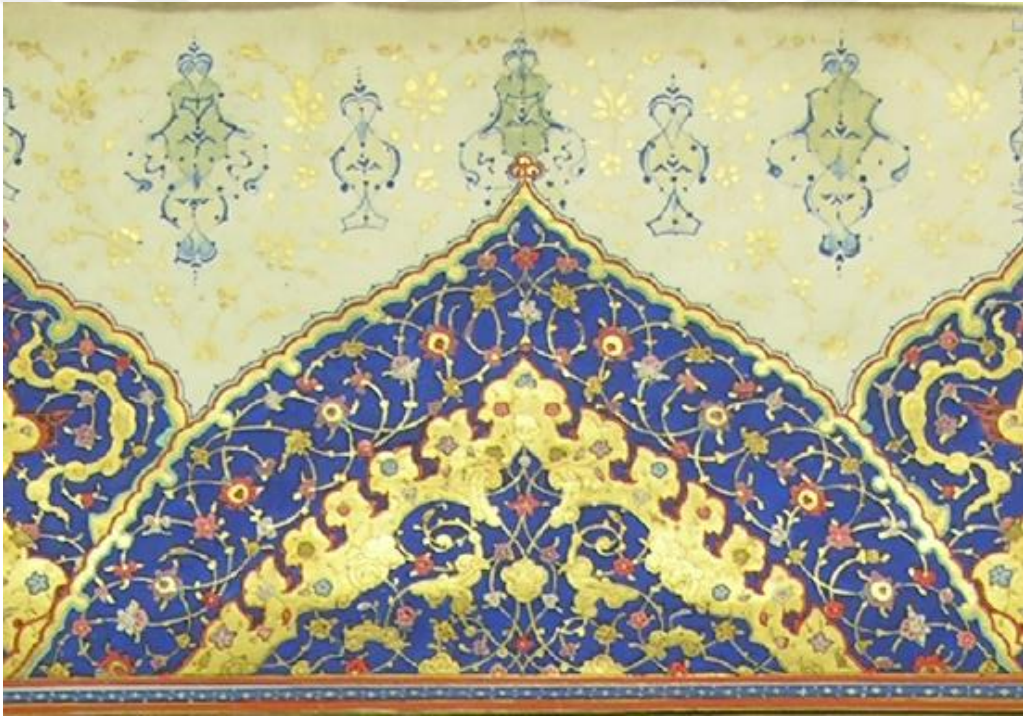
Fotoğraf 316: TSMK H.1497, İç ve Dış Pervaz Tezhibi, 518b-519a



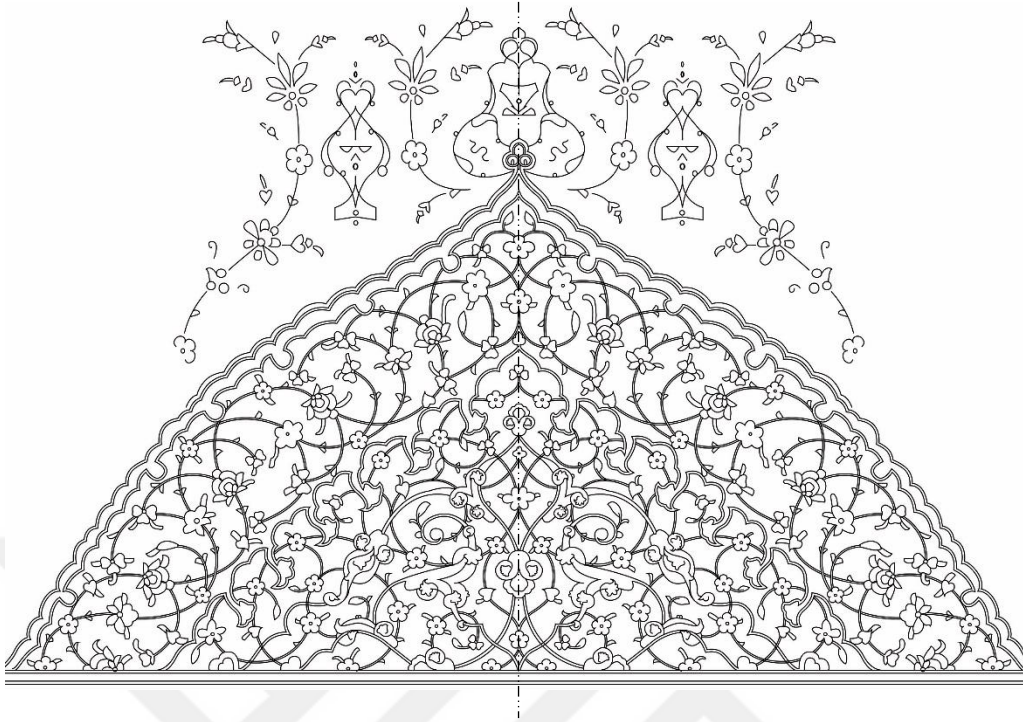
Çizim 138: TSMK H.1497, İç ve Dış Pervaz Tezhibi, 518b-519az

İç pervaz, altın iplik, sülyen renk iplik ve lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) süsleme ile tezyinatlıdır. Ayrıca altın zemin üzerinde, siyah renkle işlenmiş zencerek vardır. Anahtarlı zencireğin orta kare alanları münavebeli olarak mavi ve sülyen renktir.

Dış pervaz; enine simetrik dendanlı ve kubbeli olarak tasarlanmıştır. Simetri eksenlerinde münavebeli olarak sülyen renk hurde rûmî ve yeşil renk dendanlı iplik, sarı altın zeminli kapalı formlar oluşturur. Yeşil renk dendanlı iplik içerisindeki ½ simetrik beyaz renk hurde rûmînin içerisi lacivert renktir. Paftaların içinde ve dışında hatâyî grubu motifler vardır. Lacivert zeminde, bulut motifleri yer alır.



Fotoğraf 317: TSMK H.1497, Dış Pervaz Tezhibi Kubbe, 518b-519a



Çizim 139: TSMK H.1497, Dış Pervaz Tezhibi Kubbe, 518b-519a

Dış pervaz tezhibinin uzun kenarında $\frac{1}{2}$ simetrik kubbe yer alır. Sülyen renk iplik alanı; merkez yönünde altın, tığ yönünde lacivert zemine bölmektedir. Altın zemindeki sarılma rûmî motifinin içerisi lacivert renkle doldurulmuştur. İçerisinde sarılma rûmînin yanı sıra hatâyî grubu motifleri de yer almaktadır. Lacivert zeminde, çift iplik hatâyî grubu tasarım vardır.

Rûmî motifleri altın, sülyen ve beyaz renktir. Hurde rûmî motiflerinin zemini siyah renktir. Bulut motifleri, altındır. Hatâyî grubu motifleri altın dallar üzerinde beyaz, sarı, mavi, sülyen ve eflatun ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan yeşil renk iplik, altın cedvel, sülyen renk iplik ve lacivert renkte çekilen kuzu ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerinde lacivert renk nokta vardır.

Tığ, $\frac{1}{2}$ simetrik rûmî motifleriyle oluşturulmuştur. 32 mm uzunluğundaki ayırma rûmî motiflerinin zemini yeşil renkle doldurulmuştur. Tezhipli sayfada 33

adet tığ bulunmaktadır. Tığların arasına, altın hatâyî grubu motifler negatif tekniğinde uygulanmıştır.



Değerlendirme

Şahname-i Firdevsi nüshasının baş kısmında *Baysungur Önsözü*³⁸³ (mukaddime metni) vardır. Mukaddime metni, cedvelli alan içerisinde düz yazılıdır. Metin; yeşil iplik, sülyen iplik, mavi iplik; altın cedvel; kahverengi ve lacivert renk kuzu ile çerçevelenmiştir. Destanların yazılı olduğu metin dört sütun içerisine yazılarak hazırlanmıştır. Bellibir düzen olmaksızın iç iki sütun içerisinde arabaşlık tezhibi, dört sütun içerisinde mâil yazılı alanlarda üçgen tezhipli alanlar vardır. Minyatürlerin bulunduğu karşılıklı sayfaların yazı zemini beynes-sutûr tezhiplidir. Ayrıca minyatür ve metni, halkâr tezyinat çevrelemektedir.

Yazmada herhangi bir mühür bulunmamaktadır. 1a sayfasında *Has oda hazinesinden gelen* not yazılıdır. Eser, 982/1574 tarihinde Şiraz'da istinsah edilmiştir.

Takdim sayfası dış pervaz tezhibi ve serlevha tezhibi, düz olarak sınırlandırılmıştır. Her iki tezhipli alanın uzun ve kısa kenar ekseninde kubbeli alan mevcuttur. 518b-519a sayfası dış pervaz tezhibi ise dendanla sınırlandırılmış, sadece uzun kenar ekseninde kubbeli alan vardır. Unvan tezhibi üst alan ise kubbelidir.

Pafta zeminleri altın ve lacivert ile dengelenmiştir. Unvan tezhibi başlık zemini mavi renktir. Tezhipli alanlarda sade rûmî motifinin yanı sıra 1b-2a sayfası hariç sarılma rûmî motifi de kullanılmıştır. Hurde rûmî ise sadece 518b-519a sayfasında görülür. Unvan tezhibi dışındaki tezhipli sayfalarda bulut motifi vardır. Hatâyî grubu motifleri klasik kullanımının yanı sıra iri taç yapraklı olarak da kullanılmıştır.

Tezhipli alanlarda rûmî motifi altın, beyaz, sülyen, yeşil renk; bulut motifi ise beyaz, sarı, eflatun, mavi ve yeşil ile renklendirilmiştir. Hurde rûmî motiflerinin zemini siyah renkle doldurulmuştur. Klasik hatâyî grubu motifleri beyaz, sarı, sülyen, eflatun ve mavi renkleriyle degradeli; iri taç yapraklı hatâyî grubu motifleri ise yeşil dal üzerinde sarı, eflatun ve mavi renklerle tarama tekniğinde boyanmıştır.

³⁸³ Zeren Tanındı, "Sultanlar, Şairler ve İmgeler: Şehnâme-i Firdevsi'nin Mukaddimesinin Resimleri" *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Bursa 2008, S.15, s.269-270.

Hatâyî grubu helezonu, unvan tezhibinde bahar dalı motifiyle nihayetlenmiştir. Bu şekilde kullanım katalog bölümünde incelenen Ruzbihan imzalı eserde de (H.1500) vardır. Hatâyî grubu motiflerinin bahar dalı ile nihayetlenmesi Şiraz tezhiplerinin özelliği olduğu tahmin edilmektedir.



Fotoğraf 318: TSMK H.1479, 982/1574, 14b.



Fotoğraf 319: H.1500, 213b.



Fotoğraf 320: H.750, 979/1571-72, 129b-130a.



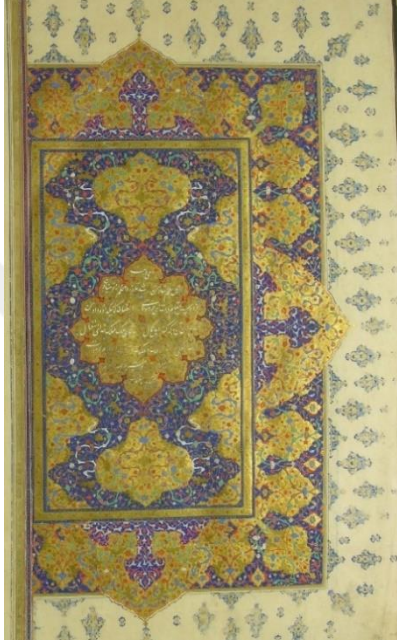
Fotoğraf 321: TSMK K. 103, 4b

İç pervaz, takdim tezhibinde (+),(-) süsleme; serlevha ve 518b-519a sayfası tezhibinde ise (+),(-) süslemenin yanı sıra zencerek ile çevrelenmiştir. Unvan tezhibinde “S” helezon hatâyî grubu motifi bulunur. Tığ; takdim tezhibinde sade üslupta; diğer tezhipli sayfalarda ise $\frac{1}{2}$ simetrik ve $\frac{1}{4}$ simetriğin yarısı rûmî motifleriyle oluşturulmuştur. Lacivert renktir. Unvan ve son sayfa dış pervaz tezhibinde tığların arası altın hatâyî grubu motifleriyle bezelidir.

Şahnâme-i Firdevsî nüshasının içerisinde karşılıklı yirmi bir adet halkâr tezhibi bulunur. Altın ile sulu halkâr tekniğinde uygulanmıştır. Halkâr içerisinde, hatâyî grubu

motiflerinin yanı sıra ağaç, ot kümesi ve hayvan motifleri bulunur. Hayvan motifleri tabiat kaynaklı üsluplaştırılmış hayvan motifleri ve hayal mahsulü efsanevi hayvan motifleri çeşitli kullanılmıştır.

Tezhipli alanlardaki bezerlikler aşağıda gösterilmektedir.



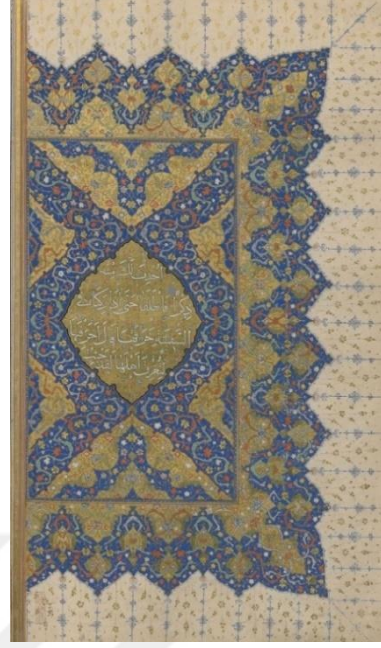
Fotoğraf 322: TSMK H.1479, 982/1574, 2b.



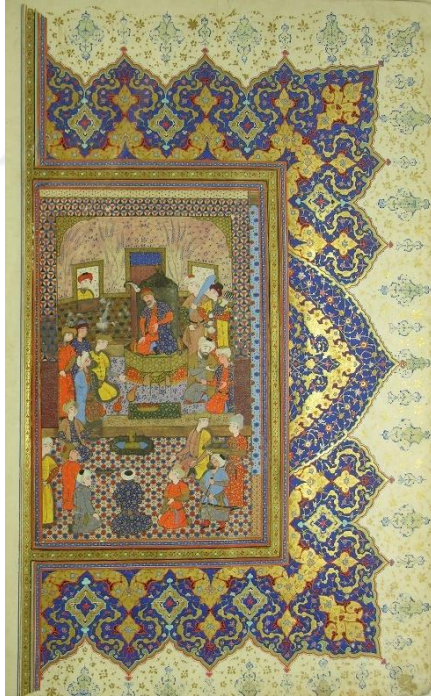
Fotoğraf 323: TSMK H.750, 1571-72, 1b-2a.



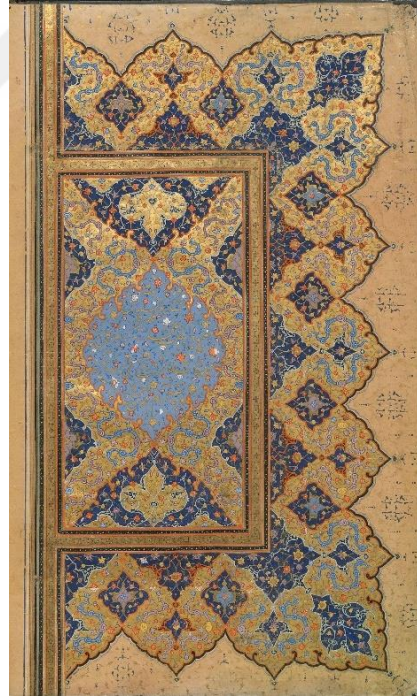
Fotoğraf 324: TSMK EH. 48, 1572-86, 3b-4a³⁸⁴.



Fotoğraf 325: TIEM 378, 2b-3a.

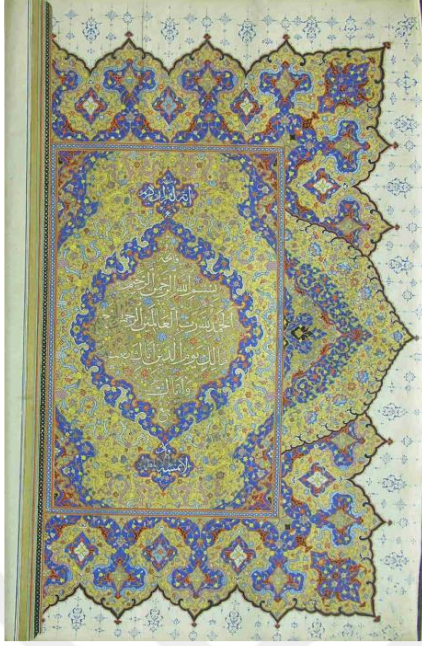


Fotoğraf 326: TSMK H.1497, 982/1574, 518b-519a

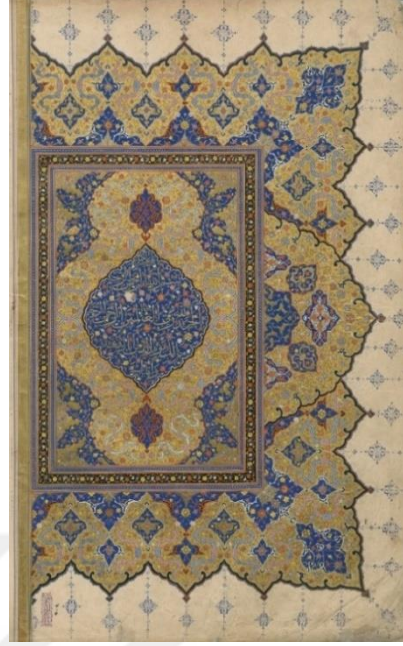


Fotoğraf 327: TSMK H.741, 1b-2a.

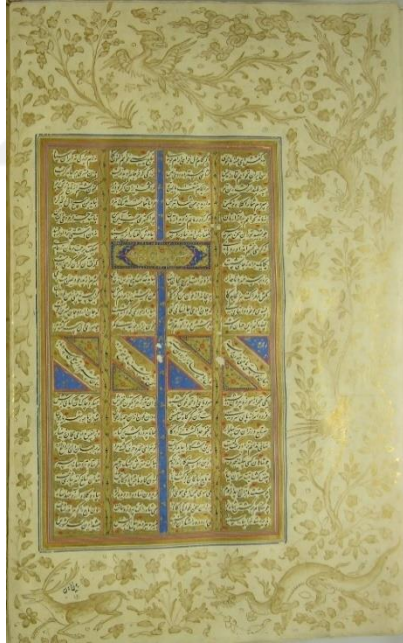
³⁸⁴ Rıdvan Ak, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi 48 numaralı Mushafın Bezeme Özellikleri*, MÜ Güzel Sanatlar Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ss.60-61.



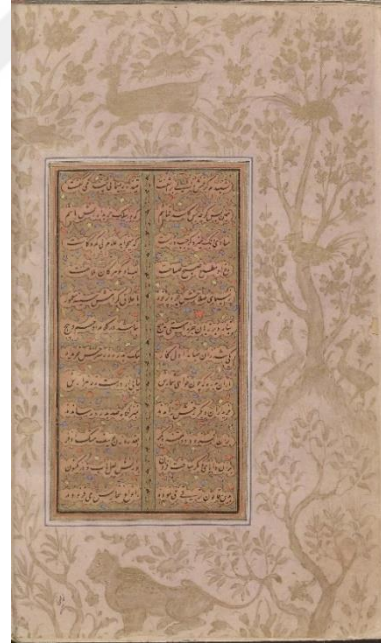
Fotoğraf 328: SYEK Sultan Ahmed 14, 2b³⁸⁵



Fotoğraf 329: TIEM 197, 2b-3a.

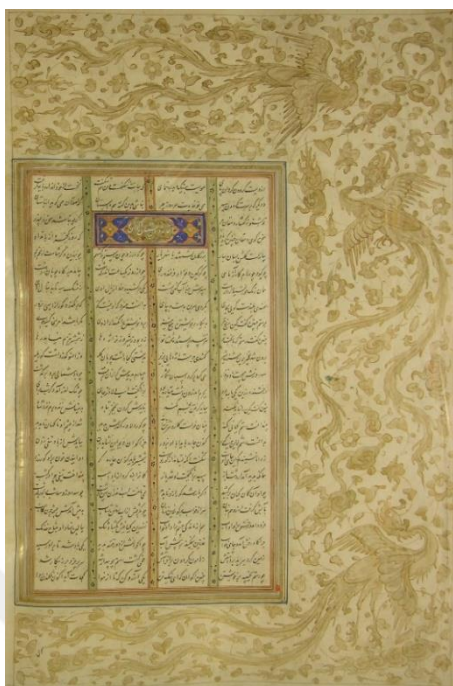


Fotoğraf 330: TSMK H.1497, 982/1574, 30b

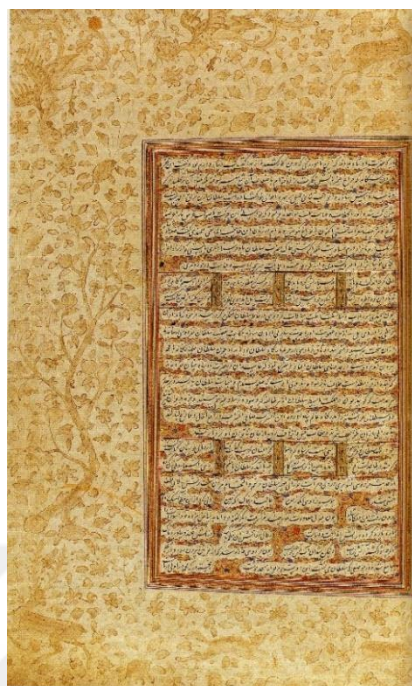


Fotoğraf 40: TSMK H.812, 975/1567-68, 75b

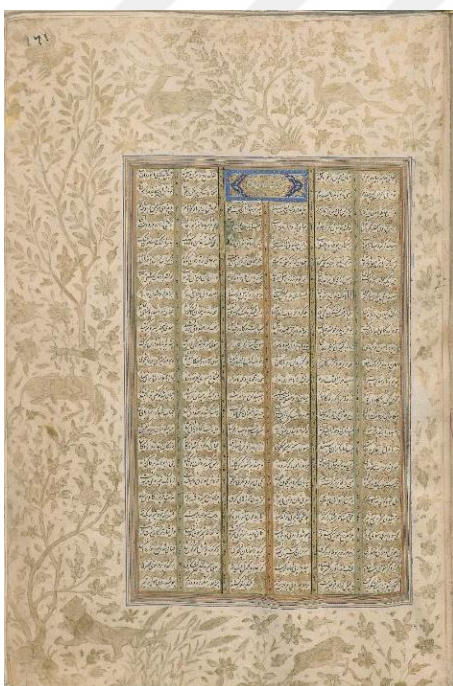
³⁸⁵ Gül Güney, "Safevi-Şiraz Dönem Özelliği Gösteren Bazı Kur'ân-ı Kerîm Nüshalarının Serlevha Tezhipleri", s.146.



Fotoğraf 331: TSMK H.1475, 190b.



Fotoğraf 332: TSMK H.1476, 1000/1591-92, 11a.

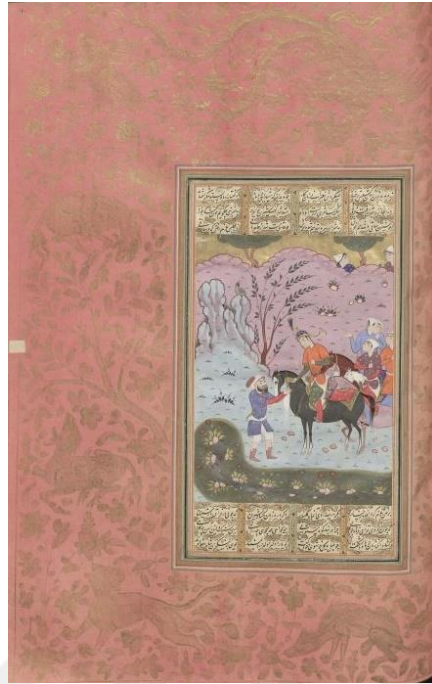


Fotoğraf 333: Tiem 1983, 161a.



Fotoğraf 334: Metropolitan Museum 57.51.39, 40b³⁸⁶

³⁸⁶https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451421?searchField=All&sortBy=Relevance&where=Shiraz&ft=*&offset=20&pp=20&pos=30



Fotoğraf 335: TSMK H.749, 999-1000/1591, 70a.

KATALOG 11

Envanter Numarası: Hazine 751³⁸⁷

Eser Adı: Heft Evreng

İstinsah Tarihi: -

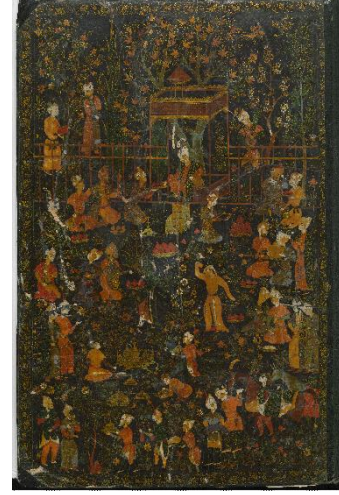
İstinsah Yeri: -

Müellifi: Abdurrahman-ı Câmî

Hattatı: Hidayetullah el-kâtib eş-Şirazî

Yazı Çeşidi: Ta'lik

Müzehhibi: -



Eser Ebadı

Cild: 372x240mm

Sayfa: 372x240 mm

Yazı Sahası: 128x208 mm

Sırt: 55 mm

Sayfa Sayısı: 364

Satır Sayısı: 12, 12, 28

Malzeme Özellikleri

Kâğıt: Nohudî renkte, âharlı **Mürekkep:** İs, üstübeç

Mühür ve Temellük Kaydı

Eserin 5a sayfasında III. Ahmed'in tuğralı mührü yer almaktadır.



Şah Ahmed bin Mehmed han
el-muzaffer dâimâ

Cild Kapağı Özellikleri: Koyu kahverengi lake cilttir. Ön, arka ve mıklep bölümleri pervaz ve iç bölümden oluşmaktadır. Pervaz, negatif tekniğinde uygulanmış altın hatâyî grubu motifleriyle müzeyyendir. İç alanlarda ise çokça figürlerin yer aldığı açık alandaki bir saray eğlencesi betimlenmiştir. Sertap kısmında negatif tekniği ile uygulanmış altın çift iplik hatâyî grubu motifleri vardır.

Tezhipli Sayfalar: 1b-2a, 2b-3a, 3b-4a, 6b-7a, 83b, 141b, 363b-364a.

³⁸⁷ Fehmi Ethem Karatay, *Farsça Yazmalar Kataloğu*, No.461; Lale Uluç, "Selling to the Court: Late Sixteenth Century Manuscript Production in Shiraz", *Muqarnas*, Vol.17 (2000), pp.73-97; Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurları XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.213,244; Lale Uluç, "Şiraz El Yazmalarında Kent Yaşamı", *Sanatta Etkileşim*, ss.254-,290; Lale Uluç, "Zülcadirli Şiraz Valilerinin Son Döneminden Resimli Bir Yusuf ve Züleyha Nüshası", *Nurhan Atasoy'a Armağan*, İstanbul 2014, s.386-421.



Fotoğraf 336: TSMK H.751, Pervaz Tezhibi, 1b-2a

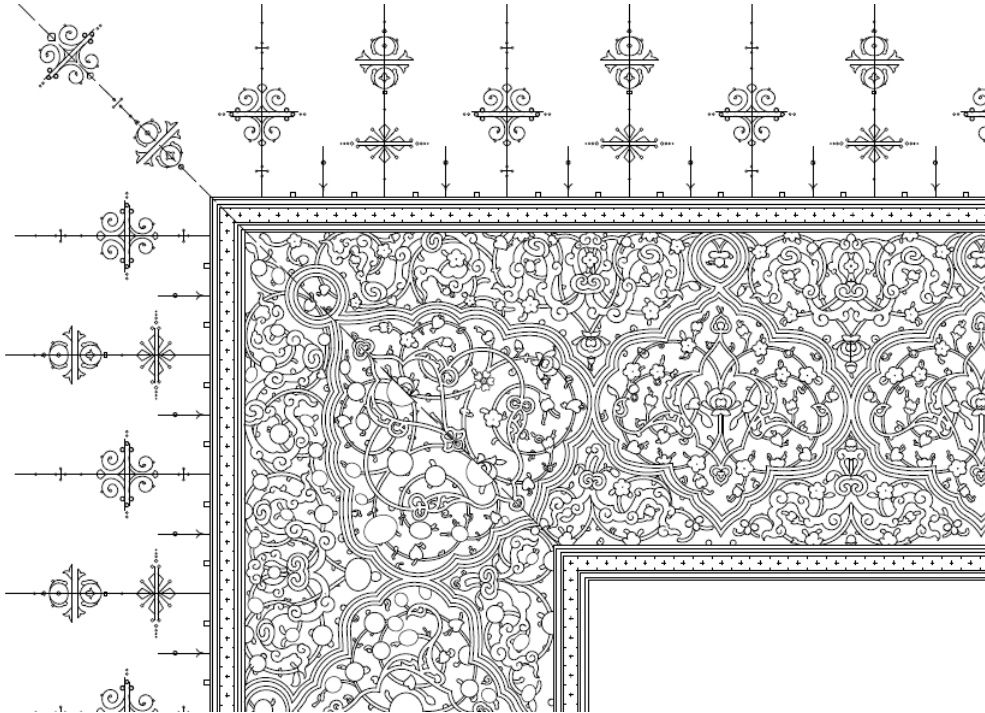
Varak Numarası	1b-2a
Tezhipli Alan Ebadı	362x216 mm
Minyatürlü Alan Ebadı	118x204 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 5,5 mm
Dış Pervaz Ebadı:	En: 52 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Sülyen, Yeşil, Siyah Bulut: Altın Hatâyî: Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi
Tığ	Boy: 30 ve 40 mm

Sayfa Tasarımı: Karşılıklı sayfalarda minyatür ve pervaz tezhibi yer almaktadır.

Tezhip Özellikleri: Tezhip; iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 337: TSMK H.751, İç ve Dış Pervaz, 1b-2a



Çizim 140: TSMK H.751, İç ve Dış Pervaz, 1b-2a

İç pervaz, 5,5 mm enindedir. Minyatürlü alandan dış pervaza altın iplik, sülyen renk iplik ve lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) süsleme ile geçilmektedir.

Dış pervaz, enine simetrlili düz bir tasarıma sahiptir. Kapalı alanlar, simetri eksenleri üzerinde bulunan sülyen, siyah ve beyaz renk dendanlı ipliklerle sınırlandırılmıştır. Bu altın zeminli alanların içerisinde ½ simetrik hurde rûmî ve hatâyî grubu motifleri vardır Hurde rûmî motifi, yeşil ve sülyen renk olup münavebeli olarak sıralanmaktadır. Hurde rûmî zeminleri, siyahtır. Paftaların dışındaki lacivert zeminde, ½ simetrik bulut ve hatâyî grubu kompozisyon yer alır.

Dış pervaz tezhibinde, bulut motifleri sarı ve yeşil altın; rûmî motifleri yeşil ve sülyen renktir. Hurde rûmî zeminleri siyahtır. Hatâyî grubu motifleri ise sarı, mavi, sülyen ve eflatun ile renklendirilmiştir. Hatâyî grubu motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Dış pervaz tezhibi; altın iplik, sülyen renk iplik, lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) ince süsleme ve lacivert renk kuzu ile düz olarak sınırlandırılmıştır. Kuzu üzerinde belli aralıklarla lacivert renk noktalar vardır.

Tığ, rûmî motifi ve sade üslupla tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır.

Tezhiplisayfada 39 adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 338: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi, 2b-3a

Varak Numarası	2b-3a
Tezhipli Alan Ebadi	360x218 mm
İç Alan Ebadi	98x184 mm
İç Pervaz Ebadi	En: 16 mm
Dış Pervaz Ebadi:	En: 58 ve 74 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Sarı Altın, Yeşil Altın, Lacivert
Motif:	Rûmî: Sarı Altın, Yeşil Altın, Sülyen Bulut: Sarı Altın, Yeşil Altın, Sarı, Eflatun, Yeşil Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi, yeşil
Tığ	Boy: 36, 28 ve 16 mm

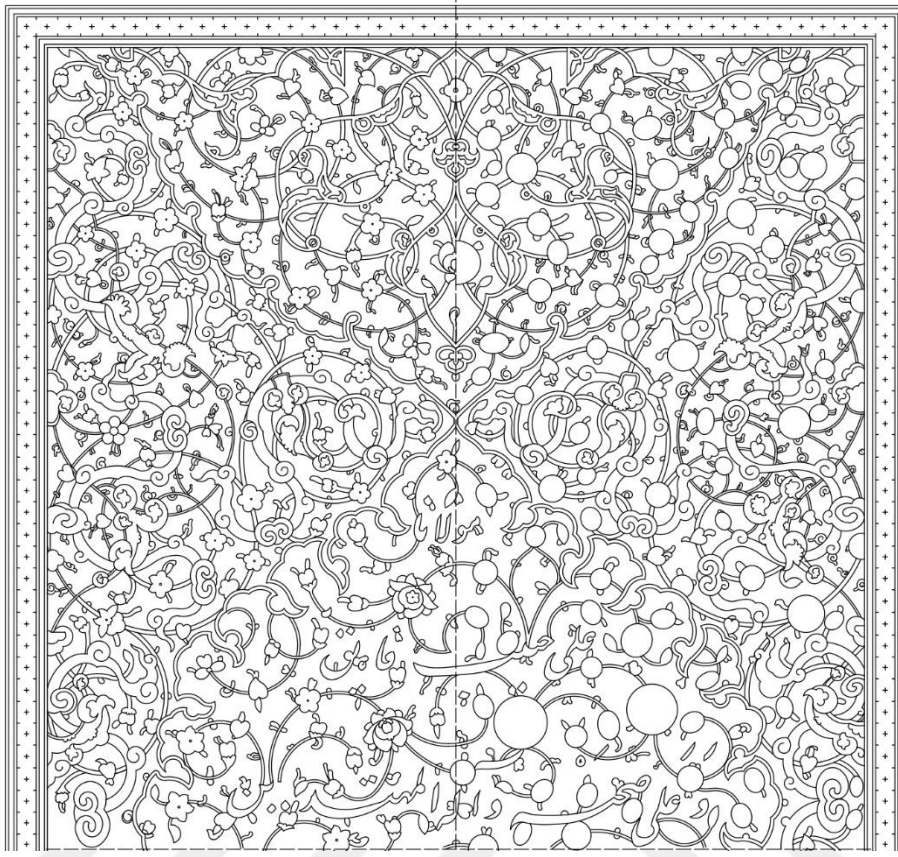
Sayfa Tasarımı: Karşılıklı sayfalarda serlevha tezhibi vardır.

Tezhip Özellikleri: Serlevha tezhibi; iç alan, iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.

İç alan, $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanmıştır. Alanın merkezinde sülyen renk ipliklerle sınırlandırılmış beyzi alan içerisinde ta'lik hatlı metin yer almaktadır. Metin, sarı altın zemin üzerine üstübeç mürekkebiyle yazılmıştır. Yazı zemini, serbest helezon hatâyî grubu motifleriyle bezenmiştir. Beyzi alan devamındaki sülyen renk dendanlı iplik, sarı altın zeminli kapalı alan oluşturur. Bu alanda $\frac{1}{2}$ simetrik hurde rûmî ve hatâyî grubu motifleri vardır. Hurde rûmî motifleri lacivert zeminli alanlar oluşturur. Sülyen renk ipliklerin dışı; sarılma rûmî, bulut ve hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Zemin, yeşil altın ve lacivert renktir.



Fotoğraf 339: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi İç Alan, 2b-3a



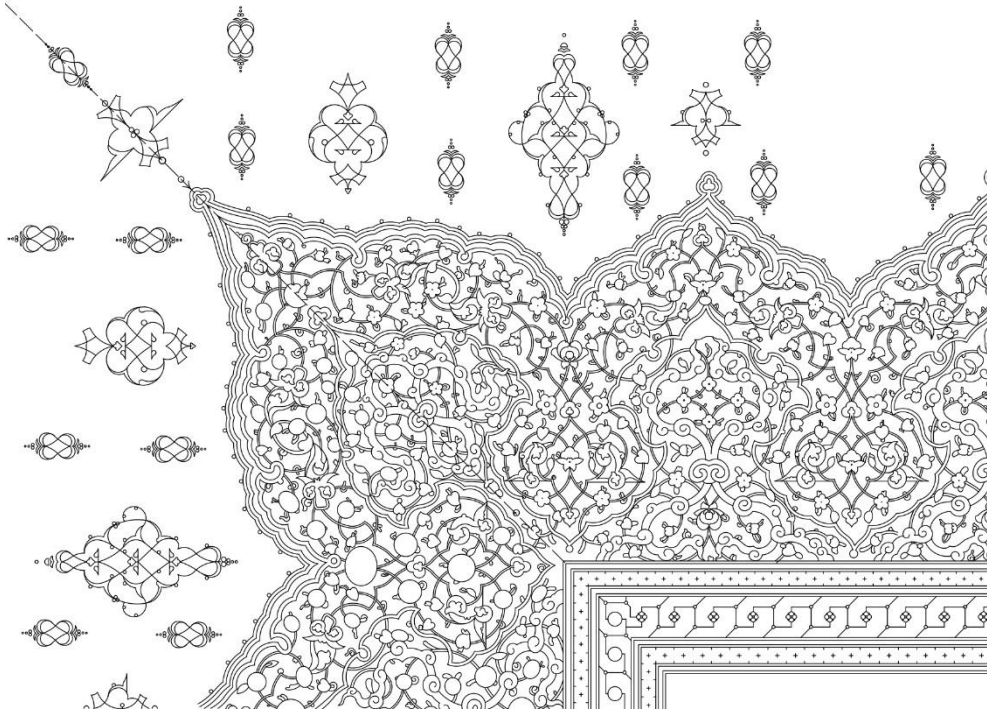
Çizim 141: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi İç Alan, 2b-3a

İç alanda bulut motifleri sarı, eflatun ve mavi renktir. Sarılma rûmî motifleri altın; hurde rûmî motifleri siyah zemin üzerinde sülyen renk ile boyalıdır. Hatâyî grubu motifleri ise altın dallar üzerinde beyaz, sarı, sülyen, eflatun ve mavi ile renklendirilmiştir.

İç pervaz, altın ve sülyen renk ipliklerle çevrili lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) ince süsleme ve altın zemin üzerine is mürekkepli zencerek ile çevrilidir. Zencereklerin orta alanı yeşil ve kırmızı ile renklendirilmiştir.

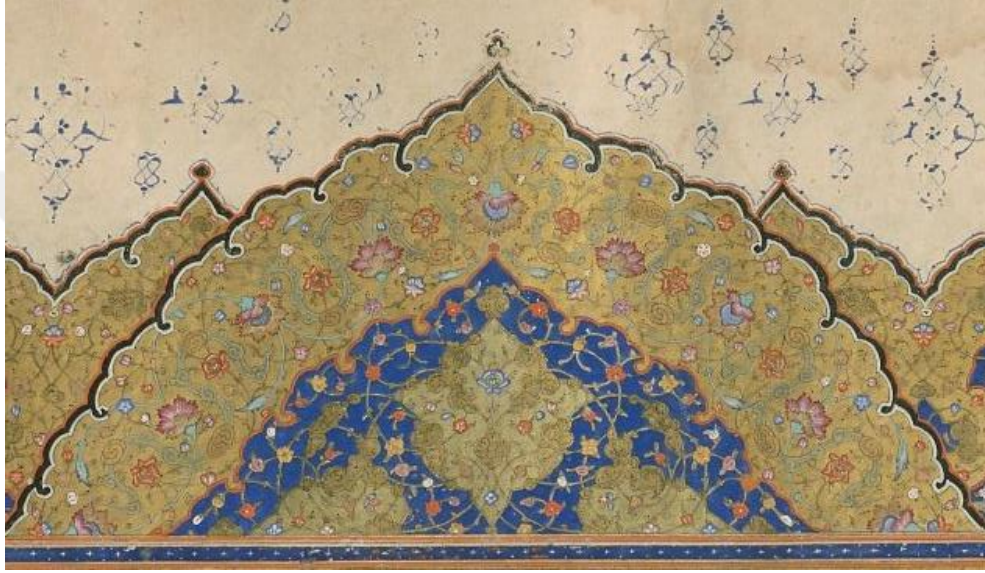


Fotoğraf 340: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 2b-3a

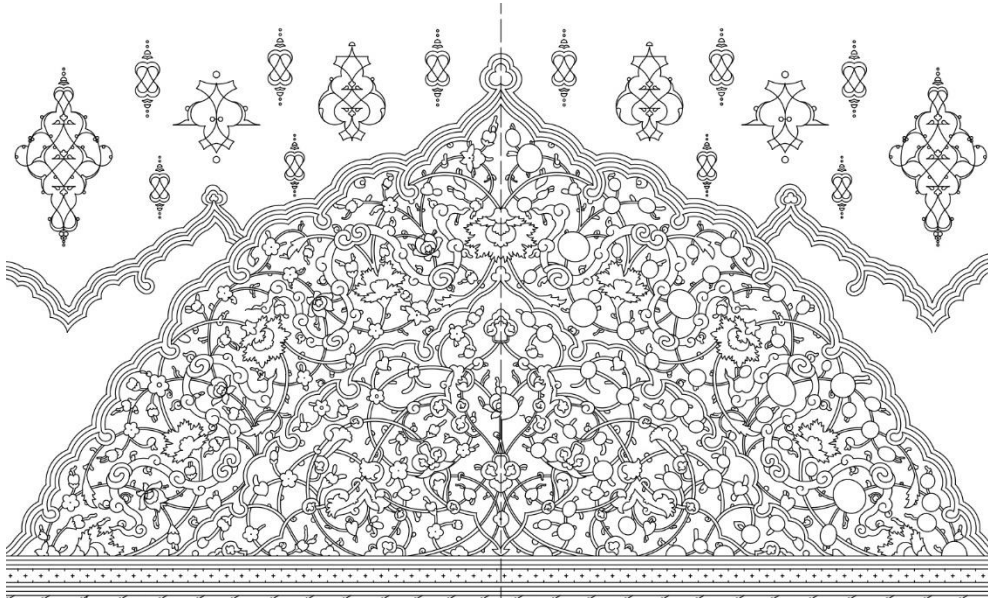


Çizim 142: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 2b-3a

Dış pervaz, enine simetrlili dendanlı ve uzun kenar ekseninde kubbeli bir tasarıma sahiptir. Enine simetrlili alanda, sülyen renk dendanlı iplik alanı, merkez ve tığ yönünde paftalara ayırmıştır. Lacivert zeminde, ½ simetrik bulut ve hatâyî grubu motifler yer almaktadır. ½ simetrik bulut motifi yeşil altın zemin oluşturur. Tığ yönündeki sarı altın zemin içerisinde ise sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifleri bulunmaktadır.



Fotoğraf 341: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 2b-3a



Çizim 143: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 2b-3a

Sayfanın uzun kenar ekseninde ½ simetrik kubbe alanı yer alır. Sülyen renk dendanlı iplik; alanı merkez yönünde lacivert, tığ yönünde sarı altın zeminli paftaya bölmektedir. Lacivert alan içerisinde, sarılma rûmî ve hatâyî grubu motifler bulunmaktadır. Altın sarılma rûmî motifleri, yeşil altın zeminli kapalı form oluşturur. Sarı altın zemin içerisinde ise bulut motifi ile çift iplik hatâyî grubu kompozisyon yer alır. Yeşil dallar üzerindeki hatâyî motifleri iri taç yapraklıdır.

Dış pervaz tezhibinde, bulut motifleri yeşil ve sarı altınla boyanmıştır. Rûmî motifleri sarı altın; hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, eflatun, yeşil ve mavi ile renklendirilmiştir. Sarılma rûmî motiflerinin bazı kısımlarına hafif sülyen renk girilmiştir. Altın dallar üzerindeki hatâyî grubu motifleri degradeli boyanmışken, yeşil dallar üzerindeki hatâyî grubu motifleri tarama tekniği ile renklendirilmiştir.

Tezhipli alan; beyaz, siyah, sülyen renk iplik ve lacivert renkte çekilen kuzu ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerinde lacivert renk nokta bulunmaktadır.

Tığ, ½ simetrik sade ayırma rûmî motifiyle tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Tezhipli sayfada 61 adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 342: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi, 3b-4a

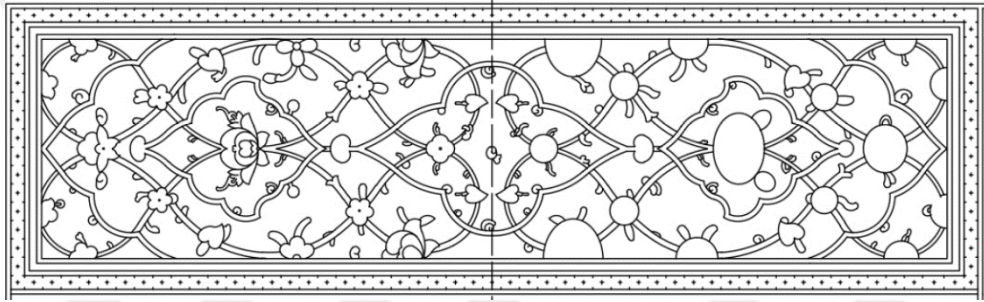
Varak Numarası	3b-4a
Tezhipli Alan Ebadı	346x206 mm
Başlık Ebadı	20x84 mm
İçpervaz Ebadı	En: 5 mm
Dışpervaz Ebadı	En: 58 mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Sülyen
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi
Tığ	Boy: 14 ve 12 mm

Sayfa Tasarımı: Mesnevi metinleri, her biri bir sütun içerisinde üç sütunda yer alır. 3b sayfasında iki sütunu kaplayan başlık tezhibi vardır. Dış iki sütunda ara başlık ve köşelik tezhipleri yer alır. 4a sayfasında en dış sütunda köşelik tezhipleri bulunur. Her iki sayfanın da yazı zeminleri beyne's-sutûr tezhibi ile bezelidir. Sütun içleri de tezyinatlıdır.

Tezhip Özellikleri: Tezhipli alan; başlık, iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 343: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Başlık, 3b-4a



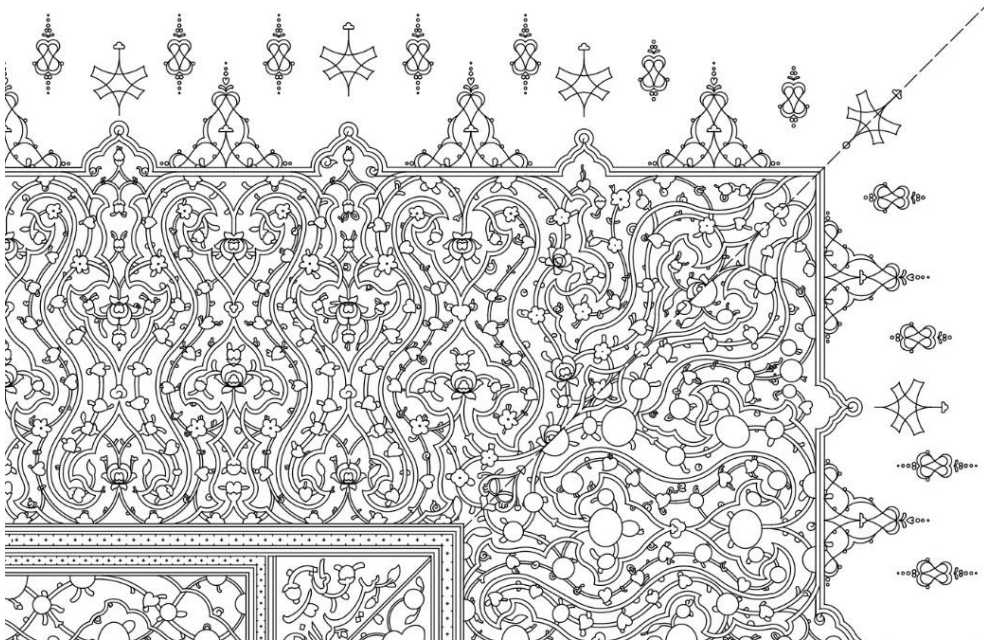
Çizim 144: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Başlık, 3b-4a

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Sülyen renk dendanlı iplikler, kapalı alanlar oluşturmuştur. Altın ve lacivert zeminli alanlar hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Altın sarı ve yeşil olarak iki tonda kullanılmıştır.

İç pervaz; altın iplik, sülyen renk iplik ve lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) süsleme ile çevrelenmektedir.



Fotoğraf 344: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 3b-4a



Çizim 145: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 3b-4a

Dış pervaz, enine simetrlili düz ve dendanlı bir tasarıma sahiptir. Kapalı alanlar, sülyen renk ipliklerle işlemeli rûmî formunda tasarlanmıştır. Paftalar altın ve lacivert zemin rengine boyanmış; altın, sarı ve yeşil olarak kullanılmıştır. Paftaların içerisinde hatâyî grubu motifler yer alır.

Dış pervaz tezhibinde, altın dallar üzerindeki hatâyî grubu motifleri beyaz, sarı, sülyen, eflatun ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan, sülyen renk iplik ve lacivert renkte çekilen kuzu ile düz ve dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerinde lacivert renk nokta vardır.

Tığ, ½ simetrik rûmî motifiyle tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Tezhipli sayfada 77 adet tığ bulunmaktadır.





Fotoğraf 345: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi, 6b-7a

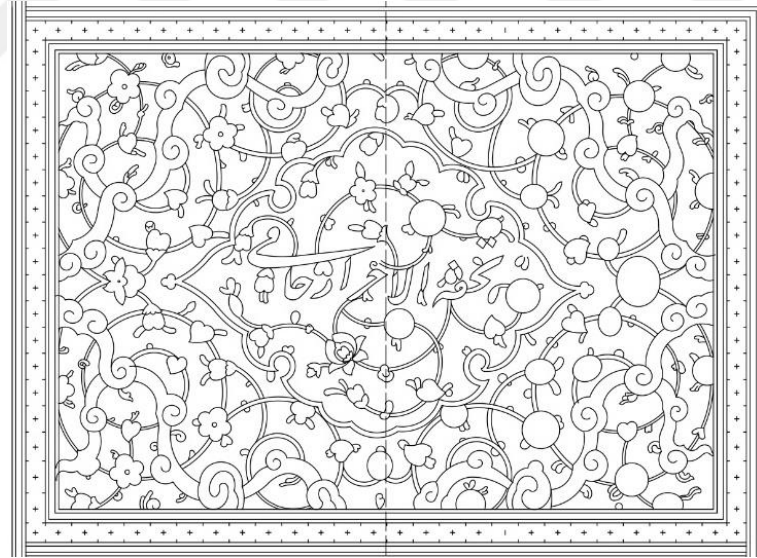
Varak Numarası	6b-7a
Tezhipli Alan Ebadı	342x208 mm
Başlık Ebadı	58x40 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 5 mm
Dış Pervaz Ebadı	En: 54 ve 66 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Sülyen, Beyaz, Siyah
	Bulut: Eflatun, Mavi
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi
Tığ	Boy: 12, 20, 24 ve 28 mm

Sayfa Tasarımı: 6b sayfasında iç sütunda başlık tezhibi vardır. Dış iki sütunda koltuk ve köşelik tezhipleri yer alır. 7a sayfasında köşelik tezhipleri bulunur. Her iki sayfanın da yazı zeminleri beyne's-sutûr tezhibi ile bezelidir. Sütun içleri de tezyinatlıdır.

Tezhip Özellikleri: Tezhipli alan; başlık, iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 346: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Başlık, 6b-7a



Çizim 146: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Başlık, 6b-7a

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, ta'lik hat ile üstübeç mürekkebli *Tuhfetü 'l-Ahrâr-i Câmi*³⁸⁸ başlığı yer alır. Yazı zemininde, serbest hatâyî kompozisyon vardır. Zemin rengi yeşil altındır.

³⁸⁸ Câmi'nin İyilere Armağanı.

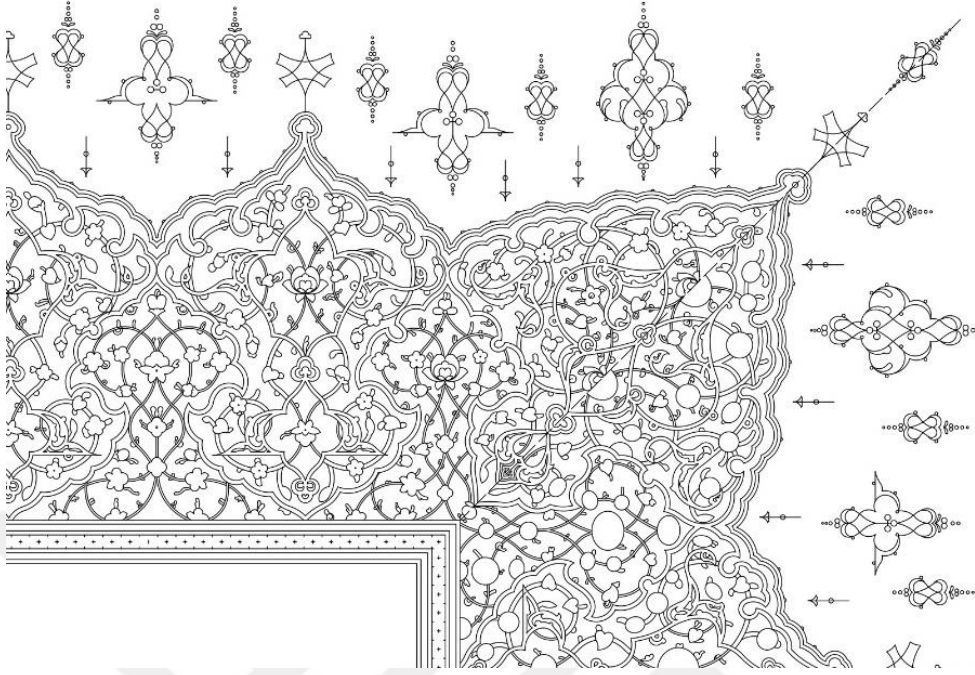
Sülyen renk dendanlı iplikler yazılı alanı sınırlar. Yazılı alanın dışında, eflatun ve yeşil renk bulut motifleri kapalı alan oluşturur. Sarı altın ve lacivert zeminde, hatâyî grubu motifleri yer alır.

İç pervaz, altın ve sülyen renk iplik ile lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) süsleme ile çevrenmektedir.

Dış pervaz, enine simetriden dendanlı ve uzun kenarda kubbeli bir tasarıma sahiptir. Enine simetriden alanda, yeşil renk dendanlı iplikler alanı, merkez yönünde sarı altın tığ yönünde lacivert zemin rengine ayırır. Sarı altın zemin içerisinde ½ simetrik hatâyî grubu tasarım vardır. Lacivert zeminde, ½ simetrik hurde rûmî ve hatâyî grubu tasarım yer alır. Hurde rûmî motiflerinin oluşturduğu kapalı alan içerisi yeşil altındır. Siyah zeminli hurde rûmî motifi münavebeli olarak beyaz ve sülyen renktir.



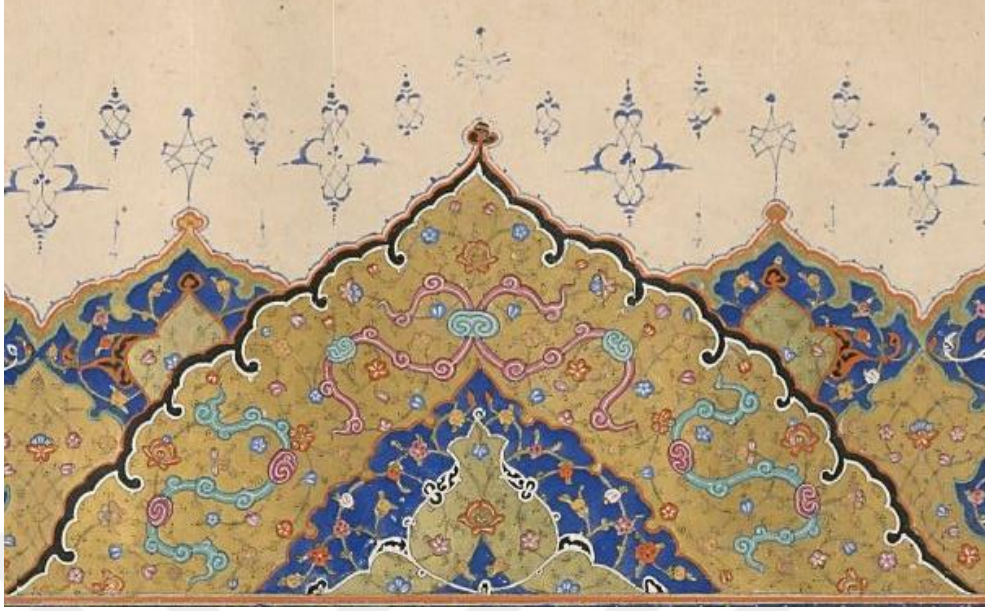
Fotoğraf 347: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 6b-7a



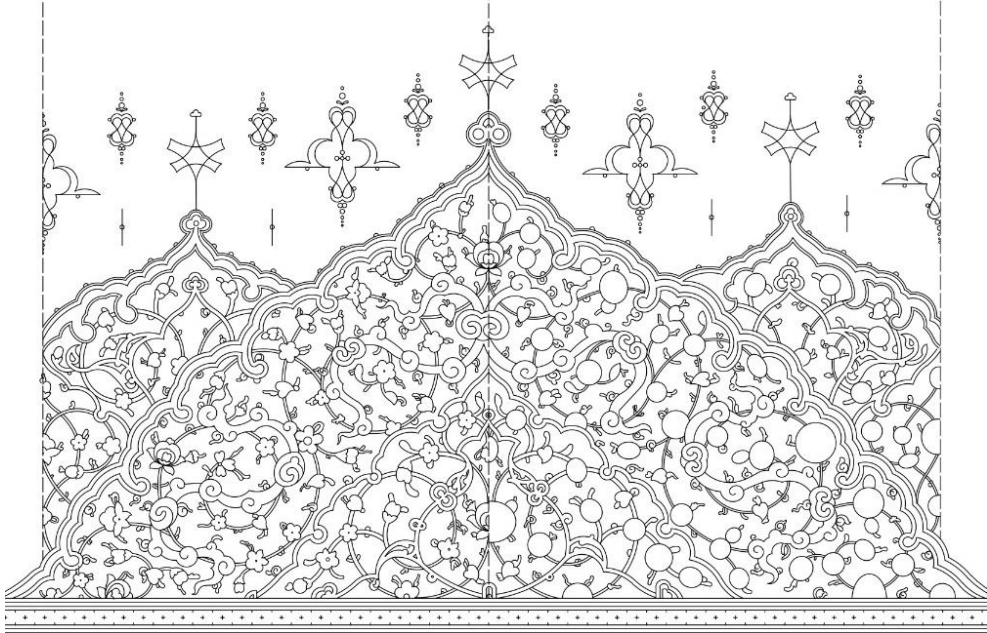
Çizim 147: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 6b-7a

Sayfanın uzun kenar ekseninde $\frac{1}{2}$ simetrik kubbe yer alır. Bu alanda sülyen renk dendanlı iplik; alanı merkez yönünde lacivert, tığ yönünde sarı altın zeminli paftaya bölmektedir. Lacivert alan içerisindeki beyaz renk hurde rûmî motif, yeşil altın zeminli kapalı form oluşturur. Yeşil altın ve lacivert zeminde hatâyî grubu tasarım vardır. Sarı altın zemin içerisinde ise bulut motif ve hatâyî grubu motifleri yer alır.

Tezhipli alanda, hurde rûmî motifleri sülyen ve beyaz renktir. Bulut motifleri eflatun ve mavi ile boyanmıştır. Bulut motiflerinin orta helezon kısmına beyaz tahrir çekilmiştir. Hatâyî grubu motifleri beyaz, sarı, mavi, sülyen ve eflatun ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.



Fotoğraf 348: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 6b-7a

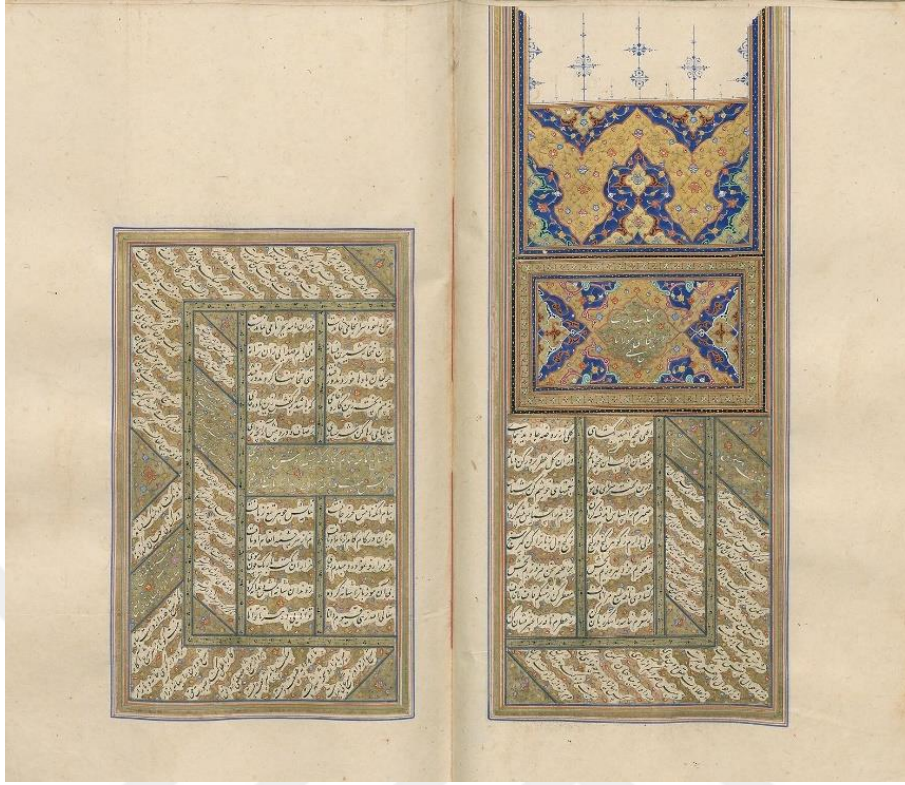


Çizim 148: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 6b-7a

Dış pervaz tezhibinde, enine simetrik alan yeşil renk iplik, altın cedvel, sülyen renk iplik ve lacivert renk kuzu ile; kubbeli alan ise beyaz renk iplik, siyah renk cedvel, sülyen renk iplik ve lacivert renk kuzu ile dandanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dandan üzerinde lacivert renk nokta vardır.

Tıg, ½ simetrik sade rûmî motifiyle tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır.
Tezhipli sayfada 77 adet tıg bulunmaktadır.





Fotoğraf 349: TSMK H.751, Unvan Tezhibi, 83b

Varak Numarası	83b
Tezhipli Alan Ebadı	114x175 mm
Başlık Ebadı	86x44 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 16 mm
Üst Alan Ebadı	96x62 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Sülyen, Beyaz, Yeşil Bulut: Eflatun, Yeşil Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi
Tığ	Boy: 38 ve 32 mm

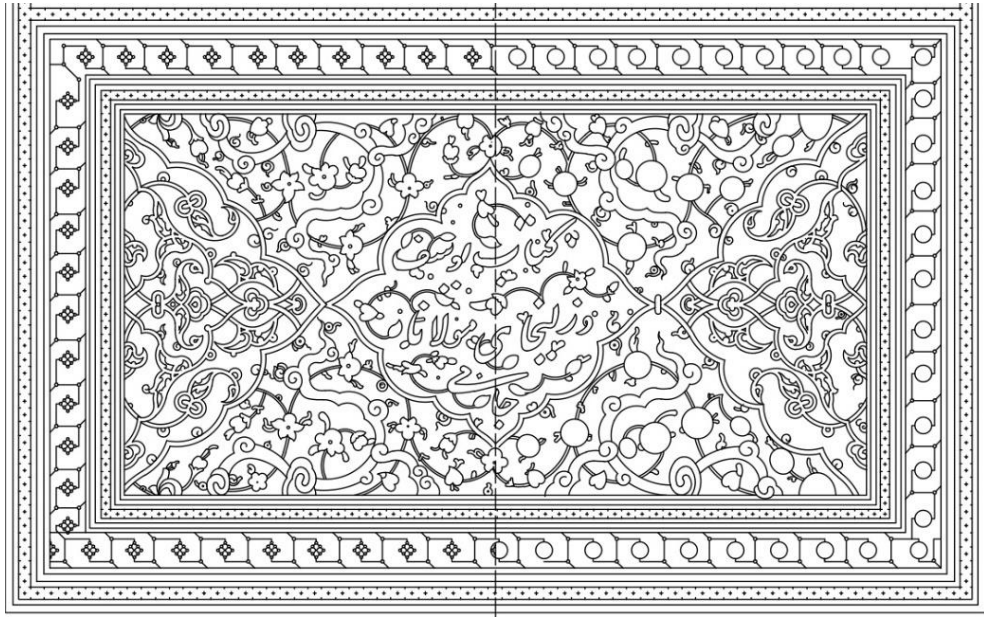
Sayfa Tasarımı: Metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. Metin, iki sütun içerisinde düz, diğer iki sütunda ise mâil olarak yer alır. Sekiz, altı ve on altı satır metin vardır. Dış iki sütunda koltuk ve köşelik tezhibi

bulunur. Yazı zemininde beyne's-sutûr tezhibi vardır. Ayrıca sütun içleri de tezyinatlıdır.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 350: TSMK H.751, Unvan Tezhibi Başlık, 83b



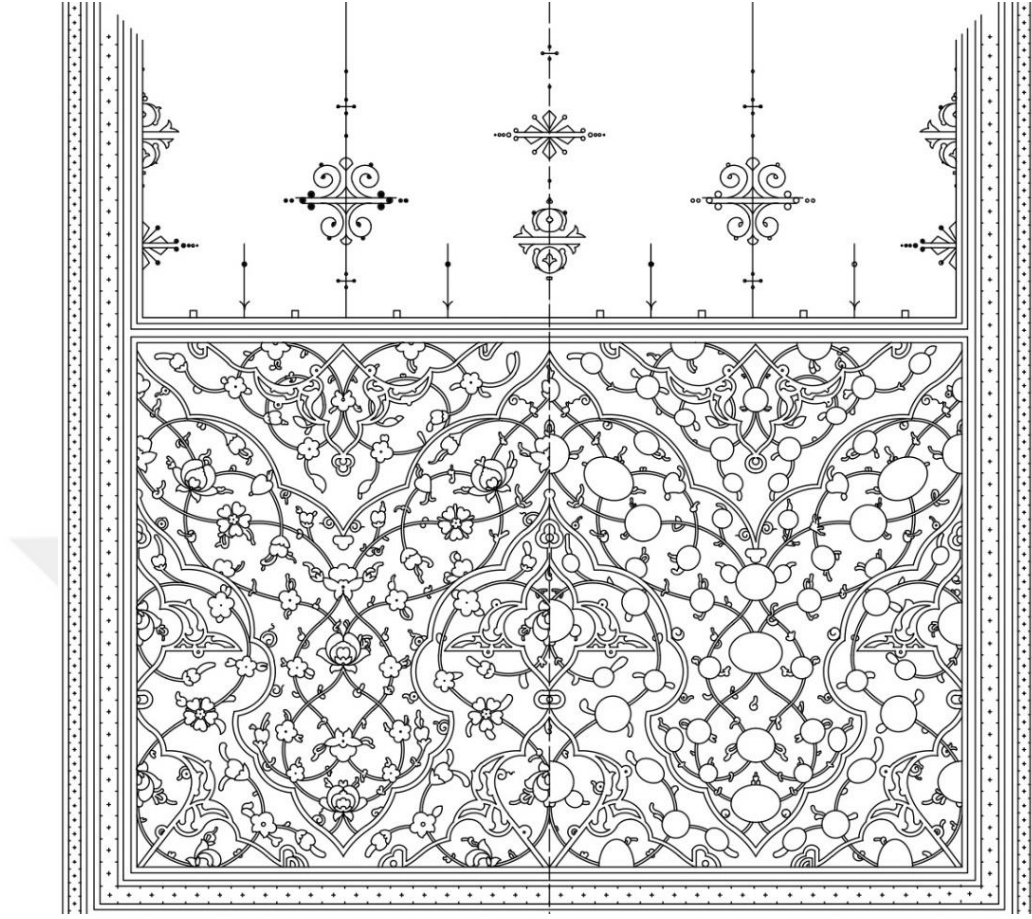
Çizim 149: TSMK H.751, Unvan Tezhibi Başlık, 83b

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, ta'lik hat ile üstübeç mürekkebli *Kitab-ı Yusuf-ü Züleyhâ-yı Mevlânâ Câmî*³⁸⁹ başlığı yer alır. Yazı zemini, serbest helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Zemin rengi yeşil altındır. Yazılı alan, sülyen renk dendanlı iplikle şemse formunda tasarlanmıştır. Yazılı alanın her iki yanında, sülyen renk iplikler devam ederek lacivert zeminli alan oluşturur. ½ simetirik beyaz ve sülyen renk hurde rûmî motifleri, alanı lacivert ve yeşil altınlı zeminlere ayırır. Hurde rûmîlerin zemini siyah renktir. Geriye kalan alanda, bulut ve hatâyî grubu kompozisyon yer alır. Bulut motifi eflatun ve yeşil renktir. Zemin, sarı altın ve lacivert rengine boyanmıştır.



Fotograf 351: TSMK H.751, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 83b

³⁸⁹ Mevlânâ Câmî'nin Yusuf ve Züleyhâ Kitabı.



Çizim 150: TSMK H.751, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 83b

İç pervaz, 16 mm enindedir. Başlık bölümünü, altın ve sülyen renk iplikli lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) süsleme ve zencerek çevrelemektedir. Altın üzerine siyah renkle işlenen zencereklerin orta alanı münavebeli olarak eflatun ve yeşil renge boyanmıştır. Üst bölümde, altın ve sülyen renk iplikli lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) ince süsleme yer alır. Her iki bölüm ise siyah zemin üzerine beyaz renk (+),(-) ince süsleme ile tezyin olur.

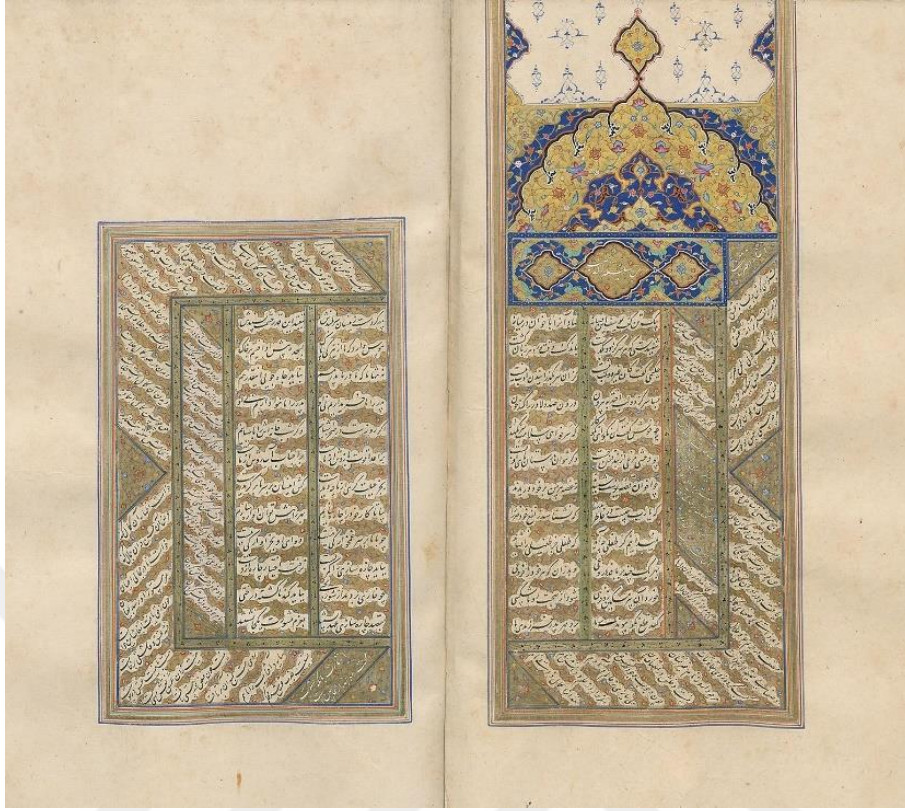
Üst bölümü, 1/4 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Sülyen renk dendanlı iplik; alanı, sarı altın ve lacivert zemin rengine ayırır. Lacivert zeminde, 1/2 simetrik siyah zeminli sülyen ve yeşil renk hurde rûmî ile hatâyî grubu motifleri bulunur. Rûmî motiflerinin meydana getirdiği kapalı alanlar yeşil altındır. Sarı altın zemin içerisi ise çift iplik hatâyî grubu motifleri yer alır.

Unvan tezhibinde, bulut motifleri eflatun ve yeşil renk; rûmî motifleri sülyen, beyaz ve yeşil renktir. Hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, eflatun ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan altın iplik, sülyen renk iplik ve lacivert renkte çekilen kuzu ile düz olarak sınırlandırılmıştır. Kuzu üzerinde belli aralıklarla lacivert renk nokta vardır.

Tığ, sade üslupta tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Dokuz adet tığ bulunmaktadır.





Fotoğraf 352: TSMK H.751, Unvan Tezhibi, 141b

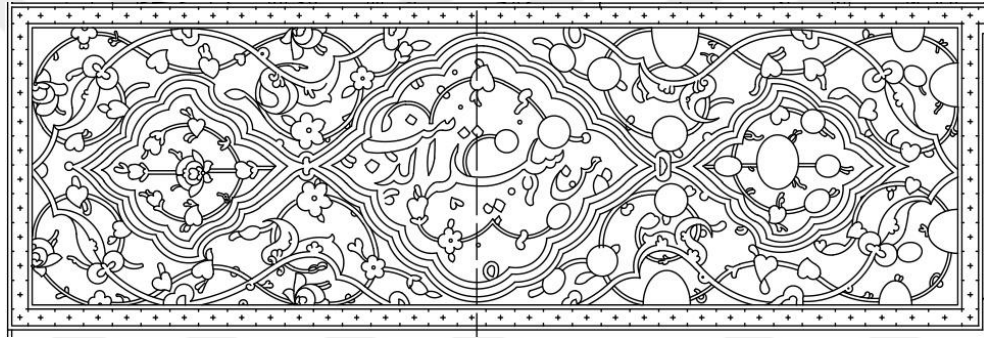
Varak Numarası	141b
Tezhipli Alan Ebadı	114x132 mm
Başlık Ebadı	26x88 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 3 mm
Üst Alan Ebadı	94x114 mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın, Sülyen, Yeşil, Siyah Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Eflatun, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 36 ve 38 mm

Sayfa Tasarımı: Sayfanın dış iki sütununda koltuk ve köşelik tezhibi bulunur. Yazı zemininde beyne's-sutûr tezhibi vardır. Ayrıca sütun içleri de tezyinatlıdır.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 353: TSMK H.751, Unvan Tezhibi Başlık, 141b



Çizim 151: TSMK H.751, Unvan Tezhibi Başlık, 141b

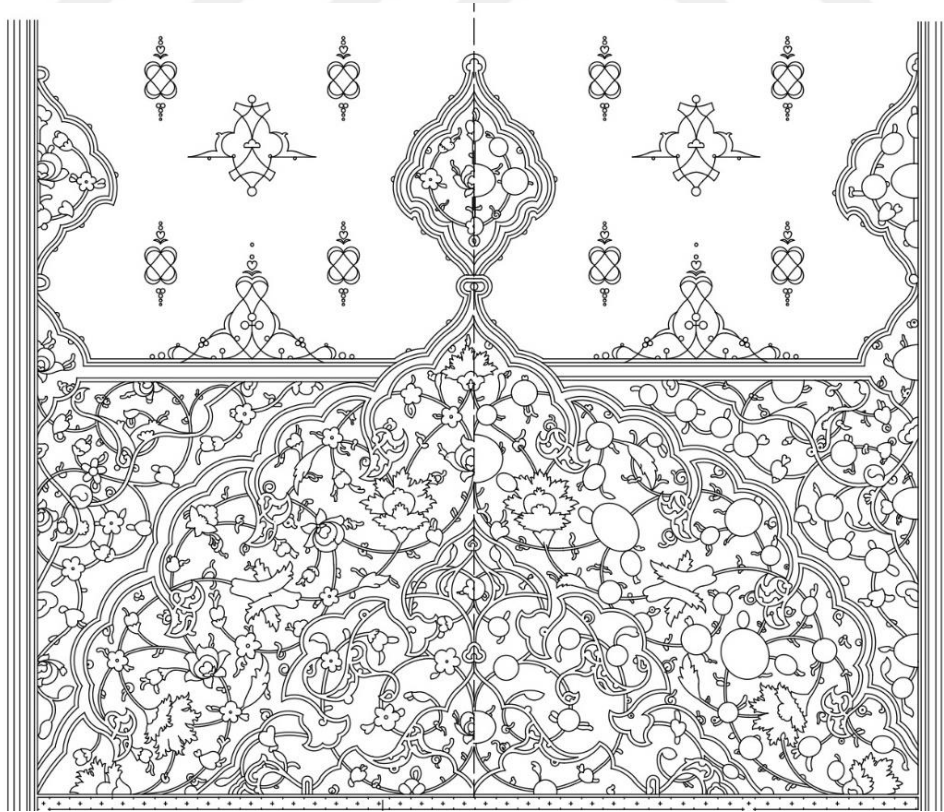
Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, ta'lik hat ile üstübeç mürekkebli *Min Silsiletü'z-Zeheb*³⁹⁰ başlığı yer alır. Yazı zemini, serbest helezon hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Yazılı alan ve her iki yanındaki devam eden alanlar sülyen, siyah ve beyaz renk dendanlı iplikle oluşturulmuştur. Yazılı alanın her iki yanındaki paftalar, yeşil altın üzerine ½ simetrik hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Geriye kalan alan ise yeşil renk sade rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle sarı altın ve lacivert zemin rengine ayrılır.

İç pervaz, 3 mm enindedir. Başlık bölümünü, altın iplikli lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) ince süsleme çevrelemektedir.

³⁹⁰ Altın Silsileden



Fotoğraf 354: TSMK H.751, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 141b



Çizim 152: TSMK H.751, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 141b

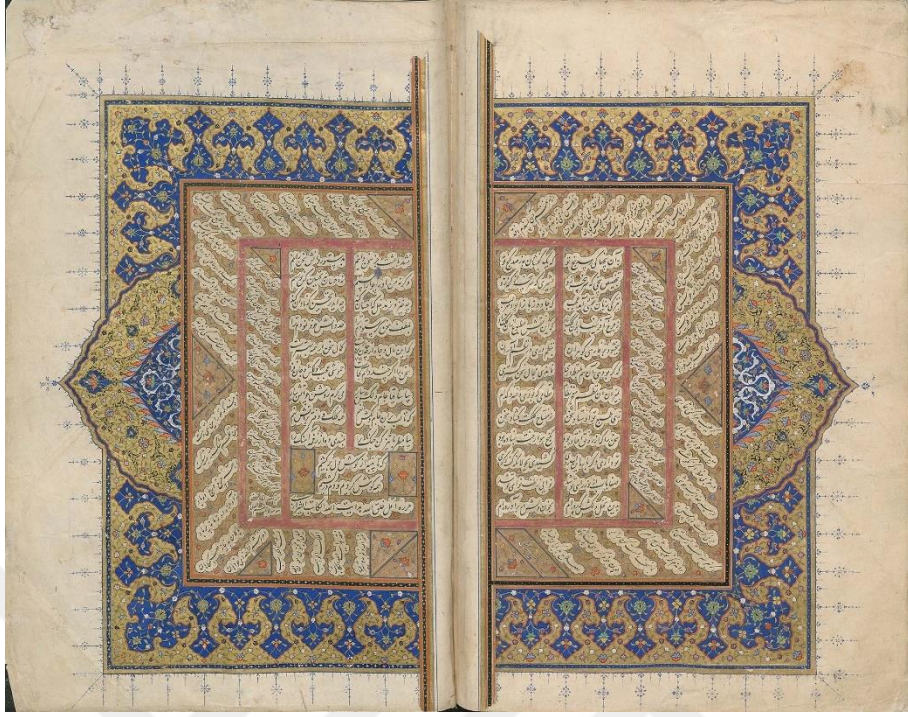
Üst bölüm; ½ simetrik, düz ve kubbeli olarak tasarlanmıştır. Kubbeli alan dıştan içe sülyen, siyah ve beyaz renk dendanlı ipliklerle sınırlandırılmıştır. Beyaz ve siyah renk iplik merkez yönünde hurde rûmî olarak yer alır. Kubbeli alanda, sülyen renk dendanlı iplikle sınırlandırılmış lacivert zeminin içerisinde, ½ simetrik sülyen renk hurde rûmî ve hatâyî grubu motifleri bulunmaktadır. Rûmî ve hatâyî grubu dallarının meydana getirdiği kapalı formlar yeşil altındır. Sarı altın zeminde, ½ simetrik çift iplik hatâyî grubu kompozisyon vardır. Yeşil dallar üzerinde bulunan hatâyî motifleri iri taç yapraklıdır. Kubbeli alandan tığ yönüne sarı altın zeminli hatâyî grubu motifli bir pafta devam etmektedir.

Düz ve dendanlı alan, sade rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Zemin lacivert, yeşil altın ve sarı altınla doldurulmuştur. Sarı altınlı paftadan tığ yönüne lacivert zeminli bir pafta devam etmektedir. İçerisinde hatâyî grubu kompozisyon bulunur.

Unvan tezhibinde, rûmî motifleri altın, yeşil ve sülyen renktir. Hatâyî grubu motifleri; altın dallar üzerinde beyaz, sarı, sülyen, eflatun ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır. Yeşil dallar üzerindeki hatâyî grubu motifleri ise sarı, eflatun ve mavi renklerle tarama tekniğiyle boyanmıştır.

Tezhipli alan altın cedvel ve lacivert renkte çekilen kuzu ile düz ve dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerinde lacivert renk nokta vardır.

Tığ, ½ simetrik ve ¼ simetriğin yarısı rûmî motifiyle tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Dokuz adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 355: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi, 363b-364a

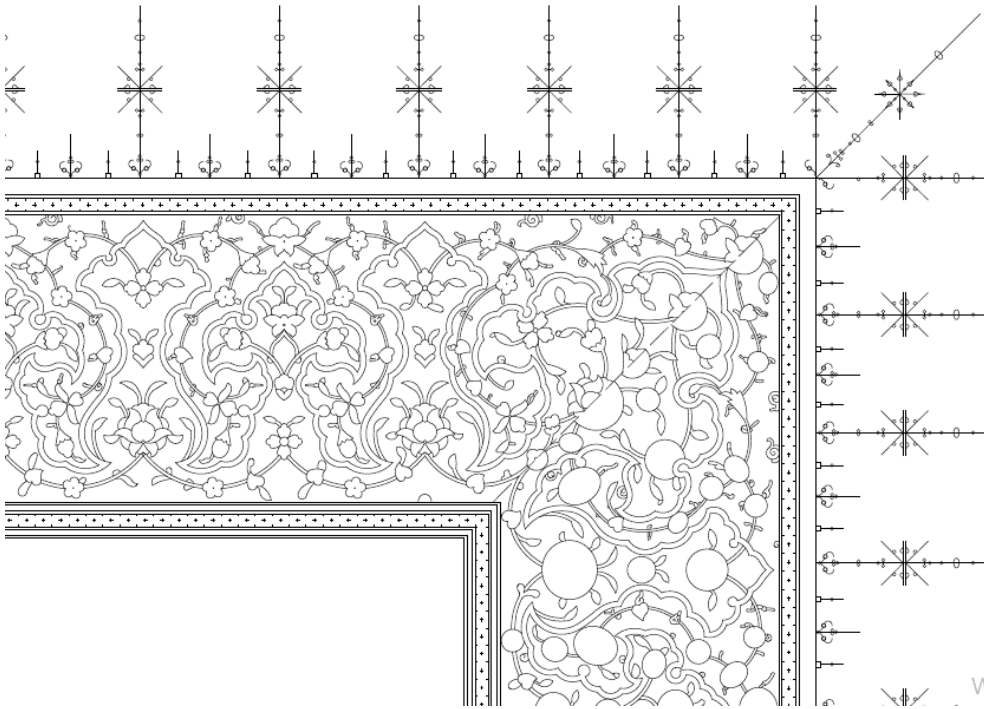
Varak Numarası	363b-364a
Tezhipli Alan Ebadı	344x210 mm
İç Alan Ebadı	118x199 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 5,5 mm
Dış Pervaz Ebadı	En: 42 ve 66 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Altın, Siyah, Sülyen
	Bulut: Beyaz
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi, Yeşil
Tığ	Boy: 22 ve 26 mm

Sayfa Tasarımı: 363b sayfası dış iki sütunda köşelik tezhipleri vardır. 364a sayfasında koltuk ve köşelik tezhipleri bulunur. Her iki sayfanın da yazı zeminleri beyne's-sutûr tezhibi ile bezelidir. Sütun içleri de tezyinatlıdır.

Tezhip Özellikleri: Tezhipli alan; iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 356: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 363b-364a



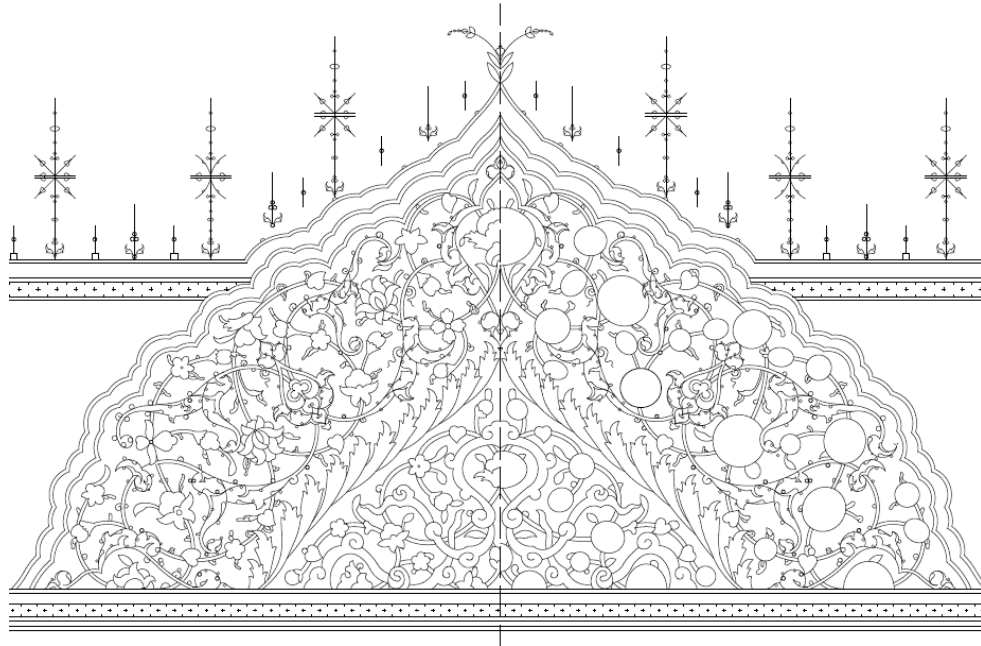
Çizim 153: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 363b-364a

İç pervaz; altın iplik, sülyen renk iplik ve siyah zemin üzerine beyaz renk (+),(-) ince süsleme ile çevrelenmektedir.

Dış pervaz, enine simetrlili düz ve kubbeli bir tasarıma sahiptir. Enine simetrlili düz alanda paftalar; sülyen renk dendanlı iplikle, işlemeli rûmî olarak ayrılmıştır. Zemin rengi, merkez yönünde lacivert ve tığ yönünde sarı altındır. Kapalı alanlar hatâyî grubu motifleriyle bezelidir.



Fotoğraf 357: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 363b-364



Çizim 154: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 363b-364

Sayfanın uzun kenar ekseninde, ½ simetrik kubbe yer alır. Mavi ve sülyen renk yaprak motifleri alanı altın ve lacivert zemine bölmektedir. ½ simetrik beyaz renk bulut ve hatâyî grubu motifler lacivert zemin içerisinde. Altın zemin ise hurde rûmî, hatâyî grubu motifleri ve pelengi nakşı iğne perdahı ile tezyin edilmiştir. Siyah hurde rûmî motifi, lacivert zeminli kapalı formlar oluşturur.

Dış pervaz tezhibinde, bulut motifi beyaz renk; rûmî motifi ise altın zeminli siyah hurde rûmî olarak uygulanmıştır. Hatâyî grubu motifleri beyaz, sarı, mavi, sülyen, eflatun ve yeşil ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Dış pervaz tezhibinde düz alan; altın iplik, lacivert zemin üzerine beyaz renk (+),(-) ince süsleme, altın cedvel ve lacivert renk iplik ile sınırlıdır. Kubbeli alan ise sülyen renk iplik, lacivert renk cedvel, altın cedvel ve lacivert renk iplikle nihayetlenir.

Tığ, sade üslupda tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır.

Değerlendirme

Câmî'nin *Heft Evreng*³⁹¹ nüshasında metin üç sütun içerisine bölünerek yazılmıştır. *Silsiletü'z-zeheb*, *Selâmân-ü Ebsâl*, *Tuhfetü'l-Ahrâr*, *Şubhatü'l-ebrâr*, *Yûsuf-u Züleyhâ*, *Leylâ-ü Mecnûn* ve *Hirednâme-i İskenderî*³⁹² olmak üzere yedi mesneviden oluşmaktadır. Üç mesnevi aynı sayfalarda birlikte ilerledikleri için, biri merkezdeki alanda düz, diğer ikisi de kenarlardaki alanlarda eğimli olarak yazılmıştır. Metin; lacivert, sülyen, yeşil renk iplik; altın cedvel; sülyen ve lacivert renk kuzu ile çerçevelenmiştir. Mesnevi başlangıç sayfaları tezyinatlıdır. Metin sütunları içerisinde belli bir düzende yer almayan tezhipli alanlar vardır.

İncelenen eser, Şiraz'da kitap üretimindeki seviyeyi göstermesi açısından önemlidir. Lale Uluç, lake tekniğiyle bezeli cild kapağının Şiraz'da insan figürleri kullanılmış olan ilk yazmalardan biri olduğunu belirtir. Ayrıca Câmî'nin aynı eserinin, Şah Tahmasp'ın yeğeni Sultan İbrahim Mirza için, Meşhed valiliği yaptığı dönemde (1556-65) hazırlanan Safevi saray üslûbundaki nüshanın (FGA 46.12) etkilerinin görüldüğü ilk Şiraz yazmasıdır³⁹³. Şiraz'da üretilen büyük boyutlu yazmaların içerisinde yer almasına rağmen tezhiplerde oldukça ince işçilik vardır.

Eserde karşılıklı tezhiplenmiş iki dış pervaz, üç serlevha ve iki tane de unvan tezhibi vardır. Tezhipli sayfalardaki üslup bütünlüğü dikkate alındığında 363b-364a sayfasındaki karşılıklı dış pervaz tezhiplerin diğer tezhipli sayfalara göre farklı bir üslupta uygulandığı görülür. İç alan ve dış pervazın farklı üslupta olması, sadece dış pervazın farklı bir merkezde üretildiğini veya farklı üslupta yetişen bir sanatçının yaptığı ihtimalini ortaya koymaktadır.

Tezhipli 1b-2a, 6b-7a, 83b ve 363b-364a sayfalarında sadece hurde rûmî; 2b-3a sayfasında hurde ve sarılma rûmî; 141b sayfasında ise hurde ve sade rûmî motifi kullanılmıştır. Bulut motifi, 3b-4a ve 141b sayfaları hariç diğer tezhipli sayfalarda

³⁹¹ Detaylı bilgi için bakınız: Rıza Kurtuluş, “Heft Evreng”, *TDVİA*, C.17, ss.157-158.

³⁹² Rıza Kurtuluş, “Heft Evreng”, s.157-158.

³⁹³ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.253.

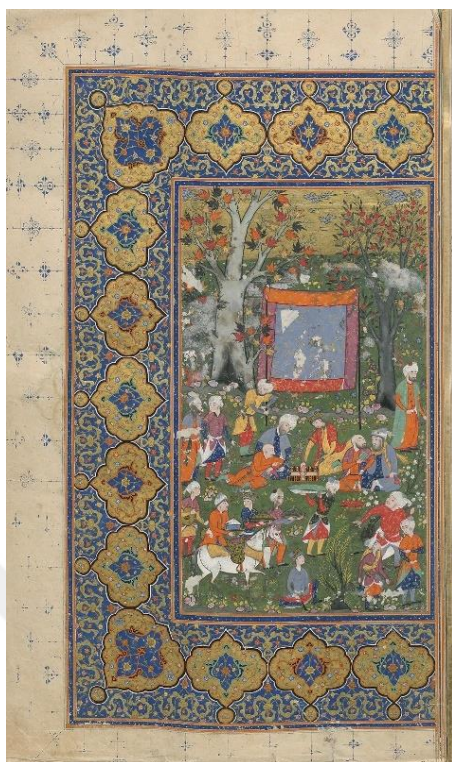
bulunur. Hatâyî motifinin, iri taç yapraklı olarak kullanımı 2b-3a ve 141b sayfalarındaki tezhiplerde vardır.

Pafta zeminleri altın ve lacivert ile dengelenmiştir. Altın; sarı ve yeşil olmak üzere iki tonda kullanılmıştır.

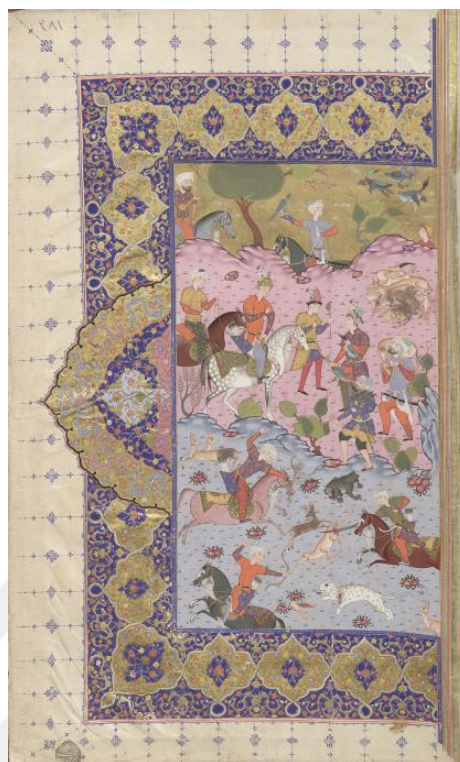
Tezhipli alanlarda rûmî motifi altın (sarı ve yeşil), sülyen, yeşil, beyaz ve siyah renk; bulut motifi ise altın (sarı ve yeşil), sarı, eflatun, açık mavi ve beyaz ile renklendirilmiştir. Hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, pembe, eflatun, mavi ve yeşil renkleriyle dönemin zengin renk paletini göstermektedir. Klasik hatâyî motifleri degradeli boyanmıştır. İri taç yapraklı hatâyî motiflerine ise tarama tekniğinde tonlama yapılmıştır.

Tezhipli alanlardaki iç pervaz kullanımı, (+),(-) süslemenin yanı sıra 2b-3a ve 83b sayfalarında zencerek ile oluşturulmuştur. Tezhipli alanlarda tığ; sade üslupta ve $\frac{1}{2}$ simetrik ile $\frac{1}{4}$ simetriğin yarısı rûmî motifleriyle tasarlanmıştır.

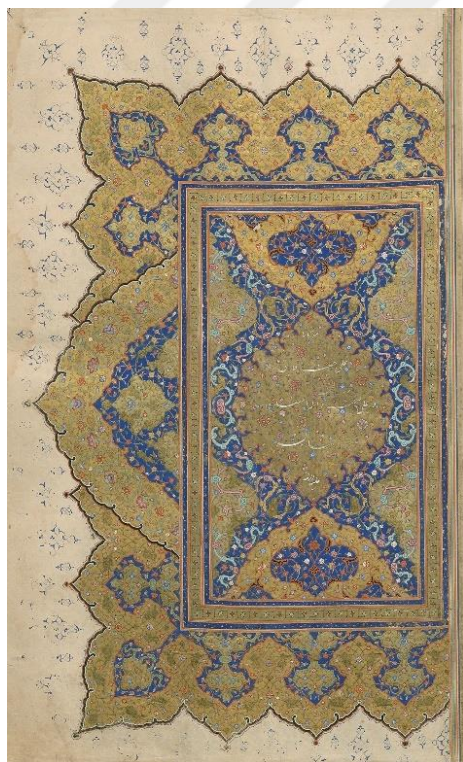
Tezhipli alanlardaki bezerlikler aşağıda gösterilmektedir.



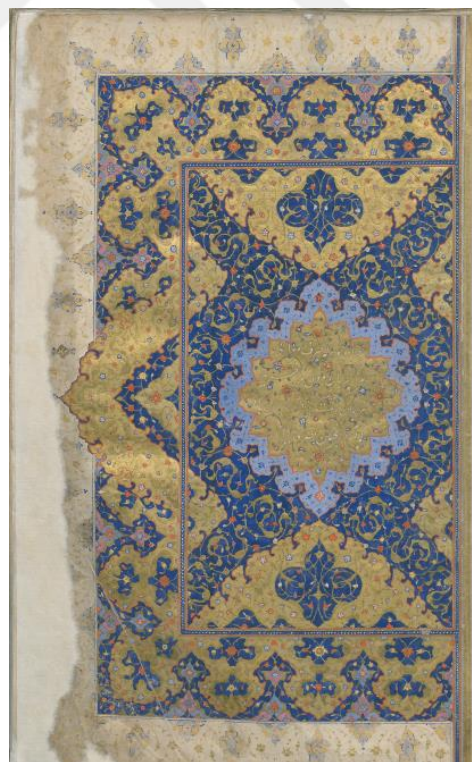
Fotoğraf 358: TSMK H.751, 1b-2a.



Fotoğraf 359: TSMK B146, 380b-381a



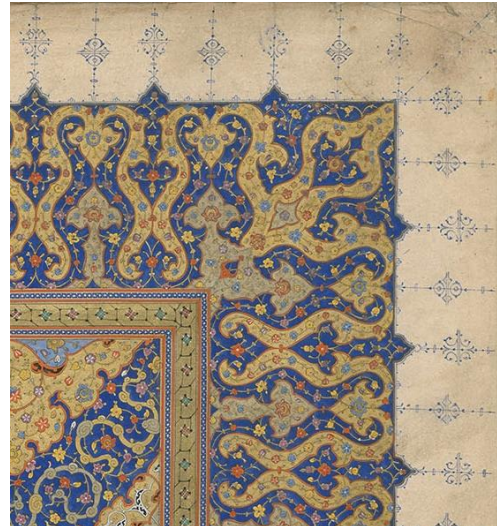
Fotoğraf 360: TSMK H.751, 2b-3a



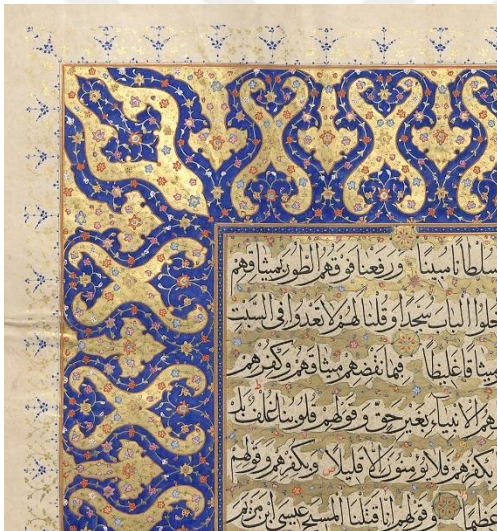
Fotoğraf 361: TSMK H.752, 987/1572, 1a



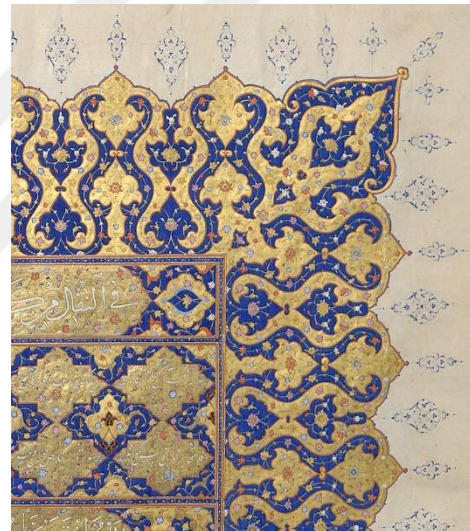
Fotoğraf 362: TSMK H.751, 3b-4a



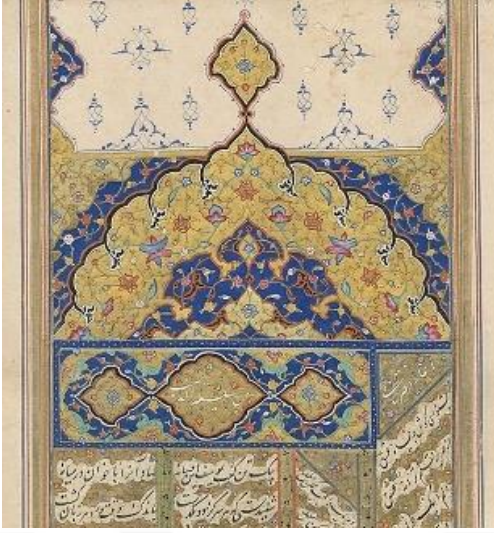
Fotoğraf 363: TİEM 197, 363b-364a



Fotoğraf 364: TİEM 504, 58b-59a.



Fotoğraf 365: TİEM 506, 988/1580-81, 568b-569a



Fotoğraf 366: TSMK H.751, 141b.



Fotoğraf 367: TSMK H.752, 987/1572, 146b.

Eser de tarih yoktur. Diğer yazmaların tezhipli alanları ile mukayeseleri ve TSMK R.1029 (1571-75) envanter numaralı eserle minyatür açısından üslupsal bağlantısı nedeniyle yaklaşık 1575 senesine³⁹⁴ tarihlenebilir.

³⁹⁴ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s. 253.

KATALOG 12

Envanter Numarası: Hazine 741³⁹⁵

Eser Adı: Külliyyât-ı Sadî

İstinsah Tarihi: -

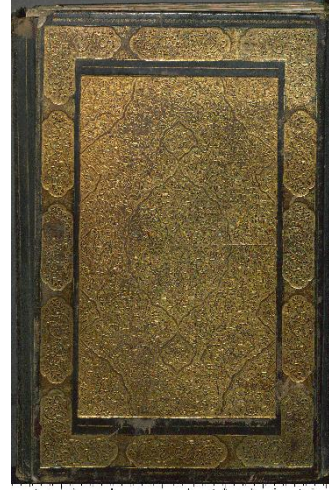
İstinsah Yeri: -

Müellifi: Sa'dî-i Şîrâzî

Hattatı: Kıvam bin Muhammed Şirazî

Yazı Çeşidi: Ta'lik

Müzehhibi: -



Eserin Ölçüleri

Cild: 360 x 230 mm

Sayfa: 360x 230 mm

Yazı Sahası: 224x110 mm

Sırt: 58 mm

Sayfa Sayısı: 387

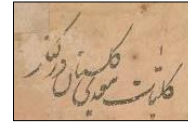
Satır Sayısı: 24

Malzeme Özellikleri

Kâğıt: Nohudî renkte, pembe (vassaleli) âharlı **Mürekkep:** İs, zer, üstübeç

Mühür ve Temellük Kaydı

Eserin 1a sayfasında temellük kaydı yer almaktadır.



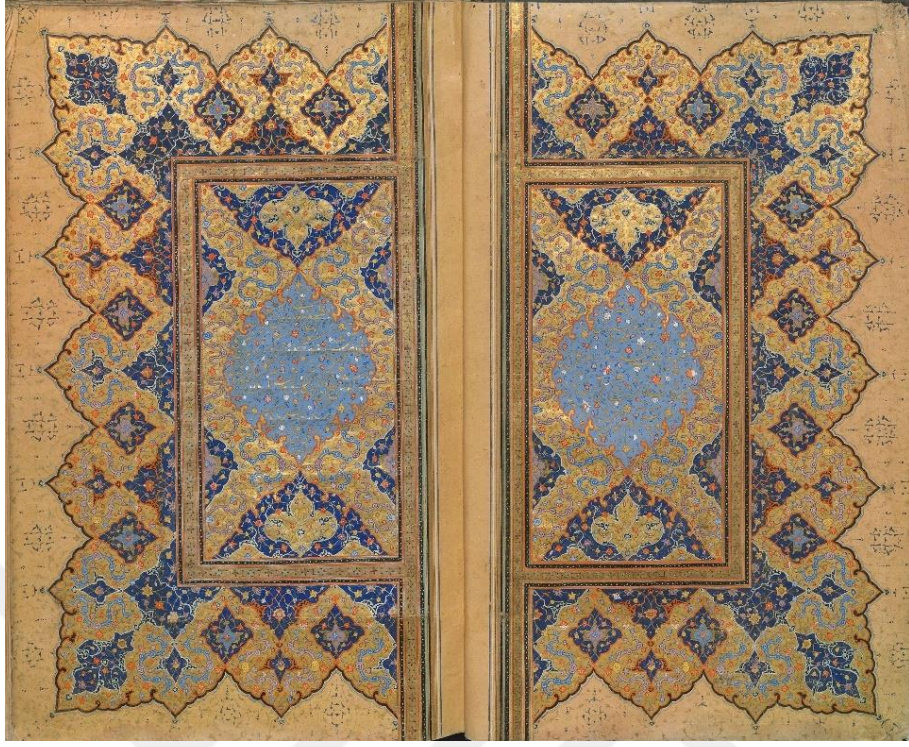
Külliyyât-i Sâ'dî, Gülistân Derkenar³⁹⁶

Cild Kapağı Özellikleri: Koyu kahverengidir. Kapaklar; iç alan ve pervaz bölümlerinden oluşmaktadır. İç alan; bulut, rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle; kartuşlu pervaz ise bulut ve hatâyî grubu motifleriyle tezyîn edilmiştir.

Tezhipli Sayfalar: 1b-2a, 22b, 89b, 175b, 181b, 217b, 286b, 322b, 336b, 343a, 360b, 369b, 386b-387a.

³⁹⁵Fehmi Ethem Karatay, *Farsça Yazmalar Kataloğu*, No. 540; Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurları XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s. 89, 429; Güner İnal, “Şah İsmail Devrinden Bir Şehname ve Sonraki Etkileri”, s.504; Zeren Tanındı, “Sultanlar, Şairler ve İmgeler: Şehnâme-i Firdevsî'nin Mukaddimesinin Resimleri”, s.270; Lale Uluç, *The Shahnama of Firdausi in the Lands of Rum*, *Shahnama Studies II. The reception of Firdausi's Shahnama*, ed. Charles Melville and Gabrielle van den Berg (Leiden: Brill, 2012), s.159-181.

³⁹⁶ Sadî'nin Külliyyatı, Gülistan Derkenar.



Fotoğraf 368: TSMK H.741, Serlevha Tezhibi, 1b-2a

Varak Numarası	1b-2a
Tezhipli Alan Ebadı	206x358 mm
İç Alan Ebadı	92x180 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 14 mm
Dış Pervaz Ebadı:	En: 66 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Mavi, Eflatun
	Motif: Rûmî: Altın, Beyaz, Sülyen, Siyah Bulut: Mavi, Eflatun, Sarı Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi
Tığ	Boy: 36, 12 mm

Sayfa Tasarımı: Karşılıklı sayfalarda serlevha tezhibi vardır.

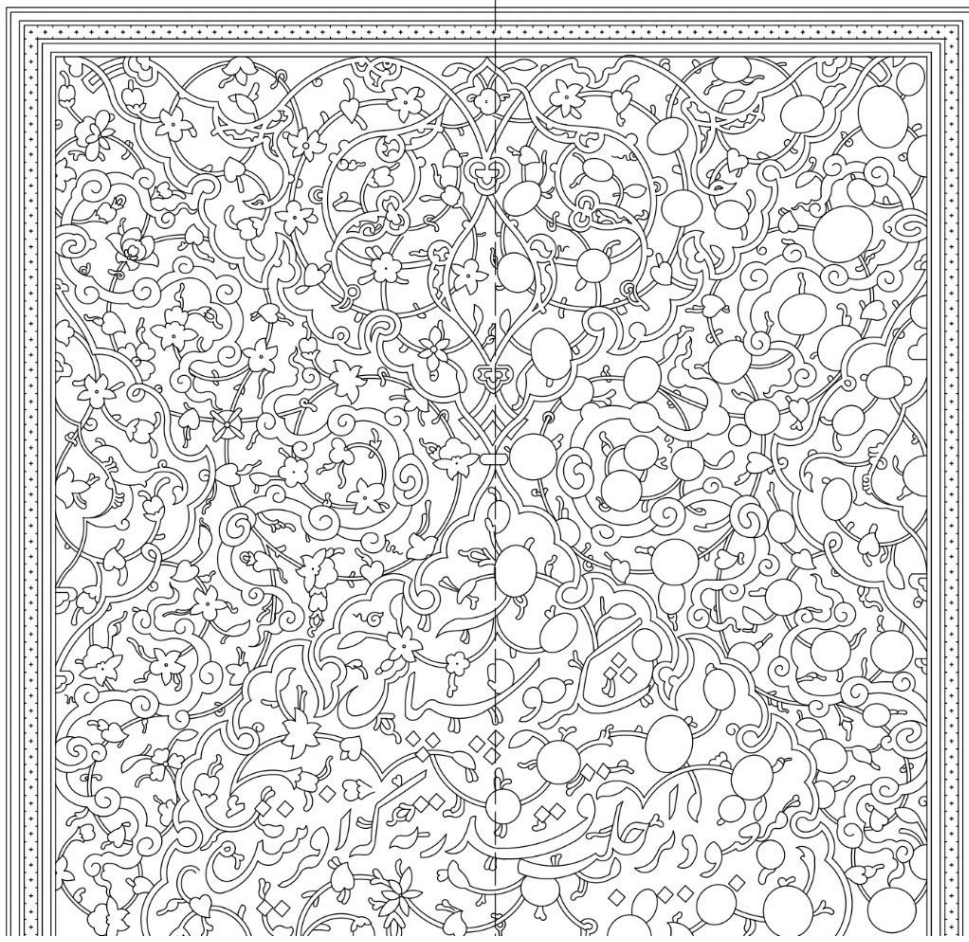
Tezhip Özellikleri: Serlevha tezhibi; iç alan, iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.

İç alan, $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanmıştır. Alanın merkezinde sülyen renk ipliklerle sınırlandırılmış beyzi alan içerisinde ta'lik hatlı metin yer almaktadır. Metin, mavi renk zemin üzerine zer mürekkebiyle yazılmıştır. Yazı zemini, serbest helezon hatâyî grubu motifleriyle bezenmiştir.

Beyzi alan devamında sülyen renk dendanlı iplik, lacivert zeminli kapalı alan oluşturur. Bu alanda $\frac{1}{2}$ simetrik hurde rûmî ve hatâyî grubu motifleri vardır. Hurde rûmî motifinin zemini sarı altındır. Beyaz renk iplikle sınırlandırılmış lacivert zeminli alanda $\frac{1}{2}$ simetriğin yarısı sade ayırma rûmî ve hatâyî grubu motifi vardır. Sarı altın sade rûmî motifinin içerisi eflatun zemin renklidir. Paftaların dışındaki altın zeminli alan bulut ve hatâyî grubu motifleriyle bezelidir.

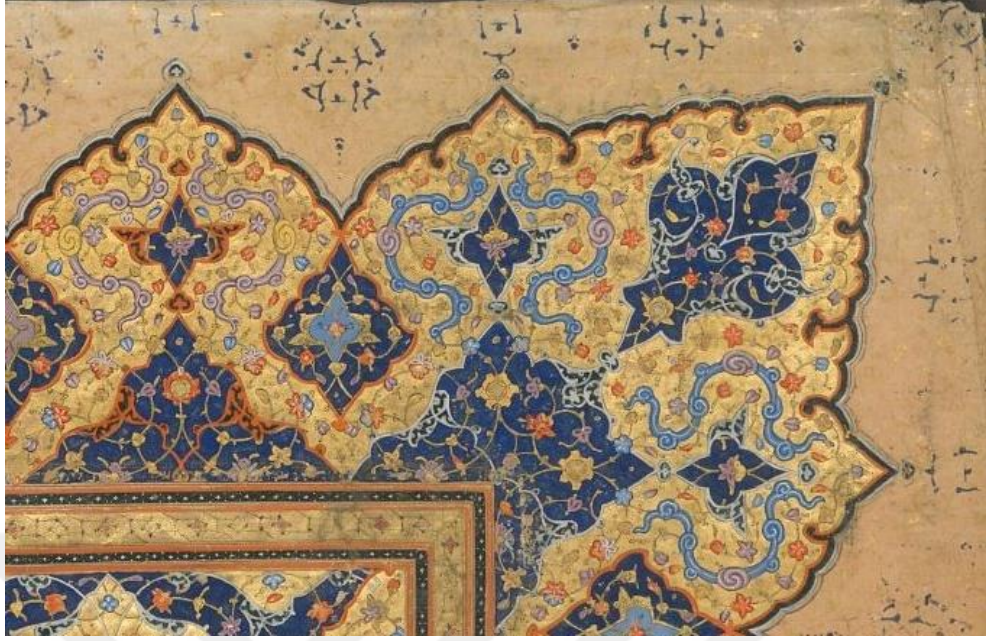


Fotoğraf 369: TSMK H.741, Serlevha Tezhibi İç Alan, 1b-2a

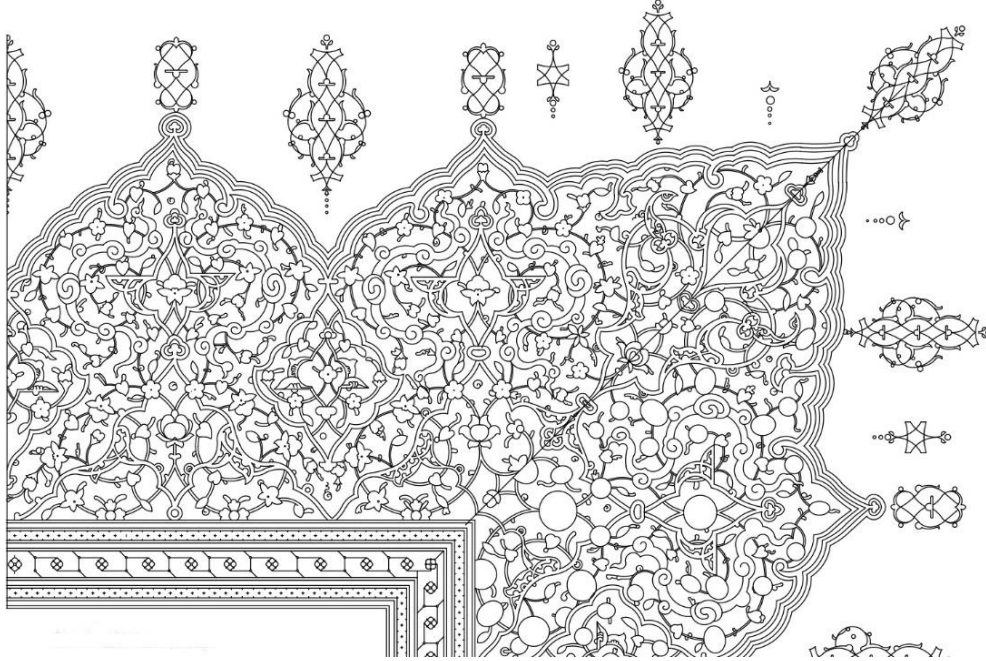


Çizim 155: TSMK H.741, Serlevha Tezhibi İç Alan, 1b-2a

İç pervaz, altın ve sülyen renk iplik, siyah zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) ince süsleme ve zencerek ile çevrilidir. Altın üzerine siyah renkle işlenen anahtarlı zencereklerin orta alanı mavi ve sülyen ile renklendirilmiştir. Mavi boyaların bir kısmı zaman içinde dökülmüştür.



Fotoğraf 370: TSMK H.741, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 1b-2a



Çizim 156: TSMK H.741, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 1b-2a

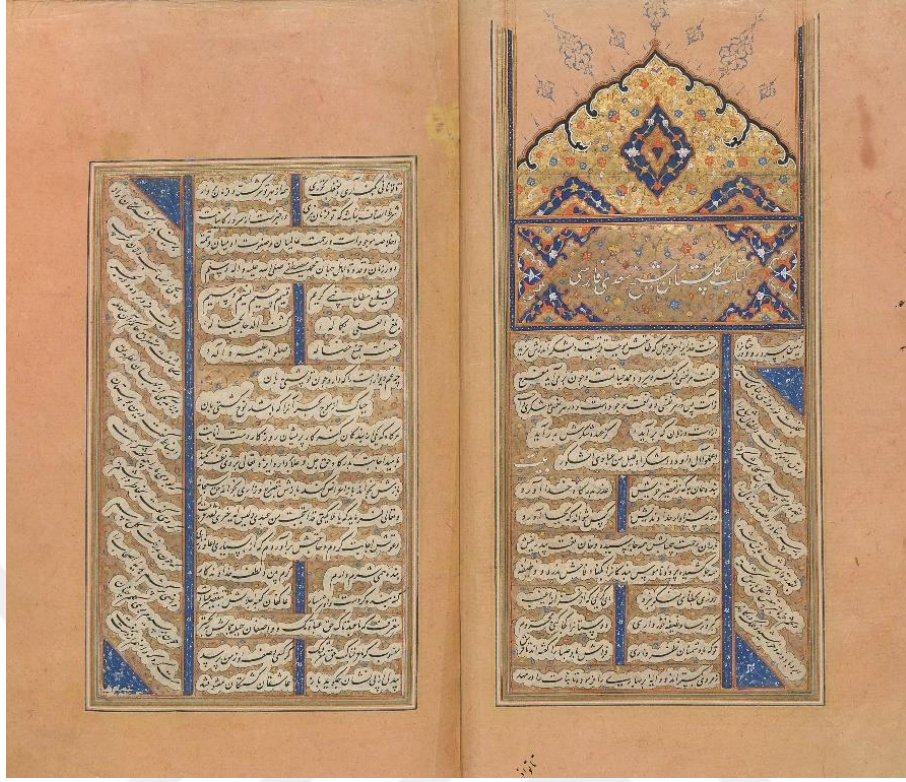
Dış pervaz, enine simetrlili dendanlı bir tasarıma sahiptir. Kapalı formlar simetri eksenleri üzerinde bulunan hurde rûmî ve sülyen renk dendanlı ipliklerle oluşturulmuştur. Sülyen ve beyaz helezon üzerindeki hurde rûmî motifler siyah zemin üzerine uygulanmıştır. Lacivert zeminde altın ortabağ motiflerinin içerisi münavebeli

olarak eflatun ve mavi zemin rengine boyanmıştır. Paftalar, bulut ve hatâyî grubu motiflerle tezyinatlıdır.

Serlevha tezhibinde, sade rûmî motifi altın, hurde rûmî motifi beyaz ve sülyen renktir. Bulut motifleri mavi, eflatun ve sarı renk; hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, eflatun ve mavi ile renklendirilmiştir. Motifler degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan; sülyen renk iplik, siyah renk iplik, beyaz renk iplik ve lacivert renkte çekilen kuzu ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerinde lacivert renk nokta vardır.

Tığ, $\frac{1}{2}$ simetrik sade ayırma rûmî motifiyle tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Lacivert renkli tığların arasında altın hatâyî grubu motifleri yer alır. Motifler, negatif tekniğinde uygulanmıştır. Tezhipli sayfada 49 adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 371: TSMK H.741, Unvan Tezhibi, 22b

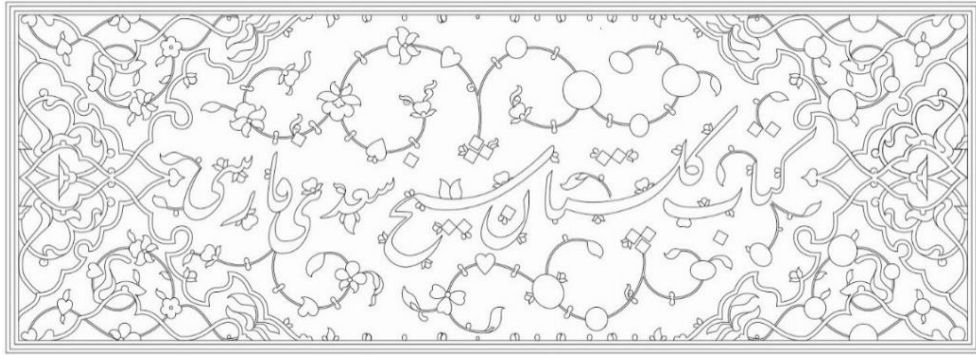
Varak Numarası	22b
Tezhipli Alan Ebadı	143x126 mm
Başlık Ebadı	118 x 40 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 5 mm
Üst Alan Ebadı	118x74 mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Beyaz, Sülyen Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi
Tığ	Boy: 38, 16 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı iki sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile on üç satır düz, yedi satır mâil yazılmıştır. Sütun içlerine ve köşelik tezhibi alanlarına lacivert zemin üzerine beyaz renk hatâyî grubu motifleri negatif tekniğinde uygulanmıştır. Yazı zeminleri beyne's-sutûr tezhiplidir.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 372: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 22b



Çizim 157: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 22b

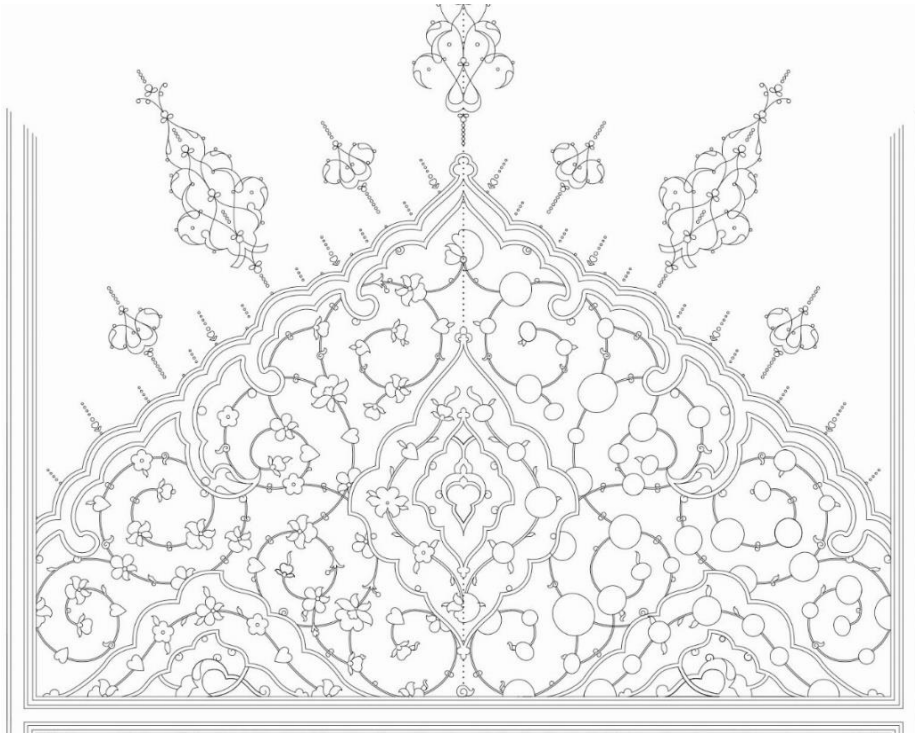
Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, ta'lik hat ile *Kitab-ı Gülistân Şeyh Sa'di Fârisî*³⁹⁷ başlığı yer alır. Başlık, sarı altın zemin üzerine üstübeç mürekkebiyle yazılmıştır. Yazı zemini, serbest helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Sülyen renk dendanlı iplikle sınırlandırılmış alanın her iki yanında, sülyen renk iplikler kapalı alanlar oluşturur. İçerisinde, ¼ simetriğin yarısı sülyen ve beyaz renk sade rûmî motifli tasarım vardır. Rûmî motiflerinin oluşturduğu orta alan lacivert renktir. Geriye kalan alanda ½ simetriğin yarısı sülyen renk sade rûmî ve hatâyî grubu motifli vardır. Zemin altın ve lacivert renktir.

³⁹⁷ Şeyh Sadî'nin Gülistân kitabı.

İç pervaz, 5 mm enindedir. Başlık ve üst bölümü, altın ve sülyen renk iplikli lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) ince süsleme çevrelemektedir.



Fotoğraf 373: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 22b



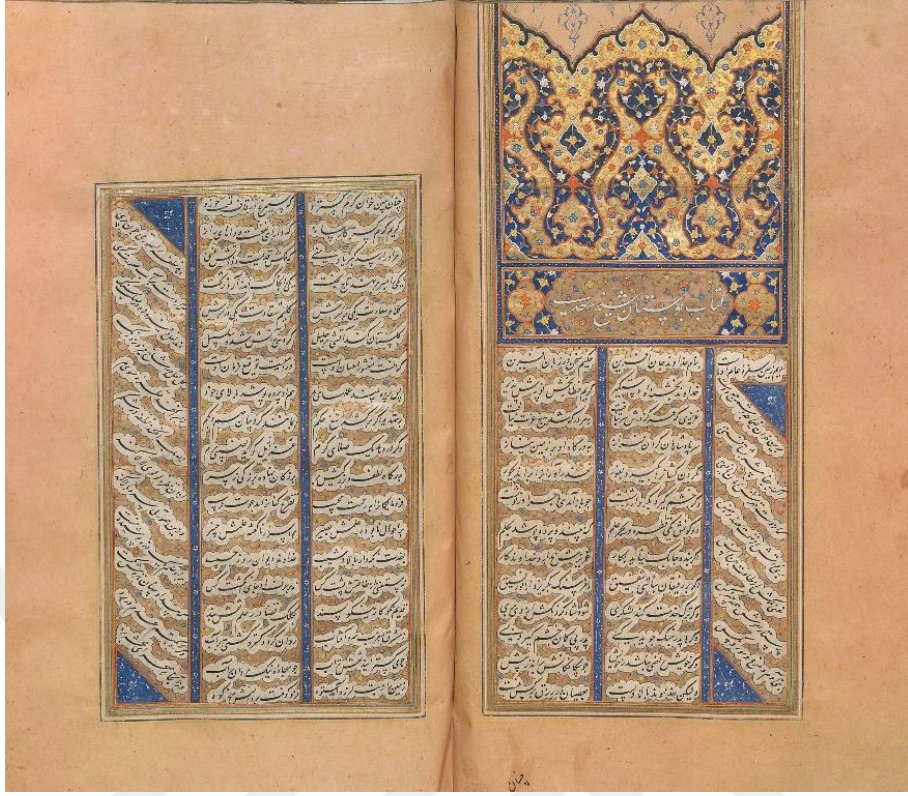
Çizim 158: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 22b

Üst bölüm, $\frac{1}{2}$ simetrik olarak tasarlanmıştır. Alan, dendanlı sülyen renk ipliklerle altın ve lacivert zeminli paftalara ayrılmıştır. Sülyen renk iplikle sınırlandırılmış alanda, lacivert zemin içerisinde hatâyî grubu motifleri, altın zemin içerisinde ise sülyen renk ortabağ motifi bulunur. Altın zemin ise hatâyî grubu motiflerle tezyinatlıdır.

Unvan tezhibinde, rûmî motifleri sülyen ve beyaz renk; hatâyî grubu motifleri ise altın dallar üzerinde beyaz, sarı, sülyen, eflatun ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan içten dışa beyaz renk iplik, siyah renk iplik, sülyen renk iplik ve lacivert renkte çekilen kuzu ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Siyah ve beyaz iplikler merkez yönünde hurde rûmî oluşturur. Her bir dendan üzerine nokta konulmuştur.

Tığ, $\frac{1}{2}$ simetrik rûmî motifleriyle tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır.



Fotoğraf 374: TSMK H.741, Unvan Tezhibi, 89b

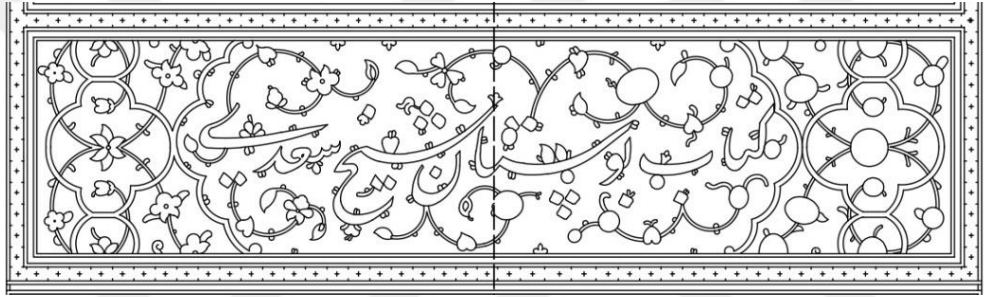
Varak Numarası	89b
Tezhipli Alan Ebadı	126x148 mm
Başlık Ebadı	26x118mm
İç Pervaz Ebadı	En: 5,5 mm
Üst Alan Ebadı	110x118mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Sülyen
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi
Tığ	Boy: 20 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı üç sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile on üç satır düz, yedi satır mâil yazılmıştır. Sütun içlerine ve üçgen alanlara, lacivert zemin üzerine beyaz renk hatâyî grubu motifleri negatif tekniğinde uygulanmıştır. Yazı zeminleri beyne's-sutûr tezhiplidir.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 375: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 89b



Çizim 159: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 89b

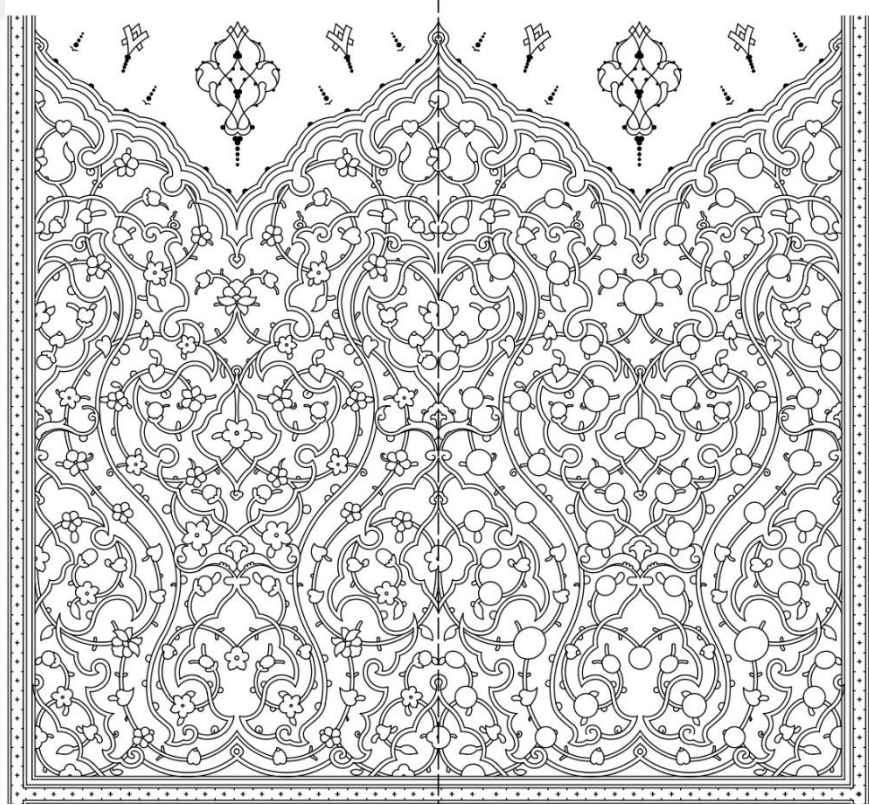
Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, ta'lik hat ile *Kitab-ı Bostân-ı Şeyh Sa'dî*³⁹⁸ başlığı yer alır. Başlık, altın zemin üzerine üstübeç mürekkebiyle yazılmıştır. Yazı zemini, serbest helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Sülyen renk iplikle altın ve lacivert zeminli kapalı formlar oluşturulmuştur. Alanlar, hatâyî grubu motiflerle tezyin edilmiştir.

İç pervaz, 5,5 mm enindedir. Başlık ve üst bölümü, altın ve sülyen renk iplikli lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) ince süsleme çevrelemektedir.

³⁹⁸ Şeyh Sadî'nin Bostan kitabı.



Fotoğraf 376: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 89b



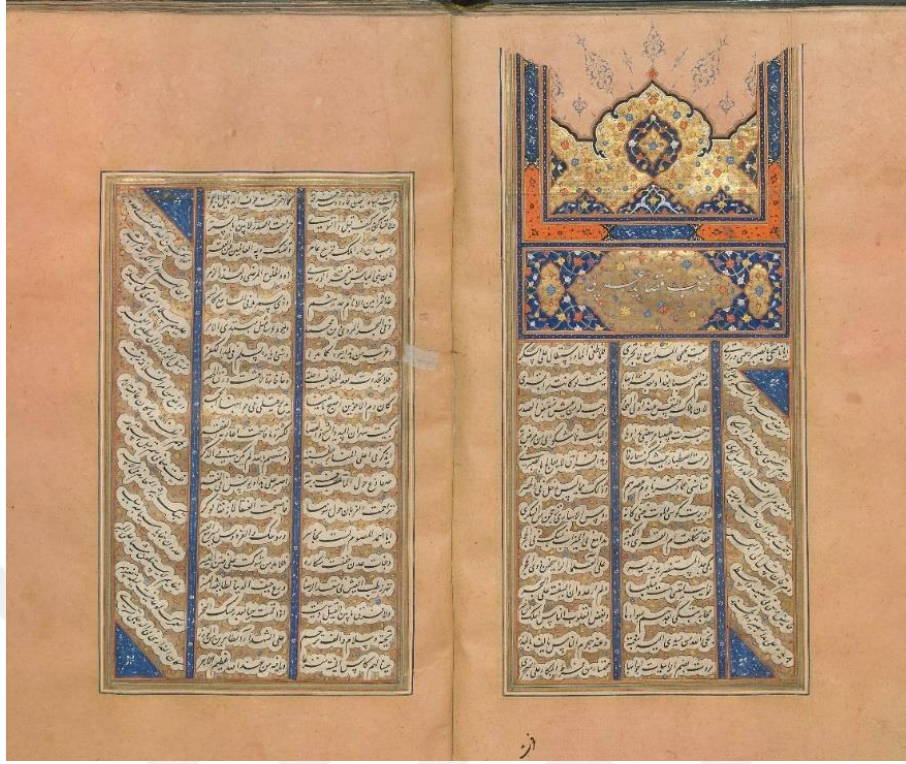
Çizim 160: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 89b

Üst bölüm, 1/4 simetrik kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Alanda, sülyen ve beyaz renk iplikler işlemeli rûmî formunda kapalı alanlar meydana getirir. Paftalar, altın ve lacivert zemin renginde olup hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir.

Unvan tezhibinde, rûmî motifleri sülyen renk; hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, eflatun ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan içten dışa beyaz renk iplik, siyah renk cedvel, sülyen renk iplik ve lacivert renkte çekilen kuzu ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerine lacivert renk nokta konulmuştur.

Tığ, ½ simetrik rûmî motifliyle tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Yazmanın üst kısmının zaman içerisinde kesilmesinden dolayı tezhipli alanın nihayetlendiği tepelik ve tığların bir kısmı kaybolmuştur.



Fotoğraf 377: TSMK H.741, Unvan Tezhibi, 175b

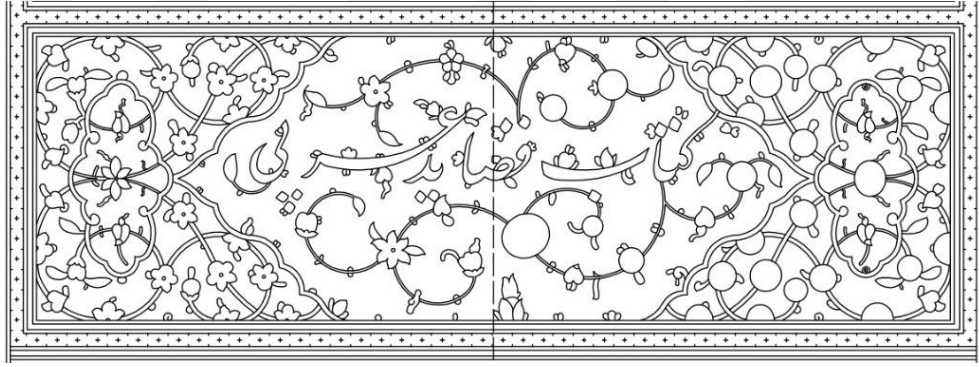
Varak Numarası	175b
Tezhipli Alan Ebadı	124x144 mm
Başlık Ebadı	36x114 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 17 mm
Üst Alan Ebadı	68x92 mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Sülyen, Siyah
	Motif: Rûmî: Beyaz
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi
Tığ	Boy: 14, 20, 34 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı üç sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile on üç satır düz, yedi satır mâil yazılmıştır. Sütun içlerine ve üçgen alanlara, lacivert zemin üzerine beyaz renk hatâyî grubu motifler negatif tekniğinde uygulanmıştır. Yazı zeminleri beyne's-sutûr tezhiplidir.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 378: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 175b



Çizim 161: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 175b

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, ta'lik hat ile *Kitab-ı Kasâ'id-i Arabî*³⁹⁹ başlığı yer alır. Başlık, altın zemin üzerine üstübeç mürekkebiyle yazılmıştır. Yazı zemini, serbest helezon hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Sülyen renk iplikle, altın ve lacivert zeminli kapalı formlar oluşturulmuştur. Alanlar, hatâyî grubu motiflerle tezyin edilmiştir.

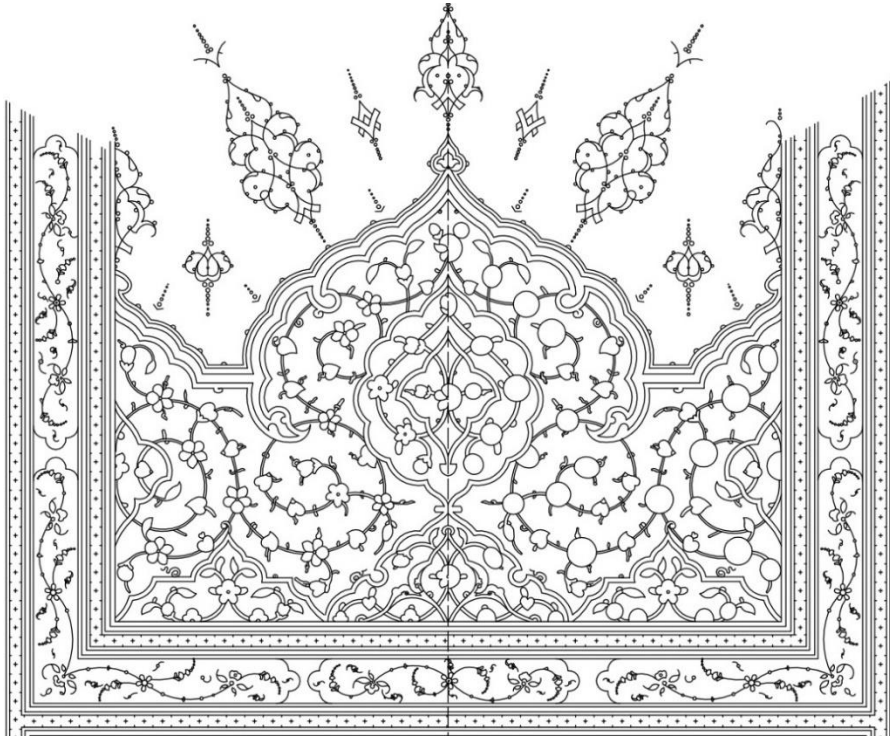
İç pervaz, 17 mm enindedir. Başlık ve üst bölümü altın ve sülyen renk iplikli lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) ince süsleme; üst bölümü ise kartuşlu süsleme çevrelemektedir. 8 mm eninde kartuşlu süslemede, kapalı alanlar siyah renk iplikle sınırlanmıştır. Lacivert zeminde beyaz; sülyen zeminde ise siyah renk hatâyî

³⁹⁹ Kasâ'id-i Arabî kitabı (Arapça kasideler kitabı).

grubu kompozisyon yer alır. Paftaların dışındaki siyah zemin beyaz renk penç motifi ile süslüdür. Motifler negatif tekniğinde uygulanmıştır.



Fotoğraf 379: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 175b



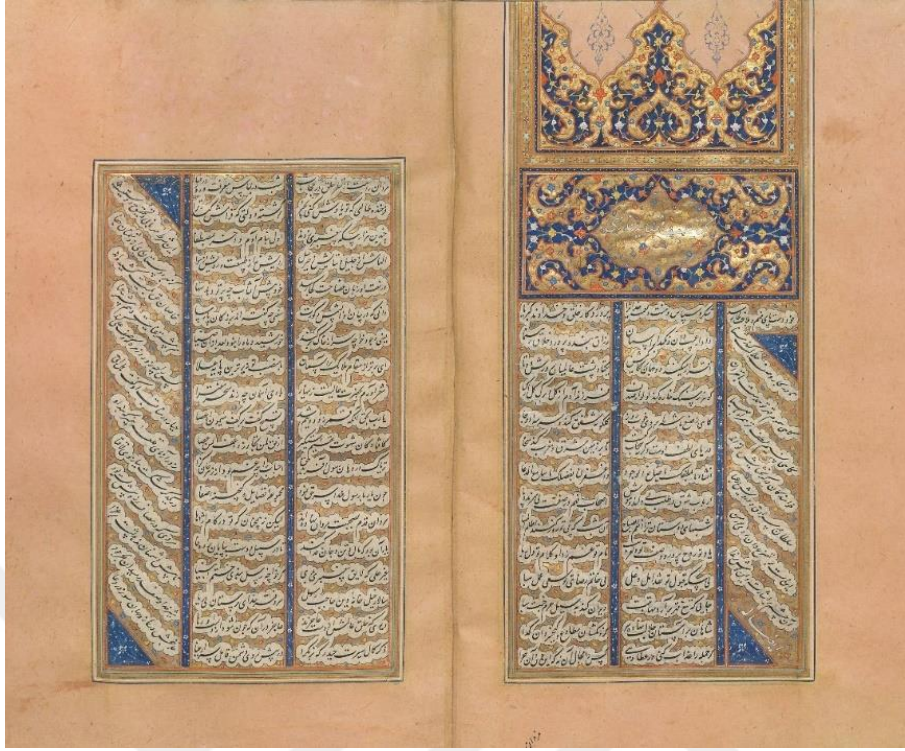
Çizim 162: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 175b

Üst bölüm, ½ simetrik olarak tasarlanmıştır. Sülyen renk dendanlı ipliklerin içerisi lacivert renktir. Simetri ekseninde yer alan paftada, ½ simetrik beyaz renk sade ayırma rûmî ve hatâyî grubu kompozisyon yer alır. Tığ yönünde devam eden alanda ise sülyen renk iplik, altın zeminli kapalı form meydana getirmiştir. Altın ve lacivert zemin içerisinde, hatâyî grubu motifleri bulunur.

Unvan tezhibinde, rûmî motifleri beyaz renk; hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, eflatun ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan içten dışa beyaz renk iplik, siyah renk cedvel, sülyen renk iplik ve lacivert renkte çekilen kuzu ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Siyah ve beyaz iplikler merkez yönünde hurde rûmî oluşturur. Her bir dendan üzerine lacivert renk nokta konulmuştur.

Tığ, ½ simetrik rûmî motifliyle tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Dokuz adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 380: TSMK H.741, Unvan Tezhibi, 181b

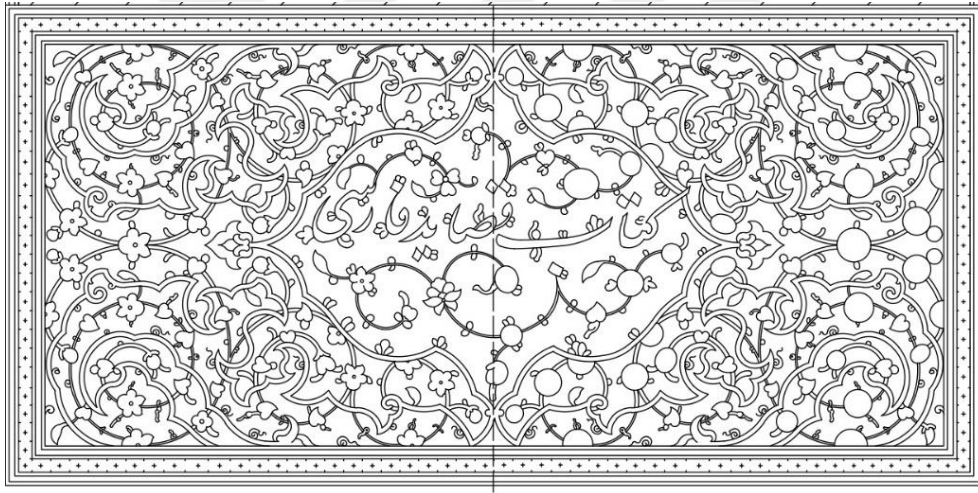
Varak Numarası	181b
Tezhipli Alan Ebadı	128x134 mm
Başlık Ebadı	52x118 mm
İç pervaz Ebadı	En: 12 mm
Üst Alan Ebadı	66x105 mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Sülyen Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi
Tığ	Boy: 32 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı üç sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile on dört satır düz, sekiz satır mâil yazılmıştır. Sütun içlerine ve üçgen alanlara, lacivert zemin üzerine beyaz renk hatâyî grubu motifleri, negatif tekniğinde uygulanmıştır. Yazı zeminleri beyne's-sutûr tezhiplidir.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi, başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 381: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 181b



Çizim 163: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 181b

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, ta'lik hat ile *Kitab-ı Kasâ'id-i Fârsî*⁴⁰⁰ başlığı yer alır. Başlık, sarı altın zemin üzerine üstübeç mürekkebiyle yazılmıştır. Yazı zemini, serbest helezon hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Kapalı alanlar, sülyen renk iplikle dendanlı rûmî

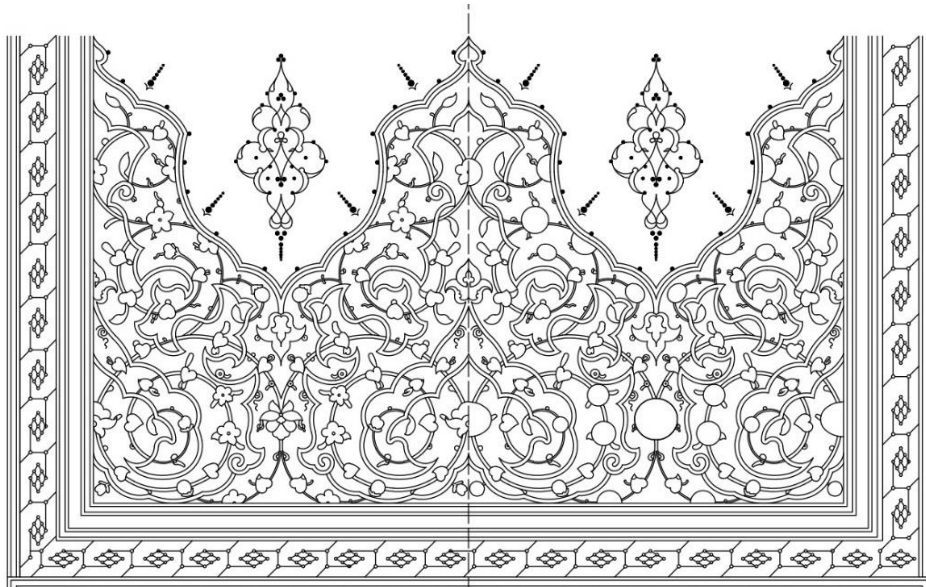
⁴⁰⁰ Kasayid-i Farsi kitabı (Farsça kasideler kitabı).

formunda tasarlanmış, altın ve lacivert zemin rengine boyanmıştır. Hatâyî grubu kompozisyonla tezyin edilmiştir.

İç pervaz, 12 mm enindedir. Başlık ve üst bölümü, altın ve sülyen renk iplik ile lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) ince süsleme çevrelemektedir. Üst bölümde ise altın zemin üzerinde siyah renkle işlenen zencerek yer alır. Anahtarlı zencereğin orta alanları yeşil ve kırmızı ile renklendirilmiştir.



Fotoğraf 382: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 181b



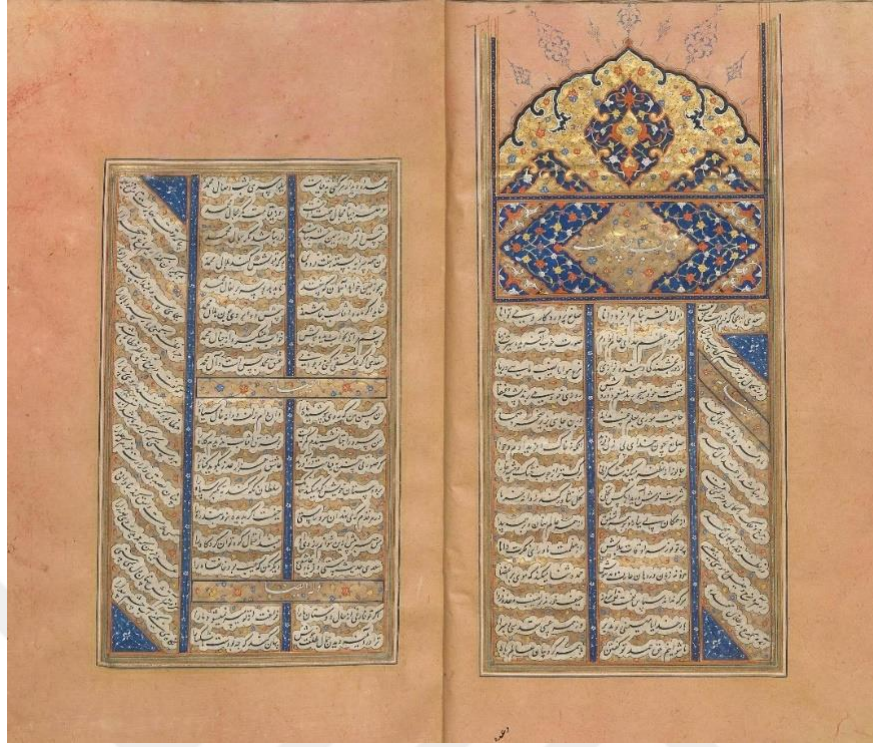
Çizim 164: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 181b

Üst bölüm, 1/4 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Sülyen renk iplikler dendanlı rûmî formunda kapalı alanlar meydana getirir. Paftalar, altın ve lacivert zemin renginde hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Sülyen renk tepelikler münavebeli olarak tığ ve merkez yönünde yer alır.

Unvan tezhibinde, rûmî motifleri sülyen renk; hatâyî grubu motifleri ise altın dallar üzerinde beyaz, sarı, sülyen, eflatun ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan içten dışa sülyen renk iplik ve lacivert renkte çekilen kuzu ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerinde lacivert renk nokta vardır.

Tığ, ½ simetrik rûmî motifiyle tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Yazmanın üst kısmının zaman içerisinde kesilmesinden dolayı tezhipli alanın nihayetlendiği tepelik ve tığların bir kısmı kaybolmuştur. Bugün günümüze ulaşmış tezhipli sayfada iki adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 383: TSMK H.741, Unvan Tezhibi, 217b

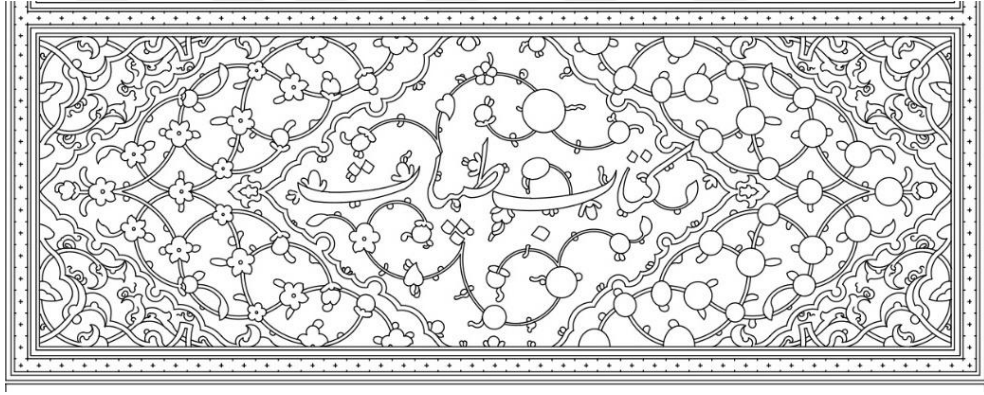
Varak Numarası	217b
Tezhipli Alan Ebadı	110x130 mm
Başlık Ebadı	40x120 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 5 mm
Üst Alan Ebadı	70x120 mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Siyah
	Motif: Rûmî: Sülyen, Beyaz, Siyah Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi
Tığ	Boy: 16, 18, 34 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı üç sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile on dört satır düz, sekiz satır mâil yazılmıştır. Sütun içlerine ve üçgen alanlara, lacivert zemin üzerine beyaz renk hatâyî grubu motifleri, negatif tekniğinde uygulanmıştır. Yazı zeminleri beyne's-sutûr tezhiplidir.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 384: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 217b



Çizim 165: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 217b

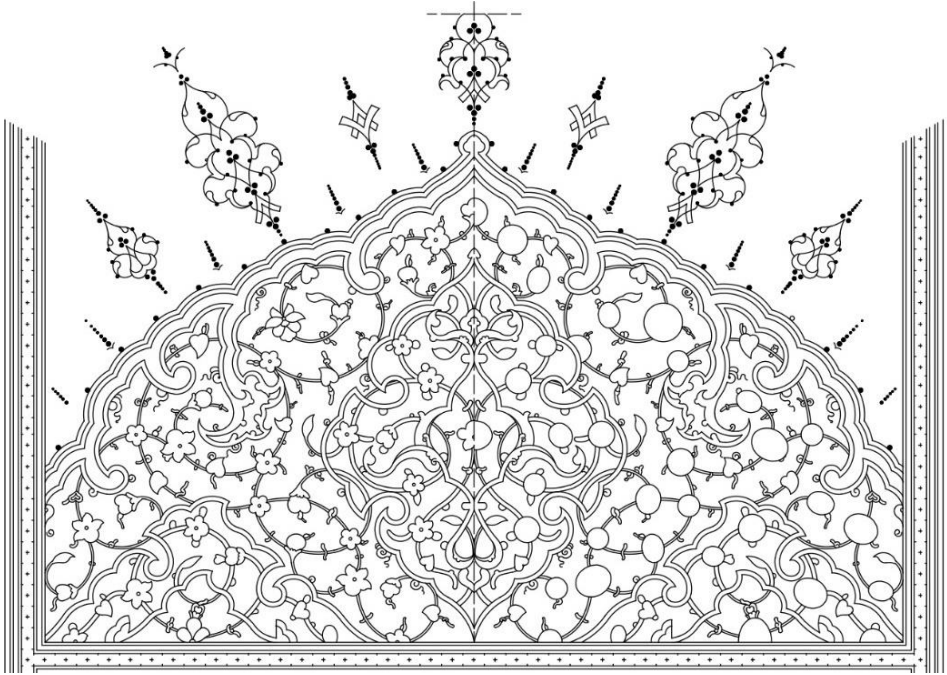
Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, sülüs hat ile *Kitab-ı Tayyibât*⁴⁰¹ başlığı yer alır. Başlık, sarı altın zemin üzerine üstübeç mürekkebiyle yazılmıştır. Yazı zemini, serbest helezon hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Sülyen renk iplikle paftalanmış alanların içerisi sarı altın ve lacivert renktir. Sülyen ve beyaz renk iplik üzerinde yer alan sade ayırma rûmî motifi altın zemin içerisinde lacivert zeminli alan oluşturur. Aradaki lacivert zeminli alanda ise hatâyî grubu kompozisyon yer alır.

⁴⁰¹ Tayyibat kitabı (Hoş, iyi, temiz, güzel şeyler kitabı)

İç pervaz; altın iplik, sülyen renk iplik ve lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) ince süsleme ile çevrelenir.



Fotoğraf 385: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 217b



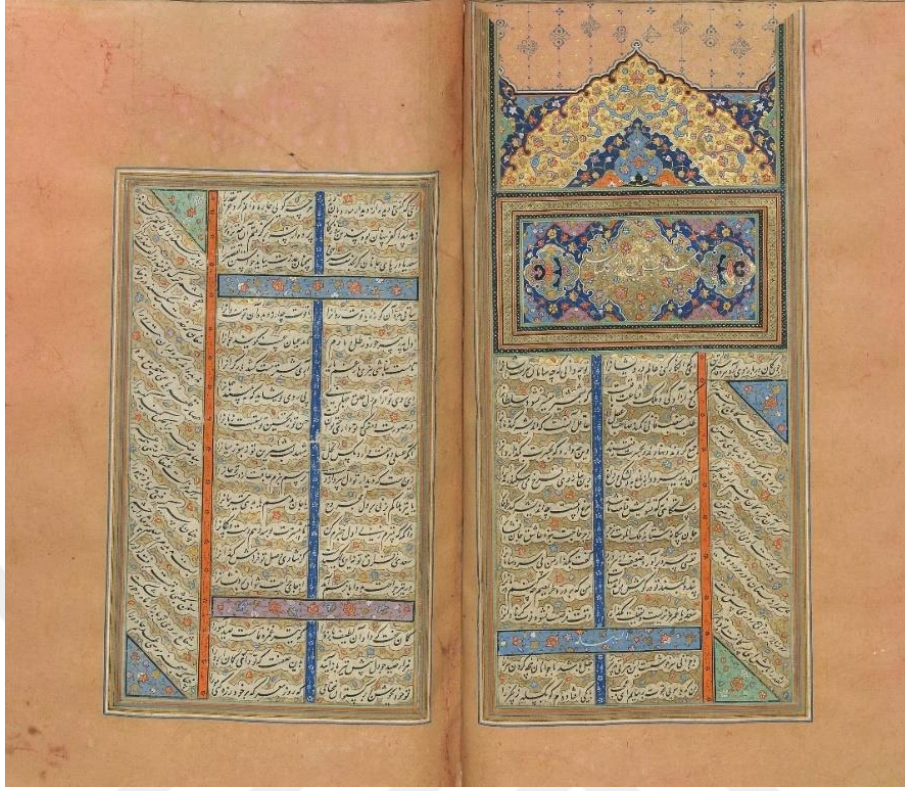
Çizim 166: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 217b

Üst bölüm, $\frac{1}{2}$ simetrik olarak tasarlanmıştır. Alanda, sülyen renk dendanlı ipliklerin içerisi lacivert renktir. Simetri ekseninde yer alan paftada, $\frac{1}{2}$ simetrik sülyen renk sade ayırma rûmî, diğer lacivert zeminli alanlarda ise sülyen renk ipliğin meydana getirdiği kapalı alanın içerisi altındır. Geriye kalan alan sarı altın zeminlidir. Paftaların içinde ve dışında hatâyî grubu motifleri bulunur.

Unvan tezhibinde, rûmî motifleri sülyen ve beyaz renk; hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, eflatun ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alanı içten dışa beyaz renk iplik, siyah renk cedvel, sülyen renk iplik ve lacivert renk kuzu sınırlandırmıştır. Her bir dendan üzerinde lacivert renk nokta vardır. Beyaz ve siyah renk dendanlı iplik merkez yönünde hurde rûmî olarak yer alır.

Tığ, $\frac{1}{2}$ simetrik rûmî ve geçme motifiyle tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Yedi adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 386: TSMK H.741, Unvan Tezhibi, 286b

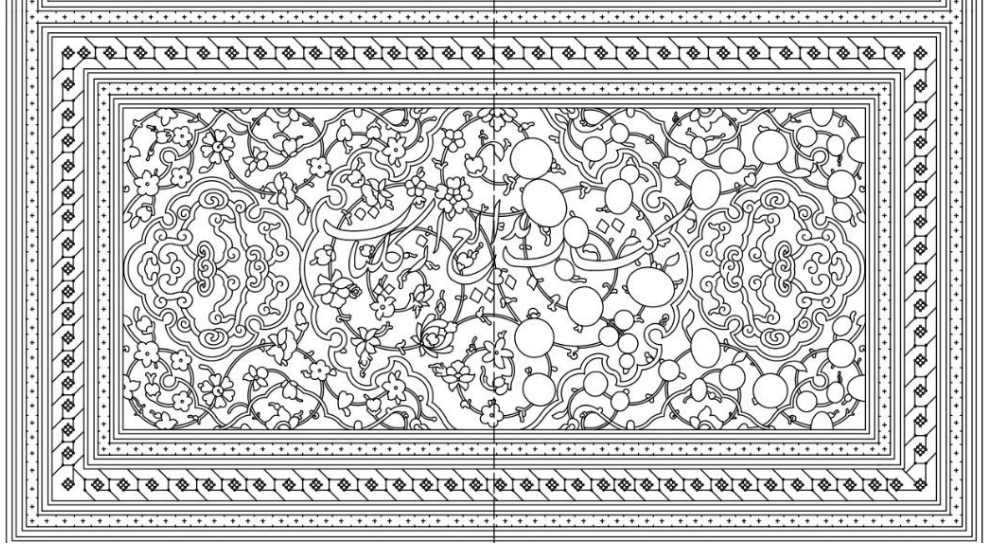
Varak Numarası	286b
Tezhipli Alan Ebadı	128x 152 mm
Başlık Ebadı	44x100 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 14 mm
Üst Alan Ebadı	62x119 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Mavi, Yeşil, Eflatun, Sülyen, Siyah
	Motif: Rûmî: Altın, Sülyen
	Bulut: Mavi, Eflatun, Sarı, Sülyen
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi
Tığ	Boy: 38 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı üç sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile on üç satır düz, yedi satır mâil yazılmıştır. Sütun içleri, üçgen alanlar ve ara başlık; hatâyî grubu motifleriyle tezyinatlıdır. Yazı zeminleri beyne's-sutûr tezhiplidir.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık; iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 387: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 286b



Çizim 167: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 286b

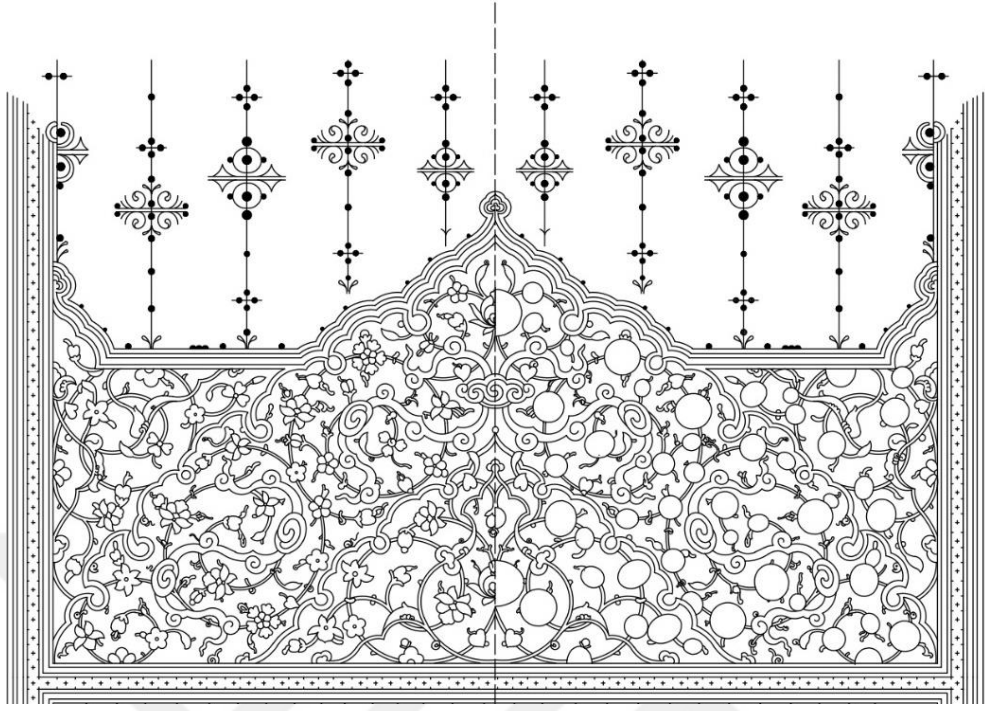
Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, ta'lik hat ile *Kitab-ı Bedâyi' ez Külliyyât*⁴⁰² başlığı yer alır. Başlık, sarı altın zemin üzerine üstübeç mürekkebiyle yazılmıştır. Yazı zemini, serbest helezon hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Beyaz ve siyah renk dandanlı iplikle

⁴⁰² Külliyyattan Bedayi' kitabı (Bedayi', başlangıç)

sınırlandırılmıştır. Yazılı alanın her iki yanında beyaz iplikli kapalı alan vardır. İçerisinde, sarı altın zemin üzerinde ½ simetrik bulut motifi yer alır. Sülyen, eflatun, sarı ve mavi renk bulut motifinin simetri eksenindeki zeminler siyah renktir. Sülyen renk dendanlı iplik ve tepelikle sınırlandırılmış alanların içerisi ise mavi, eflatun ve yeşil renk ile doldurulmuştur. Geriye kalan alan lacivert renktir. Paftaların içinde ve dışında altın dallar üzerinde hatâyî grubu kompozisyon yer alır.



Fotoğraf 388: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 286b



Çizim 168: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 286b

İç pervaz, 14 mm enindedir. Başlık ve üst bölümü; altın, sülyen ve yeşil renk iplik ile siyah zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) ince süsleme çevrelemektedir. Başlık bölümünde ise 4 mm eninde altın zemin üzerinde siyah renk zencerek vardır. Anahtarlı zencereğin orta kısımları münavebeli olarak yeşil ve kırmızı renge boyanmıştır.

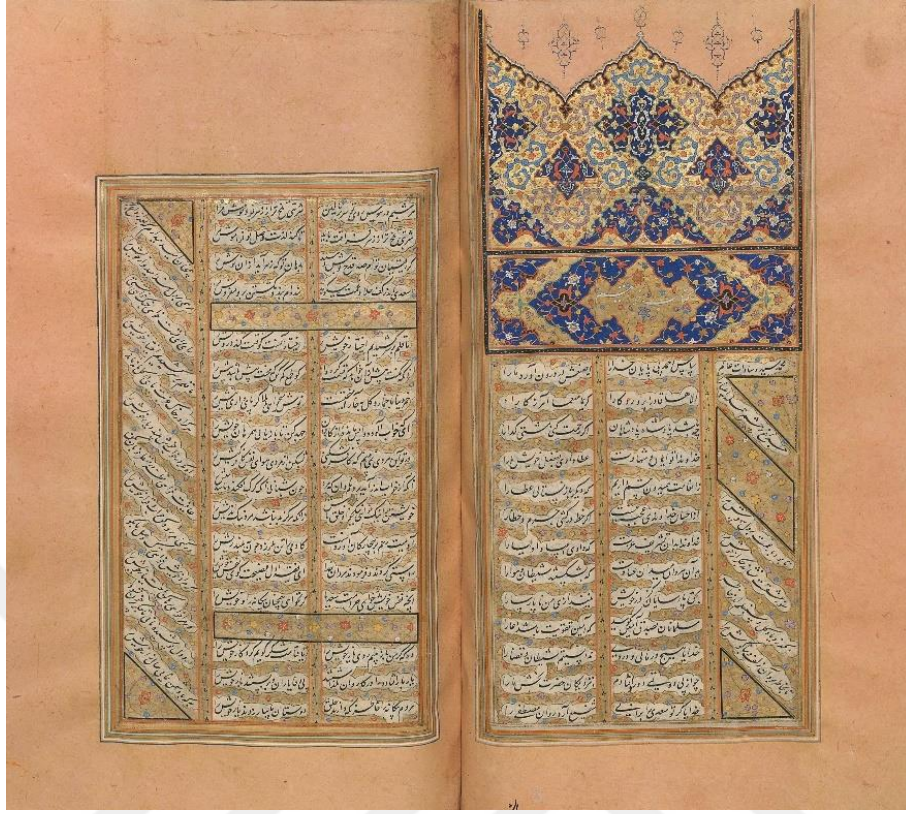
Üst bölüm, ½ simetrik olarak tasarlanmıştır. Beyaz renk dendanlı iplik alanı, altın ve lacivert zemin rengine ayırmaktadır. Sade rûmî ve hatâyî grubu kompozisyon siyah, sülyen ve mavi zeminli kapalı alanlar oluşturur. Altın zemin ise bulut ve hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Kubbeli alan, sülyen renk dendanlı iplikle diğer alandan ayrılır. Kubeli alanın iki kenarında altın iplik üzerinde yer alan sade rûmî ve hatâyî grubu motifleri; mavi, yeşil ve lacivert zemin rengi içerisine uygulanmıştır.

Unvan tezhibinde, rûmî motifleri sarı altın ve sülyen renk; hatâyî grubu motifleri ise sarı altın ve mavi renk dallar üzerinde beyaz, sarı, sülyen, eflatun ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan içten dışa sülyen renk iplik, siyah renk iplik, beyaz renk iplik ve lacivert renk kuzu ile düz ve dendanlı olarak sınırlandırılmıştır.

Tığ, ½ simetrik sade üslupta tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. On adet tığ bulunmaktadır. Tığların arasında altın hatâyî grubu motifleri vardır. Negatif tekniğinde uygulanmıştır. Yazmanın üst kısmı kesildiği için tığların bir kısmı yoktur.





Fotoğraf 389: TSMK H.741, Unvan Tezhibi, 322b

Varak Numarası	322b
Tezhipli Alan Ebadı	138x148 mm
Başlık Ebadı	36x127 mm
İç pervaz Ebadı	En: 5 mm
Üst Alan Ebadı	89x127 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Siyah
	Motif: Rûmî: Altın, Sülyen, Beyaz, Siyah, Yeşil
	Bulut: Mavi, Eflatun, Sarı, Sülyen
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi
Tığ	Boy: 10, 14, 28 mm

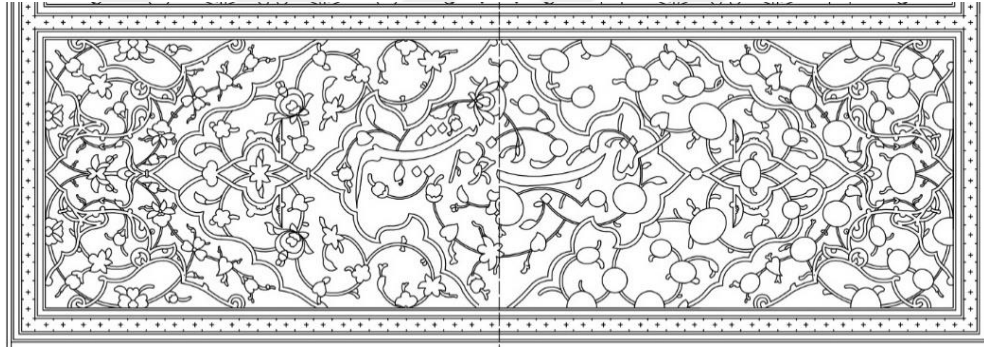
Sayfa Tasarımı: Metin kısmı üç sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile on iki satır düz, beş satır mâil yazılmıştır. Sütun içleri, üçgen alanlar ve koltuk hatâyî grubu

motifleriyle tezyinatlıdır. Yazı zeminleri, serbest hatâyî grubu motifleriyle beyne's-sutûr tezhiplidir.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 390: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 322b

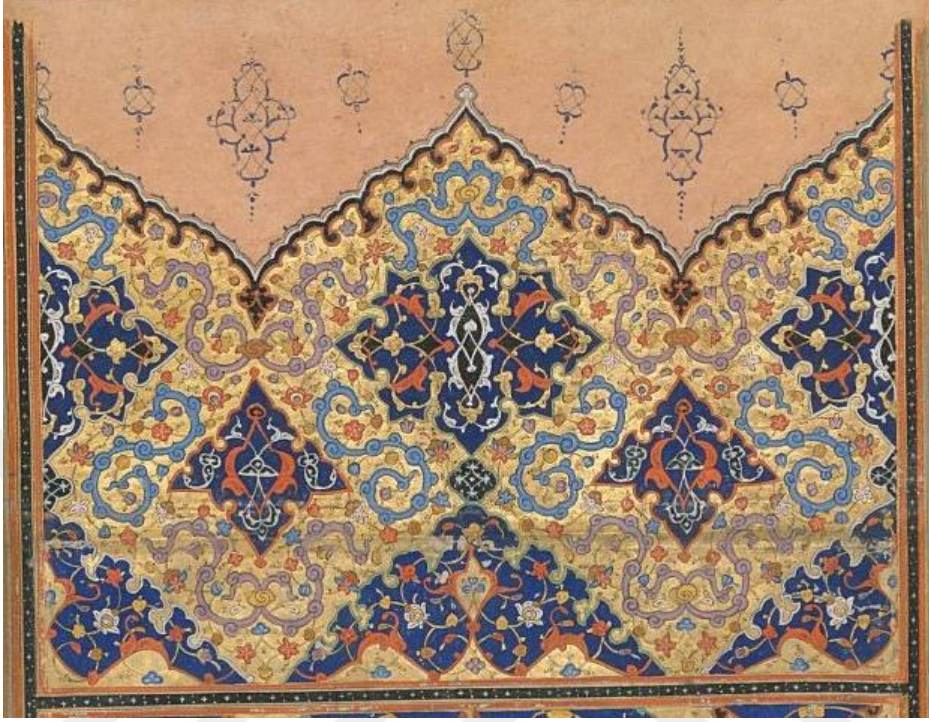


Çizim 169: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 322b

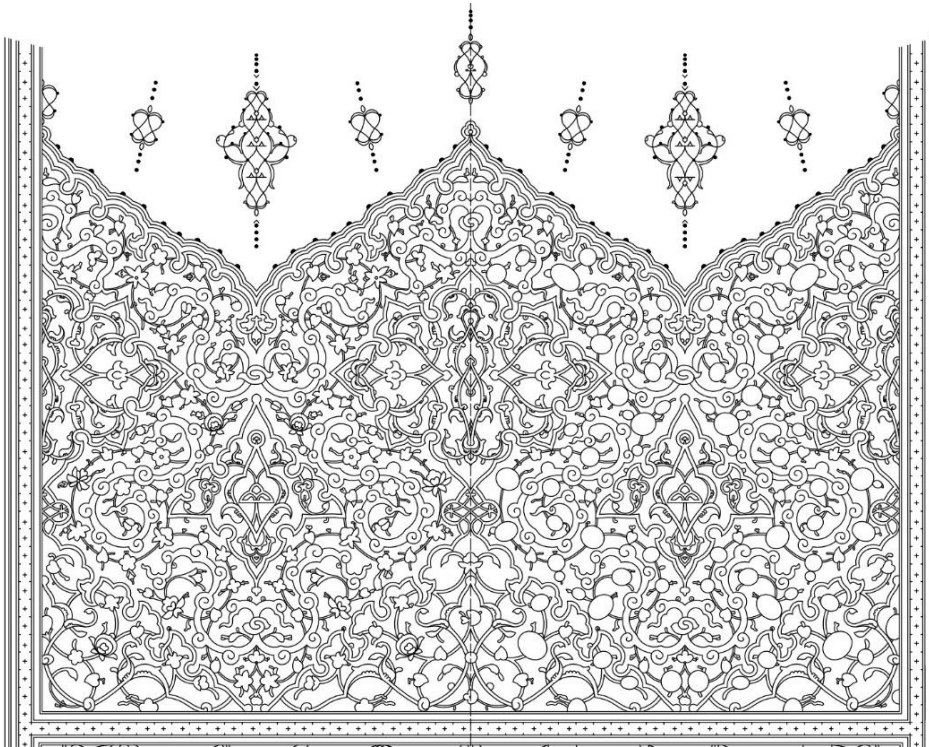
Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, ta'lik hat ile *Kitab-ı Havâtîm*⁴⁰³ başlığı yer alır. Başlık, altın zemin üzerine üstübeç mürekkebiyle yazılmıştır. Yazı zemini, serbest helezon hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Sülyen renk dendanlı iplikle sınırlandırılmış kitabenin her iki yanında, ½ simetrik sülyen renk ortabağ motifleri devam eder. Zemini siyah renktir. Paftalar merkezden dışa doğru yeşil renk iplik ve sülyen renk hurde rûmî motifleriyle lacivert, altın ve lacivert zemin renklerine boyanmıştır. Hurde rûmî motifinin zemini siyah renktir. Paftaların içinde ve dışında altın dallar üzerinde hatâyî grubu motifleri yer alır.

⁴⁰³ Havatim kitabı (Hâtimler, Nihayetler Kitabı)

İç pervaz, 5 mm enindedir. Başlık ve üst bölümü altın ve sülyen renk iplik ile lacivert zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) ince süsleme çevrelemektedir.



Fotoğraf 391: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 322b



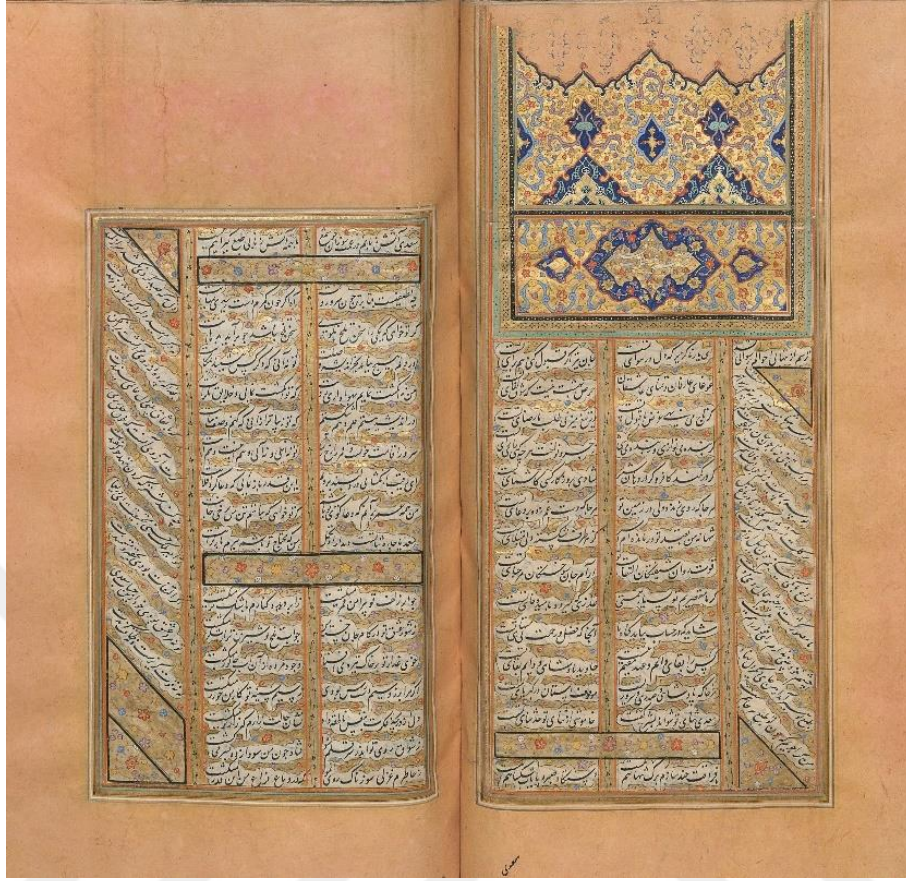
Çizim 170: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 322b

Üst bölüm, 1/4 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Alanda; sülyen, beyaz ve yeşil renk iplikler, lacivert zeminli kapalı alanlar meydana getirir. Merkez yönündeki alanlarda ¼ simetriğin yarısı sülyen renk sade ayırma rûmî motifleri, altın zeminli kapalı alan oluşturur. Bu paftalar hatâyî grubu motifleriyle süslüdür. Sülyen renk ipliklerle sınırlandırılmış lacivert zeminli alanda, ½ simetrik siyah zeminli beyaz hurde rûmî ve sülyen renk sade rûmî motifleri bulunur. Tığ yönündeki alanlarda ise altın, beyaz ve sülyen renk ¼ simetrik sade rûmî tasarım yer alır. Rûmîlerin çıkış paftaları siyah zemine boyanmıştır. Geriye kalan altın zemin, bulut ve hatâyî grubu motifleriyle bezelidir.

Unvan tezhibinde rûmî motifleri altın, beyaz ve sülyen renk; bulut motifleri mavi, eflatun, sarı ve sülyen renktir. Hatâyî grubu motifleri ise altın dallar üzerinde beyaz, sarı, sülyen, eflatun ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan içten dışa sülyen renk iplik, siyah renk iplik, beyaz renk iplik ve lacivert renkte çekilen kuzu ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerinde lacivert renk nokta vardır. Sülyen ve siyah renk iplik merkez yönünde hurde tepelik motifiyle nihayetlenir.

Tığ, ½ simetrik rûmî motifiyle tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Dokuz adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 392: TSMK H.741, Unvan Tezhibi, 336b

Varak Numarası	336b
Tezhipli Alan Ebadı	124x130 mm
Başlık Ebadı	36x103 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 5, 11 mm
Üst Alan Ebadı	64x104 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Yeşil, Beyaz, Siyah
	Bulut: Mavi, Eflatun, Sarı, Yeşil
	Hatâyî: Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi, Yeşil
Tığ	Boy: 20, 28 mm

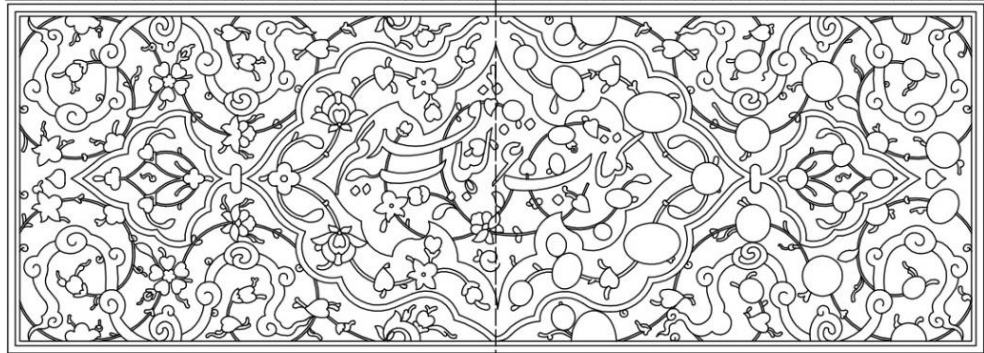
Sayfa Tasarımı: Metin kısmı üç sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile on dört satır düz, dokuz satır mâil yazılmıştır. Sütun içleri, üçgen alanlar ve koltuk; hatâyî

grubu motifleriyle tezyin edilmiştir. Yazı zeminleri serbest hatâyî grubu motifleriyle beyne's-sutûr tezhiplidir.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 393: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 336b



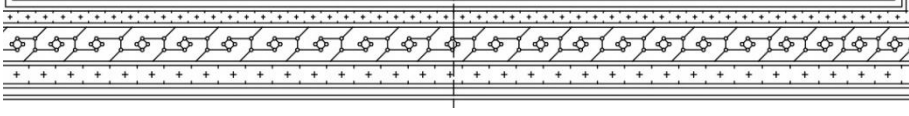
Çizim 171: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 336b

Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, ta'lik hat ile *Kitab-ı Gâzeliyyât-ı Qadîm*⁴⁰⁴ başlığı yer alır. Başlık, sarı altın zemin üzerine üstübeç mürekkebiyle yazılmıştır. Yazı zeminini, serbest helezon hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Alanda, sülyen renk dendanlı iplikle sınırlandırılmış paftaların zemini altın ve lacivert renktir. Bu alanlarda hatâyî grubu kompozisyon bulunur. Altın zemin üzerinde ise bulut ve hatâyî grubu motifleri yer alır. Bulut motifleri mavi, sarı ve eflatun renktir.

⁴⁰⁴ Kadîm Gazeliyat Kitabı (Eski Gazeller Kitabı).



Fotoğraf 394: TSMK H.741, Unvan Tezhibi İç Pervaz, 336b

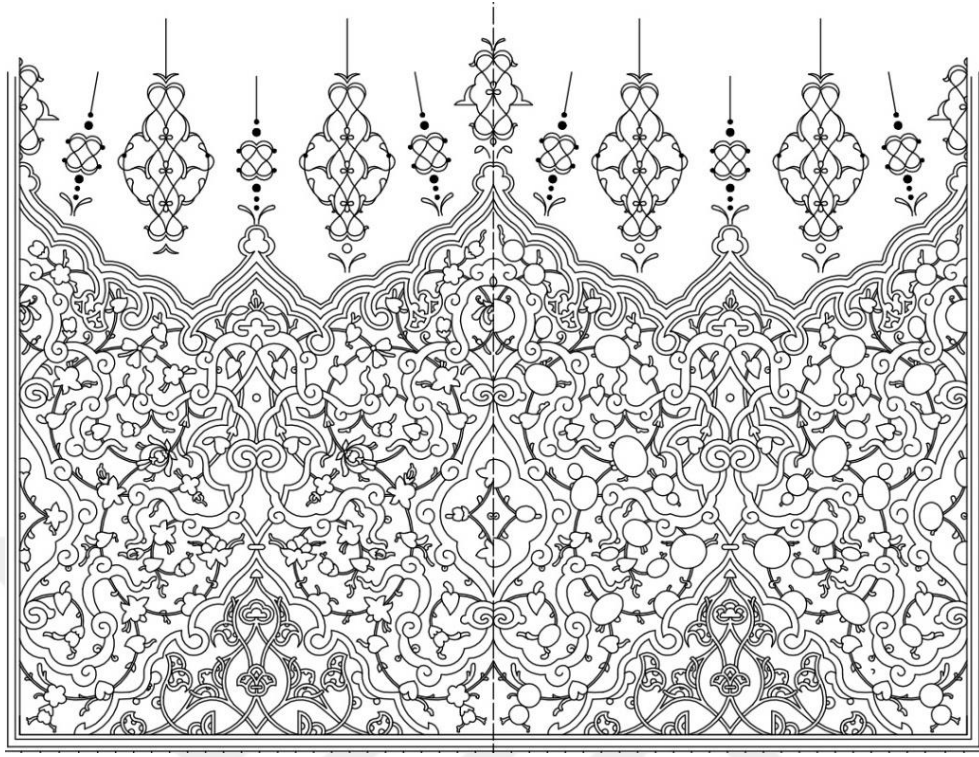


Çizim 172: TSMK H.741, Unvan Tezhibi İç Pervaz, 336b

İç pervaz, 5 ve 11 mm enindedir. Başlık ve üst bölümü altın iplik, sülyen renk iplik, yeşil renk iplik, siyah zemin üzerine beyaz renk (+),(-) ince süsleme ve yeşil zemin üzerine siyah renk (+),(-) ince süsleme çevrelemektedir. Ayrıca altın zemin üzerinde siyah renk zencerek yer alır.



Fotoğraf 395: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 336b



Çizim 173: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 336b

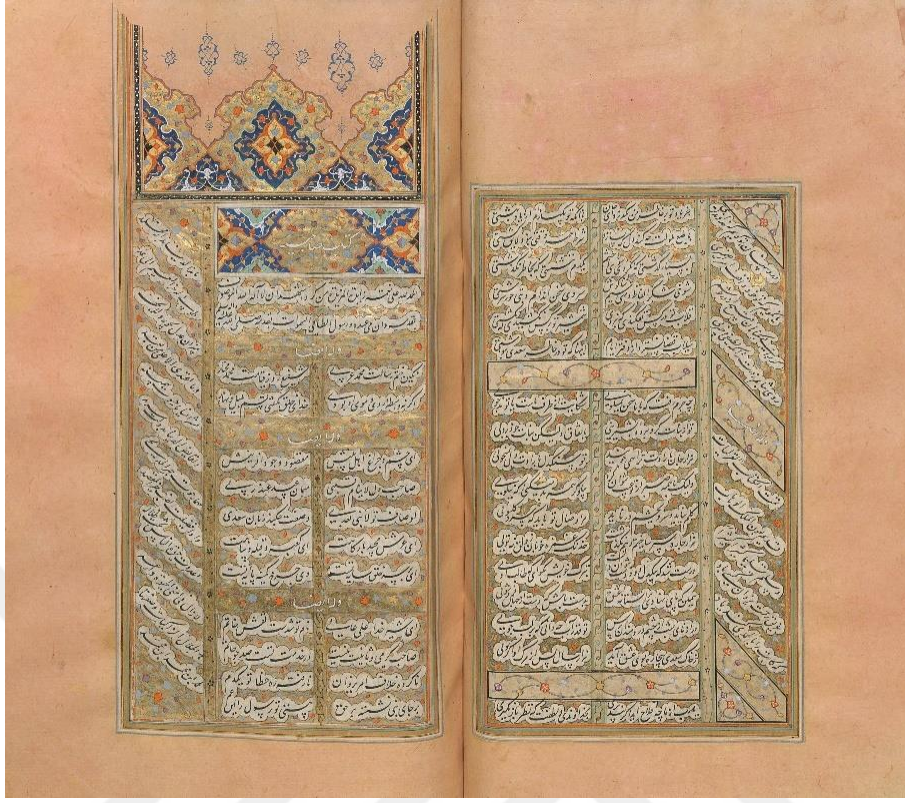
Üst bölüm, 1/4 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Alanda; sülyen renk dendanlı iplikler ve simetri eksenindeki bulut motiflerinin oluşturduğu kapalı alanlar lacivert renktir. Merkez yönünde, 1/4 simetriğin yarısı yeşil ve beyaz renk hurde rûmî motifi bulunur. Hurde rûmî motiflerinin zemini siyah renktir. Beyaz renk iplik üzerindeki hurde rûmî motifinin meydana getirdiği kapalı alan altındır. Simetri eksenindeki bulut motiflerinin oluşturduğu lacivert zeminli alanda dört tarafa yön veren hatâyî grubu motifleri bulunur. Altın zemin üzerinde ise bulut ve hatâyî grubu kompozisyon yer alır.

Unvan tezhibinde rûmî motifleri beyaz ve yeşil renk; bulut motifleri mavi, eflatun, sarı ve yeşil renktir. Hatâyî grubu motifleri ise altın dallar üzerinde sarı, sülyen, eflatun ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan içten dışa beyaz, siyah, sülyen ve lacivert renk iplik ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerinde nokta vardır. Beyaz ve siyah renk iplik merkez yönünde hurde rûmî motifiyle nihayetlenir.

Tıg, ½ simetrik rûmî motifiyle tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. On üç adet tıg bulunmaktadır.





Fotoğraf 396: TSMK H.741, Unvan Tezhibi, 343a

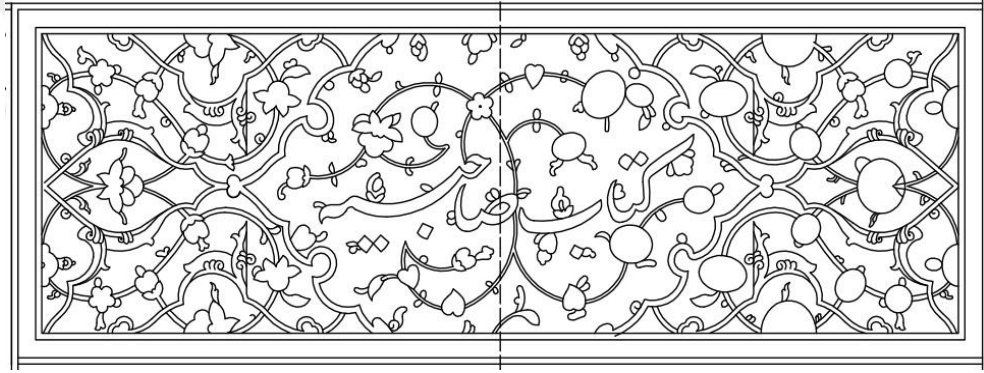
Varak Numarası	343a
Tezhipli Alan Ebadı	108x124 mm
Başlık Ebadı	26x84 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 2,5 mm
Üst Alan Ebadı	54x114 mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Yeşil
	Motif: Rûmî: Sülyen, Beyaz Hatâyî: Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi, Yeşil
Tığ	Boy: 12, 16, 30 mm

Sayfa Tasarımı: Metin kısmı iki ve üç sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile düz ve mâil yazılmıştır. İç sütunda ara başlıklar vardır. Sütun içleri, üçgen alanlar ve ara başlıklar hatâyî grubu motifleriyle tezyinatlıdır. Yazı zeminleri serbest hatâyî grubu motifleriyle beyne's-sutûr tezhiplidir.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 397: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 343a

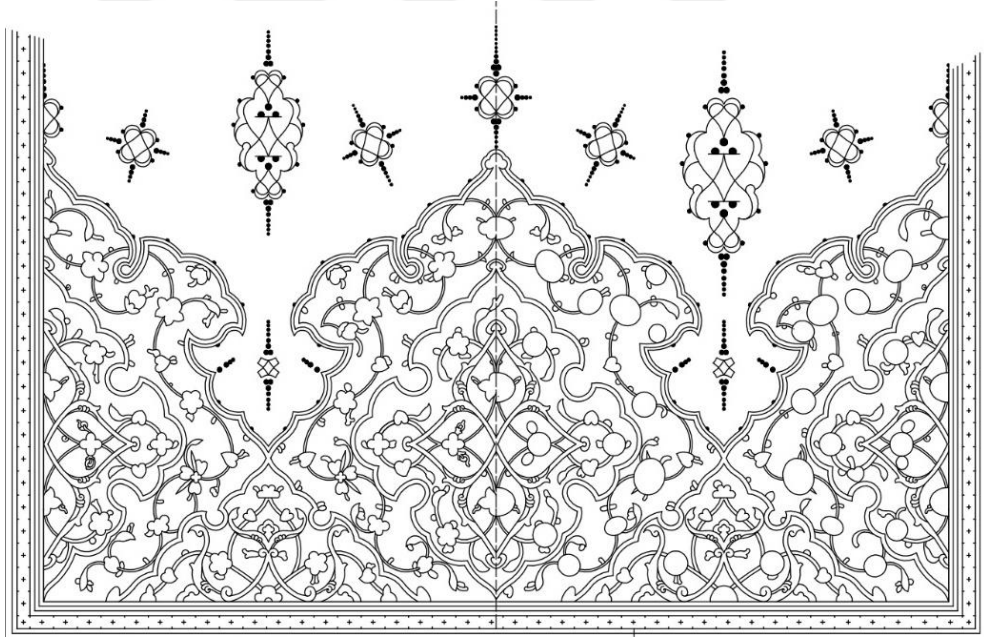


Çizim 174: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 343a

Başlık bölümü, iki sütun içerisinde yer alır. 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, ta'lik hat ile *Kitab-ı Şâhibiyye* başlığı yer alır. Yazı zemini, serbest helezon yeşil dal üzerinde hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Zemin rengi altın olup sülyen renk dendanlı iplikle çevrelenmiştir. Alan, sülyen ve beyaz renk sade ayırma rûmî motifleriyle altın ve yeşil renk paftalara ayrılmıştır. Geriye kalan alan lacivert renktir. Paftaların içinde ve dışında hatâyî grubu kompozisyon yer alır.



Fotoğraf 398: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 343a



Çizim 175: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 343a

İç pervaz, beyaz ve altın iplik ile siyah zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) ince süslemeden oluşmaktadır.

Üst bölüm, 1/4 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Simetri eksenleri üzerinde bulunan beyaz, yeşil ve sülyen renk kapalı alanlar vardır. 1/4 simetrik ve 1/4 simetriğin yarısı kompozisyon, rûmî ve hatâyî grubu

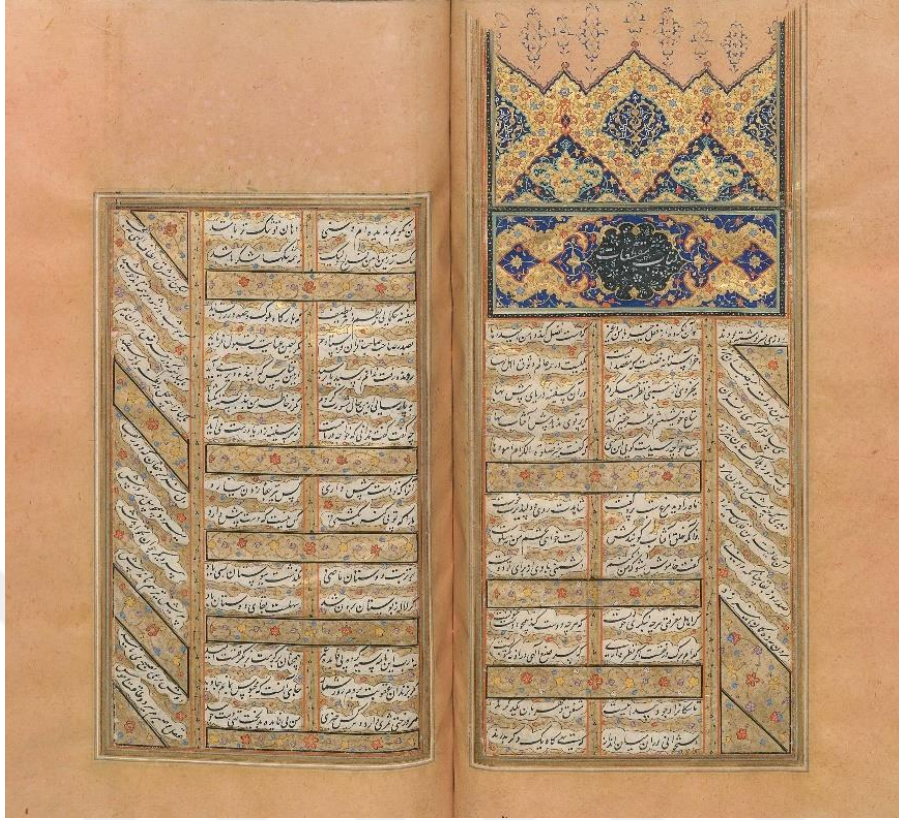
motifleriyle tezyin edilmiştir. İçleri; lacivert, altın ve siyah zemin renklidir. Geriye kalan altın zeminde ise yeşil dal üzerinde hatâyî grubu motifleri yer alır.

Unvan tezhibinde rûmî motifleri beyaz ve sülyen renk; hatâyî grubu motifleri ise sarı, sülyen, eflatun ve mavi ile renklendirilmiştir. Bazı motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan içten dışa sülyen ve lacivert renk iplik ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerinde lacivert renk nokta vardır.

Tığ, ½ simetrik rûmî motifiyle tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Dokuz adet tığ bulunmaktadır.





Fotoğraf 399: TSMK H.741, Unvan Tezhibi, 360b

Varak Numarası	360b
Tezhipli Alan Ebadı	124x128 mm
Başlık Ebadı	37x113 mm
İçpervaz Ebadı	En: 5,5 mm
Üst Alan Ebadı	65x113 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Siyah
	Motif: Rûmî: Altın, Sülyen, Beyaz, Yeşil, Siyah Bulut: Altın Hatâyî: Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi, Yeşil
Tığ	Boy: 16, 24, 28, 30 mm

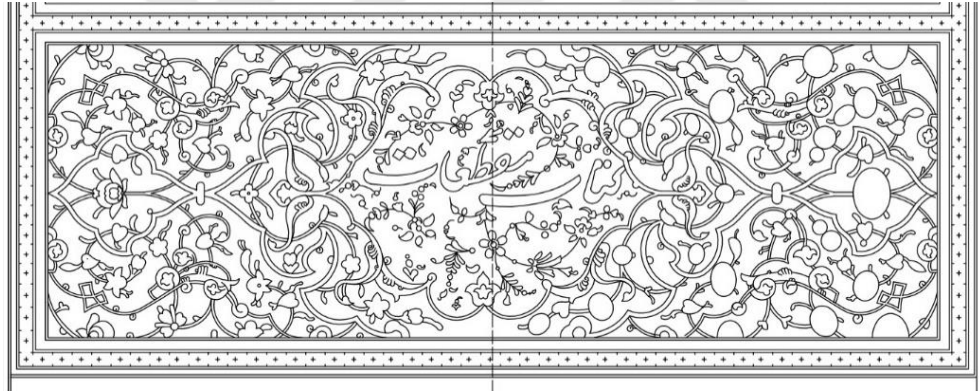
Sayfa Tasarımı: Metin kısmı üç sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile düz ve mâil yazılmıştır. Sütun içleri, üçgen alanlar ve koltuklar hatâyî grubu motifleriyle

tezyinatlıdır. Yazı zeminleri serbest hatâyî grubu motifleriyle beyne's-sutûr tezhiplidir.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 400: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 360b

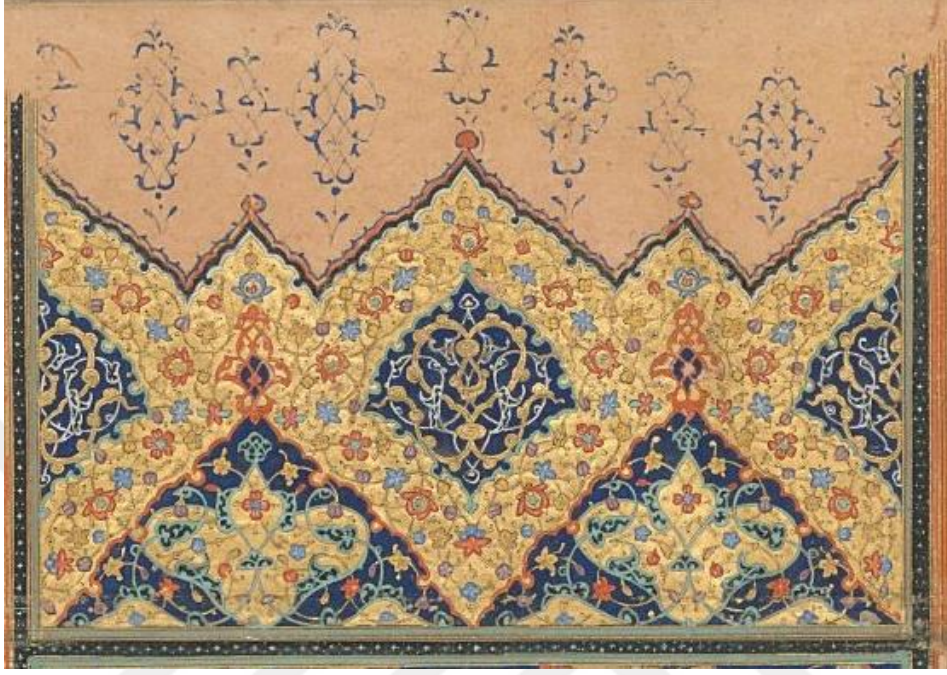


Çizim 176: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 360b

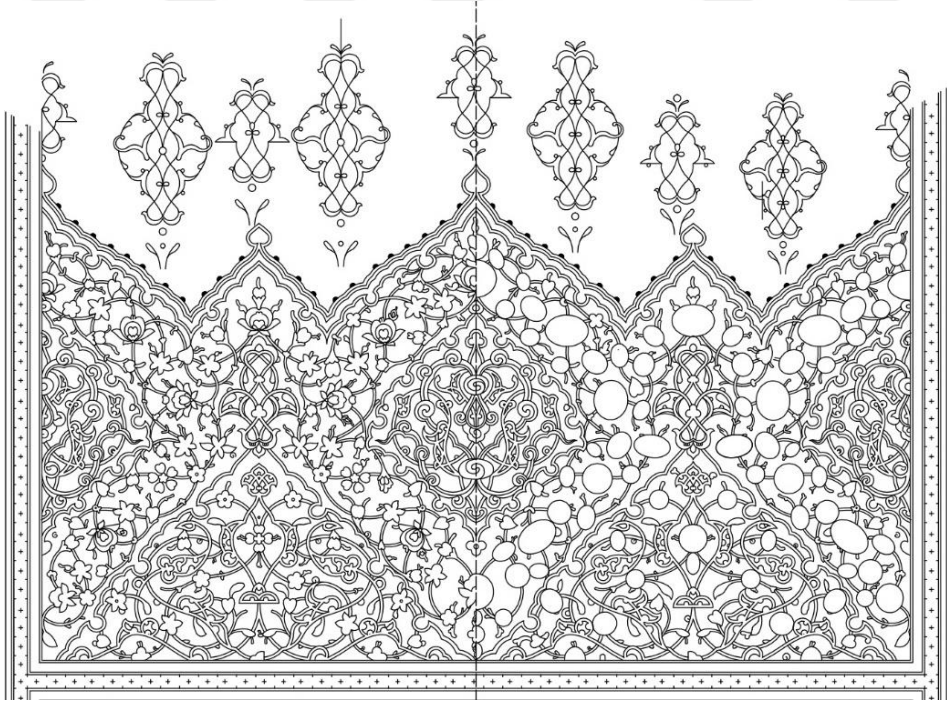
Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, ta'lik hat ile *Kitâb-ı Mukaddeât (Muzahhikât)*⁴⁰⁵ başlığı yer alır. Başlık, siyah zemin üzerine üstübeç mürekkebiyle yazılmıştır. Yazı zemini, serbest helezon hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Beyaz renk motifler negatif tekniğinde uygulanmıştır. Yazılı alanı, sarı altın iplik üzerindeki sade ayırma rûmî motifleri çevrelemiştir. Alan, sülyen renk dendanlı iplik ve altın iplik üzerindeki sarılma rûmî motifleriyle altın ve lacivert renk paftalara ayrılmıştır. Paftaların içinde ve dışında hatâyî grubu motifleri yer alır.

⁴⁰⁵ Muzahhikat (Komiklikler) Kitabı.

İç pervaz, 5,5 mm enindedir. Başlık ve üst bölümü; altın, sülyen ve yeşil renk iplik ile siyah zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) ince süsleme çevrelemektedir.



Fotoğraf 401: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 360b



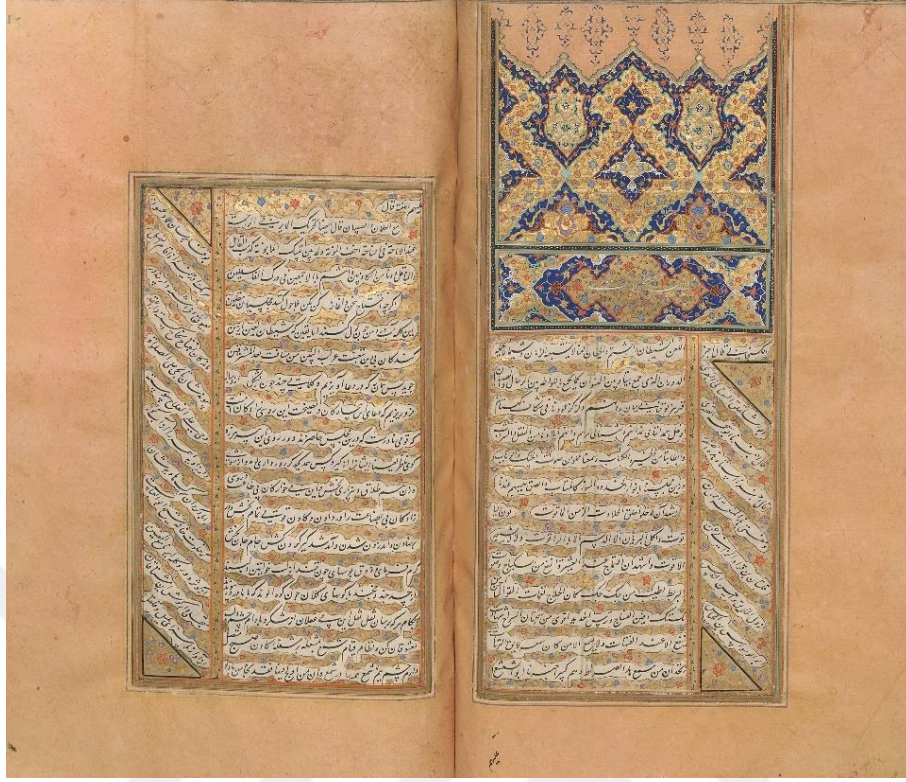
Çizim 177: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 360b

Üst bölüm, 1/4 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Alanda; yeşil renk dendanlı iplikler, lacivert zemin meydana getirir. İçerisinde, ½ simetrik beyaz renk hurde rûmî ve altın bulut motifi bulunur. Sülyen renk dendanlı iplik, tığ yönünde ½ simetrik rûmî motifiyle devam eder. Bu alanda 1/4 simetriğin yarısı yeşil renk hurde rûmî ve hatâyî grubu kompozisyon yer alır. Zemin rengi altın ve laciverttir. Hurde rûmî motifinin zemini siyah renktir. Altın zemin içerisinde ise çift iplik hatâyî grubu motifler vardır.

Unvan tezhibinde rûmî motifleri altın, sülyen, beyaz ve yeşil renk; bulut motifi altındır. Hatâyî grubu motifleri ise sarı, sülyen, eflatun, yeşil ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan içten dışa beyaz, siyah, sülyen ve lacivert renk iplik ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerinde nokta vardır.

Tığ, ½ simetrik rûmî motifiyle tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Dokuz adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 402: TSMK H.741, Unvan Tezhibi, 369b

Varak Numarası	369b
Tezhipli Alan Ebadı	146x127mm
Başlık Ebadı	30x118 mm
İçpervaz Ebadı	En: 5,5 mm
Üst Alan Ebadı	90x118 mm
Motif	Rûmî, Bulut, Hatâyî Grubu.
Renk	Zemin: Altın, Lacivert
	Motif: Rûmî: Sülyen, Beyaz, Yeşil, Siyah Bulut: Mavi, Eflatun, Sarı Hatâyî: Sarı, Sülyen, Eflatun, Mavi, yeşil
Tığ	Boy: 14, 20, 28 mm

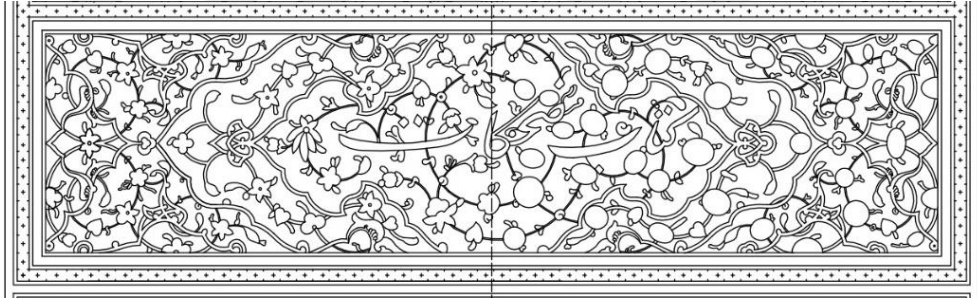
Sayfa Tasarımı: Metin kısmı iki sütun içerisine bölünerek, ta'lik hat ile yazılmıştır. Metin; on üç satır düz, yedi satır mâil yazılmıştır. Sütun içleri ve üçgen

alanlar hatâyî grubu motifleriyle tezyinatlıdır. Yazı zeminleri serbest hatâyî grubu motifleriyle beyne's-sutûr tezhiplidir.

Tezhip Özellikleri: Unvan tezhibi; başlık, iç pervaz, üst ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.



Fotoğraf 403: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 369b

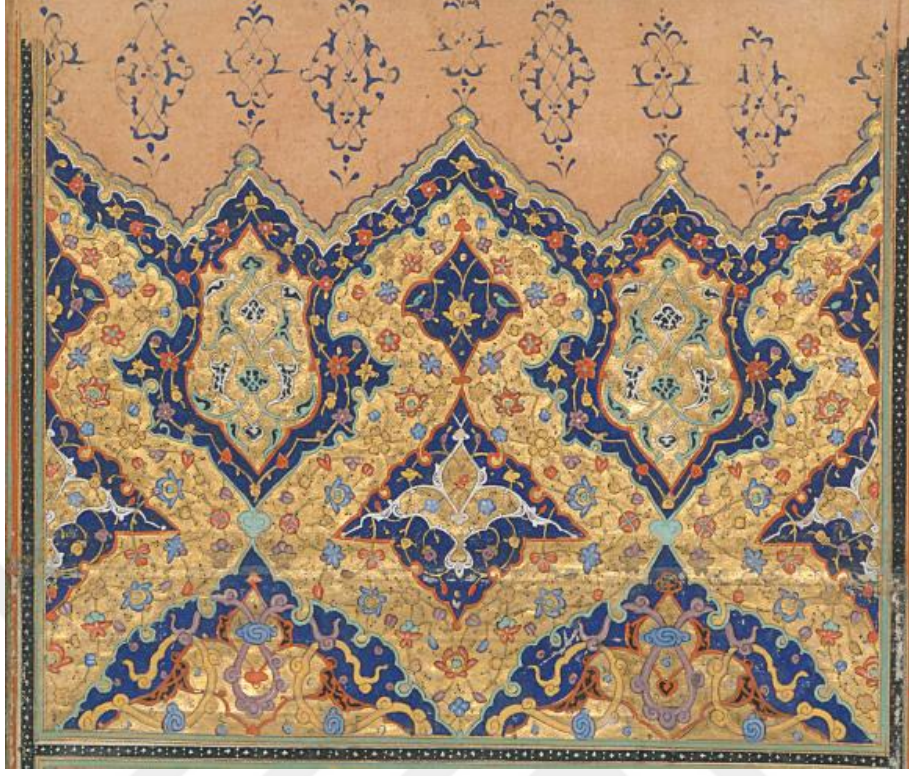


Çizim 178: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 369b

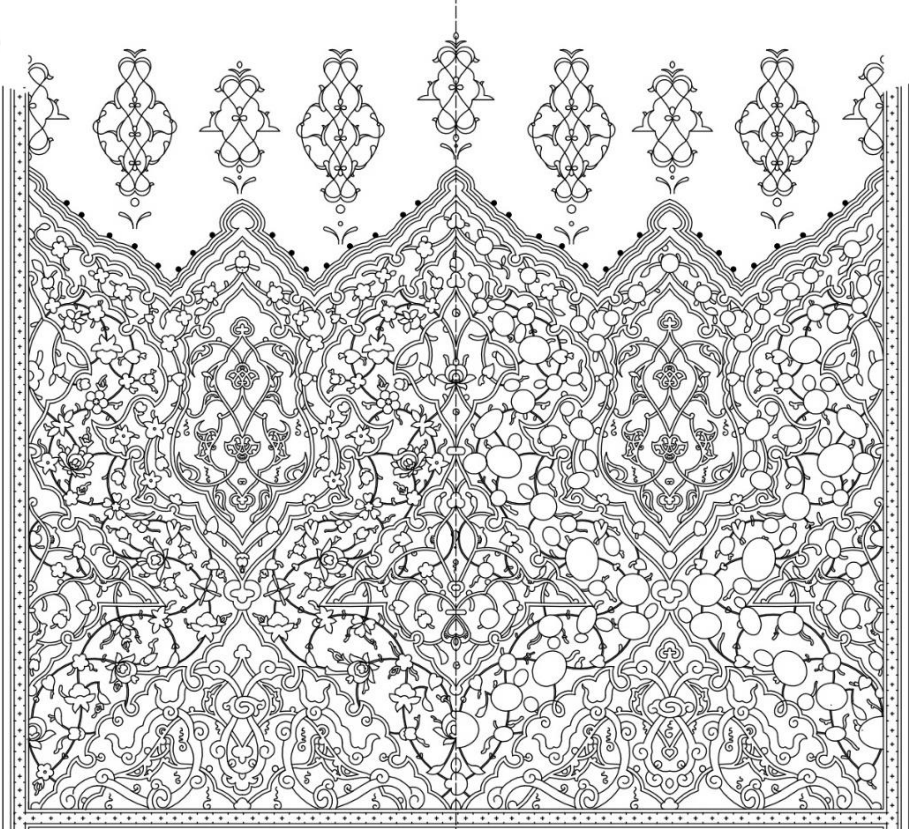
Başlık bölümü, 1/4 simetrik olarak tasarlanmıştır. Yatay dikdörtgen alanın orta kısmında, ta'lik hat ile *Kitab-ı Zahakât/Zihkât*⁴⁰⁶ başlığı yer alır. Başlık, altın zemin üzerine üstübeç mürekkebiyle yazılmıştır. Yazı zemini, serbest helezon hatâyî grubu motifleriyle bezelidir. Kitabeli alanı, sülyen renk dendanlı iplik çevreler ve her iki tarafı hurde tepelik motifleriyle nihayetlenir. Alan, beyaz ve yeşil renk iplikler üzerinde yer alan sade ve hurde rûmî motifleriyle paftalara ayrılmıştır. Bu alanlarda hatâyî grubu motifleri bulunmaktadır.

İç pervaz, 5,5 mm enindedir. Başlık ve üst bölümü; altın, yeşil ve sülyen renk iplik ile siyah zemin üzerinde beyaz renk (+),(-) ince süsleme çevrelemektedir.

⁴⁰⁶ Komiklikler Kitabı.



Fotoğraf 404: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 369b



Çizim 179: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 369b

Üst bölüm, 1/4 kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam etmektedir. Alanı; yeşil ve sülyen renk dendanlı iplikler paftalara ayırmıştır. Yeşil renk dendanlı paftanın içerisinde, ¼ simetriğin yarısı hurde rûmî ve bulut motifi tasarımı vardır. Devamında tığ yönünden merkeze yeşil ve sülyen renk işlemeli rûmî pafta bulunur. İçerisi tek iplik hatâyî grubu motifleriyle süslüdür. İşlemeli rûmî motifinin simetri ekseninde altın zemin üzerinde beyaz ve yeşil renk hurde rûmî motifleri vardır. Hurde rûmî motiflerinin zemini siyah renktir. Sülyen renk dendanlı iplikle sınırlandırılmış lacivert zeminli paftalar, ½ simetrik beyaz renk sade rûmî ve hatâyî grubu motifleriyle tezyinatlıdır. Geriye kalan altın zeminde, çift iplik hatâyî grubu motifler vardır.

Unvan tezhibinde bulut motifleri sarı, eflatun ve mavi renktir. Rûmî motifleri beyaz, sülyen ve yeşil renk; hatâyî grubu motifleri ise sarı, sülyen, eflatun, yeşil ve mavi ile renklendirilmiştir. Motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Tezhipli alan içten dışa beyaz renk iplik, sarı altın cedvel, yeşil renk iplik ve lacivert renk kuzu ile dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerinde nokta vardır.

Tığ, ½ simetrik rûmî motifiyle tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Dokuz adet tığ bulunmaktadır.



Fotoğraf 405: TSMK H.741, Pervaz Tezhibi, 386b-387a

Varak Numarası	386b-387a
Tezhipli Alan Ebadı	350x210 mm
Minyatürlü Alan Ebadı	131x217 mm
İç Pervaz Ebadı	En: 5 mm
Dış Pervaz Ebadı:	En: 52 mm
Motif	Rûmî, Hatâyî Grubu
Renk	Zemin: Altın, Lacivert, Siyah, Mavi
	Motif: Rûmî: Sarı, Sülyen, Eflatun, Yeşil, Beyaz, Siyah
	Hatâyî: Beyaz, Sarı, Sülyen, Eflatun, Yeşil, Mavi
Tığ	Boy: 10, 16 mm

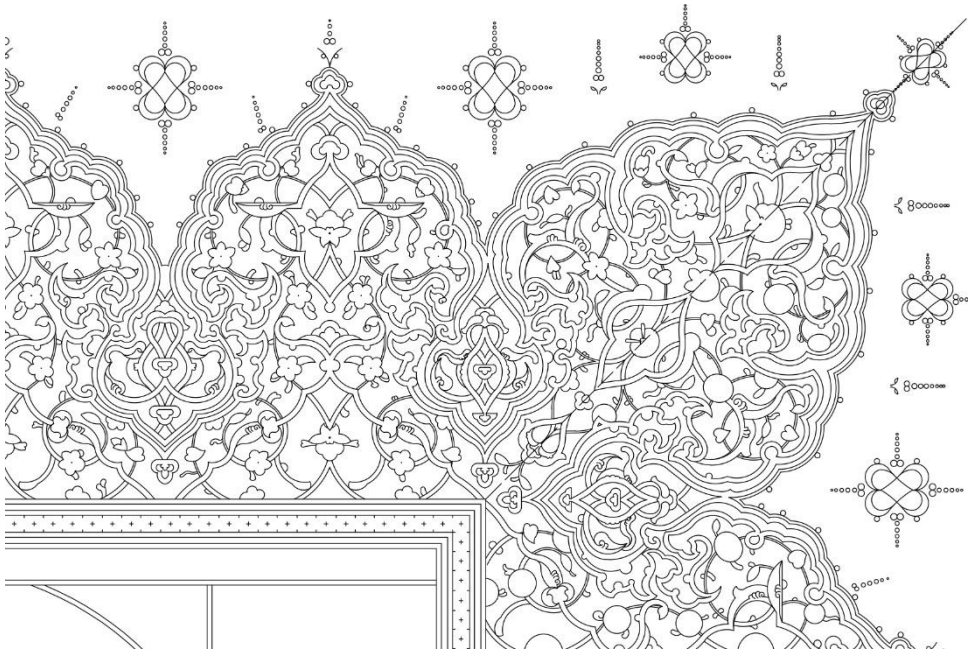
Sayfa Tasarımı: Karşılıklı sayfalarda minyatür ve pervaz tezhibi yer almaktadır.

Tezhip Özellikleri: Tezhip; iç pervaz, dış pervaz ve tığ bölümlerinden oluşmaktadır.

İç pervaz, 5 mm enindedir. Minyatürlü alandan dış pervaza, altın iplik, yeşil renk iplik ve siyah zemin üzerine beyaz renk (+),(-) ince süsleme ile geçilmektedir.



Fotoğraf 406: TSMK H.741, Pervaz Tezhibi, 386b-387a



Çizim 180: TSMK H.741, Pervaz Tezhibi, 386b-387a

Dış pervaz, enine simetrikli dendanla sınırlandırılmış bir tasarıma sahiptir. Sülyen renk sade rûmî ve ortabağ motifinin meydana getirdiği kapalı alan lacivert renktir. Tezhibin nihayetlendiği beyaz renk iplik, yeşil renk iplik ve siyah renk cedvel merkez yönünde dendanlı hurde rûmî olarak devam eder. Dendanlı rûmînin oluşturduğu kapalı formun içerisinde, ½ simetrik sarı ve eflatun renk sade rûmî tasarım vardır. Sarı renk rûmî motifinin iç zemini mavi renktir. Altın ve lacivert zeminde hatâyî grubu motifleri yer alır.

Dış pervaz tezhibinde, rûmî motifleri sülyen, sarı, eflatun, beyaz, yeşil ve siyah renk; hatâyî grubu motifleri ise altın ve yeşil dal üzerinde beyaz, sarı, mavi, sülyen ve eflatun ile renklendirilmiştir. Hatâyî grubu motiflerin içerisi degradeli boyanmıştır.

Dış pervaz tezhibi; beyaz renk iplik, siyah renk cedvel, yeşil renk iplik ve lacivert renk iplikle dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. Her bir dendan üzerinde lacivert renk nokta vardır.

Tığ, ¼ simetrik rûmî motifiyle tasarlanmış, lacivert renkle uygulanmıştır. Tığların arasında altın hatâyî grubu motifleri vardır. Negatif tekniğinde uygulanmıştır. Tezhipli sayfada 35 adet tığ bulunmaktadır.

Değerlendirme

*Külliyât-ı Sadî*⁴⁰⁷ nüshasında kitap ve risalelerin yazılı olduğu metin üç sütun içerisine bölünerek yazılmıştır. Yazmanın tüm yapraklarının boyutu *vassâle*⁴⁰⁸ tekniğiyle büyütülmüştür. Metin; sülyen, sarı altın, yeşil renk iplik; sarı altın cedvel; beyaz ve mavi renk kuzu ile çerçevelenmiştir. Metin sütunlarında belli bir düzenle yer almayan tezhipli alanlar vardır. Bu alanlar altın ve lacivert zemin üzerine hatâyî grubu motifleriyle tezyinatlıdır.

Yazma da herhangi bir mühür bulunmamaktadır. 1a sayfasında *Külliyât-i Sa'dî, Gülistân Derkenar*⁴⁰⁹ ilbâresi yazılıdır. Eser, Kıvâm bin Muhammed Şirazi tarafından istinsah edilmiştir. Tezhipli alanlarda müzehhip bilgisi mevcut değildir. İncelenen *Külliyât-ı Sadî* nüshasında serlevha ve dış pervaz tezhibinin yanısıra onbir adet unvan tezhibi vardır. Tezhipli alanlardaki üslup bütünlüğü dikkate alındığında bazı sayfaların daha yoğun ve renk çeşitliliği fazlaca olduğu dikkati çekmektedir.

Serlevha ve kenarsuyu tezhibi dış pervaz dendanlı olarak; unvan tezhibi üst alanları ise kubbeli ve dendanlı olarak sınırlandırılmıştır.

Sade rûmî motifi kullanımı, 336b sayfası unvan tezhibi hariç diğer tezhipli alanlarda kullanılmıştır. Hurde rûmî motifi 1b-2a, 322b, 336b, 343b, 360b, 369b ve 386b-387a sayfalarında; sarılma rûmî motifi ise sadece 360b sayfasında görülür. Bulut motifi 1b-2a, 286b, 322b, 336b, 360b ve 369b sayfalarında yer alır. Hatâyî motifi sadece klasik kullanımı ile bulunur.

Pafta zeminleri altın ve lacivert ile dengelenmiştir. Bu zemin renklerinin yanı sıra 1b-2a sayfasında eflatun, mavi; 286b sayfasında eflatun, mavi, yeşil, sülyen; 322b, 360b ve 386b sayfaların da siyah; 343b sayfasında yeşil renk vardır.

Tezhipli alanlarda rûmî motifi sarı altın, beyaz, sülyen, yeşil renk; bulut motifi ise sarı altın, sarı, eflatun, mavi, yeşil ve sülyen ile renklendirilmiştir. Hurde rûmî

⁴⁰⁷ Detaylı bilgi için bakınız: Mustafa Çiçekler, "Sa'dî-i Şîrâzî", *TDVİA*, C.35, İstanbul 2008, ss.405-407.

⁴⁰⁸ Uğur Derman, "Hat", *TDVİA*, C.16, , s.434.

⁴⁰⁹ Sadî'nin Külliyyatı, Gülistan Derkenar.

motiflerinin zemini siyah renkle doldurulmuştur. Hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, eflatun ve mavi renkleriyle dönemin zengin renk paletini göstermektedir. Hatâyî motifleri degradeli boyanmıştır. 343b ve 386b-387a sayfalarında hatâyî grubu motifi dallarında yer yer yeşil renk görülür. Negatif tekniğinde uygulanan hatâyî grubu motifleri beyaz ve siyah renktir.

Tezhipli alanlardaki iç pervaz kullanımı (+),(-) ince süslemenin yanı sıra 1b-2a, 181b, 286b, 336b sayfalarında zencerek; 175b sayfasında ise kartuşlu iç pervaz ile oluşturulmuştur.

Tezhipli alanlarda tığ; sade üslupta ve ½ simetrik rûmî motifleriyle oluşturulmuştur. Lacivert renktir. 1b-2a ve 386b-387a sayfalarında tığ aralarında altın hatâyî grubu motifleri yer alır.

Rûmî motifi tasarımda boşluk doldurmak için kullanılan tırfil hareketlerinin benzeri müzehhip Ruzbihan imzalı Kur'ân-ı Kerîm'in (CBL Is 1558) 442b sayfası tezhipli alanında da görülür.



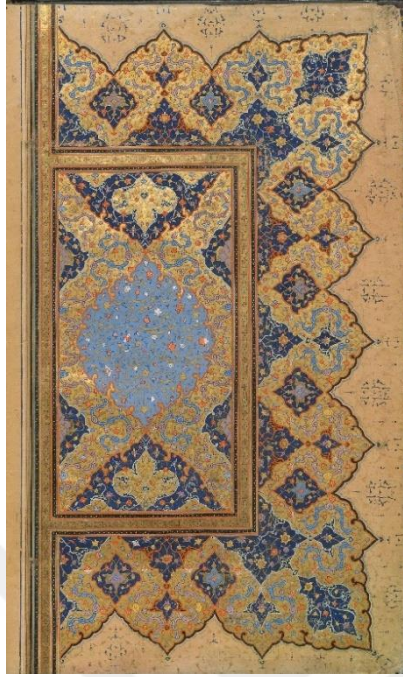
Fotoğraf 407: TSMK H.741, 217b



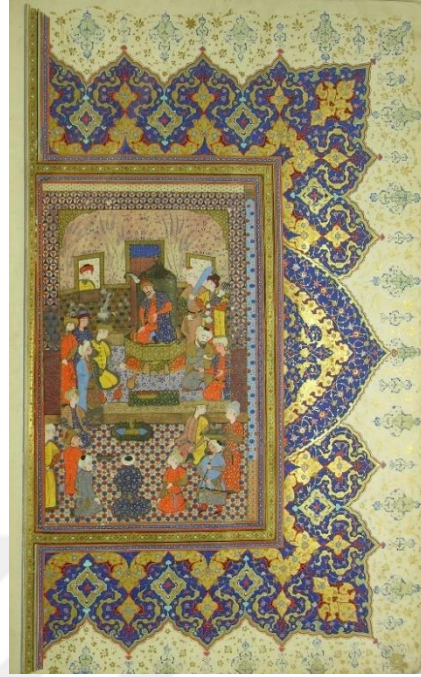
Fotoğraf 408: CBL Is 1558, 442b⁴¹⁰

Tezhipli alanlardaki bezerlikler aşağıda gösterilmektedir.

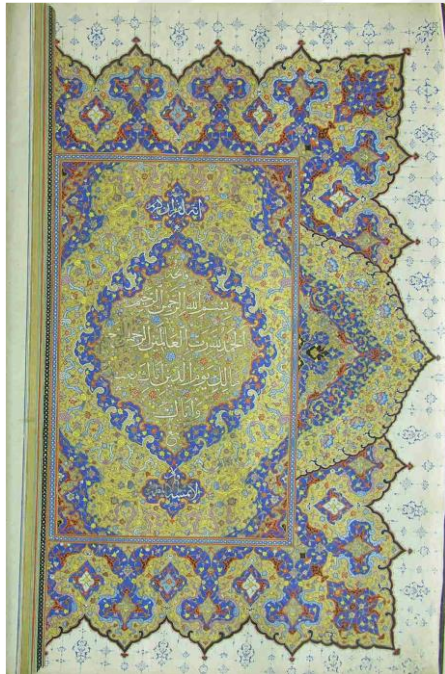
⁴¹⁰ Elaine Wright, *Lapis and Gold Exploring Chester Beatty's Ruzbihan Qur'an*, Chester Beatty Library, s.239.



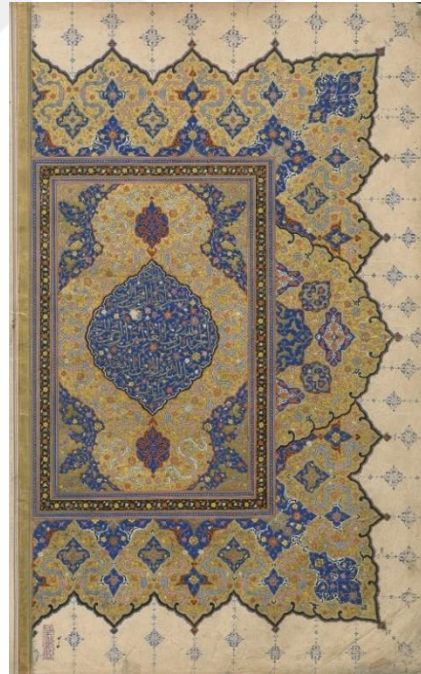
Fotoğraf 409: TSMK H.741 1b-2a



Fotoğraf 410: TSMK H.1497, 982/1574, 518b-519a

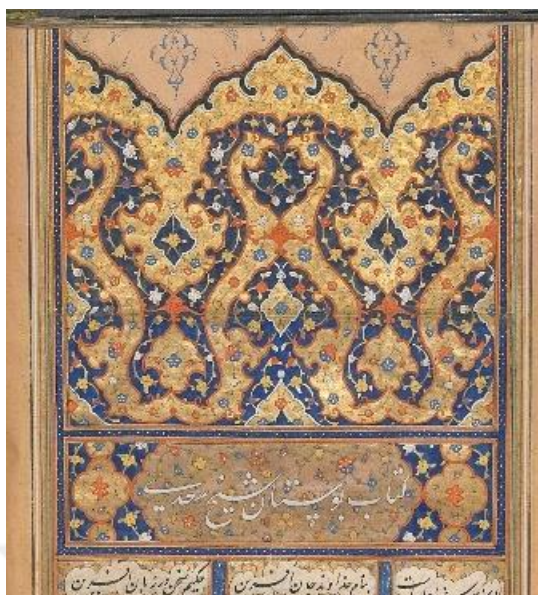


Fotoğraf 411: SYEK Sultan Ahmed 14 2b⁴¹¹

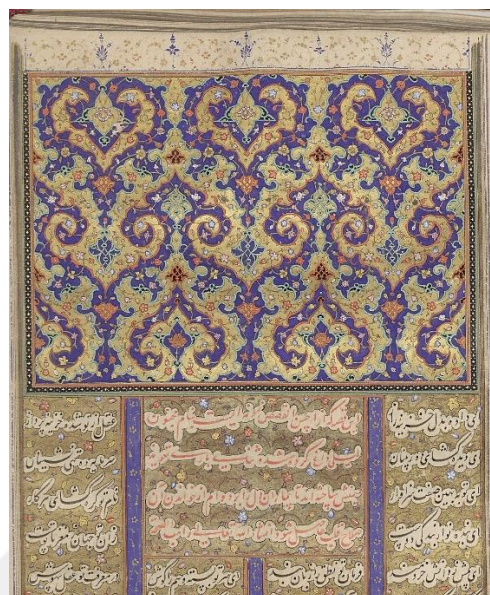


Fotoğraf 412: TİEM 197, 2b-3a

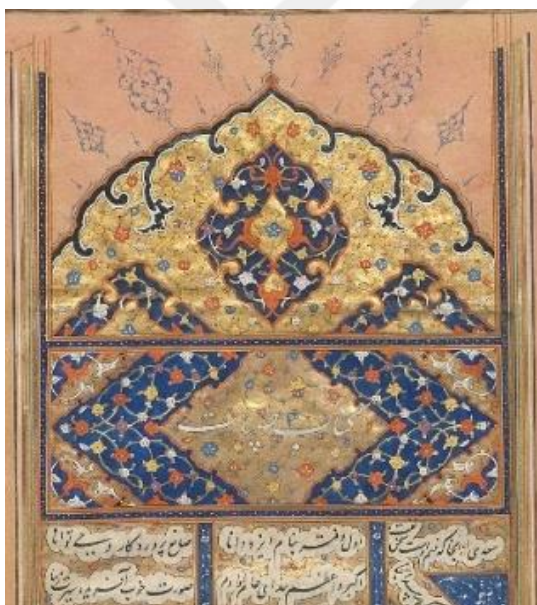
⁴¹¹ Gül Güney, "Safevi-Şiraz Dönem Özelliği Gösteren Bazı Kur'ân-I Kerîm Nüshalarının Serlevha Tezhipleri", s.146.



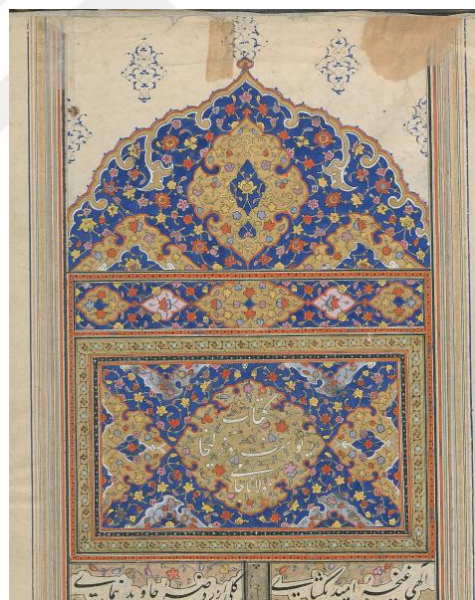
Fotoğraf 413: TSMK H.741, 89b



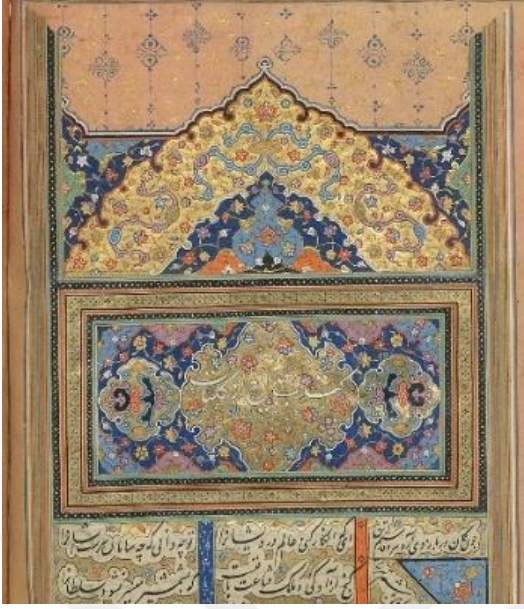
Fotoğraf 414: TSMK R.1029, 979/1571-72, 172b



Fotoğraf 415: TSMK H.741, 217b



Fotoğraf 416: TSMK H.1084, 2b



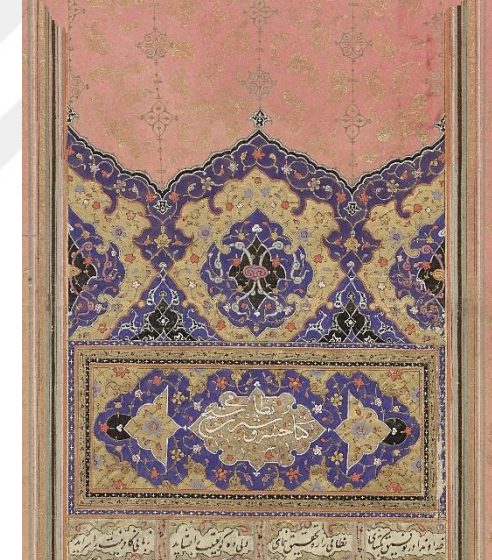
Fotoğraf 417: TSMK H.741, 286b



Fotoğraf 418: TSMK H.752, 987/1572, 93b



Fotoğraf 419: TSMK H.741, 322b



Fotoğraf 420: TSMK H.749, 1000/1591-92, 36b

İncelenen Hazine 741 envanter numaralı yazma eserin ketebesinde istinsah tarihine dair bilgi mevcut değildir. Ancak tezhip özellikleri ve mukayese edilen örnekler itibarıyla XVI. yüzyılın son çeyreğine tarihlenmektedir.

BÖLÜM IV

DEĞERLENDİRME



DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan Safevi Dönemi Şiraz Üslûbu 12 adet edebî yazma eserin tezhipleri incelenmiştir. Katalog bölümünde yer alan eserler, Şiraz'da istinsah edilmiş ve hattatı veya müzehhibi Şirazlı olan Şiraz üslûbu eserlerden oluşmaktadır. Katalog, tarihler dikkate alınarak sıralanmıştır.

Değerlendirme bölümünde, eser ve tezhip özelliklerinin belirtildiği yazmalar, katalog numarasının devamında parantez içinde envanter numarası ile belirtilmiştir. Tezhipli alanların özellik sayısı belirtilirken karşılıklı çift sayfalar tek olarak sayılmıştır.

IV.1. Eser Özellikleri

Bu başlık altında katalogdaki yazma eserler; dil ve konu, eser ölçüsü, yazı türü, kâğıt, mühür ve temellük kaydı bakımından değerlendirilmiştir.

Dil ve Konu

Katalogda bulunan edebî eserlerin hepsi Farsça dilinde yazılmıştır. İncelenen eserler; Şahnâme-i Firdevsî, Hamse-i Nizâmî, Divan-ı Nevâî, Yusuf ve Züleyha, Heft Evreng ve Külliyyât-ı Sadî eserlerini konu almaktadır. Şahnâme-i Firdevsî ve Hamse-i Nizâmî nüshası sayıca en fazladır.

Katalogda yer alan yazma eserlerin konu tasnifi aşağıdadır:

Şahnâme-i Firdevsî: 1 (H.1485), 6 (H.1495), 7 (H.1500), 10 (H.1497)

Hamse-i Nizâmî: 3 (H.760), 4 (H.758), 5 (H.756), 9 (H.750)

Divan-ı Nevâî: 2 (R.807)

Yusuf ve Züleyha: 8 (H.812)

Heft Evreng: 11 (H.751)

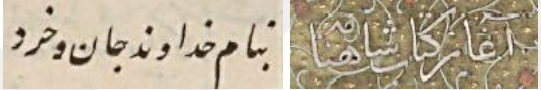
Külliyyât-ı Sadî: 12 (H.741)

Eser Ölçüsü

İncelenen yazma eserlerin boyutu çeşitlilik göstermektedir. Katalog 8’de (H.807) yer alan *Yusuf ve Züleyha* (975/1567-68) nüshasının cild ölçüleri 257x153 mm ile en küçük; katalog 10’da (H.1497) bulunan *Şahnâme-i Firdevsî* (982/1574) nüshası ise 439x272 mm ölçüsündeki en büyük yazmadır. H.1497 envanter numarasına kayıtlı *Şahnâme-i Firdevsî* nüshası Şiraz’da üretilmiş büyük boyutlu yazma içerisinde yer almaktadır.

Yazı Türü

Eserlerin metin kısmında ta’lik; başlık kısımlarında ta’lik ve sülüs yazı çeşidi kullanılmıştır. Katalogda yer alan eserlerin yazı çeşidi tasnifi şu şekildedir:

	1 (H.1485)
Ta’lik metin, Sülüs başlık yazılı nüshalar: 1 (H.1485), 8 (H.812), 3 (H.760), 4 (H.758), 5 (H.756), 6 (H.1495)	
	9 (H.750)
Ta’lik metin, Ta’lik başlık yazılı nüshalar: 10 (H.1497), 9 (H.750), 11(H.751), 12 (H.741)	
	7 (H.1500)
Ta’lik metin, Ta’lik ve Sülüs başlık yazılı nüshalar: 7 (H.1500)	
	2 (R.807)
Ta’lik metin yazılı nüshalar: 2 (R.807)	

Kâğıt

Yazma üretiminin ilk aşamasını, kâğıt seçimi ve hazırlanması teşkil etmektedir. Kâğıdın seçim aşamasında yazma eserin boyutu, metnin yazılacağı alan ve metnin tasarımı gibi pek çok aşamaların düşünüldüğü muhakkaktır. Şiraz’da kâğıt üretimine dair herhangi bir bilgi olmamakla, Şiraz bölgesine yakın su kaynağı olan Isfahan, Kazvin, Tebriz ve Herat’ın kâğıt üretim merkezlerinden olduğu bilinmektedir⁴¹².

Katalogdaki yazmaların kâğıt renklerine göre tasnifi şu şekildedir:

Nohudi: 1 (H.1485), 2 (R.807), 3 (H.760), 4 (H.758), 5 (H.756), 7 (H.1500), 9 (H.750), 10 (H.1497), 11 (H.751)

Açık Pembe: 6 (H.1495), 8 (H.812)

Pembe: 12 (H.741)

Yazmalarda, yazı sahası dışındaki alanın yıpranması sonucu ortasının aynı ölçülerde kesilerek yeni bir kâğıda yapıştırılmasıyla yapılan *vassâle*⁴¹³ uygulaması genellikle XVI. yüzyılın yarısından sonra görülmektedir. Katalog 8 (H.812), 11 (H.751) ve 12 (H.741) numaralı yazmalarda bu teknik uygulanmıştır.

Mühür

Padişahların tuğralı mühürlerine *müht-i hümayun* denilmektedir. Tuğralı mühürlerinin yanı sıra şahsi mühürleri de vardır⁴¹⁴. Kitaplara basılan mühür sayesinde kitabın aidiyetini tespit etme imkânı sağlanmaktadır⁴¹⁵. Sultanların tahta çıktıktan sonra hazine sayımında muhafaza edilen bütün kitaplara mühürlerinin basıldığı bilinmektedir. Bu sayede mühürlü eserin, mührü atılan Sultan öncesinde veya onun zamanında Saray hazinesinde bulunduğu anlaşılabilmektedir.

⁴¹² Iraj Afshar, “The Use of Paper in Islamic Manuscript as Documented in Classical Persian Texts”, *In the Codicology of Islamic Manuscripts; Proceeding of the Second Conference of Al-Furqan Islamic Heritage Foundation*, edited by Yasın Dutton, London: Al-Furqan Islamic Heritage Foundation 1995, s.77-91.

⁴¹³ Fatma Çiçek Derman, “Tezhip Sanatında Kullanılan Terimler, Tabirler ve Malzeme”, s.533.

⁴¹⁴ Mübahat S. Kütükoğlu, “Mühür”, *TDVİA*, C.31, s.530-531.

⁴¹⁵ Ahmet Çaycı, *Türk-İslam Kültüründe Vakıf ve Sanat*, Konya 2018, s.238.

Mühür, incelenen eserlerin genellikle ilk ve son sayfalarında bazen de orta sayfalarında basılıdır.

- **I. Selim Mührü (1512-20)**

I. Selim mührü, tuğralı ve şahsi olmak üzere iki farklı şekilde bulunmaktadır. Tuğralı mühür katalog 2 (R.807) ve 7’de (H.1500), şahsi mührü ise 4 (H.758), 6 (H.1495) ve 9 (H.750) numaralı eserlerde vardır.

 Mühür: 2 (R.807) Selim Şah bin Bayezid han el-muzaffer dâimâ	 Mühür: 9 (H.750) Sultan Selim Şah Tevekkeltü âlâ hâlikî
--	--

- **II. Selim Mührü (1566-1574)**

Mühür, incelenen eserlerden sadece katalog 9 (H.750) numarada bulunmaktadır.

 Mühür: 9 (H.750) Selim han bin Mustafa el-muzaffer dâimâ
--

- **III. Ahmed Mührü (1703-1730)**

Sultan III. Ahmed Topkapı Sarayı’nın Enderûn avlusunda kitapların korunması için Kütüphane-i Hümayun veya Enderûn Kütüphanesi denilen duvarları çinili, tavanı nakışlı bina yaptırmış ve yaklaşık üç bin kitabın bulunduğu kütüphaneyi 1719 yılında

açmıştır⁴¹⁶. Bugün Topkapı Sarayı'nda bazı kitaplarda III. Ahmed mührü basılıdır. Bu mührü, katalog 1 (H.1485), 3 (760), 4 (758), 5 (H.756), 7 (H.1500) ve 11 (H.751) numaralı eserlerde rastlanmaktadır.



Mühür: 7 (H.1500)

Şah Ahmed bin Mehmed han el-muzaffer dâimâ

- **I. Mahmud Mührü (1730-54)**

Mührü, sadece katalog 2 (R.807) numaralı eserde rastlanmaktadır.



Mühür: 2 (R.807)

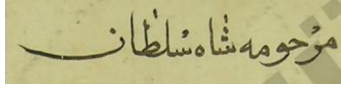
Elhamdülillahillezi hedanâ li hâzâ ve mâ künnâ li
nehtediye lev lâ en hedanellah, Mahmud han bin
Mustafa el-muzaffer dâimâ

Temellük Kaydı

Eserin kime ait olduğunu belirten kayıtlara *temellük kaydı* denilmektedir. Temellük kayıtları tarihî ve biyografik bilgilerin yanı sıra kitabın öncesinde kime ait

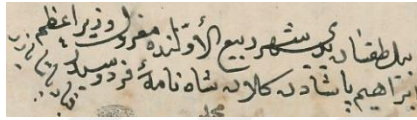
⁴¹⁶ Zeren Tanındı, *Yazıda Âhenk ve Renk Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonundan Sanatlı Kitaplar Belgeler ve Hüsn-i Hatlar*, s.24.

olduğu veya nereden geldiği hakkında fikir sahibi olmamızı sağlar⁴¹⁷. İncelenen eserlerdeki temellük kayıtları şunlardır:



Temellük Kaydı: 4 (H.758)

“Merhume Şah Sultan”



Temellük Kaydı: 6 (H.1495)

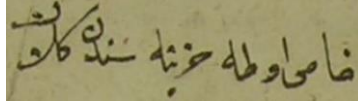
“1097 (1686) şehir-i Rebüülevvel’de maktud vezir-i a’zam İbrahim Paşa’dan gelen Şahnâme-i Firdevsi’dir”



Temellük Kaydı: 8 (H.812)

“Namakı (namak veya namika) Mevlana Şah Mahmûd Nişâbûrî in nüsha-i şerîf-i nefîs râ der dâru'l-merzi Şîrâz Hacı Ali Tokâtî harîdârî namûd. Hudây Teâlâ fûrûşende ve harîdâr râ rahmet kuned Âmîn Yâ Rabb”

⁴¹⁷ Orhan Bilgin, “Temellük ve Tesâhüb Kaydı”, TDVİA, s.411.



Temellük Kaydı: 10 (H.1497)

“Has oda hazinesinden gelen”

IV.2. Tezhip Özellikleri

Bu başlık altında katalogdaki tezhipli alanlar; sayfa tasarımı, cedvel ve iç pervaz, motif, tığ ve renk bazında değerlendirilmiştir.

IV.2.1. Sayfa Tasarımı

Katalog bölümünde incelenen yazma eserlerin konularına göre çeşitlilik göstermesi, metinlerin yazıldığı alanlarda da farklılık ortaya çıkmasına sebep vermiştir. Buna göre *Hamse-i Nizamî* ve *Şahname-i Firdevsî* nüshalarının metin kısmı dört sütun içerisine bölünerek yazılmış, beyitler sağdan sola devam etmektedir. Katalog 2’de (R.807) incelenen *Divanı Nevai* nüshasında metin, iki sütun içerisine bölünerek yazılmış her sayfada iki mesnevi devam etmektedir. Dış sütunda metin mâil olarak yer almaktadır. Katalog 8’de (H.812) incelenen *Yusuf ve Züleyha* nüshasında metin iki sütun içerisine bölünerek yazılmış, beyitler sağdan sola devam etmektedir. Katalog 11’de (H.751) incelenen *Heft Evreng* nüshasında aynı sayfada üç mesnevi yer almaktadır. Üç alan içerisinde bulunan metinler iç sütunlarda düz, dış alanda mâil olarak yazılıdır. Son olarak katalog 12’de (H.741) incelenen *Külliyat-ı Sadi* nüshasında metin üç sütun içerisine bölünerek yazılmış, her sayfada iki mesnevi devam etmektedir. Dış sütunda metin mâil olarak yer almaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz farklı konulardaki yazmalar serlevha, unvan ve hâtime tezhibinde çeşitliliğe sebebiyet vermemekte, metin içerisinde yer alan ara başlık, koltuk, köşelik vb. tezhipli alanların farklı yerlerde bulunmasını sağlamaktadır.

Sayfa tasarımı başlığı altında katalog bölümünde incelen eserlerin; serlevha, unvan, halkâr ve hâtime tezhipleri ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir.

IV.2.1.1. Serlevha

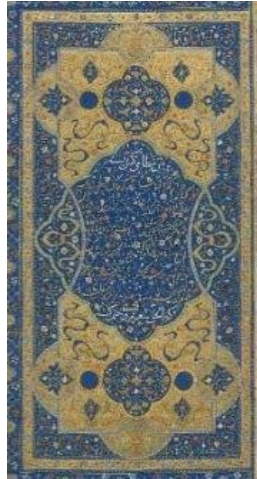
Serlevha tezhibi, katalogdaki 10 yazmada (2 (R.807), 3 (H.760), 4 (H.758), 5 (H.756), 6 (H.1495), 7 (H.1500), 9 (H.750), 10 (H.1497), 11 (H.751), 12 (H.741)) bulunmaktadır. Tezhiplerde iç alanda iki farklı düzenleme görülmektedir. Bunlardan ilki iç alanın enine ve boyuna alanlara bölünmesiyle metin, üst-alt ve koltuk bölümlerinin bulunmasıdır. Bu şekilde tasarlanmış üç (3 (H.760), 4 (H.758), 7 (H.1500)) serlevha tezhibi tasarımı vardır. Bunların içerisinde katalog 3 (H.760) ve 7 (H.1500) numaralı eserlerde metin düz satır hâlinde, katalog 4 (H.758) numarada ise metin iki sütun içerisine bölünerek yazılmıştır.

İç alandaki ikinci düzenleme ise enine ve boyuna bölünme yerine alanın, tümüyle tezhiplenmesidir. İç alan; katalog 2’de (R.807) ve 5 (H.756) hendesi; katalog 6 (H.1495), 9 (H.750), 10 (H.1497), 11 (H.751) ve 12’de (H.741) ise şemse ve salbekli bir düzenlemeye sahiptir.

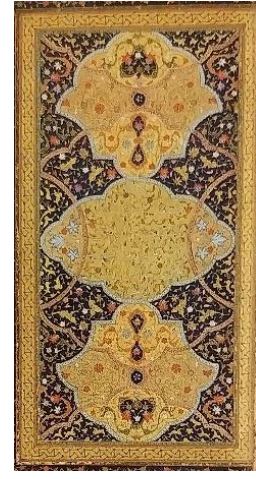
Serlevha tezhiplerindeki hendesi düzenleme benzer kompozisyon özellikleri ile XVI. yüzyılın yarısına kadar yoğun olarak kullanılmıştır. Öyle ki bazı örneklerde zemin ve motif renkleri değiştirilerek aynı tasarımın kullanıldığı görülmektedir.



TSMK R.871,934/1528, 1b-2a



TSMK H.755,947/1540, 1b-2a.



Khalili QUR111,952/1545-46,
1b-2a



SGA F1908.199, 955/1548, 2a



CBL Per 195, 935/1529, 3a

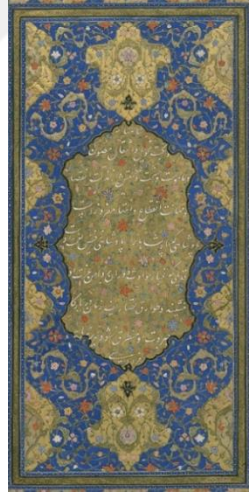


CBL İs 1525, 3a

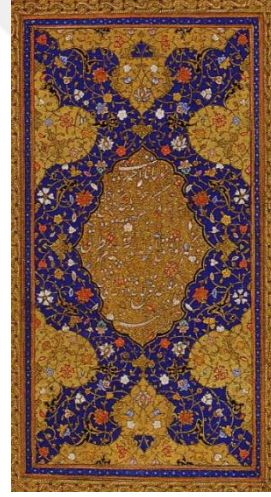
Serlevha tezhibi iç alanı, enlemesine ve boylamasına bölümlere ayrılmadan şemse, salbek ve köşebendli kullanımının en erken örneği Ruzbihan imzalı (OBL Fraser73) eserde görülür⁴¹⁸. XVI. yüzyılın yarısından itibaren Şiraz serlevha tezhiplerinde yoğun olarak kullanılmıştır.



OBL Fraser 73, 1515-20, 2b-
3a



TSMK H.1495, 960/ 1553, 1b-
2a.



TSMK R.813, 1557-58, 1b-2a.

Serlevha tezhibi kompozisyonu dış pervazda; düz, dendanlı ve kubbeli olarak tasarlanmıştır. Bunun doğrultusunda dış pervaz; katalog 2 (R.807), 3 (H.760) ve 5'te

⁴¹⁸ Lale Uluç, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, s.93.

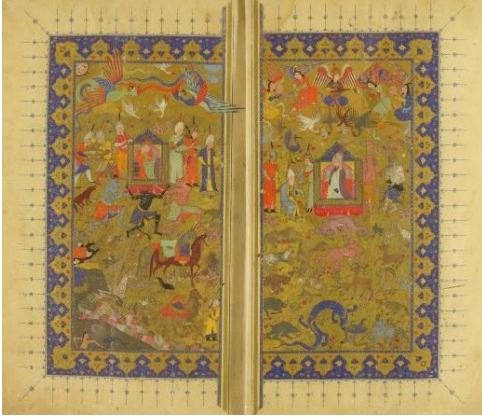
(H.756) düz; katalog 4 (H.758), 6 (H.1495), 7 (H.1500) ve 12'de (H.741) dendanlı; katalog 9 (H.750) ve 10'da (H.1497) düz ve kubbeli; katalog 11'de (H.751) ise dendanlı ve kubbeli olarak tasarlanmıştır. Kubbe, katalog 9 (H.750) ve 11'de (H.751) sadece dikey eksen üzerinde; katalog 10'da ise üç tarafta da bulunmaktadır.

Katalogdaki serlevha tezhiplerinin incelenmesi sonucu yüzyılın ilk yarısında dış pervaz genellikle düz olarak, yüzyılın yarısından sonra dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. İç ve dış nispetine bakıldığında zaman yüzyılın ilk yarısında dış pervazın daha ince tasarlandığı yüzyılın yarısından sonra ise öncesine göre daha genişlediği görülmektedir. Başka bir deyişle, 1553 tarihli katalog 6 (H.1495) örneğimize kadar serlevha tezhibinin daha sade kullanıldığı, katalog 7'den itibaren dış pervazın genişlemesi ve dış pervaza kubbenin de gelmesiyle daha da yoğun bir tezyinata sahip olduğu tespit edilmiştir.

Katalogda incelen yazmaların edebî olması sebebiyle ilk ve son sayfalarda minyatür etrafını dış pervaz çevrelemektedir. Ayrıca Şiraz'da 1560'lı yıllardan sonra yazmaların tezhip açısından daha da gösterişli hâle gelmesiyle katalog bölümünde incelediğimiz *Hamse-i Nizami* ve *Cami* 'nin *Heft Evreng* yazmalarında her mesnevinin başlangıcı dış pervaz tezhibiyle bezenmiştir.

Dış pervaz tezhibi; katalog 2 (R.807) 1b-2a; 8 (H.812) 1b-2a, 176b-177a; 9 (H.750) 1b-2a, 36b-37a, 129b-130a, 194b-195a, 241b-242a, 254b-255a; 10 (H.1497) 1b-2a, 518b-519a; 11 (H.751) 1b-2a, 3b-4a, 6b-7a, 363b-364a; 12 (H.741) 386b-387a'da vardır.

1525-26 tarihli erken dış pervaz örneği katalog 2 takdim sayfasında vardır. Sayfanın minyatür ve tezhip olarak benzeri TSMK H.683 envanter numaralı yazmanın takdim sayfasında bulunur. Pervaz tezhiplerinde paftalama birebir aynı, zemin renkleri değiştirilmiştir. Ayrıca katalog 3 (H.760) 259b ve TSMK H.783, TSMK H.772, TİEM T.2052 envanter numaralı eserlerin tezhipli sayfalarında da benzer tasarım kullanılmaktadır.



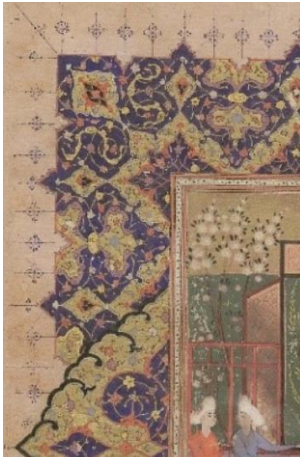
TSMK R.807, 932/1525-26, 1b-2a



TSMK H.683, 1b-2a

İncelenen katalog 11 (H.751)'de tezhipli sayfalardaki üslup bütünlüğü dikkate alındığında 363b-364a sayfasındaki karşılıklı dış pervaz tezhiplerin diğer tezhipli sayfalara göre farklı bir üslupta uygulandığı görülür. İç alan ve dış pervazın farklı üslupta olması, sadece dış pervazın farklı bir merkezde üretildiğini veya farklı üslupta yetişen bir sanatçının yaptığı ihtimalini ortaya koymaktadır.

Dönemin dış pervaz tasarımlarına bakıldığında belli tasarımların yazmanın konusuna göre tasnif edilmeden, serlevha tezhiplerinde veya minyatür etrafında kullanıldığı görülmektedir. Aşağıdaki örneklerden görüleceği üzere tezhipli alan, zemin renkleri veya motifler değiştirilerek uygulanmıştır.



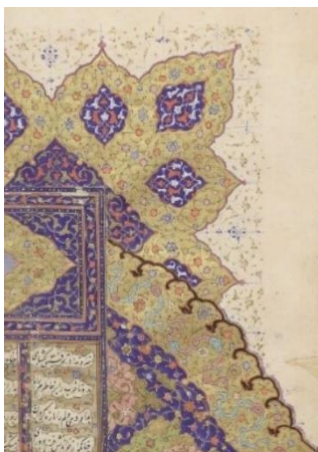
TSMK H.812, 975/1567-68,
176a-177b



Metropolitan Museum
57.51.39, ?, 4a



British Library Or 4122,
988/1580, 1b



TSMK H.750, 1571-72, 36b-37a



TSMK H.1476, 1591-92, 2b-3a



TSMK H.794, 1562-63, 2b-3a



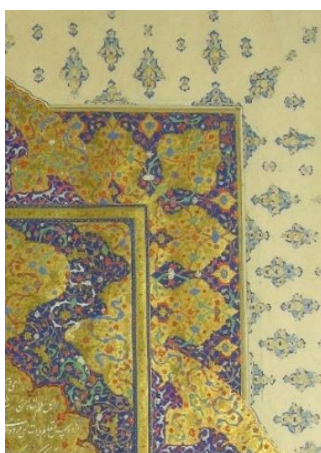
TSMK H.750, 1571-72, 254b-255a



FGA, 1571-72, 1b



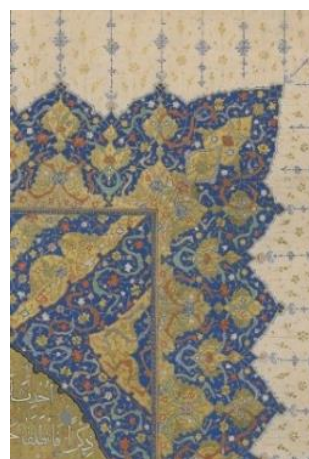
FGA S1986.189.1



TSMK H.1479, 982/1574, 2b



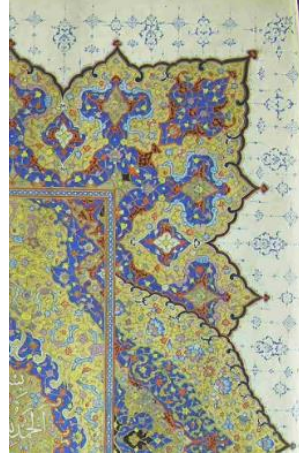
TSMK H.750, 1571-72, 1b-2a



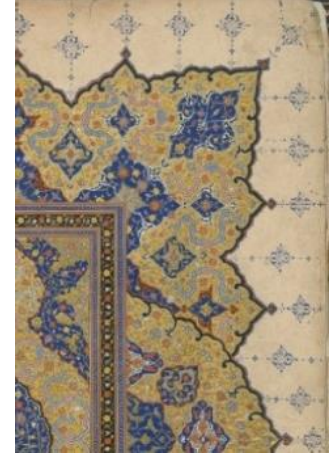
TİEM 378, 2b-3a



TSMK H.1497, 982/1574,
518b-519a



SYEK Sultan Ahmed 14, 2b



TİEM 197, 2b-3a



TSMK H.751, 3b-4a



TİEM 504, 58b-59a



TİEM 506, 988/1580-81, 568b-
569a

IV. 2.1.2. Unvan

Katalogda toplam 36 adet unvan tezhibi vardır. İncelenen unvan tezhiplerinden 12'si (1(H.1485) 7b, 297b; 3 (H.760) 124b, 259b, 352b; 4 (H.758) 124b, 188b; 5 (H.756) 30b, 117b, 175b; 7 (H.1500) 15b; 11 (H.751) 83b) düz; 14'ü (3 (H.760) 33b, 188b; 4 (H.758) 34b, 259b; 5 (H.756) 325b; 6 (H.1495) 13b; 7 (H.1500) 213b; 12 (H.741) 89b, 181b, 322b, 336b, 343a, 360b, 369b) dendanlı; 6'sı (4 (H.758) 352b; 5 (H.756) 241b; 6 (H.1495) 284b; 8 (H.812) 2b; 12 (H.741) 22b, 217b) kubbeli; 4'ü (10 (H.1497) 14b; 11 (H.751) 141b; 12 (H.741) 175b, 286b) ise düz ve kubbeli olarak tasarlanmıştır.

Şiraz'da üretilmiş 1520-1553 tarihleri arasındaki edebî eserlerin tezhipli sayfalarında benzer tasarımların kullanımı dikkat çekmektedir. İncelenen eserlerde serlevha tezhibinde yeni uygulamalar görülürken, özellikle unvan tezhiplerinin başlık ve üst bölümlerinde pafta düzenlemesinin olduğu gibi kullanıldığı, zemin renklerinde veya motiflerde değişikliklere gidildiği fark edilmiştir.

Unvan tezhiplerindeki benzer alanlardan bazıları aşağıdadır:



TSMK H.1485, 928/1522, 7b



TSMK H.760, 941/1534, 188b



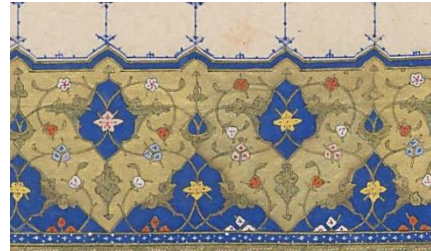
TSMK H.1485, 928/1522, 297b



TSMK H.760, 941/1534, 33b



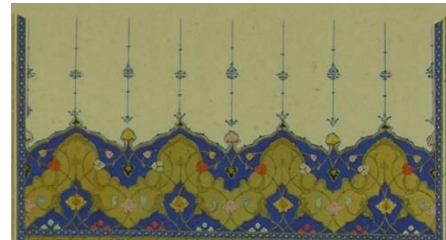
TSMK H.1485, 928/1522, 297b



TSMK H.756, 951/1544, 175b



TSMK H.760, 941/1534, 352b



TSMK H.758, 945/1538, 34b



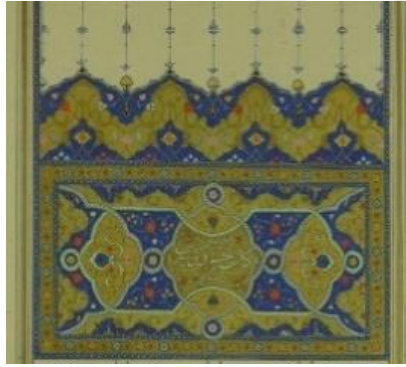
H.756, 951/1544, 30b



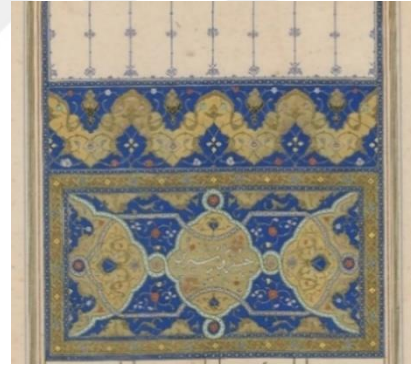
Quds Ravazi 187

Katalog 4'te (H.758) incelenen 1534 tarihli eser ile TSMK H.765 envanter numaralı 1544 tarihli eserin unvan tezhibi tasarımları aynı uygulanmıştır. Tasarımlarda, zemin renkleri ve bazı motif değişikliği ile farklılıklar oluşturulmuştur. Bu durum söz konusu iki eserin aynı müzehhip tarafından yapıldığı veya aynı atölyede üretildiği ihtimalini ortaya koymaktadır.

Eserlerin unvan tezhibi örnekleri şunlardır:



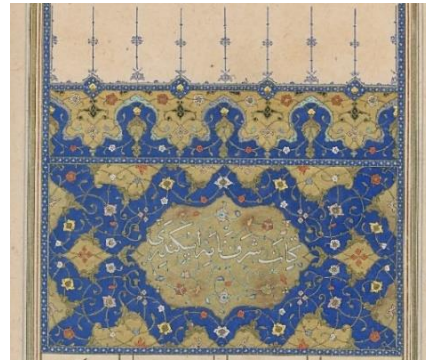
H.758, 945/1534, 34b



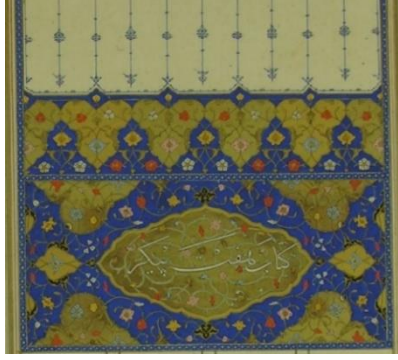
H.765, 945/1538 33b



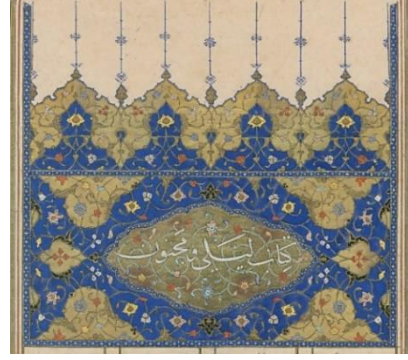
H.758, 945/1534, 124b



H.765, 945/1538, 254b



H.758, 945/1534, 188b



H.765, 945/1538, 120b



H.758, 945/1534, 259b



H.765, 945/1538, 349b



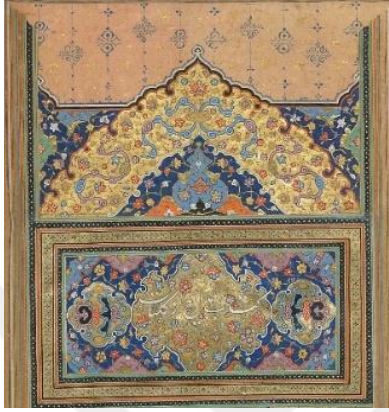
H.758, 945/1534, 352b



H.765, 945/1538, 184b

Katalog 4'ün (H.758) tezhipli alanlarında müzehhib bilgisi mevcut değildir. Ancak 383a sayfasındaki minyatürde dönemin hem müzehhibi hem de musavviri Şirazlı Hüseyin Müzehhib'in imzası bulunmaktadır. Katalog 3'ün (H.760) minyatüründe ise Mahmud müzehhibin imzası vardır. Minyatür üslûbu olarak benzer olan bu iki eserin tezhiplerini incelediğimizde de tasarımların mükerrer uygulandığı görülmektedir. Şiraz'da XVI yüzyılın başında bir grup sanatçının hem müzehhip hem nakkaş olması Hüseyin ve Mahmud müzehhiplerin söz konusu yazmaların tezhiplerini de yapma ihtimalini ortaya koymaktadır.

Yüzyılın ilk yarısında serlevha tezhibine kıyasla unvan tezhiplerinde mükerrer sayfalar bulunurken, yüzyılın yarısından sonra bu durum tersine dönmüş ve unvan tezhiplerinde benzer tasarımlar serlevha veya dış pervaz tezhibine kıyasla azalmıştır. Yüzyılın yarısından sonraki bazı unvan tezhipleri ve benzerlikleri şunlardır:



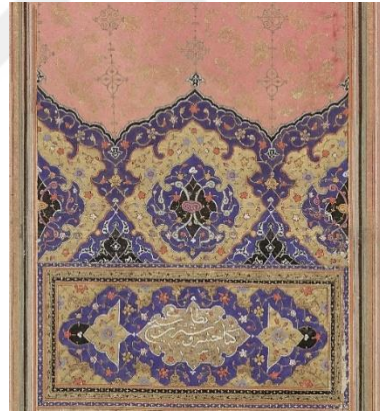
TSMK H.741, 286b.



TSMK H.752, 987/1572



TSMK H.741, 322b.



TSMK H.749, 1000/1591-92,

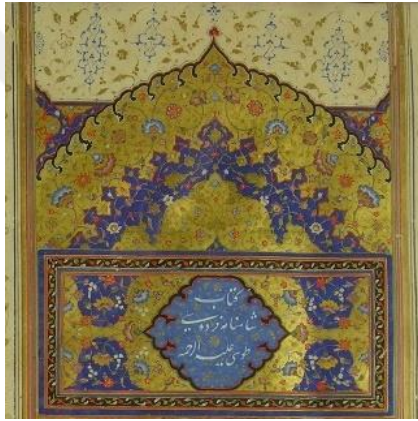
Katalog bölümünde incelediğimiz XVI. yüzyılın ilk yarısındaki unvan tezhiplerinde (1 (H.1485), 3 (H.760), 4 (H.758), 5 (H.756), 6 (H.1495)) üst bölümün başlık bölümüne göre nispeti incedir. 1560 civarına tarihlenen katalog 7 'deki unvan tezhibinde başlık ve üst bölümün eşitlendiği 1570'li yıllardan itibaren ise başlık bölümünün üst bölüme göre ince kaldığı (8 (H.812), 10 (H.1497), 11 (H.751), 12 (H.741)) yani unvan tezhiplerinin yüzyılın başında ve sonunda tam tersi bir özelliğe sahip olduğu izlenmektedir. Aşağıdaki örnekler yüzyıl içerisindeki değişimi göstermektedir.



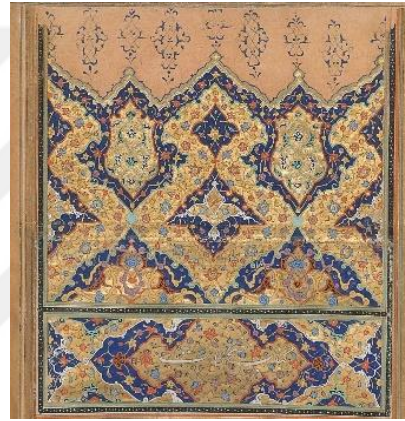
4 (H.758)



7 (H.1500)



10 (H.1497)



12 (H.741), 360b

İncelenen katalog 8’de (H.812) 975/1567-68 tarihli Yusuf ve Züleyha nüshası, mukayese edilen eserlerin neticesinde tezhiplerinin XVI. yüzyılın sonunda yapılmış olduğu ihtimalini göstermektedir. 2b sayfasındaki unvan tezhibi incelendiğinde üst bölümün başlık bölümüne göre oldukça geniş olduğu dikkat çekmektedir. Söz konusu özellik, yüzyıl sonu unvan tezhip özelliğidir.

IV.2.1.3. Hâtıme

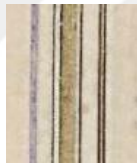
Katalog bölümünde incelenen 5 sayfada (3 (H.760) 401a, 4 (H.758) 402a, 5 (H.756) 370a, 7 (H.1500) 15a-705a, 10 (H.1497) 518a) hâtıme tezhibi vardır. Katalog 7’de iki tane geriye kalan yazmalarda 1 hâtıme tezhibi bulunmaktadır. Katalog 7’de (H.1500) son sayfanın yanı sıra nüshanın baş kısmındaki mukaddime metninin bitiğinde de hâtıme tezhibi vardır.

Hâtime tezhibi; katalog 3, 4, 5 ve 10'da üçgen alan içerisinde yer almaktadır. Katalog 7'de ise dikdörtgen alanda üstten yazının üçgen oluşturacak şekilde bittiği form içerisinde bulunur. Hâtime tezhibi, bütün örneklerde hatâyî grubu motifleriyle tasarlanmıştır.

IV.2.2. Cedvel, İç Pervaz, Dış Pervaz

Yazma eserler içerisindeki metin bölümleri cedvel, iplik ve kuzu ile sınırlandırılmıştır. İncelenen cedvellerden katalog 1 (H.1485), 2 (R.807) ve 3'te (H.760) içten dışa altın iplik, altın cedvel, siyah ve lacivert renk kuzu bulunmaktadır. Katalog 4 (H.758), 5 (H.756) ve 6'da (H.1495) altın iplik ve altın cedvel arasına kahverengi kuzu çekilmiştir. 1560 civarına tarihlenen 7 (H.1500) numaralı eserden itibaren incelenen cedvellerde iplik sayısı artmış, lacivert ve kahverenginin yanı sıra sülyen, yeşil ve beyaz renk ipliklerde kullanılmıştır.

Katalogdaki cedvel örnekleri şunlardır:



1 (H.1485)



2 (R.807)



3(H.760)



4(H.758)



5 (H.756)



6(H.1495)



7(H.1500)



8(H.812)



9(H.750)



10(H.1497)



11(H.751)



12(H.741)

Tezhipli alanlar iç pervazla bölünerek, süsleme çerçevesini takviye etmiş ve desenden desene geçiş sağlayarak bütünlüğü korumuştur. İncelen tezhiplerden katalog 1 (H.1485) 297b sayfası hariç hepsinde“+,-” ince iç pervaz süslemesi kullanılmıştır. İnce iç pervaz süslemesinin yanı sıra tezhipli alanlarda “zencerek”, “tek iplik hatâyî grubu”, “üç iplik rûmî” ve “zikzak” motifleri bulunmaktadır.

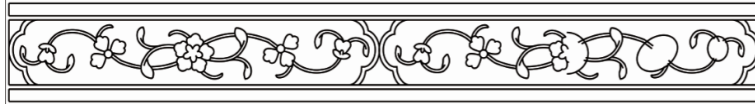
a. Zencerek

İç pervazda en fazla tercih edilen süslemelerin başında zencerek gelmektedir. Zencerek çiziminde yarım, tam ve uzun olmak üzere üç çeşit nokta, teğet ve anahtar olmak üzere iki çeşit çizgi kullanılmaktadır. İç pervazda kitabeli veya kartuşlu zencerek, iki noktalı zencerek, üç noktalı zencerek ve beş noktalı zencerek tespit edilmiştir.

Kitabeli veya Kartuşlu Zencerek

İki şeritli ve uzun noktalı zencerekden çıktığı kabul edilen kartuşlu zencerek, incelenen beş (1 (H.1485) 7b-297b, 3 (H.760) 33b-188b, 5 (H.756) 325b) tezhipli sayfada vardır.

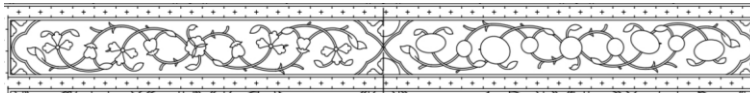
Kartuşlu zencereğin bazıları şunlardır:



1 (H.1485) 297b



3(H.760) 33b



5 (H.756) 325b

İki Noktalı Zencerek

Saçörgü ismiyle de bilinen, iki sıra tam nokta bulunan zencerek sadece katalog 6 (H.1495) 1b-2a sayfası serlevha tezhibi iç pervazında kullanılmıştır.

İki noktalı zencerek:

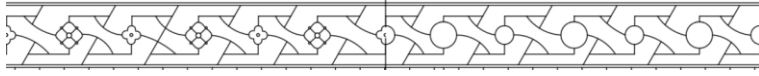


6 (H.1495) 1b-2a

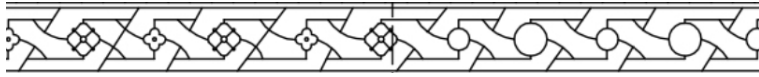
Üç Noktalı Zencerek

Tam noktalı üç sıra olan bu zencerek, on sekiz (2 (R.807) 2b-3a, 4 (H.758) 1b-2a, 34b, 5 (H.756) 1b-2a-30b-117b-175b-241b, 6 (H.1495) 13b, 8 (H.812) 2b, 9 (H.750) 2b-3a, 10 (H.1497) 2b-3a-518b-519a, 11 (H.751) 2b-3a-83b, 12 (H.741) 1b-2a-181b-286b) tezhipli sayfada vardır.Üç noktalı zencerek XVI yüzyıl boyunca iç pervazda yoğun olarak kullanılmış ancak yüzyılın başı ve sonunda farklı kullanılmıştır. XVI. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen üç eserde (2 (R.807) 2b-3a, 4 (H.758) 1b-2a, 34b, 5 (H.756) 1b-2a-30b-117b-175b-241b, 6 (H.1495) 13b) orta noktaları birbirine teğet çizgilerle bağlanırken, beş eserde (8 (H.812) 2b, 9 (H.750) 2b-3a, 10 (H.1497) 2b-3a-518b-519a, 11 (H.751) 2b-3a-83b, 12 (H.741) 1b-2a-181b-286b) orta noktaların arasında ayrıca anahtar çizgi çekilmiştir. Bir diğer önemli özellik ise yüzyılın ilk yarısında zencereğin altın kısmına iğne perdahı uygulanmasıdır. 1560'lı yıllardan sonraki eserlerde iğne perdahı uygulaması görülmemiştir.

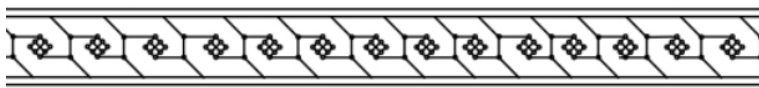
Üç noktalı zencereğin bazıları şunlardır:



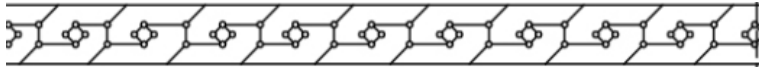
5 (H.756) 1b



6 (H.1495) 13b



12(H.741) 286b

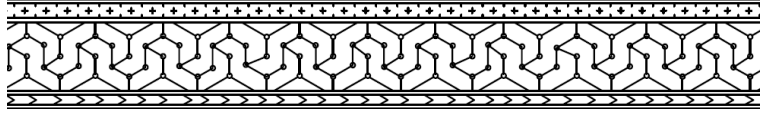


12(H.741) 336b

Beş Noktalı Zencerek

Beş sıra tam noktanın bulunduğu zencerek sadece katalog 7 (H.1500) 1b-2a sayfası iç pervazında vardır. Beş sıra tam noktalar teğet ve anahtar çizgilerle oluşturulmuştur. Altın kısmına iğne perdahı uygulanmıştır.

Beş noktalı zencerek:

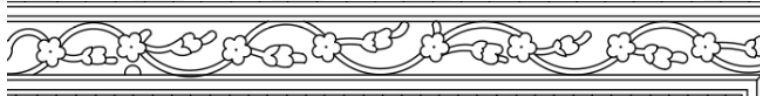


7 (H.1500) 1b-2a

b. Tek İplik Hatâyî Grubu

Tek iplik hatâyî grubu beş (7 (H.1500) 213b, 9 (H.750) 36b-194b-241b, 11 (H.751) 6b) tezhipli sayfanın iç pervazında vardır. Ayrıca katalog 10 (H.1497) 14b sayfası “S” helezon üzerinde hatâyî grubu motifleriyle süslenmiştir.

Tek iplik hatâyî grubu ve “S” helezon hatâyî grubu şunlardır:



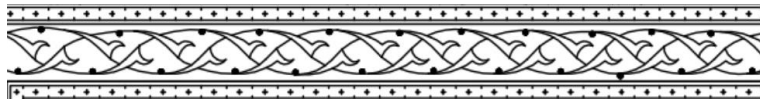
9 (H.750) 36b



10 (H.1497) 14b

c. Üç İplik Rûmî

Katalog 7 (H.1500) 15b sayfası iç pervazında üç iplik rûmî süsleme görülmektedir.

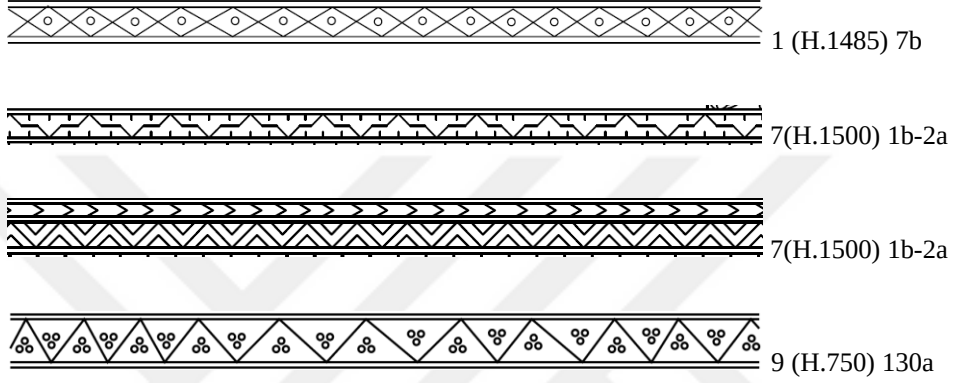


7(H.1500) 15b

d. Zikzak

İnce iç pervaz alanı içerisinde beş (1 (H.1485) 7b-297b, 7(H.1500) 1b-2a, 9 (H.750) 130a) tezhipli alan içerisinde farklı zikzak hareketleriye süsleme yapılmıştır. Zikzak hareketleri dışındaki boşluklar noktalar vardır.

Zikzak hareketleriyle süslenen iç pervazlar şunlardır:



Son olarak sadece katalog 8 (H.812) 1b-2a sayfası iç pervaz, “S” hareketlerle tezyin edilmiştir.



Sayfa tasarımı içerisindeki serlevha başlığı altında klasik tezhip tekniği dış pervaz anlatılmıştır. Bu kısımda halkâr tekniğinde uygulanan dış pervaz tezhibi değerlendirilmiştir.

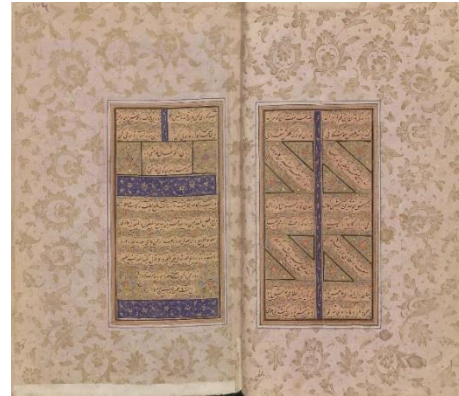
Katalog bölümünde incelen 8 (H.812), 9 (H.750) ve 10 (H.1497) numaralı eserlerde halkâr tezhibi vardır. Halkâr tezhibi karşılıklı çift sayfa olarak uygulanmıştır. Bu üç eser içerisinde toplamda 30 karşılıklı çift sayfa (8 (H.812) 2b-3a, 10b-11a, 38b-39a, 75b-76a, 120b-121a, 175b-176a; 9 (H.750) 3b-4a, 17b-18a, 34b-35a; 10 (H.1497) 6b-7a, 14b-15a, 16b-17a, 30b-31a, 48b-49a, 83b-84a, 102b-103a, 118b-119a, 138b-139a, 162b-163a, 182b-183a, 230b-231a, 247b-248a, 283b-284a, 295b-296a, 300b-301a, 312b-313a, 332b-333a, 336b-337a, 446b-447a, 457b-458a) halkâr tezhibi bulunmaktadır.

İncelenen edebî eserlerde, genellikle tek taraflı minyatürlü sayfalarda karşılıklı halkâr tezhibi bulunmaktadır. Minyatürlü sayfaların dışında ise bölüm başı (8 (H.812) 2b-3a; 10 (H.1497) 14b-15a) veya sonunda (8 (H.812) 175b-176a) halkâr örnekleri bulunmaktadır. Bu özelliklerin dışında belli bir yer gözetmeksizin halkâr tezhibi katalog 9 (H.750) 3b-4a sayfalarında yer almaktadır. Katalog 8 (H.812) de minyatürler cedvel dışına taşmadan tasarlanmış ve sayfa kenarları boşluğu eşitlenmiştir. Katalog 9'da (H.750) ve 10 (H.1497) ise minyatürlü alan cedvel dışına taşmış ve sayfa kenar boşlukları eşit olmamıştır.

Sayfa kenar boşlukları eşit olmayan ve serbest gökyüzü, tabiat veya hayvan tasviri yapılan halkâr tezyinatında karşılıklı simetrik bir süsleme bulunmamaktadır. Her sayfada farklı bir kompozisyon mevcuttur. Katalog 9 (H.750) numaralı eserin 3b-4a sayfalarında bulunan hatâyî grubu halkâr tezhibi hariç karşılıklı simetrik hatâyî grubu desenler detaylı incelendiğinde farklılıkların olduğu dikkat çekmektedir. Bunun doğrultusunda halkâr tezhibi yapılırken öncesinde belli bir eskizle desenin yerlerinin belli edilmediği, sanatkârın serbest bir şekilde yaptığı ihtimali düşünülmektedir. Halkâr tezhibi sayfalarından bazıları şunlardır:



8 (H.812) 10b-11a



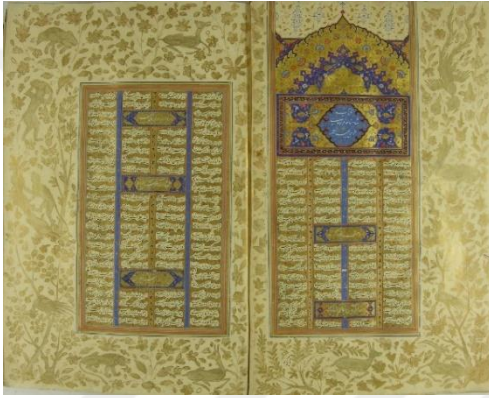
8 (H.812) 175b-176a



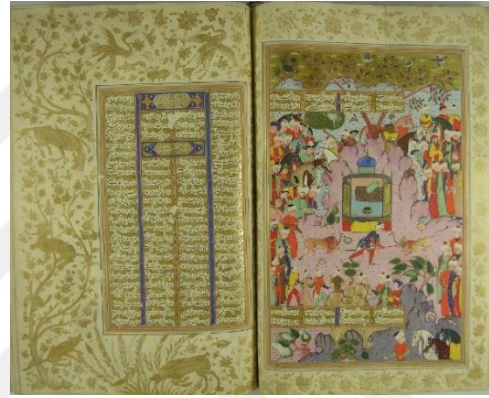
9 (H.750) 3b-4a



9 (H.750) 17b-18a



10 (H.1497) 14b-15a



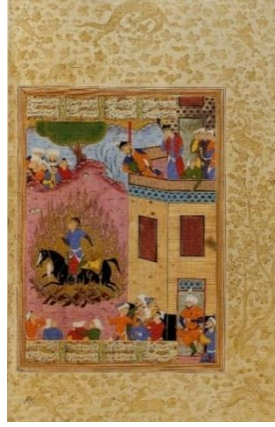
10 (H.1497) 366b-367a

Farklı tonlardaki altın ile sulu halkâr tekniğinde uygulanmış ve yine altınla tahrir çekilmiş süsleme XVI. yüzyılın yarısından sonra Şiraz yazmalarında yoğun olarak tercih edilmiştir. İncelenen eserlerde yüzyılın ilk yarısında örneğine rastlanmamaktadır. Edebî eserlerde sayfa kenarlarında çoğunlukla ağaç, ot kümesi ve hayvan motifleri görülmektedir. Hayvan motifleri tabiat kaynaklı üsluplaştırılmış hayvan motifleri ve hayal mahsulü efsanevi hayvan motifleri çeşitli kullanılmıştır. Bu özelliklere sahip halkâr örnekleri incelendiğinde kullanılan hayvan ve bitki motiflerinin minyatürler içerisinde de bazen birebir kullanıldığı, minyatürlerde kullanılan malzemenin halkâr tezyinatına aktarıldığı görülmüştür.

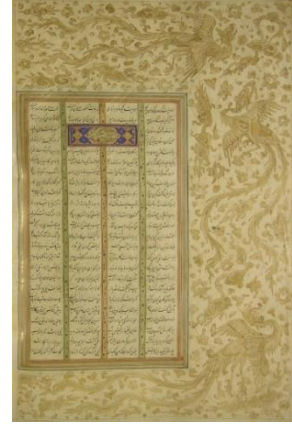
Hayvan motiflerinin kullanıldığı bazı halkâr tezhibi örnekleri şunlardır:



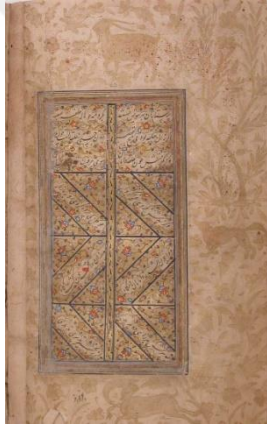
TİEM 1983, ?, 161a



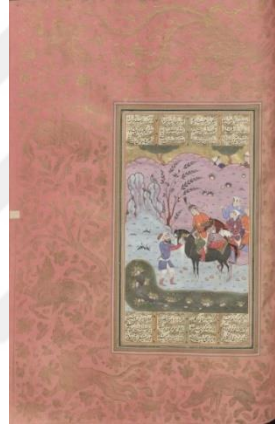
TSMK H.1476, 1000/1591-92, 87b.



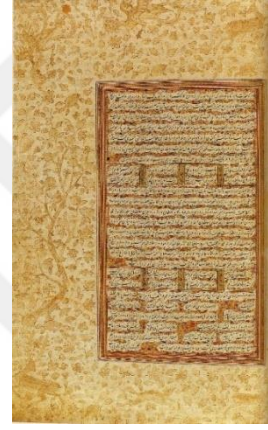
TSMK H.1475, ?, 190b.



Metropolitan Museum
57.51.39, 40b



TSMK H.749, 999-1000/1591, 70a



TSMK H.1476, 1000/1591-92, 11a

IV.2.3. Motif

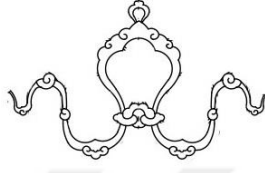
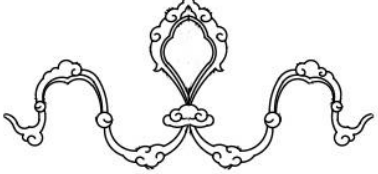
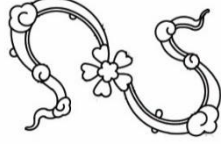
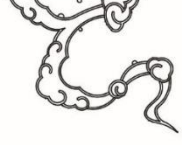
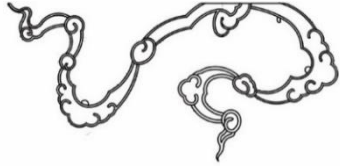
Tezhipli alanlarda bulut, rûmî, hatâyî grubu ve hayvan motifleri kullanılmıştır.

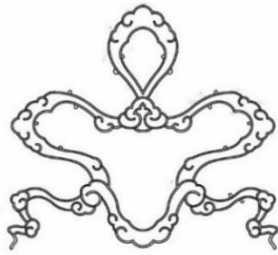
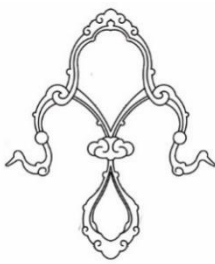
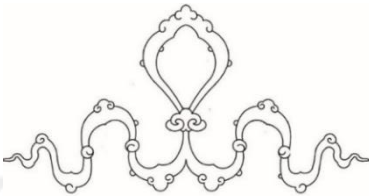
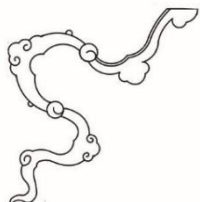
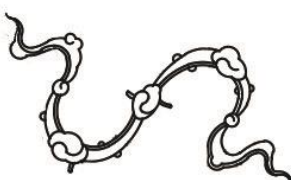
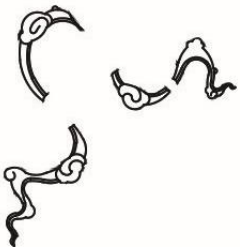
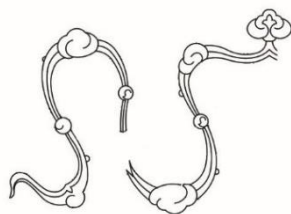
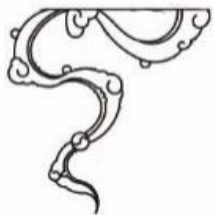
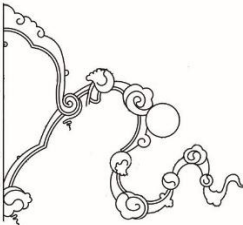
IV.2.3.1. Bulut

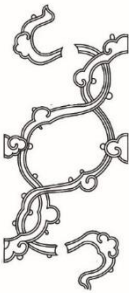
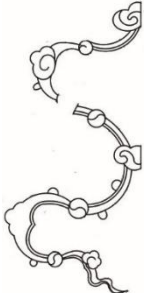
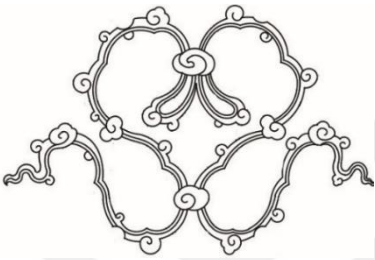
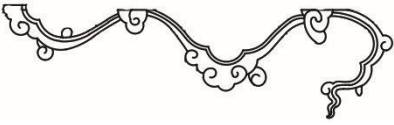
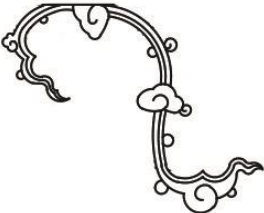
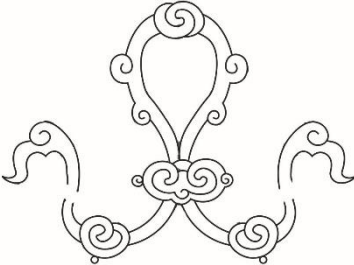
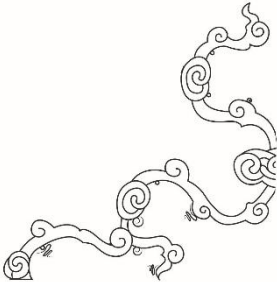
Bulut motifi 38 tezhipli sayfada (1 (H.1485) 7b, 2 (R.807) 2b-3a, 3 (H.760) 1b-2a-33b-188b-259b-325b, 4 (H.758) 1b-2a-34b-124b, 5 (H.756) 1b-2a-30b-117b-241b, 6 (H.1495) 1b-2a, 13b, 7 (H.1500) 1b-2a, 15b, 213b, 8 (H.812) 2b-3a, 176b-177a, 9 (H.750) 1b-2a, 2b-3a, 36b-37a, 10 (H.1497) 1b-2a, 2b-3a, 518b-519a, 11 (H.751) 1b-

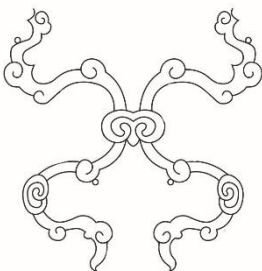
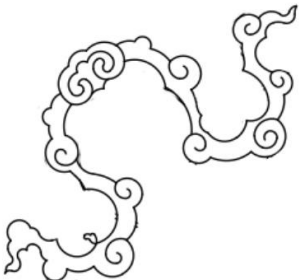
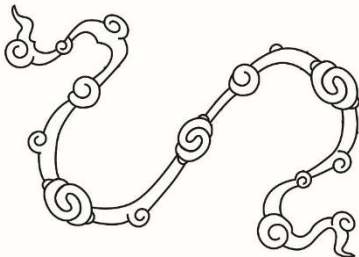
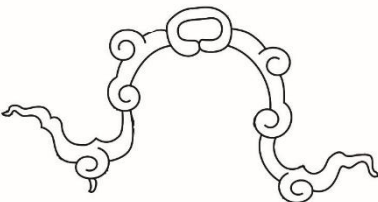
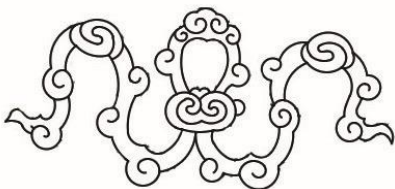
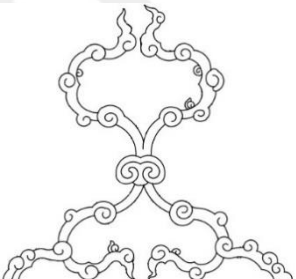
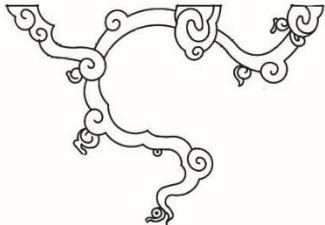
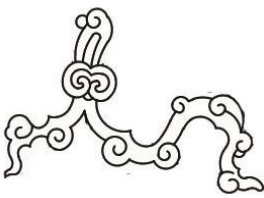
2a, 2b-3a, 6b-7a, 83b, 363b-364a, 12 (H.741) 1b-2a, 286b, 322b, 336b, 360b, 369b) vardır.

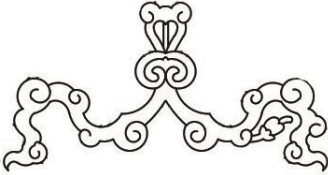
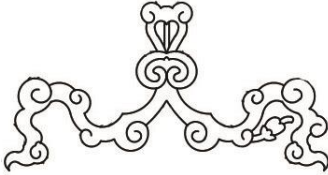
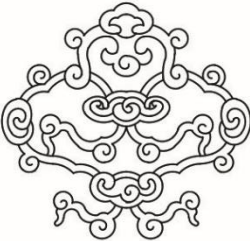
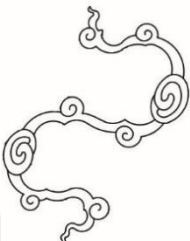
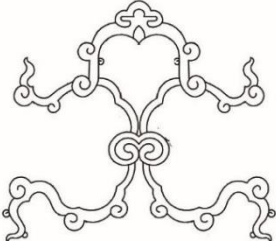
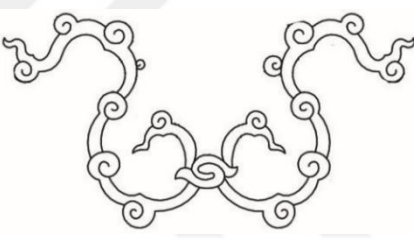
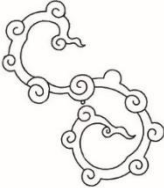
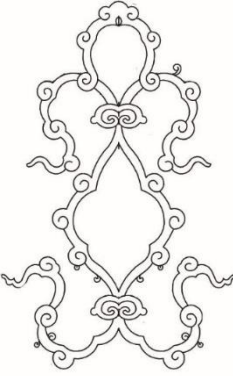
İncelenen tezhipli alanlardaki bulut motifleri, serbest ve ayırma olarak iki çeşitte kullanılmıştır. Motifler, form olarak bazı sayfalarda mükerrer uygulanmıştır. Aşağıdaki tablo da katalog sırasına göre ilk örnek yer almaktadır.

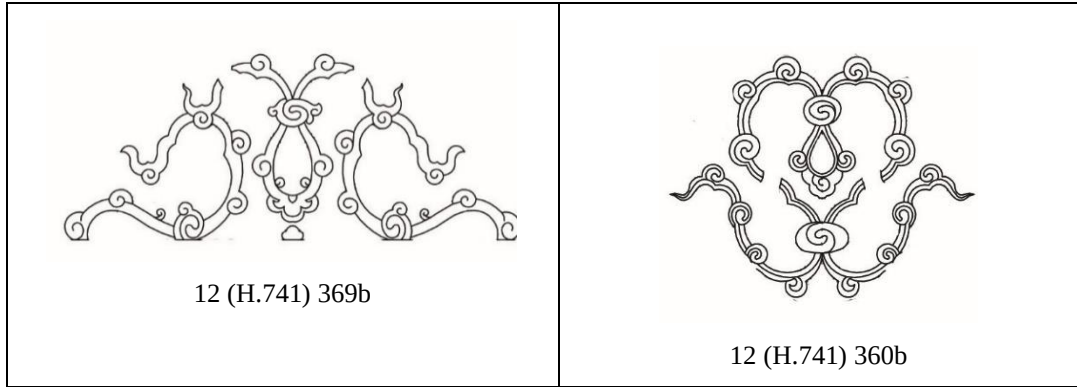
 1 (H.1485) 7b	 2 (R.807) 2b-3a
 2 (R.807) 2b-3a	 3 (H.760) 1b-2a
 3 (H.760) 1b-2a	 3 (H.760) 1b-2a
 3 (H.760) 1b-2a	 3 (H.760) 1b-2a

 3 (H.760) 1b-2a	 3 (H.760) 33b
 3 (H.760) 259b	 4 (H.758) 1b-2a
 4 (H.758) 1b-2a	 4 (H.756) 1b-2a
 4 (H.756) 1b-2a	 4 (H.756) 117b
 (H.756) 241b	 6 (H.1495) 1b-2a

 7 (H.1500) 1b-2a	 6 (H.1495) 1b-2a
 7 (H.1500) 1b-2a	 7 (H.1500) 15b
 7 (H.1500) 213b	 7 (H.1500) 213b
 8 (H.812) 2b	 8 (H.812) 2b

 8 (H.812) 176b-177a	 9 (H.750) 36b-37a
 10 (H.1497) 1b-2a	 10 (H.1497) 518b-519a
 11 (H.751) 1b-2a	 11 (H.751) 2b-3a
 11 (H.751) 83b	 11 (H.751) 1b-2a

 11 (H.751) 1b-2a	 11 (H.751) 1b-2a
 12 (H.741) 286b	 12 (H.741) 286b
 12 (H.741) 336b	 12 (H.741) 322b
 12 (H.741) 322b  12 (H.741) 336b	 12 (H.741) 336b

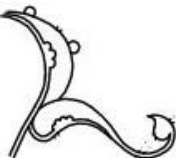
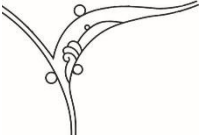


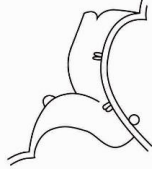
IV.2.3.2 Rûmî

Tezhipli alanların hepsinde rûmî motifi yoğun olarak kullanılmıştır. Rûmî motifi, çizilişine göre sade, sencide, sarılma, dendanlı, işlemeli ve hurdelenmiş; desen içerisinde vazifesine göre ise ayırma, tepelik ve ortabağ çeşitleriyle çizilmiştir.

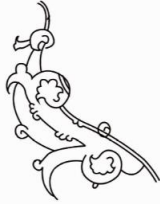
Rûmî motifi çeşitleri içerisinde sarılma rûmî motifi, yüzyıl boyunca hemen her sayfada yoğun kullanım alanı bulmuştur. Sade rûmî motifi 39 tezhipli sayfada (1 (H.1485) 7b; 2 (R.807) 1b-2a, 2b-3a; 3 (H.760) 124b,188b; 4 (H.758) 34b, 124b, 188b, 259b; 5 (H.756) 1b-2a, 30b, 175b, 325b; 6 (H.1495) 13b; 7 (H.1500) 1b-2a, 213b; 8 (H.812) 176b; 9 (H.750) 1b-2a, 2b-3a, 36b-37a, 129b-130a, 194b-195a, 241b-242a, 254b-255a; 10 (H.1497) 1b-2a, 2b-3a; 11 (H.751) 141b; 12 (H.741) 1b-2a, 22b, 89b, 175b, 181b, 217b, 286b, 322b, 343a, 360b, 369b, 386b-387a); hurdelenmiş rûmî motifi 24 tezhipli sayfada (1 (H.1485) 297b; 2 (R.807) 2b-3a, 3 (H.760) 1b-2a, 352b; 4 (H.758) 1b-2a, 124b, 188b; 5 (H.756) 1b-2a, 6 (H.1495) 1b-2a; 8 (H.812) 1b-2a; ; 10 (H.1497) 518b-519a; 11 (H.751) 1b-2a, 2b-3a, 6b-7a, 83b, 141b, 363b-364a; 12 (H.741) 1b-2a, 217b, 322b, 336b, 360b, 369b, 386b-387a); işlemeli rûmî 4 tezhipli sayfada (8 (H.812) 1b-2a, 11 (H.751) 3b-4a, 363b-364a; 12 (H.741) 89b); dendanlı rûmî motifi ise 2 tezhipli sayfada (9 (H.750) 2b-3a, 254b-255a) vardır. İşlemeli rûmî motifi tezhipli alanlarda pafta sınırlandırması olarak kullanılmıştır.

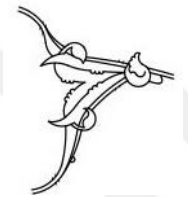
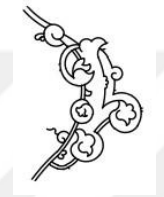
Sade rûmî motifleri şunlardır:

			
1 (H.1485) 7b	1 (H.1485) 7b	1 (H.1485) 7b	3 (H.760) 188b
			
2 (R.807) 1b-2a	5 (H.756) 1b-2a	5 (H.756) 1b-2a	5 (H.756) 30b
			
7 (H.1500) 213b	6 (H.1495) 13b	7 (H.1500) 1b-2a	7 (H.1500) 1b-2a
			
8 (H.812) 176b-177a	8 (H.812) 176b-177a	8 (H.812) 176b-177a	12 (H.751) 141b
			
12 (H.751) 141b	13 (H.741) 217b	13 (H.741) 217b	13 (H.741) 286b

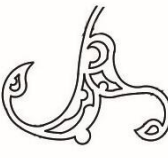
			
13 (H.741) 369b	13 (H.741) 322b	13 (H.741) 343a	13 (H.741) 343a
			
10(H.750) 241b-242a	10(H.750) 241b-242a	10(H.750) 241b-242a	10 (H.750)194b-195a

Sarılma rûmî motifleri şunlardır:

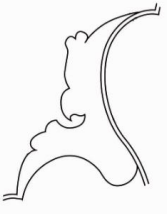
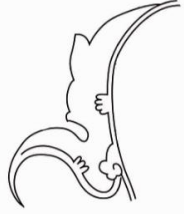
			
1 (H.1485) 7b	1 (H.1485) 7b	3 (H.760) 188b	4 (H.758) 352b
			
5 (H.756) 175b	1 (H.1485) 7b	6 (H.1495) 1b-2a	3 (H.760) 1b-2a
			

10(H.750) 241b-242a	10(H.750) 241b-242a	10(H.750) 241b-242a	10 (H.750) 194b-195a
			
10 (H.750) 194b-195a	10 (H.750) 129b-130a	10 (H.750) 36b-37a	10 (H.750) 36b-37a
			
3 (H.760) 352b	7 (H.1500) 1b-2a	11 (H.751) 2b-3a	10(H.750) 254b-255a
			
10 (H.750) 2b-3a			

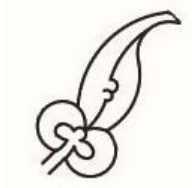
Hurdelenmiş rûmî motifleri şunlardır:

			
12 (H.751) 141b	3 (H.760) 1b-2a	12 (H.751) 83b	12 (H.751) 83b
			
12 (H.751) 1b-2a	12 (H.751) 141b	12 (H.751) 141b	13 (H.741) 322b
			
13 (H.741) 336b	13 (H.741) 369b		

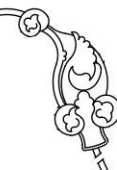
Dendanlı rûmî motifleri şunlardır:

			
10(H.750) 254b-255a	10(H.750) 254b-255a	10(H.750) 254b-255a	

Sade sencide rûmî motifleri şunlardır:

			
12 (H.751) 141b	13 (H.741) 286b	10 (H.750) 2b-3a	10 (H.750) 2b-3a

Sarılma sencide rûmî motifleri şunlardır:

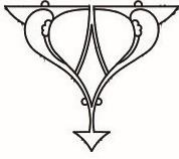
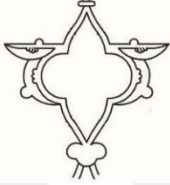
			
1 (H.1485) 7b	1 (H.1485) 297b	5 (H.756) 1b-2a	3 (H.760) 124b
			
3 (H.760) 1b-2a	5 (H.756) 117b	10 (H.1497) 14b	11 (H.751) 2b-3a
			
11 (H.751) 2b-3a	10(H.750) 241b-242a	10(H.750) 129b-130a	10 (H.750) 2b-3a

Hudelenmiş sencide rûmî motifleri şunlardır:

			
12 (H.751) 83b			

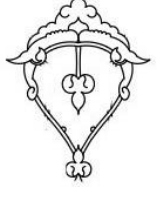
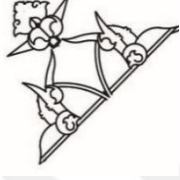
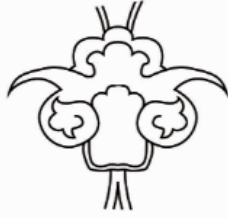
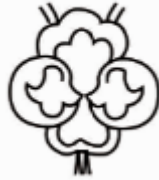
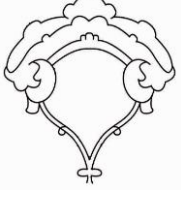
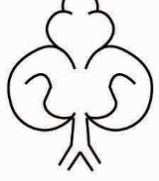
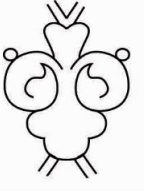
Sade tepelik ve ortabağ motifleri şunlardır:

			
1 (H.1485) 7b	1 (H.1485) 7b	1 (H.1485) 7b	2 (R.807) 1b-2a
			
13 (H.741) 189b	13 (H.741) 189b	4 (H.758) 124b	13 (H.741) 89b
			
10(H.750) 254b-255a	1 (H.1485) 7b	1 (H.1485) 7b	3 (H.760) 1b-2a

 3 (H.760) 188b	 7 (H.1500) 1b-2a	 8 (H.812) 176b-177a	 13 (H.741) 217b
 13 (H.741) 322b			

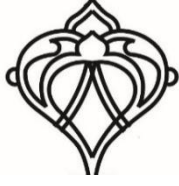
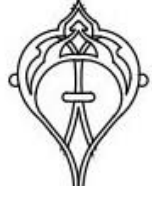
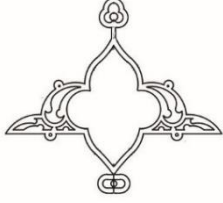
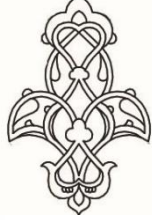
Sarıлма tepelik ve ortabağ motifleri şunlardır:

 1 (H.1485) 297b	 1 (H.1485) 7b	 2 (R.807) 2b-3a	 3 (H.760) 1b-2a
 7 (H.1500) 1b-2a	 3 (H.760) 1b-2a	 1 (H.1485) 297b	 2 (R.807) 2b-3a

			
5 (H.756) 325b	11 (H.751) 2b-3a	1 (H.1485) 7b	3 (H.760) 352b
			
3 (H.760) 1b-2a	10(H.750) 241b-242a	10(H.750) 241b-242a	10(H.750) 241b-242a
			
10 (H.750)194b-195a	10 (H.750) 129b-130a	10 (H.750)194b-195a	10 (H.750)194b-195a

Hurdelenmiş tepelik ve ortabağ motifleri şunlardır:

			
4 (H.758) 188b	13 (H.741) 360b	1 (H.1485) 297b	4 (H.758) 188b

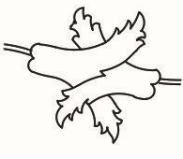
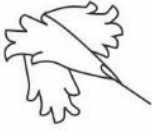
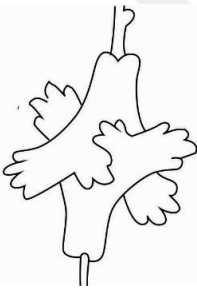
			
3 (H.760) 33b	12 (H.751) 22b	1 (H.1485) 297b	3 (H.760) 33b
			
5 (H.756) 1b-2a	12 (H.751) 22b	8 (812) 1b-2a	13 (H.741) 360b

IV.2.3.3. Hatayî Grubu

Hatayî grubu başlığı altında yaprak, penç, goncagül ve hatâyî motifleri bulunmaktadır. Tezhipli alanların hepsinde hatâyî grubu motifleri kullanılmıştır.

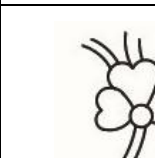
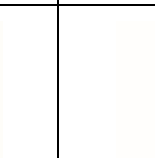
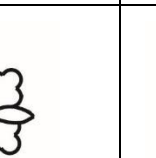
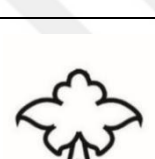
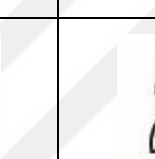
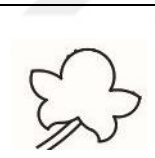
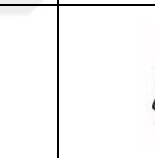
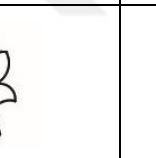
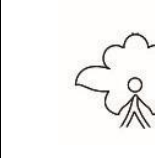
Hatayî grubu yaprak motifleri şunlardır:

			
1 (H.1485) 7b	1 (H.1485) 7b	7 (H.1500) 213b	7 (H.1500) 1b-2a
			
7 (H.1500) 1b-2a	7 (H.1500) 1b-2a	7 (H.1500) 213b	7 (H.1500) 1b-2a

			
7 (H.1500) 1b-2a	11 (H.751) 141b	7 (H.1500) 213b	7 (H.1500) 15a
			
7 (H.1500) 15a	7 (H.1500) 15a	10(H.750) 254b-255a	10(H.750) 254b-255a
			
10(H.750) 254b-255a			

Hatayî grubu goncagül motifleri şunlardır:

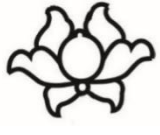
			
1 (H.1485) 7b	7 (H.1500) 1b-2a	7 (H.1500) 1b-2a	7 (H.1500) 213b

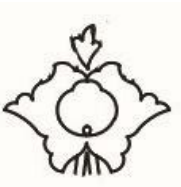
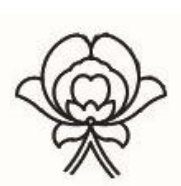
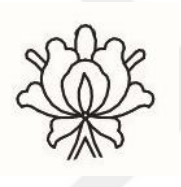
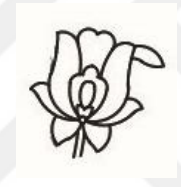
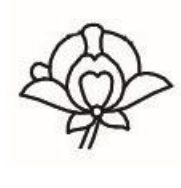
			
12 (H.741) 322b	1 (H.1485) 7b	5 (H.756) 30b	1 (H.1485) 7b
			
7 (H.1500) 15b	7 (H.1500) 1b-2a	1 (H.1485) 297b	12 (H.741) 343a
			
1 (H.1485) 7b	3 (H.760) 33b	3 (H.760) 124b	6 (H.1495) 1b-2a
			
7 (H.1500) 1b-2a	7 (H.1500) 1b-2a	7 (H.1500) 1b-2a	6 (H.1495) 1b-2a
			
12 (H.741) 89b	2 (R.807) 2b-3a	6 (H.1495) 1b-2a	7 (H.1500) 1b-2a
			
7 (H.1500) 213b	11 (H.751) 83b	11 (H.751) 141b	3 (H.760) 352b

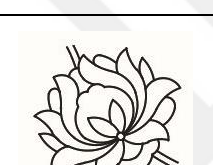
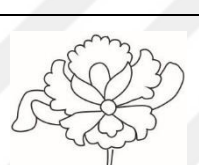
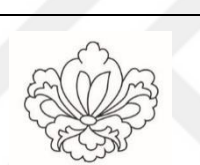
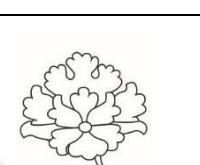
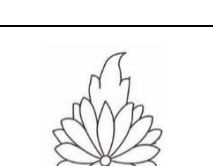
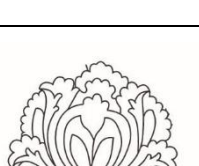
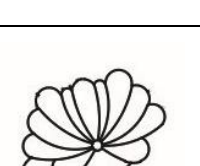
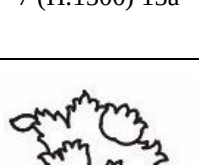
 3 (H.760) 1b-2a	 4 (H.758) 1b-2a	 1 (H.1485) 297b	 5 (H.756) 175b
 6 (H.1495) 1b-2a	 6 (H.1495) 1b-2a	 12 (H.741) 89b	 12 (H.741) 286b
 7 (H.1500) 15a	 7 (H.1500) 15a	 7 (H.1500) 15a	 7 (H.1500) 15a
 10(H.750) 254b-255a	 10(H.750) 254b-255a	 12 (H.741) 322b	 12 (H.741) 89b
 7 (H.1500) 1b-2a	 6 (H.1495) 1b-2a	 12 (H.741) 89b	 12 (H.741) 322b

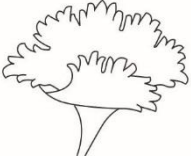
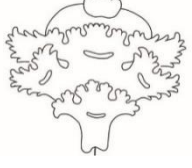
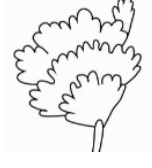
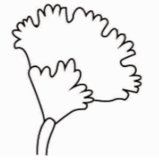
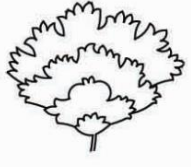
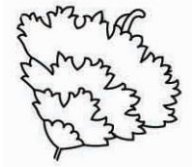
			
6 (H.1495) 1b-2a	8(H.812)176b-177a	10(H.750) 254b-255a	10 (H.750) 2b-3a
			
10 (H.750) 2b-3a			

Hatayî motifleri şunlardır:

			
1 (H.1485) 7b	1 (H.1485) 297b	2 (R.807) 1b-2a	2 (R.807) 1b-2a
			
2 (R.807) 2b-3a	3 (H.760) 33b	3 (H.760) 124b	4 (H.758) 1b-2a
			
4 (H.758) 1b-2a	5 (H.756) 325b	4 (H.758) 188b	4 (H.758) 352b

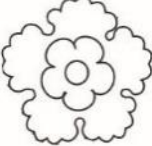
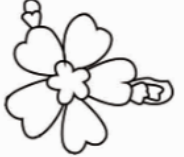
 4 (H.758) 1b-2a	 3 (H.760) 1b-2a	 3 (H.760) 1b-2a	 3 (H.760) 1b-2a
 6 (H.1495) 284b	 7 (H.1500) 15b	 11 (H.751) 83b	 11 (H.751) 83b
 6 (H.1495) 13b	 6 (H.1495) 13b	 6 (H.1495) 1b-2a	 6 (H.1495) 13b
 7 (H.1500) 1b-2a	 7 (H.1500) 1b-2a	 12 (H.741) 336b	 7 (H.1500) 1b-2a
 10 (H.750) 2b-3a	 10(H.750)254b-255a	 10 (H.750) 2b-3a	 10 (H.750) 2b-3a

 10 (H.750) 2b-3a	 7 (H.1500) 1b-2a	 7 (H.1500) 213b	 7 (H.1500) 213b
 7 (H.1500) 15b	 7 (H.1500) 15b	 7 (H.1500) 213b	 7 (H.1500) 1b-2a
 7 (H.1500) 1b-2a	 7 (H.1500) 15a	 7 (H.1500) 15a	 7 (H.1500) 15a
 7 (H.1500) 15a	 7 (H.1500) 15a	 7 (H.1500) 1b-2a	 7 (H.1500) 1b-2a
 7 (H.1500) 1b-2a	 7 (H.1500) 213b	 11 (H.751) 141b	 11 (H.751) 141b

			
7 (H.1500) 15a	7 (H.1500) 15a	10(H.750) 254b-255a	10(H.750) 254b-255a
			
10(H.750) 129b-130a	10(H.750) 129b-130a		

Hatayî grubu penç motifleri şunlardır:

			
1 (H.1485) 7b	12 (H.741) 286b	2 (R.807) 1b-2a	7 (H.1500) 1b-2a
			
3 (H.760) 1b-2a	5 (H.756) 325b	7 (H.1500) 1b-2a	12 (H.741) 286b
			
3 (H.760)33b	3 (H.760) 1b-2a	3 (H.760) 1b-2a	5 (H.756) 175b

 12 (H.741) 286b	 12 (H.741) 286b	 12 (H.741) 286b	 1 (H.1485) 297b
 1 (H.1485) 7b	 5 (H.756) 175b	 2 (R.807) 1b-2a	 1 (H.1485) 297b
 3 (H.760) 188b	 1 (H.1485) 297b	 8(H.812)176b-177a	 1 (H.1485) 7b
 3 (H.760) 1b-2a	 2 (R.807) 1b-2a	 3 (H.760) 33b	 11 (H.751) 83b
 7 (H.1500) 1b-2a	 7 (H.1500) 15a	 10(H.750) 254b-255a	

IV.2.3.4. Hayvan Motifleri

Hayvan motifleri, hayal mahsulü ve tabiat kaynaklı olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Motifler, katalog 8 (H.812) ve 10 (H.1497) numaralı eserlerin halkâr tezhiplerinde bulunmaktadır. İncelenen halkâr tezhibi sayfalarında, bazı hayvan türlerinin iki veya daha fazla, farklı veya benzer hareketlerde betimlendiği görülmektedir. Hayal mahsulü ve tabiat kaynaklı her bir başlık altında tablo yer almakta olup içerisinde farklı hareketlerde betimlenmiş hayvan motifleri bulunmaktadır.

IV.2.3.4.1. Hayâl Mahsulû

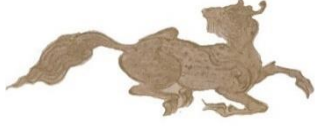
İncelen eserler içerisinde hayal mahsulü olarak kilin, simurg ve ejderha yer almaktadır. Halkâr tezhipleri içerisindeki kullanım sayısına göre hayal mahsulü hayvanlar aşağıda sıralanmıştır.

1. Kilin

Efsanevi hayvanların içerisinde yer alan bu yaratık, bazı kaynaklarda bütün hayvanların özelliklerini bünyesinde barındırarak geyiğin gövdesine, öküzün kuyruğuna, kurdun alnına ve atın ayaklarına benzer şekilde betimlenmiştir. Sembolik olarak; mutluluk, başarı, refah, doğruluk, şöhret ve iyilik anlamlarına sahip olmasının yanı sıra kısa sürede meydana gelecek bir olayın da habercisidir⁴¹⁹.

Kilin, halkâr tezhipli 21 sayfada (8 (H.812) 38b, 39a; 10 (H.1497) 7a, 14b, 31a, 48b, 83b, 102b, 103a, 118b, 119a, 138b, 163a, 182b, 283b, 300b, 313a, 332b, 367a, 457b, 458a) vardır.

⁴¹⁹ Oya Kızıldağ Atila, “Minyatür Sanatındaki Hayvan Figürlerinin Sembolik İfadeleri”, *Sanat-Tasarım Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, İstanbul 2011, s.39; İnci A. Birol, Çiçek Derman, *Türk Tezyini Sanatlarında Motifler*, İstanbul 2007, s.129-130.

		
8 (H.812) 38b	8 (H.812) 39a	10 (H.1497) 14b
		
10 (H.1497) 83b	10 (H.1497) 102b	10 (H.1497) 118b
		
10 (H.1497) 300b	10 (H.1497) 313a	10 (H.1497) 457b
		
10 (H.1497) 31a	10 (H.1497) 48b	10 (H.1497) 313a

2. Simurg

Farsça'da simurg, Arapça'da anka, Türkçe 'de ise zümrüdü anka olarak adlandırılan bu efsanevi hayvan, İslâmiyetten sonra çok popüler olmuş önemli bir

mitologya kuşudur⁴²⁰. İslâmiyetten önce bazı efsanevi kuşlarla olan ilgisi isim değişikliğine veya aynı kuşun değişik kültürlerde farklı çeşitlemelere uğramasına sebebiyet vermiştir. Anka ve zümrüdü anka kuşunun genellikle İran kaynaklı simurg, Hint mitolojisindeki Garuda ve Türklerin milli sembollerinden kartal, karakuş ve tuğrul gibi yırtıcı ve avcı kuşlarla olan ilişkisi ileri sürülmektedir⁴²¹. Farsça otuz kuş anlamına gelen simurg⁴²² için vücudunda otuz kuşun renk ve özelliklerini barındırdığı söylenir. İran mitolojisinde Simurg, Firdevsî'nin Şehnâme eserinde Zâl'i yetiştiren ve oğlu Rüstem'e yardım eden kuştur⁴²³. Efsanelerde, çoğunlukla iyi kalpli özelliklere sahip olmasının yanısıra kötü karakterli olarak da yer almaktadır⁴²⁴. Fars mitolojisindeki özelliklerinden dolayı İran toplumu tarafından kutsal sayılmış simurg, mitolojik, efsanevi ve metafizik özellikler taşımaktadır. Mitolojik ve kutsal kuşlar içerisinde en parlak çehreli yaratıktır⁴²⁵.

Simurg, halkâr tezhipli 16 sayfada (8 (H.812) 38b, 39a; 10 (H.1497) 6b, 7a, 14b, 16b, 30b, 31a, 103a, 139a, 163a, 231a, 283b, 300b, 332b, 457b, 458a) bulunmaktadır.

		
8 (H.812) 38b-39a	10 (H.1497) 6b-7a	10 (H.1497) 14b-15a

⁴²⁰ Metin And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, İstanbul 2018, s. 315; Yunus Emre Tanüstü-Baran Güvenç, “Eski Türk Mitolojisinde Hayvan Motifleri Üzerine Düşünceler”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.218, Ekim 2015, s.2.

⁴²¹ Yaşar Çoruhlu, *Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi*, Konya 2014, s.7.

⁴²² Metin And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s. 315.

⁴²³ H. Dilek Batıslam, “Divan Şiirinin Mitolojik Kuşları: Hümâ, Anka ve Simurg”, *Türk Kültürü İnceleme Dergisi I*, İstanbul 2002, s.196. ss.185-208

⁴²⁴ Sargon Erdem, “Anka”, *TDVİA*, C.3, İstanbul 1991, s. 199.

⁴²⁵ Nimet Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, s.624.

		
10 (H.1497) 283b-284a	10 (H.1497) 6b-7a	10 (H.1497) 30b-31a
		
10 (H.1497) 322b-333a	10 (H.1497) 457b	8 (H.812) 38b
		
10 (H.1497) 103a	10 (H.1497) 139a	10 (H.1497) 163a

3. Ejderha

Ejder figürü, kaynak olarak Sümerlere atfedilmekte olup Babil ve Asur mitolojilerinde de yer almıştır⁴²⁶. Türkler “luu” veya “evren”, Araplar “tinin”, Çinliler “lung”, Moğollar “moghur” ve İranlılar “ejderha” derler⁴²⁷. Çin ve Japon mitolojisinde zengin bir yer tutan bu yaratık, güneş ve ay ile ilgili olan gündüz ve gecenin tanrıları

⁴²⁶ Ahmet Çaycı, “Asya’dan Anadolu’ya Uzanan Serüven: Çark-ı Felek ve Ejder Birlikteliğinin Nadir Bir Konya Örneği”, *Sanatta Anadolu-Asya İlişkileri Prof. Dr. Beyhan Karamağaralı’ya Armağan*, Ankara 2006, s. 129.

⁴²⁷ İnci A. Birol- Çiçek Derman, *Türk Tezyini Sanatlarında Motifler*, s.129; Ahmet Çaycı, “Asya’dan Anadolu’ya Uzanan Serüven: Çark-ı Felek ve Ejder Birlikteliğinin Nadir Bir Konya Örneği”, s. 130.

olarak anlamlandırılır⁴²⁸. Ejder figürü, Türk kültüründe iki çeşit sembolizme sahiptir. Başlangıçta Çinlilerde olduğu gibi bolluk, bereket ve kuvvet sembolüne sahipken özellikle İslâmiyeten sonra kötülüğü sembolize etmiştir⁴²⁹. Destanlarda, efsanelerde, masallarda, şiirlerde, aşk hikâyelerinde ve ansiklopedilerde çokca kullanılmıştır. Firdevsî'nin Şehname nüshalarında; Rüstem, Güştasp, İsfendiyar, İskender, Bahram Gu ve Bahram Çübin gibi kahramanların ejder öldürme sahnesi çokca betimlenmiştir. Böylece kuvvetli ve cesaretli kahramanlarla sembolik olarak karanlık ve kötülüğü simgeleyen ejder yok edilmiştir⁴³⁰. Büyük timsah görünümünde, iki kanatlı, ağzından alev çıkan, yeraltı hazinelerinin koruyucusu⁴³¹, tek başlı olmasının yanı sıra üç veya yedi başlı olarak farklı şekillerde betimlenmiştir⁴³².

Ejderha, 8 sayfada (8 (H.812) 38b, 39a; 10 (H.1497) 16b, 30b, 48b, 118b, 139a, 457b) yer almaktadır.

		
8 (H.812) 38b-39a	10 (H.1497) 16b-17a	10 (H.1497) 30b-31a
		
8 (H.812) 138b-139a	10 (H.1497) 118b	

⁴²⁸ Ahmet Çaycı, “Asya’dan Anadolu’ya Uzanan Serüven: Çark-ı Felek ve Ejder Birlikteliğinin Nadir Bir Konya Örneği”, s.129; Yaşar Çoruhlu, *Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi*, s.30; Harun Duman, “Türk Mitolojisinde Ejderha”, *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi (IJHE)*, C.5, S.11, s.483.

⁴²⁹ Yaşar Çoruhlu, *Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi*, s.30.

⁴³⁰ Gülsen Tezcan Kaya, “Fırdevsî Şehnamesi Resimlerinde Ejder Öldürme İkonografisi”, *Filiz Çağman’a Armağan*, İstanbul 2018, s. 600-608.

⁴³¹ Nimet Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 274.

⁴³² Metin And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, İstanbul 2018, s.322.

IV.2.3.4.2. Tabiat Kaynaklı

Tabiat kaynaklı hayvanlar içerisinde kuş, aslan, pars, geyik, keçi, ayı, tilki, domuz ve tavşan yer almaktadır. Halkâr tezhipleri içerisindeki kullanım sayısına göre tabiat kaynaklı hayvanlar aşağıda sıralanmıştır.

1. Kuş

İnsan ruhunu simgeleyen kuş, Türkçe’de “uçmak” ile sözcüğü ölümü anlatmıştır. Ayrıca cenneti ifade eden kuşlar, yardım alınan ya da koruyucu ruh olarak kabul edilen hayvanlardan sayılmıştır⁴³³.

Kuş motifi, incelenen 23 halkâr tezhibi sayfasında (8 (H.812) 75b, 76a, 120b; 10 (H.1497) 7a, 14b, 15a, 16b, 30b, 48b, 83b, 103a, 119a, 138a, 163a, 183a, 230b, 296a, 300b, 313a, 332b, 367a, 446b, 457b) vardır. Farklı hareketlere sahip kuş örnekleri aşağıdadır:

		
8 (H.812) 75b-76a	8 (H.812) 75b-76a	8 (H.812) 120b-121a
		
10 (H.1497) 16b-17a	10 (H.1497) 14b-15a	10 (H.1497) 48b-49a

⁴³³ Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, İstanbul 2002, s.151.

		
10 (H.1497) 102b	10 (H.1497) 119a	10 (H.1497) 119a
		
10 (H.1497) 138b-139a	10 (H.1497) 163a	10 (H.1497) 312b-313a
		
10 (H.1497) 163a	10 (H.1497) 183a	10 (H.1497) 231a
		
10 (H.1497) 313a	10 (H.1497) 367a	10 (H.1497) 447a
		
8 (H.812) 76a	8 (H.812) 76a	8 (H.812) 121a

		
8 (H.812) 120b	8 (H.812) 120b	10 (H.1497) 30b
		
10 (H.1497) 457b	10 (H.1497) 457b	

Kuş türü içerisinde yer alan leylek, incelenen 12 sayfada (8 (H.812) 10b, 11a; 10 (H.1497) 6b, 31a, 119a, 139a, 183a, 231a, 332b, 367a, 446b, 458a) bulunmaktadır.

		
8 (H.812) 10b-11a	8 (H.812) 10b-11a	8 (H.812) 10b-11a
		
8 (H.812) 10b-11a	8 (H.812) 10b-11a	8 (H.812) 10b-11a

 8 (H.812) 11a	 10 (H.1497) 367a	 10 (H.1497) 230b-231a
 8 (H.812) 11a	 8 (H.812) 10b	 8 (H.812) 11a
 8 (H.812) 10b	 10 (H.1497) 119a	 10 (H.1497) 139a
 10 (H.1497) 322b	 10 (H.1497) 367a	 10 (H.1497) 446b

2. Geyik

Kökleri mezolitik devre kadar inen simgelerden geyik, gök ve yer unsurlarına bağlı olarak diğer birçok hayvanla ortak özelliklere sahiptir⁴³⁴. Hayvan mücadele sahnelerinde yenilen olmasıyla yer unsuru içerisinde yer almıştır. İslâmiyetten sonra özellikle edebî konulu eserlerin içerisinde ceylan ve geyik figürünün yoğun olarak kullanılmaya devam etmiştir. Geyik, *Leyla ve Mecnun* gibi hikâyelerde barış, huzur, mutluluk ve sevginin sembolü olmuştur. Ayrıca taht sahneleri ve vahşi hayvanlarla geyiğin bir arada betimlenmesi de yine yer unsuruna işaret etmektedir⁴³⁵.

Geyik, incelenen 18 halkâr tezhibi sayfasında (8 (H.812) 75b, 76a; 10 (H.1497) 6b, 7a, 14b, 15a, 16b, 17a, 30b, 49a, 83b, 84a, 118b, 163a, 182b, 231a, 296a, 313a) vardır. Geyik figürleri, boynuzlu ve boynuzsuz (ceylan) olarak çizilmiştir.

		
8 (H.812) 75b	8 (H.812) 75b	8 (H.812) 76a
		
10 (H.1497) 6b	10 (H.1497) 7a	10 (H.1497) 17a

⁴³⁴ Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, s.142; Yunus Emre Tansü, Baran Güvenç, “Eski Türk Mitolojisinde Hayvan Motifleri Üzerine Düşünceler”, s.8.

⁴³⁵ Oya Kızıldağ Atila, “Minyatür Sanatındaki Hayvan Figürlerinin Sembolik İfadeleri”, s.39.

		
10 (H.1497) 14b	10 (H.1497) 118b	10 (H.1497) 296a
		
10 (H.1497) 447a	8 (H.812) 75b	10 (H.1497) 30b
		
10 (H.1497) 231a	10 (H.1497) 16bb	10 (H.1497) 49a

3. Aslan

Hayvan mücadele sahnelerinde zafer kazanan hayvan olarak betimlenmesiyle; zafer, iynin kötüyü yenmesi ve kuvvet-kudret sembolü anlamlarını taşımaktadır⁴³⁶. Ayrıca güneş gezegenine atfedilen aslan figürü, evrensel bir hükümdarlıkla ilgili kozmik içeriğe de sahiptir⁴³⁷. Bayrak ve sancakların üzerindeki aslan resimleri Fars

⁴³⁶ Yaşar Çoruhlu, *Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi*, s.83; Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, s.136.

⁴³⁷ Ahmet Çaycı, *Selçuklu Egemenlik Sembolleri*, İstanbul 2008, s.277.

edebîyatında çok yaygın kullanım alanı bulmuştur⁴³⁸. Bununla beraber özellikle edebî eserler içerisinde kahramanlarının gücünün, kuvvetinin ve yiğitliğinin aslan üzerinde gösterilmesi, arslanı yenilen durumuna getirmiştir. Örneğin Şehname kahramanı Behram Gur'un aslanı kılıcıyla öldürmesi üzerine pek çok minyatür vardır⁴³⁹.

Sayfa içerisinde birden fazla farklı hareketlerde çizilen aslan figürü, 11 sayfada (8 (H.812) 75b, 76a, 120b; 10 (H.1497) 15a, 17a, 48b, 84a, 138b, 183a, 296a, 313a) yer almaktadır.

 8 (H.812) 75b	 10 (H.1497) 15a	 10 (H.1497) 17a
 10 (H.1497) 17a	 10 (H.1497) 48b	 10 (H.1497) 48b
 10 (H.1497) 296a	 10 (H.1497) 84a	 10 (H.1497) 84a

⁴³⁸ Nimet Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 665.

⁴³⁹ Yaşar Çoruhlu, *Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi*, s.99.

 10 (H.1497) 183a	
---	--

4. Pars

Pars (veya kaplan) figürüne ait sembolik ifadeler arslan ile paralellik göstermektedir. Arslan sembolizminde olduğu gibi gök unsuru olmasının yanı sıra güç, kuvvet, hükümdarlık ve taht göstergesi olduğuna ilişkin örnekler çokca vardır⁴⁴⁰.

Pars figürü, 9 halkâr sayfasında (8 (H.812) 120b; 10 (H.1497) 15a, 16b, 49a, 84a, 182b, 183a, 283b, 296a) bulunmaktadır.

 8 (H.812) 120b	 8 (H.812) 120b	 8 (H.812) 121a
 10 (H.1497) 16b	 10 (H.1497) 15a	 10 (H.1497) 138b

⁴⁴⁰ Yaşar Çoruhlu, *Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi*, s.104-114.

		
10 (H.1497) 183a	10 (H.1497) 296a	10 (H.1497) 84a
		
10 (H.1497) 283b	10 (H.1497) 259a	

5. Tilki

Eski çağlarda ata simgesine işaret eden tilki, ayrıca iyi şans, uzun ömrü ve kurnazlığı simgelemektedir. Bazen kahramanların koruyucu ruhlarından sayıldığı, bu koruyucu ruh öldüğünde kahramanın da öldüğüne inanılmıştır⁴⁴¹.

Tilki, halkâr tezhipli 9 sayfada (10 (H.1497) 6b, 48b, 83b, 102b, 283b, 313a, 367a, 446b, 458a) vardır.

		
10 (H.1497) 6b	10 (H.1497) 102b	10 (H.1497) 313a

⁴⁴¹ Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, s.157.

		
10 (H.1497) 447a	10 (H.1497) 457b	

6. Ayı

Erken devirlerde ayı, güçlü ve korkulan bir hayvan olmasıyla kült konusu edilmiş ve başka kültleride ifade eden bir sembol sayılmıştır. Çinliler için güç ve cesaretin sembolü sayılmıştır. İslâmiyetten sonra ise önceki anlamlarının halk arasında devam ettiği ve edebî eserlerde fütursuzca cesaretinden dolayı ahmaklığın sembolü olarak da ele alındığı görülmüştür⁴⁴².

Ayı, halkâr tezhibinin bulunduğu 7 sayfada (8 (H.812) 76a; 10 (H.1497) 15a, 48b, 182b, 283b, 296a, 300b, 313a) bulunmaktadır.

		
10 (H.1497) 15a	10 (H.1497) 15a	10 (H.1497) 48b

⁴⁴² Yaşar Çoruhlu, *Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi*, 115-118; Resul Çatalbaş, “Türklerde Hayvan Sembolizmi ve Din İlişkisi”, *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, C.3, S.12, Kars 2011, s.51.

		
10 H.1497) 182b	10 (H.1497) 300b	10 (H.1497) 313a

7. Keçi

Taoizm’de ölümsüzlüğü, Budizm’de tanrılarla ilgili olarak temsil edilmiştir⁴⁴³. Eski devirlerdeki buluntularda karşımıza çıkan keçi⁴⁴⁴, zaman zaman yer tanrısının hayvanı sayılmasından dolayı matem törenlerinde kurban edilmiştir. Hayvan mücadele sahnelerinde mağlup olmasından dolayı olumsuz unsur olarak sembolize edilmiştir⁴⁴⁵.

Keçi figürleri, farklı boynuz özellikleri ile çizilmiştir. İncelenen 6 sayfada (10 (H.1497) 17a, 31a, 138b, 163a, 322b, 447a) görülmektedir.

		
10 (H.1497) 322b	10 (H.1497) 163a	10 (H.1497) 17a

⁴⁴³ Resul Çatalbaş, “Türklerde Hayvan Sembolizmi ve Din İlişkisi”, s.51.

⁴⁴⁴ Bahaeddin Ögel, *İslâmiyetten Önce Türk Kültür Tarihi Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre*, Ankara 1984, s.55.

⁴⁴⁵ Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, s.150-151.

		
10 (H.1497) 322b	10 (H.1497) 138b	10 (H.1497) 163a
		
10 (H.1497) 447a	10 (H.1497) 14b	

8. Domuz

İslâmiyetin öncesinde ve sonrasında domuz, yırtıcı ve kötü olarak sembolize edilmiştir⁴⁴⁶. Domuz, incelenen katalog 10 (H.1497) numaralı eserin 231a, 367a ve 446b sayfalarında bulunmaktadır.

		
10 (H.1497) 231a	10 (H.1497) 367a	10 (H.1497) 446b

⁴⁴⁶ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, C.II, Ankara 1995, s. 541.

9. Tavşan

Tavşan figürü, iki farklı anlama sahiptir. Kelile Dimne’de kurnaz, Varka ve Gülşah yazmasında ise iyi şansın sembolü olarak betimlenmiştir. İncelenen eserlerin içerisinde tavşan sadece katalog 8 (H.812) numaralı eserin 76a sayfasına uygulanmıştır.

		
8 (H.812) 76a		

10. Diğer Hayvanlar

İncelenen yazmalar içerisinde sınıflandırmaya alamadığımız iki örnek bulunmaktadır.

		
8 (H.812) 76a	8 (H.812) 76a	

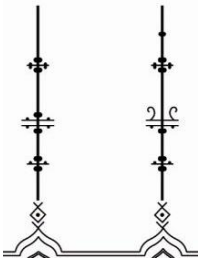
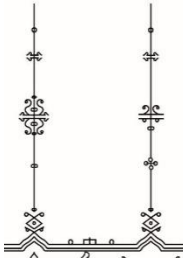
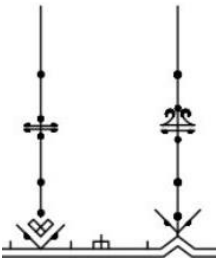
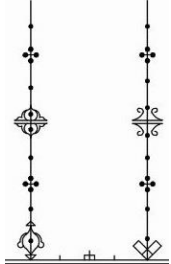
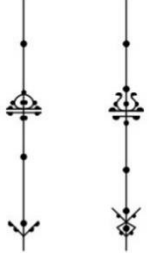
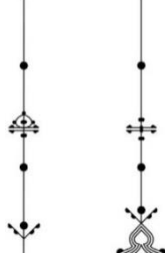
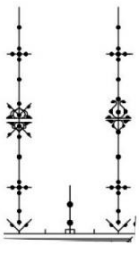
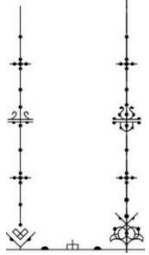
IV.2.4. Tığ

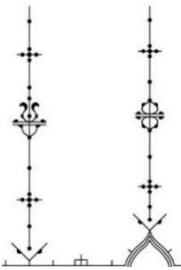
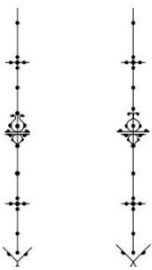
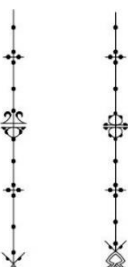
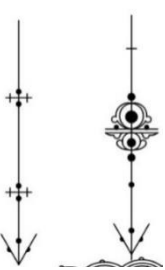
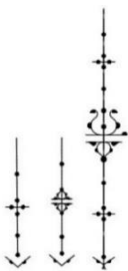
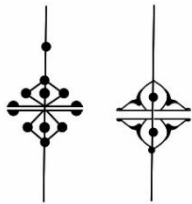
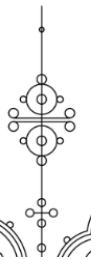
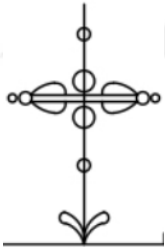
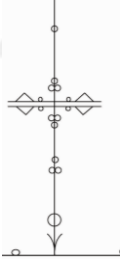
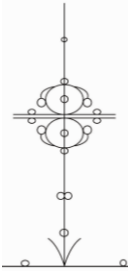
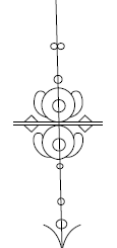
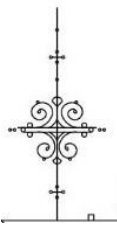
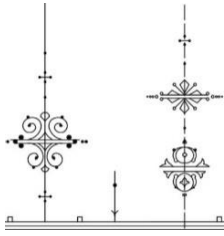
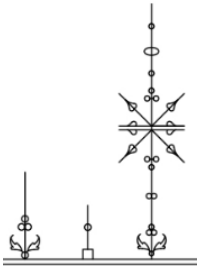
Tığ, incelenen eserlerin içerisinde dış pervaz, serlevha ve unvan tezhibi sayfalarında bulunmaktadır. Tığlar; çizgilerle oluşturulan sade üslupta, rûmî motifiyle ve hatâyî grubu motifleriyle tasarlanmıştır. Tığlar, bazı sayfalarda mükerrer uygulanmıştır. Aşağıdaki tablo da katalog sırasına göre ilk örnek yer almaktadır.

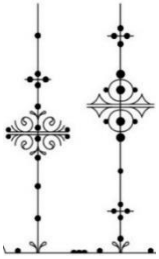
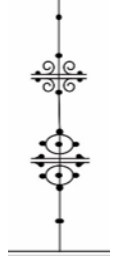
İncelenen eserlerdeki 35 tığ örneği (1 (H.1485) 7b, 297b; 2 (R.807) 1b-2a, 2b-3a; 3 (H.760) 33b, 124b,188b, 259b, 352b; 4 (H.758) 1b-2a, 34b, 124b, 188b, 259b, 352b; 5 (H.756) 1b-2a, 30b, 117b, 175b, 241b, 325b; 6 (H.1495) 1b-2a, 13b, 284b; 8 (H.812) 175b-176a; 9 (H.750) 36b-37a, 129b-130a, 194b-195a, 241b-242a, 254b-255a; 10 (H.1497) 1b-2a; 11 (H.751) 1b-2a, 83b, 363b-364a; 12 (H.741) 286b) çizgilerin ve rûmî motiflerinin oluşturduğu sade üslupta çizilmiştir. Bunlardan katalog 10 (H.1497), 11 (H.751) ve 12'deki (H.741) sade üslupdaki tığlar yüzyıl başındakilerden detay olarak fazla olmasıyla ayrılmaktadır. Katalog 3'de tezhipli sayfalarındaki tığlar mükerrerdir. Katalog 4'de ise tezhipli sayfalarda iki farklı tığ örneği uygulanmıştır. Ayrıca katalog 1'de 7b, katalog 2'de 1b-2a ve katalog 6'da 13b sayfası aynı tığ tasarımına sahiptir.

Sade üslupta çizilen katalog 9 (H.750) numaralı eserin 36b-37a, 129b-130a, 194b-195a, 241b-242a, 254b-255a sayfasında ve katalog 12 (H.741) numaralı eserin 286b sayfasındaki tığların arası altın hatâyî grubu motiflerle tezyin edilmiştir.

Sade üslupta çizilen tığlar şunlardır:

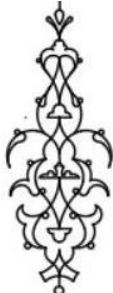
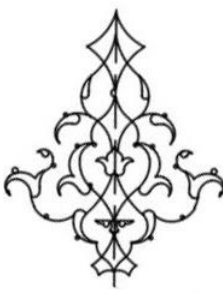
			
1 (H.1485) 7b	1 (H.1485) 297b	2 (R.807) 2b-3a	3 (H.760) 1b-2a
			
4 (H.758) 1b-2a	4 (H.758) 34b, 188b	5 (H.756) 1b-2a	5 (H.756) 30b

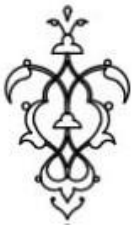
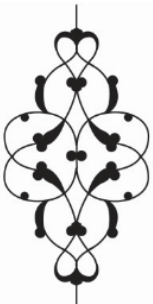
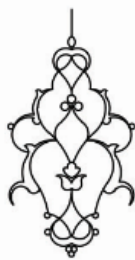
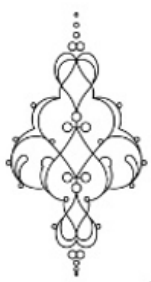
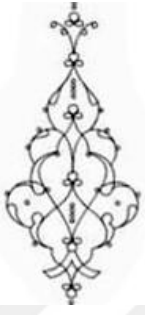
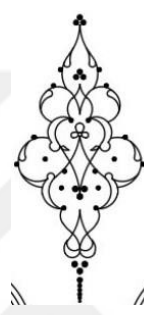
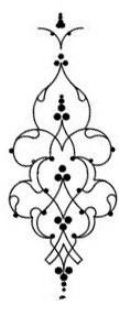
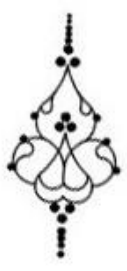
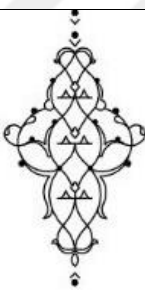
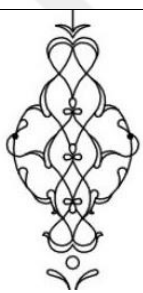
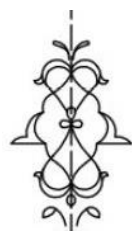
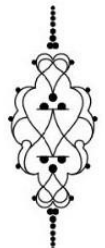
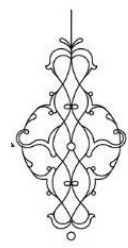
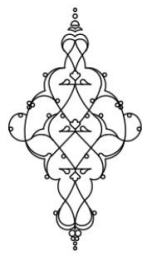
 5 (H.756) 117b	 5 (H.756) 175b	 5 (H.756) 325b	 6 (H.1495) 1b-2a
 6 (H.1495) 13b	 6 (H.1495) 284b	 8 (H.812) 175b-176a	 9 (H.750) 36b-37a
 9 (H.750) 129b-130a	 9 (H.750) 194b-195a	 9 (H.750) 194b-195a	 9 (H.750) 254b-255a
 11 (H.751) 1b-2a	 11 (H.751) 1b-2a	 11 (H.751) 83b	 11(H.751) 363b-364a

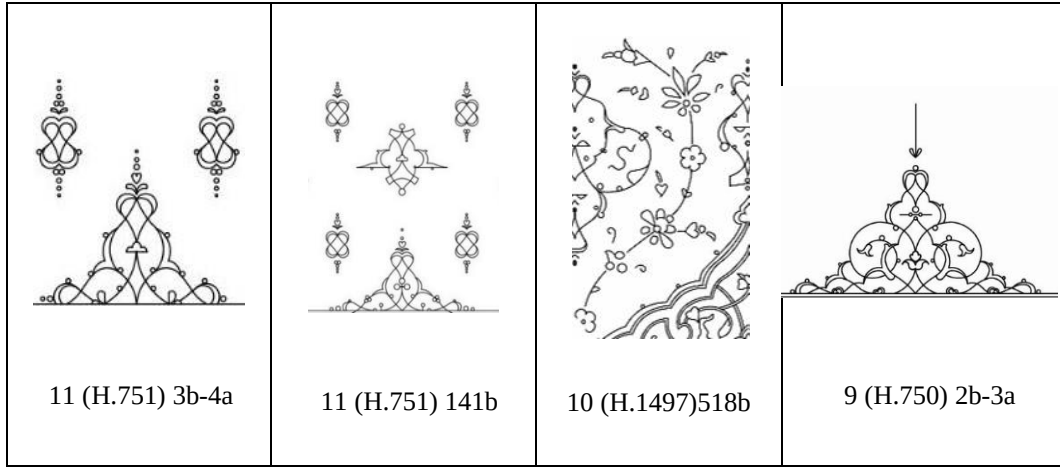
 12 (H.741) 286b	 10 (H.1497) 1b-2a		
--	--	--	--

Tezhipli sayfalardaki 25 tığ örneği (7 (H.1500) 1b-2a, 213b; 9 (H.750) 1b-2a, 2b-3a; 10 (H.1497) 2b-3a, 14b-15a, 518b-519a; 11 (H.751) 2b-3a, 3b-4a, 6b-7a, 141b; 12 (H.741) 1b-2a, 22b, 89b, 175b, 181b, 217b, 286b, 322b, 336b, 343a, 360b, 369b, 386b-387a) $\frac{1}{2}$ simetrik veya $\frac{1}{4}$ simetriğin yarısı rûmî motifi tasarımıyla oluşturulmuştur. Bunlardan karşılıklı 6 sayfadaki rûmî motifli tığların arası (9 (H.750) 1b-2a, 2b-3a; 10 (H.1497) 14b-15a, 518b-519a; 12 (H.741) 1b-2a, 386b-387a) altın hatâyî grubu motifleriyle tezyin edilmiştir.

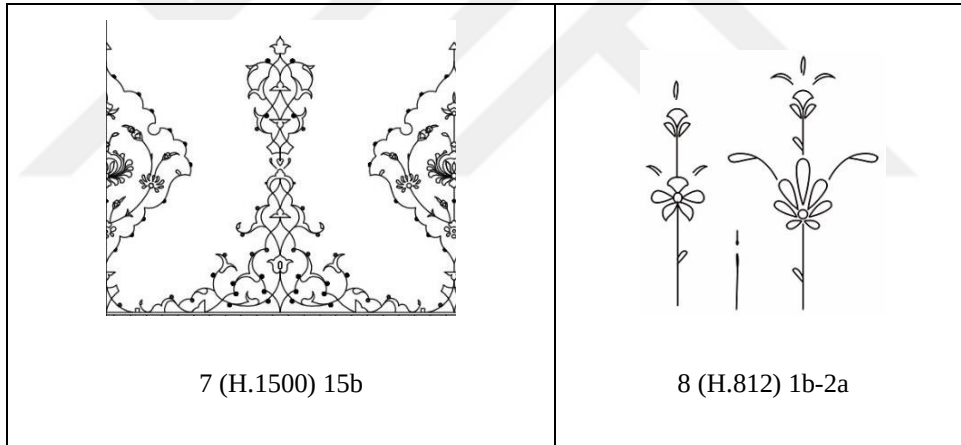
Rûmî motifli tığ tasarımları şunlardır:

 7 (H.1500) 1b-2a	 7 (H.1500) 1b-2a	 7 (H.1500) 1b-2a	 7 (H.1500) 1b-2a
---	---	--	---

 7 (H.1500) 213b	 9 (H.750) 1b-2a	 9 (H.750) 1b-2a	 9 (H.750) 2b-3a
 11 (H.751) 6b-7a	 12 (H.741) 22b	 12 (H.741) 181b	 12 (H.741) 217b
 12 (H.741) 217b	 12 (H.741) 322b	 12 (H.741) 322b	 12 (H.741) 336b
 12 (H.741) 336b	 12 (H.741) 343a	 12 (H.741) 360b	 11 (H.751) 2b-3a



Katalog 7 (H.1500) numaralı eserin 15b sayfasında bulunan tığ örneğinde rûmî motifi tasarımın yanı sıra dendanlı pafta içerisinde hatâyî grubu motifleri de kullanılmıştır. Katalog 8 (H.812) numaralı eserin 1b-2a sayfasında ise sadece hatâyî grubu motifli tığ yer almaktadır.



IV.2.5. Renk

Katalog bölümünde incelenen klasik tezhipli alanların zemin rengi altın ve lacivert ile boyanmıştır. Altın, sarı ve yeşil olmak üzere iki farklı tonda kullanılmıştır. Bu kullanım pafta zeminlerinin yanı sıra motif içerisinde de tercih edilerek farklı tonlardaki altın ile esere hareket kazandırılmıştır.



5 (H.756) 30b

Zemin renginin sadece altın ve lacivert ile dengelendiği çok sayıda sayfa vardır. Altın ve lacivertin yanı sıra zemin rengi 12 sayfada (1 (H.1485) 7b; 3 (H.760) 188b; 4 (H.758) 124b, 259b; 5 (H.756) 325b; 8 (H.812) 1b-2a, 176b-177a; 12 (H. 741) 175b, 217b, 322b, 360b, 386b-387a) siyah renk; 8 sayfada (7 (H.1500) 15b, 213b; 9 (H.750) 36b-37a, 129b-130a, 241b-242a, (H.1497) 14b; 12 (H.741) 1b-2a, 286b) mavi renk; 6 sayfada (5 (H.756) 1b-2a; 8 (H.812) 2b-3a; 9 (H.750) 36b-37a, 129b-130a; 12 (H.741) 286b, 343a) yeşil renk; 6 sayfada (8 (H.812) 2b-3a; 9 (H.750) 36b-37a, 129b-130a, 241b-242a; 12 (H. 741) 1b-2a, 286b) eflatun renk; 2 sayfada (12 (H. 741) 175b, 286b) sülyen renk; 1 sayfada (8 (H.812) 2b-3a) ise bordo renktir.

Lapis lazuli taşından üretilen lacivert renk, yüzyılın son çeyreğine kadar aynı tonda kullanılmıştır. Sonrasında ise lacivert renkte koyulaşma olmuş, önceki kalitesini koruyamamıştır. Zemin renklerinde yüzyılın yarısından sonra özellikle mavi ve eflatun gibi farklı renklerin kullanılması da artmıştır. Bu durumun pahalı malzeme kullanımını en aza indirmek olduğu düşünülmektedir.

Tezhipli alanlardaki motif renkleri rûmî, bulut ve hatâyî grubu motifleri olarak ayrı ayrı incelenmiştir.

Rûmî motifinde kullanılan ana renk altındır. Altın, zemin renginde olduğu gibi sarı ve yeşil olmak üzere iki tonda kullanılmıştır. Katalog bölümünde yüzyılın yarısına kadar tarihlenen eserlerde rûmî motifleri altın olarak uygulanmıştır. Altının yanı sıra farklı renklerde tercih edilmiştir. Bu doğrultuda rûmî motifi 32 sayfada (1 (H.1485)

7b, 297b; 7 (H.1500) 1b-2a, 213b; 8 (H.812) 1b-2a, 176b-177a; 9 (H.750) 2b-3a, 36b-37a, 129b-130a, 241b-242a, 254b-255a; 10 (H.1497) 1b-2a, 2b-3a, 14b-15a, 518b-519a; 11 (H.751) 1b-2a, 2b-3a, 3b-4a, 6b-7a, 83b, 141b; 12 (H. 741) 1b-2a, 22b, 89b, 181b, 217b, 286b, 322b, 343a, 360b, 369b, 386b-387a) sülyen renk; 21 sayfada (7 (H.1500) 1b-2a, 213b; 8 (H.812) 1b-2a, 176b-177a; 9 (H.750) 36b-37a, 241b-242a; 10 (H.1497) 1b-2a, 2b-3a, 518b-519a; 11 (H.751) 6b-7a, 83b; 12 (H. 741) 1b-2a, 22b, 175b, 217b, 322b, 336b, 343a, 360b, 369b, 386b-387a) beyaz renk; 8 sayfada (10 (H.1497) 518b-519a; 11 (H.751) 1b-2a, 83b, 141b; 12 (H. 741) 336b, 360b, 369b, 386b-387a) yeşil renk; 1 sayfada ise (7 (H.1500) 1b-2a) mavi renktir. Ayrıca katalog 12 (H.741) numaralı eserin 386b-387a sayfasında rûmî motifi sarı ve eflatun renklerine de boyanmıştır.

İncelenen eserlerde, bulut motifi yüzyılın ilk yarısında çoğunlukla sarı ve yeşil altın ile boyanırken yüzyılın yarısından sonra altından ziyade farklı renkler tercih edildiği görülmüştür. Bulut motifi 19 sayfada (1 (H.1485) 7b; 3 (H760) 1b-2a, 33b, 188b, 259b, 352b; 4 (H.758) 1b-2a, 34b; 5 (H.756) 1b-2a, 30b, 117b, 6 (H.1495) 1b-2a, 13b; 7 (H.1500) 213b; 8 (H.812) 2b-3a; 10 (H.1497) 518b-519a; 11 (H.751) 1b-2a, 2b-3a, 12 (H.741) 360b) altın; 13 sayfada (7 (H.1500) 1b-2a; 8 (H.812) 176b-177a; 9 (H.750) 36b-37a; 10 (H.1497) 1b-2a, 2b-3a; 11 (H.751) 2b-3a, 6b-7a, 83b; 12 (H.741) 1b-2a, 286b, 322b, 336b, 369b) eflatun renk; 10 sayfada (2 (R.807) 2b-3a; 4 (H.758) 124b; 7 (H.1500) 1b-2a; 9 (H.750) 2b-3a; 10 (H.1497) 1b-2a, 2b-3a; 11 (H.751) 2b-3a, 6b-7a, 83b; 12 (H.741) 336b) yeşil renk; 10 sayfada (4 (H.758) 124b; 9 (H.750) 1b-2a, 36b-37a; 10 (H.1497) 1b-2a, 2b-3a; 12 (H.741) 1b-2a, 286b, 322b, 336b, 369b) mavi renk; 10 sayfada (8 (H.812) 176b-177a; 9 (H.750) 1b-2a, 2b-3a; 10 (H.1497) 1b-2a; 11 (H.751) 2b-3a; 12 (H.741) 1b-2a, 286b, 322b, 336b, 369b) sarı renk; 4 sayfada (9 (H.750) 1b-2a, 2b-3a; 10 (H.1497) 1b-2a, 2b-3a) kırmızı renk; 2 sayfada (10 (H.1497) 2b-3a; 11 (H.751) 363-364a) beyaz renk; 1 sayfada ise (12 (H.741) 322b) sülyen renge boyanmıştır.

Hatayî grubu motifleri beyaz, sarı, sülyen, pembe, eflatun, yeşil ve mavi ile renklendirilmiştir. Yüzyılın ilk yarısında motiflerin içerisindeki degradeler nokta

şeklinde konulmakta, sonrasında ise degradelerin geçişli boyandığı görülmektedir. İri taç yapraklı hatâyî motiflerine ise tarama tekniğinde tonlama yapılmıştır.



5 (H.756) 1b-2a



11 (H.751)

Tezhipli alanlar lacivert renk kuzu ile nihayetlenmiş ve üzerine aynı renk tığ yapılmıştır. Lacivert renk tığların arasına uygulanan hatâyî grubu motifler ise altın boyanmıştır. Halkâr tezhipleri ise sarı ve yeşil altınla sulu halkâr tekniğinde uygulanmıştır.

IV.2.6. İncelemeye Konu Olan Eserler Işığında Şiraz ve İstanbul Tezhip Üslûbu Değerlendirmesi

XVI. yüzyıl boyunca devam eden Safevi-Osmanlı siyasi ilişkileri, söz konusu dönemde kültürel alışverişin yoğunlaşmasını sağlamıştır. Yavuz Sultan Selim (1512-1520), Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) ve III. Murad (1574-1595) döneminde Safevi devletiyle yapılan savaşlar, İran topraklarındaki önemli sanatkârların ve kıymetli yazmaların Osmanlı topraklarına gelmesine neden olmuştur⁴⁴⁷. Ayrıca Cülüs merasimleri ve elçi kabullerinde getirilen kıymetli hediye de kültürel alışveriş açısından önemlidir. Öyle ki bu hareketlilik Osmanlı sanatının gelişmesinde dönüm noktası olmuştur. Özellikle Yavuz Sultan Selim, 1514 yılında gerçekleşen Çaldıran Meydan Muharebesi sonucunda Tebriz, Herat ve Şiraz'dan pekçok sanatkârı Osmanlı topraklarına getirmiş ve bu sanatkârlar Saray nakışhanesinin “Acem Nakkaşlar” bölümünü oluşturmuştur⁴⁴⁸. Tebriz'den Osmanlı topraklarına gelmiş sanatkârlardan

⁴⁴⁷ Lale Uluç, “On Altıncı Yüzyılda Osmanlı-Safevi Kültürel ilişkileri Çerçevesinde Nakkaşhanenin Önemi”, s.25-27;

⁴⁴⁸ Fatma Çiçek Derman, “Osmanlıda Klasik Dönem Kanunî Sultan Süleyman (1520-1566) Türk Tezhip Sanatının Muhteşem Çağı: 16. Yüzyıl” *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara 2009, s.343; Fatma Çiçek

biri de 1520’de İstanbul Saray nakışhanesinin başına geçmiş, Sultan Süleyman döneminin en önemli nakkaşlarından Şah Kulu’dur. Şah Kulu; İran’da Celayir, Timur, Türkmen ve Safevi devletlerine ait *Kalem-i Siyahi* resimlerine benzer ancak yeni bir üsluplaştırma ile ele aldığı “saz üslûbu”nu ortaya çıkaran sanatçıdır⁴⁴⁹. Buradaki en önemli unsur İran’dan gelen sanatkârların, geldikleri yerlerdeki sanat üslûbunu doğrudan uygulamak yerine Osmanlı üslûbunun temeli üzerinde şekillendirerek uygulamalarıdır. Böylece Osmanlı tezhip sanatı; kompozisyon, motif ve renk açılarından kendine has bir üslûba sahip olmuş ve klasik dönem ortaya çıkmıştır.

Lale Uluç⁴⁵⁰, 1520 ve 1530’lu yıllarda göçmen nakkaşlar tarafından hem Safevi egemenliğinde hem de İstanbul’da benzer üslupta resimlerin hazırlandığını, Osmanlı kitap sanatının oluşumunda ağırlıklı olarak XV. yüzyıl Timur-Türkmen üslûbunun etkili olduğunu belirtir.

Araştırmamızın katalog bölümündeki eserler ışığında Şiraz ve İstanbul uygulamaları incelendiğinde, muhtemelen göçmen Türkmen sanatkârlar vasıtasıyla, yüzyılın ilk yarısına ait tezhiplerde benzer süsleme öğelerinin kullanıldığı söylenilebilir.

Yüzyılın ilk yarısına tarihlenen TİEM 397 ve TİEM 395 numaralı Osmanlı üslûbuna sahip kompozisyonlarda, erken tarihli Şiraz tezhiplerinde olduğu gibi sade bir düzenleme dikkat çekmektedir. Dış pervaz düz olarak sınırlandırılmış, tığlar sade üslupta uygulanmıştır. Her iki merkezde de altın farklı tonlarda kullanılmış, zemin renkleri altın ve lacivert ile dengelenmiş, bazı motifler birebir uygulanmıştır. En önemli temel farklılık ise Şiraz üslûbu tezhiplerinin daha yoğun olmasıdır.

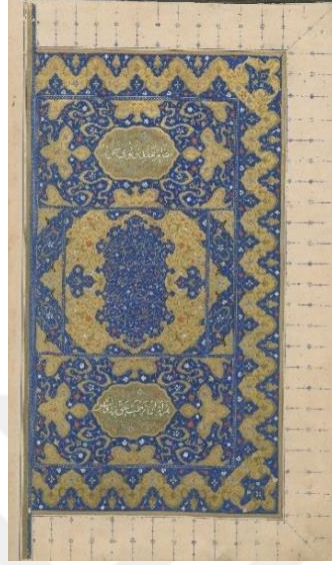
Osmanlı üslûbu serlevha tezhiplerinde iç alan, enine ve boyuna bölümlere ayrılmış, yazı zemini genellikle boş bırakılarak yazı ön plana çıkarılmıştır. Şiraz tezhiplerinde ise en erken örneğini 1515-1520 tarihli Külliyyat-ı Sadi (OBL Fraser 73)

Derman, “Osmanlı İstanbul’unda Bezeme Sanatı”, *Osmanlı İstanbul’u I: I. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu Bildirileri*, 29 Mayıs-1 Haziran 2013, İstanbul, s.498.

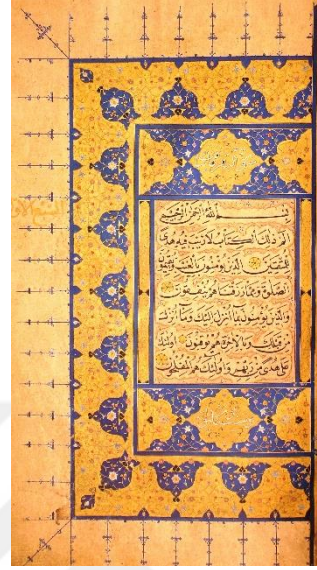
⁴⁴⁹ Süheyl Ünver, *Müzehhib Karamemi*, İstanbul 1951, s.5; Banu Mahir, “Osmanlı Bezeme Sanatında Saz Üslubu”, *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara 2009, s.381; Fatma Çiçek Derman, Gülnur Duran, “Şahkulu”, *TDVİA*, C.38, İstanbul 2010, s.283-284.

⁴⁵⁰ Lale Uluç, “Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine 1499 Numarada Kayıtlı Şahname-i Firdevsî Nüshası”, s. 625.

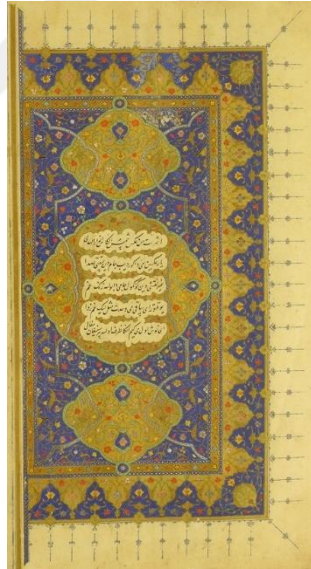
nüshasında gördüğümüz iç alanın tamamıyla tezhiplenmesi özelliği yüzyılın sonuna kadar tercih edilmiştir.



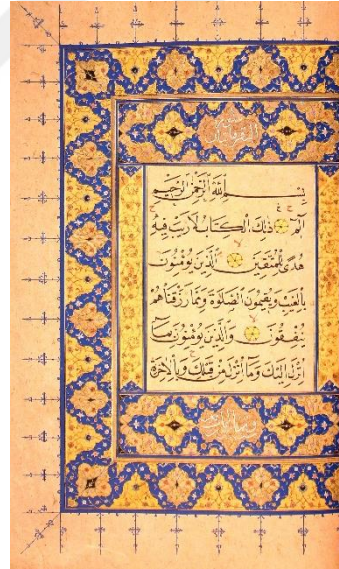
TSMK H.760, 941/1534, 1b-2a, Şiraz



TİEM 397, 2b-3a, İstanbul



TSMK R.807, 932/1525-26, 2b, Şiraz



TİEM 395, 3a, İstanbul



TİEM 397, 2b-3a, İstanbul



TİEM 395, 2b-3a, İstanbul



TSMK H.760, 124b, Şiraz



TSMK H.1485,
928/1522, 297b, Şiraz

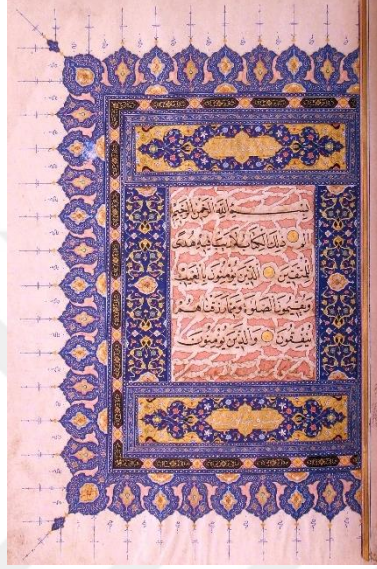


TİEM 397, 2b,
İstanbul

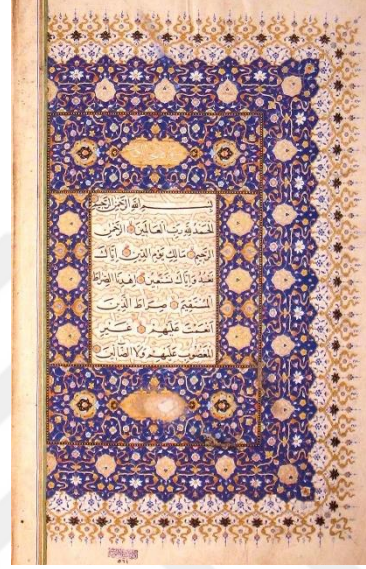
Değerlendirmenin tezhip özellikleri kısmında bahsettiğimiz üzere Şiraz tezhip üslûbu 1560'lı yıllardan sonra değişim göstermektedir. Yüzyılın yarısından sonra tezhipli alanlar daha da yoğun bezenmiştir. Öyle ki kompozisyonlar kubbeli veya dendanlı olarak sınırlandırılmış, iç alan dendanlı paftalarla tamamıyla tezhiplenmiştir. Renk yelpazesi daha da çeşitlenmiş, zemin renklerinde büyük alanlar altın ve lacivert dışında farklı renklere de boyanmıştır. Yoğun tercih edilen bulut motifi biraz daha iri kullanılarak uygulanmış, hatayi grubu motifleri klasik kullanımının yanı sıra iri taç yapraklı olarak tasarlanmış ve yoğun olarak tercih edilmiştir.

İstanbul'da üretilen eserlerde de yoğunluk yüzyılın başına göre artmıştır ancak Şiraz'a göre daha sade özelliklere sahiptir. Osmanlı tezhip sanatında motifler önceki döneme göre daha da küçülmüş ve ayrıntıları çoğalmıştır. Altın ve bedahşi lacivert

rengin yanı sıra limon küfü ve domates kırmızısı dönemin renkleridir⁴⁵¹. Ahmed Karahisâri Kur'ân-ı Kerîmi (TSMK HS. 5), XVI. yüzyıl⁴⁵² klasik tezhip üslûbunun görüldüğü önemli bir eserdir. Şah Kulu'nun öğrencisi Karamemi'nin üslûbunda tezhiplenmiş alanlar, paftalı bordürlerle sınırlandırılarak tasarlanmış⁴⁵³ ve bu şekilde Osmanlı üslûbu sadeliği sağlanmıştır.



TİEM 383, 1559-1560, 2a, İstanbul

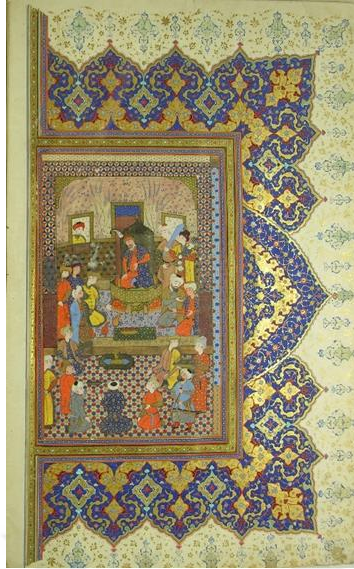


TİEM 161, 984/1577, 1b, İstanbul

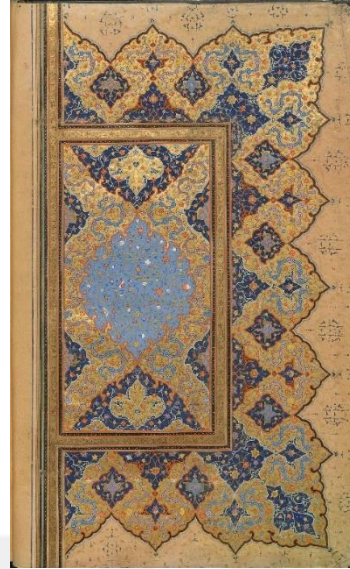
⁴⁵¹ Fatma Çiçek Derman, “Osmanlıda Klasik Dönem Kanunî Sultan Süleyman (1520-1566) Türk Tezhip Sanatının Muhteşem Çağı: 16. Yüzyıl”, s.350.

⁴⁵² Masraf defterlerinden anlaşıldığı üzere tezhipleri 1584 yılından 1596 yılına kadar yapılmıştır. Bakınız: M. Semih İrteş, *Muhteşem Karahisârî Kur'ân-ı Kerîm'i Koltuk Tezhipleri I*, İstanbul 2021, s.17.

⁴⁵³ M. Semih İrteş, *Muhteşem Karahisârî Kur'ân-ı Kerîm'i Koltuk Tezhipleri I*, s.17.



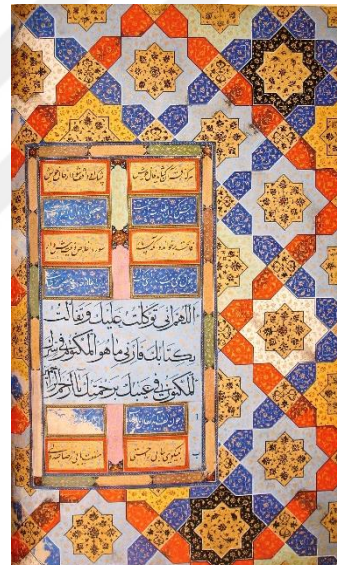
TSMK H.1497, 982/1574, 518b, Şiraz



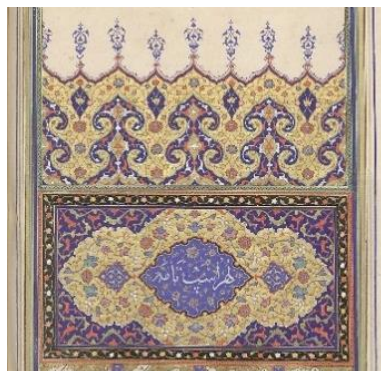
TSMK H.741, 1b, Şiraz



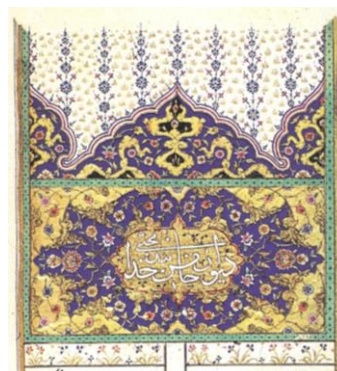
TİEM 247, 2a, Şiraz



TİEM 379, 1000/1591-92, 362b,
Şiraz



TSMK H. 1500, 213b, Şiraz



NK 3873, 971/1563, 1b, İstanbul

Birbirine yakın tarihlerde üretilen yazmaların motif özellikleri incelendiğinde her iki bölgenin kendine has motif üslûbunun bulunduğu görülür.



TSMK H.751, 2b, Şiraz



TİEM 161, 984/1577, 1b, İstanbul

SONUÇ

Araştırmada, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan XVI. yüzyıla ait Safevi Dönemi Şiraz üslûbu 12 edebî eser incelenmiştir. Farsça dilde yazılmış edebî eserlerin içerisinde *Şahnâme-i Firdevsî*, *Hamse-i Nizâmî*, *Divan-ı Nevâi*, *Yusuf ve Züleyha*, *Heft Evreng* ve *Külliyât-ı Sadî* nüshaları konu alınmıştır. Söz konusu Fars klasiklerini ihtiva eden edebî eserlerin, dönemin Osmanlı bürokratları tarafından Şiraz'dan sipariş yoluyla temin edilmesinin yanı sıra Safevi-Osmanlı siyasi durumu neticesinde hediyeleşme yoluyla da Topkapı Sarayına getirildiği tahmin edilmektedir. İncelenen eserlerde bu durumu destekleyen mühür ve temellük kayıtları bulunmaktadır.

İncelenen 12 edebî eserin 4'ünün Şiraz'da istinsah edildiğine dair bilgi mevcuttur. Geriye kalan yazmalarda ise Şirazlı müzehhip veya hattatların imzası bulunmaktadır. Eserlerin hepsi Şiraz üslûbunu aksettirmektedir. Katalog 7 (H.1500) numaralı eserin serlevha tezhibinde dönemin önemli sanatkârı Ruzbihan'ın imzası vardır. Ayrıca katalog 3'ün (H.760) minyatürlü sayfasında Mahmud müzehhibin, katalog 4'ün (H.758) minyatürlü sayfasında ise Hüseyin müzehhibin imzası bulunmaktadır. Şiraz'da XVI. yüzyılın başında bir grup sanatçının hem müzehhip hem nakkaş olması Hüseyin ve Mahmud müzehhiplerin söz konusu yazmaların tezhiplerini de yapma ihtimalini ortaya koymaktadır.

Eserler, ta'lik ve sülûs yazı çeşidi ile yazılmıştır. Yüzyılın ilk yarısında yazmalarda ta'lik metin, sülûs başlık kullanıldığı; 1570'li yıllardan sonra metin ve başlıkların ta'lik yazı çeşidiyle yazıldığı görülmektedir.

Kâğıt renkleri genel olarak nohudi, açık pembe ve pembe renktir. Eserlerin çoğunda nohudi renk tercih edilmiştir. Açık pembe ve pembe renkler yüzyılın yarısından sonra kullanılmıştır. XVI. yüzyılın yarısından sonra görülen *vassale* uygulaması katalog 8 (H.812), 11 (H.751) ve 12 (H.741) numaralı eserlerde görülmektedir.

Serlevha tezhipleri iç alanında, iki farklı düzenleme görülmüştür. Katalog 3, 4 ve 7 numaralı eserlerde iç alan enine ve boyuna bölünmesiyle oluşturulmuş, diğer

yazmalarda ise söz konusu bölünme yerine alan hendesi veya salbekli şemse-köşebentli paftalara ayrılmıştır. Hendesi düzenleme benzer kompozisyon özellikleri ile XVI. yüzyılın yarısına kadar yoğun olarak kullanılmıştır. Yüzyılın yarısından sonra ise hendesi düzenleme yerini Şiraz serlevha tezhiplerinde yoğun olarak kullanılan salbekli şemse-köşebentli tasarıma bırakmıştır. Serlevha tezhibi dış pervaz veya minyatürlü alanın çevrelediği dış pervaz, çoğunlukla yüzyılın ilk yarısında düz, yüzyılın yarısından sonra dendanlı olarak sınırlandırılmıştır. İç ve dış nispetine bakıldığı zaman yüzyılın ilk yarısında dış pervazın daha ince tasarlandığı, yüzyılın yarısından sonra ise öncesine göre dış pervazın daha da genişlediği görülmektedir. Başka bir deyişle, 1553 tarihli katalog 6 (H.1495) örneğimize kadar serlevha tezhibinin daha sade kullanıldığı, katalog 7'den (H.1500) itibaren dış pervazın genişlemesi ve dış pervaza kubbenin de gelmesiyle serlevhanın daha da yoğun bir tezyinata sahip olduğu tespit edilmiştir.

Dönemin dış pervaz tasarımlarına bakıldığında belli tasarımların yazmanın konusuna göre tasnif edilmeden (edebî veya mushaf), serlevha tezhiplerinde veya minyatür etrafında kullanıldığı görülmektedir. Pafta düzenlemesinin aynı kaldığı bu sayfalarda zemin renkleri veya motiflerde değişikliğe gidilmiştir.

Yüzyılın ilk yarısına tarihlenen unvan tezhiplerinde, benzer tasarımların kullanımı dikkat çekmektedir. Başlık ve üst bölümlerde pafta düzenlemesinin olduğu gibi kullanıldığı, zemin renklerinde veya motiflerde değişikliklere gidildiği fark edilmiş; yaklaşık 40 yıllık bir zaman dilimi içerisinde aynı eskizlerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Yüzyılın yarısından sonra ise bu durum tersine dönmüş, unvan tezhipleri örneklerinin sayıca azalmasının yanı sıra mükerrer tasarımlara daha az denk gelinmiştir. Bu durum kanaatimizce 1560'lı yıllardan sonra Şiraz yazmalarının daha gösterişli ve yoğun tezhiplenmesi, unvan tezhiplerinin yerine de serlevha veya dış pervaz tezhibi yapılması olabilir. Unvan tezhiplerindeki bir diğer önemli özellik yüzyılın ilk yarısında üst bölümün başlık bölümüne göre ince, yüzyılın ortasında üst ve başlık bölümünün eşit, yüzyılın sonuna doğru ise bu sefer başlık bölümüne göre üst bölümün oldukça genişlediği fark edilmiştir. Başka bir deyişle unvan tezhibi

düzenlemesindeki nispet, yüzyılın başında ve sonunda tam tersi özelliklere sahip olmuştur.

XVI. yüzyılın yarısından sonra yoğun olarak tercih edilen halkâr tezhibinde, hatâyî grubu motiflerinden oluşan tasarımların yanı sıra incelenen eserlerin edebî olması sebebiyle serbest gökyüzü, tabiat ve hayvan tasvirleri de bulunmaktadır. Hatâyî grubu tasarımlar karşılıklı benzer tasarımlara sahip olup ayrıntılarda farklılıklar vardır. Serbest gökyüzü, tabiat ve hayvan tasviri halkâr tezhipleri ise karşılıklı simetrik değildir. Her sayfada farklı bir betimleme bulunmaktadır. Minyatürlü alan içerisindeki hayal mahsulü ve tabiat kaynaklı hayvanların benzerinin veya aynısının halkâr tezhibinde de bulunması, minyatürü yapan nakkaşın halkâr tezhibini de yapma ihtimalini ortaya koymaktadır.

Yazmanın son sayfasında bulunan hâtime tezhibi bütün eserlerde bulunmamaktadır. Hâtime tezhipleri sade bir tasarıma sahip olup hatâyî grubu motifleriyle ½ simetrik olarak tasarlanmıştır.

Yazma eserler içerisindeki metin bölümlerini sınırlandıran iç pervazın hepsinde “+,-” ince iç pervaz süslemesi kullanılmıştır. İnce iç pervaz süslemesinin yanı sıra tezhipli alanlarda “zencerek”, “tek iplik hatâyî grubu” ve “üç iplik rûmî” de bulunmaktadır. İç pervazda en fazla tercih edilen süslemelerin başında zencerek gelmektedir. Zencerek çeşitlerinin içerisinde ise üç noktalı zencerek yüzyıl boyunca tezhiplerde görülmektedir. Altın üzerine uygulanan üç noktalı zencerek, yüzyılın ilk yarısında orta noktaları birbirine teğet çizgilerle bağlanırken, yüzyılın ikinci yarısında orta noktaların arasında ayrıca anahtar çizgi çekilerek uygulanmıştır. Bir diğer önemli özellik ise yüzyılın ilk yarısında altın üzerine, zencereğin hattını takip eden iğne perdahı yapılmasıdır. 1560’lı yıllardan sonraki zencereklerde iğne perdahı uygulaması görülmemiştir. XVI. yüzyılın yarısından sonra üretilen bol tezhipli Şiraz yazmalarında iç pervaz, her tezhipli sayfada farklı ve çeşitli kullanılmıştır.

Tezhipli alanlarda bulut, rûmî, hatâyî grubu ve hayvan motifleri kullanılmıştır. Ayrıca sadece katalog 7 (H.1500) unvan tezhibi üst bölümünde simetri eksenleri üzerinde vakvak üslûbu (kadın başı) motif bulunmaktadır. XVI. yüzyılda zaman

zaman Şiraz yazmalarında kullanılan bu motif, yazmanın üst düzey kalitede olduğunu göstermektedir.

Bulut motifi, katalog 1 (H.1485) ve 2 (R.807) numaralı eserlerde küçük alanlarda az tercih edilmiştir. 1534 tarihli katalog 3'ten (H.760) itibaren ise bulut motifi yoğun olarak görülmektedir. Motifin, 1560'lı yıllara kadar ince olarak uygulandığı, daha sonraki yıllarda ise biraz daha kalın kullanıldığı tespit edilmiştir.

Rûmî motifi; sade, sencide, sarılma, dendanlı, işlemeli ve hurdelenmiş çeşitleriye çizilmiştir. Yüzyıl boyunca hemen her sayfada sarılma rûmî motifi yoğun kullanım alanı bulmuştur. Hurdelenmiş rûmî motifi yüzyılın ilk yarısında az tercih edilirken yüzyılın sonuna doğru yoğun olarak kullanılmıştır. İşlemeli rûmî motifi, yüzyılın yarısından sonra tasarımlarda paftaları sınırlandırmak amacıyla yer almıştır. Dendanlı rûmî motifi sadece katalog 9 (H.750) numaralı eserde görülmektedir.

Yüzyılın başında daha sade kullanılan hatâyî motiflerinin yüzyılın yarısından sonra yaprak sayılarında artış olmuş ve daha katmerli tasarlanmıştır. Hatâyî motifi, klasik kullanımının yanı sıra 1560'lı yıllardan itibaren iri taç yapraklı olarak da kullanılmıştır. Söz konusu motif ayrı bir dal üzerinde diğer hatâyî motiflerine nispeten iri ve renkli dal üzerinde yer alır. Ayrıca yüzyılın yarısından sonra helezonlar bahar dalı motifleriyle nihayetlenmiştir. Bu şekilde bahar dalı motifi kullanımını dönemin motif özelliği olduğu tahmin edilmektedir. Motif çeşitliliği goncagül ve hatâyî motiflerinde penç motifine göre oldukça fazladır.

Hayvan motifleri, incelenen eserlerin içerisinde halkâr tezhibinde bulunmaktadır. Hayal mahsulü hayvanların içerisinde kilin, simurg ve ejderha betimlenmiş olup içerisinde en fazla kilin figürünün tercih edildiği tespit edilmiştir. Tabiat kaynaklı hayvanların içerisinde ise kuş, geyik, aslan, tilki, pars, ayı, keçi, domuz, ve tavşan yer almaktadır. Bu hayvanlardan en fazla kuş, en az ise tavşan bulunmaktadır.

Tığlar, yüzyılın ilk yarısında sade üslupta tasarlanmıştır. Yüzyılın ikinci yarısında ise sade üslup yerini $\frac{1}{2}$ simetrik veya $\frac{1}{4}$ simetriğin yarısı rûmî motiflerine bırakmıştır. Bu şekilde, tığların yoğunluğunun tezhipli alanların nispeti doğrultusunda

arttığı fark edilmiştir. Muhtemelen yoğunluğun daha da artmasının istenmesiyle bazı sayfalarda tığ aralarına, altın hatâyî grubu motifleri de uygulanmıştır.

Tezhipli alanlardaki zemin rengi altın ve lacivert ile dengelenmiştir. Altın, zemin ve motiflerde yüzyıl boyunca sarı ve yeşil olmak üzere farklı tonlarda kullanılmıştır. Bu şekildeki kullanım sayesinde desene daha da hareket kazandırılmıştır. Zemin renkleri yüzyılın ilk yarısında sadece altın ve lacivert ile boyanırken, yüzyılın yarısından sonra mavi, yeşil, eflatun ve sülyen renklerinin de eklendiği görülür. Bulut ve rûmî motifleri yüzyılın ilk yarısında altınla boyanırken, yüzyılın ikinci yarısında altının yanı sıra dönemin renkleriyle de boyanmıştır. Öyle ki bulut motifleri altın yerine sarı renk ile renklendirilmiştir. Bu durum pahalı malzeme kullanımının en aza indirilmesi olarak açıklanabilir. Hatâyî grubu motifleri ise beyaz, sarı, sülyen, eflatun, yeşil ve mavi ile renklendirilmiştir. Motif içlerindeki degrade, öncesinde nokta şeklinde boyanırken, sonrasında geçişli renklendirilmiştir.

İncelenen eserlerin ışığında; yüzyılın başında Akkoyunlu Türkmen Dönemi tezhip sanatı anlayışının devam ettiği, 1530'lu yıllardan itibaren bölgenin önemli sanatkarlarıyla serlevha tezhiplerinde yeniliklerin başladığı ve Safevi Dönemi Şiraz tezhip üslûbunun ortaya çıktığı görülmektedir. Tezhiplerde 1550'li tarihlere kadar genel olarak sade bir üslûbun devam ettiği, yüzyılın ikinci yarısında ise motiflerdeki detayın artması ve yeni hatâyî motiflerinin tasarlanması, tezhipli alanların genişlemesi ve tığların zenginleşmesiyle Şiraz tezhiplerindeki değişimin izlenmesi mümkündür. Başka bir deyişle XVI. yüzyıl tezhip özellikleri yüzyılın öncesinde ve sonrasında, tabiri caiz ise, keskin bir değişim göstermektedir. Bu değişimin sebebi muhtemelen diğer merkezlerde veya payitahtta üretilen eserlerdeki etkileşimle ve yetenekli bir sanatçı grubuyla ilgilidir. Ayrıca incelenen tezhipli sayfaların bire bir veya benzer çok sayıda örneğine ulaşılmasıyla Safevi Dönemi'nde de (Türkmen Dönemi'nde olduğu gibi) atölyelerde ticari üretimin yapıldığı ihtimali güçlenmiştir.

KAYNAKÇA

- AFSHAR, Iraj, “The Use of Paper in Islamic Manuscript as Documented in Classical Persian Texts”, *In the Codicology of Islamic Manuscripts; Proceeding of the Second Conference of Al-Furqan Islamic Heritage Foundation*, ed. Yasin Dutton, London: 1995, ss.77-91.
- AK, Rıdvan, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi 48 numaralı Mushafın Bezeme Özellikleri*, MÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018.
- _____, “Süleymaniye Kütüphanesinde Bulunan Bir Safevi Mushafı Hakkında (Sultan Ahmed I 22)”, *Konya Sanat*, S.1, 2018, ss. 104-127
- ALLOUCHE, Adel, *Osmanlı-Safevi İlişkileri Kökenleri ve Gelişimi*, Çev. Ahmed Emin Dağ, İstanbul 2001.
- ALPARSLAN, Ali, “Abdullah-ı Şîrâzî”, *TDVİA*, C.1, İstanbul 1988, ss.136-137.
- ANAR, A. Damla Gürkan, “Safevi Şahlarının Baniliği Üzerine Bir Değerlendirme”, *İran Çalışmaları Dergisi*, C.1, S.1, 2017, ss.117-143.
- AND, Metin, *Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası*, İstanbul 2018.
- AKA İsmail, *Timurlular*, Ankara 1995.
- ATEŞ, Ahmed, “Nizâmî”, *MEBİA*, C.9, İstanbul 1960, ss.318-319.
- ARITAN, Ahmet Saim, “Ciltçilik”, *TDVİA*, C.7, İstanbul 1993, ss. 551-557.
- ATIL, Esin, *The Brush of the Masters: Drawing from Iran and India*, Washington, D.C. 1978.
- AKALAY, Zeren, “Minyatürlü Bir Coğrafya Kitabı”, *Kültür ve Sanat*, S.4, Haziran 1976, ss. 60-71.
- AKİMUSHKİN, O. F. ve IVANOV, A. A., “The Art of Illumination”, *The Arts of the Book in Central Asia*, (Ed. B.Gray), London-Boulder 1979, ss.35-58.
- AKBIYIK, Hayrunnisa A., “Timurluların Bilim ve Sanata Yaklaşımları ve Bazı Son Dönem Sanatkârları”, *Bilig*, Yaz 2004, S.30, ss.151-171.
- ASLANAPA, Oktay, “The Art Of Bookbinding”, *The Arts of the Book in Central Asia*, (Ed. B.Gray), London-Boulder 1979, ss.59-92.

ATILGAN OKAY, Sevay, *XV. Yüzyıl İran ve Çevresinde Gelişen Minyatür Üslupları ve Sorunları Üzerine Bir Etüt*, <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/ATILGAN-OKAY-Sevay-XV.-YÜZYILDA-İRAN-VE-ÇEVRESİNDE-GEİŞEN-MİNYATÜR-ÜSLUPLARI-VE-SORUNLARI-ÜZERİNE-BİR-ETÜT.pdf>, (13.02.2021).

ATİLA, Oya Kızıldağ, “Minyatür Sanatındaki Hayvan Figürlerinin Sembolik İfadeleri”, *Sanat-Tasarım Dergisi*, C.1, S.2, İstanbul 2011, ss.35-44.

ATİLA, Oya Kızıldağ, *Kitap Sanatlarında Vakvak Üslûbu*, Marmara Üniversitesi Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, İstanbul 2016.

AYDIN, Derya, *Şiraz Nakkaşhaneleri ve Resimli Şehnameler (1470-1500)*, Hacettepe Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2019.

_____, “Bir El Yazma Üretim Merkezi Olarak Şiraz ve Resim Üslûbunun Türkmen Dönemindeki Dönüşümü”, *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, S.5(1), 2020, ss.82-89.

AYDOĞMUŞ, Cihat, *Şah Abbas Ve Zamanı*, Ankara Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2011.

BAĞCI, Serpil, “Takdim Minyatürlerinde Farklı Bir Konu: Süleyman Peygamber Divanı”, *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar Güner İnâl’a Armağan*, Ankara 1993, ss.35-53.

BARBARO, J. ve CONTARİNİ, A., *Travels to Tana and Persia*, London 1873.

BATİSLAM, H. Dilek, “Divan Şiirinin Mitolojik Kuşları: Hümâ, Anka ve Simurg”, *Türk Kültürü İnceleme Dergisi 1*, İstanbul 2002, ss.185-208.

BAYSAL, Ali Fuat, “Mushaf Tezyinatının Tarihî İçindeki gelişimi”, *Marife*, Yıl.10, S.3, Konya 2010, ss.365-385.

BEKSAÇ, A. Engin, “Safeviler (Sanat)”, *TDVİA*, C.35, İstanbul 2008, ss.457-459.

BİÇER, Şehnaz, “Semerkand’tan Herat’a Motif ve Desen İzleri (TSMK B.282)”, *Zamanını Aşan Medeniyet Özbekistan Sempozyumu*, 15 Haziran 2019, ss.331-337.

BİLGİLİ, Ali Sinan, “Tebriz”, *TDVİA*, C.40, İstanbul 2011, ss.219-222.

BİLGİN, Orhan, “Temellük ve Tesâhüb Kaydı”, *TDVİA*, C.40, İstanbul 2011, ss.411-412.

- BİROL, İnci Ayan, DERMAN, Çiçek, *Türk Tezyini Sanatlarında Motifler*, İstanbul 2007.
- BİROL, İnci Ayan, *Türk Tezyini sanatlarında Desen Tasarımı Çizim Tekniği ve Çeşitleri*, İstanbul 2008.
- BLOOM, Jonathan M., “Paper: The Transformative Medium in Ilkhanid Art”, *Beyond The Legacy of Genghis Khan*, Boston 2006, ss.289-302.
- ÇAĞMAN, Filiz, “Bihzâd”, *TDVİA*, C.6, İstanbul 1992, ss.147-149.
- ÇAĞMAN, Filiz, TANINDI, Zeren, *Topkapı Sarayı Müzesi İslam Minyatürleri*, İstanbul 1979.
- _____, “Osmanlı-Safevi İlişkileri (1578-1612) Çerçevesinde Topkapı Sarayı Müzesi Resimli El Yazmalarına Bakış”, *Aslanapa Armağanı*, İstanbul 1996, ss.37-62.
- _____, Remarks On Some Manuscripts From The Topkapı Palace Treasury In The Context Of Ottoman-Safavid Relations”, *Muqarnas*, S.13, 1996, ss.132-148.
- _____, “Manuscript Production at the Kâzarûnî Orders in Safavid Shiraz”, *Safavid Art & Architecture*, London 2002, ss.43-48.
- ÇATALBAŞ, Resul, “Türklerde Hayvan Sembolizmi ve Din İlişkisi”, *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, C.3, S.12, Kars 2011, ss.51.
- ÇAYCI, Ahmet, “Asya’dan Anadolu’ya Uzanan Serüven: Çarkı Felek ve Ejder Birlikteliğinin Nadir Bir Örneği”, *Sanatta Anadolu Asya İlişkileri Prof. Dr. Beyhan Karamağaralı’ya Armağan*, Ankara 2006, ss.129-136.
- _____, *Selçuklu Egemenlik Sembolleri*, İstanbul 2008.
- _____, *Türk-İslam Kültüründe Vakıf ve Sanat*, Konya 2018.
- ÇİÇEKLER, Mustafa, “Sa’dî-i Şîrâzî”, *TDVİA*, C.35, İstanbul 2008, ss.405-407.
- ÇORUHLU, Yaşar, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, İstanbul 2002.
- _____, *Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi*, Konya 2014.
- DERMAN, F. Çiçek, "Osmanlılar'da Tezhip Sanatı", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, C.2, İstanbul 1994, ss.487-491.
- _____, "Halkârî Tezyinat", *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara 2009, ss.505-523.

- _____, “Tezhip Sanatında Kullanılan Terimler, Tabirler ve Malzeme”, *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara 2009, ss.525-534.
- _____, “Osmanlıda Klasik Dönem Kanunî Sultan Süleyman (1520-1566) Türk Tezhip Sanatının Muhteşem Çağı: 16. Yüzyıl” *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara 2009, ss.343-360.
- _____, “Tezhip”, *TDVİA*, C.41, İstanbul 2012, ss.65-68.
- _____, “Osmanlı İstanbulu’nda Bezeme Sanatı”, *Osmanlı İstanbulu I: I. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu Bildirileri*, 29 Mayıs-1 Haziran 2013, İstanbul, ss.498.
- DERMAN, Fatma Çiçek, Gülnur Duran, “Şahkulu”, *TDVİA*, C.38, İstanbul 2010, ss.283-284.
- DUMAN, Harun, “Türk Mitolojisinde Ejderha”, *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi (IJHE)*, C.5, S.11, ss.482-493.
- DURAN, Gülnur, “Tezhip”, *TDVİA*, C.41, İstanbul 2012, ss.63-65.
- DOĞANAY, Aziz, "Bulut Motifi ve Osmanlı Sanatındaki İlk Örnekleri", *Dîvân İlmi Araştırmalar Dergisi*, S.1, İstanbul 1999, ss.226-231.
- ERDEM, Sargon, “Anka”, *TDVİA*, C.3, İstanbul 1991, ss.198-200.
- ESBATİ, Muhammed Hassan, *Iranian Masterpieces of Persian Painting*, Tahran 2011.
- ETTİNGHAUSEN, Richard, “Manuscript Illumination”, *A Survey of Persian Art*, Yayına Hazırlayan: Pope ve Ackerman, , London and New York 1930, ss.1937-1974.
- _____, “The Covers of the Morgan Manafi’ Manuscript and Other Early Persian Bookbinding” *Studies in Art and Literature for Bella da Costa Greene*, ed. Dorothy Miner, Pirinceton 1954, ss.459-473.
- FARHAD Massumeh ve Simon RETTING, *Kur’ân Sanatı Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Hazineleleri*, İstanbul 2016.
- GARTHWAİTE, Gene R., *İran Tarihi (Pers İmparatorluğundan Günümüze)*, Çev. Fethi Aytuna, İstanbul 2012.
- GENCEVİ, Nizâmî, *Nizâmî Divanı*, Yayına Hazırlayan: Ali Nihat Tarlan, İstanbul 1944.

- _____, *Mahzen-i Esrar*, Yayına Hazırlayan: M. Nuri Gençosman, Ankara 1946.
- _____, *Hüsrev ve Şîrîn*, Yayına Hazırlayan: Sabri Sevsevil, İstanbul 1967.
- _____, *Leylâ ile Mecnûn*, Yayına Hazırlayan: Ali Nihat Tarlan, İstanbul 1985.
- GELİBOLULU, Mustafa Ali, *Menakıb-ı Hünerveran*, Yayına Hazırlayan: Müjgan Cunbur, Ankara 1982.
- GRABER, Oleg, *Masterpieces of Islamic Art The Decorated Page From The 8th to the 17th Century*, Prestel 2009, s. 150-151.
- GRAY, Basil, "The School of Shiraz from 1392-to 1453", *In The Arts of the Book in Central Asia, 14th-16th Centuries*, London 1979, ss.121-146.
- GRUBE, Ernst J., SİMS, Eleanor, The School of Herat From 1400 to 1450, *In The Arts of the Book in Central Asia, 14th-16th Centuries*, London 1979, ss.147-168.
- GÖKCAN, Melike, *Yusuf ile Züleyha Mesnevisi*, İstanbul 2015.
- GÜNDÜZ, Tufan, "Sâfeviler", *TDVİA*, C.35, İstanbul 2008, ss.451-457.
- _____, "Şah İsmail", *TDVİA*, C. 38, İstanbul 2010, s.253-255.
- _____, "Tahmasb", *TDVİA*, C.39, İstanbul 2010, ss.413-415.
- GÜNEY, Gül, "Safevi-Şiraz Dönem Özelliği Gösteren Bazı Kur'ân-I Kerîm Nüshalarının Serlevha Tezhipleri", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 5, S.43, Nisan 2017, ss.133-153.
- HİLLENBRAND, Robert, "The Arts of the Book in Ilkhanid Iran", *The Legacy of Genghis Khan Courtly Art and Culture in Western Asia 1256-1353*, ed. L. Komaroff -S.Carboni, New York 2002, s.154.
- HUART, Cl., "Abbas II", *MEBİA*, C.1, İstanbul 1950, ss.9-10.
- _____, "Abbas III", *MEBİA*, C.1, İstanbul 1950, ss.10.
- _____, "Şiraz", *MEBİA*, C.11, İstanbul 1979 (ikinci baskı), 562-563.
- İNAL, Güner, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, Ankara 1995.
- _____, "Şah İsmail Devrinden Bir Şehname ve Sonraki Etkileri", *Sanat Tarihi Yıllığı*, S.5, 1973, s.497-498.

- JAMES, David, *Qur'an of the Memluks*, Londra 1988.
- _____, *The Master Scribes: Qur'ans of the 10th to 14th Centuries A.D. Nasser D. Khalili Collection of Islamic Art*, New York 1992.
- _____, *After Timur: Qur'ans of the 15th and 16th Centuries (The Nasser D.Khalili Collection of Islamic Art)*, New York 1992.
- JAVANSHIR, Babak, *İran'daki Türk Boyları ve Boy Mensubu Kişiler (Safevî Dönemi-I. Tahmasb Hâkimiyetinin Sonuna Kadar/1576)*, MSGSÜ Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2017.
- LINGS, Martin, *The Quranic Art of Calligraphy and Illumination*, Paris 1976.
- KALELİ, Zeynep Çavdar, *Süleymaniye Kütüphanesi'nde Bulunan Din Dışı Yazma Eserlerin Tezyînatı (15. ve 16. Yüzyıl Dîvânları)*, MÜ. Güz. San. Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1999.
- KANAR, Mehmet, “Fırdevsî”, *TDVİA*, C.13, İstanbul 1996, s.125-127
- _____, “Nizâmî-i Gencevî”, *TDVİA*, C.33, İstanbul 2007, ss.183-185.
- _____, “Şâhnâme”, *TDVİA*, C.38, İstanbul 2010, s.289-290.
- KARACA, Behset, “Safevî Devletinin Ortaya Çıkışı ve II. Bayezid Dönemi Osmanlı-Safevî İlişkileri”, *Türkler Ansiklopedisi*, C.9, Ankara 2002, ss.759-779.
- KARAHAN, Abdülkadir, Tahsin Yazıcı, Ali Milani, *Topkapı Sarayı Müzesindeki Şehname Yazmalarından Seçme Minyatürler*, İstanbul 1971.
- KARATAY, Fehmi Ethem, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Farsça Yazmalar Kataloğu*, İstanbul 1961.
- _____, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu*, C.I, İstanbul 1962.
- _____, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu*, C.II, İstanbul 1964.
- KARADENİZ, Yılmaz, “Safevî Devleti'nin Kuruluşu Meselesi: Kızılbaşların Ortaya Çıkışı”, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.2, S.3, Amasya 2014, ss. 53-67.
- KAYA, Önal, “Alî Şîr Nevâyî'nin Divanları”, *Modern Türklük Araştırma Dergisi*, C.4, S.1, 2007, ss.46-56.

- KAYA, Gülsen Tezcan, “Fırdevsî Şehnamesi Resimlerinde Ejder Öldürme İkonografisi”, *Filiz Çağman’a Armağan*, İstanbul 2018, ss. 600-608.
- KILAVUZ, A. Saim, *16 ve 17. yüzyılda Safevî Şiîliği*, Uludağ Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa 2005.
- KUR’ÂN-I KERİM, Araf Sûresi.
- KURTULUŞ, Rıza, “İncûlular”, *TDVİA*, C.22, İstanbul 2000, s.280-281.
- _____, “Muzafferîler”, *TDVİA*, İstanbul 2006, ss.419-420.
- KUT, Günay, “Ali Şîr Nevâî”, *TDVİA*, C.2, İstanbul 1989, s.449-453.
- KÜTÜKOĞLU, Bekir, “Tahmasb I”, *MEBİA*, C.10, İstanbul 1966, ss. 637-647.
- _____, “Tahmasb II”, *MEBİA*, C.10, İstanbul 1966, ss. 647-655.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., “Mühür”, *TDVİA*, C.31, İstanbul 2006, ss.530-531.
- LENTZ, Thomas W., LOWRY, Glenn D., *Timur And The Princely Vision: Persian Art and Culture in the Fifteenth Century*, Washington D.C. 1989.
- MAHİR, Banu, "Osmanlı Bezeme Sanatında Saz Üslubu", *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara 2009, ss.381.
- MERÇİL, Erdoğan, “Saffâriler”, *TDVİA*, C.35, İstanbul 2008, ss.464-465.
- _____, “Salgurlular”, *TDVİA*, C.36, İstanbul 2009, ss.29-31.
- NEJAD, Nader, *XVI. Asırda İran Kaynaklarına Göre Osmanlı-Safevî Münasebetleri (1502-1590,1620)*, Atatürk Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 1986.
- NIEWÖHNER, Elke, “Bezeme Sanatları”, *İslam Sanatı ve Mimarisi*, İstanbul 2007, ss.520-529.
- RABY, Julian, TANINDI, Zeren, *Turkish Bookbinding In The 15th Century: The Foundation of an Ottoman Court Style*, Washington D.C. 2006.
- ROBINSON, B.W., *Persian Miniature Painting from Collections in the British Isles*, London 1967.
- _____, “Painter-Illuminators of Sixteenth-Century Shiraz”, *Iran*, S.17, 1979, ss.105-108.

- _____, “The Turkmen School to 1503”, *In The Arts of the Book in Central Asia, 14th-16th Centuries*, London 1979, ss. 215-247.
- POUYA, Sima, DEMİREL, Öner, “İran Bahçe Sanatının ve Tasarım Özelliklerinin Araştırılması”, *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, C.17, S.1, 2016, ss. 96-105.
- SANCAKTUTAN, Necati, *Bir Safevi Devri Mushafının Tezyini Yönden Değerlendirmesi*, MÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.
- SEMSAR, Muhammed Hasan, *Golestan Palace Library The Masterpieces of Iranian Book Layout & Album Leaves Arts & a Guide for the Museums of Golestan Palace*, Tahran 2019.
- SEYEDTORABI, Seyed Asghar, *Âl-i Muzaffer (Muzafferîler) Dönemi İran Tarihi*, https://www.academia.edu/32682818/Al_i_Muzaffer_Muzafferiler_D%C3%B6nemi_%C4%B0ran_Tarihi_%C4%B0raniyat_Dergisi.
- SCHMITZ, Barbara, *Islamic and Indian Manuscripts and Paintings in the Pierpont Morgan Library*, New York 1997.
- SIMPSON, Marianna Shreve, “The Making of Manuscripts and the Workings of the Kitab-khana in Safavid Iran”, *Studies in the History of Art*, S.38, 1993, ss.104-121.
- SÜMER, Faruk, *Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü (Şah İsmail ile Halefleri ve Anadolu Türkleri)*, Ankara 1976.
- _____, “Abbas I”, *TDVİA*, C.1, Ankara 1988, ss.17-19.
- _____, “Abbas II”, *TDVİA*, C.1, Ankara 1988, ss.19-20.
- _____, “Karakoyunlular”, *TDVİA*, C.24, İstanbul 2001, ss.434-438.
- _____, “Akkoyunlular”, *TDVİA*, C.2, İstanbul 1989, s.270-274.
- OLYAEİ, Bahman Razi, *XVII.-XVIII. Yüzyıl İran Resim Sanatında Batı Etkileri*, MSGSÜ Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2016.
- _____, “17. Yüzyıl’da Avrupa Görsel Sanat Eserlerinin İran’ın Geleneksel Resmine Etkisi”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, S.27, 2018, ss.217-274.

ÖGEL, Bahaeddin, *İslâmiyetten Önce Türk Kültür Tarihi Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre*, Ankara 1984.

_____, *Türk Mitolojisi*, C.II, Ankara 1995.

ÖZCAN, Nermin, *Safevî Devri Tezhip Sanatı*, M.Ü. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, İstanbul 1998.

ÖZCAN, Şehnaz Biçer, *Timur Devri Herat Tezhip Ekolü*, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, İstanbul 2007.

_____, “Tezhip Sanatında İhtişamlı Bir Dönem Timur Devri Herat Üslubu”, *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara 2009, ss.283-299.

ÖZGÜDENLİ, Osman Gazi, “Şiraz”, *TDVİA*, C.39, İstanbul 2010, ss.182-184.

ÖZKEÇECİ, İlhan ve ÖZKEÇECİ, Şule Bilge, *Türk Sanatında Tezhip*, İstanbul 2007.

ÖZÖNDER, Hasan, *Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü*, Konya 2003.

TANINDI, Zeren, “Seçkin Bir Mevlevinin Tezhipleri”, *M. Uğur Derman 65 Yaş Armağanı*, İstanbul 2000, ss.513-536.

_____, “Rızâ-yi Abbâsî”, *TDVİA*, C.35, Ankara 2008, ss.59-61.

_____, Sultanlar, Şairler ve İmgeler: Şehnâme-i Firdevsi’nin Mukaddimesinin Resimleri, *U.Ü. Fen-Edebîyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:9, Sayı: 15, 2008/2, ss.267-296.

_____, “Başlangıcından Osmanlı’ya Tezhip Sanatı”, *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara 2009, ss. 243-281.

_____, “Kur’ân-ı Kerîm Nüshalarının Ciltleri ve Tezhipleri”, *1400. Yılında Kur’ân-ı Kerîm*, İstanbul 2010, ss.90-119.

_____, “Kur’âni Elyazmalarda Tezhip Sanatı ve Tezyini Desenler”, *Kur’ân Sanatı Türk ve İslam Eserleri Müzesi Hazineleleri*, İstanbul 2016, ss.99-117.

_____, “Safevi, Özbek ve Osmanlı İlişkisinin Kitap Sanatına Yansıması: Bir Saray Albümü ve Şehzade Nakkaş”, *Filiz Çağman’a Armağan*, İstanbul 2018, ss.579-590.

_____, *Yazıda Âhenk Ve Renk Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonundan Sanatlı Kitaplar Belgeler Ve Hüsn-i Hatlar*, İstanbul 2019.

- TANMAN, M. Baha, “Âsitâne”, *TDVİA*, C.3, İstanbul 1991, ss.485-487.
- TANSÜ, Yunus Emre ve Baran Güvenç, “Eski Türk Mitolojisinde Hayvan Motifleri Üzerine Düşünceler”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.218, Ekim 2015, ss.1-16.
- TAŞKALE, Faruk, *Tezhip Sanatının Kullanım Alanları*, MSGSÜ Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, İstanbul 1994.
- TITLEY, Norah, *Persian Miniature Painting and Its Influence on the Art of Turkey and India*, London: British Library 1983, ss.229-233.
- ULUÇ, Lâle, “Ottoman Book Collectors and Illustrated Sixteenth Century Shiraz Manuscripts”, *Revue des Mondes Musulmans et de la Méditerranée: Livres et Lecture dans le Monde Ottoman*, [REMMM] 87-88, 1999, ss.85-107.
- _____, “The Majâlis al-‘Ushshâq: Written in Herat, Copied in Shiraz, Read in İstanbul”, *M. Uğur Derman Armağanı*, İstanbul 2000, ss.569-593.
- _____, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz El Yazmaları*, İstanbul 2006.
- _____, “The Common Timurid Heritage of the Three Capitals of Islamic Arts”. *İstanbul, İsfahan, Delhi: 3 Capitals of Islamic Art, Masterpieces from the Louvre Collection*, İstanbul 2008, ss.39-51.
- _____, “16. Yüzyılda Osmanlı-Safevi Kültürel İlişkileri Çerçevesinde Nakkaşhânenin Önemi”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, S.54, Ankara 2010, ss.23-58.
- _____, “Veziri Azam Sinan Paşa’dan Gelen Kitapdır-Sene 999”, *Gelenek, Kimlik, Bireşim: Kültürel Kesişmeler ve Sanat; Günsel Renda’ya Armağan*, Ankara 2011, ss.245-253.
- _____, “The Shahnama of Firdausi in the Lands of Rum”, *Shahnama Studies II*, Edited by: Charles Melville, Gabrielle van den Berg, Boston 2012, ss.159-180.
- _____, Saray Çevrelerine Kitap Satışı: 16. Yüzyılın Sonlarında Şiraz’da Hazırlanan Elyazmaları, *Bir Allame-i Cihan: Stefanos Yerasimos (1942-2005)*, ed. Edhem Eldem, Ersu Pekin, Aksel Tibet, Çağatay Anadol, İstanbul 2012, ss.649-690.
- _____, “Zülkadirli Şiraz Valilerin Son Döneminden Resimli Bir Yusuf ve Züleyha Nüshası”, *Nurhan Atasoy’a Armağan*, İstanbul 2014, ss.386-421.

_____, “Ruzbehân”, *Encyclopædia Iranica*, çevrimiçi baskı, 2016, <http://www.iranicaonline.org/articles/ruzbehan> (10.02.2021'de erişildi).

_____, ”Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine 1499 Numarada Kayıtlı Şahname-i Firdevsî Nüshası”, *Filiz Çağman'a Armağan*, İstanbul 2018, ss.611-648.

UYGUR, Türker, “Emeviler Döneminde Fars Bölgesi ve Şiraz Şehri”, *Tarih ve Gelenek Dergisi*, Nisan 2019, C.5, S.1, ss.132-133.

UZUN, Mustafa İsmet, “Falnâme”, *TDVİA*, C.12, İstanbul 1995, ss.141-145.

ÜSTÜN, İsmail Safa, “İran”, *TDVİA*, C.22, Ankara 2000, ss.400-404.

ÜNVER, Süheyl, *Müzehhib Karamemi*, İstanbul 1951.

WRİGHT, Elaine, *The Look of the Book Manuscript Production in Shiraz 1303-1452*, Washington D.C. 2013.

_____, *Lapis and Gold Exploring Chester Beatty's Ruzbihan Qur'an*, Chester Beatty Library Dublin 2018.

_____, “Patronage of the Arts Of The Book under The Injuıds Of Shiraz”, *Beyond The Legacy Of Genghis Khan*, Boston 2006, ss.248-268.

YAZAR, Turgay, “Ortaçağ Anadolu Türk Mimari Bezemesinde Vakvak Üslubu”, *Bilig*, S.42, 2007, ss.1-33. (<http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/1228-published.pdf>)

YAZICI, Tahsin, “Safevîler”, *MEBİA*, C.10, İstanbul 1966, ss.53-59.

_____, “Şah İsmail”, *MEBİA*, C.11, İstanbul 1970, ss. 275-279.

YETKİN, Suut Kemal, *İslam Mimarisi*, Ankara 1959.

YILDIR, Lale, *İstanbul Müze ve Kütüphanelerinde Bulunan 16. Yy. Şiraz Üslubuna Ait Tezhipli Elyazması Eserlerin İncelenmesi*, FSMVÜ Güz. San. Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016.

YILDIRIM, Nimet, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, İstanbul 2008.

_____, *Şahnâme Firdevsî*, İstanbul 2011.

ZETTERSTEEN, K. V., “Muzafferîler”, *MEBİA*, C.8, Eskişehir 1997, ss.774-775.

<http://art.thewalters.org>

<http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/446543>

<https://www.khalilicollections.org/islamic-arts/>

https://ids.si.edu/ids/deliveryService/full/id/FS-7422_05

<http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/446543>

https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451421?searchField=All&sortBy=Relevance&where=Shiraz&ft=*&offset=20&rpp=20&pos=30

http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=or_4122_fs001r

https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451421?searchField=All&sortBy=Relevance&where=Shiraz&ft=*&offset=20&rpp=20&pos=30

[Folio from a Rawzat al-safa \(Garden of felicity\) by Mirkhwand \(died 1498\); recto: colophon; verso: illuminated heading, border, and text | Smithsonian Institution \(si.edu\) \(Erişim Tarihi: 13.04.2020\)](#)

[Folio from a Khamsa \(Quintet\) by Nizami \(d.1209\); recto: inscriptions and seals; verso: Solomon enthroned, right-hand half of a double-page | Smithsonian Institution \(si.edu\) \(Erişim Tarihi: 13.04.202\)](#)

https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451421?searchField=All&sortBy=Relevance&where=Shiraz&ft=*&offset=20&rpp=20&pos=30

https://viewer.cbl.ie/viewer/object/Is_1558/891/

<https://www.lib.cam.ac.uk/shahnama-project-website-under-maintenance>

EKLER

Fotoğraf Listesi

Fotoğraf 1: Şah İsmail'i tasvir eden bir minyatür (TSMK Hazine 2169 vr. 64b)	14
Fotoğraf 2: I. Abbas'ın bir minyatürü	19
Fotoğraf 3: Minyatürleri Bihzâd'a atfedilen Dihlevî'nin Heşt Bihişt mesnevisinin takdim sayfası (TSMK H.676).....	22
Fotoğraf 4: Kısas-ı Enbiyâ, 1575-76, TSMK B.250, vr. 3b-4a.	26
Fotoğraf 5: Rızâ-yi Abbâsî'ye ait minyatürlü iki sayfa (Hermitage Museum, St. Petersburg, nr. 740, vr. I ve XVIII)	28
Fotoğraf 6: TSMK H.1479, 731/1330, vr.1a.	32
Fotoğraf 7: TSMK H.1479, 731/1330, vr.156a	33
Fotoğraf 8: Şahnâme-i Firdevsi, TSMK H.1511, 772/1371, 287b-288a.....	36
Fotoğraf 9: Şahnâme-i Firdevsi, TSMK H.1511, 772/1371, vr.82b.....	37
Fotoğraf 10: Divan-ı Kasım, TİEM 1986, vr.2a.....	42
Fotoğraf 11: Külliyyat-ı Sadî, OBL Fraser 73, vr.3a.....	48
Fotoğraf 12: Heft Evreng, TSMK H.751, vr.2b-3a	52
Fotoğraf 13: Kur'ân-ı Kerîm, CBL 1558, vr.2a	53
Fotoğraf 14: H.1485, Unvan Tezhibi, 7b	62
Fotoğraf 15: H.1485, Unvan Tezhibi Başlık, 7b	63
Fotoğraf 16: H.1485, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 7b	64
Fotoğraf 17: H.1485, Unvan Tezhibi, 297b	66
Fotoğraf 18: H.1485, Unvan Tezhibi Başlık, 297b	67
Fotoğraf 19: H.1485, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 297b	68
Fotoğraf 20: TSMK H.1485, 928/1522, 7b	71
Fotoğraf 21: TSMK H.760, 941/1534, 188b	71
Fotoğraf 22: TSMK H.758, 945/1538, 34b	72
Fotoğraf 23: TSMK H.765, 945/1538, 33b	72
Fotoğraf 24: TSMK H.756, 951/1544, 30b	72
Fotoğraf 25: TSMK H.747, 932/1526, 1b	72
Fotoğraf 26: TSMK H.1516, 954/1547, 13b	72
Fotoğraf 27: SGA S1986.82, 2b	72
Fotoğraf 28: TSMK H.1485, 928/1522, 297b	73

Fotoğraf 29: TSMK H.760, 941/1534, 33b	73
Fotoğraf 30: TSMK H.760, 941/1534, 124b	73
Fotoğraf 31: TSMK H. 765, 945/1538, 184b	73
Fotoğraf 32: TSMK H.1494, 1b-2a	73
Fotoğraf 33: TSMK R.871, 934/1528, 19b	73
Fotoğraf 34: TSMK H.1485, 928/1522, 297b	74
Fotoğraf 35: TSMK H.756, 951/1544, 175b	74
Fotoğraf 36: MMA 13.228.6, 1509-1510, 1b-2a	74
Fotoğraf 37: TSMK R.807, Pervaz Tezhibi, 1b-2a	76
Fotoğraf 38: TSMK R.807, Pervaz Tezhibi, 1b-2a	77
Fotoğraf 39: TSMK R.807, Serlevha Tezhibi, 2b-3a	79
Fotoğraf 40: TSMK R.807, Serlevha Tezhibi İç Alan, 2b-3a	80
Fotoğraf 41: TSMK R.807, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 2b-3a	82
Fotoğraf 42: TSMK R.807, 932/1525-26, 1b-2a	85
Fotoğraf 43: TSMK H.683, 1b-2a	85
Fotoğraf 44: TSMK H.760, 941/1534, 259b	86
Fotoğraf 45: TSMK H.772, 937/1530, 233b	86
Fotoğraf 46: TSMK H.783, 919/1513-14, 34b	86
Fotoğraf 47: TİEM T.2052, 922/1516, 1b	86
Fotoğraf 48: TSMK R.807, 932/1525-26, 3a	86
Fotoğraf 49: TSMK H.756, 951/1544, 1b-2a	86
Fotoğraf 50: TSMK R.871, 934/1528, 1b-2a	86
Fotoğraf 51: TSMK H.755, 947/1540, 1b-2a	87
Fotoğraf 52: Khalili QUR111, 952/1545-46, 1b-2a	87
Fotoğraf 53: İÜK A.Y.6686, 282a	87
Fotoğraf 54: SGA F1908.199, 955/1548, 2a	87
Fotoğraf 55: CBL Per 195, 935/1529, 3a	87
Fotoğraf 56: SHM Küt. 584, 1523, 1b-2a	87
Fotoğraf 57: TSMK R.807, 932/1525-26, 3a	88
Fotoğraf 58: TSMK H.742, 2a	88
Fotoğraf 59: TSMK H.783, 919/1513-14, 121b	88
Fotoğraf 60: TSMK R.926, 939/1532, 2a	88

Fotoğraf 61: TSMK H. 772, 937/1530, 108b	88
Fotoğraf 62: TSMK H.760, Serlevha Tezhibi, 1b-2a	90
Fotoğraf 63: TSMK H.760, Serlevha Tezhibi İç Alan, 1b-2a	91
Fotoğraf 64: TSMK H.760, Serlevha Tezhibi Koltuk, 1b-2a	92
Fotoğraf 65: TSMK H.760, Serlevha Tezhibi Üst Bölüm, 1b-2a	93
Fotoğraf 66: TSMK H.760, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 1b-2a	94
Fotoğraf 67: TSMK H.760, Unvan Tezhibi, 33b	96
Fotoğraf 68: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Başlık, 33b	97
Fotoğraf 69: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 33b	98
Fotoğraf 70: TSMK H.760, Unvan Tezhibi, 124b	100
Fotoğraf 71: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Başlık, 124b	101
Fotoğraf 72: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 124b	102
Fotoğraf 73: TSMK H.760, Unvan Tezhibi, 188b	104
Fotoğraf 74: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Başlık, 188b	105
Fotoğraf 75: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 188b	106
Fotoğraf 76: TSMK H.760, Unvan Tezhibi, 259b	108
Fotoğraf 77: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Başlık, 259b	109
Fotoğraf 78: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 259b	110
Fotoğraf 79: TSMK H.760, Unvan Tezhibi, 352b	112
Fotoğraf 80: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Başlık, 352b	113
Fotoğraf 81: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 352b	114
Fotoğraf 82: TSMK H.760, Hâtime Tezhibi, 401a	116
Fotoğraf 83-Çizim 22: TSMK H.760, Hâtime Tezhibi, 401a	117
Fotoğraf 84: TSMK H.760, 941/1534, 1b-2a	119
Fotoğraf 85: MMA 13.228.6, 1509-1510, 2b	119
Fotoğraf 86: TSMK H.760, 941/1534, 352b	120
Fotoğraf 87: TSMK H.758, 945/1538, 34b	120
Fotoğraf 88: H.756, 951/1544, 30b	120
Fotoğraf 89: Quds Ravazi 187	120
Fotoğraf 90: TSMK H.760, 941/1534, 259b	121
Fotoğraf 91: TSMK H.765, 945/1538, 1b-2a	121
Fotoğraf 92: TSMK H.760, 941/1534, 188b	121

Fotoğraf 93: TSMK H.765, 945/1538, 120b	121
Fotoğraf 94: TSMK H.760, 941/1534, 259b	121
Fotoğraf 95: TSMK H.758, 945/1538, 188b	121
Fotoğraf 96: TİEM 2052, 922/1516, 1b-2a	121
Fotoğraf 97: TSMK H.760, 941/1534, 33b	121
Fotoğraf 98: TSMK H.760, 941/1534, 1b-2a	122
Fotoğraf 99: Gülistan Sarayı Müzesi Kütüphanesi 686, 1-2a	122
Fotoğraf 100: TSMK H.758, Serlevha Tezhibi, 1b-2a	124
Fotoğraf 101: TSMK H.758, Serlevha Tezhibi Koltuk, 1b-2a	125
Fotoğraf 102: TSMK H.758, Serlevha Tezhibi Üst ve Alt Bölüm, 1b-2a	126
Fotoğraf 103: TSMK H.758, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 1b-2a	127
Fotoğraf 104: TSMK H.758, Unvan Tezhibi, 34b	129
Fotoğraf 105: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Başlık, 34b	130
Fotoğraf 106: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 34b	131
Fotoğraf 107: TSMK H.758, Unvan Tezhibi, 124b	133
Fotoğraf 108: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Başlık, 124b	134
Fotoğraf 109: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 124b	135
Fotoğraf 110: TSMK H.758, Unvan Tezhibi, 188b	137
Fotoğraf 111: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Başlık, 188b	138
Fotoğraf 112: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 188b	139
Fotoğraf 113: TSMK H.758, Unvan Tezhibi, 259b	141
Fotoğraf 114: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Başlık, 259b	142
Fotoğraf 115: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 259b	143
Fotoğraf 116: TSMK H.758, Unvan Tezhibi, 352b	145
Fotoğraf 117: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Başlık, 352b	146
Fotoğraf 118: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 352b	147
Fotoğraf 119: TSMK H.758, Hâtime Tezhibi, 402a	149
Fotoğraf 120: TSMK H.758, Hâtime Tezhibi, 402a	150
Fotoğraf 121: H.758, 945/1538, 34b	153
Fotoğraf 122: H.765, 945/1538 33b	153
Fotoğraf 123: H.758, 945/1534, 124b	153
Fotoğraf 124: H.765, 945/1538, 254b	153

Fotoğraf 125: H.758, 945/1534, 188b	153
Fotoğraf 126: H.765, 945/1538, 120b	153
Fotoğraf 127: H.758, 945/1534, 259b	154
Fotoğraf 128: H.765, 945/1538, 349b	154
Fotoğraf 129: H.758, 945/1534, 352b	154
Fotoğraf 130: H.765, 945/1538, 184b	154
Fotoğraf 131: H.758, 945/1534.188b	154
Fotoğraf 132: Quds Ravazi 136, 2b.....	154
Fotoğraf 133: TSMK H.756, Serlevha Tezhibi, 1b-2a	156
Fotoğraf 134: TSMK H.756, Serlevha Tezhibi İç Alan, 1b-2a	157
Fotoğraf 135: TSMK H.756, Serlevha Tezhibi Koltuk, 1b-2a.....	158
Fotoğraf 136: TSMK H.756, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 1b-2a.....	159
Fotoğraf 137: TSMK H.756, Unvan Tezhibi, 30b	161
Fotoğraf 138: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Başlık, 30b	162
Fotoğraf 139: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 30b	163
Fotoğraf 140: TSMK H.756, Unvan Tezhibi, 117b	165
Fotoğraf 141: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Başlık, 117b	166
Fotoğraf 142: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 117b.....	167
Fotoğraf 143: TSMK H.756, Unvan Tezhibi, 175b	169
Fotoğraf 144: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Başlık, 175b	170
Fotoğraf 145: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 175b.....	171
Fotoğraf 146: TSMK H.756, Unvan Tezhibi, 241b	173
Fotoğraf 147: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Başlık, 241b	174
Fotoğraf 148: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 241b.....	176
Fotoğraf 149: TSMK H.756, Unvan Tezhibi, 325b	178
Fotoğraf 150: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Başlık, 325b	179
Fotoğraf 151: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 325b.....	180
Fotoğraf 152: TSMK H.756, Hâtime Tezhibi, 370a	182
Fotoğraf 153: TSMK H.756, Hâtime Tezhibi, 370a	183
Fotoğraf 154: TSMK H.756, 951/1544, 1b-2a	185
Fotoğraf 155: MMA 13.228.6, 1509-1510	185
Fotoğraf 156: TSMK H.756, 951/1544, 175b	186

Fotoğraf 157: Quds Ravazi 136, 2b.....	186
Fotoğraf 158: TSMK H.756, 951/1544, 175b	186
Fotoğraf 159: TSMK H.765, 945/1538, 120b	186
Fotoğraf 160: TSMK H.1495, Serlevha Tezhibi, 1b-2a.....	188
Fotoğraf 161: TSMK H.1495, Serlevha Tezhibi İç Alan, 1b-2a	189
Fotoğraf 162: TSMK H.1495, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 1b-2a	191
Fotoğraf 163: TSMK H.1495, Unvan Tezhibi, 13b	193
Fotoğraf 164: TSMK H.1495, Unvan Tezhibi Başlık, 13b	194
Fotoğraf 165: TSMK H.1495, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 13b.....	195
Fotoğraf 166: TSMK H.1495, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 13b.....	195
Fotoğraf 167: TSMK H.1495, Unvan Tezhibi, 284b	197
Fotoğraf 168: TSMK H.1495, Unvan Tezhibi Başlık, 284b	198
Fotoğraf 169: TSMK H.1495, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 284b.....	199
Fotoğraf 170: H.1495, 960/ 1553 1b-2a.	204
Fotoğraf 171: OBL Fraser 73, 1515-20, 2b-3a.....	204
Fotoğraf 172: TSMK R.813, 1557-58, 1b-2a.	204
Fotoğraf 173: TSMK H.1500, Serlevha Tezhibi, 1b-2a.....	206
Fotoğraf 174: TSMK H.1500, Serlevha Tezhibi Metin Alanı, 1b-2a	207
Fotoğraf 175: TSMK H.1500, Serlevha Tezhibi Metin Alanı, 1b-2a	208
Fotoğraf 176: TSMK H.1500, Serlevha Tezhibi Koltuk, 1b-2a.....	209
Fotoğraf 177: TSMK H.1500, Serlevha Tezhibi Üst Bölüm, 1b-2a	209
Fotoğraf 178: TSMK H.1500, Serlevha Tezhibi İç Pervaz, 1b-2a.....	211
Fotoğraf 179: TSMK H.1500, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 1b-2a	211
Fotoğraf 180: TSMK H.1500, Hâtime Tezhibi, 15a	214
Fotoğraf 181: TSMK H.1500, Hâtime Tezhibi, 15a	215
Fotoğraf 182: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi, 15b	217
Fotoğraf 183: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi Başlık, 15b	218
Fotoğraf 184: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi İç Pervaz, 15b	219
Fotoğraf 185: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 15b.....	219
Fotoğraf 186: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi, 213b	222
Fotoğraf 187: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi Başlık, 213b	223
Fotoğraf 188: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi İç Pervaz, 213b	224

Fotoğraf 189: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 213b	225
Fotoğraf 190: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 213b	225
Fotoğraf 191: TSMK H.1500, Hâtime Tezhibi, 705a	227
Fotoğraf 192: TSMK H.1500, Hâtime Tezhibi, 705a	228
Fotoğraf 193: TSMK H.1500, 1b-2a	232
Fotoğraf 194: TSMK H.794, 970/1562-63, 2b-3a	232
Fotoğraf 195: CBL Is 1558, 208b-209a	232
Fotoğraf 196: TSMK K.103, 4b.	232
Fotoğraf 197: TSMK H.1500, 1b-2a	233
Fotoğraf 198: TİEM T.7, 1b-2a	233
Fotoğraf 199: TSMK H.1500, 213b	233
Fotoğraf 200: TSMK K.105, 7b	233
Fotoğraf 201: CBL Is 1558, 208b-209a	234
Fotoğraf 202: TSMK H.812, Pervaz Tezhibi, 1b-2a	236
Fotoğraf 203: TSMK H.812, Pervaz Tezhibi, 1b-2a	237
Fotoğraf 204: TSMK H.812, Pervaz Tezhibi, 1b-2a	239
Fotoğraf 205: TSMK H.812, Unvan Tezhibi, 2b-3a	240
Fotoğraf 206: TSMK H.812, Unvan Tezhibi Başlık, 2b-3a	241
Fotoğraf 207: TSMK H.812, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 2b-3a	242
Fotoğraf 208: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 2b-3a	245
Fotoğraf 209: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 10b-11a	246
Fotoğraf 210: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 38b-39a	250
Fotoğraf 211: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 75b-76a	254
Fotoğraf 212: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 120b-121a	258
Fotoğraf 213: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 175b-176a	262
Fotoğraf 214: TSMK H.812, Pervaz Tezhibi, 176b-177a	264
Fotoğraf 215: TSMK H.812, Pervaz Tezhibi, 176b-177a	265
Fotoğraf 216: TSMK H.812, Pervaz Tezhibi Kubbe, 176b-177a	266
Fotoğraf 217: TSMK H.812, 975/1567-68, 2a	270
Fotoğraf 218: The Freer Arthur Sackler Gallery S.1986.196.1-2, (940-1020/25) 1590-1600	270
Fotoğraf 219: TSMK H.812, 975/1567-68, 176a-177b	270

Fotoğraf 220: Metropolitan Museum 57.51.39, 4a.....	270
Fotoğraf 221: British Library Or 4122, 988/1580, 1b	271
Fotoğraf 222: TSMK H.812, 975/1567-68, 175b.....	271
Fotoğraf 223: TSMK H.750, 979/1571-72, 3b.....	271
Fotoğraf 224: TİEM 504, 67b.	272
Fotoğraf 225: TSMK H.812, 975/1567-68, 75b.....	272
Fotoğraf 226: TİEM 1983, 161a.....	272
Fotoğraf 227: TSMK H.1476, 1000/1591-92, 87b	272
Fotoğraf 228: TSMK H.1475, 190b	273
Fotoğraf 229: Metropolitan Museum 57.51.39, 40b	273
Fotoğraf 230: TSMK H.750, Pervaz Tezhibi, 1b-2a	275
Fotoğraf 231 . TSMK H.750, Pervaz Tezhibi, 1b-2a	276
Fotoğraf 232: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi, 2b-3a.....	278
Fotoğraf 233: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi İç Alan, 2b-3a	279
Fotoğraf 234: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 2b-3a.....	281
Fotoğraf 235: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 2b-3a.....	283
Fotoğraf 236: TSMK H.750, Halkâr Tezhibi, 3b-4a	285
Fotoğraf 237: TSMK H.750, Halkâr Tezhibi, 17b-18a	287
Fotoğraf 238: TSMK H.750, Halkâr Tezhibi, 34b-35a	289
Fotoğraf 239: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi, 36b-37a	291
Fotoğraf 240: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 36b-37a.....	292
Fotoğraf 241: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 36b-37a.....	293
Fotoğraf 242: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 36b-37a.....	294
Fotoğraf 243: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi, 129b-130a	296
Fotoğraf 244: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 129b-130a.....	297
Fotoğraf 245: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 129b-130a.....	298
Fotoğraf 246: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 129b-130a.....	299
Fotoğraf 247: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi, 194b-195a	301
Fotoğraf 248: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 194b.....	302
Fotoğraf 249: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 194b-195a.....	303
Fotoğraf 250: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 194b-195a.....	305
Fotoğraf 251: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi, 241b-242a	307

Fotoğraf 252: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 241b-242a.....	308
Fotoğraf 253: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 241b-242a.....	309
Fotoğraf 254: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi, 254b-255a.....	311
Fotoğraf 255: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 254b-255a.....	312
Fotoğraf 256: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 254b-255a.....	313
Fotoğraf 257: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 254b-255a.....	315
Fotoğraf 258: TSMK H.750, 979/1571-72, 129b-130a.....	318
Fotoğraf 259: TSMK H.1500, 213b	318
Fotoğraf 260: TSMK K.103, 4b.	318
Fotoğraf 261: TSMK H.750, 1571-72, 1b-2a.....	319
Fotoğraf 262: TSMK EH. 48, 1572-86, 3b-4a	319
Fotoğraf 263: TİEM 503, 3b-4a.....	320
Fotoğraf 264: TİEM 378, 2b-3a.....	320
Fotoğraf 265: TSMK H.750, 1571-72, 1b-2a.....	320
Fotoğraf 266: TSMK H.752, 1b	320
Fotoğraf 267: Astan Quds Ravazi 262	321
Fotoğraf 268: TSMK K.103, 3b	321
Fotoğraf 269: SK Sultan Ahmed I 22, 2b.....	321
Fotoğraf 270: TSMK H.750, 1571-72, 36b-37a	322
Fotoğraf 271: TSMK H.1476, 1591-92, 2b-3a.....	322
Fotoğraf 272: TSMK H.794, 1562-63, 2b-3a.....	322
Fotoğraf 273: TSMK H.750, 1571-72, 194b-195a.....	322
Fotoğraf 274: Astan Kuds Ravazi 262	323
Fotoğraf 275: TSMK H.750, 1571-72, 254b-255a.....	323
Fotoğraf 276: FGA S1986.88.1, 1571-72, 1b.....	323
Fotoğraf 277: FGA S1986.189.1	323
Fotoğraf 278: TSMK H.750, 1571-72, 129b-130a.....	324
Fotoğraf 279: TİEM 506, 988/1580-81, 2b-3a.....	324
Fotoğraf 280: TSMK H.1497, Pervaz Tezhibi, 1b-2a	326
Fotoğraf 281: TSMK H.1497, Dış Pervaz Tezhibi, 1b-2a	327
Fotoğraf 282: TSMK H.1497, Pervaz Tezhibi Kubbe, 1b-2a	329
Fotoğraf 283: TSMK H.1497, Serlevha Tezhibi, 2b-3a.....	331

Fotoğraf 284: TSMK H.1497, Serlevha Tezhibi İç Alan, 2b-3a	332
Fotoğraf 285: TSMK H.1497, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 2b-3a.....	333
Fotoğraf 286: TSMK H.1497, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 2b-3a.....	334
Fotoğraf 287: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 6b-7a	335
Fotoğraf 288: TSMK H.1497, Unvan ve Halkâr Tezhibi, 14b-15a.....	339
Fotoğraf 289: TSMK H.1497, Unvan Tezhibi Başlık, 14b	340
Fotoğraf 290: TSMK H.1497, Unvan Tezhibi Başlık, 14b	340
Fotoğraf 291: TSMK H.1497, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 14b	341
Fotoğraf 292: TSMK H.1497, Unvan ve Halkâr Tezhibi, 14b-15a.....	344
Fotoğraf 293: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 16b-17a	348
Fotoğraf 294: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 30b-31a	352
Fotoğraf 295: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 48b-49a	356
Fotoğraf 296: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 83b-84a	360
Fotoğraf 297: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 102b-103a	364
Fotoğraf 298: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 118b-119a	368
Fotoğraf 299: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 138b-139a	372
Fotoğraf 300: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 162b-163a	376
Fotoğraf 301: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 182b-183a	379
Fotoğraf 302: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 230b-231a	383
Fotoğraf 303: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 247b-248a	386
Fotoğraf 304: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 283b-284a	388
Fotoğraf 305: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 295b-296a	391
Fotoğraf 306: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 300b-301a	394
Fotoğraf 307: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 312b-313a	397
Fotoğraf 308: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 332b-333a	400
Fotoğraf 309: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 366b-367a	403
Fotoğraf 310: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 446b-447a	406
Fotoğraf 311: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 457b-458a	410
Fotoğraf 312: TSMK H.1497, Hâtime Tezhibi, 518a	414
Fotoğraf 313: TSMK H.1497, Hâtime Tezhibi, 518a	415
Fotoğraf 314: TSMK H.1497, Hâtime Tezhibi, 518a	416
Fotoğraf 315: TSMK H.1497, Pervaz Tezhibi, 518b-519a	417

Fotoğraf 316: TSMK H.1497, İç ve Dış Pervaz Tezhibi, 518b-519a.....	418
Fotoğraf 317: TSMK H.1497, Dış Pervaz Tezhibi Kubbe, 518b-519a.....	419
Fotoğraf 318: TSMK H.1479, 982/1574, 14b.	423
Fotoğraf 319: H.1500, 213b.	423
Fotoğraf 320: H.750, 979/1571-72, 129b-130a.....	423
Fotoğraf 321: TSMK K. 103, 4b	423
Fotoğraf 322: TSMK H.1479, 982/1574, 2b.	424
Fotoğraf 323: TSMK H.750, 1571-72, 1b-2a.....	424
Fotoğraf 324: TSMK EH. 48, 1572-86, 3b-4a.	425
Fotoğraf 325: TİEM 378, 2b-3a.....	425
Fotoğraf 326: TSMK H.1497, 982/1574, 518b-519a	425
Fotoğraf 327: TSMK H.741, 1b-2a.	425
Fotoğraf 328: SYEK Sultan Ahmed 14, 2b	426
Fotoğraf 329: TİEM 197, 2b-3a.....	426
Fotoğraf 330: TSMK H.1497, 982/1574, 30b	426
Fotoğraf 331: TSMK H.1475, 190b.	427
Fotoğraf 332: TSMK H.1476, 1000/1591-92, 11a.	427
Fotoğraf 333: Tiem 1983, 161a.....	427
Fotoğraf 334: Metropolitan Museum 57.51.39, 40b	427
Fotoğraf 335: TSMK H.749, 999-1000/1591, 70a.....	428
Fotoğraf 336: TSMK H.751, Pervaz Tezhibi, 1b-2a	430
Fotoğraf 337: TSMK H.751, İç ve Dış Pervaz, 1b-2a.....	431
Fotoğraf 338: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi, 2b-3a	433
Fotoğraf 339: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi İç Alan, 2b-3a	434
Fotoğraf 340: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 2b-3a.....	436
Fotoğraf 341: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 2b-3a.....	437
Fotoğraf 342: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi, 3b-4a	439
Fotoğraf 343: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Başlık, 3b-4a.....	440
Fotoğraf 344: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 3b-4a.....	441
Fotoğraf 345: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi, 6b-7a	443
Fotoğraf 346: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Başlık, 6b-7a	444
Fotoğraf 347: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 6b-7a.....	445

Fotoğraf 348: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 6b-7a.....	447
Fotoğraf 349: TSMK H.751, Unvan Tezhibi, 83b	449
Fotoğraf 350: TSMK H.751, Unvan Tezhibi Başlık, 83b	450
Fotoğraf 351: TSMK H.751, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 83b.....	451
Fotoğraf 352: TSMK H.751, Unvan Tezhibi, 141b	454
Fotoğraf 353: TSMK H.751, Unvan Tezhibi Başlık, 141b	455
Fotoğraf 354: TSMK H.751, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 141b.....	456
Fotoğraf 355: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi, 363b-364a.....	458
Fotoğraf 356: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 363b-364a.....	459
Fotoğraf 357: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 363b-364.....	460
Fotoğraf 358: TSMK H.751, 1b-2a.	464
Fotoğraf 359: TSMK B146, 380b-381a	464
Fotoğraf 360: TSMK H.751, 2b-3a	464
Fotoğraf 361: TSMK H.752, 987/1572, 1a	464
Fotoğraf 362: TSMK H.751, 3b-4a	465
Fotoğraf 363: TİEM 197, 363b-364a	465
Fotoğraf 364: TİEM 504, 58b-59a.	465
Fotoğraf 365: TİEM 506, 988/1580-81,	465
Fotoğraf 366: TSMK H.751, 141b.	466
Fotoğraf 367: TSMK H.752, 987/1572, 146b.	466
Fotoğraf 368: TSMK H.741, Serlevha Tezhibi, 1b-2a.....	468
Fotoğraf 369: TSMK H.741, Serlevha Tezhibi İç Alan, 1b-2a	469
Fotoğraf 370: TSMK H.741, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 1b-2a.....	471
Fotoğraf 371: TSMK H.741, Unvan Tezhibi, 22b	473
Fotoğraf 372: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 22b	474
Fotoğraf 373: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 22b.....	475
Fotoğraf 374: TSMK H.741, Unvan Tezhibi, 89b	477
Fotoğraf 375: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 89b	478
Fotoğraf 376: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 89b.....	479
Fotoğraf 377: TSMK H.741, Unvan Tezhibi, 175b	481
Fotoğraf 378: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 175b	482
Fotoğraf 379: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 175b.....	483

Fotoğraf 380: TSMK H.741, Unvan Tezhibi, 181b	485
Fotoğraf 381: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 181b	486
Fotoğraf 382: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 181b	487
Fotoğraf 383: TSMK H.741, Unvan Tezhibi, 217b	489
Fotoğraf 384: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 217b	490
Fotoğraf 385: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 217b	491
Fotoğraf 386: TSMK H.741, Unvan Tezhibi, 286b	493
Fotoğraf 387: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 286b	494
Fotoğraf 388: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 286b	495
Fotoğraf 389: TSMK H.741, Unvan Tezhibi, 322b	498
Fotoğraf 390: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 322b	499
Fotoğraf 391: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 322b	500
Fotoğraf 392: TSMK H.741, Unvan Tezhibi, 336b	502
Fotoğraf 393: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 336b	503
Fotoğraf 394: TSMK H.741, Unvan Tezhibi İç Pervaz, 336b	504
Fotoğraf 395: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 336b	504
Fotoğraf 396: TSMK H.741, Unvan Tezhibi, 343a	507
Fotoğraf 397: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 343a	508
Fotoğraf 398: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 343a	509
Fotoğraf 399: TSMK H.741, Unvan Tezhibi, 360b	511
Fotoğraf 400: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 360b	512
Fotoğraf 401: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 360b	513
Fotoğraf 402: TSMK H.741, Unvan Tezhibi, 369b	515
Fotoğraf 403: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 369b	516
Fotoğraf 404: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 369b	517
Fotoğraf 405: TSMK H.741, Pervaz Tezhibi, 386b-387a	519
Fotoğraf 406: TSMK H.741, Pervaz Tezhibi, 386b-387a	520
Fotoğraf 407: TSMK H.741, 217b	523
Fotoğraf 408: CBL Is 1558, 442b	523
Fotoğraf 409: TSMK H.741 1b-2a	524
Fotoğraf 410: TSMK H.1497, 982/1574, 518b-519a	524
Fotoğraf 411: SYEK Sultan Ahmed 14 2b	524

Fotoğraf 412: TIEM 197, 2b-3a	524
Fotoğraf 413: TSMK H.741, 89b	525
Fotoğraf 414: TSMK R.1029, 979/1571-72, 172b	525
Fotoğraf 415: TSMK H.741, 217b	525
Fotoğraf 416: TSMK H.1084, 2b	525
Fotoğraf 417: TSMK H.741, 286b	526
Fotoğraf 418: TSMK H.752, 987/1572, 93b	526
Fotoğraf 419: TSMK H.741, 322b	526
Fotoğraf 420: TSMK H.749, 1000/1591-92, 36b.....	526



Çizim Listesi

Çizim 1: H.1485, Unvan Tezhibi Başlık, 7b	63
Çizim 2: H.1485, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 7b	65
Çizim 3: H.1485, Unvan Tezhibi Başlık, 297b	67
Çizim 4: H.1485, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 297b	68
Çizim 5: TSMK R.807, Pervaz Tezhibi, 1b-2a	77
Çizim 6: TSMK R.807, Serlevha Tezhibi İç Alan, 2b-3a	80
Çizim 7: TSMK R.807, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 2b-3a	82
Çizim 8: TSMK H.760, Serlevha Tezhibi İç Alan, 1b-2a	91
Çizim 9: TSMK H.760, Serlevha Tezhibi Koltuk, 1b-2a	92
Çizim 10: TSMK H.760, Serlevha Tezhibi Üst Bölüm, 1b-2a	93
Çizim 11: TSMK H.760, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 1b-2a	94
Çizim 12: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Başlık, 33b	97
Çizim 13: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 33b	98
Çizim 14: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Başlık, 124b	101
Çizim 15: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 124b	102
Çizim 16: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Başlık, 188b	105
Çizim 17: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 188b	107
Çizim 18: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Başlık, 259b	109
Çizim 19: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 259b	110
Çizim 20: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Başlık, 352b	113
Çizim 21: TSMK H.760, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 352b	114
Çizim 22: TSMK H.760, Hâtme Tezhibi, 401a	117
Çizim 23: TSMK H.758, Serlevha Tezhibi Koltuk, 1b-2a	125
Çizim 24: TSMK H.758, Serlevha Tezhibi Üst ve Alt Bölüm, 1b-2a	126
Çizim 25: TSMK H.758, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 1b-2a	127
Çizim 26: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Başlık, 34b	130
Çizim 27: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 34b	132
Çizim 28: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Başlık, 124b	134
Çizim 29: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 124b	135
Çizim 30: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Başlık, 188b	138

Çizim 31: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 188b.....	139
Çizim 32: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Başlık, 259b.....	142
Çizim 33: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 259b.....	143
Çizim 34: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Başlık, 352b.....	146
Çizim 35: TSMK H.758, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 352b.....	147
Çizim 36: TSMK H.758, Hâtime Tezhibi, 402a	150
Çizim 37: TSMK H.756, Serlevha Tezhibi İç Alan, 1b-2a.....	157
Çizim 38: TSMK H.756, Serlevha Tezhibi Koltuk, 1b-2a	159
Çizim 39: TSMK H.756, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 1b-2a	160
Çizim 40: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Başlık, 30b.....	162
Çizim 41: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 30b.....	164
Çizim 42: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Başlık, 117b.....	166
Çizim 43: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 117b.....	168
Çizim 44: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Başlık, 175b.....	170
Çizim 45: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 175b.....	172
Çizim 46: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Başlık, 241b.....	174
Çizim 47: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 241b.....	176
Çizim 48: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Başlık, 325b.....	179
Çizim 49: TSMK H.756, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 325b.....	181
Çizim 50: TSMK H.756, Hâtime Tezhibi, 370a	183
Çizim 51: TSMK H.1495, Serlevha Tezhibi İç Alan, 1b-2a.....	190
Çizim 52: TSMK H.1495, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 1b-2a	191
Çizim 53: TSMK H.1495, Unvan Tezhibi Başlık, 13b.....	194
Çizim 54: TSMK H.1495, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 13b.....	195
Çizim 55: TSMK H.1495, Unvan Tezhibi Başlık, 284b.....	198
Çizim 56: TSMK H.1495, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 284b.....	200
Çizim 57: TSMK H.1500, Serlevha Tezhibi Metin Alanı, 1b-2a	208
Çizim 58: TSMK H.1500, Serlevha Tezhibi Koltuk, 1b-2a	209
Çizim 59: TSMK H.1500, Serlevha Tezhibi Üst Bölüm, 1b-2a	210
Çizim 60: TSMK H.1500, Serlevha Tezhibi İç Pervaz, 1b-2a.....	211
Çizim 61: TSMK H.1500, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 1b-2a	212
Çizim 62: TSMK H.1500, Hâtime Tezhibi, 15a	216

Çizim 63: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi Başlık, 15b.....	218
Çizim 64: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi İç Pervaz, 15b	219
Çizim 65: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 15b.....	220
Çizim 66: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi Başlık, 213b.....	223
Çizim 67: TSMK H.1500, Unvan Tezhibi İç Pervaz, 213b	224
Çizim 68: TSMK H.1500, Hâtime Tezhibi, 705a	228
Çizim 69: TSMK H.812, Pervaz Tezhibi, 1b-2a.....	238
Çizim 70: TSMK H.812, Pervaz Tezhibi, 1b-2a.....	239
Çizim 71: TSMK H.812, Unvan Tezhibi Başlık, 2b-3a.....	241
Çizim 72: TSMK H.812, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 2b-3a	243
Çizim 73: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 10b.....	248
Çizim 74: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 11a	249
Çizim 75: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 38b.....	252
Çizim 76: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 39a	253
Çizim 77: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 75b.....	256
Çizim 78: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 76a	257
Çizim 79: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 120b.....	260
Çizim 80: TSMK H.812, Halkâr Tezhibi, 121a	261
Çizim 81: TSMK H.812, Pervaz Tezhibi, 176b-177a.....	265
Çizim 82: TSMK H.812, Pervaz Tezhibi Kubbe, 176b-177a	267
Çizim 83: TSMK H.750, Pervaz Tezhibi, 1b-2a.....	276
Çizim 84: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi İç Alan, 2b-3a.....	280
Çizim 85: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 2b-3a	282
Çizim 86: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 2b-3a	283
Çizim 87: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 36b-37a	292
Çizim 88: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 36b-37a	294
Çizim 89: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 36b-37a	295
Çizim 90: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 129b-130a	297
Çizim 91: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 129b-130a	298
Çizim 92: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 129b-130a	300
Çizim 93: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 194b	302
Çizim 94: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 194b-195a	304

Çizim 95: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 194b-195a	305
Çizim 96: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 241b-242a	308
Çizim 97: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 241b-242a	310
Çizim 98: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Başlık, 254b-255a	312
Çizim 99: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 254b-255a	314
Çizim 100: TSMK H.750, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 254b-255a	315
Çizim 101: TSMK H.1497, Dış Pervaz Tezhibi, 1b-2a	328
Çizim 102: TSMK H.1497, Pervaz Tezhibi Kubbe, 1b-2a	329
Çizim 103: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 6b	337
Çizim 104: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 7a	338
Çizim 105: TSMK H.1497, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 14b	342
Çizim 106: TSMK H.1497, Unvan Tezhibi, 14b	346
Çizim 107: TSMK H.1497, Unvan Tezhibi, 15a	347
Çizim 108: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 16b	350
Çizim 109: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 17a	351
Çizim 110: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 30b	354
Çizim 111: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 31a	355
Çizim 112: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 48b	358
Çizim 113: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 49a	359
Çizim 114: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 83b	362
Çizim 115: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 84a	363
Çizim 116: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 102b-103a	366
Çizim 117: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 102b-103a	367
Çizim 118: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 118b	370
Çizim 119: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 119a	371
Çizim 120: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 138b	374
Çizim 121: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 139a	375
Çizim 122: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 163a	378
Çizim 123: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 182b	381
Çizim 124: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 183a	382
Çizim 125: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 231a	385
Çizim 126: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 283b-284a	390

Çizim 127: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 295b-296a.....	393
Çizim 128: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 300b.....	396
Çizim 129: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 312b-313a.....	399
Çizim 130: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 332b.....	402
Çizim 131: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 366b-367a.....	405
Çizim 132: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 446b-447a.....	408
Çizim 133: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 446b-447a.....	409
Çizim 134: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 457b.....	412
Çizim 135: TSMK H.1497, Halkâr Tezhibi, 458a.....	413
Çizim 136: TSMK H.1497, Hâtîme Tezhibi, 518a.....	415
Çizim 137: TSMK H.1497, Hâtîme Tezhibi, 518a.....	416
Çizim 138: TSMK H.1497, İç ve Dış Pervaz Tezhibi, 518b-519az.....	418
Çizim 139: TSMK H.1497, Dış Pervaz Tezhibi Kubbe, 518b-519a.....	420
Çizim 140: TSMK H.751, İç ve Dış Pervaz, 1b-2a.....	431
Çizim 141: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi İç Alan, 2b-3a.....	435
Çizim 142: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 2b-3a.....	436
Çizim 143: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 2b-3a.....	437
Çizim 144: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Başlık, 3b-4a.....	440
Çizim 145: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 3b-4a.....	441
Çizim 146: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Başlık, 6b-7a.....	444
Çizim 147: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 6b-7a.....	446
Çizim 148: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 6b-7a.....	447
Çizim 149: TSMK H.751, Unvan Tezhibi Başlık, 83b.....	450
Çizim 150: TSMK H.751, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 83b.....	452
Çizim 151: TSMK H.751, Unvan Tezhibi Başlık, 141b.....	455
Çizim 152: TSMK H.751, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 141b.....	456
Çizim 153: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz, 363b-364a.....	459
Çizim 154: TSMK H.751, Serlevha Tezhibi Dış Pervaz Kubbe, 363b-364.....	460
Çizim 155: TSMK H.741, Serlevha Tezhibi İç Alan, 1b-2a.....	470
Çizim 156: TSMK H.741, Serlevha Tezhibi İç ve Dış Pervaz, 1b-2a.....	471
Çizim 157: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 22b.....	474
Çizim 158: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 22b.....	475

Çizim 159: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 89b.....	478
Çizim 160: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 89b.....	479
Çizim 161: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 175b.....	482
Çizim 162: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 175b.....	483
Çizim 163: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 181b.....	486
Çizim 164: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 181b.....	487
Çizim 165: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 217b.....	490
Çizim 166: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 217b.....	491
Çizim 167: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 286b.....	494
Çizim 168: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 286b.....	496
Çizim 169: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 322b.....	499
Çizim 170: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 322b.....	500
Çizim 171: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 336b	503
Çizim 172: TSMK H.741, Unvan Tezhibi İç Pervaz, 336b	504
Çizim 173: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 336b.....	505
Çizim 174: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 343a	508
Çizim 175: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 343a	509
Çizim 176: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 360b.....	512
Çizim 177: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 360b.....	513
Çizim 178: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Başlık, 369b.....	516
Çizim 179: TSMK H.741, Unvan Tezhibi Üst Bölüm, 369b.....	517
Çizim 180: TSMK H.741, Pervaz Tezhibi, 386b-387a.....	520

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

Öz Geçmiş

Ayşe Zehra SAYIN, 2007 yılında başladığı Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü lisans eğitimini, 2011 yılında Fakülte üçüncüsü ve Bölüm birincisi olarak başarıyla tamamladı. 2011-2012 yılları arasında Pedagojik Formasyon eğitimi aldı. 2012-2014 yılları arasında Konya Yazma Eserler Kütüphanesinde “restoratör” olarak görev yaptı. 2015 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk İslam Sanatları Bilim Dalı’nda yüksek lisans eğitimini “Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesinde Bulunan XVI. Yüzyıla Ait Tezhipli Eserler” başlıklı tezini sunarak tamamladı. 2016 yılında aynı anabilim dalında başlamış olduğu doktora eğitimini “Safevi Dönemi Şiraz Üslûbu Edebî Eserlerin Tezhip Analizi (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi)” başlıklı konusu ile 2021 yılında tamamlamıştır. 2017 yılından itibaren Necmettin Erbakan Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Tezhip-Minyatür Anasanat Dalı’nda Öğretim Görevlisi olarak görev yapmaktadır.